

Växla yrke som vuxen

– en reformerad vuxenutbildning och
en ny yrkesskola för vuxna

Betänkande av Yrkesvuxutredningen

Stockholm 2024

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2024:16

SOU och Ds finns på [regeringen.se](https://www.regeringen.se) under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på [regeringen.se/remisser](https://www.regeringen.se/remisser).

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Illustration: Linda Andersson

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2024

ISBN 978-91-525-0874-9 (tryck)

ISBN 978-91-525-0875-6 (pdf)

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet Mats Persson

Regeringen beslutade den 22 juni 2022 att tillsätta utredningen ”Långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna” (dir. 2022:84). I uppdraget ingick att se över hur yrkesutbildningen inom kommunal vuxenutbildning (komvux) kan bli mer effektiv och anpassad efter de behov som finns, både på arbetsmarknaden och hos individer. Till särskild utredare förordnades samma dag kommunalrådet Elof Hansjons.

Den 6 juli 2023 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv till utredningen (dir. 2023:110). I tilläggsdirektivet gavs utredaren i uppdrag att även föreslå hur en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå kan införas för att förstärka kopplingen mellan utbildning för vuxna och arbetslivet.

Utredningen har antagit namnet Yrkesvuxutredningen. Som sekreterare i utredningen anställdes från den 22 augusti 2022 departementssekreteraren Nils Kabner och från den 1 september kanslirådet Anders Jutell. Utredaren Anna-Sara Falk anställdes som sekreterare i utredningen från den 19 september 2022 till och med den 31 december 2022. Juristen Lisa Ahlström anställdes som sekreterare i utredningen från den 13 december 2022 till och med den 31 januari 2023. Juristen Maria Karlsson anställdes som sekreterare från den 12 april 2023. Från den 21 augusti till den 31 december 2023 anställdes utredaren Anna Muzic och utredaren Åsa Tillqvist som sekreterare i utredningen. Juristen Sigrid Ek anställdes som sekreterare från den 28 augusti 2023 och från den 4 september 2023 anställdes utredaren Margareta Landh Nyberg som sekreterare i utredningen. Nils Kabner entledigades på egen begäran från och med den 1 oktober 2023. Utredaren Mikael Andersson anställdes som sekreterare från den 2 oktober 2023.

Till sakkunniga att biträda utredningen förordnades från den 23 januari 2023 departementssekreteraren Christina Hassel, Utbildningsdepartementet, departementssekreteraren Josefin Claesson, Arbetsmarknadsdepartementet, kanslirådet Emma Lindahl Timmelstad, Finansdepartementet och kanslirådet Abukar Omarsson, Arbetsmarknadsdepartementet. Den 23 april 2023 entledigades Josefin Claesson. Departementssekreteraren Erika Lindeberg, Arbetsmarknadsdepartementet, förordnades den 24 april 2023 som ny sakkunnig. Den 12 juni 2023 entledigades Emma Lindahl Timmelstad och från samma dag förordnades departementssekreteraren Linnea Englund Davidsson, Finansdepartementet, som ny sakkunnig.

Som experter i utredningen förordnades från den 23 januari 2023 rådgivaren Eva-Lisa Andersson, Specialpedagogiska skolmyndigheten, utbildningspolitiska experten Hanna Cederqvist, Svenskt Näringsliv, chefen för vuxenutbildningen i Göteborgsregionen Marie Egerstad, utredaren Tobias Fannkvist, Sveriges kommuner och regioner, undervisningsrådet Simon Husberg, Statens skolverk och kvalificerade handläggaren Stina Lindgren, Arbetsförmedlingen. Från den 18 september 2023 förordnades även utredaren Mattias Samuelsson, LO och tillsynschefen Rafal Tomaszewski, Myndigheten för yrkeshögskolan.

Härmed överlämnas betänkandet *Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna* (SOU 2024:16).

Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i februari 2024

Elof Hansjons

/Anders Jutell

Maria Karlsson

Anna Muzic

Åsa Tillqvist

Sigrid Ek

Margareta Landh Nyberg

Mikael Andersson

Innehåll

Sammanfattning	19
1 Författningsförslag.....	35
1.1 Förslag till lag om yrkesskola.....	35
1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd.....	41
1.3 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)	42
1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning	55
1.5 Förslag till förordning om yrkesskola	60
1.6 Förslag till förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning	75
1.7 Förslag till förordning om utbildning inom yrkesskolan som uppdragsutbildning.....	88
1.8 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1991:1124) om avgifter för provning inom skolväsendet.....	90
1.9 Förslag till förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)	95
1.10 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:990) med instruktion för Högskolans avskiljandenämnd	99
1.11 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program	100

1.12	Förslag till förordning om ändring i studiestödsförordningen (2000:655)	102
1.13	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:991) med instruktion för Överklagandenämnden för högskolan	104
1.14	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan	105
1.15	Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039)	106
1.16	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning	108
1.17	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2011:1162) med instruktion för Myndigheten för yrkeshögskolan	117
1.18	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande	122
2	Utredningens uppdrag och arbete	125
2.1	Utredningens uppdrag	125
2.2	Utredningens arbete	126
2.3	Betänkandets disposition	127
3	En ny yrkesskola för vuxna	129
3.1	Uppdraget	129
3.1.1	Utgångspunkter för förslagen om en ny yrkesutbildning för vuxna	136
3.2	En ny utbildningsform – yrkesutbildning för vuxna	138
3.2.1	Det ska införas en ny yrkesutbildning för vuxna	138
3.2.2	Målgrupp för yrkesskolan och avgränsningar mot andra utbildningar	140

3.2.3	Yrkesskolan ska vara ett komplement till annan vuxenutbildning.....	143
3.2.4	Definitioner	146
3.2.5	Yrkesskolans värdegrund	147
3.3	Utbildningen i yrkesskolan	148
3.3.1	Vem ska få anordna utbildning i yrkesskolan?	148
3.3.2	Utbildningsanordnarens ansvar	150
3.3.3	Utbildningsanordnaren ska ha kompetensen och förutsättningarna att anordna utbildningar i yrkesskolan	150
3.3.4	Det ska finnas en ledningsgrupp för utbildningar i yrkesskolan	152
3.3.5	Ledningsgruppens ansvar	154
3.3.6	Utbildningen i yrkesskolan ska följa en utbildningsplan och bedrivas i form av kurser	157
3.3.7	Utbildningar i yrkesskolan ska kunna omfattas av nationellt likvärdigt innehåll	160
3.3.8	Arbetsplatsförlagt lärande ska vara obligatoriskt i utbildningar som leder till examen	162
3.3.9	Utbildningsanordnaren ska erbjuda stöd och vägledning till de studerande	163
3.3.10	Validering ska vara en möjlighet för studerande i yrkesskolan	164
3.3.11	Utbildningens omfattning ska anges i yrkesskolepoäng	166
3.3.12	Betyg och examen i yrkesskolan	169
3.3.13	Utbildning i yrkesskolan ska få tillgodoräknas i en examen från komvux	172
3.3.14	En examen från yrkesskolan ska kunna ge behörighet till yrkeshögskolan	179
3.3.15	Behandling av personuppgifter	180
3.3.16	Yrkesskola som uppdragsutbildning	183
3.4	De studerande i yrkesskolan	184
3.4.1	Behörighet till yrkesskolan	184
3.4.2	Urval till yrkesskolan	187
3.4.3	Studieuppehåll från utbildning i yrkesskolan	189

3.4.4	Studier i yrkesskolan ska berättiga till studiestöd.....	190
3.4.5	Arbetsmarknadspolitiska program ska kunna inkludera yrkesskola.....	190
3.4.6	Avskiljande från yrkesskolan och överklagande...	191
3.4.7	Försäkringar för de studerande.....	193
3.5	Godkännande av utbildning i yrkesskolan.....	194
3.5.1	Myndigheten för yrkeshögskolan ska godkänna och besluta om statsbidrag till yrkesskolan.....	194
3.5.2	Vilka utbildningar ska prioriteras vid beslut om statsbidrag?	198
3.5.3	Innehållet i ett beslut om godkännande och rätt till bidrag.....	201
3.5.4	Ett beslut om godkännande och statliga medel ska kunna återkallas.....	202
3.5.5	Myndigheten för yrkeshögskolan ska ansvara för granskning och studiedokumentation i yrkesskolan.....	203
3.5.6	Till Myndigheten för yrkeshögskolan bör knytas ett rådgivande organ	205
3.6	Dimensionering och uppföljning	205
3.6.1	Dimensionering av yrkesskolan	205
3.6.2	Uppföljning av yrkesskolan.....	207
3.6.3	Framtida utveckling av yrkesskolan.....	208
4	Från ansökan till antagning i komvux.....	213
4.1	Uppdraget	213
4.2	Behörighet, mottagande, antagning till och fullföljande av sammanhållen yrkesutbildning.....	213
4.2.1	Vad är en sammanhållen yrkesutbildning?	214
4.3	Bedömning av förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.....	220
4.3.1	Beslut från Skolväsendets överklagandenämnd...	223
4.4	Urval till yrkesutbildning inom komvux	226
4.4.1	Kartläggning av urval till yrkesutbildning	227

4.5	Utredningens förslag	237
4.5.1	Elever bör kunna mottas och antas till en sammanhållen yrkesutbildning	237
5	Ett mer långsiktigt och flexibelt statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux	245
5.1	Uppdraget.....	245
5.2	Statens och kommunernas finansiering av yrkesutbildning inom komvux	245
5.3	Utredningens utgångspunkter och förslag.....	255
5.3.1	Finansieringen av yrkesutbildning för vuxna ska delas mellan staten och kommunerna	255
5.3.2	Statsbidraget behöver bli mer långsiktigt och flexibelt	256
5.3.3	Ett samlat statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux	259
5.3.4	En flerårig grundfinansiering ger större förutsägbarhet i statsbidraget för yrkesutbildning inom komvux	260
5.3.5	Skolverkets beslut om statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux.....	267
5.3.6	Kommunernas medfinansiering.....	269
5.3.7	Statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux ska räknas upp	273
5.3.8	Statsbidraget för lärlingsvux och kombinationsutbildningar differentieras	276
5.4	Förslag om kombinationsutbildningar och förberedande yrkesutbildningar inom yrkesvux	278
5.4.1	Kombinationsutbildningar ska bedrivas integrerat eller kombinerat och enbart omfatta sfi eller svenska som andraspråk på grundläggande nivå	284
5.4.2	Yrkesvux ska kunna innehålla förberedande yrkesutbildning.....	286
5.5	Yrkesråden behöver utvecklas.....	288

6	En reformerad lärlingsutbildning för vuxna.....	291
6.1	Uppdraget	291
6.2	Lärlingsutbildning är ovanligt i Sverige.....	291
6.2.1	Erfarenheter från Sverige från utbildningar som till stora delar ges på arbetsplatser.....	293
6.2.2	Europeiska erfarenheter av lärlingsutbildning för vuxna	299
6.3	Utredningens utgångspunkter och förslag	303
6.3.1	Lärlingsutbildning i komvux bör regleras i lag....	306
6.3.2	Utbildningskontrakt bör regleras i skollagen.....	309
6.3.3	Avtal om lärlingsutbildning.....	313
6.3.4	Det bör finnas lärlingsråd för lärlingsutbildningar i komvux.....	315
6.3.5	Den med förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska prioriteras	318
6.3.6	Nya urvalsbestämmelser till lärlingsutbildning...	323
6.3.7	Arbetsgivare ska själva kunna välja lärlingar.....	326
6.3.8	Gymnasial lärlingsanställning – en ny möjlighet för vuxna till anställning under utbildningen	332
6.3.9	Vissa bestämmelser bör föras över från förordningen om regionalt yrkesvux till förordningen om vuxenutbildning.....	336
7	Det behövs bättre förutsättningar att snabbt möta nya stora utbildningsbehov.....	339
7.1	Uppdraget	339
7.1.1	Vad avses med stora och snabbt uppkomna utbildningsbehov?	339
7.2	Det behövs bestämmelser inom komvux för att kunna möta särskilt stora utbildningsbehov	344
7.2.1	Kommuner med särskilt stora behov av utbildning bör kunna få extra tilldelning av statsbidrag	349

8	Elevers tillgång till stöd i komvux	353
8.1	Utredningens uppdrag	353
8.2	Skyldigheten att erbjuda stöd i komvux är inte lika omfattande reglerad som i andra skolformer	353
8.2.1	Extra anpassningar i komvux	354
8.3	Hur ser tillgången till stöd ut i komvux i dag?	357
8.4	En förändrad sammansättning av elevgruppen inom komvux har lett till ökade stödbehov	359
8.4.1	Utredningens samråd om stöd i komvux	361
8.4.2	Kommunerna har svårigheter att möta elevernas stödbehov	362
8.4.3	Det ska finnas möjlighet till specialpedagogiska insatser under kortare tid	365
8.5	Studieplanering inom komvux	367
8.5.1	Individuella studieplaner och studie- och yrkesvägledning	368
8.5.2	Kartläggning av stödbehov	371
8.5.3	Elevers behov av stöd ska kartläggas	374
9	Underlättande av studier för elever med funktionsnedsättning	377
9.1	Uppdraget	377
9.1.1	Om funktionsnedsättningar och hur de kan påverka tillgången till utbildning	377
9.1.2	Personer med funktionsnedsättning har som grupp en lägre utbildnings- och sysselsättningsnivå än den övriga befolkningen ..	379
9.1.3	Olika samhällsaktörers ansvar för att tillgängliggöra komvuxstudier för personer med funktionsnedsättning	379
9.1.4	Vuxna med funktionsnedsättning möter hinder när de avser att studera inom komvux	382

9.1.5	Komvux personal har behov av ökad kunskap om funktionsnedsättningar	388
9.1.6	Skolmyndigheters kompetensutvecklingsinsatser om funktionsnedsättningar	391
9.1.7	Utredningens överväganden.....	393
10	Övergångar till arbetsmarknaden för elever inom anpassad utbildning	397
10.1	Kort om utbildningsformen.....	397
10.2	Hinder för övergångar till arbete.....	398
10.2.1	Målgruppen erbjuds ett begränsat utbildningsutbud	398
10.2.2	En mycket begränsad tillgång till yrkes- och lärlingsutbildningar samt arbetsplatsförlagt lärande	399
10.2.3	Arbetsgivare efterfrågar kvalifikationer på SeQF-nivå 3, men anpassad utbildning ger endast kvalifikationer på SeQF-nivå 2	406
10.2.4	Elever behöver ett mer kontinuerligt stöd vid arbetsplatsförlagt lärande.....	408
10.2.5	Ingen entydig bild av om målgruppens möjligheter att kombinera kurser inom komvux har ökat	408
10.3	Samhällsstrukturer som försvårar övergångar till arbetsmarknaden för målgruppen	410
10.3.1	Ovanligt med övergångar till arbete.....	410
10.3.2	Arbetsgivare har bristande kunskap om målgruppen och efterfrågar stöd vid matchning och anställning.....	410
10.3.3	Bristande stöd till elever vid övergångar från komvux till arbetsmarknaden.....	411
10.3.4	Allt färre arbetsgivare tar ansvar för att bereda målgruppen plats på arbetsmarknaden.....	412
10.3.5	Inlåsningseffekter i daglig verksamhet och få möjligheter till arbetsväxling.....	413

10.3.6	Målgruppen saknar möjligheter till fortbildning	415
10.3.7	Bristande möjligheter till studiefinansiering förhindrar deltagande i yrkesutbildningar och studier överlag	415
10.4	Det finns stödjande insatser, men likväl förbättringspotential.....	424
10.4.1	Skolverkets och SPSM:s stöd- och fortbildningsinsatser till huvudmän och arbetsgivare avseende apl.....	424
10.4.2	Skolverkets statsbidrag för att utöka yrkesutbildningsutbudet	425
10.4.3	Arbetsförmedlingens insatser för att underlätta målgruppens etablering på arbetsmarknaden.....	425
10.5	Förbättrad uppföljning av elevers studier och etablering på arbetsmarknaden	431
10.6	Utredningens överväganden.....	432
10.6.1	Finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning	434
10.6.2	Skolverket ska analysera möjligheterna att ta fram yrkespaket för anpassad utbildning som motsvarar SeQF-nivå 3.....	437
10.6.3	Förbättrade förutsättningar att anordna yrkes- och lärlingsutbildningar samt apl inom anpassad utbildning	439
11	Prövning inom komvux och gymnasieskolan.....	441
11.1	Utredningens uppdrag.....	441
11.2	Prövning i gymnasieskola och komvux	441
11.2.1	Ämnesbetyg ska ersätta kursbetyg	442
11.2.2	Avgift för prövning	443
11.2.3	Prövning i gymnasieskolan	444
11.2.4	Prövning i komvux	445
11.3	Utformningen av en prövning.....	446

11.4	Hur vanligt är det med prövning?	447
11.4.1	Vilka kurser är det som provas?	448
11.5	Syftet med en prövning	448
11.5.1	Kritik mot möjligheten till konkurrenskomplettering.....	449
11.6	Prövning kan innebära stora kostnader för kommuner	450
11.7	Prövning och validering	451
11.8	Utredningens utgångspunkter och förslag	452
11.8.1	Avgiften för prövning höjs till 1 000 kronor	453
11.8.2	Prövning ska i första hand ske inom ett primärt samverkansområde	455
11.8.3	Rätten till prövning bör begränsas	457
11.8.4	Validering utan prövning ska kunna leda till betyget E	459
12	Uppföljning och utvärdering	463
12.1	En delegation för uppföljning av nya reformer ska inrättas	463
13	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	469
13.1	Ikraftträdande av förslagen om yrkesskola	469
13.2	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser till skollagen	471
13.3	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser av förslag till ny statsbidragsförordning	473
13.4	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser av förslag till ändringar i övriga lagar och förordningar	475
14	Konsekvenser	479
14.1	Konsekvenser av förslagen om en ny yrkesskola	480
14.1.1	Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås	480
14.1.2	Alternativa förslag	481
14.1.3	Samhällsekonomiska konsekvenser	482

14.1.4	Övriga samhällseffekter	486
14.1.5	Ikraftträdande och informationsinsatser	487
14.1.6	Utvärdering av konsekvenser	487
14.1.7	Konsekvenser i förhållande till EU:s dataskyddsförordning	488
14.2	Konsekvenser av förslagen om från ansökan till antagning.....	495
14.2.1	Det aktuella problemet och den förändring som ska uppnås	495
14.2.2	Alternativa förslag	497
14.2.3	Samhällsekonomiska konsekvenser och övriga samhällseffekter.....	497
14.2.4	Ikraftträdande och informationsinsatser samt utvärdering av konsekvenser	498
14.3	Konsekvenser av förslagen om ett långsiktigt statsbidrag för yrkesutbildning.....	498
14.3.1	Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås	498
14.3.2	Alternativa förslag	501
14.3.3	Konsekvenser för staten.....	504
14.3.4	Konsekvenser för kommuner och regioner	506
14.3.5	Konsekvenser för företag.....	507
14.3.6	Konsekvenser för enskilda	507
14.3.7	Konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet	507
14.3.8	Konsekvenser för små företags arbetsförutsättningar och konkurrensförmåga....	508
14.3.9	Konsekvenser för de integrationspolitiska målen...	508
14.4	Konsekvenser av förslagen om en reformerad lärlingsutbildning för vuxna	509
14.4.1	Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås	509
14.4.2	Alternativa förslag	509
14.4.3	Samhällsekonomiska konsekvenser.....	511
14.4.4	Övriga samhällseffekter	511
14.4.5	Förslagets proportionalitet	512
14.4.6	Ikraftträdande och informationsinsatser	513

14.5	Konsekvenser av förslagen om komvux vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov	513
14.6	Konsekvenser av förslagen om förbättrad tillgång till stöd ...	515
14.6.1	Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås.....	515
14.6.2	Alternativa förslag.....	517
14.6.3	Samhällsekonomiska konsekvenser	518
14.6.4	Övriga samhällseffekter	519
14.6.5	Förslagens proportionalitet.....	519
14.6.6	Ikraftträdande och informationsinsatser	519
14.6.7	Konsekvenser i relation till EU-rätten	520
14.7	Konsekvenser av förslagen om underlättande av studier för elever med funktionsnedsättning	523
14.7.1	Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås.....	523
14.7.2	Alternativa förslag.....	524
14.7.3	Samhällsekonomiska konsekvenser	525
14.8	Konsekvenser av förslagen om underlättande av övergångar till arbetsmarknaden för elever inom anpassad utbildning	526
14.8.1	Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås.....	526
14.8.2	Alternativa förslag.....	527
14.8.3	Samhällsekonomiska konsekvenser	528
14.8.4	Övriga samhällseffekter	529
14.9	Konsekvenser av utredningens förslag om prövning inom komvux och gymnasieskolan	529
14.9.1	Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås.....	529
14.9.2	Alternativa förslag.....	531
14.9.3	Konsekvenser för staten	533
14.9.4	Konsekvenser för kommuner och regioner.....	533
14.9.5	Konsekvenser för enskilda.....	533
14.9.6	Ikraftträdande och informationsinsatser samt utvärdering av konsekvenser	534

14.9.7	Konsekvenser för det kommunala självstyret.....	534
14.9.8	Konsekvenser för de integrationspolitiska målen	534
14.10	Konsekvenser av utredningens förslag om uppföljning och utvärdering	535
14.11	Samlad redovisning av kostnadsmässiga konsekvenser för staten.....	535
15	Författningskommentar	539
15.1	Förslaget till lag om yrkesskola.....	539
15.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd	550
15.3	Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	551
15.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning	568
	Referenser	573
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2022:84	583
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2023:110	603
Bilaga 3	Undersökning om antagning, urval och avhopp till yrkesutbildningen inom komvux	609

Sammanfattning

Utredningen fick sitt ursprungliga uppdrag den 22 juni 2022. I uppdraget ingick att se över hur yrkesutbildningen inom kommunal vuxenutbildning (komvux) kan bli mer effektiv och bättre anpassad efter de behov som finns, både på arbetsmarknaden och hos individer. I uppdraget ingick att analysera behovet av och vid behov föreslå en utbildningsmodell inom komvux som innebär stark koppling mellan arbetsplatser och utbildning och där aktörer inom arbetslivet ges ett stort ansvar. Utredningen skulle även undersöka och vid behov föreslå åtgärder för att åstadkomma mer långsiktighet och förutsägbarhet när det gäller statens finansiering av yrkesutbildning inom komvux. Vidare skulle utredningen bedöma och vid behov föreslå hur statsbidraget för regionalt yrkesvux¹ kan förändras för att bättre kunna möta stora och snabbt uppkomna utbildningsbehov lokalt och regionalt. I uppdraget ingick även att analysera vilka åtgärder, till exempel förbättrad tillgång till stöd, som kan få fler elever att nå målen med sin utbildning i komvux, och vid behov föreslå sådana åtgärder samt att se över ordningen för provning i komvux, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan².

Den 6 juli 2023 utökades utredningens uppdrag genom ett tilläggsdirektiv. I det utökade uppdraget ingick att föreslå hur en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna kan införas. Detta för att förstärka kopplingen mellan utbildning för vuxna och arbetslivet. Den nya formen av yrkesutbildning ska enligt uppdraget inte vara en del av komvux, utan följa samma modell som yrkeshögskolan. Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) ska vara ansvarig förvaltningsmyndighet för den nya utbildningen.

Utredningen föreslår att en ny förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning (statsbidrag för yrkes-

¹ Förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

² Gymnasiesärskolan benämns från och med den 2 juli 2023 anpassade gymnasieskolan.

vux) ska ersätta förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Den föreslagna förordningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2025 och tillämpas för första gången i fråga om statsbidragsåret 2026. Utredningens förslag om en ny lag och förordning om yrkesskolan bör träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas för första gången på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2026. Detsamma gäller den föreslagna förordningen om utbildning inom yrkesskolan som uppdragsutbildning. Övriga författningsändringar föreslås även träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas på utbildning från och med samma datum.

En ny yrkesskola för vuxna

För att bredda utbudet av yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå, föreslår utredningen att det ska inrättas en ny utbildningsform inom det offentliga utbildningsväsendet. Utbildningsformen ska benämnas yrkesskola. Yrkesskolan ska ha sin utgångspunkt i yrkeshögskolemodellen och inte ingå i skolväsendet. Utgångspunkten i yrkeshögskolemodellen innebär bland annat att det arbetsliv som är i behov av specifik yrkeskompetens ska kunna påverka vilka utbildningar som kommer till stånd. Arbetslivet ska ha stort inflytande vad gäller utbildningsutbud och innehåll. Arbetslivet har också ett stort ansvar genom att bistå med medfinansiering i form av att exempelvis erbjuda praktikplatser och handledning i samband med lärande i arbete (LIA).

Yrkesskolan ska vara ett komplement till annan yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå. Utredningen bedömer att den främsta målgruppen för yrkesskolan kommer att vara vuxna som vill växla karriär och/eller stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Yrkesskolan bedöms kunna bli attraktiv för dem som vill ställa om med hjälp av omställningsstudiestödet.

Utbildningarna ska enligt förslaget ha en omfattning på minst sex månader till maximalt två år. Utbildningar som är ett år och längre ska kunna leda till en yrkesskoleexamen. Yrkesskolan ska vara en renodlad yrkesutbildning som primärt är avsedd att leda till arbete efter examen, varför utbildningsinnehållet normalt endast bör omfatta teoretiska och praktiska yrkeskurser, men inte allmän-teoretiska kurser.

Utredningen föreslår att kommuner, regioner och enskilda fysiska eller juridiska personer ska få anordna yrkesskoleutbildning. Det ska

även vara möjligt för statliga myndigheter att bedriva utbildning i yrkesskolan, men då enbart för den specifika kompetens som behövs inom myndigheternas respektive sakområde.

Utredningen föreslår att MYH ska vara förvaltningsmyndighet med ansvar för yrkesskolan.

Generösa tillträdesregler – motverka inläsning

I yrkesskolan ska behörighetsreglerna vara relativt generösa. Utredningen föreslår flera vägar in i yrkesskolan. Utgångspunkten är att en sökande, som är bosatt i Sverige, är behörig från och med det andra kalenderhalvåret då han eller hon fyller 20 år. En sökande kan även vara yngre om personen har slutfört utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan eller likvärdig utbildning. När det gäller krav på förkunskaper ska samma krav gälla som till ett yrkesprogram i gymnasieskolan, vilket innebär godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik och godkända betyg i minst fem andra ämnen från grundskolan eller likvärdiga kunskaper. Det ska även finnas möjlighet att förklaras behörig genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller om den sökande på grund av annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Om en utbildningsanordnare bedömer att en sökande kan tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva yrket, kan han eller hon förklaras behörig. Högst 20 procent av årsplatserna får avsättas till sådana sökande.

När det gäller urval till utbildning i yrkesskolan, ska hänsyn tas till den sökandes möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen. Vid urvalet ska särskilt prov användas. Ett särskilt prov får endast avse kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Vid i övrigt likvärdiga meriter får urval också göras genom lottning.

För att undvika att en studerande med en examen från yrkesskolan hamnar i en återvändsgränd och inte kan tillgodoräkna sina kunskaper, genom att erhålla en gymnasieexamen eller fördjupa sig inom yrket, föreslår utredningen att det införs en ny typ av examen i komvux – kallad allmän examen. Den nya typen av examen ska ha liknande innehåll som en yrkesexamen från komvux, men inte vara knuten till ett yrkesprogram i gymnasieskolan. När en kurs från yrkes-

skolan ska inkluderas i en allmän examen ska omfattningen av utbildningen räknas om från yrkesskolepoäng till gymnasiepoäng.

Det ska också vara möjligt att med en yrkesskoleexamen bli behörig till en utbildning i yrkeshögskolan, om det handlar om en utbildning inom samma yrkesområde.

Bidrag till utbildningar i yrkesskolan och till utbildning i branschskolor

Den nya yrkesskolan ska finansieras av staten genom statsbidrag och av arbetslivet. Det är MYH som enligt utredningens förslag ska besluta om godkännande och statsbidrag till utbildning i yrkesskolan och om bidrag till utbildning i branschskolor. Detta efter ansökan om att anordna en utbildning inom yrkesskolan. Vid fördelning av bidrag ska MYH särskilt ta hänsyn till i vilken grad en utbildning

1. i kvalitativt och kvantitativt hänseende svarar mot arbetslivets behov av kompetent arbetskraft,
2. bidrar till den nationella kompetensförsörjningen eller till att bredda utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt,
3. finansieras av arbetslivet, och
4. har en utifrån arbetslivets behov lämplig regional eller nationell placering.

Arbetslivets finansiering kan till exempel bestå av tillhandahållande av lokaler, utrustning och handledning i utbildningen.

Den 1 juli 2023 upphörde försöksverksamheten med branschskolor. Enligt utredningen finns alltså en stor potential i branschskolorna som en utbildning för vuxna, om de kan vara en del av en utbildning i yrkesskolan. Därför föreslår utredningen att det ska vara möjligt för MYH att besluta om ett bidrag för utbildning i branschskolor. För att säkerställa kvaliteten i en branschskola bör den rekommenderats av en branschorganisation eller kunna uppvisa ett brett samarbete om utbildning med flera arbetsgivare inom den bransch som yrkesområdet tillhör.

Bidraget bör gå till utbildningsanordnarens kostnader för att de studerande ska kunna genomföra delar av sin utbildning på en branschskola.

Från ansökan till antagning i komvux

Urval till och avbrott från yrkesutbildning i komvux

För att få mer kunskap om hur vanligt det är att urval bland sökande behöver göras till yrkesutbildning inom komvux och hur ofta det förekommer att sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper nekas plats, har utredningen genomfört en kartläggning. Kartläggningen bestod av en enkätundersökning till kommuner och uppföljande intervjuer med vissa kommuner. Den genomfördes av konsultbolaget Sweco och pågick mellan oktober och november 2022.

Resultaten från enkäten visar att urval sker till yrkesutbildning, men det varierar hur vanligt förekommande det är. En fjärdedel, 25 procent, uppger att det är mycket vanligt att urval sker och ytterligare 34 procent uppger att det är relativt vanligt. Det finns dock vissa regionala skillnader i förekomsten av urval.

Respondenterna fick i enkäten även besvara frågan hur vanligt det är att sökande för respektive grupp i prioritetsordningen inte bereds plats på en yrkesutbildning inom komvux. Enkätsvaren visar att grupp 1 och 2 i prioritetsordningen, det vill säga sökande som önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt planerad studieplan samt sökande som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan, i stor utsträckning bereds plats på en yrkesutbildning. För sökande längre ned i prioritetsordningen är det mer vanligt att inte beredas plats. Det är vanligast med urval till utbildningar inom vård och omsorg, barn och fritid och fordon och transport.

Utredningen har även kartlagt hur vanligt förekommande det är med avbrott inom yrkesutbildningar i komvux. Enkätsvaren visar att avbrott sker, men det är relativt ovanligt oavsett grupp i prioritetsordningen. Det vanligaste skälet till att elever avbryter en yrkesutbildning är svårigheten att kombinera sin yrkesutbildning med befintligt arbete. Andra vanliga orsaker är att elever fått nytt arbete, att eleven saknar förutsättningar (utöver språk) att tillgodogöra sig utbildningen eller att eleven har bristande kunskaper i det svenska språket.

Elever bör kunna mottas och antas till en sammanhållen yrkesutbildning

I dag sker bedömningen om behörighet, mottagande och antagning till utbildning i komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå kurs för kurs. Detta då komvux är kursutformat och utbildning därmed är synonymt med kurs. Utredningen föreslår dock att bestämmelserna i skollagen (2010:800) om mottagande och antagning till utbildning inom komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska ändras, så att de även gäller för en sammanhållen yrkesutbildning. Detsamma bör gälla rätt till fullföljande av en utbildning och huvudmannens möjlighet att besluta om upphörande av utbildningen. Det bör även framgå av den individuella studieplanen att eleven är antagen till en sammanhållen yrkesutbildning.

Utredningen bedömer att med tillkomsten av sammanhållen yrkesutbildning i skollagen – och kraven på att dessa ska tillhandahållas – är det inte längre ändamålsenligt att upprätthålla kravet på att beslut om mottagande, bedömning om behörighet och beslut om antagning ska ske kurs för kurs, eller för varje nivå i ett ämne för utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2025. Utredningen föreslår därför att dessa bestämmelser bör harmoniera med kommunernas skyldighet att erbjuda sammanhållna yrkesutbildningar. De fördelar som finns för kommunen och eleven är att bedömningen av behörighet, mottagande med mera kan göras gentemot en hel sammanhållen utbildning och inte för varje nivå i ett ämne. En kommun får enligt förslagen möjlighet att erbjuda vuxna att ansöka och antas till både enstaka nivåer i ämnen och sammanhållna yrkesutbildningar inom komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå.

Ett mer långsiktigt och flexibelt statsbidrag för yrkesutbildningar inom komvux

Dagens statsbidrag för regionalt yrkesvux utnyttjas inte fullt ut. Sedan 2017 har statsbidraget enbart använts till 68 procent i snitt jämfört med anslaget. En viktig anledning till detta är statsbidragets kortsiktiga konstruktion med endast ettåriga beslut. Vidare är statsbidraget inte tillräckligt flexibelt för att möta snabbt förändrade utbildnings-

behov. Statsbidraget måste alltså bli mer långsiktigt och stabilt, samtidigt som det behöver bli mer flexibelt.

Utredningen föreslår inledningsvis att förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning ska ersättas av en förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning (statsbidrag för yrkesvux). Det nya statsbidraget ska vara uppdelat i två delar, ett grundbidrag och ett tilläggsbidrag. Grundbidraget ska vara treårigt och tilläggsbidraget ska vara ettårigt. Det treåriga grundbidraget ska inte behöva sökas utan Statens skolverk (Skolverket) ska fatta beslut om grundbidragets storlek för kommunerna, baserat på antalet invånare i kommunen över 17 år. Grundbidraget ska sedan kunna rekvideras från Skolverket av de samverkande kommunerna. Det ettåriga tilläggsbidraget ska kunna sökas av kommuner som upplever att grundbidraget inte kommer att motsvara utbildningsbehovet.

Utredningen föreslår vidare att kommunernas medfinansiering ska ändras. Till skillnad från i dag, då bara en viss del av statsbidraget ska medfinansieras, menar utredningen att alla statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux ska medfinansieras. För att uppnå en neutralitet i omfattningen av medfinansieringen jämfört med i dag ska kommunerna medfinansiera motsvarande 30 procent av antalet årsstudieplatser som finansieras med grundbidraget. Kommunernas medfinansiering ska räknas i årsstudieplatser. Tilläggsbidraget behöver inte medfinansieras av kommunerna.

Utredningen föreslår också en uppräkningsnivå av dagens statsbidragsnivåer med 20 procent. Statsbidragsnivåerna ska även löpande räknas upp i enlighet med skolindex.

Vidare ska statsbidragen för lärlingsutbildningar och kombinationsutbildningar differentieras, till skillnad från i dag då samma statsbidragsnivå gäller för båda, oavsett yrkesutbildning. Utredningen föreslår att utbildningarna ersätts dels med samma grundersättning som annan yrkesutbildning, dels med en extra ersättning.

Utredningen föreslår också att kombinationsutbildningar ska bedrivas integrerat eller kombinerat och enbart omfatta utbildning i svenska för invandrare och svenska som andraspråk på grundläggande nivå, för att kunna erhålla statsbidrag.

Slutligen föreslår utredningen att statsbidrag för yrkesvux ska kunna utgå för förberedande yrkesutbildning i form av orienteringskurser på grundläggande eller gymnasial nivå. Statsbidraget för orienteringskurser som ges som en förberedande yrkesutbildning inom ramen

för yrkesvux ska begränsas till högst 200 verksamhetspoäng för en och samma person.

En reformerad lärlingsutbildning för vuxna

Lärlingsutbildning inom komvux behöver bli mer attraktiv

I Sverige har skolförlagd yrkesutbildning under en lång tid varit den dominerande formen av yrkesutbildning. Yrkesutbildningens koppling till arbetsplatser har vid en internationell jämförelse länge varit svag. Internationella studier visar dock flera fördelar med utbildning som äger rum i nära samverkan med arbetslivet, och i många andra länder är lärlingsutbildning vanligt.

Om lärlingsutbildning ska kunna växa i Sverige, behöver den enligt utredningens bedömning bli mer attraktiv hos både arbetsgivare och vuxna. Om arbetsgivare vill satsa på lärlingsutbildningar, bland annat som ett sätt att lösa deras kompetensförsörjning, kommer den också bli attraktiv att söka för många vuxna. Utredningen föreslår åtgärder för att arbetsgivare ska ges ökat inflytande och ansvar för lärlingsutbildningen inom komvux. Utöver utökat engagemang hos arbetsgivare krävs även att arbetstagarorganisationer görs mer delaktiga i lärlingsutbildningen.

Lärlingsutbildning i komvux bör regleras i lag

Lärlingsutbildning i komvux regleras i dag inte i skollagen utan enbart i förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Utredningens förslag om bland annat ny prioritering inom lärlingsutbildning i komvux och möjligheter till en lärlingsanställning för elever i utbildningen, bör dock delvis regleras i lag. Utredningen föreslår därför att lärlingsutbildning i komvux regleras i skollagen.

Utbildningskontrakt, avtal om lärlingsutbildning och lärlingsråd

Utredningen föreslår att lärlingsutbildning inom komvux regleras i ett kontrakt mellan elev, arbetsgivare på den arbetsplats där eleven genomför sitt arbetsplatsförlagda lärande (apl) och huvudmannen för utbildningen. Kontraktet ska benämnas utbildningskontrakt. Ett

utbildningskontrakt ska tecknas för varje elev och bland annat reglera vilka delar av utbildningen och hur många veckor som ska genomföras på arbetsplatsen. Utöver det utbildningskontrakt som tecknas för varje elev ska det finnas ett avtal om lärlingsutbildning som reglerar huvudmannens och arbetsgivares åtaganden i samband med utbildningen. För varje lärlingsutbildning i komvux ska det även finnas ett lärlingsråd. Lärlingsrådet ska syfta till samverkan mellan skolhuvudmannen, företrädare för berörda arbetsgivare, fackliga företrädare för arbetstagare, lärare och elever vid planering, genomförande och uppföljning av lärlingsutbildningen.

Prioritering och urval inom lärlingsutbildning inom komvux

En förutsättning för att det ska bli mer attraktivt för arbetsgivare att ta emot lärlingar är enligt utredningens bedömning att arbetsgivare ges större ansvar och inflytande än i dag. Lärlingsutbildning inom komvux ska enligt utredningens förslag undantas från skollagens bestämmelse om att de med störst behov ska prioriteras. Genom att undanta lärlingsutbildning i komvux från bestämmelserna om prioritering i skollagen kan urvalsreglerna i stället utformas med utgångspunkt i arbetslivets behov, så att hänsyn kan tas till den sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen vid urval. Vid urvalet till lärlingsutbildning bör företräde ges, i den ordning som anges nedan, till den sökande som har bäst förutsättningar på grund av att den sökande

1. arbetar eller nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser,
2. arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde, eller
3. har en slutförd gymnasial utbildning.

Arbetsgivare ska själva kunna välja lärlingar vid lärlingsanställningar

Utredningen föreslår att det i skollagen införs en bestämmelse om att en arbetsgivare efter avtal med en kommun själv ska kunna välja ut sökande till en lärlingsutbildning inom komvux. I de fall en arbetsgivare själv väljer sökande till utbildningen ska inget urval göras.

En förutsättning ska vara att arbetsgivaren erbjuder sökanden en lärlingsanställning. Möjligheten till lärlingsanställningar, en form av anställning under tiden som en elev är i utbildning, finns i dag i gymnasieskolan. Utredningen föreslår att denna möjlighet utökas till komvux. För att lärlingsanställningar ska bli en möjlighet för många vuxna krävs dock enligt utredningen att arbetsmarknadens parter kan enas om villkoren för sådana anställningar. Arbetsmarknadens parter bör därför ingå en principöverenskommelse om villkoren för gymnasiala lärlingsanställningar.

En möjlighet till lärlingsanställning kan göra det lättare att locka vuxna att söka till en lärlingsutbildning. Det kan även vara ett sätt för arbetsgivare att få ett större ansvar över utbildningen och därmed göra det mer attraktivt för dem.

Det behövs bättre förutsättningar att snabbt möta nya stora utbildningsbehov

I vissa situationer räcker inte statsbidraget för regionalt yrkesvux till för att möta de utbildningsbehov som uppstår. Detta gäller till exempel vid stora företagsetableringar och expansioner av företag, liksom vid nedläggningar av stora arbetsplatser. I dessa situationer kan det på kort tid uppstå stora, men tillfälliga utbildningsbehov. Det kan då behövas riktade statliga satsningar på yrkesutbildning inom komvux, detta utöver det ordinarie statsbidraget för yrkesvux.

Utredningen föreslår därför att det införs en möjlighet till extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux till kommuner med särskilt stora behov av utbildning. Extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux ska fördelas av Skolverket efter beslut av regeringen. Statsbidraget bör lämnas direkt till huvudman för utbildningen. Utbildningarna ska inte omfattas av krav på kommunal medfinansiering. Någon interkommunal ersättning ska inte heller lämnas utan det ska vara en statligt finansierad utbildning. Arbetslivet bör dock kunna bidra till finansieringen. Statsbidraget för en årsstudieplats ska fastställas av Skolverket.

Regeringen ska enligt utredningens förslag få meddela undantag från skollagens bestämmelser om prioritering av dem som har störst behov av utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov. Vid urvalet ska därför hänsyn få tas, i den ordning som anges nedan,

till den sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen på grund av att den sökande

1. arbetar eller nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser,
2. arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde, eller
3. har en slutförd gymnasial utbildning.

Dessa bestämmelser är identiska med dem som utredningen föreslår för lärlingsutbildning inom komvux och är enligt utredningen de mest ändamålsenliga vid företagsetableringar eller företagsexpansioner.

Vidare bör ansökningar från vuxna om att delta i komvux vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov gå direkt till den huvudman som anordnar utbildningen, även om den sökande har en annan hemkommun. Detta innebär en förenklad och snabbare hantering av ansökningar om att delta i utbildning.

Elevers tillgång till stöd i komvux

Utredningen konstaterar att många elever inom komvux har stora och varierande stödbehov samtidigt som det stöd som kommunerna erbjuder skiljer sig åt avseende omfattning och likvärdighet. Elevgruppen i komvux är mycket heterogen och eleverna har olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. I många kommuner saknas dessutom resurser och rutiner för att identifiera elevers stödbehov.

För att förbättra möjligheten för kommunerna att erbjuda rätt anpassningar till elever, föreslår utredningen att bestämmelser om kartläggning av stödbehov i samband med upprättandet av den individuella studieplanen ska införas i skollagen och i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning. I förekommande fall ska de extra anpassningar som behöver göras i olika ämnen dokumenteras i den individuella studieplanen, och vid behov revideras. Vidare ska Skolverket ges i uppdrag att i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) ta fram ett stödmaterial för hur kartläggningen av stödbehov kan genomföras samt hur de stödinsatser som eleven har behov av kan dokumenteras i den individuella studieplanen.

Utredningen kan även konstatera att det finns ett uttalat behov av ett utökat stöd till elever inom komvux, framför allt när det gäller

specialpedagogiska stödinsatser. Kommunerna har dessutom ofta svårigheter att avgöra vilka stödinsatser och vilken omfattning av stödinsatser de ska tillhandahålla eleverna inom ramen för individanpassningar och extra anpassningar.

Utredningen föreslår ingen utökning av huvudmannens ansvar för att erbjuda stöd inom komvux, men bedömer att det finns skäl att utreda frågan ytterligare framöver. Enligt utredningens bedömning finns det dock anledning att förtydliga kommunernas ansvar vad det gäller specialpedagogiskt stöd inom komvux.

Utredningen föreslår att det ska införas en bestämmelse i skollagen där det förtydligas att ansvarig lärare ska ha tillgång till, eller möjlighet till samråd med, personal med specialpedagogisk kompetens i sådan omfattning att elevens behov av extra anpassningar kan tillgodoses, däribland enstaka specialpedagogiska insatser under kortare tid.

Dessutom ska Skolverket ges i uppdrag att i samverkan med SPSM ta fram ett stödmaterial om extra anpassningar inom ramen för ordinarie undervisning inom komvux.

Underlättande av studier för elever med funktionsnedsättning

Utredningen konstaterar att det saknas aktuell kunskap på nationell nivå om studiesituationen och tillgången till komvux för vuxna med funktionsnedsättning. Förutom när det gäller komvux som anpassad utbildning har skolmyndigheterna under det senaste decenniet inte genomfört några undersökningar inriktade på vuxna med funktionsnedsättning som avser studera eller studerar inom komvux.

För att förbättra kunskapsläget föreslår utredningen att Statens skolinspektion ges i uppdrag att göra en kvalitetsgranskning av studiesituationen för elever med funktionsnedsättning som studerar inom komvux. Dessutom ska Skolverket ges i uppdrag att göra en nationell kartläggning av tillgången till komvux för vuxna med funktionsnedsättning som är i behov av att studera inom skolformen.

Vidare kan utredningen konstatera att det saknas en samlad bild av omfattningen av tolkbehoven för döva, hörselskadade och dövblinda samt om och hur de tillgodoses inom de olika delarna av komvux runt om i landet. Tolkjänstutredningen föreslog att en närmare kartläggning skulle göras av behov och tillgång till tolk inom samt-

liga utbildningar som omfattas av skollagen, det vill säga även komvux. Utredningen delar denna bedömning och föreslår att förutsättningarna för att samla resurserna för tolkstöd i utbildning för vuxna ska ses över i en utredning. I utredningen ska ingå att närmare analysera omfattningen av tolkbehoven i utbildning för vuxna och mot bakgrund av analysen föreslå hur en samlad resurs för tolkstöd i utbildning för vuxna kan regleras, organiseras och finansieras.

Utredningens bedömning är att det finns ett behov av kompetensutveckling hos lärare och annan personal inom komvux som inte är tillgodosett. Det handlar framför allt om ett behov av mer kunskap om funktionsnedsättningar i relation till undervisning av vuxna individer. För att öka möjligheterna till kompetensutveckling inom området föreslår utredningen att Skolverket och SPSM ska ges i uppdrag att se över och vid behov ta fram insatser och stödmaterial om funktionsnedsättningar hos elever inom komvux. Myndigheterna ska även ges i uppdrag att via informationsinsatser öka förutsättningarna för att målgrupperna nyttjar det stöd som Skolverket och SPSM erbjuder.

Underlättande av övergångar till arbetsmarknaden för elever inom anpassad utbildning

Utredningen konstaterar att vuxna med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada möts av ekonomiska hinder när de avser studera inom komvux. Inom ramen för nuvarande regelverk för socialförsäkring, studiemedel, arbetsmarknad och socialtjänst har målgruppen begränsade möjligheter att finansiera studier inom komvux som anpassad utbildning. Det är svårt för målgruppen att kombinera ersättningar från exempelvis Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och kommuner med studier inom anpassad utbildning och det gör att många avstår från att studera. En möjlighet till finansiering av studier inom anpassad utbildning är samtidigt avgörande för målgruppens övergångar till arbetsmarknaden på längre sikt eftersom arbete i regel kräver utbildning. Utredningen föreslår därför att regeringen tillsätter en utredning gällande finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning.

Utredningen konstaterar att tillgången till yrkesutbildningar inom komvux som anpassad utbildning är begränsad, men också att de yrkes-

utbildningar som finns endast leder till en kvalifikation på SeQF-nivå 2³ medan arbetsgivare efterfrågar kvalifikationer på en högre SeQF-nivå. Utredningen föreslår således att Skolverket ska ges i uppdrag att, i samråd med MYH, analysera möjligheterna att ta fram så kallade yrkespaket för komvux som anpassad utbildning vilka motsvarar en kvalifikation på SeQF-nivå 3.

Prövning inom komvux och gymnasieskolan

Dagens regelverk ger enskilda en mycket långtgående rätt att pröva sina kunskaper utan att delta i undervisningen. Denna rätt används dock i vissa fall i sådan omfattning att den skapar problem för huvudmännen och riskerar att urholka förtroendet för betyg som urvalsgrund för vidare studier.

Utredningen lämnar därför ett flertal förslag som syftar till att begränsa dagens möjligheter till prövning i sådan omfattning att prövningarna på ett mer rimligt sätt speglar kunskapsutvecklingen hos en individ, utan att därigenom lägga hinder för individens livslånga lärande.

Utredningen föreslår att avgiften för prövning höjs från dagens 500 kronor till 1 000 kronor. Avgiften har varit oförändrad under ett stort antal år.

Utredningen föreslår vidare att rätten till prövning begränsas geografiskt. En prövning ska i första hand ske i hemkommunen eller inom det primära samverkansområde som hemkommunen tillhör. Om kursen, ämnet eller nivån på ämnet som ska provas inte anordnas där, ska prövning kunna ske hos annan huvudman.

Utredningen föreslår också en begränsning i antalet prövningar under en viss tidsperiod. En individ ska kunna genomföra högst två prövningar på samma nivå och inom samma ämne under en sexmånadersperiod.

Slutligen föreslår utredningen att en person som vid en validering har bedömts ha tillräckliga kunskaper i en kurs eller en nivå i ett ämne för att nå upp till minst betygskriterierna för betyget E, av rektor ska kunna ges betyget E utan att eleven genomgår prövning.

³ Förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

Uppföljning och utvärdering av förslagen

Utredningen föreslår flera reformer som kommer att innebära flera, både stora och små, förändringar för den gymnasiala yrkesutbildningen för vuxna. Dessutom finns redan flera reformer beslutade sedan tidigare, bland annat den så kallade dimensioneringsreformen och den nyligen beslutade skyldigheten för kommuner att erbjuda inledande kartläggning och validering i komvux. Reformerna är tänkta att tillsammans verka för en bättre fungerande yrkesutbildning för vuxna, och utredningen bedömer att det då är rimligt att de implementeras, följs upp och utvärderas samlat.

Utredningen föreslår därför att det inrättas en delegation med uppdrag att implementera, följa upp och utvärdera nya reformer inom gymnasial yrkesutbildning för vuxna. Delegationen ska följa upp och utvärdera den beslutade pilotverksamheten med en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå. Delegationen ska även verka för att kommande och planerade reformer när det gäller gymnasial yrkesutbildning för vuxna bidrar till en förbättrad kompetensförsörjning och att utbildningen håller en hög kvalitet, bland annat genom att främja dialog och samverkan mellan kommunala huvudmän, utbildningsanordnare och arbetsliv på lokal och regional nivå. Delegationen ska vidare vara ett rådgivande organ till regeringen i frågor om yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna.

Delegationen bör verka under åren 2025–2028.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om yrkesskola

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Bestämmelserna i denna lag syftar till att

- bredda och öka utbudet av yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå som svarar mot arbetslivets behov av kompetens, och
- utveckla utbildningar som bedrivs i samverkan mellan arbetsliv och utbildningsanordnare.

2 § I lagen avses med

- studerande: den som är antagen till och bedriver studier vid en utbildning som ingår i yrkesskolan,
- utbildningsanordnare: den som har ansvaret för utbildningen,
- uppdragsutbildning: utbildningsverksamhet som anordnas mot ersättning från uppdragsgivare som inte är en fysisk person och där uppdragsgivaren utser den som ska få delta i utbildningen,
- yrkesskolan: samtliga utbildningar som avses i 5 §, och
- årsplats: en studerandeplats i heltidsutbildning som omfattar 40 veckor.

3 § Verksamheten inom yrkesskolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom yrkesskolan ska främja aktning för varje människas egen värde samt respekt för de mänskliga rättigheterna och vår gemensamma miljö. Särskilt ska den som verkar inom yrkesskolan främja jämställdhet mellan könen och aktivt motverka alla former av krän-

kande behandling. Yrkesskolan ska även bidra till att bryta traditioner i fråga om könsbundna utbildnings- och yrkesval.

Utbildningen

4 § Utbildning inom yrkesskolan får anordnas av statliga myndigheter, kommuner, regioner och enskilda fysiska eller juridiska personer. Utbildningsanordnaren får anordna utbildningen i samverkan med andra.

5 § En myndighet beslutar, efter ansökan, om en utbildning ska ingå i yrkesskolan och hur många årsplatser utbildningen i så fall ska omfatta.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om frågor som myndigheten ska fatta beslut om med anledning av en sådan ansökan samt om vilken myndighet som ska pröva frågor som rör en sådan ansökan och antalet årsplatser.

Bidrag och avgifter

6 § En anordnare av utbildning inom yrkesskolan kan efter ansökan få statsbidrag för utbildningen.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om vilken myndighet som fördelar bidrag.

7 § Utbildning inom yrkesskolan, för vilken utbildningsanordnaren får statsbidrag enligt 6 §, ska vara avgiftsfri för de studerande. Enstaka inslag som de studerande får betala ett obetydligt belopp för får dock förekomma.

Utbildningsanordnaren får vad gäller sådan utbildning bestämma att böcker och andra lärmaterial, som varje studerande har för eget bruk och får behålla som sin egendom, ska anskaffas av de studerande själva eller erbjudas mot avgifter som högst motsvarar utbildningsanordnarens anskaffningskostnader. Lärmaterial som används i utbildningen ska i övrigt tillhandahållas utan kostnad för de studerande.

Uppdragsutbildning

8 § En anordnare av utbildning inom yrkesskolan får efter anmälan bedriva sådan utbildning även som uppdragsutbildning. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om till vilken myndighet anmälan ska göras.

9 § Regeringen får meddela föreskrifter om att en myndighet får ta ut avgifter av en sådan utbildningsanordnare som avses i 8 §.

Kompetens hos utbildningsanordnaren

10 § Utbildningsanordnaren ska ha den kompetens och de förutsättningar som krävs för att anordna utbildning inom det yrkesområde som utbildningen avser.

11 § De personer som anlitats av utbildningsanordnaren för undervisning eller handledning ska genom utbildning eller erfarenhet ha kompetens för den utbildning de ska bedriva.

Utbildningsanordnaren ska se till att kompetensutveckling anordnas för dessa personer.

Ledningen av utbildningen

12 § Utbildningsanordnaren ansvarar för att utbildningen genomförs enligt denna lag och enligt föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen.

Det ska hos utbildningsanordnaren finnas en ledningsgrupp för utbildningen. Ledningsgruppen ska se till att utbildningens innehåll och lärandemål svarar mot den kompetens som efterfrågas av arbetslivet. Ledningsgruppen ska även

1. anta sökande till utbildningen,
2. fastställa kursplaner för utbildningen,
3. utfärda examens- och utbildningsbevis, och
4. se till att ett systematiskt kvalitetsarbete bedrivs och att detta leder till uppfyllelse av utbildningens lärandemål och syfte.

Regeringen får meddela föreskrifter om ledningsgruppens sammansättning och ytterligare föreskrifter om utbildningsanordnarens och ledningsgruppens uppgifter.

Examina, examensbevis och utbildningsbevis

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om betygssättning och om vilka examina som får avläggas inom yrkesskolan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om utbildningsbevis och examensbevis.

Studerande

14 § En utbildning inom yrkesskolan ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen.

15 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om ansökan och antagning till utbildningarna inom yrkesskolan.

16 § Om inte alla behöriga sökande till en utbildning inom yrkesskolan kan tas emot till utbildningen, ska ett urval göras bland de sökande.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om urval.

17 § De studerande i en utbildning inom yrkesskolan ska ha rätt att utöva inflytande över utbildningen.

Utbildningsanordnaren ska verka för att de studerande tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.

18 § En studerande får tills vidare avskiljas från en utbildning som anordnas av staten, en kommun eller en region om han eller hon

1. lider av psykisk störning,
2. missbrukar alkohol eller narkotika, eller
3. har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet.

Som ytterligare förutsättning för ett avskiljande gäller att det, till följd av något sådant förhållande som avses i första stycket, bedöms finnas en påtaglig risk att den studerande kan komma att skada någon annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om avskiljande.

Behandling av personuppgifter

19 § Bestämmelserna i 22 och 23 §§ tillämpas vid behandling av personuppgifter i verksamhet inom yrkesskolan som bedrivs med stöd av denna lag, föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, bestämmelser för utbildningen som finns i annan författning eller beslut som meddelats med stöd av någon av dessa författningar.

20 § Bestämmelserna i 22 och 23 §§ kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), här benämnd EU:s dataskyddsförordning.

Termer och uttryck i 22 och 23 §§ har samma betydelse som i EU:s dataskyddsförordning.

21 § Bestämmelser om behandling av personuppgifter finns även i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, här benämnd dataskyddslagen, och i föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen.

22 § Personuppgifter som avses i artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning (känsliga personuppgifter) får med stöd av artikel 9.2 g i samma förordning behandlas av en enskild utbildningsanordnare

1. om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet, eller

2. i annat fall, om behandlingen är nödvändig i verksamheten och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet.

Vid behandling som sker med stöd av första stycket är det förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter.

För myndigheter finns det bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter och om sökbegränsningar i 3 kap. 3 § dataskyddslagen.

23 § Personuppgifter som rör fällande domar i brottmål får behandlas av en enskild utbildningsanordnare om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet om att avskilja en studerande från utbildning.

För myndigheter finns det bestämmelser om behandling av personuppgifter som avses i artikel 10 i EU:s dataskyddsförordning i 3 kap. 8 § första stycket dataskyddslagen.

Övriga bestämmelser

24 § Högskolans avskiljandenämnd ska pröva frågor om avskiljande.

Nämndens beslut i avskiljandefrågor får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den studerande och utbildningsanordnaren.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Ett beslut om avskiljande ska, om den som har avskilts begär det, omprövas efter två år.

25 § Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om yrkesskolan.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

2. Lagen ska tillämpas första gången på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2026.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1982:80) om anställningsskydd att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller arbetstagare i allmän eller enskild tjänst.

Från lagens tillämpning undantas dock

1. arbetstagare som är anställda för arbete i arbetsgivarens hushåll, och

2. arbetstagare som är anställda i gymnasial lärlingsanställning. 2. arbetstagare som är anställda i gymnasial lärlingsanställning eller lärlingsanställning för vuxna.

Bestämmelserna i 4–6 b, 6 f, 6 g, 7–20, 22–37, 39 och 40 §§ gäller inte för

1. arbetstagare som med hänsyn till arbetsuppgifter och anställningsvillkor får anses ha företagsledande eller därmed jämförlig ställning,

2. arbetstagare som tillhör arbetsgivarens familj, och

3. arbetstagare som är anställda med särskilt anställningsstöd, i skyddat arbete eller med lönebidrag för utveckling i anställning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

¹ Senaste lydelse 2022:448.

1.3 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)

dels att 3 kap. 1 §, 20 kap. 8 a, 9, 22, 23, 40, 40 a, 40 b och 43 §§ ska ha följande lydelse,

dels att punkt 5 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (2022:147) om ändringar i den lagen ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas 12 nya paragrafer, 3 kap. 5 a §, 20 kap. 2 a, 6 c–6 g, 19 f, 21 a, 23 a, 40 c, 41 b och 43 a §§, och närmast före 3 kap. 5 a §, 20 kap. 6 c, 6 d, 6 e, 23 a och 41 b §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1§¹

I detta kapitel finns bestämmelser om

- barnens och elevernas lärande och personliga utveckling (2 §),
- information om barnets och elevens utveckling (3 §),
- garanti för tidiga stödinsatser i förskoleklassen och lågstadiet (4–4 b §§),
- stöd i form av extra anpassningar (5 §),
 - *specialpedagogisk kompetens inom kommunal vuxenutbildning (5 a §),*
- särskilt stöd (6–12 §§),
- mottagande och undervisning av nyanlända elever (12 a–12 i §§),
- överlämning av uppgifter vid övergång mellan och inom skolformer (12 j §), och
- allmänna bestämmelser om betyg (13–21 §§).

*Specialpedagogisk kompetens
inom kommunal
vuxenutbildning*

5 a §

Ansvarig lärare inom kommunal vuxenutbildning ska ha till-

¹ Senaste lydelse 2018:1098.

gång till, eller möjlighet till samråd med, personal med specialpedagogisk kompetens i sådan omfattning att elevens behov av stöd enligt 5 § kan tillgodoses, däribland enstaka specialpedagogiska insatser under kortare tid.

Möjlighet till samråd behöver inte finnas om den ansvariga läraren har specialpedagogisk kompetens.

20 kap.

2 a §

För lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska inte prioriteringen i 2 § andra stycket tillämpas.

Lärlingsutbildning

6 c §

Sammanhållna yrkesutbildningar kan ges i form av lärlingsutbildning.

En lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser.

Avtal om lärlingsutbildning

6 d §

Huvudmannen för lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och

som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska se till att genom avtal med berörd arbetsgivare reglera huvudmannens och arbetsgivarens åtaganden i samband med lärlingsutbildningen (avtal om lärlingsutbildning). I avtalet ska det anges

- om arbetsgivaren ska välja ut individer till utbildning, och*
- hur många elever som högst ska tas emot till utbildningen.*

Om en arbetsgivare enligt ett avtal om lärlingsutbildning ska välja ut elever till utbildningen ska arbetsgivaren erbjuda eleven en lärlingsanställning enligt lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning och lärlingsanställning för vuxna.

Utbildningskontrakt

6 e §

Huvudmannen för lärlingsutbildningen ska se till att det för varje elev och arbetsplats upprättas ett skriftligt avtal. Avtalet ska undertecknas av den kommun som är huvudman för utbildningen, av eleven och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsutbildningen (utbildningskontrakt).

I utbildningskontraktet ska det anges

- 1. vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen, hur många veckor av utbildningen som ska genomföras på*

arbetsplatsen och när samt vilka tider som ska gälla för utbildningen på arbetsplatsen,

2. hur kostnader för skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ska fördelas mellan skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som avses i första stycket,

3. avtalstiden och grunderna för att avtalet ska upphöra innan avtalstiden löpt ut, och

4. vilken lärare i utbildningen och vilken handledare på arbetsplatsen som ansvarar för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

6 f §

En elev som utför arbete enligt ett utbildningskontrakt ska i det sammanhanget inte anses som arbetstagare. Detta gäller inte om arbetet omfattas av ett avtal om lärlingsanställning. Bestämmelser om sådan anställning finns i lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning och lärlingsanställning för vuxna.

6 g §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller som anpassad utbildning på gymnasial nivå.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om avtal om lärlingsutbildning och utbildningskontrakt.

8 a§²

Hemkommunen ansvarar för att det upprättas en individuell studieplan för varje elev. Planen ska innehålla uppgifter om den enskildes utbildningsmål och planerad omfattning av studierna.

I samband med upprättandet av den individuella studieplanen ska en kartläggning genomföras av om det finns behov av sådant stöd som anges i 3 kap. 5 §. I förekommande fall ska planen även innehålla uppgifter om de extra anpassningar som ska vidtas inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om den individuella studieplanen.

9 §³

Den som har antagits till en kurs har rätt att fullfölja utbildningen på kursen. Den som har antagits till en viss nivå i ett ämne har rätt att fullfölja utbildningen på den aktuella nivån.

Den som antagits till en kurs har rätt att fullfölja utbildningen på kursen. Den som har antagits till en viss nivå i ett ämne har rätt att fullfölja utbildningen på den aktuella nivån. *Den som antagits till en sammanhållen yrkesutbildning har rätt att fullfölja utbildningen.*

Huvudmannen får dock besluta att utbildningen på kursen eller den aktuella nivån i ämnet ska upphöra för en elev, om eleven

Huvudmannen får dock besluta att utbildningen på kursen, den aktuella nivån i ämnet eller den sammanhållna yrkesutbild-

² Senaste lydelse 2023:951.

³ Senaste lydelse 2022:1315.

saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller av annan anledning inte gör tillfredsställande framsteg.

Den vars utbildning på grundläggande nivå eller anpassad utbildning på grundläggande nivå har upphört enligt andra stycket ska på nytt beredas sådan utbildning, om det finns särskilda skäl för det. Den vars utbildning på gymnasial nivå eller anpassade utbildning på gymnasial nivå har upphört enligt andra stycket får på nytt beredas sådan utbildning, om det finns särskilda skäl för det.

Den vars utbildning i svenska för invandrare har upphört enligt andra stycket eller som frivilligt avbrutit sådan utbildning ska på nytt beredas sådan utbildning, om det finns särskilda skäl för det.

Utbildningen får avbrytas även enligt bestämmelserna i 5 kap. 17–20 §§.

ningen ska upphöra för en elev, om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller av annan anledning inte gör tillfredsställande framsteg.

19 f §

Rätt att delta i utbildning enligt 19, 19 a och 19 b §§ gäller inte deltagande i utbildning på gymnasial nivå som genomförs som lärlingsutbildning.

21 a §

Om det i ett avtal om lärlingsanställning enligt 6 c § framgår att en arbetsgivare ska välja ut personer till utbildningen ska det av ansökan till utbildningen framgå att den sökande tillhör denna kategori av sökande.

En ansökan enligt första stycket ska ges in till den huvudman som anordnar utbildningen. Om den sökandes hemkommun är en annan än den huvudman som anordnar utbildningen ska den anordnande huvudmannen skyndsamt inhämta

ett yttrande från hemkommunen. Av yttrandet ska det framgå om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning. Ett yttrande behöver inte inhämtas om det är onödigt med hänsyn till en tidigare överenskommelse.

22 §⁴

Den huvudman som anordnar utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå beslutar om den sökande ska tas emot till utbildningen.

Hemkommunen ska ta emot en sökande om de villkor som anges i 20 eller 20 a § är uppfyllda eller om den sökande har rätt till utbildning enligt 19, 19 a eller 19 b §.

En kommun ska ta emot en sökande från en annan kommun och en region ska ta emot en sökande, om

1. de villkor som anges i 20 eller 20 a § är uppfyllda eller om den sökande har rätt till utbildning enligt 19, 19 a eller 19 b §, och

2. hemkommunen har åtagit sig eller, efter överklagande enligt 28 kap. 12 §, ska åta sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning.

Ett beslut om att en sökande ska tas emot till en sammanhållen yrkesutbildning ska avse alla ämnen och nivåer i ämnen som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen.

Av ett beslut om att en sökande ska tas emot till utbildning på gymnasial nivå ska det framgå på vilken eller vilka grunder den sökande tas emot.

⁴ Senaste lydelse 2022:1315.

23 §⁵

Om den sökande har rätt att delta i utbildning enligt 19, 19 a eller 19 b § innebär ett beslut om mottagande enligt 22 § att den sökande också antas till utbildningen. I övrigt är det den huvudman som anordnar utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå som beslutar om en sökande ska antas till utbildningen.

Om den sökande har rätt att delta i utbildning enligt 19, 19 a eller 19 b § *eller om villkoren som anges i 20 eller 20 a §§ är uppfyllda och ansökan görs i enlighet med 21 a §* innebär ett beslut om mottagande enligt 22 § att den sökande också antas till utbildningen. I övrigt är det den huvudman som anordnar utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå som beslutar om en sökande ska antas till utbildningen.

För den som mottagits till en sammanhållen yrkesutbildning ska även ett beslut om att den sökande antas till den sammanhållna yrkesutbildningen avse samtliga ämnen och nivåer i ämnen som ingår i utbildningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om urval bland mottagna sökande.

Utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov

23 a §

Föreskrifter om utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov som regeringen meddelar i förordning får avvika från bestämmelserna i 20 kap. 2, 19, 19 a–b, 21 och 22 §§ om prioritering, rätt till utbildning, ansökan

⁵ Senaste lydelse 2022:1315.

och mottagande till sådan utbildning.

40 §⁶

Den som är bosatt i landet och vill ha betyg från utbildning på grundläggande nivå, anpassad utbildning på grundläggande nivå eller utbildning i svenska för invandrare ska ha möjlighet att genomgå provning i alla kurser som det sätts betyg på. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg på kursen.

Provning i en kurs *får* göras bara hos en *huvudman* som *anordnar* den aktuella kursen.

Provning i en kurs *ska* göras hos den *prövandes hemkommun* eller inom det *primära samverkansområde* som *hemkommunen tillhör* om den aktuella kursen *anordnas där*. Om kursen som *provningen* gäller inte *anordnas* i *hemkommunen* eller inom det *primära samverkansområdet* *får* *provning* göras hos en *annan huvudman* som *anordnar* den aktuella kursen.

En provning i samma kurs får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader.

Med provning i en kurs avses en bedömning av kunskaper som resulterar i ett betyg som sätts i enlighet med bestämmelserna om betyg och betygssättning i 35–37 och 38 §§.

40 a §⁷

Den som är bosatt i landet och vill ha betyg från utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå ska ha möjlighet att genomgå provning i alla ämnen som det sätts betyg i och på samtliga nivåer i dessa ämnen. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg i ämnet och även om betyget omfattar den nivå i ämnet som provningen gäller. Den som fortfarande är elev i gymnasieskolan eller i anpassade gymnasieskolan får dock inte genomgå provning på en viss nivå i ett ämne om eleven tidigare har fått minst betyget E på den nivån.

⁶ Senaste lydelse 2022:1315.

⁷ Senaste lydelse 2022:1315.

Prövning i ett ämne *får* göras bara hos en *huvudman* som *anordnar utbildning* i ämnet på den nivå som *prövningen* gäller.

Prövning i ett ämne *ska* göras hos den *prövandes hemkommun* eller inom det *primära samverkansområde* som *hemkommunen* tillhör om utbildning i ämnet på den nivå som *prövningen* gäller anordnas där. Om utbildning i ämnet på den nivå som *prövningen* gäller inte anordnas i *hemkommunen* eller inom det *primära samverkansområdet* får *prövning* göras hos en *annan huvudman* som *anordnar utbildningen*.

En prövning på samma nivå i ett ämne får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader.

Med prövning i ett ämne avses en bedömning av kunskaper på den nivå i ämnet som *prövningen* gäller som resulterar i ett betyg som sätts i enlighet med bestämmelserna om betyg och betygssättning i 35–37 och 38 §§.

40 b §⁸

Den som är bosatt i landet och vill ha betyg från utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå ska ha möjlighet att genomgå prövning i komvuxarbete. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg på komvuxarbetet, ett gymnasiearbete eller ett gymnasiearbete i anpassad gymnasieskola. Den som fortfarande är elev i gymnasieskolan eller i anpassade gymnasieskolan får dock inte genomgå prövning i ett komvuxarbete om eleven tidigare har fått betyget E på ett gymnasiearbete eller ett gymnasiearbete i anpassad gymnasieskola.

Prövning i komvuxarbete *får* göras bara hos en *huvudman* som *anordnar utbildning inom det kunskapsområde* som *komvuxarbetet* avser.

Prövning i komvuxarbete *ska* göras hos den *prövandes hemkommun* eller inom det *primära samverkansområde* som *hemkommunen* tillhör om utbildning inom det *kunskapsområde* som *pröv-*

⁸ Senaste lydelse 2022:1315.

ningen gäller anordnas där. Om utbildning inom kunskapsområdet inte anordnas i hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet får prövning göras hos en annan huvudman som anordnar sådan utbildning.

En prövning i komvuxarbete får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader.

40 c §

En ansökan att genomgå prövning ska ges in till den prövandes hemkommun.

Om ansökan avser prövning hos en annan huvudman och prövning på den aktuella kursen eller nivån i ämnet får anordnas av en annan huvudman i enlighet med 40, 40 a och 40 b §§ samt i enlighet med den begränsning i tid som framgår där ska hemkommunen sända ansökan vidare till den huvudmannen.

Interkommunal ersättning

41 b §

Ersättning ska alltid lämnas av den prövandes hemkommun för prövning hos en annan kommun om den som ansökt om att genomgå prövning har rätt att genomgå prövning hos en annan huvudman enligt 40, 40 a eller 40 b §§.

43 §⁹

Den som har genomgått en validering enligt 42 § ska ha möjlighet att få resultatet erkänt genom betyg. Betyg efter en validering ska sättas genom prövning.

Betyget E får dock sättas av rektor utan att eleven genomgått prövning i enlighet med 43 a §.

43 a §

Rektor får ge en elev som inte har följt undervisningen i en kurs eller en nivå i ett ämne betyget E i kursen eller ämnet på den aktuella nivån utan att eleven genomgår prövning om

1. det genom validering enligt 42 § framgår att betygskriterierna för betyget E är uppfyllda i kursen eller ämnet på den aktuella nivån,

2. valideringen genomförts av en legitimerad lärare eller i samråd med legitimerad lärare, och

3. kursen eller ämnet på den aktuella nivån anordnas av huvudmannen.

5.¹⁰ Den som har påbörjat utbildning inom gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå före den 1 juli 2025 får senast den 30 juni 2030 genomgå prövning inom kommunal vuxenutbildning enligt bestämmelserna i 20 kap. 40 § i den äldre

5. Den som har påbörjat utbildning inom gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå före den 1 juli 2025 får senast den 30 juni 2030 genomgå prövning inom kommunal vuxenutbildning enligt bestämmelserna i 20 kap. 40 § i den äldre

⁹ Senaste lydelse 2022:912.

¹⁰ Senaste lydelse 2022:1317.

lydelsen. Prövning i en kurs får då göras *bara hos en huvudman som erbjuder utbildning i ett ämne på en nivå som motsvarar den kurs som prövningen gäller.*

lydelsen. Prövning i en kurs *ska* då göras *hos hemkommunen eller inom det primära samverkansområde som hemkommunen tillhör om utbildning i ett ämne på en nivå som motsvarar den kurs prövningen gäller erbjuds där. Om motsvarande nivå i ämne inte erbjuds där får prövning göras hos en annan huvudman som erbjuder utbildningen. En prövning i samma kurs får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader. En ansökan om att genomgå prövning ska ges in till den prövandes hemkommun. Om prövningen får genomföras hos en annan huvudman ska hemkommunen sända ansökan vidare till den huvudmannen. Ersättning ska alltid lämnas av hemkommunen för prövning hos en annan huvudman om den som ansökt om att genomgå prövning får göra det hos en annan huvudman enligt ovan.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning att rubriken till lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning samt 1, 2, 3, 4, 6 och 7 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Lag om gymnasial lärlingsanställning

I denna lag finns bestämmelser om avtal om tidsbegränsad anställning (avtal om gymnasial lärlingsanställning) som inom ramen för det arbetsplatsförlagda lärandet får ingås mellan

1. en elev som genomgår en sådan gymnasial lärlingsutbildning som avses i 16 kap. 11 § skollagen (2010:800), *och*

2. den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av en sådan utbildning enligt ett utbildningskontrakt som anges i 16 kap. 11 a § skollagen.

Arbetstagare som omfattas av denna lag är enligt 1 § andra stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd undantagna från den lagens tillämpning.

I semesterlagen (1977:480) finns särskilda bestämmelser om semester för arbetstagare i gymnasial lärlingsanställning.

Föreslagen lydelse

Lag om gymnasial lärlingsanställning och lärlingsanställning för vuxna

1 §

I denna lag finns bestämmelser om avtal om tidsbegränsad anställning (avtal om gymnasial lärlingsanställning *och avtal om lärlingsanställning för vuxna*) som inom ramen för det arbetsplatsförlagda lärandet får ingås mellan

1. en elev som genomgår en sådan gymnasial lärlingsutbildning som avses i 16 kap. 11 § skollagen (2010:800), *eller*

2. *sådan lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning som avses i 20 kap. 2 a § skollagen, och*

3. den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av en sådan utbildning enligt ett utbildningskontrakt som anges i 16 kap. 11 a § *eller 20 kap. 6 e § skollagen.*

2 §¹

Ett avtal om gymnasial lärlingsanställning är ogiltigt i den utsträckning det upphäver eller inskränker en arbetstagares rättigheter enligt denna lag. Avvikelser från lagen får dock göras genom ett kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation. För att avvikelser ska få göras genom ett sådant avtal krävs

Ett avtal om gymnasial lärlingsanställning *eller lärlingsanställning för vuxna* är ogiltigt i den utsträckning det upphäver eller inskränker en arbetstagares rättigheter enligt denna lag. Avvikelser från lagen får dock göras genom ett kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation. För att avvikelser ska få göras genom ett sådant avtal krävs

1. när det gäller 4 och 5 §§ att avtalet inte innebär att mindre förmånliga regler ska tillämpas för arbetstagarna än som följer av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1152 av den 20 juni 2019 om tydliga och förutsägbara arbetsvillkor i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen, och

2. när det gäller 5 a och 5 b §§ att avtalet respekterar det övergripande skydd för arbetstagare som avses i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1152, i den ursprungliga lydelsen.

En arbetsgivare som är bunden av ett kollektivavtal enligt första stycket får tillämpa avtalet även på arbetstagare som inte är medlemmar i den avtalsslutande arbetstagarorganisationen men som sysselsätts i sådant arbete som avses med avtalet.

3 §

Ett avtal om gymnasial lärlingsanställning får avse hela eller en del av tiden för det arbetsplatsförlagda lärandet i *den gymnasiala* lärlingsutbildningen.

Ett avtal om gymnasial lärlingsanställning *eller avtal om lärlingsanställning för vuxna* får avse hela eller en del av tiden för det arbetsplatsförlagda lärandet i lärlingsutbildningen.

¹ Senaste lydelse 2022:453.

4 §²

En arbetsgivare ska lämna skriftlig information till en arbetstagare om alla villkor som är av väsentlig betydelse för anställningsförhållandet.

Informationen ska innehålla åtminstone följande uppgifter:

1. arbetsgivarens och arbetstagarens namn och adress, anställningens tillträdesdag samt arbetsplats eller, om det inte finns någon fast eller huvudsaklig arbetsplats, uppgift om att arbetet ska utföras på olika platser,

2. att anställningen avser en gymnasial lärlingsanställning och en kort specificering eller beskrivning av arbetstagarens arbetsuppgifter,

2. att anställningen avser en gymnasial lärlingsanställning *eller en lärlingsanställning för vuxna* och en kort specificering eller beskrivning av arbetstagarens arbetsuppgifter,

3. anställningens slutdag eller förutsättningar som gäller för att anställningen ska upphöra,

4. begynnelselön och andra löneförmåner, som ska anges separat, och hur ofta och på vilket sätt lönen ska betalas ut,

5. längden på arbetstagarens normala arbetsdag eller arbetsvecka eller, om detta inte går att fastställa på grund av hur arbetsgivaren förlägger arbetstiden, uppgift om anställningens arbetstidsmåt på annat sätt,

6. vad som ska gälla för övertids- eller mertidsarbete och ersättning för sådant arbete, i förekommande fall,

7. minsta tidsfrist för besked om den ordinarie arbetstidens och jourtidens förläggning samt i förekommande fall

a) att förläggningen kommer att variera mellan olika klockslag och dagar,

b) regler för skiftbyte,

8. uppgift om rätt till utbildning som tillhandahålls av arbetsgivaren, i förekommande fall,

9. längden på arbetstagarens betalda semester, att semesterledighet ska avtalas särskilt och vad som gäller i fråga om semesterersättning för semesterlön som har tjänats in men inte tagits ut,

9. *för gymnasial lärlingsanställning*: längden på arbetstagarens betalda semester, att semesterledighet ska avtalas särskilt och vad som gäller i fråga om semesterersättning för semesterlön som har tjänats in men inte tagits ut,

² Senaste lydelse 2022:453.

tersättning för semesterlön som har tjänats in men inte tagits ut,

10. de bestämmelser arbetsgivaren och arbetstagaren ska följa när någon av dem vill avsluta anställningsförhållandet,

11. att arbetsgivaravgifter betalas till staten samt uppgift om det skydd för social trygghet som tillhandahålls av arbetsgivaren, och

12. tillämpligt kollektivavtal, i förekommande fall.

Information enligt första stycket och andra stycket 1–7 ska lämnas så snart som möjligt, dock senast den sjunde kalenderdagen efter det att arbetstagaren har börjat arbeta. Information enligt andra stycket 8–12 ska lämnas senast en månad efter det att arbetstagaren har börjat arbeta.

Vissa uppgifter får, om det är lämpligt, lämnas i form av hänvisningar till lagar, andra författningar eller kollektivavtal som reglerar dessa frågor. Det gäller uppgifterna i

1. andra stycket 3 i fråga om förutsättningar för anställningens upphörande,

2. andra stycket 5 i fråga om uppgifter om längd på normal arbetsdag eller arbetsvecka, och

3. andra stycket 4, 6, 7 b och 8–11.

6 §

Anställningen upphör när det arbetsplatsförlagda lärandet enligt utbildningskontraktet avslutas. Anställningen upphör dock dessförinnan om

1. den löper ut enligt avtalet om gymnasial lärlingsanställning,	1. den löper ut enligt avtalet om gymnasial lärlingsanställning eller avtalet om lärlingsanställning för vuxna,
--	---

2. part frånträder utbildningskontraktet i enlighet med villkoren i det, eller

3. en part frånträder anställningen, men inte utbildningskontraktet, i en situation där utbildningskontraktet kan frånträdas i enlighet med villkoren i det.

7 §³

En arbetsgivare ska betala ersättning till arbetstagaren för den förlust som uppkommer och för den kränkning som inträffat om arbetsgivaren

1. avbryter den gymnasiala lärlingsanställningen i förtid,
 1. avbryter den gymnasiala lärlingsanställningen *eller lärlingsanställningen för vuxna* i förtid,
 2. bryter mot skyldigheten att lämna skriftlig information till arbetstagaren enligt 4 eller 5 §,
 3. bryter mot skyldigheten att lämna ett skriftligt svar enligt 5 a §, eller
 4. bryter mot bestämmelsen i 5 b § om annan anställning.
- Första stycket 1 gäller inte i ett sådant fall som avses i 6 § 2 eller 3. Om det är skäligt, kan skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

³ Senaste lydelse 2022:453.

1.5 Förslag till förordning om yrkesskola

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Utbildningar inom yrkesskolan

1 § Den som enligt 4 § lagen (0000:000) om yrkesskolan får vara utbildningsanordnare får ansöka om att en utbildning ska ingå i yrkesskolan.

Ansökan

2 § Ansökan om att en utbildning ska ingå i yrkesskolan ska ges in till Myndigheten för yrkeshögskolan.

Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela föreskrifter om ansökan.

3 § För att en utbildning ska få ingå i yrkesskolan krävs det utöver vad som anges i 3, 10 och 11 §§ lagen (0000:000) om yrkesskolan att utbildningen

1. svarar mot behov av kompetent arbetskraft i arbetslivet på gymnasial nivå, och

2. att utbildningsanordnaren har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen enligt lagen om yrkesskolan och 2–4 kap.

Beslut

4 § Myndigheten för yrkeshögskolan beslutar om en utbildning ska ingå i yrkesskolan. Beslutet ska avse en viss tid.

5 § Beslut om att en utbildning ska ingå i yrkesskolan ska innehålla uppgifter om

1. utbildningsanordnare,
 2. den tid beslutet avser,
 3. högsta antal årsplatser, och
- utbildningens lokalisering.

Till beslutet ska en utbildningsplan för utbildningen enligt 2 kap. 7 § bifogas.

Återkallande

6 § Myndigheten för yrkeshögskolan får återkalla ett beslut om att en utbildning ska ingå i yrkesskolan, om utbildningen inte längre uppfyller kraven eller utbildningsanordnaren eller någon annan som medverkar i anordnandet inte iakttar sina skyldigheter enligt denna förordning.

Innan myndigheten fattar ett beslut enligt första stycket, ska utbildningsanordnaren ha fått tillfälle att avhjälpa bristerna.

Undantag från förordningen

7 § Undantag från denna förordning när det gäller uppdragsutbildning finns i förordningen (0000:000) om utbildning inom yrkesskolan som uppdragsutbildning.

Undantag från förvaltningslagen

8 § En sådan anordnare av utbildning inom yrkesskolan som ska tillämpa förvaltningslagen (2017:900) behöver inte tillämpa bestämmelserna i 25 och 32 §§ i den lagen om kommunikation och motivering av beslut i ärenden om antagning enligt 12 § andra stycket 1 lagen (0000:000) om yrkesskolan eller betygssättning enligt 2 kap.

Om en motivering har utelämnats, ska en sådan om möjligt lämnas i efterhand, om någon enskild begär det och det behövs för att han eller hon ska kunna ta till vara sin rätt.

2 kap. Utbildningen

Utbildningens upplägg

1 § Utbildningen ska ge teoretisk förankring inom yrkesområdet och väsentligen genomföras i samarbete med de delar av arbetslivet som berörs av utbildningen.

2 § Utbildningsanordnaren ska se till att

1. det finns platser för lärande i arbete på en arbetsplats och att dessa uppfyller de krav som finns för utbildningen, om sådant lärande ingår i utbildningen,
2. det finns vägledning om studiealternativ, antagning och tillträde samt yrkesvägledning, och
3. de studerande som behöver särskilt pedagogiskt stöd i utbildningen får sådant stöd.

Utbildningens omfattning och kurser

3 § Utbildningen ska bedrivas i form av en eller flera kurser.

Utbildningens omfattning ska anges enligt ett poängsystem, där fem poäng motsvarar heltidsstudier under en vecka. En poäng benämns yrkesskolepoäng.

4 § Utbildningen ska omfatta minst 100 yrkesskolepoäng och högst 400 yrkesskolepoäng.

5 § Undervisningen får bedrivas på engelska, om det är befogat utifrån arbetsmarknadens behov. Det allmännas särskilda ansvar enligt språklagen (2009:600) för att svenskan används och utvecklas ska beaktas.

Lärande i arbete

6 § I fråga om utbildningar som omfattar minst 200 yrkesskolepoäng och som leder till en examen enligt 13 § ska minst en fjärdedel av utbildningstiden bestå av lärande i arbete på en arbetsplats, om inte undantag medgetts enligt andra stycket.

Undantag får beviljas av Myndigheten för yrkeshögskolan efter ansökan, om det finns särskilda skäl.

Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela ytterligare föreskrifter om ansökan.

Utbildningsplan

7 § För varje utbildning ska det finnas en utbildningsplan. Av planen ska följande framgå

1. utbildningsanordnaren och, i förekommande fall, vilka delar av utbildningen som bedrivs i samverkan med en annan utbildningsanordnare,

2. utbildningens mål och inriktning uttryckta i de kunskaper, färdigheter, självständighet och ansvar som ska uppnås samt den eller de kurser som ingår i utbildningen,

3. om undervisningen helt eller delvis bedrivs på engelska,

4. utbildningens omfattning, huvudsakliga upplägg och organisation,

5. omfattningen av lärande i arbete på en arbetsplats om sådant lärande ingår i utbildningen, eller att beslut om undantag har fattats av Myndigheten för yrkeshögskolan samt datum för beslutet,

6. antalet timmar lärar- eller handledarledd verksamhet som utbildningen omfattar,

7. i förekommande fall, de krav på särskilda förkunskaper som ställs upp enligt 3 kap. 2 §,

8. de grunder som ska användas vid urval bland behöriga sökande till utbildningen,

9. de särskilda mål och krav som ska gälla för en examen om utbildningen kan få avslutas med en sådan, och

10. hur utbildningen ska kvalitetssäkras.

Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela föreskrifter om utbildningsplanen.

8 § För utbildningar med inriktning som kräver nationellt likvärdigt innehåll får Myndigheten för yrkeshögskolan meddela föreskrifter om vilka kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet som alla studerande ska ha uppnått vid utbildningens slut. Det ska vara fråga om en utbildning som

1. det ställs vissa krav på i lag eller förordning,

2. leder till ett yrke eller en funktion där det ställs vissa krav på utbildningens examen för att legitimation för yrket eller funktionen ska kunna utfärdas eller där det ställs andra krav på utbildningen för behörighet, godkännande eller certifiering för yrket eller funktionen,

3. leder till ett yrke som har en samhällsviktig funktion, eller

4. av säkerhetsskäl måste ha ett nationellt likvärdigt innehåll.

Myndigheten får även meddela föreskrifter om andra utbildningar med inriktning som kräver nationellt likvärdigt innehåll än sådana som anges i första stycket.

Innan myndigheten meddelar föreskrifterna ska den höra företrädare för berörda myndigheter och organisationer.

Kursplan

9 § För varje kurs ska det finnas en kursplan. Av kursplanen ska följande framgå:

1. kursens benämning,
2. det antal yrkesskolepoäng som kursen omfattar,
3. målen för kursen,
4. kursens huvudsakliga innehåll,
5. om kursen helt eller delvis ges på engelska, och
6. de principer för betygssättning och former för kunskapskontroll som ska tillämpas.

Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela föreskrifter om kursplanen.

När det gäller utbildningar som avses i 8 § får dessa föreskrifter även avse kursens specifika innehåll.

Betyg

10 § Betyg ska sättas på en genomförd kurs.

11 § Som betyg ska något av uttrycken Icke godkänt, Godkänt och Väl Godkänt användas.

Validering för tillgodoräknande

12 § En utbildningsanordnare ska erbjuda den studerande validering enligt bestämmelserna i valideringsförordningen (2022:1549) om den inför eller under utbildningen bedömer att han eller hon har kunskaper som motsvarar en hel eller delar av en kurs som ingår i utbildningen. Detta förutsatt att den studerande saknar tidigare dokumentation av kunskandets.

Den som har genomgått en validering ska ha möjlighet att få resultatet erkänt genom betyg. Detta förutsatt att valideringen visar att den studerande har kunskande som motsvarar en eller fler kurser som ingår i utbildningen. Om valideringen inte visar att den studerande har kunskande som motsvarar en eller fler kurser i utbildningen eller om den studerande vill få resultatet av valideringen dokumenterat på annat sätt än genom betyg, ska den studerande få ett utbildningsbevis.

En utbildningsanordnare ska sträva efter att förkorta tiden i utbildning (tillgodoräknande) för en studerande som har validerat delar av utbildningen.

Examen

13 § En utbildning får avslutas med en yrkesskoleexamen, om

1. den studerande har fullgjort vad som krävs för att få lägst betyget Godkänt på alla kurser som ingår i utbildningen,

2. den studerande uppfyllt kraven som motsvarar kraven för nivå 4 i bilaga 1 till förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande,

3. utbildningen omfattar minst 200 yrkesskolepoäng, och

4. minst en fjärdedel av utbildningstiden består av lärande i arbete på en arbetsplats, om inte Myndigheten för yrkeshögskolan i förekommande fall har beslutat om undantag.

14 § Myndigheten för yrkeshögskolan får, utöver vad som framgår av 8 §, meddela ytterligare föreskrifter om vilka kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet som ska ha uppnåtts vid utbildningens slut för att utbildningen ska få avslutas med en yrkesskoleexamen enligt 13 §.

Examens- och utbildningsbevis

15 § Den studerande som uppfyller kraven för examen ska på begäran få ett examensbevis av utbildningsanordnaren. I examensbeviset ska utbildningens inriktning anges.

Till examensbeviset ska en beskrivning av utbildningens innehåll och mål bifogas.

16 § Den studerande ska på begäran få ett utbildningsbevis av utbildningsanordnaren, om han eller hon

1. inte har fullgjort vad som krävs för en examen, eller
2. inte begär att få ett examensbevis enligt 15 §.

I beviset ska utbildningens innehåll och de mål som den studerande har uppnått anges.

Övriga bemyndiganden

17 § Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela de ytterligare föreskrifter som behövs för att säkerställa likvärdighet när det gäller betyg samt examens- och utbildningsbevis.

Myndigheten får även meddela föreskrifter om att den ansvariga utbildningsanordnaren ska lämna uppgifter till myndigheten om de studerande och deras studieresultat, betyg och examina.

Myndigheten får meddela föreskrifter om på vilket sätt och när uppgifterna ska lämnas.

3 kap. Tillträde till utbildningen

Behörighet

1 § En vuxen är behörig att delta i utbildning från och med andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 20 år, eller har slutfört utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan eller likvärdig utbildning, om han eller hon

1. är bosatt i landet, och
2. har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik och godkända betyg i minst fem andra ämnen från grundskolan, eller har likvärdiga kunskaper,
3. har en svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i 2, eller
4. genom svensk eller utländsk utbildning eller praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela föreskrifter om kraven i första stycket 3.

2 § För behörighet att antas till en utbildning får det utöver vad som anges i 1 § ställas krav på särskilda förkunskaper. Sådana krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Om det finns särskilda skäl, får kraven på särskilda förkunskaper även avse yrkeserfarenhet eller andra kunskaper än sådana som avses i första stycket, om de är av betydelse för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för. Det får utöver krav på kunskaper även ställas sådana villkor som är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Om det finns särskilda skäl, får en sökande anses vara behörig att antas till en utbildning även om ett sådant villkor inte är uppfyllt. Den sökande får dock inte antas till utbildningen innan villkoret är uppfyllt.

3 § Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela föreskrifter om krav på särskilda förkunskaper och om sådana villkor som avses i 2 § tredje stycket.

4 § Behörig att antas till utbildningen är, trots vad som anges i 1–2 §§ även den som bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för.

Högst 20 procent av årsplatserna i en utbildning får avsättas för sådana sökande.

Urval

5 § Om antalet platser inom en utbildning är mindre än antalet behöriga sökande enligt 1–2 §§ och 4 §, får ett urval göras.

Hänsyn ska då tas till den sökandes möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen.

6 § Vid urvalet får urvalsgrunden särskilt prov användas.

Vid i övrigt likvärdiga meriter får urval också göras genom lottning.

7 § Urvalsgrunden särskilt prov får endast avse kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Anstånd och studieuppehåll

8 § Om det finns särskilda skäl, får utbildningsanordnaren i enskilda fall besluta att den som är antagen till utbildningen får

1. anstånd med att påbörja studierna, eller
2. fortsätta sina studier efter studieuppehåll.

Anstånd eller studieuppehåll enligt första stycket får medges inom den tid som beslutet om att utbildningen ska ingå i yrkesskolan avser.

Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela närmare föreskrifter om anstånd och studieuppehåll.

4 kap. Utbildningens ledning

Ledningsgrupp

1 § Om en utbildningsanordnare är ansvarig för flera utbildningar, får ledningsgruppen vara gemensam för dessa.

2 § Ledningsgruppen ska bestå av

1. företrädare för de delar av arbetslivet som berörs av utbildningen,
2. minst en företrädare för skolväsendet,
3. minst en företrädare för de studerande, och
4. den person som avses i 5 §.

4 § En majoritet av ledamöterna i en ledningsgrupp ska vara företrädare för arbetslivet.

Ledningen av det dagliga arbetet

5 § Det ska finnas en av utbildningsanordnaren utsedd person som leder det dagliga arbetet i verksamheten. Denna person ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

Studerandeflyttande

6 § De studerande ska ges möjlighet till insyn i verksamheten och tillfälle att påverka utbildningens upplägg och genomförande.

Tillsyn

7 § Utbildningsanordnaren är skyldig att medverka i den tillsyn över utbildningen som initieras av Myndigheten för yrkeshögskolan.

Med tillsyn avses i denna förordning en självständig granskning som har till syfte att kontrollera om den verksamhet som granskas uppfyller de krav som följer av lagar och andra föreskrifter. I tillsynen ingår att fatta de beslut om åtgärder som kan behövas för att utbildningsanordnaren ska rätta fel som upptäckts vid granskningen.

Kvalitetsgranskning

8 § Utbildningsanordnaren är skyldig att medverka i den kvalitetsgranskning av utbildningen som initieras av Myndigheten för yrkeshögskolan.

Kvaliteten ska granskas utifrån kvalitetskriterier.

Myndigheten får meddela föreskrifter om kvalitetskriterier. Innan myndigheten meddelar sådana föreskrifter ska myndigheten höra företrädare för arbetslivet.

Utvärdering och uppföljning

9 § Utbildningsanordnaren är skyldig att utvärdera verksamheten och att medverka i den uppföljning och utvärdering av utbildningen som initieras av Myndigheten för yrkeshögskolan.

Utlämnande av uppgifter

10 § Utbildningsanordnaren ska till Myndigheten för yrkeshögskolan lämna de uppgifter som myndigheten begär för myndighetens tillsyn, kvalitetsgranskning, uppföljning och utvärdering.

Myndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om det uppgiftslämnande som avses i första stycket.

5 kap. Statlig finansiering

Inledande bestämmelser

1 § Statlig finansiering i form av statsbidrag får lämnas för utbildningar inom yrkesskolan enligt bestämmelserna i lagen (0000:000) om yrkesskolan och i denna förordning.

2 § Utöver det som anges i 1 § får även statlig finansiering i form av statsbidrag lämnas till utbildningsanordnaren för kostnader för studerande som genomför delar av utbildningen inom yrkesskolan vid en branschskola.

Med en branschskola avses i denna förordning en skola som genomför yrkesutbildning på uppdrag av en utbildningsanordnare inom yrkesskolan. För att statsbidrag ska beviljas ska branschskolan rekommenderats av en branschorganisation eller kunna uppvisa ett brett samarbete om utbildning med flera arbetsgivare inom den bransch som yrkesområdet tillhör.

3 § För utbildningar inom yrkesskolan får statsbidrag lämnas till kommuner, regioner eller enskilda fysiska eller juridiska personer.

Statsbidrag får även lämnas till dem som anges i första stycket för kostnader för

1. undervisning i svenska med yrkesinriktning i utbildningarna, och
2. särskilt pedagogiskt stöd till studerande med funktionsnedsättning i utbildningarna.

4 § Statsbidrag enligt denna förordning får lämnas i mån av tillgång på medel. Statsbidrag får inte lämnas för en sådan del av en utbildning för vilken statsbidrag lämnas på annat sätt.

Beslut om statlig finansiering

5 § Myndigheten för yrkeshögskolan beslutar om statsbidrag efter ansökan av den som enligt 4 § lagen (0000:000) om yrkesskolan får anordna en utbildning inom yrkesskolan.

Myndigheten får meddela föreskrifter om ansökan.

6 § Myndigheten för yrkeshögskolan ska vid sin fördelning av statsbidrag särskilt ta hänsyn till i vilken grad en utbildning

1. i kvalitativt och kvantitativt hänseende svarar mot arbetslivets behov av kompetent arbetskraft,

2. bidrar till den nationella kompetensförsörjningen eller till att bredda utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt,

3. finansieras av arbetslivet, och

4. har en utifrån arbetslivets behov lämplig regional eller nationell placering.

Myndigheten ska vid fördelningen även beakta resultat från genomförd tillsyn, kvalitetsgranskning och uppföljning.

7 § Vid beräkningen av statsbidrag ska Myndigheten för yrkeshögskolan särskilt beakta

1. de faktiska kostnaderna för utbildningen, och

2. hur det samlade ekonomiska ansvaret för en utbildning delas mellan staten, arbetslivet och andra finansiärer.

8 § Beslut om statsbidrag ska innehålla uppgifter om

1. utbildningsanordnaren,

2. belopp,

3. utbildningens omfattning och antal årsplatser, och

4. utbildningens lokalisering.

Utbetalning av statlig finansiering

9 § Statsbidrag betalas ut av Myndigheten för yrkeshögskolan till utbildningsanordnaren.

Upphörande och återkrav av statlig finansiering

10 § Beslut om statsbidrag för en utbildning ska upphöra att gälla om beslutet att utbildningen ska ingå i yrkesskolan återkallas enligt 1 kap. 6 §.

11 § Den som har tagit emot statsbidrag enligt denna förordning är återbetalningsskyldig, om någon bestämmelse eller något villkor som gäller för bidraget i väsentlig mån har åsidosatts.

Myndigheten för yrkeshögskolan ska besluta att helt eller delvis kräva tillbaka ett bidrag, om någon är återbetalningsskyldig enligt första stycket.

12 § Om någon bestämmelse eller något villkor som gäller för statsbidrag enligt denna förordning i väsentlig mån har åsidosatts, får Myndigheten för yrkeshögskolan besluta att bidrag helt eller delvis ska hållas inne från kommande utbetalningar i väntan på rättelse. Om rättelse inte görs, får myndigheten besluta att det innehållna beloppet ska dras av från statsbidraget.

6 kap. Försäkringar

1 § Myndigheten för yrkeshögskolan ska ansvara för att personer som är antagna till och genomgår en utbildning inom yrkesskolan är försäkrade för personskada. Försäkringen ska avse sådan skada som har uppkommit till följd av olycksfall eller framkallats av sådan smitta som avses i 5 § förordningen (1977:284) om arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd, om skadan har inträffat i samband med utbildning inom yrkesskolan i Sverige. Försäkringen ska inte ge rätt till ersättning i den mån den studerande har rätt till ersättning med stöd av författning eller kollektivavtal.

Myndigheten för yrkeshögskolan ska också ansvara för att det finns en ansvarsförsäkring som avser skador som studerande orsakar arbetsgivaren eller företagaren under utbildningsmoment som genomförs vid företag i Sverige.

Försäkringarna ska tecknas av Myndigheten för yrkeshögskolan genom överenskommelser med Kammarkollegiet. Myndigheten för yrkeshögskolan ska överlämna utkast till överenskommelserna och ändringar i dessa till regeringen för godkännande innan de träffas.

7 kap. Avskiljande

Förutsättningar för avskiljande

1 § En studerande på en utbildning inom yrkesskolan, som anordnas av staten, en kommun eller en region, får avskiljas från utbildningen under de villkor som anges i 18 § lagen (0000:000) om yrkesskolan.

Frågor om avskiljande prövas av Högskolans avskiljandenämnd enligt 8–20 §§ förordningen (2007:989) om avskiljande av studenter från högskoleutbildning och 8 § förordningen (2007:990) med instruktion för Högskolans avskiljandenämnd.

Nämnden tar upp frågor om avskiljande endast efter skriftlig anmälan från ledningsgruppen för utbildningen.

Utbildningsanordnaren är den studerandes motpart hos Högskolans avskiljandenämnd eller hos domstolen, om ett beslut av nämnden i fråga om avskiljande överklagas.

Verkan av ett avskiljande

2 § Ett beslut om avskiljande ska alltid innebära att den studerande tills vidare inte får fortsätta den pågående utbildningen.

Beslutet om avskiljande ska också innebära att den studerande tills vidare inte får antas till eller fortsätta annan utbildning av samma slag som anordnas av staten, en kommun eller en region, om inte Högskolans avskiljandenämnd beslutar något annat.

Ett beslut om avskiljande innebär vidare att den studerande tills vidare inte får antas till eller fortsätta någon annan utbildning inom yrkesskolan som anordnas av staten, en kommun eller en region, om det anges i beslutet.

3 § Ett beslut om avskiljande ska, på skriftlig begäran av den som beslutet avser, omprövas sedan två år förflutit från det att beslutet meddelades.

Vid en sådan omprövning gäller bestämmelserna om avskiljande i tillämpliga delar.

Upphävande av ett avskiljande

4 § När ett beslut om avskiljande upphävs får den studerande utan särskild ansökan återuppta utbildningen och tillgodoräkna sig den tidigare fullgjorda utbildningen.

8 kap. Överklagande

1 § I 40 § förvaltningslagen (2017:900) finns bestämmelser om överklagande till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut av Myndigheten för yrkeshögskolan än beslut enligt 5 kap. 11 § får dock inte överklagas.

2 § Ett beslut av utbildningsanordnaren om avslag på en studerandes begäran att få examensbevis eller utbildningsbevis får överklagas till Överklagandenämnden för högskolan.

Beslut av Överklagandenämnden för högskolan enligt denna förordning får inte överklagas.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.
 2. Förordningen ska tillämpas på utbildning för första gången efter den 30 juni 2026.

1.6 Förslag till förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning

Häri genom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå som planeras, dimensioneras och erbjuds i samverkan mellan flera kommuner under medverkan av arbetslivet och som syftar till att leda till kompetenser som efterfrågas på arbetsmarknaden (statsbidrag för yrkesvux).

Förordningen innehåller också bestämmelser om statsbidrag för orienteringskurser och nivåer i ämnena svenska, svenska som andraspråk, engelska, matematik och samhällskunskap inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, som kombineras med utbildning enligt första stycket. Statsbidrag kan även enligt de förutsättningar som anges i förordningen lämnas för endast orienteringskurser. Med undantag för lärlingsutbildning kan vidare bidrag lämnas för yrkesvux som kombineras med utbildning i svenska för invandrare eller svenska som andraspråk på grundläggande nivå och stödjande insatser. Dessutom finns bestämmelser om bidrag till de samverkande kommunerna för handledarutbildning och för ersättning till arbetsplatsen vid lärlingsutbildning.

Förordningen är meddelad med stöd av 8 kap. 11 § regeringsformen i fråga om 42 § och 8 kap. 7 § regeringsformen i fråga om övriga bestämmelser.

2 § Det som sägs om samverkande kommuner i denna förordning gäller även för kommuner som omfattas av undantag från krav på samverkan enligt 2 kap. 2 a och 2 b §§ skollagen (2010:800).

Förutsättningar för statsbidrag

3 § Statsbidrag lämnas i mån av tillgång på medel vid ett eller flera tillfällen för ett kalenderår i taget (bidragsår).

4 § Statsbidrag får lämnas i form av grund- och tilläggsfinansiering. Statsbidrag får även lämnas vid stora och tillfälliga utbildningsbehov.

Statsbidrag i form av grund- och tilläggsfinansiering

5 § Statsbidrag för yrkesvux får lämnas i form av en grundfinansiering (grundbidrag). För att få denna del av bidraget ska de samverkande kommunerna själva finansiera (medfinansiera) den procentuella andel årsstudieplatser som anges i 7 §. Statsbidrag får även lämnas i form av en tilläggsfinansiering (tilläggsbidrag). Denna del av statsbidraget finansieras utan krav på kommunal medfinansiering.

Grundbidrag och tilläggsbidrag ersätts med i 19–21 och 23–26 §§ angivna belopp per årsstudieplats för ett bidragsår. Omfattningen av en årsstudieplats framgår av 2 kap. 2 § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning. Statsbidrag ersätts med i 22 § angivna belopp per utbildning och verksamhetspoäng.

Bidragssram och storlek på grundbidraget

6 § Storleken på grundbidraget fastställs av Statens skolverk för en treårsperiod (treårig bidragsperiod). Storleken på grundbidraget som Skolverket beslutar ska vid tidpunkten för fastställandet räknas upp med det skolindex som har föreskrivits enligt förordningen (1993:167) om skolindex.

För varje bidragsperiod ska Skolverket besluta en bidragssram för varje kommun. Bidragssramen ska baseras på antalet invånare över 17 år i kommunen.

Medfinansiering

7 § För att erhålla hela grundbidraget ska de samverkande kommunerna medfinansiera årsstudieplatser utöver de årsstudieplatser som statsbidraget finansierar. Medfinansieringen ska uppgå till minst 30 procent av antalet statsbidragsfinansierade årsstudieplatser.

Om de samverkande kommunerna inte medfinansierar i den utsträckning som anges i första stycket ska antalet årsstudieplatser som finansieras av grundbidraget, och därmed grundbidraget, minskas i motsvarande omfattning.

Storlek på tilläggsbidraget

8 § Storleken på tilläggsbidrag fastställs av Statens skolverk för högst ett år i taget (ettårig bidragsperiod). Dessa medel ska finansieras av staten utan krav på kommunal medfinansiering.

Utbildningar

9 § Statsbidrag får lämnas till de samverkande kommunerna för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå, nivåer i ämnena svenska, svenska som andraspråk, engelska, matematik eller samhällskunskap inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och orienteringskurser, om villkoren i 10–11 §§ och 16–17 §§ är uppfyllda. Om det är fråga om lärlingsutbildning ska dessutom villkoren i 18 § vara uppfyllda. Om det är fråga om en kombinationsutbildning ska även villkoren i 24 § vara uppfyllda.

Yrkesråd

10 § För att de samverkande kommunerna ska erhålla statsbidrag för yrkesvux ska det finnas ett eller flera yrkesråd för samråd mellan företrädare för utbildningen och arbetslivet. Ett yrkesråd får vara gemensamt för flera utbildningar. Det får även vara gemensamt med motsvarande funktion inom gymnasieskolan.

Inom lärlingsutbildning ska det i stället för ett yrkesråd finnas ett eller flera lärlingsråd enligt 2 kap. 10 c § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

11 § Yrkesrådet ska medverka till att utveckla samverkan mellan utbildning och arbetsliv och bidra till ett lärande i arbetslivet med hög kvalitet. Yrkesrådet ska bistå kommunerna med att belysa behoven i arbetslivet och med att ordna platser för arbetsplatsförlagt lärande i utbildningen. Yrkesrådet ska också medverka vid uppföljning och utvärdering av den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Enstaka ämnen och nivåer i ämnen

12 § De samverkande kommunerna ska även erbjuda enstaka ämnen och nivåer i ämnen som är relevanta för ett yrkesområde utifrån elevernas behov.

Annan utbildning inom kommunal vuxenutbildning

13 § Yrkesvux ska organiseras så att eleverna vid behov kan kombinera utbildningen med annan utbildning inom kommunal vuxenutbildning.

Modersmålsstöd och studiehandledning på modersmålet

14 § Orienteringskurser som syftar till att ge modersmålsstöd eller studiehandledning på modersmål ska erbjudas elever som behöver det.

Begränsningar

15 § Statsbidrag enligt denna förordning får inte lämnas för

1. individuella kurser,
2. komvuxarbete,
3. utbildning som eleven har rätt att delta i enligt 20 kap. 19, 19 a eller 19 b § skollagen (2010:800),
4. utbildning eller utbildningsplats som statsbidrag lämnas för på annat sätt, eller

5. utbildning som bedrivs enligt förordningen (1992:395) om uppdragsutbildning inom skolväsendet.

Orienteringskurser

16 § Statsbidrag enligt denna förordning får lämnas för orienteringskurser för elever som också deltar i yrkesvux i någon av de samverkande kommunerna. Statsbidrag får lämnas för högst 200 verksamhetspoäng för en och samma person, även om personen deltar i flera orienteringskurser. För en person som deltar i utbildning enligt denna förordning som kombineras med utbildning i svenska som andraspråk på grundläggande nivå eller utbildning i svenska för invandrare får dock statsbidrag lämnas för orienteringskurser om högst 400 verksamhetspoäng. Högst 200 av dessa 400 verksamhetspoäng får avse orienteringskurser som syftar till att ge modersmålsstöd eller studiehandledning på modersmål och högst 200 får avse andra orienteringskurser.

För en person som deltar i orienteringskurser i förberedande syfte för att därefter påbörja yrkesvux får, utöver det som anges i första stycket, ytterligare statsbidrag lämnas för högst 200 verksamhetspoäng. Detta bidrag får lämnas för endast orienteringskurser samt på både grundläggande och gymnasial nivå.

Nivåer i ämnen som kombineras med yrkesvux

17 § Statsbidrag enligt denna förordning får bara lämnas för nivåer i ämnena svenska, svenska som andraspråk, engelska, matematik eller samhällskunskap inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå för elever som också deltar i yrkesvux i någon av de samverkande kommunerna. Sådana nivåer i ämnen får utgöra högst 25 procent av en elevs utbildning som statsbidrag lämnas för enligt denna förordning.

Omfattningen av lärlingsutbildning

18 § Statsbidrag för lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå får bara lämnas om utbildningen omfattar minst 400 och högst 1 600 gymnasiepoäng i ämnen som är relevanta för ett yrkesområde.

Bestämmelser om sammanhållna yrkesutbildningar i form av lärlingsutbildning finns i 20 kap. 6 c–g §§ skollagen (2010:800) samt 2 kap. 16 a §, 4 kap. 12 a, 20, 20 a och 25 a §§ förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

Storleken på statsbidrag

Yrkesämnena och andra liknande ämnen

19 § Statsbidraget ersätts med 42 000 kronor per årsstudieplats under ett bidragsår för utbildning i ämnen som i gymnasieskolan utgör yrkesämnena inom barn- och fritidsprogrammet, försäljnings- och serviceprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet samt andra liknande ämnen som är relevanta för ett yrkesområde.

20 § Statsbidraget ersätts med 90 000 kronor per årsstudieplats under ett bidragsår för utbildning i ämnen som i gymnasieskolan utgör yrkesämnena inom bygg- och anläggningsprogrammet, el- och energiprogrammet, fordons- och transportprogrammet, frisör- och stylistprogrammet, industritekniska programmet, naturbruksprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet och VVS- och fastighetsprogrammet samt andra liknande ämnen som är relevanta för ett yrkesområde.

21 § Statsbidraget ersätts med 110 000 kronor per årsstudieplats under ett bidragsår för ämnen eller nivåer i yrkesämnena inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning.

Yrkesförarutbildningar

22 § Statsbidraget för yrkesförarutbildningar ersätts under ett bidragsår med följande belopp och verksamhetspoäng

1. 72 000 kronor för persontransportutbildning (buss) som omfattar 500 verksamhetspoäng,
2. 82 800 kronor för godstransport 1 (lastbil) som omfattar 600 verksamhetspoäng, och
3. 114 000 kronor för godstransport 2 (lastbil med släp) som omfattar 800 verksamhetspoäng.

Annan utbildning

23 § Statsbidraget ersätts med 36 000 kronor per årsstudieplats under ett bidragsår för orienteringskurser och för nivåer i ämnena svenska, svenska som andraspråk, engelska, matematik eller samhällskunskap inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.

Kombinationsutbildningar

24 § Med undantag för lärlingsutbildning ska statsbidrag ersättas med ytterligare 55 000 kronor per årsstudieplats för yrkesvux om yrkesutbildningen kombineras med

1. utbildning i svenska för invandrare eller svenska som andraspråk på grundläggande nivå, och
2. stödjande insatser som syftar till att ge eleverna ökade möjligheter att nå målen för utbildningen.

För att statsbidraget ska lämnas behöver utbildningen bedrivas kombinerat eller integrerat. Det innebär att språk- och yrkeslärare behöver samordna utbildningen och samplanera undervisningen.

Ytterligare statsbidrag när det gäller lärlingsutbildning

25 § Vid lärlingsutbildning inom yrkesvux lämnas statsbidrag till de samverkande kommunerna även för ersättning till arbetsplatsen. Varje elev som tas emot på en arbetsplats för arbetsplatsförlagt lärande berättigar de samverkande kommunerna till statsbidrag för ersättning

till arbetsplatsen med högst 40 000 kronor per årsstudieplats under bidragsperioden.

26 § Vid lärlingsutbildning inom yrkesvux får statsbidrag även lämnas till de samverkande kommunerna för handledarutbildning. Sådant statsbidrag får lämnas med högst 3 500 kronor per bidragsperiod för varje handledare på en arbetsplats som tar emot en elev som antagits till lärlingsutbildningen, om handledaren har fullföljt en handledarutbildning som Statens skolverk bedömer uppfyller de krav som verket har ställt upp för sådan utbildning. Bidrag får inte lämnas för en handledare som statsbidrag enligt denna förordning har lämnats för tidigare.

Rekvisition av grundbidraget

27 § Statens skolverk betalar ut grundbidraget efter rekvisition från den samverkande kommunen utifrån förutsättningen som anges i 6 §.

När kommunerna rekviderar bidrag ska de intyga att de samverkande kommunerna åtar sig att sammantaget medfinansiera utbildning på det sätt som anges i 7 §.

28 § I ett beslut om att betala ut grundbidrag ska sista dagen för redovisning enligt 38 § andra stycket anges. Ett beslut om grundbidrag får förenas med ytterligare villkor som ska framgå av beslutet.

Ansökan och beslut om tilläggsbidrag

29 § De samverkande kommunerna ska ansöka om tilläggsbidraget till Statens skolverk, som prövar frågor om och betalar ut bidraget.

För att de samverkande kommunerna ska kunna få tilläggsbidrag krävs att de avser att nyttja hela grundbidraget enligt 7 § första stycket och uppfylla villkoren enligt 30 §.

I ett beslut om att bevilja bidrag ska sista dagen för redovisning enligt 37 § andra stycket anges. Beslutet får förenas med villkor. Villkoren ska framgå av beslutet.

30 § Ansökan ska göras gemensamt av de samverkande kommunerna. Av ansökan ska följande framgå:

1. en beskrivning av varför grundbidraget och de samverkande kommunernas medfinansiering inte kommer att vara tillräckligt för att finansiera den planerade utbildningen,
2. hur mycket medel som de samverkande kommunerna är i behov av, och
3. övriga uppgifter som följer av föreskrifter som meddelats med stöd av 42 §.

31 § När Statens skolverk fördelar tilläggsbidrag ska myndigheten ta hänsyn till behoven av kompetens på arbetsmarknaden och arbetslöshetens omfattning i de samverkande kommunerna. Bedömningen av behoven av kompetens på arbetsmarknaden ska göras med utgångspunkt i de regionala planeringsunderlag som Skolverket tar fram.

Statsbidrag vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov

32 § Efter beslut av regeringen får Statens skolverk besluta om extra tilldelning av statsbidrag till kommuner med särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov. Sådan extra tilldelning får lämnas vid

- stora företagsetableringar och företagsexpansioner,
- nedläggningar av stora arbetsplatser, eller
- andra särskilda omständigheter som innebär att det uppstår ett stort utbildningsbehov lokalt eller regionalt.

Bidraget lämnas utan krav på medfinansiering.

Skolverket beslutar om storlek på bidraget per årsstudieplats under bidragsåret och prövar andra frågor om bidraget samt betalar ut det.

33 § Statsbidrag enligt 32 § får lämnas till den kommun för yrkesutbildningen inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå som är huvudman för utbildningen. Statsbidrag lämnas i enlighet med 4 och 9 §§ och med de begränsningar som framgår av 15 §.

34 § Ansökan om extra tilldelning av statsbidrag lämnas till Statens skolverk. Av ansökan ska följande framgå:

1. vilket eller vilka yrkesområden som ansökan avser,

2. hur många årsstudieplatser som utbildningen sammanlagt ska omfatta,
3. skälen till att kommunen har prioriterat det eller de yrkesområden som avses,
4. övriga uppgifter som följer av föreskrifter som meddelats med stöd av 42 §.

35 § Vid ansökan till utbildning som anordnas inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och som anpassad utbildning på gymnasial nivå vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov ska den sökande ge in ansökan till den huvudman som anordnar utbildningen.

Huvudmannen som anordnar utbildningen beslutar om den sökande ska tas emot till utbildningen. Huvudmannen ska ta emot den sökande om de villkor som anges i 20 kap. 20 eller 20 a §§ skollagen (2010:800) är uppfyllda.

Rätt att delta i utbildning enligt 20 kap. 19, 19 a och 19 b §§ skollagen gäller inte deltagande i utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov.

36 § För utbildningar vid tillfälliga och särskilt stora utbildningsbehov får undantag göras från prioriteringen i 20 kap. 2 § andra stycket skollagen (2010:800).

Vid urval till utbildningar vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov som uppkommit på grund av stora företagsetableringar och företagsexpansioner eller vid nedläggningar av stora arbetsplatser får i stället hänsyn tas till den som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Bestämmelserna i 3 kap. 7 a och 8 a § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning får därför tillämpas i stället för bestämmelserna i 3 kap. 7 och 8 §§ i samma förordning.

Uppföljning och redovisning

37 § Statens skolverk ska följa upp vilka utbildningar statsbidraget har använts till och hur bidraget har använts uppdelat på kön, ålder, tidigare utbildningsnivå, andel utrikes och inrikes födda och, för utrikes födda, vistelsetid i Sverige. Av uppföljningen ska det även framgå i vilken utsträckning elever som slutfört yrkesvux är sysselsatta i arbete.

Kommuner som har tagit emot statsbidrag enligt denna förordning ska medverka i den uppföljning av utbildningsverksamheten som bestäms av Skolverket och lämna de uppgifter som verket begär.

38 § Statens skolverk ska i samband med sin årsredovisning till Regeringskansliet redogöra för hur bidraget har använts.

Kommuner som har tagit emot statsbidrag enligt denna förordning ska lämna sådan ekonomisk och annan redovisning till Skolverket som verket begär.

Återbetalning, återkrav och omfördelning

39 § Kommuner som har tagit emot statsbidrag enligt denna förordning är återbetalningsskyldiga om

1. något av villkoren för bidraget i väsentlig mån har åsidosatts,
2. bidraget har lämnats på felaktig grund eller med för högt belopp,
3. bidraget helt eller delvis inte har utnyttjats eller inte har använts för det ändamål det har lämnats för, eller
4. kommunen inte lämnar uppgifter som avses i 37 och 38 §§.

Statens skolverk ska besluta att helt eller delvis kräva tillbaka ett statsbidrag om någon är återbetalningsskyldig enligt första stycket.

Skolverket får besluta att avstå från återkrav helt eller delvis om det finns särskilda skäl.

40 § På statsbidrag som krävs tillbaka ska ränta tas ut från den dag som infaller en månad efter det att beslut om återkrav har fattats efter en räntesats som vid varje tidpunkt överstiger statens utlåningsränta med två procentenheter.

Om det finns särskilda skäl för det får Statens skolverk besluta att avstå från krav på ränta helt eller delvis.

41 § Statens skolverk får besluta att fördela de medel som har återbetalats enligt 39 § till andra samverkande kommuner som har ansökt om statsbidrag enligt denna förordning om kommunerna

1. inte har fått statsbidrag eller har fått ett lägre belopp än vad som de samverkande kommunerna ansökt om i tilläggsbidrag, och

2. har gett eller bedöms ha möjlighet att ge utbildning i yrkesvux utöver vad kommunerna tidigare har fått bidrag för enligt denna förordning.

Bemyndigande

42 § Statens skolverk får meddela de föreskrifter som behövs för verkställighet av denna förordning.

Överklagande

43 § Beslut av en kommun får överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd i fråga om mottagande till kommunal vuxenutbildning enligt 35 §. Beslut om mottagande får endast överklagas av den sökande.

Övriga beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2025.
 2. Förordningen tillämpas för första gången i fråga om statsbidragsåret 2026.
 3. Genom förordningen upphävs förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.
 4. Den upphävda förordningen gäller fortfarande för statsbidrag som har beviljats före ikraftträdandet.
 5. Statsbidrag får även lämnas för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller som anpassad utbildning på gymnasial nivå som bedrivs enligt äldre bestämmelser om kurser, om en elev har påbörjat en kurs eller en sammanhållen yrkesutbildning före den 1 juli 2025 och äldre bestämmelser gäller för utbildningen. I sådant fall ska det som anges i denna förordning om ämnen och nivåer i ämnen även gälla för sådana kurser.
 6. Statsbidrag för utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025 ska dock efter den 30 juni 2030 endast lämnas enligt bestämmelserna i denna förordning.

7. Genom förordningen upphävs förordningen (2023:603) om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning vid företagsetableringar och företagsexpansioner.

8. Den upphävda förordningen gäller fortfarande för statsbidrag som har beviljats före ikraftträdandet.

1.7 Förslag till förordning om utbildning inom yrkesskolan som uppdragsutbildning

Häriigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om utbildning inom yrkesskolan som uppdragsutbildning som kompletterar bestämmelserna i lagen (0000:000) om yrkesskolan.

2 § Utbildningsanordnaren ska anmäla att en utbildning inom yrkesskolan ska bedrivas som uppdragsutbildning till Myndigheten för yrkeshögskolan.

3 § Uppdragsutbildningen får inte till någon del finansieras med statsbidrag enligt förordningen (0000:000) om yrkesskolan.

4 § Uppdragsutbildningen ska vara avgiftsfri för de studerande.

Tillämpning av lagen och förordningen om yrkesskolan

5 § I fråga om uppdragsutbildning tillämpas lagen (0000:000) om yrkesskolan med undantag av 12 § andra stycket 1 och förordningen (0000:000) om yrkesskolan med undantag av 1 kap. 1–7 §§, 2 kap. 2, och 5 §§, 3 kap., 5 kap. och 6 kap.

6 § Utbildningsanordnaren som enligt 12 § första stycket lagen (0000:000) om yrkesskolan ansvarar för att utbildningen genomförs ska även ansvara för att uppdragsutbildningen genomförs enligt denna förordning.

Utbildningar

7 § En uppdragsutbildning ska avse en utbildning inom yrkesskolan. Uppdragsutbildningen kan avse en eller flera kurser eller hela utbildningen.

8 § Om uppdragsgivaren är staten, en kommun, en region eller en motsvarande offentlig uppdragsgivare från ett annat land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), ska uppdraget avse

1. personalutbildning,
2. utbildning som behövs av arbetsmarknadsskäl,
3. utbildning som behövs av biståndspolitiska skäl, eller
4. utbildning som utgör ett led i rehabilitering av en enskild.

När det inte är fråga om en offentlig uppdragsgivare ska uppdraget avse

1. personalutbildning som är ägnad att få betydelse för de studerandes arbete åt uppdragsgivaren, eller
2. utbildning som behövs av arbetsmarknadsskäl.

9 § Uppdragsutbildning får inte anordnas eller bedrivas på sådant sätt eller i sådan omfattning att den får en negativ inverkan på en utbildning inom yrkesskolan eller för de studerande i en sådan utbildning.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.
 2. Förordningen ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2026.

1.8 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1991:1124) om avgifter för provning inom skolväsendet

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1991:1124) om avgifter för provning inom skolväsendet

dels att 1, 2 och 3 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 1 a och 1 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Huvudmannen för utbildningen får ta ut en avgift av den som vill gå igenom

1. *särskilt anordnad* provning i grundskolan,

1. provning i grundskolan, *och*

2. *särskilt anordnad* provning i gymnasieskolan, om inte annat är föreskrivet,

2. provning i gymnasieskolan, om inte annat är föreskrivet,

3. *särskilt anordnad* provning inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande eller gymnasial nivå eller kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning, *och*

4. *särskilt anordnad* provning inom kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning för den som har rätt att delta i sådan utbildning enligt skollagen (2010:800).

Avgift får dock inte tas ut för

1. *den som har gått ut grundskolan och inte uppfyllt de betygskriterier som minst ska ha uppfyllts i årskurs 9 i det ämne provningen gäller,*

¹ Senaste lydelse 2022:276.

2. en elev i gymnasieskolan som
a) har fått betyget F på den kurs
prövningen gäller eller inte har fått
betyg på kursen eftersom något så-
dant inte har satts enligt 15 kap.
27 § skollagen, eller

b) har fått betyget F i det grund-
skoleämne prövningen gäller eller
inte har fått något betyg i ämnet
eftersom något sådant inte har satts
enligt 15 kap. 27 § skollagen,

3. en elev inom kommunal
vuxenutbildning på grundläggande
eller gymnasial nivå som har fått
betyget Icke godkänt eller betyget F
på den kurs prövningen gäller,

4. den som efter avslutad kurs
inom kommunal vuxenutbildning
som särskild utbildning inte har nått
upp till nivån för betyget Godkänt
eller betyget E,

5. den som efter avslutad kurs
inom kommunal vuxenutbildning
i svenska för invandrare eller mot-
svarande utbildning för den som
har rätt att delta i sådan utbild-
ning enligt skollagen inte har nått
upp till nivån för betyget Godkänt,
eller

6. en elev inom den kommu-
nala vuxenutbildningen som inom
ramen för en kurs går igenom pröv-
ning efter validering.

1 a §

Den prövandes hemkommun
får ta ut en avgift av den som vill
gå igenom

1. *prövning inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande eller gymnasial nivå eller kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå, och*

2. *prövning inom kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning för den som har rätt att delta i sådan utbildning enligt skollagen (2010:800).*

1 b §

Avgift enligt 1 och 1 a §§ får dock inte tas ut för

1. *den som har gått ut grundskolan och inte uppfyllt de betygs-kriterier som minst ska ha uppfyllts i årskurs 9 i det ämne prövningen gäller,*

2. *en elev i gymnasieskolan som*

a) *har fått betyget F på den nivå i ett ämne som prövningen gäller eller inte har fått betyg i nivån i ämnet eftersom något sådant inte har satts enligt 15 kap. 27 § skollagen, eller*

b) *har fått betyget F i det grundskoleämne prövningen gäller eller inte har fått något betyg i ämnet eftersom något sådant inte har satts enligt 15 kap. 27 § skollagen,*

3. *en elev inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå som har fått betyget Icke godkänt eller en elev inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå*

som har fått betyget F på den nivå i ämnet prövningen gäller,

4. den som efter avslutad kurs inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på grundläggande nivå inte har nått upp till nivån för betyget Godkänt eller den som efter avslutad nivå i ett ämne inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå inte nått upp till nivån för betyget E,

5. den som efter avslutad kurs inom kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning för den som har rätt att delta i sådan utbildning enligt skollagen inte har nått upp till nivån för betyget Godkänt, eller

6. en elev inom den kommunala vuxenutbildningen som inom ramen för en nivå i ett ämne går igenom prövning efter validering.

2 §²

Avgiften får uppgå till högst 500 kronor.

Avgiften får uppgå till högst 1 000 kronor.

3 §³

Avgifterna för prövning tillfaller huvudmannen.

Avgifterna för prövning inom grundskolan och gymnasieskolan tillfaller huvudmannen för utbildningen. Avgifterna för prövning inom kommunal vuxenutbildning tillfaller den prövandes hemkommun.

² Senaste lydelse 2021:593.

³ Senaste lydelse 2021:97.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.
 2. För den som har påbörjat utbildning inom gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå före den 1 juli 2025 får bestämmelsen i 1 § i den äldre lydelsen tillämpas fram till senast den 30 juni 2030. Vid provning som genomförs inom kommunal vuxenutbildning är det då den prövandes hemkommun som får ta ut en avgift av den som vill genomgå provning.

1.9 Förslag till förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)

Härigenom föreskrivs att bilaga 3 till högskoleförordningen (1993:100)¹ ska ha följande lydelse.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

Nuvarande lydelse

Bilaga 3

PLATSFÖRDELNING PÅ GRUNDVAL AV BETYG OCH MERITVÄRDERING AV BETYG

Platsfördelning på grundval av betyg

1. Vid urval på grundval av betyg enligt 7 kap. 13 § första stycket 1 ska platserna fördelas i förhållande till antalet behöriga sökande i en betygsgrupp som indelas i I och II respektive i en folkhögskolegrupp enligt följande.

Betygsgrupp:

I. sökande med

- betyg från gymnasieskolan,
- betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, om minst två tredjedelar av gymnasiepoängen avser sådan utbildning, *och*
- betyg från gymnasieskolans yrkesprogram som lett till en yrkesexamen i kombination med sådana betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå som ger grundläggande behörighet till utbildning som påbörjas på grundnivå,

II. sökande med

- betyg från gymnasieskolan i kombination med betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller i kombination med betyg förvärvade genom prövning i gymnasieskolan av den som inte är elev där eller, i fråga om betyg från gymnasieskolans yrkesprogram

¹ Förordningen omtryckt 1998:1003.

som lett till en yrkesexamen, i kombination med sådana betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå som leder till mer än grundläggande behörighet till utbildning som påbörjas på grundnivå, om betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller betyg förvärvade genom prövning i gymnasieskolan tillsammans eller var för sig utgör mindre än två tredjedelar av gymnasiepoängen, och

- betyg från gymnasieskolan eller kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå i kombination med resultat från utbildning enligt förordningen (2018:1519) om behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning eller i kombination med intyg enligt den upphävd förordningen (2007:432) om behörighetsgivande förutbildning vid universitet och högskolor eller i kombination med dokumenterat studieresultat från folkhögskola.

Sökande med gymnasieexamen från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå

9. Det som anges i 4, 5, 7 och 8 gäller också sökande med examen från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.

För att få ett jämförelsetal ska det sammanlagda betygsvärdet divideras med det antal gymnasiepoäng som ingår i examen, dock med lägst 2 350.

*Föreslagen lydelse**Bilaga 3²***PLATSFÖRDELNING PÅ GRUNDVAL AV BETYG
OCH MERITVÄRDERING AV BETYG****Platsfördelning på grundval av betyg**

1. Vid urval på grundval av betyg enligt 7 kap. 13 § första stycket 1 ska platserna fördelas i förhållande till antalet behöriga sökande i en betygsgrupp som indelas i I och II respektive i en folkhögskolegrupp enligt följande.

Betygsgrupp:**I. sökande med**

- betyg från gymnasieskolan,
- betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, om minst två tredjedelar av gymnasiepoängen avser sådan utbildning,
- betyg från gymnasieskolans yrkesprogram som lett till en yrkesexamen i kombination med sådana betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå som ger grundläggande behörighet till utbildning som påbörjas på grundnivå, *och*
– *betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå i kombination med betyg från yrkesskola, om minst två tredjedelar av gymnasiepoängen avser sådan utbildning,*

II. sökande med

- betyg från gymnasieskolan i kombination med betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller i kombination med betyg förvärvade genom prövning i gymnasieskolan av den som inte är elev där eller, i fråga om betyg från gymnasieskolans yrkesprogram som lett till en yrkesexamen, i kombination med sådana betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå som leder till mer än grundläggande behörighet till utbildning som påbörjas på grundnivå, om betyg från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller betyg förvärvade genom prövning i gymnasieskolan tillsammans eller

² Senaste lydelse 2023:83.

var för sig utgör mindre än två tredjedelar av gymnasiepoängen, *eller i kombination med betyg från yrkesskolan*, och

– betyg från gymnasieskolan eller kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå i kombination med resultat från utbildning enligt förordningen (2018:1519) om behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning eller i kombination med intyg enligt den upphävda förordningen (2007:432) om behörighetsgivande förutbildning vid universitet och högskolor eller i kombination med dokumenterat studieresultat från folkhögskola.

Sökande med gymnasieexamen från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå

9. Det som anges i 4, 5, 7 och 8 gäller också sökande med examen från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.

För att få ett jämförelsetal ska det sammanlagda betygsvärdet divideras med det antal gymnasiepoäng som ingår i examen, dock med lägst 2 300.

Sökande med gymnasieexamen från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå i kombination med betyg från yrkesskolan

10. Det som anges i 9 gäller också sökande med examen från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå i kombination med betyg från yrkesskolan.

Betyg i kurser från yrkesskolan ska dock ges följande siffervärden:

<i>Icke godkänt (IG)</i>	0
<i>Godkänt (G)</i>	10,0
<i>Väl godkänt (VG)</i>	15,0

1.10 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:990) med instruktion för Högskolans avskiljandenämnd

Härigenom föreskrivs att 1 § förordningen (2007:990) med instruktion för Högskolans avskiljandenämnd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Högskolans avskiljandenämnd har till uppgift att pröva frågor om avskiljande av

1. studenter från högskoleutbildning enligt bestämmelser i högskolelagen (1992:1434) och förordningen (2007:989) om avskiljande av studenter från högskoleutbildning, *och*

2. studerande i utbildning inom yrkeshögskolan enligt bestämmelser i lagen (2009:128) om yrkeshögskolan och förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan.

1. studenter från högskoleutbildning enligt bestämmelser i högskolelagen (1992:1434) och förordningen (2007:989) om avskiljande av studenter från högskoleutbildning,

2. studerande i utbildning inom yrkeshögskolan enligt bestämmelser i lagen (2009:128) om yrkeshögskolan och förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan, *och*

3. studerande i utbildning inom yrkesskolan enligt bestämmelser i lagen (0000:000) om yrkesskolan och förordningen (0000:000) om yrkesskolan.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

¹ Senaste lydelse 2009:137.

1.11 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program

Härigenom föreskrivs att 30 § förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 §¹

Med förberedande insatser avses individuellt anpassade arbetsmarknadspolitiska insatser för den som särskilt behöver förbereda sig för ett annat arbetsmarknadspolitiskt program, utbildning eller arbete.

Insatserna kan bestå av

1. kartläggning, vägledning och rehabilitering,
2. upphandlad utbildning av förberedande eller orienterande karaktär,
3. folkhögskoleutbildning i studiemotiverande syfte för personer som har fyllt 16 år och som varken har en gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå,
4. kommunal vuxenutbildning enligt 20 kap. skollagen (2010:800), eller motsvarande utbildning vid folkhögskola, som motsvarar sammanlagt längst ett års heltidsstudier, och
4. kommunal vuxenutbildning enligt 20 kap. skollagen (2010:800), eller motsvarande utbildning vid folkhögskola, *eller utbildning inom yrkesskolan*, som motsvarar sammanlagt längst ett års heltidsstudier, och
5. utbildning på heltid vid universitet eller högskola, inom yrkeshögskolan eller på eftergymnasial nivå inom folkhögskolan, som motsvarar sammanlagt längst ett års heltidsstudier, för den som deltar i jobb- och utvecklingsgarantin.

Den som deltar i jobb- och utvecklingsgarantin och har studerat kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare, eller motsvarande utbildning vid folkhögskola, med stöd av andra stycket 4 får efter de studierna även delta i annan utbildning i enlighet med andra stycket 4 eller 5. Den utbildningen får kombineras med fortsatta studier i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning vid folkhögskola. I övrigt gäller att när en

¹ Senaste lydelse 2023:612.

person har tagit del av en insats enligt andra stycket 4 eller 5 under en tidsperiod som motsvarar sammanlagt längst ett års heltidsstudier får personen inte delta i en ny insats enligt någon av dessa punkter inom tre år.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

1.12 Förslag till förordning om ändring i studiestödsförordningen (2000:655)

Härigenom föreskrivs att bilagan till studiestödsförordningen (2000:655) ska ha följande lydelse.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

Nuvarande lydelse

Bilaga

Förteckning över de läroanstalter och utbildningar vid vilka studiestöd kan lämnas

A 1 Utbildningar som kan ge rätt till det högre bidragsbeloppet men för vilka studiemedel inte får lämnas före 20 års ålder

Folkhögskola: utbildning på grundskolenivå och utbildning som motsvarar kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå

Gymnasieskola inom skolväsendet

Hermods: utbildning på gymnasial nivå

Internationell gymnasieutbildning för International Baccalaureate (IB)

Kommunal vuxenutbildning: utbildning på grundläggande och gymnasial nivå, utom uppdragsutbildning

Lycée Français Saint-Louis: utbildning på gymnasial nivå

Tyska skolan: utbildning på gymnasial nivå

Utbildning enligt förordningen (2015:504) om statsbidrag för utbildning som kombineras med traineejobb eller annat arbete

*Föreslagen lydelse**Bilaga¹***Förteckning över de läroanstalter och utbildningar
vid vilka studiestöd kan lämnas**
-----**A 1 Utbildningar som kan ge rätt till det högre bidragsbeloppet
men för vilka studiemedel inte får lämnas före 20 års ålder**

Folkhögskola: utbildning på grundskolenivå och utbildning som motsvarar kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå

Gymnasieskola inom skolväsendet

Hermods: utbildning på gymnasial nivå

Internationell gymnasieutbildning för International Baccalaureate (IB)

Kommunal vuxenutbildning: utbildning på grundläggande och gymnasial nivå, utom uppdragsutbildning

Lycée Français Saint-Louis: utbildning på gymnasial nivå

Tyska skolan: utbildning på gymnasial nivå

Utbildning enligt förordningen (2015:504) om statsbidrag för utbildning som kombineras med traineejobb eller annat arbete

Utbildning inom yrkesskolan enligt lagen (0000:000) om yrkesskolan, utom uppdragsutbildning

¹ Senaste lydelse 2020:1262.

1.13 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:991) med instruktion för Överklagandenämnden för högskolan

Härigenom föreskrivs att 1 § förordningen (2007:991) med instruktion för Överklagandenämnden för högskolan ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Överklagandenämnden för högskolan har till uppgift att pröva överklaganden av vissa beslut

1. inom universitetens och högskolornas område,	
2. inom yrkeshögskolan, <i>och</i>	2. inom yrkeshögskolan,
	3. inom yrkesskolan, <i>och</i>
3. om kvalifikationer enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.	4. om kvalifikationer enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

¹ Senaste lydelse 2015:547.

1.14 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan ska införas en ny paragraf, 3 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 a §

Den som har en yrkesskoleexamen får antas till en utbildning inom samma yrkesområde.

Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela föreskrifter om när och hur en yrkesskoleexamen ska ge behörighet.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

1.15 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039)

Härigenom föreskrivs i fråga om gymnasieförordningen (2010:2039)

dels att 8 kap. 25 § ska ha följande lydelse,

dels att punkt 5 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till förordningen (2023:654) om ändring i den förordningen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

25 §¹

Den som inte är elev i gymnasieskolan men som vill ha betyg därifrån har rätt att genomgå provning i alla ämnen på de nivåer som får finnas på ett nationellt program utom de ämnen som bara får anordnas på vissa utbildningar. Rätten gäller också gymnasiearbetet.

Provning får göras endast vid en skolenhet som anordnar utbildning i det aktuella ämnet på den nivå som provningen gäller eller, när det gäller gymnasiearbetet, utbildning inom det kunskapsområde som gymnasiearbetet avser.

Provning på samma nivå i ett ämne eller provning i gymnasiearbete får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader.

Ansökan att genomgå provning ska ges in till den prövandes hemkommun som ska sända ansökan vidare till den skolenhet som ansökan avser om villkoren i tredje stycket är uppfyllt.

5. Den som påbörjat utbildning inom gymnasieskolan före den 1 juli 2025 får senast den 30 juni 2030 genomgå provning enligt bestämmelserna i 8 kap. 24

5. Den som påbörjat utbildning inom gymnasieskolan före den 1 juli 2025 får senast den 30 juni 2030 genomgå provning enligt bestämmelserna i 8 kap. 24

¹ Senaste lydelse 2023:654.

och 25 §§ i den äldre lydelsen. Den som inte är elev i gymnasieskolan får då genomgå provning i en kurs bara vid en skolenhet som anordnar utbildning i ett ämne på en nivå som motsvarar den kurs som provningen gäller.

och 25 §§ i den äldre lydelsen. Den som inte är elev i gymnasieskolan får då genomgå provning i en kurs bara vid en skolenhet som anordnar utbildning i ett ämne på en nivå som motsvarar den kurs som provningen gäller.

Prövning i en kurs får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader. Ansökan att genomgå provning ska ges in till den prövandes hemkommun som ska sända ansökan vidare till den skolenhet som ansökan avser förutsatt att antal prövningar i kursen inte överstiger begränsningen enligt ovan.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

1.16 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning

dels att 2 kap. 16 §, 4 kap. 12 a, 19, 20, 20 b och 24 §§ ska ha följande lydelse

dels att det ska införas sju nya paragrafer, 2 kap. 10 c §, 3 kap. 7 a, 8 a, 16 a §§ och 4 kap. 15 c–15 e och 25 a §§, och närmast före 2 kap. 10 c § och 4 kap. 15 c § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Läringsråd

10 c §

För sammanhållna yrkesutbildningar som genomförs som lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska det finnas ett eller flera lärlingsråd för samråd mellan huvudmannen, företrädare för berörda arbetstagare och arbetsgivare, lärare och elever. I lärlingsråden får även annan utbildningsanordnare ingå om denna bedriver utbildning på entreprenad åt huvudmannen enligt 23 kap. skollagen samt samverkande kommuner, skolpersonal och andra berörda intressenter från arbetslivet.

Samverkan ska avse planering, genomförande och uppföljning av lärlingsutbildningen.

Ett lärlingsråd kan inrättas gemensamt för flera lärlingsutbildningar.

16 §¹

I 20 kap. 8 § skollagen (2010:800) anges att hemkommunen ansvarar för att en individuell studieplan upprättas för varje elev och att planen ska innehålla uppgifter om den enskildes utbildningsmål och planerad omfattning av studierna.

I 20 kap. 8 a § skollagen (2010:800) anges att hemkommunen ansvarar för att en individuell studieplan upprättas för varje elev och att planen ska innehålla uppgifter om den enskildes utbildningsmål och planerad omfattning av studierna. *I förekommande fall ska planen även innehålla uppgifter om de stödinsatser som enligt 3 kap. 5 § skollagen ska vidtas. Av planen ska det även framgå om en elev är antagen till en sammanhållen yrkesutbildning och i förekommande fall om den sammanhållna yrkesutbildningen genomförs som lärlingsutbildning.*

I den individuella studieplanen ska omfattningen av studierna anges i verksamhetspoäng när det gäller kommunal vuxenutbildning på grundläggande och gymnasial nivå och kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning. Om utbildningsmålet för en elev i kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå är en gymnasieexamen, ska det i planen anges vilket program inom gymnasieskolan som utbildningen huvudsakligen motsvarar eller vilket studieområde inom kommunal vuxenutbildning som utbildningen är inriktad mot. Vidare ska i förekommande fall målen för individuella kurser framgå av planen.

Den individuella studieplanen ska utarbetas i samverkan med eleven. Eleven ska i samband med utarbetandet erbjudas studie- och yrkesvägledning. I vägledningen ska det ingå information om möjligheter till fortsatta studier, arbetslivets kompetens- och rekryteringsbehov samt studieekonomiska förutsättningar. Planen ska upprättas i nära anslutning till antagningen och ska vid behov revideras.

¹ Senaste lydelse 2022:1623.

Rektorn ansvarar för att planen revideras och att hemkommunen informeras om revideringen.

3 kap.

7 a §

Om samtliga behöriga till lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå inte kan antas till sådan utbildning, får ett urval göras.

Vid urvalet ska företräde ges, i den ordning som anges nedan, till den sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen på grund av att den sökande

1. arbetar eller nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser,

2. arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde, eller

3. har en slutförd gymnasial utbildning.

8 a §

Om samtliga behöriga till lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå inte kan antas till sådan utbildning, ska ett urval göras.

Vid urvalet ska företräde ges, i den ordning som anges nedan, till den sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen på grund av att den sökande

1. arbetar eller nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser,

2. arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde, eller
3. har en slutförd gymnasial utbildning.

4 kap.

12 a §²

Om ett utdrag ur betygskatalogen begärs av en person som har genomgått en sammanhållen yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning, ska det finnas en bilaga till utdraget. Av bilagan ska det framgå vilket eller vilka yrkesområden som den sammanhållna yrkesutbildningen är avsedd för. Om personen kan visa att den i ett annat sammanhang har slutfört en nivå i ett ämne och nivån motsvarar en nivå som ingår i yrkesutbildningen, ska bilagan även innehålla uppgifter om en sådan nivå.

Om ett utdrag ur betygskatalogen begärs av en person som har genomgått en sammanhållen yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning, ska det finnas en bilaga till utdraget. Av bilagan ska det framgå vilket eller vilka yrkesområden som den sammanhållna yrkesutbildningen är avsedd för. *Vidare ska det av bilagan framgå om utbildningen har genomförts som lärlingsutbildning.* Om personen kan visa att den i ett annat sammanhang har slutfört en nivå i ett ämne som ingår i yrkesutbildningen, ska bilagan även innehålla uppgifter om en sådan nivå.

Allmän examen

15 c §

Gymnasieexamen i form av allmän examen inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå ska utfärdas för den som har betyg på utbildning som omfattar 2 400 gymnasiepoäng, varav godkända betyg i 2 250 gymnasiepoäng som innefattar betyg på

² Senaste lydelse 2023:655.

1. nivå 1 i ämnena svenska eller svenska som andraspråk,

2. nivå 1 i ämnet engelska,

3. nivå 1 a i ämnet matematik, och

4. ett komvuxarbete från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller ett gymnasiearbete.

En sådan examen ska även innefatta

1. betyg i ämnena historia, samhällskunskap, religionskunskap och naturkunskap om sammanlagt 50 gymnasiepoäng i varje ämne, och

2. betyg om sammanlagt högst 1 800 gymnasiepoäng som är satta på

a) nivåer i ämnen som får ingå i ett nationellt program i gymnasieskolan,

b) en riksrekryterande utbildning med eget examensmål enligt 5 kap. 13 § andra stycket gymnasieförordningen (2010:2039), eller

c) kurser som får ingå i en utbildning i yrkesskolan enligt 5 § lagen (2000:200) om yrkesskolan.

15 d §

Omfattningen av en kurs i en utbildning i yrkesskolan ska vid utfärdande av allmän examen enligt 15 c § räknas om från yrkesskolepoäng till gymnasiepoäng. Vid omräkningen ska varje yrkesskolepoäng motsvara fyra gymnasiepoäng.

15 e §

Om den allmänna examen innehåller kurser från yrkesskolan får den endast innehålla ämnen eller nivåer i ämnen i gymnasiegemensamma ämnen och ett komvuxarbete från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller ett gymnasiearbete.

Rektorn i kommunal vuxenutbildning får dock, trots vad som anges i första stycket, besluta om att ytterligare ämnen eller nivåer i ämnen från kommunal vuxenutbildning och gymnasieskolan får ingå i examen om rektorn bedömer att dessa inte överlappar med de kurser från yrkesskolan som ingår i examen.

19 §

För den som tidigare har fått en gymnasieexamen får en sådan yrkesexamen som avses i detta kapitel med samma innehåll som den tidigare examen inte utfärdas.

För den som tidigare har fått en gymnasieexamen får en sådan högskoleförberedande examen som avses i detta kapitel inte utfärdas.

För den som tidigare har fått en gymnasieexamen får en sådan yrkesexamen *eller allmän examen* som avses i detta kapitel med samma innehåll som den tidigare examen inte utfärdas.

För den som tidigare har fått en gymnasieexamen får en sådan högskoleförberedande examen *eller allmän examen* som avses i detta kapitel inte utfärdas.

För den som tidigare har fått en allmän examen får en sådan yrkesexamen eller högskoleförberedande examen som avses i detta kapitel inte utfärdas.

20 §³

Examensbevis ska utfärdas för den som har uppfyllt kraven för en examen enligt detta kapitel. Av examensbeviset ska det framgå

1. om beviset avser en yrkesexamen *eller* högskoleförberedande examen,

2. vilket program inom gymnasieskolan som utbildningen huvudsakligen motsvarar eller vilket studieområde inom kommunal vuxenutbildning som utbildningen är inriktad mot,

3. om personen har fått grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå och beviset avser en yrkesexamen,

4. att ett godkänt gymnasiearbete eller ett godkänt komvuxarbete från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå har genomförts och vad det har innehållit, och

1. om beviset avser en yrkesexamen, högskoleförberedande examen *eller allmän examen*,

2. *vid en yrkesexamen eller högskoleförberedande examen*: vilket program inom gymnasieskolan som utbildningen huvudsakligen motsvarar eller vilket studieområde inom kommunal vuxenutbildning som utbildningen är inriktad mot,

5. *om eleven genomgått en lärlingsutbildning och omfattningen av den*,

5. att examen motsvarar nivå 4 i den nationella referensramen för kvalifikationer för livslångt lärande enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

6. att examen motsvarar nivå 4 i den nationella referensramen för kvalifikationer för livslångt lärande enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

Av examensbeviset ska det också framgå vilka ämnen som beviset avser.

För varje ämne ska det framgå

1. alla betyg som personen har fått utom de som har ersatts av ett annat betyg,

2. vilka nivåer i ämnet betyget omfattar,

3. hur många gymnasiepoäng betyget omfattar,

4. vilka nivåer som ingår i examen och i förekommande fall vilka som inte ingår i examen,

³ Senaste lydelse 2023:655.

5. vilka nivåer som personen har läst eller provat inom kommunal vuxenutbildning, och

6. i förekommande fall på vilka nivåer som personen har genomfört provning i gymnasieskolan när personen inte var elev där.

20 b §⁴

Av ett komvuxbevis som utfärdas för en person som har genomfört arbetsplatsförlagt lärande ska omfattningen av lärandet framgå av komvuxbeviset. Vidare ska det framgå vilken eller vilka arbetsplatser som lärandet har genomförts på och vilka arbetsuppgifter som personen har utfört där.

Om personen begär det, ska beviset även innehålla en bedömning av hur han eller hon har genomfört arbetsuppgifterna inom ramen för det arbetsplatsförlagda lärandet.

*Om eleven har genomgått en
lärlingsutbildning ska detta anges
och även omfattningen av den.*

24 §⁵

Bestämmelserna om betygssättning samt utfärdande av betyg, examensbevis och komvuxbevis i detta kapitel gäller i tillämpliga delar även vid provning.

I 20 kap. 42–44 §§ skollagen (2010:800) och valideringsförordningen (2022:1549) finns bestämmelser om validering. I 20 kap. 43 § skollagen anges att betyg efter en validering ska sättas genom provning.

I 20 kap. 42–44 §§ skollagen (2010:800) och valideringsförordningen (2022:1549) finns bestämmelser om validering. I 20 kap. 43 och 43 a §§ skollagen anges att betyg efter en validering ska sättas genom provning *eller, gällande betyget E, genom beslut av rektor.*

Statens skolverk får meddela ytterligare föreskrifter om provning och validering.

⁴ Senaste lydelse 2023:655.

⁵ Senaste lydelse 2022:1554.

25 a §

Om en elev avbryter den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsutbildningen, ska rektorn utfärda ett intyg om eleven begär det. Intyget ska innehålla uppgifter om

- 1. hur stor del av utbildningen som eleven har genomgått, och*
- 2. innehållet i den genomgångna delen av utbildningen.*

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

1.17 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2011:1162) med instruktion för Myndigheten för yrkeshögskolan

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2011:1162) med instruktion för Myndigheten för yrkeshögskolan

dels att 1–4, 9 a, 13, och 18 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det närmast före 13 § ska införas en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Myndigheten för yrkeshögskolan är förvaltningsmyndighet för yrkeshögskolan. Myndigheten ska verka för att behoven av eftergymnasial yrkesutbildning, som inte är utbildning enligt högskolelagen (1992:1434) eller kan leda fram till en examen enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina, tillgodoses.

Myndigheten för yrkeshögskolan är förvaltningsmyndighet för *yrkesskolan och yrkeshögskolan*. *Myndigheten ska verka för att behoven av gymnasial yrkesutbildning, som inte är utbildning enligt skollagen (2010:800), tillgodoses.* Myndigheten ska även verka för att behoven av eftergymnasial yrkesutbildning, som inte är utbildning enligt högskolelagen (1992:1434) eller kan leda fram till en examen enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina, tillgodoses.

Myndigheten har även andra uppgifter som följer av denna förordning eller av andra föreskrifter eller särskilda beslut.

2 §¹

Myndigheten ska

1. besluta om vilka utbildningar som ska ingå i yrkeshögskolan enligt förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan,

1. besluta om vilka utbildningar som ska ingå i *yrkesskolan enligt förordningen (0000:000) om yrkesskolan och yrkeshögskolan* enligt

¹ Senaste lydelse 2015:546.

2. pröva frågor om statsbidrag eller särskilda medel enligt förordningen om yrkeshögskolan,

3. på det sätt som anges i 6 kap. 1 § förordningen om yrkeshögskolan svara för sådana försäkringar som anges där,

4. analysera arbetsmarknadens behov av utbildningar inom yrkeshögskolan,

5. svara för ett register över uppgifter om de studerande i utbildningarna inom yrkeshögskolan och i de utbildningar inom yrkeshögskolan som bedrivs som uppdragsutbildningar samt de studerandes studieresultat, betyg, examina och utbildningsbevis,

6. pröva frågor om stöd enligt förordningen (2013:871) om stöd för konst och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar samt svara för ett register över uppgifter om de studerande i utbildningarna och de studerandes studieresultat, betyg, intyg och utbildningsbevis,

7. pröva frågor om statsbidrag enligt förordningen (2012:140) om statsbidrag för viss utbildning som rör tolkning och teckenspråk,

8. pröva frågor enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande, och

9. svara för att sammanställa uppgifter om nivån på kvalifikationer enligt förordningen om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan,

2. pröva frågor om statsbidrag enligt förordningen om yrkeshögskolan och statsbidrag eller särskilda medel enligt förordningen om yrkeshögskolan,

3. på det sätt som anges i 6 kap. 1 § förordningen om yrkeshögskolan och 6 kap. 1 § förordningen om yrkeshögskolan svara för sådana försäkringar som anges där,

4. analysera arbetsmarknadens behov av utbildningar inom yrkeshögskolan och yrkeshögskolan,

5. svara för ett register över uppgifter om de studerande i utbildningarna inom yrkeshögskolan och i de utbildningar inom yrkeshögskolan som bedrivs som uppdragsutbildningar och yrkeshögskolan och i de utbildningar inom yrkeshögskolan som bedrivs som uppdragsutbildningar samt de studerandes studieresultat, betyg, examina och utbildningsbevis,

3 §²

Myndigheten ska främja utvecklingen av

1. utbildningarna inom yrkeshögskolan,
 2. utbildningarna inom yrkeshögskolan,
 3. de utbildningar som statsbidrag lämnas för enligt förordningen (2012:140) om statsbidrag för viss utbildning som rör tolkning och teckenspråk, och
 4. de utbildningar som stöd lämnas för enligt förordningen (2013:871) om stöd för konst- och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar.
- Myndigheten ska även främja kvaliteten i de utbildningar som anges i första stycket 1–3.

4 §³

Myndigheten ska

1. ha tillsyn över utbildningarna inom yrkeshögskolan, de utbildningar inom yrkeshögskolan som bedrivs som uppdragsutbildningar, de utbildningar som statsbidrag lämnas för enligt förordningen (2012:140) om statsbidrag för viss utbildning som rör tolkning och teckenspråk samt de utbildningar som stöd lämnas för enligt förordningen (2013:871) om stöd för konst- och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar, och
1. ha tillsyn över *utbildningarna inom yrkeshögskolan, de utbildningar inom yrkeshögskolan som bedrivs som uppdragsutbildningar*, utbildningarna inom yrkeshögskolan, de utbildningar inom yrkeshögskolan som bedrivs som uppdragsutbildningar, de utbildningar som statsbidrag lämnas för enligt förordningen (2012:140) om statsbidrag för viss utbildning som rör tolkning och teckenspråk samt de utbildningar som stöd lämnas för enligt förordningen (2013:871) om stöd för konst-

² Senaste lydelse 2014:1004.

³ Senaste lydelse 2016:156.

och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar, och

2. granska kvaliteten i de utbildningar som avses i 1 samt utbildningsanordnarnas kvalitetsarbete.

Tillsynen och kvalitetsgranskningen ska genomföras med utgångspunkt i en behovsanalys och avse enskilda utbildningar. Kvalitetsgranskningen ska även avse utbildningsanordnarens eget kvalitetsarbete. Kvalitetsgranskningen kan därutöver ha en övergripande karaktär utifrån olika teman.

9 a §⁴

Myndigheten ska informera och sprida kunskap om

1. yrkeshögskolan och det samlade utbudet av utbildningar inom yrkeshögskolan, 2. utbudet av utbildningar som statsbidrag lämnas för enligt förordningen (2012:140) om statsbidrag för viss utbildning som rör tolkning och teckenspråk, och 3. utbudet av utbildningar som stöd lämnas för enligt förordningen (2013:871) om stöd för konst- och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar.	1. <i>yrkesskolan och det samlade utbudet av utbildningar inom yrkesskolan,</i> 2. yrkeshögskolan och det samlade utbudet av utbildningar inom yrkeshögskolan, 3. utbudet av utbildningar som statsbidrag lämnas för enligt förordningen (2012:140) om statsbidrag för viss utbildning som rör tolkning och teckenspråk, och 4. utbudet av utbildningar som stöd lämnas för enligt förordningen (2013:871) om stöd för konst- och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar.

*Yrkeshögskolans
arbetsmarknadsråd*

*Arbetsmarknadsrådet för
yrkesskolan och yrkeshögskolan*

13 §⁵

Inom myndigheten finns ett rådgivande organ som benämns *Yrkeshögskolans arbetsmarknads-*

Inom myndigheten finns ett rådgivande organ som benämns *Arbetsmarknadsrådet*. Rådet ska

⁴ Senaste lydelse 2014:1004.

⁵ Senaste lydelse 2018:758.

råd. Rådet ska bistå myndigheten med information inom yrkes-
högskolans område. bistå myndigheten med informa-
tion inom *yrkesskolans och yrkes-*
högskolans område.

Rådet ska bestå av en ordförande och högst åtta ledamöter. Ord-
föranden ska vara myndighetschefen eller den som myndighetschefen
bestämmer.

18 §⁶

Myndigheten ska ta ut avgifter Myndigheten ska ta ut avgifter
av en utbildningsanordnare som av en utbildningsanordnare som
bedriver utbildning inom yrkes- bedriver utbildning *inom yrkes-*
högskolan som uppdragsutbild-
ning. Avgifterna ska tas ut för *skolan eller inom yrkeshögskolan*
som uppdragsutbildning. Avgif-
terna ska tas ut för

1. studiedokumentation och administration för uppdragsutbild-
ningen med 3 000 kronor per utbildningsomgång, och

2. tillsyn över och uppföljning av uppdragsutbildning som endast
i mindre omfattning är integrerad i en utbildning inom yrkeshög-
skolan med 23 000 kronor per ärende.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

⁶ Senaste lydelse 2014:1004.

1.18 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande

Härigenom föreskrivs att bilaga 2 till förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande ska ha följande lydelse.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

Nuvarande lydelse

Bilaga 2

Förteckning över nivåer på kvalifikationer vars resultat av lärande är författningsreglerat

Nivå 1

Nivå 4

Gymnasieexamen från gymnasieskolan

Slutbetyg från ett fullständigt nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan

Gymnasieexamen från kommunal vuxenutbildning

Slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning

Intyg om godkänt resultat från allmän kurs på gymnasial nivå från folkhögskola

*Föreslagen lydelse**Bilaga 2¹***Förteckning över nivåer på kvalifikationer vars
resultat av lärande är författningsreglerat****Nivå 1**
-----**Nivå 4**

Gymnasieexamen från gymnasieskolan

Slutbetyg från ett fullständigt nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan

Gymnasieexamen från kommunal vuxenutbildning

Slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning

Intyg om godkänt resultat från allmän kurs på gymnasial nivå från folkhögskola

Yrkesskoleexamen från yrkesskolan

¹ Senaste lydelse 2021:100.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Utredningens uppdrag

Den 22 juni 2022 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare som skulle lämna förslag på hur i första hand yrkesutbildningen inom kommunal vuxenutbildning (komvux) kan bli mer effektiv och bättre anpassad efter de behov som finns, både på arbetsmarknaden och hos individer. Utredaren ska enligt direktivet bland annat

- analysera om bestämmelserna för regional yrkesinriktad vuxenutbildning (regionalt yrkesvux) är ändamålsenliga utifrån bland annat de mål och syften som finns med utbildningen och olika elevgruppers behov och förutsättningar,
- undersöka och vid behov föreslå åtgärder för att åstadkomma mer långsiktighet och förutsägbarhet när det gäller statens finansiering av yrkesutbildning inom komvux,
- ta ställning till om det bör införas möjligheter till riksrekrytering till vissa sammanhållna yrkesutbildningar inom komvux, och i så fall föreslå när en utbildning får vara riksrekryterande och hur en riksrekryterande utbildning ska beslutas,
- se över ordningen för provning i komvux, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan,
- vid behov föreslå åtgärder för att fler sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper ska kunna antas till yrkesutbildning för vuxna,
- analysera vilka åtgärder, till exempel förbättrad tillgång till stöd, som kan få fler elever att nå målen med sin utbildning i komvux, och vid behov föreslå sådana åtgärder, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Den 6 juli 2023 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv till utredningen. Utredaren fick i uppdrag att även föreslå hur en ny form av yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå kan införas. Detta för att förstärka kopplingen mellan utbildning för vuxna och arbetslivet. Utredaren ska även bland annat

- föreslå inriktning och utformning för den nya formen av yrkesutbildning med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan,
- vid behov föreslå avgränsningar mellan den nya formen av yrkesutbildning och andra former av yrkesutbildning på gymnasial och eftergymnasial nivå, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

2.2 Utredningens arbete

Utredningen har tillsammans med utredningens experter och sakkunniga genomfört sex möten under 2023, och ett möte under 2024. Utöver dessa möten har expertgruppen beretts tillfälle att lämna skriftliga synpunkter på underlag från utredningen. Utredningen har återkommande träffat företrädare för statliga myndigheter, Folkbildningsrådet, Svenskt Näringsliv, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Vuxenutbildning i Samverkan (ViS), Industrirådet, Yrkeshögskoleförbundet, Almega, Landsorganisationen i Sverige (LO) och ett flertal andra organisationer. Utredningen har deltagit i flertalet konferenser och sammanträden där syftet både varit att presentera utredningens uppdrag och att samråda med mötesdeltagarna, till exempel ViS-konferensen, Westums årskonferens, Statens skolverks (Skolverket) regionala dialoger om komvux, Skolverkets konferens Mötesplats komvux, Vård- och omsorgscollege rikskonferens, SKR:s komvuxnätverk och Skolriksdag.

Utredningen har träffat företrädare för Synskadades riksförbund, Hörselskadades riksförbund, Funktionsrätt Sverige och Autism Sverige. Ett antal statliga utredningar med anknytning till utredningens uppdrag har pågått parallellt och utredningen har haft avstämningar med flera av dessa, till exempel Framtidens yrkeshögskola (SOU 2023:31), Utredningen om fler vägar till arbetslivet (dir 2022:74), Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag (SOU 2022:53),

På egna ben – Utvecklad samverkan för individers etablering på arbetsmarknaden (SOU 2023:7), och Utredningen om språkkrav för personal i äldreomsorgen (dir. 2023:44).

Vidare har utredningen anordnat seminarier med företrädare för kommunernas vuxenutbildning vid två tillfällen där frågor om statsbidrag och elevers tillgång till stöd inom komvux har diskuterats. Dessutom har ett seminarium om lärlingar med företag och branschorganisationer genomförts tillsammans med Svenskt Näringsliv.

Utredningens arbete bygger vidare på den kunskapsbas och de analyser, bedömningar och förslag som har presenterats i tidigare utredningar och rapporter och som på olika sätt berör komvux och yrkesutbildning.

På uppdrag av utredningen har konsultbolaget Sweco samlat in information genom en enkätstudie om urval bland sökande till yrkesutbildning i komvux och om orsaker till studieavbrott från yrkesutbildning i komvux.

Utredningen har gjort värdefulla studiebesök och haft möten hos vuxenutbildningar i Linköping, Eslöv, Södertälje, Östersund, Skellefteå, Göteborgsregionen, Uddevalla och Fyrbodals, Mölndal och Nyköping. I Katrineholm har utredningen besökt två branschskolor. Utredningen har även haft flera digitala möten och möten i utredningens lokaler i Stockholm med kommuner och kommunalförbund från olika delar av landet.

Utredningen har haft stor hjälp med att arrangera studiebesök och möten och vill därför särskilt tacka alla de personer, organisationer, skolor, kommuner, engagerade lärare, rektorer och annan personal inom vuxenutbildningen som har tagit emot oss och svarat på våra frågor.

2.3 Betänkandets disposition

I kapitel 1 finns utredningens författningsförslag.

Kapitel 2, detta kapitel, är ett inledande kapitel som beskriver utredningen uppdrag, arbete och betänkandets disposition.

I kapitel 3 presenterar utredningen en ny utbildningsform med yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå, benämnd yrkesskola.

I kapitel 4 presenterar utredningen uppdraget att kartlägga hur ofta urval bland sökande behöver göras till yrkesutbildning för vuxna och

hur vanligt det är att sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper nekas plats. Här finns även förslag på hur bestämmelserna om mottagande, antagning och fullföljande av utbildning kan ändras så att de även gäller för en hel sammanhållen yrkesutbildning i komvux.

I kapitel 5 presenterar utredningen förslag på hur statsbidraget för regionalt yrkesvux kan bli mer långsiktigt och ändamålsenligt för att möta arbetsmarknadens kompetensbehov.

I kapitel 6 presenterar utredningen förslag på hur lärlingsutbildningen inom komvux kan utvecklas genom att stärka kopplingen mellan utbildning och arbetslivet.

I kapitel 7 presenterar utredningen förslag om hur komvux bättre kan möta stora och tillfälliga utbildningsbehov.

I kapitel 8 presenterar utredningen förslag om elevers tillgång till stöd i komvux.

I kapitel 9 presenterar utredningen förslag om underlättande av studier för elever med funktionsnedsättning.

I kapitel 10 presenterar utredningen förslag på hur övergångar till arbetsmarknaden för elever inom komvux som anpassad utbildning kan underlättas.

I kapitel 11 presenterar utredningen förslag om en ny ordning för prövning av betyg inom komvux, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan.

I kapitel 12 presenterar utredningen förslag om uppföljning och utvärdering av förslagen i detta betänkande samt av andra nyligen beslutade reformer inom yrkesutbildning för vuxna.

I kapitel 13, 14 och 15 finns förslag om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser, konsekvensanalys och författningskommentarer.

I bilaga 1 finns utredningens ursprungliga direktiv och i bilaga 2 finns tilläggsdirektiven. I bilaga 3 finns den undersökning om urval till och avbrott från komvux som konsultbolaget Sweco har genomfört på uppdrag av utredningen.

3 En ny yrkesskola för vuxna

3.1 Uppdraget

I detta kapitel behandlar utredningen uppdraget att föreslå inriktning och utformning av en ny form av yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas inom yrkeshögskolan.

Uppdraget gavs till utredningen genom ett tilläggsdirektiv den 6 juli 2023. Av direktivet framgår att utredningen bland annat ska analysera och föreslå vilka krav som ska ställas för att en offentlig eller enskild aktör ska få anordna den nya formen av yrkesutbildning och villkor för att statligt stöd ska få lämnas för utbildningen. Utöver detta ska utredningen föreslå hur införandet av den nya formen av yrkesutbildning kan följas upp och utvärderas. En viktig utgångspunkt bör vara att sökande från hela landet kan tas emot till utbildningarna.

I utredningens ursprungliga direktiv från juni 2022 ingår även att ta ställning till om det bör införas möjligheter till riksrekrytering till vissa sammanhållna yrkesutbildningar inom kommunal vuxenutbildning (komvux), och i så fall föreslå när en utbildning får vara riksrekryterande och hur en riksrekryterande utbildning ska beslutas. Detta kapitel kommer även att behandla denna del av uppdraget.

Uppdraget att utreda riksrekrytering inom den nya yrkesutbildningen för vuxna och inom komvux

Utredningen har både i uppdrag att utreda om komvux ska kunna vara riksrekryterande och föreslå en ny form av utbildning som ska vara riksrekryterande. Det är dock enligt utredningens bedömning inte rimligt att införa riksrekrytering i komvux samtidigt som det införs en ny form av utbildning för vuxna som är riksrekryterande.

Ett riksrekryterande komvux och den nya utbildningsformen skulle bli konkurrerande och kunna erbjuda samma yrkesutbildningar, vilket skulle kunna leda till flera negativa konsekvenser. Inte minst skulle det kunna innebära att yrkesutbildningar som är viktiga för kompetensförsörjningen konkurrerar om samma elever och skulle löpa risk att läggas ned på grund av för få sökande. Utredningen kommer därför inte att föreslå riksrekrytering inom komvux. Det enda undantaget är utredningens förslag i kapitlet som handlar om utbildning vid stora och tillfälliga utbildningsbehov, som i praktiken kommer att vara riksrekryterande. Behovet av riksrekryterande utbildningar för vuxna på gymnasial nivå bör i stället hanteras inom den nya yrkesutbildningen för vuxna.

Yrkesvux möter inte alla de kompetensbehov som finns

Enligt en uppföljning som Statens skolverk (Skolverket) genomfört, fanns det knappt 60 000 elever i regionalt yrkesvux¹ under 2021. Av dessa fanns drygt 50 procent i utbildningar inom vård och omsorg och barn och fritid.² Det är viktigt att påpeka att kompetensbehoven inom dessa områden är omfattande, även om koncentrationen av utbildning till dessa två yrkesområden är betydande. Det finns dock många utbildningsinriktningar som knappt förekommer inom regionalt yrkesvux eller komvux i övrigt, trots kompetensbrist. Utbudet av olika yrkesutbildning inom komvux är relativt begränsat, sett till de behov som finns. Enligt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) är för få sökande det största hindret för ett bredare utbud inom regionalt yrkesvux. Närmare två av tre kommuner anger att för få sökande är ett av de största hindren för att genomföra ett bredare utbud av yrkesutbildningar och att söktrycket är lågt, särskilt till de tekniskt inriktade utbildningarna.³

Förutom att utbudet av yrkesutbildning behöver vara brett för att möta de behov som finns, bör de även kunna anpassas för att möta förändrade behov av kompetenser. Det finns ett kontinuerligt behov av nya eller förändrade kvalifikationer och kompetenser inom flertalet yrkesområden. För att utbud och innehåll ska vara aktuellt och

¹ Med regionalt yrkesvux avses utbildning enligt förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

² Skolverket (2022), *Uppföljning av regionalt yrkesvux – utbildning 2021 och etablering 2020*.

³ SKR (2018), *Utbud, söktryck och samverkan i yrkesvux*, s. 6–7.

spegla arbetsmarknadens behov bör arbetslivet ha inflytande över utbildningarna.

Det är från yrkesutbildningar på gymnasial nivå som svenska arbetsgivare företrädesvis önskar rekrytera personal. Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät, som utkommer vartannat år, visar att hälften av deras medlemmar vill rekrytera från yrkesprogram på gymnasienivå. Drygt en tredjedel (34 procent) av företagen uppger att de gärna ser att den sökande har med sig en yrkeshögskoleutbildning medan 30 procent uppger att de företrädesvis önskar rekrytera högskoleutbildad personal.⁴

För att möta de utmaningar som näringslivet och offentlig sektor står inför när det gäller kompetensförsörjningen, är det utredningens bedömning att det behöver prövas nya utbildningsvägar för vuxna där arbetslivet får ett stort inflytande över utbildningen. Yrkeshögskolan är en utbildningsform som har visat sig vara framgångsrik i att möta de behov som finns i arbetslivet. Yrkeshögskolans modell ger branscher och andra aktörer möjlighet att ta initiativ till utbildningar inom områden där det finns en stor efterfrågan på kompetens. Modellen ger även goda förutsättningar att snabbt förändra utbildningar efter arbetslivets behov av nya eller förändrade kvalifikationer och kompetenser. Den kan även ytterligare förbättra förutsättningarna att erbjuda utbildningar inom områden där det i dag utbildas alldeles för få i förhållande till den stora efterfrågan på arbetskraft som finns, till exempel inom industri, transport och besöksnäringen. Yrkeshögskolan är därför en bra modell för en ny vuxenutbildning.

Behövs en riksrekryterande yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå?

Av tilläggsdirektivet framgår att den nya yrkesutbildningen för vuxna ska vara riksrekryterande. Fler utredningar har tidigare pekat på behovet av riksrekrytering inom vuxenutbildningen. Utredningen om planering och dimensionering av gymnasial utbildning (den så kallade dimensioneringsutredningen) har i sitt slutbetänkande skrivit att det bör vara möjligt för Skolverket att besluta om riksrekrytering för specifika sammanhållna yrkesutbildningar inom komvux av nationellt in-

⁴ Svenskt Näringsliv (2022), *Växande rekryteringshinder – ett allt större problem*, Rekryteringsenkät 2021/2022, s. 20.

tesse.⁵ Som motiv anger utredningen att det för vissa yrkesutbildningar sannolikt inte räcker med samverkan mellan enstaka kommuner för att kunna erbjuda utbildningen. Antalet sökande och kompetensbehovet kan göra att förutsättningarna endast finns för att anordna utbildningarna på ett fåtal platser i landet. I sådana fall, och där utbildningen även bedöms svara mot ett nationellt behov av de kompetenser utbildningen syftar till att ge, bör Skolverket ges möjlighet att besluta om riksrekrytering för en specifik nationellt fastställd sammanhållen yrkesutbildning.

Dimensioneringsutredningen lämnar inga författningsförslag om riksrekryterande utbildningar i komvux. Däremot beskriver den hur en reglering bör utformas. I regeringens proposition *Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning*⁶ finns dock inte något förslag om riksrekrytering utifrån dimensioneringsutredningens bedömning med.

Dimensioneringsutredningen är inte den första som har utrett frågan om riksrekrytering. Komvuxutredningen⁷ fick genom ett tilläggsdirektiv (dir. 2017:125) i uppdrag att analysera och bedöma om det finns yrkesutbildningar inom komvux och särvox⁸ som bör vara riksrekryterande.

Komvuxutredningen valde dock att inte lägga några förslag om riksrekrytering. De konstaterar visserligen i sitt betänkande att det finns behov i flera branscher som delvis skulle kunna lösas av riksrekryterande yrkesutbildningar inom komvux och särvox.⁹ Skälet till att komvuxutredningen valde att inte lägga förslag om riksrekrytering inom komvux var att flera då pågående processer borde avslutas innan ett sådant förslag borde läggas.

Även utredningen om ökat statligt ansvar för skolan¹⁰ berör frågan om riksrekrytering inom komvux. Eftersom frågan redan utretts, lämnade utredningen inga bedömningar annat än att staten bör ta ett större ansvar för att nationellt samordna och styra utbildningar inom smala yrkesområden och att sådana utbildningar kan vara riksrekryterande.

⁵ SOU 2020:33, *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning*.

⁶ Prop. 2021/22:159, *Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning*.

⁷ SOU 2018:71, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*.

⁸ Med särvox avses den tidigare skolformen särskild utbildning för vuxna, som sedan den 1 juli 2020 är en del av komvux. Den 2 juli 2023 bytte denna del av komvux, kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning, namn till kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning.

⁹ SOU 2018:71, *En annan och en andra chans – ett komvux i tiden*.

¹⁰ SOU 2022:53, *Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag*.

Försöksverksamheten med branschskolor

Utredningen föreslår att det införs ett statsbidrag när delar av utbildningen i den nya utbildningsformen sker på en så kallad branschskola. Av detta skäl behövs en kort bakgrundsbeskrivning om branschskolor.

För att komma till rätta med den kompetensbrist som finns inom vissa, framför allt smala, yrkesområden föreslog Yrkesprogramsutredningen i sitt betänkande *Välja yrke*¹¹ en försöksverksamhet med branschskolor. Förslaget om försöksverksamheten med branschskolor blev verklighet den 1 juli 2018.¹²

Branschskolor skulle tillhandahålla yrkesutbildning på gymnasial nivå och vara tillgängliga för såväl elever från gymnasieskolan som från komvux. De skulle vara öppna för elever från hela landet och ge en möjlighet för elever att under en period av sin utbildning fördjupa sig i sin yrkesutbildning.

Branschskolorna var inte huvudmän för utbildningen, eleverna hade en annan skola som var ansvarig huvudman för utbildningen och där huvuddelen av utbildningen skedde. Det krävdes därför ett samarbete mellan huvudmannen för elevens utbildning och branschskolan för att elever skulle kunna få delar av sin utbildning där. Försöksverksamheten med branschskolor upphörde den 1 juli 2023, men trots att det särskilda statsbidraget därmed upphörde har flera av skolorna fortsatt att bedriva verksamhet.

Inom komvux var det ovanligt att elever gick utbildning på branschskolor. Enligt Skolverket var endast fyra av 133 elever som under läsåret 2019/2020 genomfört en del av sin utbildning på en branschskola elever inom komvux.¹³ Resterande elever studerade inom gymnasieskolan. Läsåret innan var tre av totalt 71 elever vuxna. Det bör dock tilläggas att flera branschskolor utöver elever från komvux även tar emot vuxna som är så kallade företagslärlingar.

Statsbidraget som kunde sökas av huvudmännen för utbildningen uppgick till högst 50 000 kronor per elev och läsår. Bidraget fick användas till kostnader för de elever som gick en utbildning hos en branschskola. Det kunde till exempel vara rese- eller inackorderingskostnader, kostnader för branschskolan eller administrativa kostna-

¹¹ SOU 2015:97, *Välja yrke*.

¹² Lagen (2017:571) om försöksverksamhet med branschskolor och förordningen (2017:623) om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän.

¹³ Skolverket (2020), Redovisning av försöksverksamheten med branschskolor läsåret 2019/2020.

der hos huvudmannen. Statsbidraget var kraftigt underutnyttjat. Anslaget för läsåret 2019/2020 var 40 miljoner kronor och vid ansökan utbetalades drygt 7 miljoner kronor. Vidare hade endast fem av de tio branschskolorna mottagit elever i sin verksamhet under läsåret.

I Skolverkets redovisning anges att det behövdes förändringar i statsbidraget till branschskolor för att verksamheten skulle kunna växa. Bland annat föreslog Skolverket att den begränsning som fanns om maximalt fem elever per huvudman skulle tas bort och att maximalbeloppet för statsbidraget skulle höjas. Vidare föreslog myndigheten att delar av statsbidraget skulle öronmärkas för huvudmannens kostnader för elevers besök på branschskola, studievägledning och organisering av utbildningen, samt att en del av bidraget skulle öronmärkas till branschskolorna för marknadsföring.

Yrkeshögskolemodellen

Enligt tilläggsdirektivet till utredningen ska den nya utbildningsformen utformas i enlighet med yrkeshögskolemodellen som i väsentliga delar skiljer sig från andra offentligt finansierade utbildningsformer. Yrkeshögskolan regleras främst i lagen (2009:128) om yrkeshögskolan och förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan.¹⁴

Yrkeshögskolan ska svara mot behovet av kvalificerad arbetskraft i arbetslivet som inte kan tillgodoses genom en utbildning inom andra utbildningsformer. Yrkeshögskoleutbildning ska ha sin grund i kunskap som genererats dels i produktionen av varor och tjänster, dels i vetenskap och utformas så att en både hög kvalitet och yrkesrelevans nås. Utbildningen i yrkeshögskolan karakteriseras av arbetslivets krav, och dess relevans för yrkeskunnandet är därför central när utbildningen initieras och kvalitetssäkras. En utbildning i yrkeshögskolan ska leda fram till tydliga yrken och yrkesroller som den studerande omedelbart ska kunna använda i yrkeslivet.

Yrkeshögskolan erbjuder utbildningar som bygger på kunskaper från gymnasial utbildning eller motsvarande kunskaper. Det är arbetslivets behov av kvalificerad arbetskraft som ska styra vilka utbildningar som erbjuds. Yrkeshögskolan tar sin utgångspunkt i arbetslivets behov. Det innebär att yrkeshögskolan flexibelt ska anpassa sig

¹⁴ Se även prop. 2008/09:68, *Yrkeshögskolan* och prop. 2015/16:198, *En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap*.

och erbjuda det som efterfrågas av arbetslivet. Arbetslivets förändring och förändringstakt gör att yrkeshögskolan behöver förändras och vara utformad så att den kan möta behov som uppstår i samband med omställning av olika slag. Utbildningsutbudet och utbildningarnas innehåll omprövas därmed kontinuerligt.

Yrkeshögskolan erbjuder utbildningar med varierad längd. Den vanligaste formen är program som omfattar cirka 1,5 år och som leder fram till en yrkeshögskoleexamen, men det finns även längre program som kan leda till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen och kurser som kan var så korta som en vecka.

Arbetslivet ska ha ett betydande inflytande i yrkeshögskolans utbildningar genom att initiera och bestämma dess innehåll och upplägg. Det tar sig också uttryck i att en majoritet av ledningsgruppen för varje utbildning, som ansvarar för bland annat utbildningsinnehåll, antagning och utfärdande av examensbevis av studerande, ska bestå av representanter från arbetslivet. De som undervisar i utbildningarna har många gånger spetskompetens från arbetslivet.

Yrkeshögskolan ska kunna erbjuda utbildningar efter snabbt uppkomna behov hos arbetsgivare till skillnad från exempelvis högskolan, som erbjuder vissa utbildningar kontinuerligt och där förändringar inte kan göras lika snabbt. Yrkeshögskolan är på det sättet utformad för att snabbt kunna ställa om till exempelvis behov av ny kompetens i samband med omställning på en ort. För individen erbjuds också möjligheter att snabbare nå en examen genom att i utbildningen kunna tillgodoräkna sig tidigare yrkeskunskaper genom så kallad YH-flex, som innebär att befintlig kunskap valideras.

Yrkeshögskolans utbildningar erbjuder i stor utsträckning lärande i arbete (LIA). LIA genomförs i samarbete med de delar av arbetslivet som berörs av utbildningen. LIA har visat sig ha betydelse för den studerandes möjlighet att få ett arbete då över hälften av alla examinerade studerande får arbete på någon av sina LIA-platser.¹⁵

Yrkeshögskolan erbjuder flera vägar för sökande in till utbildningarna. Det är möjligt att bli antagen till en utbildning även utan formell kompetens om den sökande bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen.¹⁶

Yrkeshögskolan är en decentraliserad utbildningsform med ett stort antal utbildningsanordnare. Utbildningarna planeras, dimensio-

¹⁵ MYH (2022), *Sysselsättningsstudien 2021*, s. 20.

¹⁶ 3 kap. 4 § förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan.

neras, utformas och genomförs i nära samarbete med arbetsgivare i hela landet. Det innebär att utbildningar anpassas, förankras och utvecklas i nära samverkan med arbetsgivares lokala behov. Varje utbildningsanordnare har ett stort ansvar för administration kopplat till ansökningsprocess och studiedokumentation.

Dimensioneringen och utbudet av utbildningar i yrkeshögskole-systemet är i grunden självreglerande. Det betyder att utbildningarna utformas och anpassas i enlighet med efterfrågan från arbetslivet. Om en utbildning inte efterfrågas längre på svensk arbetsmarknad, varken nationellt eller regionalt, så ska den inte finnas kvar i systemet. Däremot finns det möjligheter att justera utformningen av en utbildning och därmed komma tillbaka till yrkeshögskolan med en ny utbildning.

3.1.1 Utgångspunkter för förslagen om en ny yrkesutbildning för vuxna

Av tilläggsdirektivet till utredningen framgår att den nya yrkesutbildningen för vuxna på gymnasial nivå som utredningen ska föreslå ska följa samma modell som yrkeshögskolan.

Utredningen utgår i sina förslag från att den nya yrkesutbildningen ska vara reglerad på liknande sätt som i yrkeshögskolan. Detta innebär bland annat att den nya yrkesutbildningen inte regleras i skollagen (2010:800), utan ska vara en utbildningsform utanför skolväsendet. Därmed ska utbildningen inte heller omfattas av skollagens bestämmelser om till exempel utbildningens innehåll, ämnesplaner eller krav på lärare och annan personal. I stället ska utbildningen regleras på samma eller liknande sätt som yrkeshögskolan. Det innebär att flera av utredningens författningsförslag kommer vara liknande eller identiska med de som gäller för yrkeshögskolan i främst lagen om yrkeshögskolan och förordningen om yrkeshögskolan. Detta är visserligen till stora delar givet av utredningens uppdrag, men även något som utredningen bedömer vara ändamålsenligt.

Yrkesskolan bör vara ett komplement till det befintliga utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå, snarare än mer av samma utbildning. Jämfört med yrkesutbildning i komvux, som är den dominerande yrkesutbildningen på gymnasial nivå för vuxna, ska den nya utbildningen vara en renodlad yrkesutbildning, tydligt inriktad mot arbetslivets behov, och delvis riktad mot en annan målgrupp än kom-

vux. Utifrån detta bedömer utredningen att yrkeshögskolemodellen är en bra utgångspunkt för den nya utbildningen. Genom att vara ett komplement till komvux, kan den nya yrkesutbildningen på bästa sätt, tillsammans med redan befintliga utbildningar i bland annat komvux och gymnasieskolan, bidra till en mer välfungerande kompetensförsörjning till arbetslivet.

Även om utredningen bedömer att bestämmelserna för yrkeshögskolan till stora delar även är ändamålsenliga för den nya yrkesutbildningen, kommer regleringarna delvis behöva skilja sig åt. Utredningen föreslår därför en ny lag och en ny förordning för den nya utbildningsformen. I de delar de föreslagna bestämmelserna är identiska eller nästan identiska med dem för yrkeshögskolan, kommer utredningen till stora delar att luta sig mot tidigare förarbeten avseende yrkeshögskolan och erfarenhet från Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) av att tillämpa dessa bestämmelser. Det finns enligt utredningens bedömning ett stort värde i att tillämpa samma eller likande bestämmelser i den nya yrkesutbildningen som i yrkeshögskolan. Detta eftersom modellen har visat sig fungera mycket väl i yrkeshögskolan, men även eftersom utbildningsanordnarna inom de båda utbildningsformerna sannolikt till stora delar kommer att vara desamma. Dessa utbildningsanordnare har redan utvecklat väl fungerande rutiner och arbetssätt utifrån modellen. MYH, som också är van vid att arbeta utifrån modellen, ska dessutom enligt förslaget vara förvaltningsmyndighet för den nya yrkesutbildningen.

Detta kan även göra att implementeringen av den nya yrkesutbildningen sker smidigt, vilket i sig är en framgångsfaktor. En utgångspunkt för förslagen är därmed att yrkeshögskolemodellen som huvudregel tillämpas även i den nya utbildningsformen. Där det är befogat, utifrån bland annat de olika nivåerna på utbildningarna, bör dock regleringarna skilja sig åt.

Ytterligare en utgångspunkt för utredningens förslag är att dessa bör vara enkla att tillämpa. För att den nya utbildningsformen ska etableras och växa inledningsvis behövs ett regelverk som är generellt utformat och enkelt att tillämpa för alla berörda. I ett senare skede bör utbildningsformen kunna utvecklas med till exempel speciella satsningar riktade mot vissa yrkesområden eller grupper. I ett inledningskede är dock enkelhet viktigt.

3.2 En ny utbildningsform – yrkesutbildning för vuxna

3.2.1 Det ska införas en ny yrkesutbildning för vuxna

Utredningens förslag: Det ska införas en ny utbildningsform för vuxna som syftar till att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå och som svarar mot arbetslivets behov av kompetens. Utbildningsformen ska benämnas yrkesskola. Utbildningarna i yrkesskolan ska utvecklas och bedrivas i samverkan mellan arbetsliv och utbildningsanordnare.

Utbildning inom yrkesskolan ska bedrivas på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan.

Utbildningsformen ska regleras i en ny lag. Utöver det ska regeringen med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen få meddela ytterligare föreskrifter om yrkesskolan.

Myndigheten för yrkeshögskolan ska vara förvaltningsmyndighet för yrkesskolan.

Utifrån de utgångspunkter som beskrivs i ovan avsnitt föreslår utredningen att det införs en ny yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå. Syftet med den nya utbildningsformen för vuxna bör vara att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå som svarar mot arbetslivets behov av kompetens.

Den nya utbildningsformen bör benämnas yrkesskola. Detta för att tydliggöra släktskapet med yrkeshögskolan. De båda utbildningsformerna yrkesskolan och yrkeshögskolan bör vara utformade utifrån samma modell. Detta inte minst eftersom utbildningarna i yrkesskolan, liksom i yrkeshögskolan, ska utvecklas och bedrivas i samverkan mellan arbetsliv och utbildningsanordnare. Fram till början av 1970-talet fanns en utbildning kallad yrkesskolan som var en del av skolväsendet, men som upphörde när den nuvarande gymnasieskolan infördes. Historiskt var yrkesskolan således en yrkesutbildning för ungdomar. Enligt utredningens förslag ska yrkesskolan dock vara en utbildning för vuxna.

Yrkesskolan bör vara en egen utbildningsform, där målet är att förse arbetslivet med yrkeskompetens, men där det efter avslutad utbildning också bör vara möjligt att ta ett nästa steg för fördjupning, som mycket väl kan vara yrkeshögskoleutbildning. Yrkesskolan bör

regleras i en ny lag. Utöver det bör regeringen med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen (RF) få meddela ytterligare föreskrifter om yrkesskolan i förordning.

Det bedrivs redan yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna, bland annat inom komvux. Den nya utbildningsformen bör bedrivas med hänsyn tagen till dessa utbildningar, med syfte att bredda och öka det totala utbudet av gymnasiala yrkesutbildningar. Den ska således möta arbetslivets behov av kompetens genom att komplettera det befintliga utbildningsutbudet.

Den nya utbildningsformen ska vara en del av det offentliga utbildningsväsendet, men inte ingå i skolväsendet och därmed inte omfattas av skollagen. Som tidigare nämnts ska yrkesskolan i stället ha sin utgångspunkt i yrkeshögskolemodellen, vilket innebär att det arbetsliv som är i behov av specifik yrkeskompetens på gymnasial nivå ska kunna påverka vilka utbildningar som kommer till stånd. Genom att engagera sig i enskilda utbildningar kan arbetslivet vara med och utöva inflytande på utbildningens innehåll och läranderesultat samt fatta beslut om vilka sökande som ska antas. Arbetslivet bör ha ett stort ansvar när det gäller att kvalitetssäkra utbildningarna och stå för viss medfinansiering av utbildningarna. Det kan ske genom att erbjuda praktikplatser (LIA-platser) med handledning, föreläsa, bistå med utbildningsmaterial med mera. Detta sker redan i flertalet av pågående yrkeshögskoleutbildningar.

Statens, utbildningsanordnarnas och arbetslivets ansvar samt de studerandes rättigheter är när det gäller yrkeshögskolan reglerade i lagen om yrkeshögskolan samt förordningen om yrkeshögskolan. Det är utredningens bedömning att den nya utbildningsformen yrkesskola bör omfattas av ett regelverk separat från yrkeshögskolans regelverk, men som på ett liknande sätt reglerar de samverkande parternas skyldigheter och rättigheter.

MYH har i dag uppdrag att pröva frågor om statsbidrag eller särskilda medel för yrkeshögskoleutbildning. Myndigheten ansvarar även för att pröva frågor om statsbidrag för andra typer av utbildningar som riktar sig till vuxna såsom konst- och kulturutbildningar och tolkutbildningar inom folkbildningen. MYH har sedan den inrättades 2009 utvecklat sin kompetens att analysera arbetsmarknadens behov av utbildningar och har ett utvecklat samarbete med ett 60-tal branschorganisationer. På senare år har myndigheten också fått värde-

full erfarenhet av inrättandet av YH-flex, som är en snabbare och mer flexibel väg till en yrkeshögskoleexamen.

Utöver det är också MYH den nationella samordningspunkten för den europeiska referensramen för kvalifikationer för livslångt lärande, European Qualifications Framework (EQF). Myndigheten ansvarar också för att pröva ansökningar om nivåplacering av kvalifikationer i referensramen.¹⁷

MYH har även ett övergripande ansvar att följa, stödja och samordna utvecklingen av validering nationellt och regionalt inom utbildningsområdet och i arbetslivet. Vidare har MYH också ansvar för att främja användningen och utvecklingen av validering inom de utbildningar som myndigheten ansvarar för, och stödjer branscherna i deras arbete med att utveckla och kvalitetssäkra modeller för validering.¹⁸ Sammantaget kommer med stor sannolikhet dessa erfarenheter vara en betydande tillgång när det gäller att utveckla yrkesskolan. MYH bör därför vara förvaltningsmyndighet för yrkesskolan.

3.2.2 Målgrupp för yrkesskolan och avgränsningar mot andra utbildningar

Utredningens bedömning: Yrkesskolans målgrupp bör främst vara vuxna som vill växla karriär och/eller stärka sin ställning på arbetsmarknaden.

Möjliga målgrupper för den nya yrkesskolan

Även om syftet med yrkesskolan är tydligt: att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna och som svarar mot arbetslivets behov av kompetens, är det inte lika uppenbart vilka målgrupper som skulle tänkas ha intresse och motiv att vilja utbilda sig inom yrkesskolan. Viss vägledning kan fås genom de undersökningar som arbetsgivarorganisationer, fackliga organisationer och omställningsorganisationer har genomfört på senare tid i syfte att undersöka intresset för att studera med omställningsstudiestöd.¹⁹ Ytterligare

¹⁷ Förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

¹⁸ Förordningen (2011:62) med instruktion för Myndigheten för yrkeshögskolan.

¹⁹ Omställningsstudiestödet är ett studiestöd för vuxna mitt i arbetslivet. Stödet ger möjlighet att studera för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden.

vägledning kan fås genom att studera av vilka skäl studerande väljer att påbörja en yrkeshögskoleutbildning.

Svenskt Näringsliv har nyligen genomfört en undersökning bland närmare 6 400 respondenter som är i åldrarna 27–60 år och yrkesverksamma i privat och offentlig sektor.²⁰ Av dessa är 15 procent utrikes födda. Totalt är lite drygt hälften av de tillfrågade män. Respondenterna har varierad utbildningsbakgrund: 35 procent har universitets- eller högskoleexamen, 24 procent har eftergymnasial utbildning och 41 procent har motsvarande gymnasieexamen. Det är också en spridning bland respondenterna avseende bostadsort. Drygt 40 procent bor i en storstad, 36 procent i en större stad och drygt 20 procent i en mindre stad eller på landsbygden.

Undersökningen visar att tre av fyra kan tänka sig att gå en utbildning inom de närmaste två åren. Kvinnor har en något mer positiv inställning till studier. Individer under 50 år är mer positiva, liksom de som har studerat de senaste två åren.

Den viktigaste drivkraften för att studera är intresse för utbildning följt av behovet av att säkerställa att den kompetens man har är tillräckligt aktuell för att klara arbetet. De främsta hindren för att studera är ekonomin och tidsbrist.

När det gäller i vilken form som individer är intresserade av att studera, hänger det intimt samman med den egna utbildningsbakgrunden. Ur ett kompetensförsörjningsperspektiv och för den gymnasiala vuxenutbildningens – och därmed yrkesskolans – vidkommande är det positivt att nära hälften är intresserade av att studera i komvux. Detta då gymnasial yrkesutbildning är den mest efterfrågade utbildningsnivån av arbetslivet vid rekrytering.²¹

I en undersökning som Omställningsfonden genomfört anger mer än hälften (54 procent) av respondenterna att de vill byta yrke, bransch eller sektor någon gång under sitt resterande arbetsliv. Hela 48 procent skulle vilja utbilda sig till ett annat yrke om den personliga ekonomin inte vore en faktor.²² Bland den yngre befolkningen mellan 18–29 år är intresset för att byta bransch betydligt större, 66 procent, än bland de äldre mellan 50–64 år där 31 procent svarar att de skulle vilja byta bransch någon gång under sitt resterande yrkesliv.

²⁰ Svenskt Näringsliv (2023), *Omställningsindikatorn – Yrkesverksammas efterfrågan på studier och omställningsstöd*.

²¹ Svenskt Näringsliv (2022), *Växande rekryteringshinder ett allt större problem. Rekryteringsenkäten 2021/2022*.

²² Omställningsfonden (2022), *Hälften av svenskarna vill byta yrke*.

Mest positiva till att skola om sig är personer i åldersgruppen 30–49 år, där 55 procent svarade att de skulle vilja utbilda sig till ett annat yrke om den personliga ekonomin inte var en faktor. Bland 50–64-åringar är motsvarande siffra 46 procent.²³

Utbildningsnivån bland dem som påbörjat studier inom yrkeshögskoleutbildning har ökat de senaste tio åren. Vid en jämförelse mellan 2011 och 2021 har andelen som sedan tidigare hade en eftergymnasial utbildning på minst 3 år ökat från 8 procent till 14 procent. Andelen var som högst under 2020 då 15 procent hade minst en 3-årig eftergymnasial utbildning. Andelen med eftergymnasial utbildning som är kortare än 3 år har ökat från 16 procent till 20 procent. Andelen med gymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå har minskat från 72 procent till 64 procent. Även medianåldern bland antagna som påbörjat studier har ökat totalt sett från 25 till 30 år mellan 2007 och 2019 för att därefter vara oförändrad.²⁴

Erfarenheterna från yrkeshögskolan visar att drygt 70 procent av dem som examineras från en utbildning har arbete som den senaste sysselsättningen före utbildningen.²⁵ Andelen som har ett arbete innan de börjar på utbildningen har ökat över tid, vilket visar på ett intresse för att karriärväxla.

I samband med den senaste undersökningen om inträde på arbetsmarknaden bland examinerade från yrkeshögskolan ställdes även frågor om varför den examinerade valt att läsa ett yrkeshögskoleprogram.²⁶ De huvudsakliga skälen till att välja en yrkeshögskoleutbildning är att individen vill byta yrke. Det gäller oavsett nationell bakgrund, men i högre grad för inrikes födda (54 procent) jämfört med utrikes födda (40 procent). Ett annat viktigt skäl för att välja ett yrkeshögskoleprogram är för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Det är en högre andel utrikes födda jämfört med inrikes födda som väljer yrkeshögskolestudier för att få ett arbete och förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden. Störst skillnad finns mellan inrikes och utrikes födda kvinnor där var fjärde utrikes född kvinna väljer studier för att få ett arbete medan var tionde inrikes född kvinna väljer studier av samma anledning.

Den nya yrkesskolan kommer att kunna erbjuda en möjlighet för de individer som primärt inte prioriteras att antas till komvux, men

²³ Ibid.

²⁴ MYH (2023), *Statistisk årsrapport*, s. 17.

²⁵ SCB (2022), *Inträdet på arbetsmarknaden efter yrkeshögskolan. Examinerade 2021*.

²⁶ SCB (2023), *Statistiknyhet: Yrkesbyte – anledning för studier på yrkeshögskolan*.

som vill utbilda sig till ett efterfrågat yrke på gymnasial nivå. Det är sannolikt att de huvudsakliga målgrupperna som kommer att söka sig till yrkesskolan är de som har en tidigare gymnasieutbildning, har arbetat några år och som vill växla karriär och/eller behöver stärka sin ställning på arbetsmarknaden – kanske med hjälp av omställningsstudiestödet. Även individer som inte får tillgång till efterfrågad yrkesutbildning i tillräcklig utsträckning via sin hemkommun kan vara en målgrupp för yrkesskolan då den ska vara riksrekryterande. Eftersom yrkesskolan ska vara nära knuten till arbetslivet och dess behov, är det även sannolikt att utbildningsformen kan komma att attrahera utrikes födda. Detta då det är en högre andel utrikes födda jämfört med inrikes födda som väljer yrkeshögskolestudier för att få ett arbete och förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden. Det är troligt att samma mönster kommer att utvecklas inom yrkesskolan.

3.2.3 Yrkesskolan ska vara ett komplement till annan vuxenutbildning

Utredningens bedömning: Yrkesskolan bör vara ett komplement till befintliga gymnasiala yrkesutbildningar för vuxna.

Den nya utbildningsformen har bland annat som syfte att bredda och öka det totala utbudet av gymnasiala yrkesutbildningar. De utbildningar som enligt utredningens förslag bör prioriteras i yrkesskolan ska bidra till den nationella kompetensförsörjningen eller till att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt. Yrkesskolan ska således möta arbetslivets behov av kompetens genom att komplettera det befintliga utbildningsutbudet. Yrkesskolan kommer enligt utredningens bedömning i huvudsak vara en utbildningsform som förser svensk arbetsmarknad med utbildningar till yrkesroller där behoven är stora och utbudet inte är tillräckligt. Det kan även handla om kompetensförsörjning riktad mot små branschområden där yrkesutbildningar för vuxna kanske helt saknas eller att kompetensbehovet är väldefinierat men begränsat i volym.

Exempel på områden som skulle kunna bli aktuella kan vara el och energi, transport och logistik, järnvägsteknik, sjöfart, VVS, installation, plåt och ventilation, anläggning, industri- och serviceteknik, livsmedel, skogs- och lantbruk med flera.

Avgränsningar mot annan yrkesutbildning för vuxna

I utredningens uppdrag ingår att analysera utbudet av andra former av yrkesutbildning på gymnasial och eftergymnasial nivå och vid behov föreslå avgränsningar mellan dessa utbildningsformer och den nya formen av yrkesutbildning.

Yrkesskolan ska enligt utredningens förslag vara en yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå. Det finns flera sådana utbildningar, bland annat inom komvux, folkhögskolan och arbetsmarknadsutbildningen.

De flesta vuxna som går en yrkesutbildning gör det inom komvux. Inom komvux finns möjlighet att anordna ett stort antal yrkesutbildningar, som till relativt stor del möter arbetslivets behov. De flesta som läser en yrkesutbildning i komvux läser ett så kallat yrkespaket, som består av flera kurser som är relevanta för ett yrkesområde. I dagsläget finns cirka 70 exempel på yrkespaket som har tagits fram av Skolverket. Utöver det kan kommunerna ta fram egna yrkespaket, utifrån lokala eller regionala behov. I en normalstor kommun erbjuds ofta 10–20 yrkespaket inom komvux, i vissa fall färre och i andra fall fler. I kommuner med en omfattande samverkan med andra kommuner finns ofta fler utbildningar. Om en vuxen vill studera en utbildning som inte finns inom hemkommunens utbildningsutbud, kan hemkommunen även välja att betala för en yrkesutbildning som anordnas av en annan kommun. Det kan trots det konstateras att de flesta vuxna endast har tillgång till ett begränsat utbud av yrkesutbildningar inom komvux.

Den nya utbildningsformen yrkesskola bör vara ett komplement till komvux. Detta genom att erbjuda yrkesutbildningar som inte erbjuds inom komvux, eller erbjuds i för liten omfattning. Eftersom yrkesskolan enligt förslaget, till skillnad från komvux, kommer att vara riksrekryterande, finns stora möjligheter att erbjuda ett brett utbud av yrkesutbildningar, inte minst inom små yrkesområden. Om yrkesskolan skulle konkurrera med komvux lokalt eller regionalt, skulle det kunna leda till att yrkesutbildningar i komvux tvingas lägga ned, vilket skulle minska utbildningsutbudet och försämra kompetensförsörjningen. Detta skulle vara i motsats till syftet med yrkesskolan. Det är angeläget att MYH för dialog med regionalt utvecklingsansvariga, Arbetsförmedlingen och relevanta branschföreträdare när kompetensbehovet och befintligt utbud analyseras. Även Skolverkets regio-

nala planeringsunderlag för gymnasial utbildning bör beaktas när det gäller dimensionering och utbud i yrkesskolan.

När det gäller folkhögskolan erbjuder även den yrkesutbildningar på gymnasial nivå. Till skillnad från komvux är dessa riksrekryterande. Det kan finnas en viss risk för överlappning mellan folkhögskolans yrkesutbildningar och yrkesskolan, även om risken enligt utredningens bedömning är liten. MYH kan dock i vissa fall behöva ta hänsyn till utbudet av yrkesutbildningar i folkhögskolan när den bedömer ansökningar om att starta utbildning i form av en yrkesskola. I första hand bör dock folkhögskolan kunna bidra till yrkesskolan genom att anordna yrkesskoleutbildning.

När det gäller arbetsmarknadsutbildningar finns redan i dag en problematik när dessa konkurrerar med yrkesutbildningar i komvux. Utredningen har tagit del av flera exempel på komvuxutbildningar som har fått lägga ned eller inte kunnat starta för att en arbetsmarknadsutbildning med liknande innehåll har startat i närheten. Samma sak skulle kunna hända med en yrkesskoleutbildning.

Arbetsmarknadsutbildningens syfte är att underlätta för den enskilde att få eller behålla ett arbete och motverka att brist på arbetskraft uppstår på arbetsmarknaden.²⁷ Om arbetsmarknadsutbildningen fungerar enligt sitt syfte, ska utbildningarna komplettera det reguljära utbildningssystemet när det behövs. I jämförelse ska det reguljära utbildningsväsendet svara för utbildning som behövs för att arbetslösa ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden, men reguljär utbildning har därtill fler syften, och är dessutom i princip öppen för alla vuxna. Yrkesskolans målgrupp kommer därför vara betydligt större än den för arbetsmarknadsutbildningar. Arbetsförmedlingens utbildningar är dessutom av mer tillfällig karaktär, de finns ofta under en begränsad tid på en plats för att sedan försvinna. Utredningen bedömer därför att MYH normalt inte bör ta hänsyn till befintliga arbetsmarknadsutbildningar när de beslutar om utbildningar i yrkesskolan. Däremot är det rimligt att Arbetsförmedlingen tar hänsyn till vilka yrkesskoleutbildningar som finns i en region innan de beslutar om en arbetsmarknadsutbildning.

När det gäller gränsdragningen mellan en framtida yrkesskola och eftergymnasial utbildning bedömer utredningen att risken för överlappning mellan yrkesskola och universitet och högskola är mycket begränsad. Däremot kan det finnas utbildningar inom yrkeshögsko-

²⁷ Förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program.

lan som snarare skulle höra hemma i yrkesskolan – särskilt inom teknikområdet. I en kartläggning som MYH genomförde 2014 gjordes bedömningen att 10 procent av utbildningarna i yrkeshögskolan helt överlappade motsvarande gymnasieutbildning och att 20 procent av utbildningarna direkt överlappade högskoleutbildningar inom samma inriktning.²⁸

3.2.4 Definitioner

Utredningens förslag: I lagen om yrkesskolan avses med

- studerande: den som är antagen till och bedriver studier vid en utbildning som ingår i yrkesskolan,
- uppdragsutbildning: utbildningsverksamhet som anordnas mot ersättning från uppdragsgivare som inte är en fysisk person och där uppdragsgivaren utser den som ska få delta i utbildningen,
- utbildningsanordnare: den som har ansvaret för utbildningen,
- yrkesskolan: samtliga utbildningar som ingår i yrkesskolan, och
- årsplats: en studerandeplats i heltidsutbildning som omfattar 40 veckor.

Enligt utredningens förslag kommer definitionen av en studerande i yrkesskolan i princip vara densamma som gäller i yrkeshögskolan. Genom att använda i huvudsak samma begrepp tydliggörs likheterna mellan de båda utbildningsformerna. Samtidigt tydliggörs skillnaden mot skolväsendet, till exempel komvux, där andra begrepp används.

I ett avsnitt nedan finns förslag om uppdragsutbildning inom yrkesskolan. Innebörden av begreppet uppdragsutbildning i yrkesskolan bör även vara densamma som gäller i yrkeshögskolan. Vidare bör yrkesskolan definieras som samtliga utbildningar som ingår i yrkesskolan, även det i princip samma definition som gäller i yrkeshögskolan. Slutligen bör samma mått på heltidsstudier användas. En studerandeplats i heltidsutbildning som omfattar 40 veckor bör betraktas som en årsplats. En årsplats motsvarar heltidsstudier under ett kalenderår.

²⁸ MYH (2014), *Kartläggning av utbildningar inom yrkeshögskolan som helt eller delvis motsvarar av yrkesutbildningar inom andra utbildningsformer*, s. 12 och 23.

När det gäller definition av utbildningsanordnare saknas en motsvarande definition i dag för yrkeshögskolan. Utredningen om framtidens yrkeshögskola²⁹ föreslår dock att en sådan ska införas för yrkeshögskolan. Detta bland annat för att tydliggöra att det endast finns en utbildningsanordnare för varje utbildning som är ansvarig för att utbildningen följer gällande bestämmelser. Utredningen delar denna bedömning och föreslår därför att Utredningen om framtidens yrkeshögskolas förslag om definition av utbildningsanordnare även bör gälla yrkesskola.

3.2.5 Yrkesskolans värdegrund

Utredningens förslag: Verksamheten inom yrkesskolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom yrkesskolan ska främja aktning för varje människas egenvärde samt respekt för de mänskliga rättigheterna och vår gemensamma miljö. Särskilt ska den som verkar inom yrkesskolan främja jämställdhet mellan könen och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Yrkesskolan ska bidra till att bryta traditioner i fråga om könsbundna utbildnings- och yrkesval.

Liksom i yrkeshögskolan och skolväsendet bör det finnas en värdegrund som utbildningsanordnare och studerande ska förhålla sig till. De som inte följer samtliga delar av värdegrunden bör inte bedriva verksamhet inom yrkesskolan. För att markera hur viktigt det är att värdegrunden präglar verksamheten bör den regleras i lagen om yrkesskolan.

Till stora delar bör värdegrunden vara densamma som i yrkeshögskolan. Verksamheten inom yrkesskolan bör utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Det innebär att verksamheten i sig och de som verkar inom den aktivt och medvetet bör förmedla vårt samhälles gemensamma demokratiska värderingar. Alla som verkar i yrkesskolan ska även främja aktning för varje människas egenvärde samt respekt för de mänskliga rättigheterna och vår gemensamma miljö. Särskilt ska den som verkar inom

²⁹ SOU 2023:31, *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar*, avsnitt 9.4.2.

yrkesskolan främja jämställdhet mellan könen och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Det är angeläget att alla former av mobbning motverkas och att på alla sätt främja att människor av olika ursprung och bakgrund i vårt land ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället.

När det gäller förslaget om att yrkesskolan ska bidra till att bryta traditioner i fråga om könsbundna utbildnings- och yrkesval, finns motsvarande bestämmelse i dag i lagen om yrkeshögskolan, dock inte som en del av värdegrunden.³⁰ För yrkesskolan bör denna bestämmelse dock ingå som en del i bestämmelsen om värdegrund. Detta som en del i strävan att få enkel struktur på lagstiftningen, bland annat genom att samla bestämmelser om värdegrund i samma paragraf.

Diskrimineringslagen (2008:567) ska motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Lagen gäller för all utbildningsverksamhet och kommer därmed även gälla för yrkesskolan.

3.3 Utbildningen i yrkesskolan

3.3.1 Vem ska få anordna utbildning i yrkesskolan?

Utredningens förslag: Utbildning inom yrkesskolan får anordnas av statliga myndigheter, kommuner, regioner och enskilda fysiska eller juridiska personer. Utbildningsanordnaren får anordna utbildningen i samverkan med andra.

Utbildning i yrkesskolan ska vara avgiftsfri för de studerande. Enstaka inslag som de studerande får betala ett obetydligt belopp för får dock förekomma.

Yrkesskolan bör präglas av en mångfald av olika anordnare. Statliga myndigheter, kommuner, regioner och enskilda fysiska eller juridiska personer bör alla kunna vara anordnare i yrkesskolan. Det är utbildningsanordnaren som bör vara den ytterst ansvarig för utbildningen i yrkesskolan.

³⁰ 6 § lagen (2009:128) om yrkeshögskolan.

Till skillnad från i yrkeshögskolan bör statliga universitet och högskolor inte få anordna utbildning i yrkesskolan. Statliga universitet och högskolor ska anordna utbildning på eftergymnasial nivå.³¹ Det ingår i princip inte i statliga universitets och högskolors uppgifter att anordna gymnasial utbildning.

Precis som gäller i yrkeshögskolan ska en utbildningsanordnare i yrkesskolan få anordna utbildningen i samverkan med andra. Det bör dock alltid vara utbildningsanordnaren som är ansvarig för utbildningen. Det är därför viktigt att utbildningsanordnare säkerställer att även de delar av en utbildning som sker hos någon annan, till exempel på en arbetsplats, följer gällande bestämmelser, beslut och i övrigt håller en hög kvalitet.

Yrkesskolan bör vara avgiftsfri

Offentligt finansierad utbildning är i princip avgiftsfri i Sverige och detta bör även gälla yrkesskolan. Detta innebär att en anordnare av yrkesskola inte bör få ta ut avgifter av de studerande. Enstaka inslag som de studerande får betala ett obetydligt belopp för bör dock få förekomma. En utbildningsanordnare bör kunna bestämma att böcker och andra lärmaterial, som varje studerande har för eget bruk och får behålla som sin egendom, ska anskaffas av de studerande själva eller erbjudas mot avgifter som högst motsvarar anordnarens anskaffningskostnader. Avgifterna bör vara rimliga och kända av de studerande innan utbildningen börjar. Lärmaterial som används i utbildningen bör i övrigt tillhandahållas utan kostnad för de studerande.

I yrkeshögskolan får det finnas utbildningar som inte finansieras via statsbidrag. Dessa utbildningar finansieras av studerandeavgifter. Utredningen lägger dock inget sådant förslag för yrkesskolan. Utredningen kan varken se ett behov eller en efterfrågan av avgiftsfinansierade utbildningar i yrkesskolan. Det bör också påpekas att efterfrågan i yrkeshögskolan om att få anordna sådana utbildningar är mycket liten, avgiftsfinansierade utbildningar förekommer knappt.

Således ska principen om avgiftsfrihet gälla alla utbildningar i yrkesskolan.

³¹ Se 1 kap. 7–8 §§ i högskolelagen (1992:1434).

3.3.2 Utbildningsanordnarens ansvar

Utredningens förslag: För varje utbildning ska det finnas en utbildningsanordnare som ansvarar för att utbildningen i yrkesskolan genomförs enligt de bestämmelser som gäller för utbildningsformen. Detta ansvar ska regleras i lag. Regeringen ska bemyndigas att meddela ytterligare föreskrifter om utbildningsanordnarens uppgifter.

För varje utbildning i yrkesskolan bör det finnas en ansvarig utbildningsanordnare som är ansvarig för att utbildningen genomförs i enlighet med gällande bestämmelser. Ansvaret innebär bland annat att utbildningsanordnaren ansvarar för brister i utbildningen som kan uppmärksammas i samband med att MYH genomför tillsyn. Detta gäller även brister i den del av utbildningen som sker som LIA eller om delar av utbildningen genomförs hos en annan utbildningsanordnare, till exempel hos en branschskola. Regeringen bör få i bemyndigande att meddela ytterligare föreskrifter om utbildningsanordnarens uppgifter.

Utredningen om framtidens yrkesskola har uppmärksammat att utbildningsanordnarens ansvar i yrkeshögskolan i dag är otydligt och föreslår därför att det förtydligas.³² Utredningen ställer sig bakom bedömningen och föreslår samma reglering av utbildningsanordnarens ansvar när det gäller yrkesskolan. Det bör således vara tydligt att det är utbildningsanordnaren som ansvarar för att utbildningen i yrkesskolan genomförs enligt gällande bestämmelser.

3.3.3 Utbildningsanordnaren ska ha kompetensen och förutsättningarna att anordna utbildningar i yrkesskolan

Utredningens förslag: Utbildningsanordnaren ska ha den kompetens och de förutsättningar som krävs för att anordna utbildning inom det yrkesområde som utbildningen avser.

De personer som anlitas av utbildningsanordnaren för undervisning eller handledning ska genom utbildning eller erfarenhet ha kompetens för den utbildning de ska bedriva. Utbildningsanordnaren ska se till att kompetensutveckling anordnas för dessa personer.

³²SOU 2023:31, *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar*, avsnitt 9.4.1.

Yrkesskolan kommer sannolikt i huvudsak vara en utbildningsform med yrkesutbildningar inom relativt små yrkesområden. De blir en följd av att de utbildningar som ska prioriteras vid godkännande av utbildningar ska bidra till den nationella kompetensförsörjningen eller till att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt. Samtidigt bör yrkesskolan präglas av en stark arbetslivsanknytning, vilket ställer krav på att personalen förutom yrkeskunskaper har goda och aktuella kompetenser, till exempel om den senaste tekniska utvecklingen inom yrket. Dessa förutsättningar kan innebära en stor utmaning när det gäller att hitta personal till yrkesskolan med rätt kompetens.

Utredningen har övervägt om det bör ställas formella krav på bland annat pedagogisk utbildning för undervisande personal i yrkesskolan, på samma sätt som i skolväsendet. Huvudregeln är att alla som undervisar i skolväsendet ska vara legitimerade och behöriga i det ämne de undervisar i. I själva verket saknar dock många yrkeslärare i komvux och gymnasieskolan behörighet och lärarlegitimation. Som en följd av bristen på legitimerade yrkeslärare har det införts vissa undantag från kraven på behörighet och legitimation. Det är till exempel möjligt att få en tillsvidareanställning som lärare för att undervisa i yrkesämnena, även om man saknar legitimation. Detta om det inte finns andra sökande som har legitimation och om den aktuella personen har tillräcklig kompetens och är lämplig att undervisa.

Utifrån att det råder en allmän brist på legitimerade och behöriga yrkeslärare, yrkesskolans huvudsakliga inriktning mot små yrkesområden och kravet på arbetslivsanknytning i utbildningen i yrkesskolan, bedömer utredningen att det inte bör ställas några krav på pedagogisk utbildning för att få undervisa, handleda eller sätta betyg i yrkesskolan. Yrkesskolan bör i stället ha samma formella krav på undervisande personal och handledare som i yrkeshögskolan. Det innebär att de personer som anlitas av utbildningsanordnaren för undervisning eller handledning ska ha kompetens för den utbildning de ska bedriva, antingen genom utbildning eller erfarenhet.

Det är dock viktigt att den personal som arbetar i yrkesskolan är kompetent. Utbildningens kvalitet kommer i hög grad att vara beroende av att undervisande personal och handledare har erforderlig ämnesmässig och pedagogisk kompetens. Ansvar för att det finns rätt kompetens i form av personal och de förutsättningar som krävs i övrigt för att anordna utbildning inom ett visst yrkesområde, bör ligga hos

utbildningsanordnaren. För att stärka den pedagogiska skickligheten hos lärare och handledare bör det åligga utbildningsanordnarna att erbjuda kompetensutveckling.

3.3.4 Det ska finnas en ledningsgrupp för utbildningar i yrkesskolan

Utredningens förslag: Det ska finnas en ledningsgrupp för varje utbildning i yrkesskolan. En majoritet av ledamöterna ska vara företrädare för arbetslivet. I varje ledningsgrupp ska det finnas minst en representant för det offentliga skolväsendet, minst en studeranderepresentant samt en av utbildningsanordnaren utsedd person som leder det dagliga arbetet.

Om en utbildningsanordnare är ansvarig för flera utbildningar, får ledningsgruppen vara gemensam för dessa.

I enlighet med regleringen i 4 kap. förordningen om yrkeshögskolan bör det finnas en ledningsgrupp för yrkesskolan. Enligt utredningens förslag ska utbildningar inom yrkesskolan ta sin utgångspunkt i och startas utifrån ett behov på arbetsmarknaden. Innehållet ska definieras med hänsyn till arbetslivets efterfrågan på specifika kvalifikationer. Utbildningarna ska kvalitetssäkras och utvärderas med utgångspunkt i arbetslivets behov. Utbildningen ska genomföras med väsentliga inslag av arbetslivsanknutet lärande. Det ekonomiska åtagandet för en utbildning inom yrkesskolan delas mellan det offentliga, arbetslivet och individen. För att säkerställa att så sker är det rimligt att arbetslivets representanter är i majoritet i en ledningsgrupp. Erfarenheten från yrkeshögskolan visar också att det är särskilt framgångsrikt när arbetslivets representanter i ledningsgruppen utgörs av det anställande arbetslivet och inte av branschföreträdare som själva inte har något rekryteringsbehov. Det finns dock inte något i förslaget som hindrar att arbetslivet representeras av relevanta branschföreträdare från arbetsgivarsidan och arbetstagarrepresentanter.

MYH gjorde under 2021 en kartläggning av närmare 1 200 representanter för arbetslivet som engagerat sig i ledningsgruppsarbete för att undersöka vilka de främsta skälen är att lägga tid på ett engagemang i yrkeshögskolan. Det utkristalliserar sig i huvudsak tre skäl: behov av att rekrytera kvalificerad kompetens, möjlighet att påverka

utbildningens innehåll för att den ska ge de kompetenser arbetslivet behöver samt en önskan om att få bidra med sin egen expertkompetens inom yrkesområdet.³³ Allt detta är av betydelse för bland annat utbildningens kvalitet och relevans, vilket visar att det är viktigt att arbetslivet finns representerat i ledningsgruppen.

De studerande i en utbildning inom yrkesskolan bör ha rätt att utöva inflytande över utbildningen. Utbildningsanordnaren bör verka för att de studerande tar aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. Studerandeflytande förverkligas först då de studerande har möjlighet att verka aktivt, både individuellt och samlat, i frågor som rör utbildning och undervisning eller mera övergripande principiella frågor. Erfarenheterna från yrkeshögskolan är mycket goda vad gäller studerandes representation i den ledningsgrupp som ansvarar för utbildningen. Studeranderepresentanten är fullvärdig medlem i ledningsgruppen och bidrar till att utveckla utbildningen, att kvalitetssäkra den och bevaka studerandes rättigheter. Utredningen föreslår därför att det i ledningsgruppen för en yrkesskoleutbildning ska finnas minst en studerande. Utöver det ska studerandeflytandet i yrkesskolan regleras på samma sätt som i yrkeshögskolan, det vill säga både i lag och i förordning.³⁴

I varje ledningsgrupp i yrkesskolan bör det finnas minst en representant för skolväsendet. Denna ordning finns i yrkeshögskolan i dag, men den är, enligt utredningens bedömning, sannolikt ännu viktigare i yrkesskolan. Yrkesskolan kommer att ha många gränssytor till liknande utbildningar inom komvux, men även till arbetsmarknadsutbildningar och vissa folkhögskoleutbildningar på gymnasial nivå. Skolväsendets representation i ledningsgruppen bidrar till att främja samordning och samverkan mellan olika utbildningsformer, underlätta samverkan i ett bredare perspektiv, till exempel avseende tillgodoräknande av studieresultat mellan utbildningsformer och i övrigt medverka i en samordning av det totala utbudet av yrkesutbildning i en region. Det vore olyckligt om exempelvis yrkesskolans utbildningar konkurrerar med yrkesutbildningar inom komvux och arbetsmarknadsutbildningar på en mindre ort där söktrycket inte är tillräckligt. Även om studerandemålgrupperna kan komma att vara olika för respektive utbildningsform, behöver överetablering av utbildningar som leder till samma yrkesroll undvikas. Det är utredningens bedömning att en

³³ MYH (2023), *Rapport: Arbetslivets engagemang i yrkeshögskolan*.

³⁴ 18 § lagen om yrkeshögskolan och 4 kap. 7 § förordningen om yrkeshögskolan.

representant för den kommunala vuxenutbildningen i ledningsgruppen kan bidra till att utbildningsformerna kompletterar varandra i stället för att de konkurrerar.

Det bör även i yrkesskolans ledningsgrupp, liksom i de ledningsgrupper som är knutna till yrkeshögskolan, ingå en representant som leder den dagliga verksamheten. Av erfarenhet från genomförande av yrkeshögskoleutbildning har det visat sig mycket värdefullt att den som leder den dagliga verksamheten är fullvärdig ledamot i ledningsgruppen och inte endast adjungerad ledamot. Den som leder den dagliga verksamheten är den som kan ge övriga representanter i ledningsgruppen den specifika information och struktur som krävs för att kunna svara för ledningen av utbildningen. I yrkeshögskolan kallas denna person vanligen utbildningsledare.

Om en utbildningsanordnare är ansvarig för flera utbildningar, bör ledningsgruppen få vara gemensam för dessa. Om en utbildningsanordnare också bedriver yrkeshögskoleutbildning, bör en ledningsgrupp kunna vara ansvarig för båda utbildningarna om det handlar om samma utbildningsinriktningar och om det är relevant. Det skulle kunna gälla exempelvis utbildning till elektriker, CNC-tekniker grönt certifikat eller VVS-montör på gymnasial nivå som bedrivs inom ramen för yrkesskolan och en utbildning till elinstallatör, avancerad CNC-tekniker blått certifikat eller VVS-projektör som bedrivs inom yrkeshögskolan.

3.3.5 Ledningsgruppens ansvar

Utredningens förslag: Ledningsgruppens ansvar ska regleras i lagen om yrkesskolan.

Ledningsgruppen ska se till att utbildningens innehåll och lärandemål svarar mot den kompetens som efterfrågas av arbetslivet, anta sökande till utbildningen, fastställa kursplaner samt utfärda examens- och utbildningsbevis och se till att ett systematiskt kvalitetsarbete bedrivs och att detta leder till uppfyllelse av utbildningens lärandemål och syfte.

Regeringen ska få bemyndigande att meddela föreskrifter om ledningsgruppens sammansättning och ytterligare föreskrifter om ledningsgruppens uppgifter.

Utredningen delar de överväganden och förslag om ledningsgruppens ansvar som görs i Utredningen om framtidens yrkeshögskola.³⁵ Det handlar primärt om att ledningsgruppens ansvar ska regleras i lag samt att ledningsgruppens ansvar för att utbildningen bedrivs i enlighet med författningarna och de föreskrifter som meddelats av MYH, som är fallet i dag, ska utgå gällande yrkeshögskolan. Utredningen föreslår därmed samma reglering för yrkesskolan.

Ledningsgruppen bör enligt utredningens förslag ha ett övergripande ansvar för att utbildningens mål uppfylls. Ledningsgruppen ska ha ett ansvar som följer en utbildnings hela livscykel. Innehållet i utbildningen tas fram i samarbete med ett relevant arbetsliv i anslutning till ansökan om att få anordna utbildning och erhålla statsbidrag.

Det yrkeskunnande som yrkesskolan ska ge studerande möjlighet att tillgodogöra sig bör, vad gäller innehållet, definieras under ett starkt inflytande av arbetslivet. Ett sådant inflytande är viktigt också mot bakgrund av de snabba förändringarna i arbetslivet, som ständigt medför behov av nya eller förändrade kvalifikationer. Arbetslivets inflytande blir på så sätt en viktig del av kvalitetssäkringen av utbildningarna och deras relevans för individen och för arbetslivet. Därför är det också rimligt att arbetslivets inflytande regleras i yrkesskolans regelverk.

Enligt yrkeshögskolans regelverk har inte ledningsgruppen ansvar för att fastställa en utbildnings kursplaner. För närvarande regleras detta i en föreskrift som MYH har meddelat. Där anges att ledningsgruppen ansvarar för att kursplaner omfattande alla kurser som ingår i utbildningen är fastställda senast det datum utbildningen påbörjas.³⁶ Erfarenheterna från yrkeshögskolan visar att arbetslivets engagemang i en utbildning ofta har sin grund i en önskan om att ha reellt inflytande på utbildningsinnehållet.³⁷ Utredningen föreslår därför att ledningsgruppens roll när det gäller utbildningsinnehåll ska förstärkas, så att ledningsgruppens ansvar för att fastställa kursplaner anges i lag. På så sätt tydliggörs ledningsgruppens roll när det gäller att utveckla utbildningsinnehållet i syfte att ständigt svara mot de krav som ställs på en viss yrkesroll.

Inför utbildningens start ska ledningsgruppen besluta att anta sökande till en utbildning inom yrkesskolan. Uppgiften att fatta ett

³⁵ SOU 2023:31, *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar*, s. 228.

³⁶ Myndigheten för yrkeshögskolans föreskrifter (MYHFS 2009:1) om kursplaner i yrkeshögskolan.

³⁷ MYH (2023), *Rapport: Arbetslivets engagemang i yrkeshögskolan*.

sådant beslut kan inte delegeras eller lämnas över till annan. Däremot kan uppgiften att bedöma sökande i tillträdesprocessen avseende såväl behörighetsprövning som urval delegeras. Ledningsgruppen bör också fatta beslut om att utfärda examens- och utbildningsbevis.

Utredningen föreslår att uppgiften om att pröva frågor om tillgodoräknande inte bör vara ledningsgruppens ansvar såsom det är i yrkeshögskolan i dag. Skälet är att beslut om tillgodoräknanden är förenat med en efterföljande betygssättning. Både processen att genomföra en validering för tillgodoräknade och betygssättning är utbildningsanordnarens ansvar. Därmed blir det formella beslutet om ett tillgodoräknande en administrativ uppgift som saknar betydelse för den studerandes slutliga resultat i samband med betygssättning och eventuell examinering. Ledningsgruppens inflytande i processen med ett eventuellt tillgodoräknande på vägen till en studerandes examen, säkerställs ändå i och med att ledningsgruppen fattar beslut om utfärdande av examensbevis.

Ledningsgruppen är det forum där det utvecklande och strategiska arbetet är tänkt att samlas för en utbildning. Det är utredningens bedömning att ledningsgruppen ska se till att ett systematiskt kvalitetsarbete bedrivs samt att detta leder till att lärandemål och syfte uppnås.

I yrkeshögskolans regelverk anges endast att ledningsgruppen ska svara för att ett systematiskt kvalitetsarbete bedrivs. Erfarenheterna från yrkeshögskolan visar dock att ledningsgruppen bör vara aktiv i utformningen av kvalitetssystemet, så att det säkerställs att den får det underlag som krävs för att bedöma utbildningens kvalitet. Vidare visar MYH:s kvalitetsgranskningar avseende ledningsgruppens arbete att utbildningarna tjänar på att ledningsgruppen också ser till att kvalitetsarbetet leder till uppfyllelse av utbildningens lärandemål och syfte så att utbildningen får avsedd effekt.³⁸ Underlagen i det systematiska kvalitetsarbetet bör ligga till grund för utvecklingsarbete på utbildningen. Ledningsgruppen bör agera kravställare med fokus på den kvalitet som utbildningarna ska ha.³⁹

Utredningen anser att regeringen bör få bemyndigande att meddela föreskrifter om ledningsgruppens sammansättning och ytterligare föreskrifter om ledningsgruppens uppgifter.

³⁸ MYH (2023), *Kvalitetsgranskningsrapport 2022*, s. 7.

³⁹ MYH (2017), *Faktablad om ledningsgruppsarbete inom yrkeshögskolan*.

3.3.6 Utbildningen i yrkesskolan ska följa en utbildningsplan och bedrivas i form av kurser

Utredningens förslag: För varje utbildning ska det finnas en utbildningsplan.

Utbildningen i yrkesskolan ska bedrivas i form av en eller flera kurser. För varje kurs ska det finnas en kursplan.

Myndigheten för yrkeshögskolan ska få meddela föreskrifter om utbildningsplanen och kursplaner.

I yrkeshögskolan finns för varje utbildning ett övergripande dokument, en utbildningsplan, som beskriver utbildningens mål, huvudsakliga innehåll, omfattning, anordnare och andra förutsättningar. I skolväsendet, till exempel i komvux, motsvaras utbildningsplanerna av bland annat ämnesplaner och så kallade yrkespaket. Till skillnad från dessa är utbildningsplaner inte nationellt beslutade, utan ska tas fram för varje utbildning.

Yrkesskolan ska på samma sätt som i yrkeshögskolan präglas av flexibilitet, anpassningar efter arbetslivets behov och inflytande från arbetslivet. Utredningen bedömer därför att en utbildningsplan även bör finnas för varje utbildning i yrkesskolan och att dessa bör ha nästan samma innehåll som i yrkeshögskolan. Utredningen har valt att föreslå ett förtydligande av hur utbildningens mål ska uttryckas. Det beror bland annat på att erfarenheter från yrkeshögskolan visar att utbildningsmålen vinner på att vara mer konkreta avseende krav om vad som ska uppnås. Det innebär att det av en utbildningsplan bör framgå följande

- den ansvariga utbildningsanordnaren,
- i förekommande fall, vilka delar av utbildningen som bedrivs i samverkan med en annan utbildningsanordnare,
- utbildningens mål och inriktning uttryckta i de kunskaper, färdigheter, självständighet och ansvar som ska uppnås samt den eller de kurser som ingår i utbildningen,
- om undervisningen helt eller delvis bedrivs på engelska,
- utbildningens omfattning, huvudsakliga upplägg och organisation,

- omfattningen av LIA på en arbetsplats om sådant lärande ingår i utbildningen eller att beslut om undantag fattats av MYH samt datum för beslutet,
- antalet timmar lärar- eller handledarledd verksamhet som utbildningen omfattar,
- i förekommande fall, de krav på särskilda förkunskaper som ställs upp,
- de grunder som ska användas vid urval bland behöriga sökande till utbildningen,
- de särskilda mål och krav som ska gälla för en examen om utbildningen kan få avslutas med en sådan, och
- hur utbildningen ska kvalitetssäkras.

Ett par av strecksatserna ovan bör kommenteras närmare. När det gäller om undervisningen helt eller delvis bedrivs på engelska, finns det inget i det föreslagna regelverket om yrkesskolan som hindrar det. I vissa yrken är det vanligt med engelska som arbetsspråk, och då kan det vara motiverat att även undervisningen helt eller delvis bedrivs på engelska. Det måste dock framgå av utbildningsplanen och vara känt på förhand. Det är även viktigt att utbildningens innehåll och organisation är bestämt på förhand och framgår av utbildningsplanen. Det gäller till exempel utbildningens mål, inriktning och vilka kurser som ingår, hur mycket LIA som ingår och hur mycket av utbildningen som är lärarledd eller leds av en handledare. Om delar av utbildningen bedrivs i samverkan med annan utbildningsanordnare, bör detta framgå av utbildningsplanen. Som utredningen redan har påpekat bör det dock bara finnas en utbildningsanordnare som bland annat är ansvarig för att en utbildning följer gällande bestämmelser.

Precis som i yrkeshögskolan finns i yrkesskolan ett behov av att mål och innehåll i utbildningarna konkretiseras, vilket i yrkeshögskolan görs i kursplaner för de kurser som varje utbildning ska bestå av. Även utbildningen i yrkesskolan bör bedrivas i form av en eller flera kurser. För varje kurs bör det finnas en kursplan som bör följa samma struktur som i yrkeshögskolan. Det innebär att följande ska anges i kursplanen

- kursens benämning,
- det antal yrkesskolepoäng som kursen omfattar,
- målen för kursen,
- kursens huvudsakliga innehåll,
- om kursen helt eller delvis ges på engelska, och
- de principer för betygssättning och former för kunskapskontroll som ska tillämpas.

I vissa fall kommer utbildningar i yrkesskolan ha liknande innehåll och mål som en yrkesutbildning i komvux. I komvux finns sammanhållna yrkesutbildningar, även kallade yrkespaket, som är en kombination av nationella kurser eller nivåer i ämnen⁴⁰ som är relevanta för ett yrkesområde. Det bör enligt utredningens bedömning inte finnas några hinder för att yrkespaket eller ämnen och nivåer i ämnen i komvux även används i yrkesskolan, förutsatt att det sker inom ramen för de bestämmelser som finns för yrkesskolan. Det bör dock noteras att mål och syften för de båda utbildningarna skiljer sig åt. Yrkesskolan ska enligt utredningens förslag syfta till att svara mot arbetslivets behov av kompetens medan komvux har bredare mål som bland annat innefattar att vuxna ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Denna skillnad är viktig att ta hänsyn till när kurs- och utbildningsplaner fastställs. Kursplaner i yrkesskolan bör även kunna ha sådant innehåll som den aktuella branschen har kommit överens om, och som till exempel gör att den leder till ett certifikat eller annan kvalifikation för den aktuella branschen. Det bör således inte finnas något hinder för att en utbildningsanordnare använder delar av ämnesplaner som används inom komvux eller som har ett innehåll som är bestämt av bransch. Vissa anpassningar till yrkesskolan kommer dock behövas bland annat utifrån att betygssystemen är olika i yrkesskolan och komvux.

En utbildning i yrkesskolan bör vara en renodlad yrkesutbildning. Det innebär till exempel att yrkesskolan normalt inte bör ha ett allmänt teoretiskt innehåll, motsvarande de gymnasiegemensamma ämnena

⁴⁰ Från och med 1 juli 2025 gäller ämnesbetyg på gymnasiet och i vuxenutbildningen. Se prop. 2021/22:36, *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevernas kunskaper*.

i komvux och gymnasieskolan. I de särskilda fall som yrkesskolan ska ha inslag av ett sådant teoretiskt innehåll bör det kunna motiveras utifrån arbetslivets behov för det aktuella yrket eller de krav som ställs för att erhålla en examen från yrkesskolan. Det skulle exempelvis kunna vara teoretiska kurser inriktade mot yrkessvenska, yrkesengelska eller anpassad matematik för en specifik yrkesroll.

Utredningens förslag om examen i yrkesskolan innebär bland annat att den ska motsvara nivå 4 enligt Sveriges referensram för kvalifikationer (SeQF).⁴¹ Detta ställer i sin tur vissa krav på utbildningens innehåll.

Bestämmelserna om utbildningsplaner och kursplaner bör finnas i förordning. Det kan dock finnas behov av mer detaljerade bestämmelser. Därför bör MYH få meddela föreskrifter om utbildningsplanen och kursplaner.

3.3.7 Utbildningar i yrkesskolan ska kunna omfattas av nationellt likvärdigt innehåll

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela föreskrifter om nationellt likvärdigt innehåll.

För utbildningar i yrkesskolan med inriktningar som kräver nationellt likvärdigt innehåll bör MYH få meddela föreskrifter om vilka kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet som de studerande ska ha uppnått vid utbildningens slut.⁴² Det bör i första hand avse utbildningar som formellt eller reellt är behörighetsgivande för ett visst yrke eller funktion. I flertalet fall styrs utbildningens innehåll då av de krav en tillsynsmyndighet ställer.

I dag har MYH möjlighet att meddela föreskrifter om nationellt likvärdigt innehåll under vissa förutsättningar. Av 2 kap. 8 § förordningen om yrkeshögskolan framgår att myndigheten får meddela föreskrifter för utbildningar med inriktning som kräver nationellt likvärdigt innehåll om vilka kunskaper, färdigheter och kompetenser som alla studerande ska ha uppnått vid utbildningens slut. Det ska vara fråga om en utbildning som

⁴¹ Förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

⁴² Resultat av lärande bör uttryckas på samma sätt som görs i förordningen om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande och inte i kunskaper, färdigheter och kompetenser som görs i förordningen om yrkeshögskolan.

- det ställs vissa krav på i lag eller förordning,
- leder till ett yrke eller en funktion där det ställs vissa krav på utbildningens examen för att legitimation för yrket eller funktionen ska kunna utfärdas eller där det ställs andra krav på utbildningen för behörighet, godkännande eller certifiering för yrket eller funktionen,
- leder till ett yrke som har en samhällsviktig funktion, eller
- av säkerhetsskäl måste ha ett nationellt likvärdigt innehåll.

MYH får även meddela föreskrifter om andra utbildningar med inriktning som kräver nationellt likvärdigt innehåll. Innan myndigheten meddelar föreskrifter ska man samråda med berörda myndigheter och organisationer.

MYH:s bemyndigande att meddela föreskrifter avseende nationellt likvärdigt innehåll i yrkeshögskolan tillkom i sin nuvarande utformning 2012. Bedömningen har varit att föreskrifter om likvärdigt innehåll riskerar att medföra en inlåsningsseffekt, vilket kan göra det svårt att utveckla utbildningens innehåll för specifika behov i tillräcklig omfattning då kunskapskraven förändras i allt snabbare takt. För närvarande finns ett 10-tal gällande föreskrifter avseende likvärdigt innehåll inom yrkeshögskolan. Merparten av alla föreskrifter om nationellt likvärdigt innehåll som myndigheten meddelat har skett utifrån förordningens skrivning om att det finns möjlighet frångå de fyra första punkterna, det vill säga ovan angivna strecksatser, i 2 kap. 8 § förordningen om yrkeshögskolan.

I yrkesskolan kan det bli aktuellt att meddela föreskrifter om nationellt likvärdigt innehåll. Det kan gälla utbildningar inom el och energiområdet, järnvägsteknik och spårsvets, utbildningar inom sjöfart med flera.

En utgångspunkt för att meddela föreskrifter om nationellt likvärdigt innehåll bör vara de kvalifikationer inom ramen för SeQF-nivå 4 som branscherna själva redan arbetat fram och fått beviljade av MYH. I dag finns ett 30-tal beslutade yrkesinriktningar motsvarande SeQF-nivå 4 som branschorganisationer står bakom och som beskriver lärandemålen avseende kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet.⁴³

⁴³ Myndigheten för yrkeshögskolans kvalifikationsdatabas, sökningen genomförd 2023-12-28.

3.3.8 Arbetsplatsförlagt lärande ska vara obligatoriskt i utbildningar som leder till examen

Utredningens förslag: Arbetsplatsförlagt lärande ska vara obligatoriskt i de utbildningar i yrkesskolan som leder till en examen.

Det arbetsplatsförlagda lärandet ska benämnas Lärande i arbete (LIA) och motsvara minst en fjärdedel av utbildningstiden.

Det bör finnas en möjlighet för Myndigheten för yrkeshögskolan att meddela dispens från kravet om LIA i en utbildning.

Erfarenheterna från yrkeshögskolan visar att LIA är centralt för att stärka utbildningarnas koppling till arbetslivet. Den studerande får genom LIA bland annat möjlighet till ett arbetsintegrerat lärande. Genom att integrera teori med praktiska kunskaper skapas en utbildningsmiljö som kan fördjupa de studerandes yrkeskunnande. I dag är LIA endast obligatoriskt i yrkeshögskoleutbildningar som leder till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen.⁴⁴ MYH har lyft behovet av att öka kravet på LIA för att stärka kopplingen mellan en yrkeshögskoleutbildning och arbetslivet.⁴⁵ Även i Utredningen om framtidens yrkeshögskola föreslås att LIA ska vara obligatoriskt i yrkeshögskolan.⁴⁶

Att LIA är en framgångsfaktor i yrkeshögskolan visar bland annat det faktum att över hälften av alla som examinerats från en yrkeshögskoleutbildning får arbete på någon av de LIA-platser man haft under utbildningen.⁴⁷

Utredningens bedömning är att arbetsplatsförlagt lärande ska vara obligatoriskt även i de utbildningar inom yrkesskolan som leder till en examen. Utredningen anser även att termen lärande i arbete och förkortningen LIA bör användas. Utredningens bedömning är att utbildningar i yrkesskolan i många fall kommer att kunna ha sin naturliga fördjupning i yrkeshögskolan. Av det skälet är det relevant att använda sig av samma terminologi och samma regler avseende omfattning.

Det kommer alltid att finnas utbildningar som når målen för kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet utan att behöva innehålla LIA, till exempel certifikatsutbildningar och andra reglerade utbildningar där det krävs obligatorisk praktik efter examen – oavsett

⁴⁴ 2 kap. 14 § förordningen om yrkeshögskolan.

⁴⁵ MYH (2020), *Hemställan om förändringar i förordning (2009:130) om yrkeshögskolan*, dnr 2020/698.

⁴⁶ SOU 2023:31, *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar*, s. 161.

⁴⁷ MYH (2022), *Sysselsättningsstudien 2021*, s. 20.

om utbildningen innehåller LIA eller inte. Det kan också gälla utbildningar som leder till olika typer av behörigheter, som är vanligt förekommande inom utbildningsinriktningar inom el- och energi, transport, järnväg och sjöfart. Exempel på situationer där undantag från kravet på LIA skulle kunna aktualiseras är utbildningar där praktik är obligatoriskt efter examen, vid smala yrkesområden med hantverksinriktning där färdighetsträning är vanligt förekommande, vid nya utbildningar med speciella förutsättningar eller vid situationer där det finns krav på yrkeserfarenhet för att vara behörig till utbildningen. Dispens bör också kunna ges i utbildningar som i minst motsvarande omfattning innehåller annan form av praktisk träning under förhållanden som liknar yrkesutövande, till exempel branschskolor med avancerade träningsanläggningar.

Utredningen anser att möjligheten till dispens bör finnas i yrkesskolan och prövas i samband med att en ansökan om att ingå i yrkesskolan och att erhålla statsbidrag görs. En sådan möjlighet har även föreslagits av MYH och av Utredningen om framtidens yrkeshögskola.⁴⁸

3.3.9 Utbildningsanordnarens ska erbjuda stöd och vägledning till de studerande

Utredningens förslag: Utbildningsanordnaren ska se till att

- det finns platser för lärande i arbete på en arbetsplats och att dessa uppfyller de krav som finns för utbildningen, om sådant lärande ingår i utbildningen,
- det finns vägledning om studiealternativ, antagning och tillträde samt yrkesvägledning,
- de studerande som behöver särskilt pedagogiskt stöd i utbildningen får sådant stöd och
- de studerande som behöver svenska med yrkesinriktning får sådan undervisning.

Förslaget innebär ett förtydligande av utbildningsanordnarens ansvar för utbildningen. Motsvarande bestämmelse finns för yrkeshögskolan, och utredningens förslag innebär att det införs en identisk bestämmelse för yrkesskolan.

⁴⁸ SOU 2023:31, *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar*, s. 162.

När det gäller LIA ska det enligt utredningens förslag vara obligatoriskt i de utbildningar i yrkesskolan som leder till en examen. LIA får även förekomma i andra utbildningar i yrkesskolan. Om LIA ingår i utbildningen, bör utbildningsanordnaren vara ansvarig för att det finns platser för lärande i arbete på en arbetsplats och att dessa uppfyller de krav som finns för utbildningen.

I yrkesskolan bör de studerande ha tillgång till vägledning om studiealternativ, antagning och tillträde samt yrkesvägledning. Vidare bör de studerande som behöver särskilt pedagogiskt stöd i utbildningen få sådant stöd. Detta är samma reglering som gäller för yrkeshögskolan, och som utredningen även bedömer är ändamålsenlig för yrkesskolan. Hur vägledning och stöd ska organiseras bör inte regleras, utan det bör vara upp till utbildningsanordnaren att bestämma. Stödet bör dock vara utformat med utgångspunkt i de studerandes behov.

En utbildningsanordnare bör även erbjuda studerande svenska med yrkesinriktning för studerande som behöver det.

MYH bör efter ansökan kunna besluta om statsbidrag för särskilt pedagogiskt stöd och för svenska med yrkesinriktning för studerande i behov av det.

3.3.10 Validering ska vara en möjlighet för studerande i yrkesskolan

Utredningens förslag: En utbildningsanordnare ska erbjuda validering om den inför eller under utbildningen bedömer att en studerande har kunskande som motsvarar en hel eller delar av en kurs som ingår i utbildningen. Detta förutsatt att den studerande saknar tidigare dokumentation av kunskandet. Om validering sker, ska den genomföras enligt med bestämmelserna i valideringsförordningen (2022:1549).

Den som har genomgått en validering ska ha möjlighet att få resultatet erkänt genom betyg. Detta förutsatt att valideringen visar att studeranden har kunskande som motsvarar en kurs som ingår i utbildningen. Om valideringen inte visar att den studerande har kunskande som motsvarar en kurs i utbildningen eller om den studerande vill få resultatet av valideringen dokumenterat på annat sätt än genom betyg, ska den studerande få ett utbildningsbevis. En utbildningsanordnare ska sträva efter att förkorta tiden i utbildning (tillgodoräknande) för en studerande som har validerat delar av utbildningen.

Liksom utredningen tidigare har konstaterat kommer sannolikt många studerande i yrkesskolan att vara yrkesväxlare. Det kan handla om vuxna med en tidigare gymnasieutbildning som har arbetat några år och som vill studera på yrkesskolan för att växla karriär. Det kan även handla om vuxna som vill stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Studerande som redan har delar av sådana kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet, som en utbildning i yrkesskolan syftar till att ge, bör kunna genomgå en validering. Med validering avses en strukturerad process som innehåller en fördjupad kartläggning och en bedömning som syftar till ett erkännande av en persons kunnande⁴⁹ oberoende av hur det förvärvats.⁵⁰ För den studerande kan valideringen innebära en bekräftelse av kunnande och en förkortad tid i utbildningen och därmed en snabbare väg till en yrkeskarriär.

En utbildningsanordnare bör vara skyldig att erbjuda en studerande validering om utbildningsanordnaren inför eller under utbildningen bedömer att en studerande har kunnande som motsvarar en hel eller delar av en kurs som ingår i utbildningen. Det är inte säkert varken den studerande eller personalen hos utbildningsanordnaren känner till detta innan en studerande påbörjar en utbildning, utan det kan bli tydligt först under utbildningens gång. Undervisande personal bör därför vara uppmärksamma på om den studerande har kunnande med sig som motsvarar delar av utbildningen. Skyldigheten att erbjuda validering bör vidare bara gälla om den studerande saknar tidigare dokumentation av kunnandet. Det bör inte vara yrkesskolans uppgift att bedöma och erkänna kunskaper från tidigare utbildning där det redan finns dokumentation. Om en validering genomförs i yrkesskolan, bör den följa bestämmelserna i valideringsförordningen.

Det är dock långt ifrån alltid det är gynnsamt för en studerande att genomgå validering. Om en studerande endast har kunnande som motsvarar mindre delar av en utbildning, innebär en validering ofta inte en tidsbesparing eller andra vinster för den studerande. Det kan även finnas praktiska hinder som gör att en studerande inte gynnas av en validering, till exempel då valideringen innebär en minskad studietakt som påverkar möjligheterna till studiestöd. I många fall kan dock en validering gynna den studerande, till exempel genom att förkorta studietiden. Utbildningsanordnaren bör därför sträva efter

⁴⁹ Med kunnande avses resultat av lärande i form av kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet.

⁵⁰ Se vidare valideringsförordningen (2022:1549).

att en studerande, som har genomgått en validering kan förkorta sin tid i utbildning genom att få tillgodoräkna sig de kunskaper som har validerats. Detta kan i sin tur kräva en individanpassning av utbildningen. Validering bör dock bara genomföras om den studerande önskar det, men det bör självklart också ske i samråd med utbildningsanordnaren.

Den som har genomgått en validering bör ha möjlighet att få resultatet erkänt genom betyg. Detta förutsatt att valideringen motsvarar en eller flera kurser. Den som vill få resultatet av valideringen dokumenterat på annat sätt än genom betyg bör kunna få ett utbildningsbevis. Utbildningsbevis bör också utfärdas i de fall en validering som inte leder till betygsättning. En kurs som har validerats bör tillgodoräknas på samma sätt som andra kurser och därmed till exempel kunna ingå i en examen.

Om det efter en validering visar sig att en studerande inte har kunskaper som motsvarar en hel kurs i yrkesskolan, bör valideringen i vissa fall ändå kunna utgöra en del av underlaget till betygsättning av kursen. Detta bör dock vara upp till utbildningsanordnaren att avgöra.

MYH kan behöva anpassa statsbidraget till en utbildningsanordnare om en studerande har validerat delar av en utbildning.

3.3.11 Utbildningens omfattning ska anges i yrkesskolepoäng

Utredningens förslag: Utbildningens omfattning ska anges i yrkesskolepoäng, där 5 poäng motsvarar heltidsstudier under en vecka.

En utbildning i yrkesskolan ska omfatta minst 100 poäng och högst 400 poäng.

Poäng i yrkesskolan förkortas YS-poäng.

För att tydliggöra yrkesskolans status som en egen utbildningsform, bör den ha ett eget poängsystem som syftar till att mäta omfattningen av en utbildning. Omfattningen bör enligt utredningens förslag anges i yrkesskolepoäng (YS-poäng), där fem poäng motsvarar en veckas studier på heltid, 100 poäng motsvarar ett halvårs heltidsstudier, 200 poäng ett års heltidsstudier och 400 poäng två års heltidsstudier. Därmed beräknas omfattningen av studierna i yrkesskolan i praktiken enligt samma skala som i yrkeshögskolan, där yrkeshögskole-

poäng används. En yrkesskolepoäng motsvarar således en yrkeshögskolepoäng i omfattning.

Utredningen har även övervägt andra poängsystem. Inom komvux på gymnasial nivå används verksamhetspoäng som mått på omfattning, där 20 verksamhetspoäng motsvarar en veckas heltidsstudier. En årsstudieplats motsvaras av 800 verksamhetspoäng. Inom folkhögskolan bestämmer skolorna själva exakt start- och slutdatum för varje termin och exakt antal veckor per läsår kan variera från skola till skola. Det mått som används är oftast studieveckor där ett år kan variera avseende antal veckor, men vanligen omfattar ett studieår inom folkhögskolan 39–40 veckor. Inom yrkeshögskolan anges omfattning i form av YH-poäng där 5 poäng motsvarar en veckas studier.

För att beräkna studietid i yrkesskolan står valet mellan att använda sig av samma system som i komvux eller det poängsystem som används i yrkeshögskolan. Tillämpningen av numeriskt lika, men ändå inte helt jämförbara poängsystem inom yrkesskolan och yrkeshögskolan kan möjligen skapa förvirring. Det är möjligt att användningen av gymnasie- eller verksamhetspoäng skulle underlätta tillgodoräknande av kurser från yrkesskola till komvux. Å andra sidan kan det vara av godo att poängsystemen är desamma i yrkesskolan och i yrkeshögskolan. Detta för att det faller sig naturligt att det ska finnas möjlighet till fördjupning inom en yrkesroll i yrkeshögskolan efter avslutad yrkesskoleutbildning. Det är utredningens bedömning att yrkesskolan och yrkeshögskolan i allt väsentligt bör knytas till varandra om det inte finns tungt vägande skäl att särskilja de båda utbildningsformerna åt. Därför bör poängsystemet i yrkesskolan vara detsamma som i yrkeshögskolan.

Alldeles oavsett vilket numeriskt system som används, är det läranderesultat som den studerande faktiskt förvärvat inom ett system ska kunna bedömas, värderas och – om de är relevanta – tillgodoräknas inom det andra systemet.

När det gäller omfattningen av en utbildning i yrkesskolan föreslår utredningen att den bör vara minst 100 poäng, det vill säga motsvarande ett halvårs heltidsstudier och högst 400 poäng, motsvarande två års heltidsstudier. Yrkesskolan ska enligt utredningens förslag, till skillnad från till exempel gymnasieskolan, vara en renodlad yrkesutbildning. Om den omfattar mer 400 poäng, finns risk att delar av utbildningen kommer att vara på en eftergymnasial nivå. Självklart

bör dock en utbildning i yrkesskolan kunna löpa under en längre tid än två år om den genomförs i en långsammare studietakt än heltid.

Normalt bör en utbildning i yrkesskolan uppgå till minst ett år och leda till en examen. En sådan utbildning bör ge kvalifikationer som motsvarar SeQF-nivå 4. Det går dock inte att utesluta att arbetslivets kompetensbehov även omfattar personal med kortare yrkesutbildningar under ett år, som i vissa fall kan bedömas motsvara SeQF-nivå 3. Kortare utbildningar i yrkesskolan bör även kunna vara fördjupningsutbildningar, som bygger på att den studerande redan har vissa yrkeskunskaper med sig i utbildningen, men som ändå sker helt på en gymnasial nivå och som motsvarar en kvalifikation på SeQF-nivå 4. Utredningen föreslår dock att den minsta omfattningen på en utbildning ska vara 100 poäng. I ett avslutande avsnitt nedan, bedömer dock utredningen att det kan finnas ett framtida behov av ännu kortare utbildningar i yrkesskolan. Det kan således vara ett framtida utvecklingsområde.

Utredningens förslag om att en utbildning i yrkesskolan ska omfatta minst 100 och högst 400 yrkesskolepoäng är i linje med omfattningen på annan yrkesutbildning på gymnasial nivå. Yrkespaket i komvux och i gymnasieskolans introduktionsprogram omfattar mellan 400–1 500 gymnasiepoäng, det vill säga motsvarande mellan ett halvårs och knappt två års heltidsstudier. Det bör dock påpekas att yrkespaket kan innehålla gymnasiegemensamma ämnen, till exempel svenska och svenska som andraspråk som normalt inte bör finnas i yrkesskolan. En lärlingsutbildning inom komvux ska, för att berättiga till statsbidrag, omfatta minst 400 och högst 1 600 gymnasiepoäng, det vill säga motsvarande ett halvårs till två års heltidsstudier – samma omfattning som föreslås för yrkesskolans utbildningar. Gymnasieskolans yrkesprogram är å sin sida treåriga men är bredare utbildningar än yrkesskolan bör vara.

3.3.12 Betyg och examen i yrkesskolan

Utredningens förslag: Betyg ska sättas på en genomförd kurs i yrkesskolan. Betygen ska benämnas Icke godkänt, Godkänt eller Väl godkänt.

En utbildningsanordnare ska vid betygsättning få göra undantag från bestämmelser om kommunikation och motivering i förvaltningslagen (2017:900).

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om betygsättning.

Utredningens förslag: Utbildningen i yrkesskolan får avslutas med en yrkesexamen om den omfattar minst 200 godkända YS-poäng, om minst en fjärdedel av utbildningstiden består av lärande i arbete. En examen ska motsvara kraven för nivå 4 enligt Sveriges referensram för kvalifikationer.

En studerande som inte begär ett examensbevis eller uppnår kraven för en examen ska i stället kunna få ett utbildningsbevis. I beviset ska utbildningens innehåll och de mål som den studerande har uppnått anges.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om utfärdande av examina.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen även få bemyndigande att meddela föreskrifter om utbildningsbevis och examensbevis.

Examensbevis och utbildningsbevis ska utfärdas av ledningsgruppen för utbildningen och tillhandahållas på den studerandes begäran av utbildningsanordnaren.

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan ska få meddela de ytterligare föreskrifter som behövs för att säkerställa likvärdighet när det gäller betyg och examens- och utbildningsbevis.

Myndigheten ska även få meddela föreskrifter om att utbildningsanordnaren ska lämna uppgifter till myndigheten om de studerande och deras studieresultat, betyg och examina. Myndigheten får meddela föreskrifter om på vilket sätt och när uppgifterna ska lämnas.

Utredningens bedömning: Regeringen bör besluta om nivå för examen från yrkesskolan i förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

Betyg inom yrkesskolan

Liksom inom andra skol- och utbildningsformer bör det sättas betyg efter en genomförd kurs i yrkesskolan. Betygen bör benämnas Icke godkänt, Godkänt eller Väl godkänt, där Icke godkänt bör användas när en studerande inte når målen för en kurs och Godkänt eller Väl godkänt bör betraktas som godkända betyg. Utredningen anser således att samma betygssystem ska användas i yrkesskolan som i yrkeshögskolan.

En utbildningsanordnare inom yrkesskolan bör inte behöva tillämpa bestämmelserna i 25 och 32 §§ i förvaltningslagen (2017:900) om kommunikation och motivering av beslut i ärenden om betygsättning eller antagning. Om en motivering till betygsättning har utelämnats, ska en sådan om möjligt lämnas i efterhand, om någon enskild begär det och det behövs för att han eller hon ska kunna ta till vara sin rätt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör få meddela föreskrifter om betygsättning.

En utbildning i yrkesskolan ska kunna leda till en examen

Det finns många fördelar med examen. Om utbildningarna leder till en examen, kommer det att underlätta för aktörerna på svensk arbetsmarknad att känna igen utbildningarna från yrkesskolan och veta vad de står för. För individen kommer en examen från yrkesskolan sannolikt innebära en starkare ställning på arbetsmarknaden. En examen bidrar dessutom sannolikt till att höja utbildningens status. En utbildning i yrkesskolan bör därför normalt leda till en examen.

En examen från yrkesskolan bör benämnas yrkesskoleexamen och omfatta minst 200 YS-poäng, det vill säga motsvarande ett års heltidsstudier. Eftersom en utbildning i yrkesskolan enligt utredningens förslag som mest ska kunna uppgå till 400 YS-poäng kan en yrkeskoleexamen således omfatta 200–400 YS-poäng. För att en examen ska kunna utfärdas bör minst en fjärdedel av utbildningstiden bestå

av LIA. Det bör dock finnas en möjlighet för MYH att meddela dispens från kravet om LIA i en utbildning och därmed även från kravet på LIA för en examen.

En yrkesskoleexamen bör motsvara SeQF-nivå 4 enligt Sveriges referensram för kvalifikationer.⁵¹ SeQF-nivå 4 motsvarar i sin tur kvalifikationer som ställer vissa krav på utbildningen och de kurser som ingår. Bland dessa kan nämnas att en studerande ska kunna ta initiativ, reflektera, organisera och genomföra arbete och studier självständigt. Att en examen ska motsvara nivå 4 enligt SeQF bör, tillsammans med övriga examenskrav, framgå av förordning. Vidare bör regeringen besluta om nivå för examen från yrkesskolan i förordningen om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

I yrkeshögskolan finns krav på att den studerande ska genomföra ett självständigt arbete för att kunna få en examen. Utredningen föreslår inte motsvarande krav för en examen i yrkesskolan, även om det bör vara möjligt för en utbildningsanordnare att anordna en kurs i form av ett självständigt arbete.

Ett alternativ till en examen hade varit att föreslå två olika examensnivåer, liksom finns i yrkeshögskolan. Yrkeshögskolan är dock en eftergymnasial utbildning som kan innehålla mer fördjupning och pågå under en längre tid än en gymnasial yrkesutbildning. En utbildning på yrkesskolan bör enligt utredningens förslag som mest kunna omfatta 400 YS-poäng. Det finns därför enligt utredningens bedömning knappast utrymme för två examensnivåer i yrkesskolan; de skulle i så fall behöva vara mycket lika varandra när det gäller omfattning och examenskrav i övrigt. Utredningen bedömer därför att en examensnivå är det mest rimliga.

För studerande som inte begär ett examensbevis eller inte uppnår kraven för en examen bör det i stället finnas möjlighet att få ett utbildningsbevis. I beviset ska utbildningens innehåll och de mål som den studerande har uppnått anges. Det är utbildningsanordnaren som bör vara ansvarig för att tillhandahålla examens- och utbildningsbevis.

Utöver bestämmelserna om examens- och utbildningsbevis i förordning kommer det behövas mer detaljerade bestämmelser på föreskriftsnivå. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör därför få meddela föreskrifter om utfärdande av examina. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör med stöd av 8 kap. 7 § RF dessutom få bemyndigande att meddela före-

⁵¹ Förordningen om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

skrifter om utbildningsbevis och examensbevis. Vidare bör MYH få meddela de föreskrifter som behövs för att säkerställa likvärdighet när det gäller betyg och examens- och utbildningsbevis. Föreskrifterna bör även få inkludera hur utbildningsanordnaren ska lämna uppgifter till myndigheten om de studerande och deras studieresultat, betyg och examina samt om på vilket sätt och när uppgifterna ska lämnas.

3.3.13 Utbildning i yrkesskolan ska få tillgodoräknas i en examen från komvux

Utredningens förslag: Det ska införas en ny form av gymnasieexamen i komvux, benämnd allmän examen. En allmän examen ska kunna innefatta utbildning från yrkesskolan. En allmän examen ska omfatta 2 400 gymnasiepoäng varav 2 250 godkända som innefattar betyg på

- nivå 1 i ämnena svenska eller svenska som andraspråk,
- nivå 1 i ämnet engelska,
- nivå 1 a i ämnet matematik,
- och ett komvuxarbete från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller ett gymnasiearbete.

En allmän examen ska även innefatta betyg i ämnena historia, samhällskunskap, religionskunskap och naturkunskap med sammanlagt 50 gymnasiepoäng i varje ämne. Den ska även innehålla betyg i ämnen på nivåer som får ingå i ett nationellt program i gymnasieskolan, en riksrekryterande utbildning med eget examensmål enligt 5 kap. 13 § andra stycket gymnasieförordningen (2010:2039) eller betyg på kurser i yrkesskolan med sammanlagt högst 1 800 gymnasiepoäng.

Om en allmän examen innehåller kurser från yrkesskolan får den när det gäller betyg från gymnasieskolan eller kommunal vuxenutbildning endast innehålla ämnen och nivåer i ämnen i gymnasiegemensamma ämnen och ett komvuxarbete eller gymnasiearbete. En rektor inom kommunal vuxenutbildning får dock besluta att även andra ämnen och nivåer i ämnen från gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning får ingå i den allmänna examen om

rektorn bedömer att dessa inte överlappar med de kurser från yrkesskolan som ingår i examen.

För den som tidigare har fått en gymnasieexamen får en allmän examen inte utfärdas.

När en kurs från yrkesskolan ska inkluderas i en allmän examen ska omfattningen av kursen räknas om från YS-poäng till gymnasiepoäng. Vid omräkningen ska varje YS-poäng anses motsvara fyra gymnasiepoäng.

Meritvärdet ska när det gäller kurser från yrkesskolan beräknas genom att ett godkänt betyg ger 10 poäng och ett väl godkänt betyg ger 15 poäng.

Nästan all gymnasial yrkesutbildning inom skol- och utbildningsväsendet inom komvux, gymnasieskolan och folkhögskolan kan på olika sätt ge behörighet till eftergymnasial utbildning inom universitet, högskola eller yrkeshögskola. Undantaget är anpassad utbildning, som normalt inte ger sådan behörighet. Utredningen har övervägt om även en utbildning från yrkesskolan ska kunna ge behörighet till eftergymnasial utbildning.

Yrkesskolans syfte ska enligt utredningens förslag vara betydligt smalare sett till syfte och innehåll än gymnasieskolan och komvux. Enligt utredningens förslag ska syftet med yrkesskolan vara att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna och som svarar mot arbetslivets behov av kompetens. Yrkesskolan ska således vara en renodlad yrkesutbildning. Detta kan jämföras med komvux och gymnasieskolan som har breda mål och syften. Komvux mål innefattar bland annat att ge vuxna möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling, ge en god grund för elevernas fortsatta utbildning och utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet.⁵² Gymnasieskolan har liknande breda syften. De mål och syften som finns med de båda skolformerna påverkar utbildningarnas innehåll och längd. Både komvux och gymnasieskolan kan leda till grundläggande behörighet efter motsvarande tre års heltidsstudier.

I yrkesskolan ska utbildningens längd, enligt utredningens förslag, som mest kunna vara två år. En utbildning i yrkesskolan kommer

⁵² 20 kap. 2 § skollagen (2010:800).

följaktligen inte att leda till grundläggande behörighet till utbildning på grundnivå i högskolan eller universitet. Utbildningarna är inte tillräckligt långa och ska normalt inte heller innehålla sådan allmänteoretisk utbildning som krävs för grundläggande behörighet, som till exempel matematik, svenska och engelska.

Även om en utbildning i yrkesskolan inte ger grundläggande behörighet bör den inte heller leda till återvändsgränder. För studerande i yrkesskolan behövs ett sätt att kunna tillgodoräkna sig utbildningen i en ansökan till eftergymnasial utbildning. Möjligheten att tillgodoräkna sig utbildningen är viktigt både för yrkesskolans attraktivitet och för rörligheten på arbetsmarknaden. En yrkesutbildad vuxen kan behöva byta yrke både en och flera gånger under sin yrkeskarriär. Det är då viktigt att vägen till en ny yrkeskarriär är så smidig som möjlig.

Det finns en visserligen en möjlighet att bli behörig till utbildning i högskola, universitet och yrkeshögskola utan grundläggande behörighet, genom så kallad reell kompetens. Denna väg till behörighet är dock både krångligare och mindre förutsägbar eftersom den är upp till varje lärosäte eller yrkeshögskola att besluta om. Utredningen bedömer att detta inte räcker. Det behövs dessutom en väg att tillgodoräkna utbildning från yrkesskolan i en grundläggande behörighet.

Utbildning i yrkesskola ska kunna ingå i en gymnasieexamen från komvux

Utredningen har övervägt om utbildning i yrkesskolan ska kunna ge grundläggande behörighet. Detta skulle dock innebära att utbildningen inte kan vara en renodlad yrkesförberedande utbildning. Utredningen har bedömt att detta skulle utarma den yrkesförberedande karaktären på utbildningen allt för mycket. Yrkesskolan skulle då behöva ha ett mer allmänteoretiskt innehåll, motsvarande de gymnasiegemensamma ämnena i komvux och gymnasieskolan. Utbildningen skulle då också behöva vara längre än de maximalt två år som utredningen föreslår.

Utredningen föreslår i stället att en utbildning i yrkesskolan ska kunna tillgodoräknas i en gymnasieexamen från komvux. Bestämmelserna om gymnasieexamen i komvux återfinns i 4 kap. 14–20 §§ förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

En gymnasieexamen i komvux kan vara antingen en högskoleförberedande examen eller en yrkesexamen. En yrkesexamen från komvux ska omfatta 2 400 verksamhetspoäng, varav minst 600 poäng ska

vara satta i gymnasiegemensamma ämnen, bland annat matematik, engelska och svenska/svenska som andraspråk (sva). Ett komvux-arbete från komvux på gymnasial nivå eller ett gymnasiearbete ska även ingå. Av övriga 1 800 poäng ska minst 900 poäng vara satta på kurser som får ingå i ett och samma nationella yrkesprogram i gymnasieskolan. När det gäller en högskoleförberedande examen från komvux är ”friutrymmet” betydligt mindre. En högskoleförberedande examen från komvux ska omfatta 2 400 verksamhetspoäng, varav minst 700 godkända poäng i matematik, engelska och svenska/sva. Dessutom krävs godkända poäng i minst 350 poäng i ett antal gymnasiegemensamma ämnen. Övriga betyg som ingår ska till övervägande del (det vill säga minst 700 poäng) vara satta på andra kurser som får ingå i programmet.

Utredningen bedömer att det mest rimliga är att det skapas en ny typ av examen i komvux. Den bör ha liknande innehåll som en yrkesexamen från komvux, men inte vara knuten till ett yrkesprogram i gymnasieskolan. Förslaget är i linje med Komvuxutredningens bedömning i sitt slutbetänkande, där utredningen skriver att det bör skapas en ny form av friare yrkesexamen inom komvux.⁵³

Nackdelen med en ny, friare form av yrkesexamen är att den inte kan kopplas till ett specifikt yrke. En yrkesexamen syftar till att en person som uppnått en yrkesexamen direkt ska kunna börja praktisera yrket, vilket inte kan gälla med den nya formen av examen. Syftet med en sådan examen är i stället att ge grundläggande behörighet och därmed tillträde till eftergymnasiala studier. En examen från yrkesskolan kommer vara ett fullt tillräckligt bevis på den studerades yrkeskunnande, och kommer i det avseendet sannolikt att betraktas som likvärdigt med en yrkesexamen från komvux eller gymnasieskolan. Liksom Komvuxutredningen påpekar är dessutom en yrkesexamen från komvux redan i dag betydligt friare än en yrkesexamen från gymnasieskolan. Det kan inte garanteras att en elev med en yrkesexamen från komvux uppnår den bredd och djup i de kunskaper som krävs för att praktisera yrket.

Utredningen föreslår att den nya examen utformas på liknande sätt som en yrkesexamen i komvux. Den nya examen bör benämnas allmän examen och omfatta 2 400 verksamhetspoäng, varav minst 2 250 godkända poäng. Liksom gäller för en yrkesexamen i komvux bör den innefatta godkända betyg i ämnena, i svenska eller sva, engelska, mate-

⁵³ SOU 2018:71, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*, avsnitt 7.11.

matik, och ett komvuxarbete från kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller ett gymnasiearbete. Vidare bör en allmän examen även innefatta betyg i ämnen från gymnasieskolan eller komvux i historia, samhällskunskap, religionskunskap och naturkunskap med sammanlagt 50 verksamhetspoäng i varje ämne. Det är detsamma som gäller för andra yrkesexamina i komvux. Utöver detta bör betyg satta i ämnen på nivåer som får ingå i ett nationellt program i gymnasieskolan, en rikrekryterande utbildning med eget examensmål enligt 5 kap. 13 § andra stycket gymnasieförordningen (2010:2039), eller betyg som ingår i en utbildning i yrkesskolan, få ingå med sammanlagt högst 1 800 gymnasiepoäng. Detta innebär en skillnad mot dagens yrkesexamina där endast betyg som till övervägande del är satta i ämnen på nivåer som får ingå i ett och samma nationella yrkesprogram i gymnasieskolan får ingå.

I dag gäller att ett komvuxarbete inom ramen för en yrkesexamen ska fortsatt ha koppling till examensmålen för det nationella yrkesprogram som utbildningen i huvudsak motsvarar. För högskoleförberedande examen ska ett komvuxarbetet vara kopplat till ett av två högskoleförberedande studieområden som examen är kopplad till. Ett komvuxarbete i en allmän examen kommer inte på samma sätt kunna kopplas till ett förutbestämt studieområde eller yrkesprogram. I stället bör det vara upp till rektorn för komvux att avgöra vilken inriktning ett komvuxarbete som ingår i en allmän examen ska ha. För allmän examen som inkluderar kurser från yrkesskolan kan det vara lämpligt att komvuxarbetet kopplas till utbildningen i yrkesskolan. Detta förutsätter dock att kommunen har tillgång till yrkeslärare som kan handleda och bedöma ett sådant komvuxarbete.

En gymnasieexamen bör inte innehålla kurser eller nivåer med överlappande innehåll. För att undvika att en allmän examen innehåller kurser från yrkesskolan och ämnen eller nivåer i ämnen från komvux eller gymnasieskolan med överlappande innehåll, bör det införas visa begränsningar. Om en allmän examen innehåller kurser från yrkesskolan bör den därför när det gäller betyg från gymnasieskolan eller komvux, endast innehålla ämnen och nivåer i ämnen i gymnasiegemensamma ämnen och ett komvuxarbete eller gymnasiearbete. En rektor i komvux bör dock få besluta att även inkludera andra ämnen från gymnasieskolan och komvux om det är sannolikt att dessa inte överlappar med de kurser från yrkesskolan som ingår i examen. Det är inte meningen att en rektor eller studie- och yrkesvägledare ska

jämföra innehållet i en kursplan med en ämnesplan från gymnasieskolan eller komvux. Detta skulle kunna bli en mycket tidsödande eller till och med omöjlig uppgift. I många fall kommer det dock att vara uppenbart att en kurs från yrkesskolan inte överlappar med ett ämne från gymnasieskolan eller komvux. Detta till exempel om det handlar om betyg från två utbildningar i yrkesskolan och gymnasieskolan eller komvux med två olika inriktningar. Detta bör dock vara upp till rektorn för komvux att besluta.

En allmän examen bör även enbart kunna innehålla betyg från komvux och gymnasieskolan. Liksom Komvuxutredningen anser utredningen att det finns behov av en ny form av friare gymnasieexamen inom komvux. Många vuxna har en brokig utbildningsbakgrund, vilket kan försvåra vägen till grundläggande behörighet och därmed möjligheten att utbilda sig som vuxen. Dagens regelverk kan medföra att vuxna i vissa fall behöver läsa betydligt fler poäng än de 2 400 poäng som ska ingå i en gymnasieexamen från komvux. Detta är enligt utredningens bedömning ett onödigt slöseri med både samhällets resurser och den vuxnes resurser och tid.

Utredningens förslag om en allmän examen skulle även kunna utvidgas till fler utbildningar som i dag inte kan ingå i en examen från komvux. Ett exempel på utbildningar som skulle kunna ingå i allmän examen, är äldre utbildningar från gymnasieskolan och komvux, som i dag inte alltid kan omvandlas till nya kurser eller nivåer i ämnen och därmed inte ingå i en gymnasieexamen från komvux. Om äldre utbildningar från gymnasieskolan och komvux kan ingå i en allmän examen, kan den också ersätta dagens slutbetyg i komvux på gymnasial nivå. Möjligheten att utfärda slutbetyg ska enligt nu gällande beslut upphöra den 1 juli 2025, men har förlängts flera gånger tidigare. Om äldre betyg i stället kan ingå i en allmän examen från komvux, finns det inget behov av att förlänga möjligheten att utfärda slutbetyg efter att allmän examen har införts. Utredningen lägger inget sådant förslag, men vill peka på möjligheten.

Eftersom omfattningen av en utbildning i yrkesskolan enligt utredningens förslag ska anges i yrkesskolepoäng behöver dessa räknas om till gymnasiepoäng för att kunna ingå i en examen från komvux. Detta bör ske genom att varje yrkesskolepoäng räknas om till fyra gymnasiepoäng. Den komvuxrektor som ansvarar för att utfärda den allmänna examen bör vara ansvarig för att räkna om kurserna till gymnasiepoäng.

För den som tidigare har fått en gymnasieexamen från komvux eller gymnasieskolan bör en allmän examen inte få utfärdas.

Beräkning av meritvärde

Sökande med en allmän examen kommer vid urval till högskola eller universitet att konkurrera med elever med betyg från komvux eller gymnasieskolan. Vid urval jämförs den sökandes meritvärden.⁵⁴

Meritvärde av betyg fås genom att omvandla ett betyg i en kurs, nivå eller ämne från komvux på gymnasial nivå eller gymnasieskolan till ett siffervärde. Betyg F ger 0 poäng i värde, E ger 10, D ger 12,5 och så vidare upp till A som ger 20 i värde. Värdet multipliceras sedan med poängantalet i kursen, som sedan divideras med det antal poäng som ingår i en examen, som lägst dock 2 300 poäng. Till detta ska även adderas så kallad meritpoäng som utgår för betyg i vissa kurser, nivåer eller ämnen i komvux eller gymnasieskolan. Meritvärdet och meritpoängen ger sedan ett jämförelsetal som används vid urval till högskola och universitet.

För yrkesskolan föreslår utredningen att samma betygssystem som finns i yrkeshögskolan ska användas. Det innebär att betygen Icke godkänt, Godkänt och Väl godkänt ska användas. Utredningen föreslår att betyget Godkänt från yrkesskolan ska ge 10 i siffervärde och Väl godkänt ger 15 i siffervärde. Förslaget innebär visserligen att sökande till högskolan med betyg från yrkesskolan aldrig kan få ett lika högt jämförelsetal som en sökande som mest kan få från komvux eller gymnasieskolan, och därför kan missgynnas i förhållande till dessa. Yrkesskolan, liksom betygssystemet i utbildningsformen, ska dock inte syfta till att förbereda för högre utbildning, utan att utbilda direkt till ett yrke. Ett helt rättvist system skulle kräva att yrkesskolan använder lika många betygssteg som i komvux på gymnasial nivå och gymnasieskolan, vilket inte vore ändamålsenligt sett till yrkesskolans syfte.

⁵⁴ Bilaga 3 till högskoleförordningen (1993:100).

3.3.14 En examen från yrkesskolan ska kunna ge behörighet till yrkeshögskolan

Utredningens förslag: Bestämmelserna om grundläggande behörighet till yrkeshögskolan ska kompletteras med en bestämmelse om behörighet till vissa yrkeshögskoleutbildningar. Av dessa ska det framgå att den som har yrkesskoleexamen har grundläggande behörighet till en yrkeshögskoleutbildning inom samma yrkesområde. Myndigheten för yrkeshögskolan ska få i bemyndigande att föreskriva om hur och när examen från yrkesskolan ska ge grundläggande behörighet till vissa utbildningar i yrkeshögskolan.

En förutsättning för att anses vara behörig till yrkeshögskolan är att den sökande har grundläggande behörighet. Grundläggande behörighet regleras i förordningen om yrkeshögskolan och innebär att den sökande måste ha en gymnasieexamen eller motsvarande kunskaper, färdigheter och kompetenser. Det går även att uppnå grundläggande behörighet på annat sätt. Detta genom att den som söker utbildningen har praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.⁵⁵ Utöver krav på grundläggande behörighet kan det finnas ytterligare behörighetskrav till en utbildning i yrkeshögskolan.

Förutom möjligheten att tillgodoräkna sig utbildning i yrkesskolan i en examen från komvux bör det införas en mer direkt väg till behörighet till yrkeshögskolan. Detta utan att studierna behöver kompletteras med kurser, ämnen eller nivåer i ämnen från komvux eller gymnasieskolan. Som nämns ovan kan en sökande till yrkeshögskolan ha grundläggande behörighet utan en gymnasieexamen eller motsvarande. Möjligheten till grundläggande behörighet genom praktisk erfarenhet eller genom att den sökande på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen är dock individuell. Utredningen anser att det finns skäl att även införa en allmän och formaliserad väg till grundläggande behörighet till yrkeshögskolan för dem med examen från yrkesskolan. Behörigheten bör gälla yrkeshögskoleutbildningar inom samma yrkesområden som examen från yrkesskolan är utfärdad inom. En utbildning i yrkesskolan kan inte anses vara tillräckligt bred eller omfattande för att ge grund-

⁵⁵ 3 kap. 1 § förordningen om yrkeshögskolan.

läggande behörighet till alla utbildningar yrkeshögskolan. För en utbildning inom samma yrkesområde, bör dock en utbildning i yrkesskolan utgöra en god förberedelse och därmed också kunna ge behörighet. En sådan mer formaliserad väg vidare i utbildningssystemet efter yrkesskolan skulle tydliggöra karriärvägarna och bidra till attraktiviteten hos yrkesskolan. Det skulle även bredda rekryteringsbasen för yrkeshögskolan.

MYH bör få meddela föreskrifter om när och hur en examen från yrkesskolan ska ge grundläggande behörighet till utbildningar inom yrkeshögskolan.

3.3.15 Behandling av personuppgifter

Utredningens bedömning: Utredningens förslag innebär en behandling av personuppgifter.

Utredningens förslag: Bestämmelser motsvarande 19 a–e §§ lagen (2009:128) om yrkeshögskolan ska införas i förslaget till den föreslagna lagen om yrkesskolan.

Behandling av personuppgifter med anledning av EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen

EU:s dataskyddsförordning⁵⁶ är direkt tillämplig i varje medlemsstat i EU. I vissa avseenden förutsätter eller tillåter dataskyddsförordningen att medlemsstaterna inför bestämmelser om behandling av personuppgifter som kompletterar förordningen, antingen i form av preciseringar eller i form av undantag. På nationell nivå finns dataskyddslagen⁵⁷, som kompletterar dataskyddsförordningen. I samband med att dataskyddsförordningen och dataskyddslagen skulle börja gälla bedömde regeringen att det fanns behov av ytterligare kompletterande bestämmelser på nationell nivå om personuppgiftsbehandling på utbildningsområdet. De frågor som vid den tidpunkten aktualiserades på utbildningsområdet gällde bland annat förekomsten av rättslig grund

⁵⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

⁵⁷ Lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

för att behandla personuppgifter, behandling av känsliga personuppgifter och behandling av personuppgifter som rör lagöverträdelser.

Utredningens förslag innebär en behandling av personuppgifter. Utredningen föreslår att bestämmelserna i dataskyddsförordningen och dataskyddslagen ska kompletteras med bestämmelser motsvarande 19 a–e §§ lagen om yrkeshögskolan, då det i den föreslagna regleringen om yrkesskolan även behöver finnas sådana bestämmelser.

Utredningen föreslår att kompletterande bestämmelser ska tillämpas vid behandling av personuppgifter i verksamhet inom yrkesskolan som bedrivs med stöd av den föreslagna lagen om yrkesskolan, föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, bestämmelser för utbildningen som finns i annan författning eller beslut som meddelats med stöd av någon av dessa författningar. Bestämmelserna har utformats i överensstämmelse med bestämmelserna om yrkeshögskolan, som i sin tur haft motsvarande relevant reglering i skollagen som förebild.

Förslagen till kompletterande bestämmelser ska motsvara dem som gäller för yrkeshögskolan

I yrkeshögskolan får personuppgifter som avses i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen (känsliga personuppgifter) behandlas med stöd av artikel 9.2 g i samma förordning av en enskild utbildningsanordnare

1. om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet, eller
2. i annat fall, om behandlingen är nödvändig i verksamheten och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet.

Precis som i yrkeshögskolan föreslår utredningen att det ska vara förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter.

I bestämmelsen föreslås således att en enskild utbildningsanordnare får behandla personuppgifter som avses i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen, som här benämns känsliga personuppgifter. De personuppgifter som avses är personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening samt genetiska uppgifter, biometriska upp-

gifter för att entydigt identifiera en fysisk person, uppgifter om hälsa och uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning. Förslaget till bestämmelse kompletterar regleringen i 3 kap. 3 § första stycket 2 och 3 dataskyddslagen, som ger myndigheter möjlighet att behandla känsliga personuppgifter om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, och i annat fall genom att det införs motsvarande möjlighet till behandling för enskilda utbildningsanordnare.

Att behandlingen måste vara nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ärendet hos en myndighet innebär bland annat att bara sådana uppgifter som behövs för hanteringen får behandlas. Punkt 1 möjliggör behandling av känsliga personuppgifter i enskilda utbildningsanordnares motsvarighet till ärenden om till exempel särskilt pedagogiskt stöd, trakasserier, sexuella trakasserier eller avskiljande. Punkt 2 möjliggör behandling av känsliga personuppgifter i annat fall om behandlingen är nödvändig i verksamheten och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. Det krävs att den personuppgiftsansvarige, i det enskilda fallet, gör en bedömning av om behandlingen innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. Om behandlingen skulle innebära ett sådant intrång, får den inte ske enligt denna bestämmelse. För att avgöra om intrånget är otillbörligt måste den personuppgiftsansvarige göra en proportionalitetsbedömning där behovet av att utföra behandlingen viktas mot de registrerades intresse av att behandlingen inte sker.

Dessutom föreslår utredningen att det för yrkesskolan ska införas en bestämmelse om att personuppgifter som rör fällande domar i brottmål får behandlas av enskilda utbildningsanordnare om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet om avskiljande av en studerande från utbildning.

För myndigheter finns det bestämmelser om behandling av personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen i 3 kap. 8 § första stycket dataskyddslagen.

3.3.16 Yrkesskola som uppdragsutbildning

Utredningens förslag: En utbildningsanordnare, som beviljats bidrag enligt lagen om yrkesskolan, får efter anmälan till Myndigheten för yrkeshögskolan bedriva uppdragsutbildning.

Myndigheten för yrkeshögskolan får ta ut avgifter för studiedokumentation, övrig administration, tillsyn och uppföljning av uppdragsutbildning.

Övriga bestämmelser gällande uppdragsutbildning i yrkesskolan regleras i en särskild förordning.

Om yrkesskolan blir möjlig att bedriva som uppdragsutbildning, finns förutsättningar att utbildningsformen kan göras tillgänglig för fler individer. Moment och kurser kan då i ökad utsträckning bli värdefulla inslag i såväl arbetsmarknadspolitiska som rehabiliteringsinriktade sammanhang. Företag kan också utnyttja yrkesskolan som inslag i den egna personalutbildningen.

Det är svårt att se några särskilda nackdelar med att yrkesskoleutbildning ska kunna bedrivas som uppdragsutbildning. Även om antalet studerande på uppdragsutbildningar har ökat i yrkeshögskolan sedan 2019, så är antalet mycket begränsat och uppgår endast till cirka 350 studerande på ett 30-tal utbildningar.⁵⁸ Uppdragsutbildningen har således inte bedömts konkurrera med befintliga yrkeshögskoleutbildningar. Utredningens bedömning är det inte heller kommer att vara fallet i yrkesskolan.

En uppdragsutbildning ska baseras på en befintlig och pågående yrkesskoleutbildning och måste bedrivas inom beslutsperioden för densamma. Den kan avse en eller flera kurser eller hel utbildning. Upplägget bör vara flexibelt utifrån uppdragsgivarens önskemål, när det gäller studietakt, studieform och studieort. Däremot bör kursens namn, antal poäng, innehåll och mål vara desamma som i motsvarande yrkesskoleutbildning.

Utredningen föreslår att MYH får ta ut avgifter för studiedokumentation, övrig administration, tillsyn och uppföljning av uppdragsutbildning om är knuten till yrkesskolan. Förutsättningarna för detta ska anges i förordningen med instruktion för Myndigheten för yrkeshögskolan.

⁵⁸ MYH, (2023), *Årsredovisning 2022*, s. 33.

3.4 De studerande i yrkesskolan

3.4.1 Behörighet till yrkesskolan

Utredningens förslag: En utbildning inom yrkesskolan ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen. En vuxen är behörig att delta i utbildning i yrkesskolan från och med andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 20 år eller har slutfört utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan eller likvärdig utbildning om han eller hon

1. är bosatt i landet,
2. har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik och godkända betyg i minst fem andra ämnen från grundskolan eller har likvärdiga kunskaper,
3. har en svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i 2, eller
4. genom svensk eller utländsk utbildning eller praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

För behörighet att antas till yrkesskoleutbildning får det utöver, vad som anges ovan, även ställas krav på särskilda förkunskaper i form av yrkeserfarenhet eller tidigare yrkesutbildning på gymnasial nivå. Sådana krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Det får utöver krav på kunskaper även ställas sådana villkor som är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för. Om det finns särskilda skäl, får en sökande anses vara behörig att antas till en utbildning även om ett sådant villkor inte är uppfyllt. Den sökande får dock inte antas till utbildningen innan villkoret är uppfyllt. Myndigheten för yrkeshögskolan ska få meddela föreskrifter om krav på sådana villkor och på särskilda förkunskaper.

Behörig att antas till utbildningen i yrkesskolan ska även den vara som bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för. Högst 20 procent av årsplatserna i en utbildning får avsättas för sådana sökande.

När det gäller utredningens förslag om vilka som ska vara behöriga till yrkesskolan är det flera avväganden som behöver göras. En är om det bör finnas en åldersgräns för att få tillträde till yrkesskolan och vad denna i så fall bör vara.

I yrkeshögskolan finns formellt sett ingen åldersgräns, men för att vara behörig ska en sökande ha grundläggande behörighet, vilket en individ normalt uppnår genom att får en gymnasieexamen från gymnasieskolan eller komvux. Den lägsta möjliga åldern för en gymnasieexamen är vanligtvis 18 eller 19 år. Eftersom yrkesskolan är en gymnasial utbildning, inte eftergymnasial som yrkeshögskolan, går det inte att ställa krav på uppnådd grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå för att få tillträde till utbildningen. I stället behövs en åldersgräns. Utredningen bedömer att den åldersgräns som gäller för komvux är lämplig även för yrkesskolan, det vill säga behörighet uppnås från och med andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 20 år eller har slutfört utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan eller likvärdig utbildning. Detta innebär att en sökande inte behöver vara 20 år för att vara behörig till yrkesskolan, om hon eller han slutfört ett nationellt program i gymnasieskolan eller likvärdig utbildning.

Utredningen har även övervägt om utbildningen ska vara öppen för ungdomar. Yrkesskolan skulle i så fall bli ett alternativ till gymnasieskolan. Utredningen bedömer dock att yrkesskolan, enligt de förslag som utredningen lägger, inte kommer att vara en lämplig utbildningsform för många ungdomar. Dessa bör i stället i huvudsak gå i gymnasieskolan. Gymnasieskolan är anpassad för unga och innebär fler rättigheter och möjligheter för eleverna än i det regelverk som kommer finnas i yrkesskolan. Det kommer till exempel inte finnas en skyldighet för utbildningsanordnarna i yrkesskolan att erbjuda särskilt stöd och tillgång till elevhälsa som det finns i gymnasieskolan. Vidare är gymnasieskolan en bred utbildning som ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier, men även ge personlig utveckling och bidra till ett aktivt deltagande i samhällslivet.⁵⁹ Yrkesskolan har ett betydligt smalare syfte, den ska i praktiken vara en renodlad yrkesutbildning. Av dessa skäl anser utredningen att yrkesskolan bör vara en utbildning för vuxna.

Utredningen har även övervägt vilka generella förkunskapskrav som bör krävas för behörighet i yrkesskolan. Yrkesskolan ska enligt

⁵⁹ 15 kap. 2 § skollagen.

förslaget vara en yrkesutbildning på grundnivå som leder till en examen på SeQF-nivå 4. För att kunna tillgodogöra sig en sådan utbildning bör en studerande normalt ha slutfört en utbildning på grundskolenivå och vara behörig till ett nationellt program i gymnasieskolan. Utredningen föreslår att samma förkunskapskrav som gäller för behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram även ska gälla för yrkesskolan. Ett alternativ hade varit att använda liknande behörighetskrav som i komvux. Dessa bygger på en mer individuell prövning av den sökandes förutsättningar att tillgodogöra sig en utbildning. Yrkesskolan kommer dock till skillnad från komvux att anordnas av ett stort antal aktörer, både privata och offentliga, och av olika storlek. I komvux kan endast kommuner vara huvudmän. För att bestämmelserna om behörighet i en yrkesskola som bedrivs av ett stort antal utbildningsanordnare ska tillämpas likvärdigt är det viktigt med ett tydligt regelverk. Utredningen har därför landat i att det bör ställas upp generella förkunskapskrav.

Utredningen föreslår dock ett undantag från de generella förkunskapskraven ovan. Även de som genom svensk eller utländsk utbildning eller praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen bör anses vara behöriga. Motsvarande bestämmelse finns för yrkeshögskolan.

Om det finns särskilda skäl, ska det också vara möjligt att ange särskilda förkunskapskrav. De särskilda förkunskapskraven får avse yrkeserfarenhet eller tidigare yrkesutbildning på gymnasial nivå. Sådana krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Det kan till exempel handla om relevant yrkeserfarenhet eller tidigare yrkesutbildning. Det kan till exempel vara aktuellt om det gäller en kortare fördjupningsutbildning inom ramen för yrkesskolan.

Det bör utöver krav på kunskaper även finnas möjlighet att ställa upp sådana villkor som är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för. Om det finns särskilda skäl, bör en sökande anses vara behörig att antas till en utbildning även om ett sådant villkor inte är uppfyllt. Den sökande bör dock inte få antas till utbildningen innan villkoret är uppfyllt.

MYH bör få meddela föreskrifter om krav på sådana villkor som nämns ovan och på särskilda förkunskaper.

Utöver bestämmelserna ovan bör det finnas en möjlighet att anta sökande till en utbildning i yrkesskolan om de av utbildningsanordnaren bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för. Högst 20 procent av årsplatserna i en utbildning får avsättas för sådana sökande. Motsvarande möjlighet finns i yrkeshögskolan. Utredningen bedömer att möjligheten även bör finnas i yrkesskolan, inte minst för att kunna bredda rekryteringen dit.

3.4.2 Urval till yrkesskolan

Utredningens förslag: Om inte alla behöriga sökande till en utbildning inom yrkesskolan kan tas emot till utbildningen, ska ett urval göras bland de sökande. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om ansökan och antagning till utbildningarna inom yrkesskolan och ytterligare föreskrifter om urval.

Utredningens förslag: Vid urval ska hänsyn tas till den sökandes möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen. Vid urvalet ska särskilt prov användas. Ett särskilt prov får endast avse kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Vid i övrigt likvärdiga meriter får urval också göras genom lottning.

Yrkesskolan bör vara en grundläggande yrkesutbildning, som i huvudsak bygger på den grund som grundskolan eller motsvarande ger. Som ett alternativ till utbildning kan den sökande även ha praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Det kan exempelvis handla om tidigare yrkeserfarenhet. I vissa fall ska utbildningsanordnaren även få ställa krav på särskilda förkunskaper. Sådana krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. En utbildning inom yrkesskolan ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen. Som huvudprincip ska dock vägen in i yrkesskolan vara bred. I praktiken kommer de allra flesta vuxna att vara behöriga till yrkesskolan.

Om antalet platser inom en utbildning är mindre än antalet behöriga sökande, kan inte alla behöriga sökande tas emot till en utbildning i yrkesskolan. Utbildningsanordnaren ska då göra ett urval bland behöriga sökande. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör få meddela ytterligare föreskrifter om urval till utbildning i yrkesskolan.

Vid urval ska hänsyn tas till den sökandes möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen

Syftet med yrkesskolan ska enligt utredningens förslag vara att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna som svarar mot arbetslivets behov av kompetens. Detta bör även speglas i hur urval till utbildningen sker. Urvalet bör liksom i yrkeshögskolan ha sin utgångspunkt i arbetslivets behov av kompetens, snarare än, som i komvux, i individens behov av utbildning. Utredningen föreslår att det vid urval ska tas hänsyn till den sökandes möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen.

Vid bedömning av den sökandes möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen ska särskilt prov användas. När det gäller hur urvalet av sökande ska gå till behövs således delvis andra grunder för urval än i yrkeshögskolan. Yrkesskolan ska enligt utredningens förslag vara en yrkesutbildning på gymnasial nivå. För att en sökande ska vara behörig kommer den i huvudsak endast behöva en gymnasiebehörighet till ett yrkesprogram i gymnasieskolan, eller motsvarande kunskaper. Det kommer finnas en stor variation när det gäller tidigare utbildning och betyg hos de sökande, vilket gör en rättvis jämförelse av betyg mycket svår. Rangordning av de sökande utifrån deras tidigare betyg kommer därför inte alltid kunna ske på ett rättvist sätt. Tidigare utbildning och yrkeserfarenhet bör i vissa fall kunna ingå i behörighetskraven men bör inte kunna användas vid urval. Det är av vikt att yrkesskolan har generösa tillträdesregler och även ge den som inte har formella meriter, men som ändå bedöms tillgodogöra sig utbildningen, möjlighet att förklaras behörig. Då vore det olyckligt att exempelvis använda betyg som urvalskriterium.

Utredningen anser att yrkesskolan, precis som yrkeshögskolan, ska vara en decentraliserad utbildning. Hur ett särskilt prov avseende den sökandes möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen ska genomföras och vad provet ska testa, vill utredningen därför inte slå fast i

författning. Ett par övergripande principer bör dock klargöras. Ett särskilt prov bör endast få avse kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet som motsvarar kvalifikationer på SeQF-nivå 3 och som är nödvändiga för att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Provet bör däremot inte få testa personliga egenskaper. Provet bör därmed inte omfatta sådant kunskaper som ingår i utbildningen. Processen för urvalet ska vara transparent, förutsägbar och rättssäker. Den information som lämnas till de sökande ska ge en korrekt bild av processen för urvalet. Det bör således vara tydligt på förhand vad provet syftar till, hur det kommer att genomföras och vad det är som ska bedömas. Vidare måste resultatet av provet dokumenteras, vilket är särskilt viktigt om en intervju ingår i provet. Den utbildningsplan som ska finnas för varje utbildning i yrkesskolan bör innehålla de grunder som ska användas vid urval bland behöriga sökande till utbildningen.

Vid i övrigt likvärdiga meriter bör urval få ske genom lottnings.

3.4.3 Studieuppehåll från utbildning i yrkesskolan

Utredningens förslag: Om det finns särskilda skäl, får utbildningsanordnaren i enskilda fall besluta att den som är antagen till utbildningen får anstånd med att påbörja studierna eller fortsätta sina studier efter studieuppehåll.

Om det finns särskilda skäl, bör en utbildningsanordnare få besluta att den som är antagen till utbildningen får

- anstånd med att påbörja studierna, eller
- fortsätta sina studier efter studieuppehåll.

Beslutet enligt ovan ska i båda fall fattas i enskilda fall och utgå från de studerandes behov. Det får således inte avse en hel studiegrupp och fattas utifrån en utbildningsanordnares behov. Anstånd eller studieuppehåll får dock endast medges inom den tid som utbildningen, enligt beslutet om utbildningen, ska pågå. Motsvarande bestämmelser finns för yrkeshögskolan. MYH bör få få meddela närmare föreskrifter om anstånd och studieuppehåll.

3.4.4 Studier i yrkesskolan ska berättiga till studiestöd

Utredningens förslag: Utbildning i yrkesskolan ska berättiga till studiemedel från och med andra kalenderhalvåret det år en studerande fyller 20 år. För den som är yngre bör studiehjälp kunna utgå.

I utredningens uppdrag ingår att analysera och föreslå under vilka förutsättningar den nya formen av yrkesutbildning ska berättiga till studiestöd. Med utgångspunkt i utredningens förslag om behörighet, bland annat gällande åldersgränser, bör studier i yrkesskolan berättiga till studiestöd med samma villkor som komvux. Komvux och yrkesskolan kommer enligt förslaget att ha i stort sett samma åldersgränser.

Det innebär att studiemedel för studier i yrkesskolan bör kunna utgå i enlighet med A1 i bilagan till studiestödsförordningen (2000:655), det vill säga utbildningar som kan ge rätt till det högre bidragsbeloppet, men för vilka studiemedel inte får lämnas före 20 års ålder. För studerande som ännu inte har fyllt 20 år och är berättigade till studiestöd bör studiehjälp kunna utgå på samma sätt som för ungdomar i gymnasieskolan eller komvux. Uppdragsutbildning i yrkesskolan bör dock inte berättiga till studiestöd. När det gäller statliga myndigheter som kan komma att bedriva utbildningar i yrkesskolan inom sitt verksamhetsområde, så bör frågan om studiemedel regleras i enlighet med bilagan i studiestödsförordningen.

3.4.5 Arbetsmarknadspolitiska program ska kunna inkludera yrkesskola

Utredningens förslag: Utbildning i yrkesskola ska kunna ingå arbetsmarknadspolitiska program.

För arbetslösa bör det finnas en möjlighet att studera i yrkesskolan inom ramen för ett arbetsmarknadspolitiskt program. Detta bör regleras på samma sätt som gäller för annan reguljär utbildning inom till exempel komvux eller folkhögskola i förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program. Arbetslösa kommer dock enligt förslaget att få ansöka och antas på samma villkor som andra sökande.

3.4.6 Avskiljande från yrkesskolan och överklagande

Utredningens förslag: En studerande får avskiljas från en utbildning som anordnas av staten, en kommun eller en region om han eller hon

1. lider av psykisk störning,
2. missbrukar alkohol eller narkotika, eller
3. har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet.

Som ytterligare förutsättning ska det finnas en påtaglig risk att den studerande kan komma att skada någon annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

Frågor om avskiljande ska prövas av Högskolans avskiljandekommitté. Kommitténs beslut i avskiljandefrågor får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den studerande och utbildningsanordnaren.

Ett beslut om avskiljande ska innebära att en studerande tills vidare inte får fortsätta den pågående utbildningen eller antas till en annan utbildning av samma slag om den anordnas av staten, en kommun eller region. Om ett beslut om avskiljande upphävs efter omprövning, ska den studerande kunna återuppta utbildningen och tillgodoräkna sig tidigare utbildning.

Regeringen ska få meddela ytterligare föreskrifter om avskiljande.

Lagen ska kompletteras med ytterligare bestämmelser i förordning.

Studier i yrkesskolan innebär en investering i tid och pengar för både studerande och utbildningsanordnare. Av detta skäl är det viktigt att såväl de studerandes som utbildningsanordnarnas rättigheter och skyldigheter är väl kända på förhand. Detta inte minst när det gäller avskiljande från utbildning. Det bör enligt utredningen vara möjligt att avskilja studerande från utbildningen under samma förutsättningar som gäller för studerande vid yrkeshögskolan.

En studerande ska enligt utredningens förslag tills vidare få avskiljas från utbildningen om han eller hon lider av psykisk störning, missbrukar alkohol eller narkotika eller har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet. Som ytterligare förutsättning för ett avskiljande

ska gälla att det, till följd av något av ovan angivna förhållanden, bedöms finnas en påtaglig risk att den studerande kan komma att skada någon annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

Bestämmelserna om avskiljande bör dock endast avse de fall då utbildningens huvudman är en statlig myndighet, en kommun eller en region. Motsvarande frågor bör, när det handlar om utbildning med enskild huvudman, regleras i civilrättsliga former. Det kan ske genom att utbildningsanordnaren tecknar ett skriftligt avtal med motsvarande innebörd som i förslaget ovan med de studerande. Regeringen har i andra sammanhang inte ansett det lämpligt att reglera förhållandet mellan en student eller en sökande och en enskild utbildningsanordnare i offentligrättslig ordning. Ytterligare resonemang om detta finns i propositionen *Yrkeshögskolan*.⁶⁰

Frågor om avskiljande ska i likhet med vad som gäller inom yrkeshögskolan prövas av Högskolans avskiljandenämnd. Vid nämndens prövning ska utbildningsanordnaren vara motpart till den studerande, vilket är samma förhållande som gäller för högskolan.⁶¹ Att Högskolans avskiljandenämnd ska pröva frågor som rör en gymnasial yrkesutbildning kan te sig aningen märkligt. Utredningen bedömer dock att detta är det mest ändamålsenliga eftersom nämnden redan prövar ärenden om avskiljande från yrkeshögskolan och bestämmelserna om avskiljande kommer att vara desamma i yrkesskolan. Ett alternativ hade varit att Skolväsendets överklagandenämnd (ÖKN) hanterar frågor om avskiljande i yrkesskolan. ÖKN hanterar dock bara överklaganden som rör skolväsendet, och arbetar utifrån andra bestämmelser än dem som bör gälla i yrkesskolan. Eftersom det sannolikt kommer att handla om mycket få ärenden som kommer behöva hanteras är det bättre att Högskolans avskiljandenämnd, som har vana vid likande ärenden, hanterar överklaganden i yrkesskolan.

Förutom lagens bestämmelser behövs kompletterande bestämmelser om avskiljande i förordning. Regeringen bör därför får meddela ytterligare föreskrifter om avskiljande. Bestämmelserna om avskiljande i förordning bör vara desamma som motsvarande förordningsbestämmelser för yrkeshögskolan.⁶² Det innebär bland annat att Högskolans överklagandenämnd endast tar upp frågor om avskiljande efter skriftlig anmälan från ledningsgruppen för utbildningen och att

⁶⁰ Prop. 2008/09:68, *Yrkeshögskolan*, avsnitt 4.7.3.

⁶¹ 7 § andra stycket förordningen (2007:989) om avskiljande av studenter från högskoleutbildning.

⁶² 7 kap. förordningen om yrkeshögskolan.

ett beslut om avskiljande ska kunna omprövas efter två år från att beslutet meddelats.

Vidare innebär ett beslut om avskiljande att den studerande inte får fortsätta den pågående utbildningen eller antas till en annan utbildning med samma innehåll om huvudmannen är staten, en kommun eller region. Ett beslut om avskiljande ska kunna omprövas efter en tid – i yrkeshögskolan ska det ske sedan två år förflutit efter beslutet meddelats. Om beslutet upphävs, får den studerande utan särskild ansökan återuppta utbildningen och tillgodogöra sig tidigare utbildning.

3.4.7 Försäkringar för de studerande

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan ska ansvara för att personer som är antagna och studerande i yrkesskolan är försäkrade för personskada. Myndigheten ska även ansvara för att teckna försäkring för eventuella skador som en studerande orsakar under lärande i arbete (LIA).

Försäkringarna ska tecknas av myndigheten genom överenskommelser med Kammarkollegiet. Myndigheten ska överlämna utkast till överenskommelserna och ändringar i dessa till regeringen för godkännande innan de träffas.

MYH bör ansvara för nödvändiga försäkringar inom yrkesskolan. Utredningens förslag är i dessa delar identiskt med vad som gäller i yrkeshögskolan. Det innebär att myndigheten ska ansvara för att de personer som är antagna till och genomgår en utbildning inom yrkesskolan är försäkrade för personskada. Försäkringen bör avse sådan skada som har uppkommit till följd av olycksfall eller framkallats av sådan smitta som avses i 5 § förordningen (1977:284) om arbetsskade-försäkring och statligt personskadeskydd, om skadan har inträffat i samband med utbildning inom yrkeshögskolan i Sverige. Försäkringen bör inte ge rätt till ersättning i den mån den studerande har rätt till ersättning med stöd av författning eller kollektivavtal. MYH bör också ansvara för att det finns en ansvarsförsäkring som avser skador som studerande orsakar arbetsgivaren eller företagaren under utbildningsmoment som genomförs vid företag i Sverige.

Försäkringarna bör tecknas av MYH genom överenskommelser med Kammarkollegiet. Myndigheten bör överlämna ett utkast till överenskommelserna och ändringar i dessa till regeringen för godkännande innan de träffas.

3.5 Godkännande av utbildning i yrkesskolan

3.5.1 Myndigheten för yrkeshögskolan ska godkänna och besluta om statsbidrag till yrkesskolan

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan beslutar om godkännande om och statsbidrag till utbildning inom yrkesskolan. Beslut ska fattas efter ansökan om att anordna en utbildning inom yrkesskolan från den som vill anordna utbildningen. Myndigheten ska även, efter ansökan från en utbildningsanordnare, besluta om statsbidrag till utbildning inom yrkesskolan som genomförs vid en branschskola.

Med branschskola avses en skola som genomför yrkesutbildning på uppdrag av en utbildningsanordnare inom yrkesskolan. För att en branschskola ska beviljas statsbidrag ska den rekommenderats av en branschorganisation eller kunna uppvisa ett brett samarbete om utbildning med flera arbetsgivare inom den bransch som yrkesområdet tillhör.

Statsbidrag ska även få lämnas för särskilt pedagogiskt stöd till studerande med funktionsnedsättning och undervisning i svenska med yrkesinriktning i utbildningarna. Bidragen ska gå till utbildningsanordnaren. Myndigheten bestämmer storleken på bidragen. Vid beräkningen av statsbidrag och bidrag till utbildning i branschskolor ska Myndigheten för yrkeshögskolan särskilt beakta de faktiska kostnaderna för utbildningen, och hur det samlade ekonomiska ansvaret för en utbildning delas mellan staten, arbetslivet och andra finansiärer.

Statsbidrag ska inte lämnas för uppdragsutbildning eller sådan utbildning som statliga myndigheter bedriver i yrkesskolan.

Utredningens bedömning: Myndigheten för yrkeshögskolan bör överväga möjligheten att bevilja statsbidrag för genomförande av validering för tillgodoräknande.

När det gäller beslut om godkännande och statliga medel föreslår utredningen en förenklad beslutshantering jämfört med hur det fungerar i yrkeshögskolan. I yrkeshögskolan är besluten om godkännande av en utbildning och statliga medel separerade. Det finns alltså möjlighet att godkänna en utbildning utan att bevilja statlig finansiering. Sådana utbildningar får i stället finansieras av studerandeavgifter. När det gäller yrkesskolan ser utredningen inget behov av att kunna fatta beslut om att godkänna en utbildning utan att besluta om statlig finansiering. Därmed kan även ordningen för beslut förenklas på så sätt att beslut om godkännande och statliga medel sker i samma beslut. En utbildning i yrkesskolan som godkänns ska således även finansieras av staten förutom när det gäller uppdragsutbildning och utbildning som bedrivs av en statlig myndighet.

Det är MYH som bör fatta beslut om godkännande och statliga medel till utbildningar i yrkesskolan. Myndigheten bör även bestämma beloppet för statsbidragen för de olika utbildningar som ingår i yrkesskolan. Precis som i yrkeshögskolan bör MYH vid beräkning av medlen särskilt beakta de faktiska kostnaderna för utbildningen och hur det samlade ekonomiska ansvaret för en utbildning delas mellan staten, arbetslivet och andra finansiärer. Det innebär i sin tur att ersättningen, precis som i yrkeshögskolan, kommer att variera mellan olika yrkesutbildningar i yrkesskolan. Utredningens förslag till reglering om detta är därför i stort sett identisk med den som gäller i yrkeshögskolan, och bör även tillämpas på liknande sätt. Precis som i yrkeshögskolan bör momskompensation ingå i statsbidraget till de privata anordnare som inte kan få ersättning för moms på annat sätt. Bidraget bör utbetalas till utbildningsanordnaren för utbildningen. En skillnad mot yrkeshögskolan är att statliga högskolor och universitet inte bör kunna få särskilda medel för att anordna utbildning i yrkesskolan. Detta då universitet och högskolor inte har till uppgift att bedriva utbildning på gymnasial nivå.

Statsbidraget till yrkesskolan bör, åtminstone inledningsvis när yrkesskolan sannolikt ännu är en relativt liten utbildningsform, finnas under samma anslag i statsbudgeten som anslaget till yrkeshögskolan, det vill säga anslag 1:19 under utgiftsområde 16. Villkoren för de båda statsbidragen vad gäller till exempel bemyndigande bör därmed vara desamma. Ett sjuårigt bemyndigande, liksom i yrkeshögskolan, skulle göra det möjligt för MYH att besluta om flera utbildningsomgångar vid samma tillfälle. För vissa utbildningar som kräver stora

initiala investeringar i till exempel i maskiner och verktyg, kan detta vara nödvändigt för att de ska komma till stånd.

Det bör införas ett bidrag för utbildning i branschskolor

Den 1 juli 2023 upphörde försöksverksamheten med branschskolor. Även om försöksverksamheten hade problem i avseendet att den nådde få elever, anser utredningen att branschskolorna är viktiga för kompetensförsörjningen i de yrken de utbildar mot. Det finns dessutom potential för att branschskolorna i än högre grad ska kunna bidra till kompetensförsörjningen till många små yrkesområden.

Försöksverksamheten med branschskolor tillkom efter förslag från Yrkesprogramsutredningen⁶³. Branschskolorna var tänkta att fungera som kompetenscentrum där de bästa yrkeslärarna och den senaste utrustningen kan samlas. Till branschskolorna skulle elever från hela landet kunna komma för att få undervisning i vissa yrkeskurser. Detta skulle möjliggöra för utbildningsanordnare att erbjuda inriktningar och yrkesutgångar som annars hade varit svåra att erbjuda på grund av små elevgrupper och dyra investeringar. Liksom framgår i bakgrunden till detta kapitel nådde aldrig försöksverksamheten den omfattning som förväntades. Detta gällde i synnerhet för vuxenutbildningen, då endast enstaka komvuxelever genomförde utbildning i branschskolor varje år.

Det finns dock enligt utredningen en stor potential i branschskolorna som en utbildning för vuxna, om den kan utgöra en del av en utbildning i yrkesskolan. Yrkesskolan kommer, enligt utredningens förslag, vara en utbildningsform som lämpar sig för utbildning mot små yrkesområden. I komvux är sådana små yrkesutbildningar ovanliga, vilket är ett skäl till att så få komvuxelever studerar inom branschskolor. Inom yrkesskolan kan tillgången till branschskolor dock göra det möjligt att erbjuda yrkesutbildningar inom till exempel små yrkesområden på fler platser, vilket i sin tur kan vara viktigt för kompetensförsörjningen i hela landet.

Bidraget till utbildning i branschskolor bör vara permanent redan från början. Liksom utredningen tidigare har konstaterat har de flesta försöksverksamheter inom yrkesutbildning inte nått de förväntade volymerna, tvärtom ofta långt därifrån. Detta sannolikt främst efter-

⁶³ SOU 2015:97, *Välja yrke*.

som många aktörer, främst inom arbetslivet, inte är beredda att satsa tid, engagemang och pengar på en tidsbegränsad försöksverksamhet. För att branschskolor ska nå fler krävs ett långsiktigt arbete för att nå studerande och utbildningsanordnare. Sannolikheten för att branscher och arbetsliv i övrigt ska vilja investera och engagera sig i branschskolorna ökar sannolikt betydligt om bidraget är permanent redan från start.

Utredningen föreslår därför att MYH ska få besluta om ett bidrag för utbildning i branschskolor. Med branschskola avses här en skola som genomför yrkesutbildning på uppdrag av en utbildningsanordnare inom yrkesskolan. För att säkerställa kvaliteten i en branschskola bör den rekommenderats av en branschorganisation eller kunna uppvisa ett brett samarbete om utbildning med flera arbetsgivare inom den bransch som yrkesområdet tillhör. Denna definition av en branschskola inom yrkesskolan är i princip densamma som angavs i den proposition som föregick försöksverksamheten om branschskolor i gymnasieskolan och komvux.⁶⁴

Bidraget bör gå till utbildningsanordnarens kostnader för att de studerande ska kunna genomföra delar av sin utbildning på en branschskola. Kostnader för utbildningsanordnaren består av flera delar, främst avgiften till branschskolan, resor, logi och vissa administrativa kostnader. Beräkningen av bidraget bör dock, precis som bör gälla för andra delar av statsbidraget inom yrkesskolan, ta hänsyn till hur det samlade ekonomiska ansvaret för en utbildning delas mellan staten, arbetslivet och andra finansiärer. Det innebär att arbetslivet bör stå för delar av merkostnaden som det innebär när studerande genomför delar av sin utbildning på en branschskola. MYH bör precis som gäller för övriga delar av statsbidraget inom yrkesskolan, bestämma storleken på bidrag till utbildning i branschskolor. En branschskola bör även kunna ansöka om att vara utbildningsanordnare i yrkesskolan, men i dessa fall bör de inte benämnas branschskolor.

Statsbidrag bör även få lämnas för särskilt pedagogiskt stöd till studerande med funktionsnedsättning och undervisning i svenska med yrkesinriktning i utbildningarna. Detta bör beslutas av MYH, efter särskild ansökan från en utbildningsanordnare. Genom sådant stöd kan rekryteringen till yrkesskolan breddas, liksom förutsättningarna för studerande med behov av stöd eller bristande kunskaper i svenska

⁶⁴ Prop. 2016/17:161, *En försöksverksamhet med branschskolor*, s. 11.

språket att klara utbildningen. Ett annat område där MYH bör överväga att införa ett särskilt statsbidrag är inom validering.

MYH bör dessutom få föreskriva om ytterligare villkor för bidraget. Detta eftersom det kan behövas ställas upp nödvändiga villkor och begränsningar i bidragen, utöver de som finns i utredningens förslag.

3.5.2 Vilka utbildningar ska prioriteras vid beslut om statsbidrag?

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan ska vid sin fördelning av statsbidrag särskilt ta hänsyn till i vilken grad en utbildning

1. i kvalitativt och kvantitativt hänseende svarar mot arbetslivets behov av kompetent arbetskraft,
2. bidrar till den nationella kompetensförsörjningen eller till att bredda utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt,
3. finansieras av arbetslivet, och
4. har en utifrån arbetslivets behov lämplig regional eller nationell placering.

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan ska vid fördelningen även beakta resultat från genomförd tillsyn, kvalitetsgranskning och uppföljning.

I tidigare avsnitt föreslår utredningen att syftet med yrkesskolan ska vara att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna som svarar mot arbetslivets behov av kompetens. Syftet är övergripande och markerar bland annat att det är arbetslivets behov som ska vara styrande för yrkesskolan när det gäller vilka utbildningar som bör anordnas inom utbildningsformen. Det är MYH som enligt utredningens förslag ska godkänna en utbildning inom yrkesskolan och besluta om statsbidrag. För att statsbidraget ska fördelas utifrån syftet med yrkesskolan och dessutom vara transparent och förutsägbart, behövs bestämmelser på förordningsnivå om hur fördelningen av statsbidrag ska ske.

För det första bör fördelning av statsbidrag särskilt ta hänsyn till i vilken grad en utbildning i kvalitativt och kvantitativt hänseende svarar mot arbetslivets behov av kompetent arbetskraft. Samma bestämmelse finns för fördelning av statsbidrag i yrkeshögskolan, med den enda skillnaden att yrkeshögskolan ska svara mot arbetslivets behov av *kvalificerad* arbetskraft.⁶⁵ Kvalificerad syftar i detta sammanhang på utbildningens nivå, som i yrkeshögskolans fall är eftergymnasial. Yrkesskolan bör bedrivas på en gymnasial nivå och därmed inte benämnas som en kvalificerad yrkesutbildning. Utredningen gör dock bedömningen att det är relevant att tydliggöra att yrkesskolan har till uppgift att förse arbetslivet med kompetens och har därför valt att använda begreppet kompetent arbetskraft. I övrigt är bestämmelsen lika relevant för hur fördelningen av statsbidrag ska ske i yrkesskolan som i yrkeshögskolan.

Nästa punkt för hur fördelningen av statsbidrag bör ske – den ska särskilt ta hänsyn till i vilken grad en utbildning bidrar till den nationella kompetensförsörjningen eller till att bredda utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt – saknar motsvarighet i yrkeshögskolan. Skälet till att både den nationella och regionala kompetensförsörjningen finns med i samma strecksats är att en utbildning visserligen kan bidra till båda, men i andra fall bara till den ena. Utbildningar som endast bidrar till den nationella kompetensförsörjningen, men inte breddar utbildningsutbudet regionalt, eller tvärtom, bör således inte missgynnas vid fördelningen av statsbidrag.

När det gäller den andra delen av denna punkt – bidra till att bredda utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt – behövs den för att yrkesskolan inte är den enda gymnasiala yrkesutbildningen. Även inom gymnasieskolan, komvux, folkhögskolan och arbetsmarknadsutbildning finns det yrkesutbildningar på gymnasial nivå, som alla bidrar till arbetslivets kompetensförsörjning. Utredningen anser som tidigare har nämnts att yrkesskolan ska vara ett komplement till övriga yrkesutbildningar, inte en konkurrent. Yrkesskolan ska bidra till ett breddat och ökat utbildningsutbud, men inte innehålla samma eller liknande yrkesutbildningar som redan finns, förutsatt att dessa utbildningar möter de behov som finns. Detta är viktigt om utbildningen ska bidra till att förbättra arbetslivets kompetensförsörjning. Om yrkesskolan däremot skulle bli en konkurrent till exempelvis komvux, med liknande utbud av yrkesutbildning, finns risk för att

⁶⁵ 5 kap. 5 § förordningen om yrkeshögskolan.

yrkesutbildningar i komvux som är viktiga för kompetensförsörjningen tvingas lägga ned på grund av för få sökande. Av detta skäl bör en utgångspunkt vid fördelningen av statsbidrag vara att utbildningen breddar utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt. Detta med hänsyn till det utbud av yrkesutbildningar som finns i etableringskommunen eller inom pendlingsavstånd. I första hand bör hänsyn tas till yrkesutbildningar i komvux och folkhögskolan. Arbetsmarknadsutbildningar är ofta tillfälliga och vänder sig enbart till arbetslösa. Gymnasieutbildningar tar inte emot vuxna och konkurrerar inte om samma studerandegrupper, men kan vara viktiga att ta hänsyn till eftersom de bidrar till arbetslivets kompetensförsörjning.

Förutom att bidra till att bredda utbudet av yrkesutbildning för vuxna regionalt, bör yrkesskolan även bidra till den nationella kompetensförsörjningen. Även i detta avseende kan yrkesskolan bli ett viktigt komplement till komvux, eftersom den till skillnad från komvux kommer att vara riksrekryterande.

Ett nationellt kompetensbehov överlappar ofta med regionala behov, men inte alltid. Det kan i dessa fall handla om ett kompetensbehov som finns på ett fåtal platser i landet. Det kan också handla om ett smalt yrkesområde, där det inte finns förutsättningar att anordna utbildningar på mer än en eller ett par platser i landet. För att kunna bedriva en yrkesutbildning av hög kvalitet kan det också vara en fördel att endast anordna vissa smala yrkesutbildningar på en eller ett fåtal platser i landet. Detta för att antalet sökande, arbetsplatser eller tillgången till yrkeslärare saknas för att anordna en utbildning av hög kvalitet på flera platser. Exempel på yrkesutbildningar som kan anses bidra till den nationella kompetensförsörjningen är de som bedrivs inom ramen för försöksverksamheten med branschskolor. Det finns dock även yrkesutbildningar som knappt eller inte alls finns tillgängliga för vuxna i dag, trots att de skulle behövas för kompetensförsörjningen, och där en möjlighet till riksrekrytering inom ramen för yrkesskolan skulle möjliggöra en etablering.

Liksom anges i avsnitt ovan bör arbetslivet vara med och medfinansiera utbildningen i yrkesskolan, på samma sätt som i yrkeshögskolan. I vilken grad en utbildning medfinansieras av arbetslivet är även något som MYH bör ta hänsyn till vid sin fördelning av statsbidrag.

Liksom gäller i yrkeshögskolan, bör utbildningar i yrkesskolan ha en, utifrån arbetslivets behov, lämplig regional eller nationell placering.

I samband med att det är aktuellt för en utbildningsanordnare att förnya sin ansökan om att få anordna yrkesskoleutbildning, är det angeläget att MYH också beaktar de resultat av tillsyn, kvalitetsgranskning och uppföljning som finns att tillgå. Detta är även reglerat i yrkeshögskolan i dag.⁶⁶

3.5.3 Innehållet i ett beslut om godkännande och rätt till bidrag

Utredningens förslag: Beslut om godkännande, statsbidrag eller bidrag till utbildning i branschskolor ska innehålla uppgifter om utbildningsanordnare, belopp, utbildningens omfattning, antal årsplatser och utbildningens lokalisering.

När det gäller innehållet i ett beslut om godkännande och rätt till bidrag för en utbildning i yrkesskolan, bör det i princip vara detsamma som gäller för yrkeshögskolan.⁶⁷ En skillnad är att godkännande och rätt till bidrag enligt utredningens förslag ska vara ett beslut. Någon möjlighet att få ett godkännande för en utbildning i yrkesskolan utan statsbidrag bör i princip inte finnas.⁶⁸ Därmed bör det heller inte finnas någon möjlighet att ta ut studerandeavgifter, varför en upplysning om studerandeavgifter inte behövs. En annan skillnad är att ett beslut om statsbidrag för yrkesskolan även bör kunna omfatta utbildning i branschskolor.

Av beslutet bör det även framgå vem som är utbildningsanordnare, belopp beslutet omfattar, utbildningens omfattning, antal årsplatser och slutligen utbildningens lokalisering.

⁶⁶ 5 kap. 5 § förordningen om yrkeshögskolan.

⁶⁷ 5 kap. 7 och 9–11 §§ förordningen om yrkeshögskolan.

⁶⁸ För uppdragsutbildning inom yrkesskolan bör inget statsbidrag utgå. Uppdragsutbildningar ska dock inte kräva ett godkännande, endast en anmälan till MYH. Statsbidrag bör inte heller lämnas till utbildning som statliga myndigheter bedriver i yrkesskolan, då de på samma sätt som sker inom yrkeshögskolan, bör finansieras av respektive myndighet.

3.5.4 Ett beslut om godkännande och statliga medel ska kunna återkallas

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan får återkalla ett beslut om godkännande, statsbidrag och bidrag till utbildning i branschskolor om utbildningen inte längre uppfyller kraven eller utbildningsanordnaren eller någon annan som medverkar i anordnandet inte iakttar sina skyldigheter.

Innan myndigheten fattar ett sådant beslut ska utbildningsanordnaren ha fått tillfälle att avhjälpa bristerna.

En utbildningsanordnare som har tagit emot statsbidrag är återbetalningsskyldig om någon bestämmelse eller något villkor, som gäller för godkännandet och statsbidrag och bidrag till utbildning i branschskolor, i väsentlig mån har åsidosatts. Myndigheten för yrkeshögskolan ska då även besluta att helt eller delvis kräva tillbaka ett bidrag. Myndigheten får även besluta att bidrag helt eller delvis ska hållas inne från kommande utbetalningar i väntan på rättelse. Om rättelse inte görs, får myndigheten besluta att det innehållna beloppet ska dras av från statsbidraget.

När det gäller återkallande föreslår utredningen ett regelverk som i viss mån skiljer sig från yrkeshögskolan, men i praktiken bör fungera på likande sätt. Ett beslut om återkallande ska kunna gälla både beslut om godkännandet och statsbidrag och bidrag till utbildning i branschskolor. Detta blir en följd av att beslut om godkännande och statliga medel i yrkesskolan förslås vara ett beslut, inte två separata beslut som i yrkeshögskolan. MYH bör kunna besluta om återkallande om utbildningen inte längre uppfyller kraven eller utbildningsanordnaren eller någon annan som medverkar i anordnandet inte iakttar sina skyldigheter. Liksom i yrkeshögskolan bör dock utbildningsanordnaren först få tillfälle att avhjälpa bristerna. Om myndigheten återkallar beslut om godkännande och statliga medel, bör även utbildningsanordnaren vara återbetalningsskyldig. MYH ska i sådana fall helt eller delvis kräva tillbaka ett bidrag.

En utbildningsanordnare bör även vara återbetalningsskyldig om någon bestämmelse eller något villkor som gäller för godkännandet och statsbidrag och bidrag till utbildning i branschskolor i väsentlig mån har åsidosatts. I dessa fall behöver kravet på återkrav inte vara kopplade till godkännandet. En utbildningsanordnare ska således kunna

bli återbetalningsskyldig men ändå behålla godkännandet och den statliga finansieringen av utbildningen. Detta till exempel om myndigheten bedömer att bristerna har åtgärdats, men att utbildningsanordnaren tidigare fått bidrag den inte skulle ha rätt till. MYH bör även få besluta att ett bidrag helt eller delvis ska hållas inne från kommande utbetalningar i väntan på rättelse. Om rättelse inte görs, bör myndigheten få besluta att det innehållna beloppet ska dras av från statsbidraget.

3.5.5 Myndigheten för yrkeshögskolan ska ansvara för granskning och studiedokumentation i yrkesskolan

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan ska genomföra tillsyn av utbildningarna i yrkesskolan. Myndigheten ska även kunna göra kvalitetsgranskningar av utbildningarna. Myndigheten ska svara för ett register över uppgifter om de studerande i utbildningarna inom yrkesskolan och i de utbildningar inom yrkesskolan som bedrivs som uppdragsutbildningar samt uppgifter om de studerandes studieresultat, betyg, examina och utbildningsbevis.

Utbildningsanordnaren ska till myndigheten lämna de uppgifter som myndigheten begär för tillsyn, kvalitetsgranskning, uppföljning och utvärdering.

Utredningens förslag: Statistiska Centralbyrån bör ha ansvar för officiell statistik om yrkesskolan.

Med tillsyn avses den kontroll som MYH utövar utifrån förenlighet med regelverket. Kvalitetsgranskningen har fokus på om utbildningen uppfyller uppställda kvalitetskrav eller på kvalitetssäkringsarbetet, det vill säga den är en form av utvärdering utifrån ett kvalitetsperspektiv.

Bestämmelserna om tillsyn i yrkesskolan behöver regleras i MYH:s instruktion där det ska anges att myndigheten har tillsyn över utbildningarna i yrkesskolan och de utbildningar inom yrkesskolan som bedrivs som uppdragsutbildning. MYH ska granska kvaliteten i de nämnda utbildningarna och utbildningsanordnarnas kvalitetsarbete.

På samma sätt som att tillsynen och kvalitetsgranskningen i yrkeshögskolan ska göras med utgångspunkt i en behovsanalys och avse

enskilda utbildningar, bör detsamma gälla i yrkesskolan.⁶⁹ I förordningen om yrkeshögskolan anges att den ansvariga utbildningsanordnaren är skyldig att medverka i den tillsyn över utbildningen som initierats av MYH.⁷⁰ Detsamma bör gälla i det regelverk som omgärdar yrkesskolan. Utredningen föreslår att med tillsyn avses – liksom i yrkeshögskolan – en självständig granskning som har till syfte att kontrollera om den verksamhet som granskas uppfyller krav som följer av lagar och andra föreskrifter. I tillsynen ingår att besluta om åtgärder för att utbildningsanordnaren ska rätta de fel som upptäckts. Kvaliteten i utbildningarna i yrkesskolan bör granskas utifrån kvalitetskriterier. MYH får meddela föreskrifter om kvalitetskriterierna när det gäller yrkeshögskolan och detsamma bör gälla för yrkesskolan. MYH bör även få ansvar svara för register över de studerande i yrkesskolan samt deras studieresultat

Det bör finnas en bestämmelse i förordningen om yrkesskolan om att de utbildningsanordnare som bedriver yrkesskoleutbildning är skyldiga att lämna de uppgifter som myndigheten begär för tillsyn, kvalitetsgranskning, uppföljning och utvärdering.

Utredningen om framtidens yrkeshögskola har presenterat ett antal förslag i syfte att förtydliga yrkeshögskolans regelverk.⁷¹ Utredningen tar inte ställning till förslagen i detalj, men anser att i det fall som yrkeshögskolans regelverk förändras i de delar som handlar om tillsyn, ska detta också gälla i yrkesskolans regelverk. Utredningen delar uppfattningen att bestämmelserna om tillsyn bör vara utformade så att det står klart att MYH kan granska att utbildningsanordnarna uppfyller skyldigheterna enligt regelverket.

Statistiska centralbyrån (SCB) är statistikansvarig myndighet när det gäller yrkeshögskolan. Det innebär att myndigheten hanterar statistik över sökande, studerande och examinerade. Utredningen föreslår att SCB även bör svara för officiell statistik om yrkesskolan.

⁶⁹ 4 § andra stycket förordningen med instruktion för Myndigheten för yrkeshögskolan.

⁷⁰ 4 kap. 10 § förordningen om yrkeshögskolan.

⁷¹ SOU 2023:31, *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar*, s. 222.

3.5.6 Till Myndigheten för yrkeshögskolan bör knytas ett rådgivande organ

Utredningens förslag: Inom Myndigheten för yrkeshögskolan ska det finnas ett rådgivande organ som bör benämnas Arbetsmarknadsrådet. Rådet bör bistå myndigheten med information inom yrkesskolans och yrkeshögskolans område.

Det bör finnas ett rådgivande organ inom MYH som har till uppgift att bistå myndigheten med information inom yrkesskolans och yrkeshögskolans område. I dag finns ett råd knutet till MYH som benämns Yrkeshögskolans arbetsmarknadsråd. Det är MYH:s myndighetschef som fattar beslut om förordnande av ledamöterna i rådet. Ledamöterna representerar Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (Saco), Svenskt Näringsliv, Företagarna, SKR och Arbetsförmedlingen. Det bör inte vara ett hinder att dessa organisationer formar ett råd för hantering av båda utbildningsformerna. Detta då flertalet av de berörda organisationerna hanterar frågor om kompetensförsörjning ur ett brett perspektiv, vilket inbegriper yrkesutbildning både på gymnasial nivå och inom yrkeshögskolan. Vidare föreslår utredningen att rådet bör benämnas Arbetsmarknadsrådet. Bestämmelserna för rådet bör regleras i förordningen med instruktion för MYH.⁷²

3.6 Dimensionering och uppföljning

3.6.1 Dimensionering av yrkesskolan

Utredningens förslag: I ett första steg bör yrkesskolan omfatta cirka 1 700 årsplatser och bör därefter utökas successivt och omfatta cirka 3 000 årsplatser inom en treårsperiod.

Utredningens förslag: Den pilotverksamhet som beslutades i budgetpropositionen för 2024, bör i så stor utsträckning som möjligt vara likvärdig med yrkesskolan.

⁷² 13 § förordningen med instruktion för Myndigheten för yrkeshögskolan.

I budgetpropositionen för 2024 föreslog regeringen en ny pilotverksamhet med yrkesutbildning för vuxna.⁷³ Riksdagen har beslutat om budgetpropositionen. Av propositionen framgår följande

För att förstärka kopplingen mellan utbildning för vuxna och arbetslivet har regeringen beslutat om tilläggsdirektiv till Yrkesvuxutredningen (dir. 2023:110). Utredaren ska bland annat föreslå en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan. Regeringen anser att en pilotverksamhet kan ge värdefulla erfarenheter och insikter och föreslår medel för detta.

Utredningens förslag om dimensionering tar sin utgångspunkt i det anslag om 100 miljoner kronor som avsatts 2025 och 2026 för den pilotverksamhet som MYH ska svara för. Antalet årsplatser är beräknat utifrån en genomsnittskostnad på 70 000 kronor per årsplats i den del som täcks av statsbidraget. Utöver detta tillkommer arbetslivets medfinansiering. Genomsnittskostnaden för en årsplats i yrkeshögskolan är cirka 68 000 kronor.⁷⁴

Det är svårt att bedöma vilka volymer en helt ny utbildningsform ska omfatta – inte minst på grund av det är sällan en helt ny utbildningsform introduceras i svenskt utbildningsväsende. En viss vägledning kan skapandet av den kvalificerade yrkesutbildningen (KY), som föregick yrkeshögskoleutbildningen, möjligen ge. När försöksverksamheten för kvalificerad yrkesutbildning startade 1996 var uppgiften att inrätta 1 700 årsplatser i syfte att vinna erfarenheter för att sedan utöka antalet platser successivt.⁷⁵ När utbildningsformen sedan permanentades 2002 hade den vuxit kraftigt och omfattade då cirka 12 000 årsplatser.⁷⁶

Utredningen gör bedömningen att volymerna i yrkesskolan bör kunna växa successivt från det att pilotverksamheten avslutats 2026 och till en början omfatta 1 700 årsplatser till att omfatta cirka 3 000 årsplatser inom den kommande treårsperioden.

Pilotverksamheten avseende yrkesutbildning på gymnasial nivå ska sjasättas under 2024 och är planerad att fortsätta till och med 2026. Utredningen anser att det är viktigt att pilotverksamheten utformas så att den blir så likvärdig med utredningens förslag om en ny yrkesskola som möjligt. Detta gäller till exempel innehåll, möjligheter till examen och möjligheter att tillgodoräkna sig utbildningen i en examen

⁷³ Prop. 2023/24:1, *Budgetpropositionen för 2024*, Utgiftsområde 16, avsnitt 4.5.3.

⁷⁴ MYH (2023), *Årsredovisning 2022*, s. 38.

⁷⁵ Dir. 1996:26, *Kommittédirektiv – Kvalificerad yrkesutbildning*.

⁷⁶ Prop. 2001/02:1, *Budgetpropositionen för 2002*, Utgiftsområde 16, avsnitt 9.1.19.

från komvux. Alternativt bör utbildningen inom pilotverksamheten få räknas som en utbildning i yrkesskolan, när och om yrkesskolan enligt utredningens förslag införs. Detta är viktigt för att utbildningen inom pilotverksamheten ska bli attraktiv för potentiella studerande, men även för att arbetslivet ska engagera sig. Utredningen föreslår även att pilotverksamheten och den nya yrkesskolan överlappar varandra under pilotverksamhetens sista år. Detta för att det inte ska uppstå ett glapp mellan de utbildningar som bedrivs i pilotverksamheten och yrkesskolan.⁷⁷

3.6.2 Uppföljning av yrkesskolan

Utredningens förslag: Myndigheten för yrkeshögskolan ska ansvara för uppföljning och utvärdering av yrkesskolan. Myndigheten bör ge en forskare i uppdrag att utvärdera yrkesskolan.

Under yrkesskolans uppstart bör en delegation ansvara att implementera, följa upp och utvärdera yrkesskolan.

I utredningens uppdrag ingår att föreslå hur införandet av den nya formen av yrkesutbildning kan följas upp och utvärderas. MYH ska enligt utredningens förslag vara förvaltningsmyndighet för den nya utbildningsformen och även ansvara för tillsyn och granskning. Det är därför naturligt att myndigheten även ansvarar för uppföljning och utvärdering av yrkesskolan. Yrkesskolan bör dock även utvärderas av en aktör som är fristående från myndigheten. Myndigheten bör därför ge en forskare i uppdrag att utvärdera yrkesskolan. Detta bör ske efter att utbildningsformen har funnits ett par år. Sker utvärderingen för tidigt är det svårt att studera effekterna av utbildningen vad avser till exempel sysselsättning för de studerande. Uppdraget bör därför inledas tidigast under 2029, när yrkesskolan har funnits i cirka tre år.

Yrkesskolan är bara ett av flera förslag som lämnas av denna utredning som syftar till att reformera yrkesutbildningen för vuxna för att bland annat få en bättre kompetensförsörjning. Förutom utredningens förslag har andra flera reformer beslutats med liknande syften, bland annat den så kallade dimensioneringsreformen. Utredningen

⁷⁷ Se vidare kapitlet Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.

bedömer att det behövs ett samlat grepp för att implementera, följa upp och utvärdera reformerna. I kapitel 12 föreslår därför utredningen att en kommitté i form av en delegation ska inrättas. Den ska ha i uppdrag att implementera, följa upp och utvärdera nya reformer inom gymnasial yrkesutbildning för vuxna, bland annat den nya yrkesskolan.

3.6.3 Framtida utveckling av yrkesskolan

Utredningens bedömning: Det bör övervägas om kurser i yrkesskolan ska kunna erbjudas till yrkesverksamma som vill bygga på sin kompetens när arbetsinnehållet förändras eller för att kunna fördjupa sig i sin yrkesroll.

Det bör övervägas om det ska finnas möjlighet att skapa flexibla studieplatser i yrkesskolan, som erbjuder en snabbare väg till yrkeskolexamen.

Det bör utredas om det finns behov av att bedriva behörighetsgivande förutbildning inom ramen för yrkesskolan.

Det kan övervägas om det ska finnas utbildningar inom yrkesskolan som leder till en kvalifikation på SeQF-nivå 3 enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

Det bör övervägas om det är lämpligt att flytta över lärlingsutbildningarna för vuxna till vissa hantverksyrken, som i dag finns i yrkeshögskolan, till yrkesskolan.

Utredningens bedömning: Om yrkesskolan inrättas, bör den inkluderas i den fortsatta beredningen av förslagen i Utredningen om framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar. De förändringar som genomförs i yrkeshögskolan, bör också gälla yrkesskolan om de är relevanta.

Det finns ett antal områden som utredningen har identifierat som möjliga att utveckla i yrkesskolan, men som det inte inom tidsramen varit möjliga att utreda och lägga konkreta förslag om. Det gäller bland annat huruvida det ska vara möjligt att – på samma sätt som i yrkeshögskolan – bedriva statsbidragsfinansierade kurser inom ramen för yrkesskolan för redan yrkesverksamma som av olika skäl behöver ställa om.

En ytterligare variant av yrkesskoleutbildningen skulle kunna vara flexibla studieplatser för personer med lång yrkeserfarenhet, men som saknar formell kompetens för att ta en snabbare väg till examen via kompetenskartläggning, tillgodoräknande och individuell studieplan. Denna variant introducerades i yrkeshögskolan som en försöksverksamhet 2020 och har sedan permanentats (YH-flex). Resultatet från försöksverksamheten visar att en YH-flexstuderande i genomsnitt har kunnat tillgodoräkna sig närmare hälften av utbildningen.⁷⁸

För att få fler behöriga sökande till yrkesskolan och undvika tomma platser, särskilt inom de tekniska utbildningarna, kan det vara värdefullt att närmare utreda behovet av behörighetsgivande förutbildning (BFU). Denna typ av utbildning finns inom ramen för yrkeshögskolan i dag och ger en möjlighet för utbildningsanordnare att bedriva BFU om det kan antas att samtliga platser inte kommer att fyllas med behöriga sökande. Denna utbildning kan skraddarsys av utbildningsanordnaren och är knuten till den beviljade utbildningen. En studerande som klarar BFU:n med godkänt resultat är garanterad en plats i utbildningen.⁷⁹

Inom skolväsendet finns i dag inga utbildningar som leder fram till en kvalifikation på SeQF-nivå 3. Detta leder till återvändsgränder för vissa målgrupper, till exempel elever som lämnar anpassad gymnasieskola eller komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå, vilka leder till en kvalifikation på SeQF-nivå 2. Nästa steg inom skolväsendet, till exempel en utbildning inom regionalt yrkesvux, leder till en kvalifikation på SeQF-nivå 4. Detta kan utgöra ett för stort steg för den aktuella målgruppen. Samtidigt finns det en efterfrågan från arbetslivet på utbildningar som leder till en kvalifikation på SeQF-nivå 3. Detta har lyfts bland annat av Komvuxutredningen.⁸⁰ Det finns en möjlighet för yrkesskolan att fylla den lucka som i dag finns inom det svenska utbildningsväsendet. Ett utvecklingsområde kan därför vara att överväga möjligheten att lämna bidrag även till utbildningar som leder till en kvalifikation på SeOF-nivå 3.

Ett annat utvecklingsområde som utredningen har definierat som värt att undersöka närmare är den lärlingsutbildning för vuxna till vissa hantverksyrken som finns i yrkeshögskolan i dag. Lärlingsutbildningarna omfattar i dag drygt 100 årsplatser fördelat på två utbild-

⁷⁸ MYH (2023), *Återrapportering av regeringsuppdrag. Utvärdering av YH-flex försöksverksamhet*, s. 21.

⁷⁹ Förordningen (2017:13) om behörighetsgivande förutbildning inom yrkeshögskolan.

⁸⁰ SOU 2018:71, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*, s. 364.

ningsanordnare, Hantverksakademin i Stockholm och Stiftelsen Hantverk & Utbildning i Leksand. Utbildningarna har ett upplägg där 80 procent av utbildningstiden är LIA och 20 procent teori. Utbildningen omfattar 500 YH-poäng och avslutas med ett yrkeshögskoleexamen/gesällprov. Examen motsvarar således SeQF-nivå 5.

De teoretiska kurserna är bland andra hantverksskunskap, hantverksteknik och hantverksproduktion. Det krävs inga förkunskaper från hantverksprogrammet på gymnasiet för att antas till lärlingsutbildningen utan endast en gymnasieexamen vilken som helst. Det krävs dock förkunskaper motsvarande 12 månader inom det yrkesområde man söker till.⁸¹

Den särskilda förordningen (2008:48) om statsbidrag för lärlingsutbildning för vuxna till vissa hantverksyrken upphävdes i samband med att yrkeshögskolan bildades och utbildningarna kom därmed att ingå i yrkeshögskolan. I den nämnda förordningen angavs att behörig till utbildningen var den som slutfört en för hantverksyrket relevant utbildning på gymnasieskolan – där lärlingsutbildningen var en fördjupning i yrket.

Som nämnts så tillämpas inte motsvarande bedömning inom yrkeshögskolan, främst beroende på att hantverksprogrammet har relativt få yrkesutgångar och även ett litet antal deltagare.⁸² MYH avslår dock ansökningar om att få ingå i yrkeshögskolan som leder till ett yrke som har en yrkesutgång på gymnasiet, till exempel florist och frisör. Mot bakgrund av kraven på behörighet och nivån på de teoretiska innehållet i kurserna är det tveksamt om utbildningen till hantverkslärling är att betrakta som eftergymnasial avseende läranderesultat. Därför kan det finnas skäl att undersöka möjligheterna att överföra lärlingsutbildningen för vuxna inom vissa hantverksyrken yrkesskolan, vilket i så fall skulle innebära att examen från denna utbildningsinriktning bedöms motsvara en kvalifikation på SeQF-nivå 4.

Utredningen om framtidens yrkeshögskola lämnade sitt slutbetänkande i juni 2023.⁸³ Flera av förslagen och de bedömningar som görs av utredningen är lika relevanta för yrkesskolan som för yrkeshögskolan. Ett par av dessa har nämnts i detta betänkandes förslag om en ny yrkesskola, bland annat när det gäller nya bestämmelser om

⁸¹ Stiftelsen Hantverk & Utbildning, Uppgifter från ansökningshandling på webbplatsen avseende Hantverkslärling, hämtade 2023-12-06.

⁸² Läsåret 2022/2023 antogs cirka 1 900 elever till hantverksprogrammet, närmare hälften av dem antogs till frisörprogrammet. Statistik från Skolverket.

⁸³ SOU 2023:31, *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar*.

utbildningsanordnares och ledningsgruppers ansvar för utbildningen. Om regeringen väljer att gå vidare med ytterligare förslag från utredningen om framtidens yrkeshögskola, bör dessa – i de fall de är relevanta – även gälla för den nya yrkesskolan om en sådan inrättas.

4 Från ansökan till antagning i komvux

4.1 Uppdraget

I detta kapitel behandlar utredningen uppdraget att överväga hur bestämmelserna om behörighet, mottagande, antagning och fullföljande av utbildning kan ändras så att de även gäller för en hel sammanhållen yrkesutbildning i kommunal vuxenutbildning (komvux). I kapitlet behandlas även uppdraget att kartlägga hur ofta urval bland sökande behöver göras till yrkesutbildning för vuxna och hur vanligt det är att sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper nekas plats. Vid behov ska utredningen föreslå åtgärder för att fler sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper ska kunna antas till yrkesutbildning för vuxna.

4.2 Behörighet, mottagande, antagning till och fullföljande av sammanhållen yrkesutbildning

Propositionen *Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning*¹ (den så kallade dimensioneringsreformen) medför ny reglering för yrkesutbildning² i komvux. Reformen innebär bland annat att arbetsmarknadens behov ska beaktas vid dimensionering av utbildningar inom gymnasieskolan och yrkesutbildning inom komvux. Vidare införs krav på att kommuner ska samverka med minst två andra kommuner vid planering, dimensionering och erbjudande av bland annat yrkesutbildning inom komvux. Vuxna ska även fritt kunna söka de yrkesutbildningar som erbjuds av såväl hemkommunen som de kommuner hemkommunen samverkar med i ett primärt samverkansområde. Med anledning av den nya regleringen ansåg regeringen

¹ Prop. 2021/22:159, *Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning*.

² Med yrkesutbildning menas yrkesämnen och sammanhållna yrkesutbildningar.

att det behövdes en enhetlig reglering även avseende sammanhållen yrkesutbildning inom komvux och bestämmelser om sammanhållna yrkesutbildningar har därför införts i 20 kap. skollagen (2010:800).³ Innan reformen trädde i kraft reglerades sammanhållna yrkesutbildningar endast i 4 § förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.⁴

Ytterligare en reform som påverkar komvux är riksdagens antagande av propositionen *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*.⁵ Denna reform innebär bland annat att ämnesbetyg ersätter kursbetyg i gymnasieskola, anpassad gymnasieskola, komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Den tidigare indelningen i kurser ersätts med en indelning i ämnen och nivåer. Ändringar som innebär att ämnesbetyg ska införas börjar gälla vid olika tidpunkter, men gemensamt är att de ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. Följdändringar håller i skrivande stund på att införas, vilket innebär att de bestämmelser inom komvux som tas upp i detta kapitel i vissa delar har ändrats till att avse ämnen och nivåer i ämnen medan andra bestämmelser fortfarande avser kurser.

4.2.1 Vad är en sammanhållen yrkesutbildning?

Dimensioneringsreformen innebär att begreppet sammanhållen yrkesutbildning för första gången definieras i skollagen. Med sammanhållen yrkesutbildning avses en kombination av nationella kurser, eller – från och med den 1 juli 2025 – nivåer i ämnen inom utbildning på gymnasial nivå och i anpassad utbildning på gymnasial nivå, som är relevanta för ett yrkesområde.⁶

En del av utbildningen i en sammanhållen yrkesutbildning ska genomföras som arbetsplatsförlagt lärande (apl). Utbildningen kan utformas som en nationell sammanhållen yrkesutbildning eller vara utformad av en huvudman. Det innebär att en huvudman kan välja om den ska använda en nationellt sammanhållen yrkesutbildning eller en

³ 20 kap. 6 a § skollagen (2020:800).

⁴ Tidigare lydelse av 4 § förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning: I regionalt yrkesvux ska de samverkande kommunerna erbjuda kombinationer av nationella kurser i ämnen som är relevanta för ett yrkesområde (sammanhållna yrkesutbildningar).

⁵ Prop. 2021/22:26, *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*.

⁶ 20 kap. 6 a § skollagen och 2 kap. 10 § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

sammanhållen yrkesutbildning som utgår från lokala eller regionala behov på arbetsmarknaden. I 2 kap. 10 b § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning framgår att ämnen och nivåer i ämnen som ska ingå i nationella sammanhållna yrkesutbildningar ska ge kunskaper som motsvarar kompetenskraven på nationell nivå inom ett yrkesområde där det ställs särskilda krav på ett nationellt likvärdigt innehåll i utbildningen.⁷ Den nya regleringen har trätt i kraft, men ska tillämpas på utbildning som påbörjas först efter den 31 december 2024. Statens skolverk (Skolverket) har ett bemyndigande att ta fram föreskrifter om nationellt sammanhållna yrkesutbildningar.

För närvarande, det vill säga innan de nya bestämmelserna ska börja tillämpas, kan kommunerna använda de förslag på nationella yrkespaket som Skolverket sedan tidigare tagit fram. Dessa nationella yrkespaket har tagits fram i samråd med bransch-kunniga och de nationella programråden. Yrkespaket finns både inom komvux på gymnasial nivå och som anpassad utbildning på gymnasial nivå. För närvarande finns mer än 70 exempel på yrkespaket som Skolverket har tagit fram.

En tidigare utredning har föreslagit en översyn

I betänkandet från Utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskola⁸ (den så kallade dimensioneringsutredningen) övervägdes om bestämmelserna i skollagen om behörighet, mottagande och antagning i komvux på gymnasial nivå i högre utsträckning bör överensstämma med kommunernas skyldighet att erbjuda sammanhållna yrkesutbildningar. Som skäl till att se över ovan nämnda bestämmelser i förhållande till sammanhållna yrkesutbildningar hänvisar dimensioneringsutredningen till den nuvarande regleringen. Dagens reglering innebär att bedömningen av behörighet, som är avgörande vid beslut om mottagande, ska göras utifrån varje enskild kurs om utbildningen består av fler kurser, vilket en sammanhållen yrkesutbildning gör. Utredningen ansåg att dessa bestämmelser kan behöva ändras för att i större utsträckning harmonisera med kommunernas skyldighet att erbjuda sammanhållna yrkesutbildningar. Även

⁷ Lydelse innan den 1 januari 2024: En nationell sammanhållen yrkesutbildning ska bestå av kurser som ger kunskaper som motsvarar kompetenskraven på nationell nivå inom ett yrkesområde där det ställs särskilda krav på ett nationellt likvärdigt innehåll i utbildningen.

⁸ SOU 2020:33, *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning*.

bestämmelsen om den enskildes rätt att fullfölja utbildningen kan enligt betänkandet behöva ses över. Dimensioneringsutredningen lämnade dock inte ett sådant förslag utan bedömde att frågan borde analyseras vidare.

Frågan har nu överlämnats till denna utredning att utreda vidare. För att få en förståelse för hur regleringen av behörighet, mottagande och antagning förhåller sig till sammanhållna yrkesutbildningar och hur den eventuellt behöver anpassas efter de nya bestämmelserna kommer utredningen först redogöra för den nuvarande regleringen.

Från ansökan till antagning

Ansökningsprocessen till utbildning i komvux innehåller flera steg som inte finns i andra skolformer.

En ansökan om utbildning i komvux på gymnasial nivå eller komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska alltid lämnas in till en elevs hemkommun. Om ansökan avser en utbildning som anordnas av en annan huvudman ska hemkommunen sända ansökan vidare till den huvudmannen. Till ansökan ska hemkommunen då bifoga ett yttrande av vilket det framgår om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning. Ett yttrande behövs inte om det är onödigt med hänsyn till en tidigare överenskommelse.⁹ I vissa fall, till exempel om den sökande har rätt till utbildningen enligt 20 kap. 19 d § skollagen, eller om ansökan avser ett yrkesämne eller en sammanhållen yrkesutbildning i utbildning på gymnasial nivå och huvudmannen för utbildningen ingår i samma primära samverkansområde som hemkommunen, ska ett åtagande om att stå för kostnaderna alltid lämnas av hemkommunen.¹⁰

När huvudmannen tagit emot ansökan ska den fatta ett beslut om mottagande av den sökande. En sökandes hemkommun ska ta emot den sökande till utbildningen om sökanden är behörig till utbildningen eller om sökanden har rätt till utbildningen. Annan kommun än hemkommunen ska ta emot en sökande om sökanden är behörig till utbildningen eller om den sökande har rätt till utbildningen och hem-

⁹ 20 kap. 21 § skollagen.

¹⁰ 20 kap. 21 a § skollagen. Denna bestämmelse samt lagändringarna om bland annat primärt samverkansavtal och interkommunal ersättning trädde i kraft den 1 juli 2023 och ska tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 31 december 2024 när det gäller komvux.

kommunen åtagit sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning.¹¹

En närmare beskrivning av vad som krävs för att vara behörig till en utbildning i komvux finns nedan.

Om den sökande har rätt att delta i utbildning enligt 20 kap. 19, 19 a eller 19 b §§ skollagen innebär ett beslut om mottagande att den sökande också antas till utbildningen. Gällande sökande som inte har rätt till utbildning ska huvudmannen även fatta beslut om den sökande kan antas till utbildningen.¹² Om det är fler behöriga sökande än platser på en utbildning och alla sökande därmed inte kan antas till utbildningen, ska ett urval göras. Vid urval ska företrädare ges till den sökande som har störst behov av utbildning.¹³ Hur urvalet ska ske framgår av 3 kap. 7 § förordningen om vuxenutbildning. Nedan framgår närmare hur urval till komvux är reglerat.

Rätt till fullföljande av utbildningen och upphörande av utbildningen

I komvux har en elev som är antagen till utbildning en rätt att fullfölja utbildningen. Denna rätt gäller för utbildning på grundläggande nivå och anpassad utbildning på grundläggande nivå, utbildning på gymnasial nivå och anpassad utbildning på gymnasial nivå och för svenska för invandrare (sfi). Det framgår av skollagen att en elev som antagits till en kurs eller nivå i ett ämne har rätt att fullfölja utbildningen på kursen eller den aktuella nivån.¹⁴ Huvudmannen får dock besluta att utbildningen på kursen eller den aktuella nivån i ämnet ska upphöra för en elev, om eleven saknar förutsättningar att tillgoda göra sig utbildningen eller av annan anledning inte gör tillfredställande framsteg.

För en elev vars utbildning har upphört finns en rätt (utbildning på grundläggande nivå eller anpassad utbildning på grundläggande nivå) eller möjlighet (utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå) att på nytt beredas utbildning om det finns särskilda skäl för det.

¹¹ 20 kap. 22 § skollagen.

¹² 20 kap. 23 § skollagen.

¹³ 20 kap. 2 § andra stycket skollagen.

¹⁴ 20 kap. 9 § skollagen.

Gällande den vars utbildning i sfi har upphört eller som frivilligt avbrutit utbildningen ska utbildning på nytt beredas om det finns särskilda skäl. En utbildning får även avbrytas om det finns grund för att avstänga en elev från utbildningen i enlighet med bestämmelserna i 5 kap. 17–20 §§ skollagen.

Mer om behörighet till utbildning i komvux

För att kunna ta emot en sökande till en utbildning i komvux på gymnasial nivå eller komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå krävs som nämnts ovan att den vuxne är behörig till den sökta utbildningen. Behörig till utbildning i komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå är den person som från och med den 1 juli det året han eller hon fyller 20 år och

1. är bosatt i landet,
2. saknar sådana kunskaper som utbildningen syftar till att ge,
3. har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, och
4. i övrigt uppfyller föreskrivna villkor.

Behörig är också den som är yngre, men har slutfört utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan eller likvärdig utbildning och uppfyller övriga behörighetsvillkor eller, gällande komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå, den som är yngre, men har slutfört utbildningen i anpassade gymnasieskolan eller likvärdig utbildning och uppfyller övriga behörighetsvillkor.¹⁵ En person som är yngre än 20 år kan också anses behörig om det finns särskilda skäl med hänsyn till den sökandes personliga förhållanden.¹⁶

En sökande kan även vara behörig med rätt till utbildning. Att en sökande har rätt till utbildning innebär att en vuxen som är behörig till utbildning på gymnasial nivå även har rätt till utbildning på gymnasial nivå om han eller hon saknar en grundläggande och/eller särskild behörighet till utbildning inom högskola eller yrkeshögskola och därför ska studera i syfte att uppnå

¹⁵ 20 kap. 20 och 20 a §§ skollagen.

¹⁶ 3 kap. 2 § förordningen om vuxenutbildning.

- grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå som vänder sig till nybörjare,
- en eller flera särskilda behörigheter till högskoleutbildning på grundnivå som vänder sig till nybörjare,
- grundläggande behörighet till yrkeshögskola, eller
- en eller flera särskilda kunskaper för utbildning på yrkeshögskola.

En bedömning av en sökandes behörighet kan därmed resultera i att den sökande antingen bedöms vara behörig, ej behörig eller behörig med rätt till utbildning.

Bedömningen av en sökandes behörighet kan vara svår

Innan en sökande kan mottas till en utbildning ska huvudmannen, enligt ovan, bedöma om den sökande är behörig till den sökta utbildningen. Utöver bedömningen, att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen, finns i skollagen inte några krav på förkunskaper eller någon möjlighet för kommunen att bestämma om sådana. I 20 kap. 20 § fjärde punkten skollagen anges att den vuxne i övrigt ska uppfylla förskrivna villkor, men av förordningen om vuxenutbildning framgår att det endast är Skolverket som har rätt att meddela sådana särskilda kunskapskrav.¹⁷

Det som utredningen uppfattat från kommuner är att det mer specifikt är 20 § tredje punkten skollagen, om den sökande *har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen*, som utgör en särskilt stor utmaning vid bedömning av behörighet.¹⁸ Återkommande i möten med olika komvuxförträdare har det beskrivits för utredningen att den nivå på kunskaper i det svenska språket som krävs för att fullfölja en yrkesutbildning inom komvux gör att många elever har svårt att klara av utbildningarna. Eftersom kommunerna ska prioritera sökande med störst behov av utbildning innebär det dock många gånger att vuxna som står långt från arbetsmarknaden och/eller med lägst språkkunskaper prioriteras och antas till yrkesutbildning. Samtidigt vittnar många kommuner om att de antar elever som de vet har för låga kunskaper i det svenska språket för att kunna tillgodogöra sig utbildningen.

¹⁷ 3 kap. 6 § förordningen om vuxenutbildning.

¹⁸ Detta framkommer även i rapport från Skolverket (2023), *Regionala dialoger om komvux 2023*.

Det beror på att de inte får sätta upp förkunskapskrav på språklig nivå inför antagning samt att elevgruppen ska ges företräde till utbildning vid urval. Av kartläggningen som genomförts och som redogörs för nedan framkommer även det omvända, nämligen att kommuner nekar mottagande till utbildning på yrkesutbildningar på grund av att den sökande har dåliga kunskaper i svenska språket.

Bedömningen av vad som kan anses vara tillräckliga förutsättningar varierar mellan kommuner, likväl som kommunernas tillvägagångssätt att göra sådan bedömning. Kommunerna upplever att det finns en otydlighet i hur tillämpningen bör ske och konsekvenserna av denna otydlighet kan bli flera. Det kan till exempel leda till att en elev tvingas avbryta utbildningen på grund av att utbildningen är för svår. Eleven kanske har tagit studiemedel och skuldsatt sig utan att utbildningen har lett till bättre möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Andra sökande som i stället hade kunnat beredas plats hamnar längre ner i prioriteringsordningen vid urval och statsbidraget för regionalt yrkesvux¹⁹ används då till utbildningsplatser som inte leder till en slutförd utbildning. Det är inte resurseffektivt, varken från ett individ-, kommunalt-, eller samhälleligt perspektiv.

Utredningen bedömer mot bakgrund av ovanstående att det finns behov av ett mer utvecklat resonemang om hur en bedömning av individens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen kan göras. Efter ett sådant resonemang kommer utredningen i följande avsnitt även att redogöra för hur bedömningen av behörighet hänger samman med utredningens uppdrag att se över mottagande och antagning till en sammanhållen yrkesutbildning.

4.3 Bedömning av förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen

Som framgår ovan består problemet för kommunerna vid bedömning av behörighet främst i svårigheten att göra bedömningen om den sökande *har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen*.

Av förarbetena till skollagen framgår följande gällande införandet av förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen

¹⁹ Förordningen om regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

Vidare föreslås att den sökande för att vara behörig till utbildning på gymnasial nivå ska ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Det senare är inte minst viktigt att ha klart för sig i samband med information om utbildningar och i samband med vägledningsinsatser av olika slag, men även under utbildningens gång. En utgångspunkt är att en bedömning ska göras utifrån varje enskild kurs om utbildningen består av flera kurser. Det kan vara så att en sökande har förutsättningar att följa någon eller några av kurserna, men inte alla.²⁰

Det ges i förarbetena inte någon mer ledning av hur bedömningen av behörighet ska göras och hur en bedömning av om en sökande har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska gå till när det gäller utbildning på gymnasial nivå. Innan nuvarande skollag trädde i kraft återfanns behörighetsreglerna i förordningen (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning. Av förarbetena till skollagen framgår att regleringen fördes över till lag med vissa ändringar. Bland annat tydliggjordes att för att vara behörig skulle en sökande sakna kunskaper som utbildningen syftar till att ge. Tidigare skulle en sökande ha brister i eller sakna kunskaper. Att en sökande hade bristande kunskaper tolkades generöst av vissa kommuner, vilket innebar att elever som fått godkänt betyg i en kurs i gymnasieskolan direkt kunde läsa samma kurs på komvux för att kunna få ett högre betyg. Villkoren för behörighet begränsades med hänvisning till att det var av stor vikt att nå målet allas lika tillgång till utbildning, och den målsättning som är fastställd för komvux om att det är den som har fått minst utbildning som ska prioriteras. Vidare föreslogs, enligt skrivningen ovan, att den sökande för att vara behörig till utbildning på gymnasial nivå ska ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.²¹

Viss ledning för hur bedömningen av förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska göras kan hämtas från förarbetena till skollagen gällande rätt att delta i komvux på grundläggande nivå. I förarbetena resoneras kring att bedömningen om den vuxne har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen exempelvis inte innebär att en kommun kan neka personer som har läs- och skrivsvårigheter. Det påpekas att det i stället finns starka skäl som talar för att en vuxen som antagits till en utbildning måste ges goda möjligheter att delta genom att verksamheten organiseras och genomförs utifrån den enskildes behov, önskemål och förutsättningar. Det förtydligas vidare att motiven för att lägga till kravet att den vuxne ska ha förutsättningar att

²⁰ Prop. 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 486.

²¹ *Ibid.*, s. 485–486.

tillgodogöra sig utbildningen ska ses i ljuset av att en person kan sakna kunskaper som uppnås i grundskolan trots att personen fullföljt en grundskoleutbildning, och därmed anses vara behörig att delta i grundläggande utbildning. Det framgår dock även att detta nya behörighetskrav, som började tillämpas från och med juli 2011, innebar att en kommun inte skulle vara skyldig att ta emot en person om det bedöms att personen inte kommer nå målen trots att han eller hon går igenom kursen en gång till.²²

Att tillgodogöra sig utbildningen förekommer för första gången i författningstexten för komvux i skollagen (1985:1100). I propositionen *Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen*²³ framgår att för en elev som inte uppnått målen och inte kunde tillgodogöra sig ytterligare undervisning skulle undervisningen upphöra.²⁴

I departementspromemorian *Vuxenutbildningslag*²⁵ föreslogs att den sökande ska ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen för att kunna mottas till utbildningen. Att kunna tillgodogöra sig utbildningen kopplas i detta förslag till den sökandes personliga förhållanden på så sätt att även om det inte gått någon längre tid sedan han eller hon senast genomgick utbildningen, kan den sökande ha rätt att delta i utbildning om den sökandes personliga förhållanden har ändrats på ett sådant sätt att det finns anledning att anta att han eller hon numera har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.²⁶

I propositionen *Vissa frågor om vuxnas lärande m.m.*²⁷ behandlas bland annat rätten för vuxna med intellektuell funktionsnedsättning till likalydande rättigheter att delta inom anpassad utbildning som övriga vuxna har att delta i utbildning på grundläggande nivå. I propositionen förs resonemang kring bedömningen av en sökandes förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Där framgår att denna bedömning ska göras efter en individuell bedömning. Avgörande vid tillämpningen är således om förutsättningarna föreligger i det enskilda fallet.

²² Prop. 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet* s. 480–481.

²³ Prop. 1990/91:85, *Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen*.

²⁴ Ibid, s. 136 och s. 199.

²⁵ Ds 2005:33, *Vuxenutbildningslag*.

²⁶ Ds 2005:33, *Vuxenutbildningslag* s. 227 och s. 220–221.

²⁷ Prop. 2005/06:148, *Vissa frågor om vuxnas lärande m.m.*

4.3.1 Beslut från Skolväsendets överklagandenämnd

Beslut om mottagande kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd (ÖKN) och nämnden har i flertalet ärenden prövat frågan om behörighet.

ÖKN har i beslut²⁸ den 15 mars 2001 gällande tolkningen av 3 kap. 4 § förordningen (1992:403) om kommunal vuxenutbildning²⁹ konstaterat att det inte finns någon vägledning i form av förarbeten eller liknande vad som avses med att en sökande ska ha förutsättningar att följa undervisningen. ÖKN ansåg att bestämmelsen främst tillkommit för att ange att den vuxne måste uppnå de krav på förkunskaper som denne kan behöva för att kunna tillgodogöra sig utbildningen på ett tillfredsställande sätt. Omständigheterna i ärendet rörde dock inte förkunskaper utan om den vuxne på grund av sina personliga egenskaper inte kunde anses ha förutsättningar att följa undervisningen.

ÖKN har i beslut den 9 december 2010³⁰ bedömt att det i ärendet inte fanns pedagogisk eller övrig utredning som gav vid handen att individen saknade förutsättningar att följa utbildningen³¹ och att kommunen därmed inte kunnat visa att förutsättningar saknades.

I beslut den 8 oktober 2015³² har ÖKN bedömt att sökanden saknat förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen då den sökande inte haft godkända resultat på någon kurs sedan höstterminen 2012 fram till slutet av vårterminen 2015, haft hög frånvaro, inte lämnat in inlämningsuppgifter i tid och inte heller deltagit vid provtillfällen. Den sökande har heller inte kunnat visa att denne numera har förutsättningar att klara av studierna.

ÖKN har den 29 september 2016³³, med hänvisning till nämndens tidigare ställningstagande den 9 december 2010, bedömt att endast ett diagnostiskt test i svenska inte utgjort tillräckligt underlag för bedömningen att den sökande saknade förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Detta efter att sökanden överklagat beslutet och bland

²⁸ Beslut 2001-03-15, dnr 01.64.

²⁹ 2 kap. 4 § förordningen (1992:403) om kommunal vuxenutbildning löd: För att vara behörig att tas emot som sökande till en kurs inom gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning skall sökanden dels sakna eller ha brister i sådana kunskaper som kursen avser att ge, dels ha förutsättningar att följa undervisningen.

³⁰ Beslut 2010-12-09, dnr 10:223.

³¹ 3 kap. 2 § förordningen (2002:1102) om kommunal vuxenutbildning löd: För att vara behörig att tas emot till en kurs inom gymnasial vuxenutbildning ska den sökande dels sakna eller ha brister i sådana kunskaper som kursen syftar till att ge, dels ha förutsättningar att följa utbildningen.

³² Beslut 2015-10-08, dnr 2015:361.

³³ Beslut 2016-09-29, dnr 2016:428.

annat angett att hänsyn inte tagits till hennes handikapp och att hennes kunskaper inte kommit till sin rätt.

ÖKN har i beslut den 7 november 2019³⁴ ansett att den sökande som tidigare gått den sökta kursen med betyget F samt på grund av sitt hälsotillstånd saknat förutsättningar att tillgodogöra sig två andra kurser saknat förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Detta då personen tidigare studerat två av de sökta kurserna utan att få godkänt betyg samt studerat den ena kursen men trots stödinsatser fått streck. ÖKN konstaterade även att den sökande inte heller har fått godkänt resultat i andra kurser han studerat samt att den sökande även har en hälsoproblematik och att han inte kunnat visa att detta på något sätt har ändrats.

I beslut den 26 mars 2020³⁵ konstaterar ÖKN först att det saknas föreskrifter om förkunskapskrav utfärdade av Skolverket. ÖKN anser dock att kommunen måste ha möjlighet att kunna bedöma sökandens kunskapsnivå för att avgöra om denna är behörig till den sökta kursen och ansåg att det därför var rimligt att begära att sökanden skulle ge in betygshandlingar för att styrka sin behörighet, vilket kommunen gjort. ÖKN konstaterar sedan att kommunen haft tillgång till den sökandes betyg då denna genomgått gymnasiet i samma kommun och att kommunen därmed haft tillgång till underlag för att kunna bedöma den sökandes behörighet. Kommunens hänvisning till avsaknad av giltig betygshandling bedömdes därmed inte kunna utgöra grund för att neka mottagande.

ÖKN har i beslut den 26 mars 2020³⁶ bedömt att kommunen inte haft fog för bedömningen att en sökande saknade förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen på grund av att eleven inte deltagit på ett obligatoriskt informationsmöte och intervju samt haft underkänt betyg på en av de sökta kurserna när denne läste kursen på gymnasiet. ÖKN uttalar att tidigare studieresultat kan ge en indikation på om sökanden har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, men detta är en av flera faktorer att ta i beaktande och ska inte ses som ensamt utslagsgivande. Vidare uttalar ÖKN att det inte är godtagbart att enbart på den grunden att den sökande inte har godkänt betyg i kursen på gymnasiet anse att eleven inte har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

³⁴ Beslut 2019-11-07, dnr 2019:1591.

³⁵ Beslut 2020-03-26, dnr 2019:1712.

³⁶ Beslut 2020-03-26, dnr 2019:1753.

Vidare har ÖKN i beslut den 25 januari 2021³⁷ gällande en utbildning där förkunskapskrav inte ställts upp av Skolverket, bedömt att kommunen ändå haft rätt att ställa som krav att sökanden ska ha goda kunskaper i svenska och haft fog för sin bedömning att individen inte hade förutsättningar att tillgodogöra sig den sökta utbildningen. Detta utifrån individens tidigare studiebakgrund och då Skolverket angett att goda kunskaper i svenska krävs för att klara den aktuella utbildningen.

I beslut den 7 mars 2022³⁸ gällande nekande på grund av att den sökande saknat de förkunskaper som krävs konstaterar ÖKN först att det endast är Skolverket som kan ställa upp förkunskapskrav och att det inte finns några sådana gällande de sökta kurserna. ÖKN hänvisar sedan till ett tidigare beslut (dnr 2017:201) där ÖKN kommit fram till att kommunen haft fog för att bedöma den sökandes kunskapsnivå i den aktuella kursen i gymnasiet för att avgöra om denna hade förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Kommunen använde ett test för att bedöma sökandens kunskapsnivå och bedömde att sökanden inte hade förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. I aktuellt ärende har kommunen dock inte gjort någon faktisk dokumenterad bedömning av sökandens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och ÖKN ansåg att det därmed inte var visat att sökanden saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

I beslut den 10 november 2022³⁹ fann ÖKN inte skäl att ifrågasätta att kommunen haft skäl att bedöma den sökandes språkliga kunskaper för att avgöra om sökanden har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Detta gällande en utbildning där föreskrifter från Skolverket saknades. För att bedöma om den sökande hade förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen använde sig kommunen av ett språktest i svenska (läs, hör- och skrivförståelse) och ÖKN uttalade att de inte hade skäl att ifrågasätta ställningstagandet att underlaget var tillräckligt för att bedöma den sökandes förutsättningar.

ÖKN har i beslut den 4 januari 2023⁴⁰ bedömt att en sökande inte haft förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen mot bakgrund av att den sökande vid flera tillfällen sedan 2012 sökt kursen och vid tre tillfällen fått betyget F samt vid flera tillfällen avbrutit eller inte påbörjat kursen. Den sökande hade även erbjudits extra anpassningar

³⁷ Beslut 2021-01-25, dnr 2020:2002.

³⁸ Beslut 2022-03-07, dnr 2021:1503.

³⁹ Beslut 2022-11-10, dnr 2021:1827.

⁴⁰ Beslut 2023-01-04, dnr 2022:1797.

och andra stödåtgärder. ÖKN ansåg vidare att sökanden inte visat på omständigheter som tyder på att hon nu skulle ha förutsättningar att tillgodogöra sig den sökta kursen.

I beslut fattat den 28 april 2023⁴¹ har ÖKN konstaterat att endast regeringen eller Skolverket har rätt att ställa upp förkunskapskrav. ÖKN uppger att det av förordning framgår att den sökta kursen bygger på kunskaper som grundskolan eller motsvarade ger. Vidare uttalar ÖKN att kommunen måste ha möjlighet att bedöma en sökandes kunskapsnivå för att kunna avgöra om denne är behörig. ÖKN bedömer att det i detta fall inte finns skäl att ifrågasätta att kommunen haft skäl att bedöma den sökandes kunskapsnivå och att den nivåbedömning som kommunen använt sig av för att bedöma sökandens kunskapsnivå varit tillräckligt för att visa på att den sökande saknat förutsättningar att tillgodogöra sig den sökta utbildningen.

4.4 Urval till yrkesutbildning inom komvux

Utbildningen ska vara tillgänglig för de som behöver det mest

Enligt skollagen ska de som har störst behov av utbildning prioriteras när det gäller komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning.⁴² Om samtliga behöriga sökande inte kan antas till en utbildning, ska ett urval göras. Bestämmelserna om urval finns i förordningen om vuxenutbildning.⁴³ Vid urval ska företräde ges, i den ordning som anges nedan, till den sökande som har störst behov av utbildning på grund av att den sökande

1. önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt en upprättad individuell studieplan,
2. inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan,
3. är eller riskerar att bli arbetslös,
4. behöver utbildningen för pågående yrkesverksamhet, eller
5. behöver utbildningen för planerat yrkesval.

⁴¹ Beslut 2023-04-28, dnr 2023:190.

⁴² 20 kap. 2 § skollagen.

⁴³ 3 kap. 7 och 8 §§ förordningen om vuxenutbildning.

Dessa urvalsbestämmelser är från 2021 och är därmed relativt nya. De tidigare bestämmelserna innebar att endast de med minst utbildning skulle prioriteras vid urval. Sökande med längre utbildning men som behövde utbildning av andra skäl, exempelvis på grund av att han eller hon förlorat arbetet och därför behövde en ny yrkesutbildning, skulle inte prioriteras vid urval. Ändringen till prioritering av personer med störst behov genomfördes genom propositionen *Komvux för stärkt kompetensförsörjning*⁴⁴, vilket innebar att kommunen kunde prioritera bland fler grupper vid brist på platser. Med de nya urvalsbestämmelserna kan till exempel arbetslösa med längre tidigare utbildning ingå bland de prioriterade vid urval till utbildning.

Av direktivet till utredningen framgår att trots ändringarna av urvalsbestämmelserna, vittnar kommunerna om att det huvudsakligen är sökande som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått en utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan, respektive de som inte har genomgått utbildning i form av ett nationellt program i anpassade gymnasieskolan eller någon utbildning som motsvarar ett sådant program, som antas till utbildningen. Det innebär att antalet platser inte räcker till övriga grupper i prioriteringsordningen vid urval till utbildningen. Det har inte tidigare kartlagts hur vanligt förekommande det är med urval och hur ofta som sökande från de prioriterade grupper som anges längre ner i prioriteringsordningen inte kan beredas plats. Om sökande i behov av utbildning för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden nekas plats, är det ett problem eftersom risken att fastna i arbetslöshet är större än om den sökande får genomgå sådan utbildning.

4.4.1 Kartläggning av urval till yrkesutbildning

För att få mer kunskap om hur vanligt det är att urval bland sökande behöver göras till yrkesutbildning inom komvux och hur ofta det förekommer att sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper nekas plats, har utredningen genomfört en kartläggning. Undersökningen genomfördes av Sweco och pågick mellan oktober och november 2022. Insamlingen av resultat genomfördes huvudsakligen av en enkät. Totalt svarade 220 kommuner på hela eller delar av enkäten. Därmed blev den totala svarsfrekvensen 75,9 procent. Enkätresultaten kom-

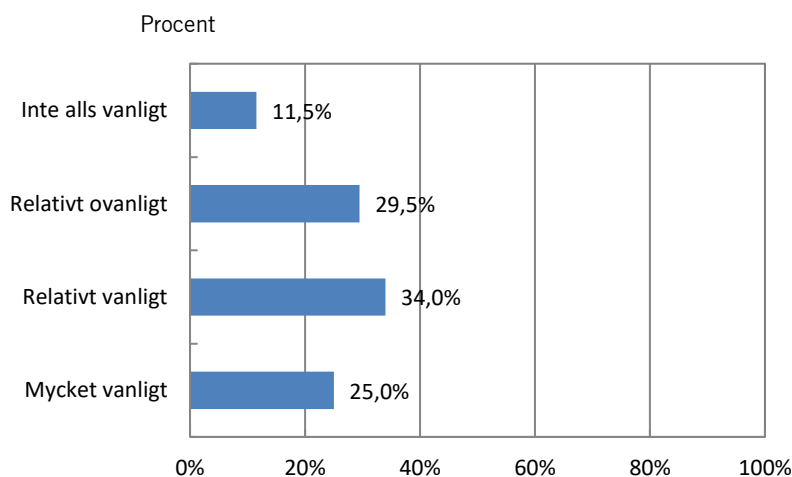
⁴⁴ Prop. 2019/20:105, *Komvux för stärkt kompetensförsörjning*.

pletterades med intervjuer med såväl kommunförbund som mindre och större kommuner. Nedan redogör utredningen för de huvudsakliga resultaten. Undersökningen i sin helhet finns i bilaga 3.

Huvudmän genomför relativt ofta urval till yrkesutbildningar

Resultaten från enkäten visar att urval sker till yrkesutbildning, men det varierar hur vanligt förekommande det är. En fjärdedel – 25 procent – uppger att det, sedan urvalskriterierna infördes den 1 juli 2021, är mycket vanligt att urval sker och ytterligare 34 procent uppger att det är relativt vanligt. Det finns vissa regionala skillnader i förekomsten av urval, till exempel är det vanligare med urval i storstadsregioner än på landsbygden. Drygt hälften av respondenterna i landsbygdsregioner uppger att det är relativt ovanligt med urval. Knappt 19 procent av respondenterna uppger att samtliga som söker yrkesutbildning antas till yrkesutbildning.

Figur 4.1 Hur vanligt är det att urval sker till yrkesutbildning sen urvalskriterierna infördes 1 juli 2021?

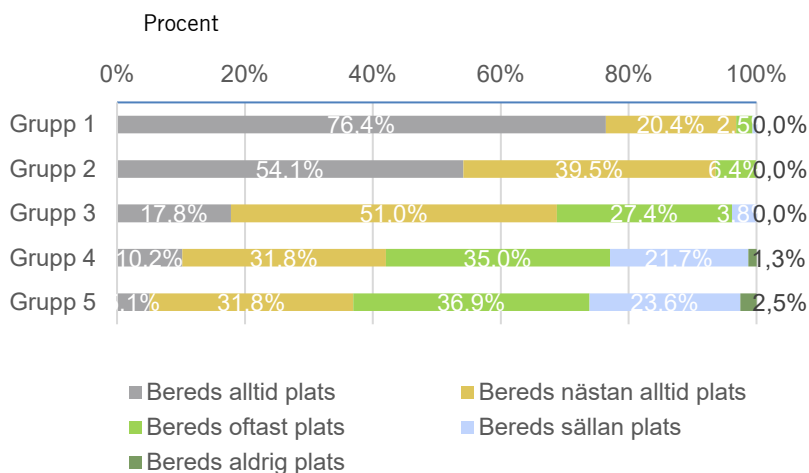

Källa: Swecos undersökning om antagning, urval och avhopp till yrkesutbildning inom komvux.

Sökande från de lägre prioriterade grupperna antas inte alltid till yrkesutbildning

Respondenterna fick i enkäten besvara frågan hur vanligt det är att sökande för respektive grupp i prioritetsordningen inte bereds plats på en yrkesutbildning inom komvux. Enkätsvaren visar att grupp 1 och 2 i prioritetsordningen, det vill säga sökande som önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt planerad studieplan samt sökande som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan, i stor utsträckning bereds plats på en yrkesutbildning. För sökande längre ned i prioritetsordningen är det mer vanligt att sökande inte bereds plats.

Figur 4.2 Hur vanligt är det att sökande från prioritetsordning 1–5 inte bereds plats på en yrkesutbildning?

Källa: Swecos undersökning om antagning, urval och avhopp till yrkesutbildning inom komvux.

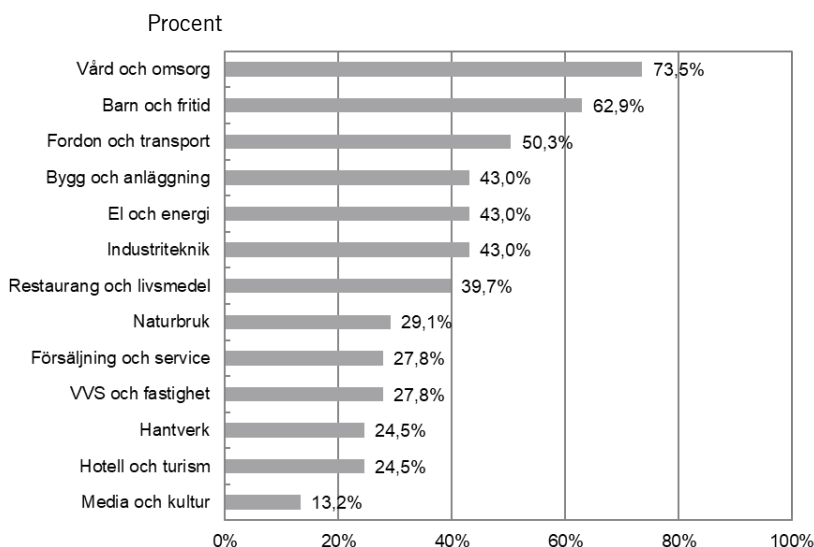
Figuren ovan visar att det för grupperna 3–5 i prioritetsordningen totalt sett är betydligt vanligare att sökande inte bereds plats. För sökande inom grupp 5, det vill säga sökande som behöver utbildningen för planerat yrkesval, bereds 5 procent alltid plats och ytterligare 32 procent nästan alltid plats. I landsbygdskommuner är andelen som bereds plats något högre, fyra av tio sökande bereds där plats. För sökande utanför prioritetsordningen är det vanligaste svaret att sökande

sällan bereds plats. Enkätsvaren fördelade per kommungrupp visar att andelen som aldrig bereds plats är som störst i kommungruppen storstad.

Vanligt med urval till utbildningar inom vård och omsorg, barn och fritid samt fordon och transport

Resultaten från enkäten visar att det finns variationer mellan olika utbildningar och hur vanligt det är med urval. Det är vanligast med urval till utbildningar inom vård och omsorg, barn och fritid och fordon och transport. Urval tycks vara mindre vanligt för yrkesutbildningar inom media och kultur, hotell och turism och hantverk. Att det är vanligast med urval till exempelvis vård och omsorg och barn och fritid korrelerar med att dessa utbildningar är störst sett till flest deltagare inom komvux.

Figur 4.3 Urval fördelat på yrkesutbildningar

Källa: Swecos undersökning om antagning, urval och avhopp till yrkesutbildning inom komvux.

I intervjuer lyfter intervjudeltagare fram att elever som söker kurser via komvux vanligtvis får plats på den kurs de sökt till, förutsatt att eleven är behörig och bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Generellt sett uttrycker de intervjuade att urval är mer vanligt förekommande för sammanhållna yrkesutbildningar. Några av de intervjuade uppger att de behöver arbeta aktivt med urval för de flesta yrkesutbildningarna, medan andra uppger att urval endast sker till vissa mer efterfrågade utbildningar samtidigt som andra yrkesutbildningar kan ha svårt att fylla sina platser. Om det inte finns tillräckligt med platser till alla sökande på vissa populära kurser, framhåller intervjudeltagarna att det är relativt enkelt för kommuner att i samband med översökning erbjuda ytterligare utbildningsplatser, framför allt om de sker i kommunal regi. Däremot kan det vara svårt att utöka antalet utbildningsplatser inom yrkesutbildning, eftersom det är många faktorer som påverkar. Intervjudeltagare nämner att hur många utbildningsplatser som skapas är avhängigt bland annat den lokala arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft, arbetsmarknadsprognoser som genomförs kring efterfrågan och hur stort det statliga bidraget är, men även i vilken utsträckning det finns apl-platser, utbildningslokaler och lärare. Ofta sker utbildningar i upphandlad verksamhet, vilket också påverkar antalet platser och starter under året. Här kan det vara svårt att utöka antalet utbildningsplatser i efterhand utifrån individens önskemål om utbud.

Övervägande om prioritering vid översökning till yrkesutbildning

I intervjuer återkommer intervjudeltagare till externa faktorerers betydelse vid översökningar, det vill säga att det finns fler sökande än platser, till olika utbildningar och vilka överväganden som kan behöva göras. Några intervjudeltagare lyfter fram att översökning varierar med konjunktur och statsbidragens storlek.

Senaste tiden har höga statsbidrag möjliggjort många utbildningsplatser, vilket gjort det möjligt för en stor del sökande att få plats på den yrkesutbildning de önskar.

Ett par intervjudeltagare lyfter fram att arbetslösheten i kommunen har minskat, vilket gjort att urval bland sökande i prioriterade grupper har blivit mer ovanliga. Personer som har en gymnasial eller eftergymnasial utbildning som önskar byta yrkesinriktning bereds sällan plats på yrkesutbildningar. De intervjuade uttrycker att det kan upplevas svårt av framför allt yngre individer som upplever de valt fel

gymnasieutbildning att inse att det inte finns möjlighet att byta yrkesinriktning via komvux. Det framkommer ändå att urvalskriterierna, vid lägre söktryck eller när antalet utbildningsplatser är stort, öppnar upp för möjligheten till yrkesutbildning också för personer som önskar byta yrkesinriktning.

När urval behöver göras finns det intervjudeltagare som uttrycker att personer som har goda kunskaper i svenska ofta prioriteras bort till förmån för personer med bristande kunskaper i svenska eftersom de bedöms hamna längre ner i prioriteringslistan.

Kommuner erbjuder inte per automatik plats på andra yrkesutbildningar eller kurser om eleven inte sökt flera alternativ. Varje ansökan ses som specifik och det finns inte möjlighet att prioriteras högre för att man tidigare sökt samma utbildningsplats. Några av de intervjuade framför dock att sökande i samtal med handläggare som gör urvalet eller studie- och yrkesvägledare kan få information om vilka utbildningar som har ett lägre söktryck, vilket gör att chansen att få en plats på sådan utbildning därmed blir större.

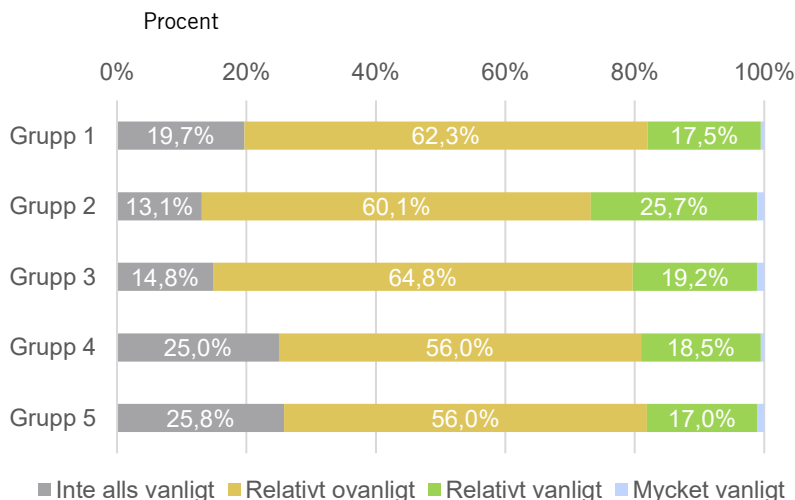
Vanligt att personer med bristande kunskaper i det svenska språket inte bereds plats

I undersökningen framkommer det i intervjuer att det är vanligt att personer med bristande kunskap i det svenska språket inte bedöms ha förutsättningar att tillgodogöra sig en yrkesutbildning. Därmed anses de inte vara behöriga till utbildningen. Kommuner arbetar aktivt med kartläggning och validering av kunskaper i svenska. Otillräckliga betyg i sfi kan vara en grund till att sökande inte bedöms ha förutsättningar att tillgodogöra sig den sökta yrkesutbildningen, men det framkommer även att kommunerna inte alltid har tillit till att ett visst betyg i sfi ger tillräcklig information om huruvida en elev har möjlighet att tillgodogöra sig en utbildning eller inte. Av intervjudeltagare framkommer att kunskapsnivån i svenska valideras genom språktester, kortare orienteringskurser eller med intervjuer. Om kunskaperna i svenska bedöms som otillräckliga hänvisas de sökande till sfi eller till andra kurser i komvux för att stärka språket innan en yrkesutbildning kan påbörjas.

Avbrott från yrkesutbildning är relativt ovanligt

Utredningen har även kartlagt hur vanligt förekommande det är med avbrott inom yrkesutbildningar. Enkätsvaren visar att avbrott sker, men det är relativt ovanligt oavsett grupp i prioritetsordningen. Sett till grupperna inom prioritetsordningen är avbrott från komvux något vanligare för grupp 2 i prioritetsordningen, det vill säga sökande som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan.

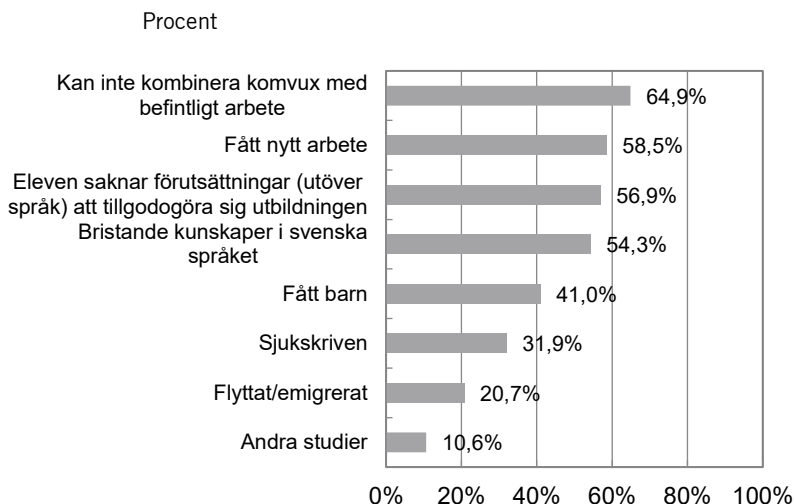
Figur 4.4 Andel som avbryter en yrkesutbildning

Källa: Swecos undersökning om antagning, urval och avhopp till yrkesutbildning inom komvux.

Liksom det framkommer av figuren nedan är det vanligaste skälet till att elever avbryter en yrkesutbildning svårigheten att kombinera sin yrkesutbildning med annat befintligt arbete. Andra vanliga orsaker är att elever fått nytt arbete, att eleven saknar förutsättningar (utöver språk) att tillgodogöra sig utbildningen eller att eleven har bristande kunskaper i det svenska språket. Vanliga skäl och orsaker till avbrott tycks, utifrån enkätsvaren, vara desamma oavsett vilken urvalsgrupp eleverna tillhör. Det finns alltså ingen påvisbar skillnad mellan de vanligaste orsakerna till avbrott inom respektive grupp i prioriteringsordningen.

Figur 4.5 Svar på frågan: Vilka är de vanligaste skälen till att elever avbryter en yrkesutbildning

Källa: Swecos undersökning om antagning, urval och avhopp till yrkesutbildning inom komvux.

I enkätens öppna svar på frågan om skäl till avbrott ger vissa respondenter uttryck för att de har svårt att svara på frågan om avbrott kopplat till prioritetsordningen, eftersom avbrott från yrkesutbildning inte registreras på det sättet i kommunen. Andra kommentarer i de öppna svaren är att kommunen har andra kategorier för avbrott, att systemstöd för att se avbrottsorsak saknas, eller att kommunen inte alls registrerar orsak till avbrott. Några respondenter lyfter att det hade behövts fler kategorier att välja mellan, exempelvis ekonomi, eftersom ekonomiska problem uppges vara en vanlig anledning till avbrott. Enligt respondenterna kan det vara en stor ekonomisk omställning för vissa att börja studera, men den omställningen vet antagligen de flesta om innan de påbörjar en utbildning.

De huvudsakliga avbrottsorsakerna som framträder i enkätsvaren bekräftas i stort av de efterföljande intervju svaren, men flera intervjuade uttrycker sig samtidigt reflekterande i frågan. Gällande svårigheter med att kombinera en utbildning med befintligt arbete framkommer att det kan vara svårt för eleven att förutse vilken arbetsbelastning/påfrestning det kan innebära att (utöver vardagen) även klara av en utbildning. För en del elever kan pendlingstid tillkomma, vilket försvårar kombinationen av arbete och studier ytterligare.

När det gäller andelen som saknar förutsättningar att tillgodogöra sig en utbildning nämner de intervjuade att elever kan missbedöma svårighetsgraden i utbildningar, exempelvis utbildningar med industriinriktning. Det framkommer viss oro att den nya vård- och omsorgsutbildningen kan leda till fler avbrott. Det lyfts även fram att krav på disciplin och självständigt arbete vid studier på distans kan upplevas svårt och vara ett skäl till avbrott. Därutöver ses även otillräcklig studiemotivation som en grund för avbrott. Detta kan hänga ihop med psykisk ohälsa eller tidigare studieavbrott.

Beträffande avbrott på grund av bristande kunskaper i svenska, uttrycker sig flera intervjudeltagare positivt till att de nu aktivt jobbar med kartläggning och validering av kunskaper i svenska språket innan antagning.

Tillämpning av urvalsreglerna

Kartläggningen har inte specifikt fokuserat på hur tillämpningen av urvalsbestämmelserna sker i kommunerna. Tidigare utredningar och rapporter – som genomfördes innan de nya urvalsbestämmelserna infördes – har dock pekat på att hanteringen varierar mellan kommuner.⁴⁵ Organisationen Vuxenutbildning i Samverkan (ViS) har erfarit att det finns stora variationer i hur kommuner tolkar urvalsbestämmelserna. ViS har i samtal med medlemmar fått beskrivet att skillnaderna i kommunernas tolkning av urvalsbestämmelserna kan få konsekvenser på individnivå när till exempel sökande i en kommun nekas plats på en utbildning, medan en sökande i grannkommunen bereds plats på motsvarande utbildning. I kartläggningens efterföljande intervjuer har intervjudeltagarna fått svara på hur de upplever urvalskriterierna och svaren skiljer sig från tidigare. Där framträder bilden att urvalskriterierna i huvudsak är enkla att förstå och följa och därför upplevs vara rättvisa. Det uttrycks att det är tydligt i vilken prioritetsgrupp de ska börja och hur de arbetar sig vidare till dess att utbildningsplatserna är fyllda.

⁴⁵ SOU 2018:71, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*, SOU 2022:53, *Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag*, Vuxenutbildning i Samverkan (2019) *Framtidsfrågor för vuxenutbildningen*, ViS rapportserie 2019:01.

Söktryck till yrkesutbildningar

Kartläggningen omfattar även hur söktrycket till yrkesutbildningar har sett ut under senaste fem åren. I intervjuerna framkommer dock ingen entydig bild. På frågan om vad kommunerna tror påverkar söktrycket, framkommer olika tänkbara orsaker. Främst nämns att statsbidrag påverkar i vilken utsträckning utbildningsplatser kan erbjudas. När en kommun har utökat antalet platser under ett antal år finns inte lika många individer kvar som är i behov av en yrkesutbildning, vilket gör att söktrycket minskar. Konjunkturen har även påverkan på arbetslöshet och därmed hur stor efterfrågan på utbildning som uppstår. Andra förklaringar som lyfts fram är Arbetsförmedlingens agerande på lokal nivå och kommuners arbete med kartläggning och validering. Någon kommun har även aktivt arbetat med att öka intresset för vuxenutbildning bland personer som står långt från arbetsmarknaden genom att erbjuda yrkesorientering och språkutbildning som ett förstadium till yrkesutbildningar, något som ökat söktrycket lokalt.

Sammantaget visar kartläggningen att sökande högt upp i prioriteringsordningen i urvalsreglerna i stor utsträckning bereds plats till yrkesutbildning. För sökande som exempelvis önskar en yrkesväxling, det vill säga som behöver yrkesutbildningen för pågående yrkesverksamhet eller för planerat yrkesval, öppnar de nya urvalskriterierna upp möjligheten till yrkesutbildning, men det varierar mellan olika utbildningar hur vanligt det är att sökande från den prioriteringsgruppen ges plats. Det framkommer även att sökande som har en gymnasieutbildning och som önskar byta yrkesinriktning sällan får plats. Framför allt unga sökande har svårt att förstå att de inte finns möjlighet att yrkesväxla via komvux. Problembilden som framkom i tidigare avsnitt och som pekar på att det huvudsakligen är sökande som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått en utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan, respektive de som inte har genomgått utbildning i form av ett nationellt program i anpassade gymnasieskolan eller någon utbildning som motsvarar ett sådant program, som antas till utbildningen – kan därmed till viss del bekräftas med kartläggningen. Det bör dock påpekas att urval till en yrkesutbildning inom komvux endast ska ske när det finns färre platser än behöriga sökande. Om antalet platser i en yrkesutbildning är lika många eller fler än antalet behöriga sökande, ska inget urval göras.

I utredningens uppdrag ingår att vid behov föreslå åtgärder för att fler sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper ska kunna antas till yrkesutbildning. I kapitlet om en ny reformerad lärlingsutbildning lämnar utredningen förslag som syftar till att fler sökande ska få möjlighet att gå en yrkesutbildning. Utredningen lämnar även förslag om en ny utbildningsform, yrkesskola, som ska syfta till att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna, och som svarar mot arbetslivets behov av kompetens. Utredningen bedömer att yrkesväxlare, till exempel vuxna med en avslutad gymnasieutbildning och yrkeserfarenhet, kommer att vara en vanlig målgrupp för yrkesskolan.

Utredningen lämnar inte några övriga förslag om urval med anledning av kartläggningens resultat. De nuvarande bestämmelserna är relativt nya och utredningen bedömer att det är för tidigt för att föreslå justering av dessa.

4.5 Utredningens förslag

4.5.1 Elever bör kunna mottas och antas till en sammanhållen yrkesutbildning

Utredningens förslag: Bestämmelserna i skollagen (2010:800) om mottagande, antagning och fullföljande av utbildning ska ändras så att de även gäller för en sammanhållen yrkesutbildning i kommunal vuxenutbildning.

Det ska av den individuella studieplanen framgå att eleven är antagen till en sammanhållen yrkesutbildning.

Mottagande och antagning till sammanhållen yrkesutbildning

I dag sker bedömning av behörighet, beslut om mottagande, och beslut om antagning kurs för kurs då komvux är kursutformat och utbildning därmed är synonymt med kurs. Av förarbeten och tidigare beslut från ÖKN framgår att beslut om mottagande, bedömning av behörighet och beslut om antagning även ska ske för varje enskild kurs om en utbildning består av flera kurser.

Utredningen bedömer att i och med införandet av bestämmelser om sammanhållen yrkesutbildning i skollagen – och kraven på att dessa

ska tillhandahållas – är det inte längre ändamålsenligt att upprätthålla kravet på att bedömning om behörighet, beslut om mottagande och antagning ska ske kurs för kurs, eller för varje nivå i ett ämne. Utredningen föreslår därför att bestämmelserna om mottagande och antagning ska harmoniera med kommunernas skyldighet att erbjuda sammanhållna yrkesutbildningar. De fördelar som finns för kommunen, och eleven, är att beslut om mottagande och därmed även bedömningen av behörighet kan göras gentemot en hel utbildning och inte för varje nivå i ett ämne. En bedömning av elevens möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen som helhet kommer troligtvis leda till att de elever som antas till utbildningen i större utsträckning även kommer genomgå utbildningen i sin helhet i stället för att eleven till exempel endast kan gå 7/8 av utbildningen. Det kommer dock även ställa krav på kommunerna att ge elever förutsättningar att klara av utbildningen och de ämnen och nivåer i ämnen, som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen. Vidare bedömer utredningen att det kan bli en enklare antagningsprocess för kommunen som behöver fatta färre beslut för varje enskild sökande. Det ska dock vara en möjlighet för kommunerna att välja om de vill anta sökande till en sammanhållen yrkesutbildning eller om beslut om mottagande och antagning ska gälla för enstaka kurser eller nivåer i ämnen i en sammanhållen yrkesutbildning. Enligt de kommuner som utredningen har haft en dialog med sker mottagande och antagning redan i dag till en sammanhållen yrkesutbildning och flera kommuner uppger att de inte har kännedom om att antagning och mottagande ska ske kurs för kurs, trots att de tillhandahåller sammanhållna yrkesutbildningar. Dessa kommuner kommunicerar därmed till eleverna att de är antagna till en sammanhållen yrkesutbildning när de i själva verket är antagna till ett antal kurser.

ÖKN har även, i beslut fattat den 11 november 2021, ansett att det vid behörighetsbedömning för en hel sammanhållen yrkesutbildning inte är ändamålsenligt att göra bedömningen från kurs till kurs utan att det ska kunna göras en bedömning till utbildningen som en helhet.⁴⁶

Sammanhållna yrkesutbildningar bildar inte en ny form av utbildning inom komvux på det sätt att kurser eller ämnen och nivåer i ämnen upphör. En sammanhållen yrkesutbildning kommer med utredningens förslag alltså bestå av ämnen och nivåer i ämnen. Därmed innebär förslaget att den sökande blir antagen till en hel sam-

⁴⁶ Beslut 2021-11-11, dnr 2020:1951.

manhållen yrkesutbildning, som består av ämnen och nivåer i ämnen. För eleven innebär förslaget att det blir tydligare och mer transparent under vilka förutsättningar elever genomgår sin yrkesutbildning. För individen finns även fördelar i form av att man då har en garanterad plats till alla ämnen och nivåer i ämnen som ingår i utbildningen. Även om man hamnar högst upp i prioriteringsordningen vid antagning om man har en individuell studieplan och har påbörjat sina studier, så skulle detta göra att man vet att man har en plats. Det kan vara så att ett urval av sökande behöver göras även inom den första urvalsgruppen om till exempel kommunen underdimensionerar utbildningen. För varje sökande behöver kommunerna fortsatt fatta två beslut, ett om mottagande och ett om antagning till en sammanhållen yrkesutbildning. Det innebär att sökanden inte kan bli antagen till både kurser och en sammanhållen yrkesutbildning inom ramen för samma utbildning.

Att ett beslut om mottagande ska kunna omfatta den sammanhållna yrkesutbildningen i sin helhet innebär även att en ansökan om att delta i utbildning enligt 20 kap. 21 § skollagen kan avse den sökta sammanhållna yrkesutbildningen i sin helhet. Ansökan behöver därmed inte göras för varje enskild nivå i ett ämne som ingår i utbildningen. Vidare innebär det att hemkommunens yttrande om åtagande att svara för kostnader om utbildningen anordnas av en annan huvudman ska avse den sammanhållna yrkesutbildningen i sin helhet. Utredningen föreslår ingen ändring i bestämmelsen utan bedömer att en ansökan och ett yttrande kan utformas på föreslagna sätt utan att ändra i författningen.

För att det ska bli tydligt för eleven själv och vid planeringen av utbildningen, till exempel gällande om apl ska ingå, föreslår utredningen vidare att det av elevens individuella studieplan ska framgå att eleven är antagen till och ska läsa en sammanhållen yrkesutbildning.

Utredningen anser vidare att det ska vara möjligt att genomgå validering inom ramen för de nivåer i ämnen som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen, vilket enligt utredningens bedömning är möjligt att göra enligt nuvarande reglering i 20 kap. 42 och 43 §§ skollagen.

Behörighet till sammanhållna utbildningar

Utredningens förslag innebär att bedömningen av behörighet och därmed bedömningen om den sökande har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen gällande sammanhållna yrkesutbildningar inte längre ska göras kurs för kurs, eller för varje nivå i ett ämne. Bedömningen av om en sökande har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska i stället kunna göras mot utbildningen som helhet i de fall sökanden ansökt till en sammanhållen yrkesutbildning och beslut om mottagande ska fattas för utbildningen som helhet. ÖKN har som nämnts ovan redan bedömt att det gällande sammanhållna yrkesutbildningar är mer ändamålsenligt att göra behörighetsbedömningen utifrån utbildningen som helhet.

Förslaget innebär ingen ändring i bestämmelserna om behörighet⁴⁷ utan utredningen bedömer att en bedömning av behörighet kan göras för en sammanhållen yrkesutbildning i sin helhet utan att ändra i författningarna.

Som framgått i tidigare avsnitt om behörighet och urval har kommuner uppgett att bestämmelsen om förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen är svår att tillämpa. Som framgår ovan finns det inte så mycket angett i förarbetena till skollagen om hur denna bedömning ska göras och därmed inte så mycket vägledning för hur bestämmelsen ska tolkas. Det finns inte heller förkunskapskrav föreskrivna av Skolverket i någon större omfattning.⁴⁸ ÖKN har dock i flera ärenden prövat frågan och gett viss vägledning i hur bestämmelsen ska tolkas. Utredningens konstaterar att uttalandena i förarbetena och beslut från ÖKN pekar på vikten av att inte göra en ensidig, statisk bedömning i de fall det inte finns förkunskapskrav föreskrivna av Skolverket. ÖKN har bland annat i flera beslut bedömt att kommunerna inte haft fog för bedömningen att sökanden saknat förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen då det saknats en pedagogisk eller övrig utredning. Vidare har ÖKN bedömt att tidigare studieresultat kunnat ligga till grund för bedömningen att den sökande saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, men att detta är en faktor bland andra att ta hänsyn till. Av ÖKN:s beslut framgår att kommuner i vissa fall har haft rätt att ställa krav på förkunskaper, bland annat

⁴⁷ 20 kap. 20 och 20 a §§ skollagen.

⁴⁸ Skolverket har använt bemyndigandet vid ett tillfälle. Se Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2010:226) om ämnesplan för ämnet transportteknik i gymnasieskolan och inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå med förkunskapskrav till kursen Yrkestrafik – vux, 300 poäng.

språkkunskaper så länge det är relevant i förhållande till den sökta utbildningen.

Något som är viktigt att notera i anslutning till huvudmännens beslut om mottagande och bedömning av behörighet är att utbildningen inom komvux ska utgå ifrån varje enskild elev och elevens behov och förutsättningar. Även bedömning av behörighet ska göras utifrån en individuell bedömning av den sökandes förutsättningar. I detta ingår även att hänsyn ska tas till den sökandes behov av stöd och de insatser som kommunen ska tillhandahålla för elever med behov av stöd.

Utredningen anser att regleringen såsom den är utformad i dag ger kommunerna en möjlighet att ställa vissa krav på förkunskaper hos den sökande i de fall detta är relevant även om föreskrifter om förkunskapskrav från Skolverket saknas. Utredningen konstaterar även att en bedömning av den sökandes förutsättningar att tillgoda göra sig utbildningen kan göras utifrån den sökandes personliga egenskaper. Bedömningen måste dock göras utifrån ett tillräckligt underlag. Utredningen anser att den möjlighet som ges kommunerna att bedöma den sökandes kunskaper och kravet på kommunen att vid avsaknad av föreskrifter inhämta en pedagogisk eller övrig utredning är i linje med de krav som i övrigt ställs på komvux med flexibilitet och där elevens behov och förutsättningar ska vara utgångspunkten för utbildningen. Att utgångspunkten för utbildningen och bedömning av behörighet till gymnasial utbildning inom komvux ska utgå ifrån den enskilda individen, och att en individuell bedömning alltid ska göras, gör det dock svårt att ställa upp generella förkunskapskrav.

Utredningen föreslår inte några ändringar av behörighetsbestämmelserna utöver den anpassning det innebär att en bedömning av behörighet ska kunna göras för en sammanhållen yrkesutbildning i sin helhet.

Fullföljande och upphörande av en sammanhållen yrkesutbildning

Utredningen föreslår vidare att bestämmelsen om rätt att fullfölja utbildningen och huvudmannens möjlighet att fatta beslut om att utbildningen ska upphöra ska anpassas till förslaget att kunna motta och anta en elev till en sammanhållen utbildning i sin helhet.

Enligt bestämmelsens nuvarande lydelse⁴⁹ har en elev rätt att fullfölja en kurs som den är antagen till. Detta innebär rimligtvis att en elev som antagits till en sammanhållen utbildning redan i dag har rätt att fullfölja de kurser som ingår i utbildningen. Även om denna rätt kan utläsas redan av den nuvarande regleringen anser utredningen att det behöver förtydligas att denna rätt gäller samtliga kurser som eleven är antagen till och som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen.

Utredningen vill framhålla att elevens rätt att fullfölja hela utbildningen och de kurser som ingår i denna kräver en del anpassningar från kommunens sida om man ser att eleven har svårt att tillgodogöra sig utbildningen. Rätten att fullfölja en utbildning som eleven är antagen till ställer även krav på dokumentation av elevens progression, eller brist på progression som kan leda till att en elev inte kan gå klart utbildningen.

ÖKN har i beslut⁵⁰ den 18 juni 2020 prövat frågan om upphörande av utbildning och har mot bakgrund av att nämnden i tidigare beslut tagit ställning till att det ska gå att göra behörighetsprövning till en hel sammanhållen utbildning bedömt att kommunen även kan besluta att resterande del av den sammanhållna utbildningen kan upphöra, även kurser som ännu inte påbörjats. ÖKN bedömer att kommunen i det aktuella ärendet inte kan anses ha visat att eleven saknat förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen endast utifrån elevens frånvaro. ÖKN gör dock bedömningen att en hög närvaro är nödvändig för att genomföra utbildningen, som innefattar apl. Då det inte framgår att eleven skulle vara begränsad att kunna delta i studierna eller vara i behov av extra anpassningar och mot bakgrund av att anpassningar gjorts för eleven i de mer teoretiska kurserna, och då täta uppföljningar och möten hållits där behov av hög närvaro diskuterats, anser ÖKN att det är visat att eleven har haft en bristande studiemotivation. Nämnden bedömer därmed att kommunen visat att eleven inte har gjort tillfredställande framsteg och haft fog för sitt beslut om upphörande av utbildning.

För att kommunen ska kunna besluta om upphörande av utbildningen krävs således att kommunen dokumenterar och har underlag som visar att eleven inte längre har förutsättningar att tillgodogöra sig resterande del av utbildningen eller av annan anledning inte gör tillfredställande framsteg och inte längre bedöms kunna nå målen för

⁴⁹ 20 kap. 9 § skollagen.

⁵⁰ Beslut den 18 juni 2020, dnr 2020:248.

utbildningen. I denna bedömning ska även tas hänsyn till det eventuella behov av extra anpassningar som eleven kan ha och de åtgärder kommunen erbjuder. Utredningen anser i likhet med ÖKN att denna bedömning kan göras mot en sammanhållen utbildning i sin helhet och att utbildningen på resterande nivåer i ämnen ska kunna avbrytas om eleven inte längre bedöms ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller inte har gjort tillfredställande framsteg.

En konsekvens av att en elev blir antagen till en sammanhållen yrkesutbildning är att eleven, som framgår ovan, har rätt att gå klart en nivå i ett ämne som den är antagen till även om denna ligger ett eller två år bort. Detta ställer krav på övergångsbestämmelser vid framtagnandet av nya ämnen och nivåer i ämnen. Vidare behöver det finnas en långsiktighet vid framtagnande av nationella sammanhållna yrkesutbildningar. Om ämnen och nivåer i ämnen ändras på så sätt att de är att anse som nya ämnen eller nivåer i ämnen har eleven rätt att läsa ämnet eller nivån i ämnet som den antagits till även om dessa ändrats.

5 Ett mer långsiktigt och flexibelt statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux

5.1 Uppdraget

I detta kapitel behandlar utredningen uppdraget att undersöka hur statsbidraget för regional yrkesinriktad vuxenutbildning¹ (regionalt yrkesvux) kan bli mer långsiktigt och förutsägbart när det gäller statens finansiering av yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning (komvux). Av direktivet framgår att utredningen ska analysera om bestämmelserna för regionalt yrkesvux är ändamålsenliga och särskilt ta ställning till om åtgärder behöver vidtas för att skapa fler utbildningsplatser i relativt dyra yrkesutbildningar där det i dag finns stor efterfrågan på arbetskraft. Utredningen ska även lämna nödvändiga författningsförslag.

5.2 Statens och kommunernas finansiering av yrkesutbildning inom komvux

För att förstå utgångspunkten för utredningens bedömningar och förslag om yrkesutbildning inom komvux, behövs en viss förkunskap om bakgrunden till satsningen och om hur statens och kommunernas finansiering av komvux och yrkesutbildning inom komvux har sett ut de senaste 30 åren. Inledningsvis görs därför en kort redogörelse för finansieringen av komvux och yrkesutbildning i komvux de senaste årtiondena fram till i dag.

¹ Förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

En kort historik om statens finansiering av komvux

Statens finansiering av komvux sker framför allt på två sätt, via det generella bidraget till kommunerna och via riktade statsbidrag. Med det generella bidraget till kommunerna avses anslaget 1:1 Kommunal-ekonomisk utjämning, som finns med i regeringens årliga budgetproposition under utgiftsområde 25. Anslaget får användas till utgifter enligt lagen (2004:773) om kommunalekonomisk utjämning. Anslaget får också användas som ett instrument för ekonomiska regleringar mellan staten och kommunsektorn. Medel som tillförs det generella bidraget är inte reserverade till något specifikt ändamål, utan kan användas fritt av kommunerna.

När det gäller komvux används det generella bidraget normalt för att bekosta sådana uppgifter som är reglerade i lag och därmed är skyldigheter för kommunerna. Sedan början av 1990-talet gäller att kommuner och regioner inte bör åläggas nya uppgifter utan att de samtidigt får möjlighet att finansiera dessa på annat sätt än höjda skatter, vilket brukar kallas den kommunala finansieringsprincipen. Sedan den kommunala finansieringsprincipen infördes har kommunerna vid ett flertal tillfällen tillförts medel via det generella bidraget när de ålagts nya uppgifter inom komvux.

Uppgifter som inte är skyldigheter för kommunerna brukar finansieras via riktade statsbidrag. Dessa statsbidrag får bara användas för vissa ändamål och är ibland tidsbegränsade. Stora delar av yrkesutbildningen i komvux finansieras via riktade statsbidrag.

Finansiering av komvux via det generella bidraget

Den nuvarande modellen för statens finansiering av komvux kan härledas till 1993. Då upphörde de riktade bidragen till komvux som tidigare fördelades av länskolnämnderna efter ansökan från kommunerna. Dessa medel, motsvarande 100 000 årsstudieplatser, inordnades då i det generella bidraget till kommunerna.

Från 1996 övergick ansvaret för särsvux² liksom för särskolan³ och gymnasiesärskolan⁴ till kommunerna varvid dessa kompenserades

² Benämns i dag kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning.

³ Benämns i dag anpassad grundskola.

⁴ Benämns i dag anpassad gymnasieskola.

genom en så kallad skatteväxling. Även införandet av rätten till svenska för invandrare (sfi) kompenserades genom skatteväxling.

När det så kallade Kunskapslyftet (som pågick 1997–2002) avslutades infördes ett riktat statsbidrag till kommunerna, som uppgick till 1 800 miljoner kronor. För att få del av bidraget skulle kommunerna själva finansiera en så kallad basorganisation. Det riktade statsbidraget var sökbart för kommunerna för att anordna utbildning utöver basorganisationen. Ett par år senare, 2006, bedömde dock regeringen att det riktade statsbidraget var alltför styrande när det gällde omfattning och innehåll och det inordnades därför i det generella bidraget till kommunerna. Som en besparingsåtgärd reducerades bidraget samtidigt till 1 200 miljoner kronor.

Ett par år senare, 2012, i samband med gymnasiereformen (vux12), infördes en rätt att studera inom komvux för att uppnå grundläggande behörighet för de vuxna som tidigare genomgått ett yrkesprogram i gymnasieskolan. För detta ersattes kommunerna med 100 miljoner kronor per år genom ett tillskott till det generella bidraget.

Från 2017 infördes en rätt att studera inom komvux i syfte att uppnå behörighet till högskola, universitet och yrkeshögskola. För detta kompenserades kommunerna med cirka 500 miljoner kronor per år som tillfördes det generella bidraget.

Den 1 januari 2023 infördes en skyldighet för kommuner att erbjuda kartläggning och validering.⁵ För denna nya uppgift ersätts kommunerna med 60 miljoner per år till det generella bidraget.

Riktade statsbidrag inom komvux

Utöver det generella bidraget till kommunerna finns flera riktade statsbidrag inom komvux.

Mellan 1997–2002 pågick, som nämnts, Kunskapslyftet. Kunskapslyftet finansierades i huvudsak med riktade statliga bidrag till kommunerna och som mest fördelades medel motsvarande drygt 100 000 årsstudieplatser. Ett villkor för att kommunen skulle få statsbidraget var att kommunens verksamhet var av samma omfattning som den hade varit under de tre verksamhetsåren närmast före Kunskapslyftet. Denna nivå, den så kallade basorganisationen, låg totalt i landet på cirka 37 000 årsstudieplatser för den gymnasiala delen i komvux. Först

⁵ Prop. 2021/22:123, *Validering för kompetensförsörjning och livslångt lärande*.

då denna nivå hade uppnåtts genom egen finansiering utgick statsbidraget till kommunerna.

När Kunskapslyftet avslutades 2002 beslutades att de riktade statsbidraget skulle inordnas i det generella bidraget till kommunerna, men som tidigare har nämnts fanns riktade statsbidrag kvar till 2006, då de inordnades i det generella bidraget till kommunerna.

Under 2007 och 2008 fanns inga riktade statsbidrag inom vuxenutbildningen. Det ledde till att yrkesutbildningen i komvux minskade i omfattning. För att motverka brist på arbetskraft återkom därför de riktade statsbidragen 2009 då satsningen på yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och yrkesinriktad särskild utbildning för vuxna på gymnasial nivå (yrkesvux) inleddes. Yrkesvux ersattes 2017 med statsbidraget enligt förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning, som benämns regionalt yrkesvux. Satsningen på yrkesvux/regionalt yrkesvux har vuxit betydligt i omfattning sedan starten 2009.

Regionalt yrkesvux är det enskilt största riktade statsbidraget inom komvux, men det finns fler. Hösten 2011 infördes ett riktat statsbidrag för lärlingsutbildningar inom gymnasial komvux och sårvux (lärlingsvux). Ett syfte var att öka möjligheten till den enskildes omställning samt att stimulera arbetsplatsförlagt lärande (apl) i vuxenutbildningen. Lärlingsvux ingår sedan 2017 som en del i statsbidraget för regionalt yrkesvux.

Sedan 2017 finns även ett statsbidrag för lärcentrum.⁶ Syftet med bidraget är att stimulera utveckling av lärcentrum i kommunerna. I ett lärcentrum kan studerande erbjudas stöd i sitt lärande från lärare och annan personal samt ges möjlighet att möta andra studerande. Lärcentrum finns tillgängligt för elever i komvux, men kan även vara öppet för studerande i andra utbildningsformer för vuxna, till exempel högskola och yrkeshögskola.

Utöver de riktade bidrag som nämns ovan finns bland annat statsbidrag för fortbildning av lärare och förskollärare⁷ samt statsbidrag för karriärtjänster för lärare inom skolväsendet⁸, bland annat inom komvux. Det har tidigare funnits fler tillfälliga, riktade, statsbidrag inom komvux som har försvunnit.

⁶ Förordningen (2017:1303) om statsbidrag för lärcentrum.

⁷ Förordningen (2023:144) om statsbidrag för fortbildning av lärare och förskollärare.

⁸ Förordningen (2019:1288) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare.

Hur fördelas kostnaderna för komvux mellan stat och kommun?

De delar av komvux som är en rättighet för individen bekostas i huvudsak av kommunerna. Staten har dock som tidigare nämnts, i samband med att rättigheterna infördes, fört över medel till kommunerna i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen. De delar av komvux som är en rättighet för individen: sfi, komvux på grundläggande nivå och komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå, bekostas därför av kommunerna. Detsamma gäller behörighetsgivande utbildning inom komvux på gymnasial nivå, det vill säga komvuxutbildning som ger behörighet till studier inom högskolan eller yrkeshögskolan. När det gäller yrkesutbildning inom komvux på gymnasial nivå, som inte är en rättighet för individen, står staten för en stor del av finansieringen, främst genom statsbidraget för regionalt yrkesvux.

Någon uttalad princip för hur kostnaderna för komvux ska fördelas mellan stat och kommun finns inte. Det finns inte heller någon avsiktsförklaring från regeringen om att staten har ett ansvar att medfinansiera komvux. Tidigare har det dock funnits en princip för hur kostnaderna för komvux bör fördelas mellan stat och kommun, där statens bidrag ska motsvara cirka 55 procent av den totala utbildningsvolymen.⁹

Denna princip för fördelning av kostnader avsåg de riktade statsbidrag som utgick till kommunerna mellan 2003 och 2006. De riktade bidragen ersattes dock 2006 av ett generellt bidrag till kommunerna, varför principen inte längre kan anses gälla. Fortfarande står dock staten för en stor del av finansieringen av yrkesutbildning inom komvux på gymnasial nivå genom riktade statsbidrag.

Utbyggnaden av komvux har i huvudsak skett med riktade statsbidrag

Som tidigare konstaterats bekostar staten en stor del av komvux via riktade statsbidrag. Statens finansiering av komvux har dessutom ökat. Utredningen om ökat statligt ansvar för skolan¹⁰ gjorde beräkningar på den totala kostnaden för komvux i riket och kommunernas totala

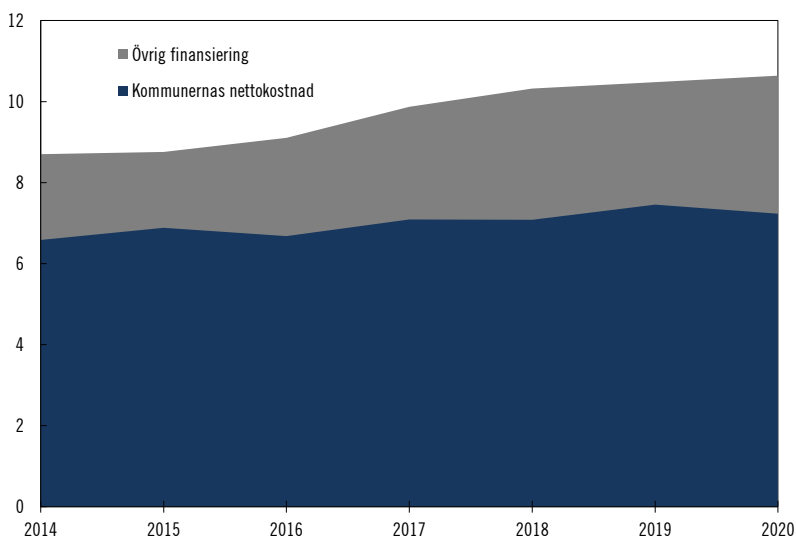
⁹ Prop. 2000/01:72, *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen*, avsnitt 14.1.

¹⁰ SOU 2022:53, *Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag*.

nettokostnader för komvux under tidsperioden 2014–2020.¹¹ Dessa beräkningar illustreras i diagrammet (figur 5.1) nedan som visar att en stor del av den utbyggnad som har skett av komvux sedan 2014 har byggt på riktade statsbidrag. Den kommunala finansieringen, som inbegriper finansiering via det generella statsbidraget, har varit relativt konstant under tidsperioden 2014–2020. Detta trots att kommunerna har tillförts medel via det generella bidraget för rätten till behörighetsgivande utbildning inom komvux. Dessa medel tycks därmed inte ha kommit komvux till del. Den kostnadsökning som har skett har till övervägande del drivits av ökade statliga satsningar på komvux, framför allt komvux på gymnasial nivå.¹²

Figur 5.1 Total kostnad för komvux i riket 2014–2020

Fasta priser i 2020 års prisnivå (mdkr)

Anm.: Avser komvux på grundläggande och gymnasial nivå, sfi och särskild utbildning.

Källa: SOU 2022:53, *Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag*, s. 451.

¹¹ Med nettokostnader avses här kommunernas totala kostnader för komvux efter avdrag för bland annat användaravgifter och riktade statsbidrag.

¹² SOU 2022:53, *Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag*, s. 450 ff.

Statsbidrag för regionalt yrkesvux

Inom statsbidraget för regionalt yrkesvux kan kommuner söka bidrag för att finansiera yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå. Syftet med utbildning som finansieras av statsbidraget är att den dels ska leda till kompetenser som efterfrågas på arbetsmarknaden, dels att nå de grupper som saknar gymnasieutbildning, eller har en gymnasial yrkesutbildning som behöver kompletteras. För att ta del av bidraget ska minst tre kommuner samverka om planering och genomförande av utbildningen. Vidare ska sammansättningen av utbildningen planeras efter samråd med företrädare för arbetsgivare, organisationer eller andra sammanslutningar som är verksamma inom de branscher som finns företrädda i de samverkande kommunerna. Ersättningsnivåerna för utbildning inom statsbidraget för regionalt yrkesvux har inte justerats sedan 2017.

Statens skolverk (Skolverket) behandlar statsbidraget som fem olika delar utifrån regleringsbrevet

- Yrkesvux
- Yrkesvux kombination
- Lärlingsvux
- Lärlingsvux kombination
- Yrkesförarutbildning.

De fem olika delarna av statsbidraget söks separat. Om någon del av statsbidraget inte nyttjas, kan kommunerna inte överföra dessa medel till en annan del där det finns behov. I stället ska medlen återlämnas till Skolverket. Även om statsbidraget i många avseenden behandlas som fem olika delar bör det dock påpekas att förordningen om statsbidrag för regionalt yrkesvux inte anger att de olika delarna ska sökas separat, utan denna uppdelning har fastställts i regleringsbrevet för Skolverket.¹³

Inom statsbidragsdelen yrkesvux, som utgör den största delen av regionalt yrkesvux, finns två ersättningsnivåer, 35 000 kronor respektive 75 000 kronor per årsstudieplats beroende på vilken yrkesutbildning som ersätts. Exempelvis ger en yrkesutbildning inom vård och omsorg 35 000 kronor per årsstudieplats medan yrkesutbildning inom

¹³ Se till exempel *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Statens skolverk*, s. 18.

bygg och anläggning ger 75 000 kronor per årsstudieplats. En årsstudieplats motsvarar 800 verksamhetspoäng och kan fördelas mellan flera elever.

Statsbidraget för lärlingsvux består av tre delar, ersättning till huvudmannen, ersättning till arbetsplatsen och utbildning av handledare. Huvudmannen ersätts med 50 000 kronor per årsstudieplats och bidragsår. Ersättning till arbetsplatsen för det arbetsplatsförlagda lärandet uppgår till högst 40 000 kronor och 3 500 kronor ska ersätta kostnader för utbildning av handledare på den arbetsplats som tar emot en elev, givet att handledaren fullföljt en handledarutbildning. Bidrag får inte lämnas för en handledare som statsbidrag enligt denna förordning har lämnats för tidigare.

I kombinationsutbildningar kombineras yrkesutbildningen med sfi och/eller svenska som andraspråk (sva). Det ska även ingå stödjande insatser. För yrkesvux kombination och lärlingsvux kombination lämnas statsbidrag med 110 000 kronor per årsstudieplats.

Orienteringskurser och kurser i svenska, sva, engelska, matematik och samhällskunskap på gymnasial nivå ger 30 000 kronor per årsstudieplats. Dessa kurser kan sökas inom samtliga delar av bidraget som beskrivs ovan.

Inom yrkesförarutbildning ersätts kommunen mellan 60 000 kronor och 95 000 kronor beroende på vilken utbildning det gäller.¹⁴ Dessa bidragsnivåer anges inte i förordningen. I regleringsbrevet 2010 fick Skolverket ett anslag från regeringen utan beslut om belopp per plats. Skolverket fick därför själva fastställa beloppen med riktvärdet att anslaget skulle räcka till ungefär samma antal utbildningsplatser som tidigare.

För att kommunerna ska få statsbidrag finns ett krav på att kommunerna själva ska finansiera yrkesutbildning inom komvux, vilket brukar kallas för krav på kommunal medfinansiering. Kravet på medfinansiering gäller dock enbart delen benämnd yrkesvux, och därmed inte för lärlingsvux, kombinationsutbildningar eller yrkesförarutbildning. Kommuner som samverkar ska sammantaget anordna och finansiera tre sjundedelar av det antal årsstudieplatser som de får statsbidrag för.¹⁵

¹⁴ Utbildning inom persontransport som omfattar 500 verksamhetspoäng ger 60 000 kronor, utbildning inom godstransport om 600 verksamhetspoäng ersätts med 69 000 kronor och utbildning inom godstransport 2 om 800 verksamhetspoäng ersätts med 95 000 kronor.

¹⁵ 20 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

För att få del av statsbidraget måste kommunerna först lämna in en ansökan till Skolverket, som fördelar bidraget. Kommunernas ansökan om statsbidrag består av flera delar. Förutom en uppräkningsplanering av vilken del av statsbidraget och hur många utbildningsplatser kommunerna ansöker om, ska ansökan även innehålla en utbildningsplanering och vilka kommuner eller kommunalförbund de samverkar med.

När Skolverket ska fördela statsbidraget till kommunerna ska myndigheten ta hänsyn till arbetsmarknadens behov av kompetens och arbetslöshetens omfattning.¹⁶ I Skolverkets fördelningsmodell, eller fördelningsnyckel som den också kallas, ingår tre variabler: arbetslöshetssiffror, uppgifter från Arbetsförmedlingen om vilka yrken det råder brist inom och utbildningsnivå.¹⁷ Detta innebär en viss eftersläpningseffekt eftersom statistiken som används för att ta fram variablerna samlas in och publiceras i efterhand. Statsbidraget fördelas sedan proportionerligt utifrån söktrycket och delas ut för ett år i taget. Statsbidrag som inte används under året ska återlämnas till Skolverket.

Regionalt yrkesvux är underutnyttjat

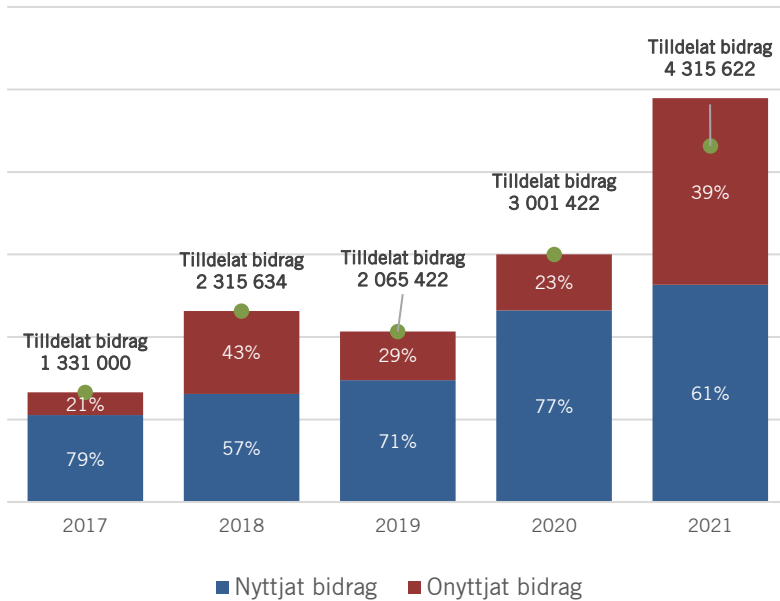
Jämfört med många andra statsbidrag inom utbildningsområdet har statsbidraget för regionalt yrkesvux en låg nyttjandegrad. Sedan 2017 har statsbidraget enbart använts till 68 procent i snitt jämfört med anslaget, vilket visas år för år i diagrammet nedan. Dessa siffror kan exempelvis jämföras med statsbidrag för utbildning i yrkeshögskolan som varje år har ett nära på fullt nyttjande.

¹⁶ 34 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

¹⁷ Inom variabeln utbildningsnivå återfinns personer mellan 20–64 år med högst tvåårig gymnasial utbildning. Värdet per kommun ställs i relation till det totala värdet för samtliga kommuner och bildar variabeln utbildningsnivå.

Figur 5.2 Nyttjat statsbidrag för regionalt yrkesvux 2017–2021

Tusental kronor

Källa: Skolverkets regleringsbrev 2017–2021, beslutsunderlag gällande redovisning av bidrag från Skolverket och egna beräkningar.

De olika delarna av statsbidraget används olika mycket i förhållande till det belopp som Skolverket beviljar. Den del som används mest är yrkesvux följt av yrkesförarutbildning. Den del som används minst är lärlingsvux kombination, som under de jämförda åren som mest har använts till 45 procent jämfört med beviljat belopp, men de flesta år betydligt mindre än så.¹⁸

¹⁸ Observera att nyttjandegraden för hela regionalt yrkesvux här beräknas i nyttjat bidrag i förhållande till regionalt yrkesvux enligt riksdagens beslut. För delarna av statsbidraget avses nyttjande i förhållande till Skolverkets beslut. Detta eftersom storleken på delarna inte är bestämt på förhand. De två måtten är inte jämförbara med varandra.

5.3 Utredningens utgångspunkter och förslag

5.3.1 Finansieringen av yrkesutbildning för vuxna ska delas mellan staten och kommunerna

Både staten och kommunerna finansierar yrkesutbildningen inom komvux. En sådan delad finansiering finns i varierande grad i alla skolformer. Statens andel av finansieringen av komvux är dock betydligt större än för andra delar av skolväsendet. Detta är dock inget nytt, utan har gällt ända sedan 1990-talet. Statens finansiering av komvux har dock ökat de senaste åren.

Ett starkt skäl till att staten tar ett stort ansvar för finansieringen av komvux är att skolformen, i synnerhet yrkesutbildningen i komvux, har en viktig roll i statens arbetsmarknadspolitik. Detta gäller inte minst satsningen på regionalt yrkesvux. Regeringens motiv för satsningen var redan från början till stor del arbetsmarknadspolitiska, inte bara utbildningspolitiska. Detta framgår delvis av syftet med yrkesvux men är ännu tydligare i de motiv för satsningen som regeringen anger i den årliga budgetpropositionen. I budgetpropositionen för 2023¹⁹ anges till exempel

Många arbetsgivare har svårt att hitta arbetskraft med rätt kompetens. Detta gäller såväl privata företag som arbetsgivare inom offentlig sektor. Den bristande matchningen på arbetsmarknaden beror delvis på att arbetssökande inte har den kompetens som efterfrågas. Därför behövs fortsatt satsningar på yrkesutbildning för vuxna, både gymnasial yrkesutbildning inom komvux och eftergymnasial utbildning inom yrkeshögskolan i hela landet. Detta är viktigt för Sveriges konkurrenskraft både för kompetensförsörjningen till välfärden och till det privata näringslivet. Det är också viktigt för den arbetssökande individen att kunna få en utbildning som leder till arbete.

Den arbetsmarknadspolitiska prägeln har dessutom förstärkts de senaste åren och regionalt yrkesvux har i större mån kommit att komplettera statliga utbildningsinsatser i Arbetsförmedlingens regi. Arbetsförmedlingen har följaktligen sedan ett par år tillbaka även fått ökade möjligheter att anvisa arbetslösa till utbildning i komvux. Det stora inslaget av arbetsmarknadspolitik som motiv för satsningar på yrkesutbildning inom komvux utgör enligt utredningens uppfattning också ett gott skäl till att staten bör ta ett fortsatt stort ansvar för finansieringen av yrkesutbildningen inom komvux.

¹⁹ Prop. 2022/23:1, *Budgetpropositionen för 2023*, UO 16, avsnitt 4.5.1.

Principen som enligt utredningen bör gälla är därför att finansieringen av ett mer långsiktigt och stabilt utbildningsutbud ska bekostas av staten och kommunerna gemensamt. I grunden är komvux ett kommunalt ansvar och det är därför rimligt att kommunerna inte drar ned på sin finansiering, utan fortsatt tar ett stort ansvar för finansiering av yrkesutbildning i komvux. Staten bör dock ha huvudansvaret för att finansiera kortsiktiga satsningar på yrkesutbildning inom komvux. Dessa sker oftast som svar på förändringar i konjunkturen som påverkar arbetslöshet eller kompetensbehovet, och därmed även efterfrågan på utbildning. Det är därför motiverat att staten står för huvuddelen av kostnaden för sådana utbildningar.

5.3.2 Statsbidraget behöver bli mer långsiktigt och flexibelt

Som anges ovan är det varje år en relativt stor andel av statsbidraget för regionalt yrkesvux som inte används av kommunerna, utan lämnas tillbaka. Detta trots att det finns ett stort utbildningsbehov hos den vuxna befolkningen. Dessutom är den stora bristen på arbetskraft inom många yrkesområden som regionalt yrkesvux utbildar till väl känd. Orsaker som framhålls av bland annat Vuxenutbildning i Samverkan (ViS), Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Skolverket som skäl till att hela statsbidraget inte kan nyttjas, är till exempel avbrott från utbildningar, brist på apl-platser, att enstaka utbildningar inte får tillräckligt med sökande och inte minst brist på yrkeslärare. I en enkätstudie²⁰ från SKR besvarade kommuner frågan vilka hinder som finns för att bredda utbudet av yrkesutbildningar inom ett samverkansområde. De vanligaste orsakerna (60 procent) var för få sökande till yrkesutbildningarna och bristen på apl-platser. I en jämförelse mellan statsbidraget för regionalt yrkesvux och till exempel statsbidraget för utbildning inom yrkeshögskolan är nyttjandegraden för yrkesvux ändå låg.

Ettåriga beslut gör att det är svårare att nyttja hela statsbidraget

Utredningen erfar att ett viktigt skäl till att statsbidraget inte nyttjas fullt ut beror på statsbidragets konstruktion, som gör att statsbidraget är både kortsiktigt och icke-flexibelt.

²⁰ SKR (2022), *Yrkesutbildning, kombinationsutbildning och elevstöd inom komvux*.

Till att börja med är bemyndigandet till Skolverket om att fatta beslut om statsbidrag för regionalt yrkesvux endast ettårigt. Detta kan jämföras med statsbidraget till utbildning i yrkeshögskolan som har ett sjuårigt bemyndigande.

Problemen med ettåriga statsbidrag inom regionalt yrkesvux har uppmärksammats av flera aktörer. I betänkandet av Utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskola (den så kallade dimensioneringsutredningen) anges att den ettåriga tilldelningen av statligt finansierade utbildningsplatser skapar svaga incitament för kommunerna att strategiskt investera långsiktigt i lärare, lokaler, utrustning med mera.²¹ Sådana investeringar innebär ett stort risktagande eftersom det är okänt hur kommande års statsbidrag kommer att fördelas.²² Även Skolverket, Riksrevisionen, SKR och ViS har uttryckt att den ettåriga tilldelningen skapar en osäkerhet hos kommunerna för finansieringen framöver och att en översyn därför krävs.²³

Flera kommuner som utredningen har varit i kontakt med framhåller att det innebär ett ekonomiskt risktagande att starta en yrkesutbildning som ska pågå in i nästkommande år. Detta eftersom det inte finns någon garanti för statlig ersättning för utbildning som pågår över fler budgetår. Start av sådana utbildningar innebär i sin tur att kommunerna kan behöva reservera kommunala medel för att utbildningen ska kunna fortsätta nästkommande år.

Det finns även fler skäl till att statsbidraget uppfattas som kortsiktigt. Ett är att storleken på statsbidraget för regionalt yrkesvux varierat från år till år, ibland relativt kraftigt. Dessa förändringar i statsbidraget aviseras ofta dessutom sent på året i samband med regeringens beslut om budgetpropositionen. De sena besluten gör det svårt för kommunerna att planera och budgetera för en nivå som är anpassad till statsbidraget. Skälen som regeringen brukar ange till de snabba förändringarna i nivån på statsbidraget är oftast att antalet platser inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen behöver öka eller minska för att möta snabbt förändrade utbildningsbehov, ofta beroende på konjunkturutvecklingen, vilket i sin tur påverkar efterfrågan

²¹ SOU 2020:33, *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning*.

²² Skolverket (2023), *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning för åren 2018–2022*, s. 184.

²³ Skolverket (2023), *Information om och stöd i genomförandet av kombinationsutbildningar inom komvux*, SKR (2022), *Skrivelse avseende behov av att skyndsamt se över statsbidraget för regionalt yrkesvux samt insatser för individer på sfi*, dnr 22/00288, och Riksrevisionen (2017), *Riktade statsbidrag till skolan – nationella prioriteringar men lokala behov*, dir. 2017:3.

på utbildning. Snabba förändringar av statsbidraget skapar dock problem för kommunerna, både för att det kan ta tid att upphandla eller själva anordna mer utbildning, och för att kommunerna själva måste finansiera ett antal årsstudieplatser utöver de årsstudieplatser som de beviljas statsbidrag för.²⁴ Om staten satsar mer medel på statsbidraget för regionalt yrkesvux, måste även kommunerna öka sin finansiering för att kunna ta del av hela bidraget.

Kortsiktigheten i statsbidraget och den osäkerhet det skapar hos kommunerna drabbar inte minst dyrare yrkesutbildningar som har relativt få sökande och ett varierande söktryck från år till år. Sådana yrkesutbildningar kan vara avgörande för den regionala kompetensförsörjningen, men innebär samtidigt ett stort ekonomiskt risktagande för kommunerna.

Ett flexibelt statsbidrag behöver kunna möta olika behov

Utöver mer långsiktighet behöver statsbidraget i högre grad kunna möta förändrade utbildningsbehov, såväl utifrån elevgruppen som behovet på arbetsmarknaden. Det behöver bli mer flexibelt. Utformningen av dagens statsbidrag är i vissa avseenden inte anpassat för att kommunerna snabbt ska kunna ändra utbildningsutbudet. Vuxnas intresse för olika utbildningar kan vara svåra att förutse och kompetensbehoven kan förändras snabbt, till exempel om en ny arbetsplats etableras i en kommun. Utredningen har uppfattningen att den uppdelning av statsbidraget i fem separata delar som följer av Skolverkets regleringsbrev inte möjliggör en tillräcklig flexibilitet. Många kommuner som utredningen har träffat vill kunna föra över statsbidrag mellan de olika delarna inom regionalt yrkesvux för att snabbare kunna öka och minska antalet platser på olika yrkesutbildningar. Även andra aktörer, som SKR, ViS och Svenskt Näringsliv, har i olika sammanhang framfört att kommunerna behöver kunna använda statsbidraget mer flexibelt.

Uppdelning av statsbidraget i fem olika delar i Skolverkets regleringsbrev har upphört från och med myndighetens regleringsbrev för 2024, och utredningen avstår därför för att lämna förslag kring detta.

²⁴ 20 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

Förslagen rörande statsbidraget ska ses som delar i en större helhet

I utredningens direktiv anges ett antal grunder för att utreda frågan om statsbidragets utformning, bland annat om det bör vidtas åtgärder för att skapa fler utbildningsplatser i relativt dyra yrkesutbildningar som utbildar mot yrken med stor efterfrågan på arbetskraft. Utredningens uppfattning är dock att just denna fråga inte främst löses genom statsbidragets utformning. I stället lämnar utredningen förslag inom andra områden som bättre adresserar den typen av utmaningar. Förslagen kring statsbidragets utformning ska därför ses som en av flera åtgärder som bör vidtas för att åstadkomma en långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna.

5.3.3 Ett samlat statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux

Utredningens förslag: Statsbidraget enligt förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning ska ersättas av en förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning.

Ny förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux

Utredningens förslag rörande nya statsbidragsregler för yrkesutbildning inom komvux är så omfattande att förändringar inom ramen för gällande förordning om statsbidrag för regionalt yrkesvux skulle vara mycket komplicerade. Utredningen föreslår därför att den nuvarande statsbidragsförordningen ersätts av en ny förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux.

Gällande förkortningen yrkesvux bedömer utredningen att det är rimligt att den används som förkortning för all yrkesutbildning inom komvux, oavsett om den är finansierad av statsbidrag eller inte. Därmed kan uttrycket även användas i statsbidragsförordningen som avser statsbidrag för just yrkesutbildning inom komvux. För elever och andra som inte är direkt inblandade i administrationen av statsbidraget är det oftast inte möjligt att veta om en plats inom en yrkesutbildning i komvux finansieras av statsbidrag eller inte. Av det skälet är det mest praktiska att all yrkesutbildning i komvux ska kunna benämnas yrkesvux. Statsbidraget för yrkesutbildning inom komvux ska därmed kunna benämnas statsbidraget för yrkesvux.

Ett samlat statsbidrag för ökad flexibilitet

Många kommuner som utredningen har träffat anser att dagens uppdelning av statsbidraget i flera delar bidrar till en bristande flexibilitet. Effekten blir att det är svårare att ändra utbildningsutbudet efter förändrade behov som uppstår under ett bidragsår. Högt upp på många kommuners önskelista är därför att det ska finnas en möjlighet att själva kunna omfördela statsbidraget mellan de olika delarna.

Utredningen delar kommunernas åsikt. Konstruktionen med fem olika delar, i praktiken fem olika statsbidrag inom samma statsbidragsförordning, är varken tillräckligt flexibelt eller ändamålsenligt i förhållande till statsbidragets syften. Uppdelningen av statsbidraget försämrar kommunernas möjlighet att snabbt ändra utbudet av yrkesutbildningar efter förändrade behov, till exempel genom att dra ned på antalet platser i utbildningar med lågt söktryck och öka antalet platser på utbildningar med högt söktryck. Denna uppdelning i Skolverkets regleringsbrev upphörde dock, som nämnts, från och med 2024.

5.3.4 En flerårig grundfinansiering ger större förutsägbarhet i statsbidraget för yrkesutbildning inom komvux

Utredningens förslag: Det ska införas grundfinansiering i form av ett grundbidrag och en tilläggsfinansiering i form av ett tilläggsbidrag för statlig finansiering av yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning.

Staten ska besluta om medel till grundbidraget. Grundbidragets storlek beslutas för tre år åt gången. Grundbidragets storlek ska inledningsvis fastställas till genomsnittet av det nyttjade statsbidraget för de tre närmast föregående åren. Grundbidragets storlek ska justeras vart tredje år baserat på skolindex.

Grundbidraget som en kommun kan rekvirera ska baseras på antalet invånare över 17 år i kommunen.

Staten ska även kunna besluta om medel till statsbidrag för yrkesutbildning utöver grundbidraget. Dessa medel, i form av ett tilläggsbidrag, ska beslutas för högst ett budgetår i taget och finansieras av staten utan krav på kommunal medfinansiering.

Yrkesvux ska bestå av ett treårigt grundbidrag och ett ettårigt tilläggsbidrag

En utgångspunkt för utredningens uppdrag är att statsbidraget för yrkesvux behöver bli mer långsiktigt och förutsägbart. Ett sätt att uppnå detta är att besluta om statsbidrag för flera år åt gången. I dag gäller beslut om statsbidrag ett år. Många kommuner som utredningen har varit i kontakt med har efterfrågat ett långsiktigt statsbidrag som sträcker sig över minst två år. Det skulle förhindra den ryckighet som dagens ettåriga tilldelning innebär. Ett beslut om statsbidrag som gäller för fler år underlättar en långsiktig planering av utbildningen för kommunerna.

Samtidigt som statsbidraget behöver bli mer långsiktigt kommer det även framöver finnas ett behov av att öka eller minska på utbudet av platser inom yrkesutbildningen i komvux för att möta förändringar i efterfrågan. Variationer i efterfrågan på utbildningen orsakas ofta av förändringar i arbetslösheten och kompetensbehov på arbetsmarknaden, vilka ofta är svåra att förutse och förändringar i utbildningsutbudet kan därför behöva ske snabbt.

Statsbidraget för yrkesvux behöver således både bli mer långsiktigt och förutsägbart samtidigt som det fortsatt ska kunna möta relativt snabba förändringar i efterfrågan på yrkesutbildning för vuxna. För att åstadkomma detta föreslår utredningen att statsbidraget för yrkesvux delas upp i två delar, ett grundbidrag som ska gälla för tre år samt ett tilläggsbidrag som ska kunna variera mellan åren och beslutas ett år i taget.

Ett treårigt grundbidrag

Utredningens förslag om ett grundbidrag innebär att staten garanterar en grundnivå på statsbidraget för tre år åt gången. Ett flerårigt grundbidrag gör att kommunerna med större träffsäkerhet kan förutse hur många utbildningsplatser som de behöver anordna kommande år för att få fullt statsbidrag. Grundbidraget gör även att kommunernas ekonomiska risktagande när det till exempel gäller att satsa på olika yrkesutbildningar minskar, vilket i sin tur gör att både antalet utbildningsplatser och bredden på utbildningsutbudet kan öka.

En annan effekt av förslaget är att kommunerna vet hur mycket de själva behöver finansiera de kommande åren för att få fullt stats-

bidrag för yrkesvux. Detta kommer sannolikt bidra till förbättrade möjligheter för en mer långsiktig planering av yrkesutbildningen jämfört med i dag.

Det treåriga grundbidraget ska fastställas genom ett beslut av Skolverket.

Utredningen bedömer att tre år är en tillräckligt långsiktig finansiering för att kommunerna ska våga satsa på att starta dyrare utbildningar. Tre år innebär att hela finansieringen är garanterad även för längre yrkesutbildningar och ofta även för flera utbildningsstarter. Ett ytterligare skäl till att utredningen har kommit fram till att tre år är en lämplig längd för beslut om grundfinansiering är att Skolverkets regionala planeringsunderlag är planerade att gälla tre år. Dessa kommer vara av stor relevans för kommunernas utbildningsplanering och det är därför en fördel om besluten avseende statsbidragen kan gälla under samma period som planeringsunderlagen.

Tilläggsbidrag

Som nämnts ovan har det statliga anslaget till regionalt yrkesvux varierat över åren. Skillnaderna har motiverats både av tillfälliga behov och av regeringens ambitionsnivå för yrkesvux. För att utbudet av yrkesutbildning inom komvux ska kunna möta förändringar i efterfrågan på utbildning kan det behövas ytterligare platser utöver de som bekostas av det treåriga grundbidraget. Utredningen föreslår därför en möjlighet för kommunerna att erhålla medel utöver grundbidraget för yrkesvux i form av tilläggsbidrag. Tilläggsbidraget består dels av de medel som är kvar av anslaget efter beslut om grundbidraget, dels medel som eventuellt skjuts till av regeringen.

Beslut om ansökningar av tilläggsbidraget bör fattas av Skolverket för högst ett år i taget. Detta kan liksom i dag innebära en kortsiktighet i delar av yrkesvux, men dessa medel kommer, till skillnad från vad som gäller i dag, inte innebära några ytterligare krav från kommunerna att bekosta mer utbildning. Utredningen bedömer därför att kommunerna kommer ha lättare att snabbt anordna, eller upphandla, fler utbildningsplatser. Förutsättningarna att vid behov snabbt skala upp antalet platser i yrkesvux kommer på så sätt att förbättras jämfört med i dag. Även om extra medel beslutas för ett år, aviserar regeringen i budgetpropositionen medel för flera år framöver. På så sätt

kan även tilläggsbidraget bli relativt förutsägbart, även om Skolverkets beslut om medel bara gäller ett år.

Som redan har nämnts förändras konjunkturen över tid och därmed även efterfrågan på utbildning. Ökad arbetslöshet, kompetensbrist liksom andra förändringar som påverkar efterfrågan på utbildning kan kräva att staten går in med tilläggsbidrag utöver det treåriga grundbidraget.

Skälen till att tilläggsbidraget bara bör beslutas för ett år åt gången är praktiska. En ordning där tilläggsbidrag kan beviljas för ett, två eller tre år kan innebära att flera parallella satsningar med extra medel med olika längd. Det kan göra det svårt för kommunerna att hålla reda på hur mycket statsbidrag som har beviljats för innevarande och kommande år. Även redovisningen av statsbidraget försvåras. Om medel utöver grundbidraget för yrkesvux alltid besluts för högst ett år åt gången blir statsbidraget lättare att överblicka.

Flera faktorer påverkar efterfrågan på utbildning. Det nyligen införda omställningsstudiestödet med generösare villkor för statlig studiefinansiering, kan till exempel leda till ökad efterfrågan på vuxenutbildning de kommande åren. Förändringar inom arbetsmarknadspolitiken, till exempel minskat anslag för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, kan också leda till att fler vuxna söker sig till yrkesutbildning inom komvux. Eftersom kommunerna själva inte rår över dessa omständigheter är det rimligt att staten tar ett stort ansvar för att möta den ökande efterfrågan på yrkesutbildning som sådana beslut kan innebära. Utredningen föreslår därför att tilläggsbidraget inte ska kräva kommunal medfinansiering. En förutsättning för att kommunerna ska erhålla tilläggsbidrag är dock att hela grundbidraget planeras att användas.

Senast i samband med fastställandet av grundbidragets storlek kommer kommunen att kunna bedöma huruvida det finns ett behov av att söka tilläggsbidrag. Det gör att kommunen kommer att kunna skicka in en rekvisition om grundbidrag och ansökan om tilläggsbidrag samtidigt.

Utredningens uppfattning är också att det kommer att finnas enskilda kommuner som gör bedömningen att de inte kommer att ha behov av hela det takbelopp som grundbidraget utgör. Här finns då en möjlighet för omfördelning av statsbidraget inom ett samverkansområde, i de fall andra kommuner har större behov än vad som täcks av deras grundbidrag.

Utredningens förslag om ett treårigt grundbidrag och ett ettårigt tilläggsbidrag är en avvägning mellan behovet av en långsiktig finansiering och behovet av att kunna ändra storleken på statsbidraget efter hastigt uppkomna behov, liksom behovet att omfördela statsbidraget mellan kommunerna som nyttjat hela sin tilldelning och de som inte kommer kunna använda alla medel. Detta för att öka statsbidragets nyttjandegrad och omfördela medel till huvudmän som har möjlighet att använda dem.

Grundbidraget ska inledningsvis motsvara snittet av tidigare nyttjade statsbidrag

Under ett antal år har statsbidraget för regionalt yrkesvux varit underutnyttjat. Sedan 2017 har statsbidraget enbart använts till 68 procent i snitt jämfört med anslaget. Skillnaden mellan nyttjade statsbidrag och de medel som regeringen anslagit i budgetpropositionen för regionalt yrkesvux har varit ännu större. För att öka nyttjandegraden av statsbidraget anser utredningen att storleken på grundbidraget på nationell nivå inledningsvis ska fastställas till genomsnittet av de tre föregående årens nyttjade statsbidrag för yrkesvux. Efter den inledande treåriga bidragsperioden anser utredningen att grundbidraget bör justeras automatiskt baserat på skolindex.²⁵

Genom att koppla grundbidraget till faktiskt nyttjade statsbidrag bedömer utredningen att precisionen i anslagets storlek ökar. Att koppla grundbidraget till nyttjade statsbidrag leder också till att förutsägbarheten för statsbidragets storlek på lång sikt förbättras för kommunerna. Förutom att ge det treårsperspektiv som den längre beslutsperioden innebär, kan kommunerna göra en kvalificerad bedömning av statsbidraget inför nästkommande beslutsperiod.

Regeringen bör i regleringsbrevet för Skolverket lämna närmare anvisningar för det inledande fastställandet av grundbidraget.

Alternativa beräkningsgrunder för grundbidraget

Som nämnts tidigare har nyttjandegraden av statsbidraget för regionalt yrkesvux varit underutnyttjat. För att öka precisionen och nyttjandegraden av statsbidraget förslår utredningen alltså att grund-

²⁵ Förordningen (1993:167) om skolindex.

bidraget inledningsvis ska basera sig på genomsnittet av de tre föregående årens nyttjade statsbidrag för yrkesvux. För att bibehålla precisionen och nyttjandegraden av statsbidraget hade det varit möjligt att fortsätta använda snittet av nyttjade statsbidrag som beräkningsgrund för varje ny treårig bidragsperiod. Utredningen anser dock att detta skulle innebära negativa effekter vad gäller incitamenten för kommunerna. Om varje ny beräkning av grundbidragets storlek skulle basera sig på nyttjade grund- och tilläggsbidrag skulle det leda till en återkommande ökning av kravet på den kommunala medfinansieringen. Om den nya beräkningen enbart skulle grunda sig på utnyttjat grundbidrag skulle en eventuell förändring av grundbidraget bara kunna ske nedåt.

Ytterligare ett alternativ hade kunnat vara att enbart ange en procentsats för grund- respektive tilläggsbidrag och låta Skolverket tillämpa denna procentsats vid fördelningen av statsbidraget. I en sådan modell skulle alltid den fastställda procentsatsen utgöra andelen av de av regeringen anslagna medlen för yrkesutbildning som skulle vara grundbidrag respektive tilläggsbidrag. Utredningen anser dock att en sådan modell skulle vara för oprecis, och riskera att inte adressera problemet med det underutnyttjande som finns i dag. Denna modell riskerar också att driva upp andelen utbildningar som skulle behöva medfinansieras av kommunerna.

Utredningen föreslår att grundbidraget efter den inledande treårsperioden ska räknas upp med skolindex. Ett alternativ till detta skulle kunna vara att räkna upp grundbidraget med en fastställd procentsats. Avsikten med uppräkningsindex är dock att kompensera huvudmännen för ökade kostnader, och utredningen anser att det är mer lämpligt att koppla en sådan uppräkningsindex till ett existerande index för skolan.

Grundbidraget per kommun ska beräknas baserat på invånarantalet i kommunen

I dag fördelas statsbidraget för regionalt yrkesvux av Skolverket efter ansökan från kommunerna. Som nämnts ovan innehåller denna ansökan en rad uppgifter som enbart används för att bedöma om ansökan uppfyller villkoren i förordningen, men som inte påverkar hur statsbidraget fördelas. Skolverket använder sig också av en fördelningsnyckel där hänsyn ska tas till bland annat arbetslöshetssiffror,

uppgifter från Arbetsförmedlingen om vilka yrken det råder brist inom och utbildningsnivå. Som utredningen har konstaterat tidigare finns det dock en eftersläpning i statistiken, vilket kan leda till att tilldelningen av statsbidrag kan basera sig på inaktuella uppgifter.

Som ett led i arbetet att göra statsbidraget mer flexibelt och förutsägbart anser utredningen dels att kommunerna ska kunna rekvirera grundbidraget utan ansökan, dels att Skolverket ska beräkna grundbidraget per kommun utifrån antalet invånare över 17 år i kommunen. Inom ett samverkansområde innebär det att grundbidraget för samverkansområdet baserar sig på det sammanlagda antalet invånare över 17 år i samverkansområdet.

En rekvisition i stället för ett ansökningsförfarande förenklar processen med tilldelning av statsbidrag avsevärt, såväl för kommunerna som för Skolverket. När rekvisitionen dessutom baserar sig på invånarantal i kommunen skapar detta en förutsägbarhet i statsbidraget som utredningen har erfarit är starkt efterfrågat.

Utredningen är medveten om att det inte enbart är kommunens storlek som påverkar behovet av yrkesutbildning i kommunen och att andra viktiga faktorer har påverkat utformningen av dagens fördelningsnyckel hos Skolverket. Utredningen anser dock att detta kompenseras av möjligheten för kommunerna att ansöka om medel utöver grundbidraget.

En tänkbar nackdel med en rekvisition av grundbidraget baserat enbart på invånarantal är att det skulle kunna driva upp kommunens kostnad för medfinansiering. Om det möjliga grundbidragets storlek skulle medföra ett medfinansieringskrav som är större än vad kommunen har möjlighet att finansiera skulle det låsa fast kommunens möjlighet att planera sin ekonomi. Av den anledningen anser utredningen att beloppet som fastställs som grundbidrag för samverkansområdet baserat på invånarantalet ska vara ett takbelopp, med möjligheten för kommunerna inom ett samverkansområde att rekvirera ett lägre belopp. På det sättet kvarstår flexibiliteten för kommunerna att anpassa storleken på sitt grundbidrag.

Ett grundbidrag som baserar sig enbart på kommunens invånarantal riskerar att medföra en ojämlik situation för kommuner där det finns ett utbildningsbehov som inte motsvaras av invånarantalet. Här anser utredningen att möjligheten att söka tilläggsbidrag kompenserar för den risken.

5.3.5 Skolverkets beslut om statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux

Utredningens förslag: Statsbidragsförordningen ska reglera hur grundbidragets storlek fastställs.

Statens skolverk ska ansvara för att fastställa grundbidragets storlek. Skolverkets beslut om grundbidraget för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska ske genom ett rambeslut som gäller i tre år. De samverkande kommunerna ska utifrån rambesluten kunna rekvirera statsbidrag för grundbidraget för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning.

Skolverkets bemyndigande att besluta om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska utökas till fyra år.

Skolverket ska fatta beslut om tilläggsbidrag efter ansökan från de samverkande kommunerna. Beslut om tilläggsbidrag ska gälla för ett år.

Utredningens förslag om uppdelning av statsbidraget för yrkesvux i ett grundbidrag och ett tilläggsbidrag innebär att någon måste ansvara för att fastställa grundbidragets storlek på nationell nivå. Efter som utredningen också föreslår att grundbidragets storlek inledningsvis fastställs med utgångspunkt i nyttjade statsbidrag för de tre närmast föregående åren, anser utredningen att det lämpligaste är att Skolverket ges ansvaret för att fastställa grundbidragets storlek för de treåriga bidragsperioderna. I praktiken innebär det att regeringen fattar beslut om anslaget storlek till Skolverket precis som i dag, och Skolverket fattar sedan beslut om hur stor del av anslaget som ska vara grundbidrag respektive tilläggsbidrag.

Utredningen föreslår att besluten om statsbidrag för yrkesvux till kommunerna delas upp i ett beslut om grundbidrag och ett beslut om tilläggsbidrag. Besluten bör liksom i dag fattas av Skolverket. När det gäller grundbidraget föreslår utredningen att dagens ansökningsförfarande tas bort helt och ersätts av ett rambeslut från Skolverket baserat på antalet invånare över 17 år i kommunen. Rambeslutet bör gälla i tre år.

Detta gör i sin tur att Skolverkets bemyndigande från riksdagen att fatta beslut om statsbidraget för yrkesvux behöver utökas till fyra år. För att underlätta hanteringen av statsbidraget för berörda myndigheter bör även anslag 1:17 Statligt stöd till vuxenutbildning, under

utgiftsområden 16 i regeringens budgetproposition delas upp på två anslag. Ett för statsbidraget för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning och ett för de övriga statsbidragen inom vuxenutbildningen. Administrationen av de olika statsbidragen på anslaget kommer att försvåras om de olika bidragen har olika långa bemyndiganden. Detta kan underlättas om statsbidraget för yrkesutbildning inom komvux förs över på ett eget anslag och övriga statsbidrag, som i dag har ettåriga bemyndiganden, finns på ett annat anslag.

Det är en stor fördel om Skolverkets rambeslut hinner fattas i god tid innan det börjar att gälla. Detta för att kommunerna ska hinna anpassa utbildningsutbudet efter den nya ramen. Skolverkets beslut är dock beroende av att riksdag och regering fattar beslut om statsbidrag i tid.

När Skolverkets rambeslut har börjat gälla kan kommunerna sedan rekquirera medel upp till det belopp som anges i rambeslutet. Det bör påpekas att fleråriga beslut om statsbidrag inte innebär att medel kan föras över mellan de år som beslutet gäller för. Liksom i dag ska statsbidrag som inte används under ett år lämnas tillbaka till Skolverket.

Kommunerna kan ansöka om medel utöver grundbidraget

När det gäller statsbidrag för yrkesvux utöver grundbidraget bedömer utredningen att en ansökningsprocess är det mest ändamålsenliga. Ansökan kan dock förenklas betydligt jämfört med i dag. Riksdagen har fattat beslut om regeringens proposition *Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning*.²⁶ Förslagen, som ska börja tillämpas på utbildning som påbörjas under 2025, innebär bland annat att Skolverket ska ta fram planeringsunderlag som kommunerna ska använda när de ska planera och dimensionera utbildning i gymnasieskolan och komvux. Planeringsunderlagen innebär i praktiken att Skolverket ansvarar för den analys av kompetensbehov som kommunerna i dag gör när de ansöker om statsbidrag för yrkesvux. Det innebär i sin tur att ansökan kan förenklas betydligt jämför med i dag.

Utredningen anser att kommunen i sin ansökan om tilläggsbidrag ska ange

²⁶ Prop. 2021/22:159, *Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning*.

- en beskrivning av varför statsbidraget för grundfinansiering och de samverkande kommunernas medfinansiering inte kommer att vara tillräckligt för att finansiera den planerade utbildningen,
- hur mycket medel som de samverkande kommunerna är i behov av, och
- eventuella övriga uppgifter som Skolverket har möjlighet att föreskriva om.

Vid sin bedömning av inkomna ansökningar anser utredningen att Skolverket ska utgå från behoven av kompetens på arbetsmarknaden och arbetslöshetens omfattning i de samverkande kommunerna. Bedömningen av behoven av kompetens på arbetsmarknaden bör göras med utgångspunkt i de regionala planeringsunderlag som Skolverket tar fram.

5.3.6 Kommunernas medfinansiering

Utredningens förslag: Kommunerna ska medfinansiera all yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning motsvarande 30 procent av samtliga årsstudieplatser som finansieras med grundbidraget.

Vilka utbildningar ska medfinansieras

För att kommunerna ska få statsbidrag för regionalt yrkesvux finns i dag ett krav på medfinansiering. Kravet på medfinansiering gäller dock enbart den del som Skolverket definierar som yrkesvux, och därmed inte för lärlingsvux, kombinationsutbildningar eller yrkesförarutbildning. Utredningen har uppfattningen att denna uppdelning av medfinansieringsansvaret riskerar att påverka valet av vilka utbildningar som anordnas av kommunerna. Det finns också önskemål från bland annat Skolverket om en ökad enhetlighet i fråga om regelverket kring statsbidraget. Utredningen anser därför att kravet på medfinansiering ska utökas till att gälla all yrkesutbildning inom komvux som berättigar till statsbidrag.

En utgångspunkt för utredningen är att de förslag som lämnas inte ska utöka det ekonomiska ansvar som kommunerna har i dag. Av den

anledningen anser utredningen att medfinansieringskravet enbart ska gälla grundbidraget, och att tilläggsbidraget inte ska behöva medfinansieras. På detta sätt kompenseras kommunerna mycket väl för ökningen av antalet yrkesutbildningar som ska medfinansieras.

Utredningen anser också att en ordning där ett tilläggsbidrag inte behöver medfinansieras kommer att utgöra ett incitament för kommunerna att anordna fler yrkesutbildningar, utöver dem som delfinansieras av grundbidraget.

Medfinansieringens storlek

Enligt dagens lydelse av 20 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning ska de samverkande kommunerna åta sig att sammantaget finansiera ett antal årsstudieplatser utöver de årsstudieplatser som de beviljas statsbidrag för. De ytterligare årsstudieplatserna ska motsvara minst tre sjundedelar av kommunernas statsbidragsfinansierade årsstudieplatser inom yrkesvuxdelen av regionalt yrkesvux. Utredningen har vid flera tillfällen upplevt att kravet på tre sjundedelars medfinansiering lett till svårigheter i beräkningen av medfinansieringskravet och att fördelningsmodellen är svårförståelig. Förutom svårigheten med att använda tre sjundedelar som storlek för medfinansieringen, är det mycket svårt att i förväg räkna ut hur stor medfinansieringen kommer att bli eftersom den beräknas på förbrukat statsbidrag, vilket man först vet efter att utbildningarna genomförts. Kommunerna lämnar inte heller någon redovisning av medfinansieringen till Skolverket.

Utredningen anser, som ett led i att göra statsbidraget mer översiktligt, att det är mer lämpligt att ange kommunens medfinansieringskrav i procent. Utredningen anser också att medfinansieringen på totalen ska vara på samma nivå som i dag.

För att komma fram till en medfinansiering som inte innebär ökade kostnader för kommunerna jämfört med i dag, även om underlaget för medfinansieringen breddas till att omfatta all yrkesutbildning inom komvux som berättigar till statsbidrag, måste man utgå från hur stor andel av all utbildning inom regionalt yrkesvux som medfinansieras i dag.

Tabell 5.1 Omfattningen av kommunal medfinansiering i dag

Utbildning	Årsstudieplatser	Medfinansiering	Procent
Yrkesvux	30 924	13 253	43
Yrkesvux kombination	6 302		
Lärlingsvux	2 718		
Lärlingsvux kombination	696		
Yrkesförare	1 702		
Total	42 342	13 253	31,3

Källa: Skolverket, redovisade uppgifter för 2022.

Tabellen ovan visar att tre sjundedelar, det vill säga 43 procent av statsbidragsberättigade årsstudieplatser inom delen yrkesvux medfinansieras av kommunerna i form av platser. Totalt ger det i dag en medfinansiering på 13 253 platser. 13 253 platser motsvarar samtidigt cirka 31,3 procent av det totala antalet statsbidragsfinansierade årsstudieplatser inom regionalt yrkesvux. I utredningens förslag där all statsbidragsberättigad yrkesutbildning inom komvux ska medfinansieras, och medfinansieringen anges i procent, är det alltså dagens 31,3 procent som ska användas som utgångspunkt för beräkningen av den framtida kommunala medfinansieringen.

Utredningen anser därför att kommunerna fortsättningsvis ska medfinansiera statsbidraget för yrkesvux inom komvux motsvarande 30 procent av alla de årsstudieplatser som finansieras med statsbidragets grundbidrag. 30 procent är en marginell sänkning av dagens nivå, men är en tydligare angivelse.

Medfinansieringen ska räknas i årsstudieplatser

Även om statsbidraget anges i medel så anges medfinansieringskravet i årsstudieplatser. Detta gör det möjligt för kommunerna att ”växla in” billigare årsstudieplatser med kommunal finansiering inom till exempel vård och omsorg, mot dyrare utbildningar med statlig finansiering. Det har under utredningens gång rests farhågor att denna modell skapar incitament för kommunerna att bedriva fler billiga utbildningar, vilket då påverkar utbudet av andra utbildningar där det kan finnas större efterfrågan från arbetslivet. Utredningen har dock inte kunnat fastslå att så är fallet i praktiken. Till att börja med är ett flertal av de utbildningar som är billigare att genomföra, främst inom

vård och omsorg och barn och fritid, inom områden där det finns kompetensbrist. Vidare anger en klar majoritet av kommunerna som utredningen mött att möjligheten att ”växla in” billiga utbildningar som kommunen finansierar mot dyrare utbildningar som finansieras främst med statsbidrag är en förutsättning för att kunna erbjuda dyrare utbildningar som motsvarar kompetensbehoven på arbetsmarknaden. Utredningen har övervägt att föreslå en ändring av utformningen av medfinansieringskravet för att motverka eventuella nackdelar med en kommunal medfinansiering i form av årsstudieplatser. Utredningen gör dock den sammanvägda bedömningen att den nuvarande utformningen med en kommunal medfinansiering baserad på platser har fler för- än nackdelar, och väljer därför att föreslå att dagens utformning med en medfinansiering i årsstudieplatser lämnas oförändrad.

En alternativ medfinansiering

Ett alternativ till att redovisa medfinansieringen i platser skulle vara att göra det i medel, det vill säga hur mycket medel kommunerna själva ska använda till att bekosta yrkesutbildning inom komvux. Utredningen kan se vissa fördelar med att beräkna kommunernas medfinansiering i medel. Dagens medfinansiering skulle kunna ge incitament till att anordna förhållandevis billig yrkesutbildning, till exempel inom vård och omsorg, som oftast kostar betydligt mindre att anordna än en yrkesutbildning inom till exempel bygg och anläggning. Detta eftersom en billig plats räknas lika mycket som en dyrare plats i den kommunala medfinansieringen. Om medfinansieringen i stället skulle beräknas i medel, skulle merkostnaden för en dyrare utbildningsplats kunna tillgodoräknas vid den kommunala medfinansieringen av yrkesvux. Det skulle då kunna öka incitamenten för att anordna sådan utbildning.

Ett närliggande skäl till att den kommunala medfinansieringen av yrkesvux skulle beräknas i medel och inte platser är att olika former av stöd till elever i utbildning då skulle kunna tillgodoräknas i den kommunala medfinansieringen. Olika former av stödinsatser kan många gånger vara nödvändiga för att en elev ska kunna fullfölja sin utbildning, samtidigt som de kan vara kostsamma för kommunen.

Många elever inom yrkesutbildning i komvux har svårt att klara utbildningen och avbrott är vanligt.²⁷

Även om dessa fördelar med en alternativ medfinansiering i medel skulle medföra ett antal fördelar väljer utredningen, som sagts ovan, att föreslå att den kommunala medfinansieringen även fortsättningsvis ska ske i form av årsstudieplatser.

5.3.7 Statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux ska räknas upp

Utredningens förslag: Statsbidraget per årsstudieplats inom yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning räknas inledningsvis upp med 20 procent. Detsamma gäller yrkesförarutbildningarna, som ska anges med verksamhetspoäng och ersättningsnivåer i förordningen.

Utredningens bedömning: Ersättningsnivåerna i statsbidraget bör indexregleras enligt skolindex och uppdateras vart tredje år i samband med att grundbidraget för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning fastställs.

Utredningen anser att det behövs en generell uppräknings av statsbidraget för yrkesutbildning inom komvux. Statsbidraget per årsstudieplats är i stort sett detsamma som 2009, när statsbidraget för yrkesvux infördes, även om ett par justeringar för delar av bidraget har skett sedan dess. En översyn av ersättningarna gjordes 2018 då nivåerna differentierades. Ett par år senare höjdes även ersättningarna för kombinationsutbildningar. I huvudsak är dock ersättningarna desamma som för 15 år sedan när statsbidraget infördes. Detta trots att kostnaderna har ökat och därmed utarmat värdet av bidraget, och detta har påskyndats av den senaste tidens höga inflation.

Ansvaret för finansieringen av yrkesutbildning inom komvux är delat mellan stat och kommun. Det är inte meningen att statsbidraget för regionalt yrkesvux ska täcka hela kostnaden för en utbildningsplats och när bidraget inte räcker till är det kommunernas ansvar att bidra med finansiering. I takt med att bidraget utarmas är det dock

²⁷ Skolinspektionen (2021), *Studieavbrott i kommunal vuxenutbildning, huvudmäns och rektors arbete med att främja fullföljande av studier och motverka avbrott*.

ofrånkomligt att kvaliteten utarmas, vilket i sin tur påverkar genomströmningen och särskilt riskerar att drabba elever i behov av stöd.

Utredningen har återkommande nåtts av önskemålet att de nuvarande statsbidragsnivåerna måste höjas. Det urholkade värdet av statsbidragen har angetts som en bidragande orsak till att dyrare yrkesutbildningar inte genomförs, även om de efterfrågas av arbetslivet. Ytterligare en signal om att statsbidragens del av finansieringen av yrkesutbildningar inom komvux nått en kritiskt låg nivå är det faktum att ett antal kommuner har mycket svårt att få anbud från enskilda anordnare om genomförande av yrkesutbildningar på entreprenad till dagens ersättningsnivåer.

Utredningens uppfattning är att en höjning av statsbidragsnivåerna skulle kunna spela en roll som incitament att genomföra fler yrkesutbildningar inom komvux, eftersom statens del av kostnaderna för utbildningarna skulle öka.

Frågan är då hur man ska beräkna en uppräknings- ersättningsnivåerna. Ett vanligt sätt är att genomföra en indexuppräkning av tidigare fastställda belopp. För indexuppräknningar inom skolväsendet från år till år används vanligtvis skolindex. För indexberäkning av kommunala kostnader över längre tid används också prisindex för kommunal verksamhet (PKV). I skrivande stund (2024) är dock PKV extremt högt beroende på bland annat den rådande inflationen. Att använda PKV för en uppräkning av ett statsbidrag som ligger en tid framåt skulle ge ett felaktigt utfall, och utredningen väljer därför att basera sitt förslag på uppräkning av statsbidraget på de synpunkter som framkommit i samtal med kommuner och företrädare för vuxenutbildningen, bland andra ViS. Baserat på detta bedömer utredningen att en uppräkning av de nuvarande statsbidragen med 20 procent skulle vara lämplig. Höjningen av statsbidragsnivåerna ska, enligt utredningen, ske i samband med och påverka det inledande fastställandet av den nationella nivån på grundbidraget.

Utredningen föreslår därför följande statsbidragsnivåer per årsstudieplats

- 36 000 kronor för orienteringskurser och kurser i svenska, sva, engelska, matematik och samhällskunskap på gymnasial nivå,
- 42 000 kronor för utbildning i ämnen som i gymnasieskolan utgör yrkesämnena inom barn- och fritidsprogrammet, försäljnings- och serviceprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet samt andra liknande ämnen som är relevanta för ett yrkesområde,
- 90 000 kronor för utbildning i ämnen som i gymnasieskolan utgör yrkesämnena inom bygg- och anläggningsprogrammet, el- och energiprogrammet, fordons- och transportprogrammet, hantverksprogrammet²⁸, industritekniska programmet, naturbruksprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet och VVS- och fastighetsprogrammet samt andra liknande ämnen som är relevanta för ett yrkesområde,
- 72 000 kronor för yrkesförarutbildning persontransport,
- 82 800 kronor för yrkesförarutbildning godstransport 1, och
- 114 000 kronor för yrkesförarutbildning godstransport 2.

Utrymme för ökade statsbidrag finns

Som nämnts tidigare finns det i dag ett underutnyttjande av statsbidraget. Det belopp som Skolverket beviljat 2022, baserat på inkomna ansökningar från kommunerna, uppgick till 4,8 miljarder kronor. Det redovisade beloppet, som är de medel som kommunerna faktiskt förbrukade, uppgick till 2,6 miljarder kronor. I detta fall innebär det att närmare 2,2 miljarder kronor av statsbidraget lämnades tillbaka till Skolverket.

²⁸ Hantverksprogrammet upphör och ersätts av frisör- och stylistprogrammet i gymnasieskolan.

Tabell 5.2 Statsbidrag 2022²⁹

Bidrag	Beviljat	Redovisat
Yrkesvux	2 378 615 500	1 540 970 373
Yrkesvux kombination	1 233 940 000	582 437 438
Lärlingsvux	512 182 158	218 905 148
Lärlingsvux kombination	336 138 410	90 626 805
Yrkesförare	323 211 000	144 105 081
Totalt	4 784 087 068	2 577 044 844
Återbetalat		2 207 042 224

Källa: Skolverket, redovisade uppgifter 2022.

Här finns alltså ett utrymme för en höjning av statsbidragen inom ramen för de medel som lämnas tillbaka från kommunerna. En höjning av statsbidragen med de 20 procent som utredningen föreslår, med bibehållande av dagens nivåer för årsstudieplatser skulle öka det förbrukade statsbidraget med 520 miljoner kronor till knappt 3,2 miljarder kronor, vilket skulle rymmas inom de beviljade knappt 4,8 miljarder kronor som finns i exemplet ovan. Med tanke på att det 2022 återbetalades 2,2 miljarder kronor från kommunerna finns det till och med en avsevärd marginal för höjningen av statsbidragsnivåerna.

Utredningen menar också att det är lämpligt med en indexreglering av statsbidragsnivåerna. Vid dessa tillfällen bör skolindex användas som utgångspunkt, på samma sätt som uppräkningsen av grundbidraget. Eftersom statsbidragsnivåerna fastställs i förordning kräver detta ett regeringsbeslut.

5.3.8 Statsbidraget för lärlingsvux och kombinationsutbildningar differentieras

Utredningens förslag: Statsbidraget för lärlingsutbildning och kombinationsutbildningar differentieras beroende på vilken yrkesutbildning som ersätts.

Ersättningen för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning höjs till 110 000 per årsstudieplats.

²⁹ I de fall ersättningssummorna inte korrelerar med antal årsstudieplatser beror skillnaden på att ett antal kommuner redovisat fler platser än de fått ersättning för.

Liksom framgår tidigare, finns i dag flera ersättningsnivåer inom regionalt yrkesvux. De olika ersättningarna inom regionalt yrkesvux beräknas delvis utifrån olika principer. När det gäller yrkesvux och yrkesförarutbildning varierar ersättningarna beroende på vilken typ av yrkesutbildning som ersätts. Yrkesutbildningar som normalt är dyrare att bedriva ersätts med ett högre belopp och utbildningar som kostar mindre ersätts med ett lägre belopp. När det gäller lärlingsvux och kombinationsutbildningar ersätts samtliga utbildningar med samma belopp, oavsett vilken typ av yrkesutbildning det handlar om.

Utredningen föreslår att en differentierad ersättning även ska gälla för lärlingsvux och kombinationsutbildningar. På så sätt kommer de ekonomiska incitamenten att bedriva dyrare yrkesutbildningar inom lärlingsvux och som kombinationsutbildningar att öka.

Ersättningen för lärlingsvux och kombinationsutbildningar ska bestå dels av samma belopp som gäller för yrkesvux i övrigt, dels ett extra bidrag.

För lärlingsvux ska 40 000 kronor utgå för varje årsstudieplats för arbetsplatsens kostnader. Vidare ska 3 500 kronor kunna sökas för att ersätta kostnader för varje handledare på en arbetsplats som tar emot en elev som antagits till lärlingsutbildningen. Detta förutsatt att handledaren har fullföljt en handledarutbildning som Skolverket bedömer uppfyller de krav som verket har ställt upp för sådan utbildning. Dessa ersättningsnivåer överensstämmer med dagens nivåer.

För kombinationsutbildningar ska 55 000 kronor utgå för varje elev.

Detta innebär att ersättningen för lärlingsvux och kombinationsutbildningar inom yrkesutbildningar med den högre ersättningsnivå som gäller för till exempel yrkesämnen inom bygg- och anläggningsprogrammet och el- och energiprogrammet höjs. För lärlingsvux blir ersättningen för den högre ersättningsnivån sammanlagt 130 000 kronor per årsstudieplats, exklusive ersättningen till handledarutbildningar. För kombinationsutbildningar inom yrkesutbildningar med den högre ersättningsnivå blir ersättningen sammanlagt 145 000 kronor per årsstudieplats.

För lärlingsvux och kombinationsutbildningar inom yrkesutbildningar med den lägre ersättningsnivån som gäller för till exempel yrkesämnen inom barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet innebär förslaget en sänkning av bidraget. För lärlingsvux blir ersättningen för dessa yrkesutbildningar sammanlagt

82 000 kronor per årsstudieplats, exklusive ersättningen till handledarutbildningar, och för kombinationsutbildningar 97 000 kronor.

När det gäller ersättning för utbildning inom komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå föreslår utredningen en enklare lösning. Antalet elever inom yrkesutbildning i komvux som anpassad utbildning är relativt litet, och av detta skäl bör statsbidraget vara så enkelt som möjligt. Bidraget bör dock höjas eftersom yrkesutbildningar inom komvux som anpassad utbildning kräver en hög grad av individanpassning, hög personaltäthet, oftast består av små studiegrupper, kräver mer arbete med att anskaffa apl-platser och därmed är utbildningen dyr att bedriva. I dessa avseenden bör de jämföras med kombinationsutbildningar, även om elevantalet ofta är lägre.

Utredningen föreslår att ersättningen per utbildningsplats ska uppgå till 110 000 kronor per årsstudieplats, samma ersättning som gäller för kombinationsutbildningar i dag. Det innebär i sin tur att ersättningen för en lärlingsutbildning inom komvux som anpassad utbildning uppgår till sammanlagt 153 500 kronor per årsstudieplats. Av dessa avser 40 000 kronor ersättning till arbetsplatsen och 3 500 kronor kostnader för handledarutbildning.

5.4 Förslag om kombinationsutbildningar och förberedande yrkesutbildningar inom yrkesvux

Kombinationsutbildningar innebär att en gymnasial yrkesutbildning kombineras med sfi eller sva på grundläggande eller gymnasial nivå. En kombinationsutbildning kan korta vägen till ett arbete för nyanlända elever genom att eleven lär sig svenska samtidigt som ett yrke. Majoriteten av eleverna som läser en språk- och yrkesutbildning i kombination befinner sig språkligt inom sfi studieväg 2 kurs C eller D, eller sva på grundläggande nivå. Elevgruppen har ofta svaga kunskaper i svenska och ofta är i behov av stödinsatser för att klara utbildningen.

Skolverkets rapport om kombinationsutbildningar

Skolverket publicerade i februari 2023 en rapport om kombinationsutbildningar.³⁰ Rapporten är en redovisning av myndighetens arbete med ett regeringsuppdrag om kombinationsutbildningar i komvux.

Skolverket konstaterar i rapporten att allt fler läser kombinationsutbildningar, men avsaknaden av riktlinjer försvårar planering och genomförande av utbildningen. Skolverket ser behov av nationella riktlinjer för hur kombinationsutbildningar ska utformas, exempelvis vad gäller omfattningen av verksamhetspoäng, språklig nivå och organisation av undervisningens genomförande. Nationella riktlinjer skulle även förbättra möjligheterna till uppföljning av kombinationsutbildningar. Skolverket har genomfört många insatser, bland annat stöd och information kring organisering och genomförande av kombinationsutbildningar i form av webbseminarier, uppdragsutbildningar, nätverksträffar, information på Skolverkets webbplats samt stöd i utveckling av apl inom kombinationsutbildningar. Skolverket planerar även för ytterligare insatser de kommande åren.

Skolverket konstaterar också att många kommuner efterlyser en större långsiktighet i statsbidragsfinansieringen eftersom kombinationsutbildningar är kostsamma att organisera och genomföra.

Skolverket anger vidare att det finns tre olika sätt att organisera språk- och yrkesutbildning inom kombinationsutbildningar, parallellt, kombinerat eller integrerat, och hur organiseringen sker är viktigt för hur framgångsrik kombinationsutbildningen är. I ett parallellt utbildningsupplägg finns inte så mycket samarbete mellan språk- och yrkeslärare. Exempelvis läser eleverna sfi eller sva på förmiddagen och yrkesstudier på eftermiddagen. Apl hör ofta till yrkeslärarens domän. I ett kombinerat utbildningsupplägg samordnar sig språk- och yrkeslärare i någon mån. Lärarna kan ha varsitt klassrum men planerar och bedömer elevernas framsteg som en gemensam angelägenhet. Apl planeras och bedöms ofta tillsammans. I ett integrerat utbildningsupplägg arbetar språk- och yrkeslärare med dubbel bemanning i samma klassrum. Yrkesspråk ses som en naturlig del av yrkesutbildningen. Apl planeras och bedöms tillsammans. Studieresultaten är relativt goda.

³⁰ Skolverket (2023), *Information om och stöd i genomförandet av kombinationsutbildningar inom komvux*.

Studieresultaten för elever som läst kombinationsutbildningar är enligt Skolverket generellt sett bättre än studieresultaten för andra utrikesfödda som läser på komvux. Likt komvux i stort avslutar elever som har läst kombinationsutbildningar med ett godkänt betyg i högre utsträckning än elever som enbart har läst kurser i sfi eller sva.

Dock kan man se att relativt många av eleverna som har avslutat kombinationsutbildningar och har läst mindre än 400 verksamhetspoäng saknar godkänt betyg i alla kurser som de läst. Det är en indikation på att alla elever inte klarar av kraven och utformningen på de kombinationsutbildningar de studerat. Studieresultaten för elever som läst mer än 400 verksamhetspoäng är bättre.

Eleverna som avslutat kombinationsutbildningar 2017–2019 har varit betydligt kortare tid i Sverige jämfört med andra utrikesfödda som avslutat en yrkesutbildning på komvux under samma period. De hade även läst under en kortare tid på komvux på gymnasial nivå när de avslutade studierna, jämfört med andra utrikesfödda som avslutat en yrkesutbildning. Samtidigt var eleverna som avslutat kombinationsutbildningar etablerade på arbetsmarknaden i lägre utsträckning jämfört med andra utrikesfödda som avslutat yrkesutbildningar på komvux. Skolverket anser att det är för tidigt för att kunna följa upp etableringen för de elever som avslutat kombinationsutbildningar enligt den nuvarande regleringen av utbildningarna i statsbidragsförordningen för regionalt yrkesvux. Därmed är det även för tidigt att ta ställning till om dagens kombinationsutbildningar påskyndar etableringen för utrikesfödda.

Skolverkets rekommendationer

Skolverket ser behov av nationella riktlinjer för hur kombinationsutbildningar ska utformas, exempelvis vad gäller omfattning av verksamhetspoäng, språklig nivå och organisation av undervisningens genomförande. I dagsläget gör huvudmännen olika, med varierande resultat som följd, vilket riskerar att leda till minskad likvärdighet i elevernas utbildning. Avsaknaden av riktlinjer innebär även att det är möjligt att söka statsbidraget för yrkesutbildningar som kombineras med sva på gymnasial nivå. Detta är utbildningar som i praktiken ofta genomförs parallellt och där behovet av stöd är mindre jämfört med integrerade kombinationsutbildningar med sfi eller sva på grund-

läggande nivå. Skolverket förordar att kombinationsutbildningar ska bedrivas integrerat eller kombinerat (inte parallellt) och rikta sig till elever på sfi eller sva på grundläggande nivå.

Skolverket ser även studie- och yrkesvägledning som en central insats för elever i kombinationsutbildningar. Myndigheten rekommenderar bland annat att huvudmännen genomför studie- och yrkesvägledning genom individuellt vägledningssamtal för samtliga sökande inför antagning till en kombinationsutbildning.

Vidare framför Skolverket önskemålet från många kommuner om att förberedande yrkesutbildning på grundläggande nivå bör kunna ingå i en statsbidragsfinansierad kombinationsutbildning. En studieförberedande yrkesutbildning skulle kunna fylla en viktig funktion för en stor grupp nyanlända med kort utbildningsbakgrund. Välutvecklade stödjande insatser under utbildningen är enligt Skolverket också viktiga för att möjliggöra kombinationsutbildningar för gruppen nyanlända med kort studiebakgrund. Även SKR har lämnat liknande förslag. Enligt SKR bör statsbidrag kunna utgå om sfi kombineras med stöd och yrkesinriktade insatser i form av orienteringskurser med yrkessvenska och kunskaper om arbetslivet, yrkespraktik och språkstöd.³¹

Förberedande yrkesutbildning

För elever inom sfi kan det ofta ta lång tid att få tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig en yrkesutbildning inom komvux. Många kommuner har framfört till utredningen att det inte ovanligt att elever inom sfi fastnar i språkutvecklingen och inte tar sig vidare i utbildningen. Det finns en betydande risk att dessa elever aldrig når så långt i sin språkutveckling att de kan påbörja en yrkesutbildning, utan i stället avbryter sina studier inom sfi i förtid. Utan tillräckliga kunskaper i svenska eller en yrkesutbildning är risken stor att dessa personer hamnar i långvarig arbetslöshet och blir beroende av ekonomiskt bistånd. För att förbättra utbildningen för sfi-elever med en långsam eller svag språkutveckling bedriver flera kommuner förberedande yrkesutbildning inom komvux, som regel inom ramen för orienteringskurser. Utredningen har även stött på

³¹ SKR (2022), *Yrkesutbildning, kombinationsutbildning och elevstöd inom komvux*.

exempel där den förberedande yrkesutbildningen sker inom ramen för sfi.

Nedan finns två exempel på hur kommuner arbetar med förberedande yrkesutbildningar för elever som inte bedöms ha tillräcklig bra kunskaper i svenska för att yrkesutbildning kunna läsa en yrkesutbildning i komvux.

Exempel Södertälje

I Södertälje kommun får alla sökande till de så kallade yrkespaketen³² vård- och omsorg, barn och fritid eller restaurang och livsmedel genomgå ett obligatoriskt nivåtest. Resultatet på nivåtestet visar om eleverna har de förkunskaper i svenska språket som krävs för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Eleverna testas under två timmar genom läs-, skriv- och höruppgifter. De elever som inte har tillräckliga förkunskaper antas till en tio veckor lång förberedande kurs i svenska innan de kan påbörja det sökta yrkespaketet. Den förberedande kursen i svenska anordnas som en orienteringskurs och innehåller förutom svenska även praktiska moment som exempelvis studieteknik och hur det går till att göra en inlämningsuppgift. Södertälje kommun har ett förkunskapskrav till nivåtestet. Först efter avslutad sfi-kurs D kan det bli aktuellt med ett nivåtest. Det förekommer dock att elever efter en individuell bedömning kan anses ha tillräckligt goda kunskaper i det svenska språket och därmed inte behövde göra testet, oavsett vilken kurs eleven hade betyg från. De som har gått nio år i svensk grundskola och därigenom har gymnasiebehörighet är undantagna från att göra ett nivåtest.

Satsningen har enligt Södertälje kommun varit framgångsrik och både lärare och elever ser fördelar med att elevgruppen som utbildar sig inom något av yrkespaketen har mer jämna kunskaper i svenska än innan nivåtesterna infördes och kan därmed bättre tillgodogöra sig utbildningen. Tidigare kunde det även förekomma synpunkter om bristande kunskaper i det svenska språket från apl-platserna.

³² En sammanhållen yrkesutbildning, även kallad yrkespaket, är en kombination av nationella kurser på gymnasial nivå som är relevanta för ett yrkesområde. Skolverket tar fram exempel på sådana yrkespaket. Huvudmän kan också ta fram egna yrkespaket efter ett lokalt eller regionalt behov på arbetsmarknaden.

Exempel Hudiksvall

Hudiksvalls kommun bedriver tillsammans med Arbetsförmedlingen ett projekt med yrkesintroduktion för elever inom sfi som inte gör tillfredställande framsteg i studierna men som ändå bedöms ha arbetsförmåga. Elever som studerat länge inom sfi utan att göra tillfredställande framsteg är enligt kommunen och Arbetsförmedlingen en grupp som ofta avbryter studierna innan de har tillräckligt goda kunskaper i svenska för att ha förutsättningar för att få arbete eller kunna etablera sig i det svenska samhället. De fastnar lätt i långvarigt utanförskap och beroende av ekonomiskt bistånd.

Yrkesintroduktionen sker inom ramen för en orienteringskurs i yrkessvenska, som även innehåller delar av yrkeskurser. Yrkessvenskans innehåll anpassas i samverkan med arbetsplatsen. Yrkesintroduktionen kombineras med ett introduktionsjobb eller en subventionerad anställning tre dagar i veckan. I dagsläget sker detta enbart på arbetsplatser inom kommunen, till exempel inom lokalvård, äldreomsorg och barnomsorg men det kan i framtiden komma att utökas till den privata sektorn. Innan yrkesintroduktionen inleds genomgår eleverna en kartläggning med hjälp av en coach, som sedan finns med som stöd för eleven under tiden som yrkesintroduktionen pågår.

Målet med yrkesintroduktionen är att eleverna ska få arbete eller gå vidare till en gymnasial yrkesutbildning i komvux. Det slutliga målet är egenförsörjning.

Satsningen som inleddes i januari 2021 har enligt både Hudiksvalls kommun och Arbetsförmedlingen varit framgångsrik, och de flesta eleverna får antingen en anställning eller går vidare till en yrkesutbildning. Arbetslösheten för utrikesfödda har sjunkit betydligt sedan satsningen inleddes i januari 2021, från nästan 25 procent till knappt 16 procent två år senare. Detta beror enligt Arbetsförmedlingen och kommunen till stora delar på satsningen på yrkesintroduktion.

Yrkesintroduktionen i Hudiksvall omfattas inte av statsbidraget för kombinationsutbildningar inom regionalt yrkesvux. Detta bland annat då den i dagsläget varken ingår i regionalt yrkesvux eller kombineras med sfi eller sva. Det är enligt kommunen heller ingen utbildning som de är skyldiga att erbjuda, men där kommunen själva valt att bedriva och bekosta utbildningen.

5.4.1 Kombinationsutbildningar ska bedrivas integrerat eller kombinerat och enbart omfatta sfi eller svenska som andraspråk på grundläggande nivå

Utredningens förslag: Ytterligare ersättning ska lämnas för kombinationsutbildningar inom yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning. Ersättningen ska enbart lämnas för yrkesutbildning som kombineras med svenska för invandrare eller svenska som andraspråk på grundläggande nivå.

Ersättning för kombinationsutbildningar ska även förutsätta att yrkesutbildning och språkutbildning bedrivs integrerat eller kombinerat.

Ersättningen ska dock inte lämnas för kombinationsutbildning som bedrivs i form av lärlingsutbildning.

I Skolverkets nämnda rapport om kombinationsutbildningar framkommer att behovet av stödjande insatser, liksom risken för avbrott, är större när svenska på grundläggande nivå kombineras med en yrkesutbildning än när svenska på gymnasial nivå ingår. Elever som kombinerar utbildning i svenska på gymnasial nivå med en yrkesutbildning har oftast inte samma behov av stödjande insatser för att klara utbildningen, utan bör som regel ha tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig utbildningen utan särskilt språkstöd. Skolverket förordar, som tidigare nämnts, att kombinationsutbildningar bör rikta sig till elever på sfi eller sva på grundläggande nivå. Detta bör även harmonieras med regleringen i statsbidragsförordningen. Utredningen delar denna bedömning. Elever som har nått upp till gymnasial nivå när det gäller sva har som regel inte ett sådana behov av stöd och anpassningar att den högre ersättningen är befogad. Utredningen anser därför att ersättning enbart ska utgå för yrkesvux som kombineras med sfi eller sva på grundläggande nivå.

I sin rapport förordar Skolverket även att kombinationsutbildningar ska bedrivas integrerat eller kombinerat.

Utredningen instämmer i detta och menar att kombinationsutbildningar mellan yrkesstudier och sfi eller sva ska bedrivas integrerat eller kombinerat för att kunna erhålla statsbidrag. Om utbildningen innehåller andra delar, till exempel orienteringskurser, bör även de integreras med den övriga utbildningen.

Ersättningen för kombinationsutbildningar är betydligt högre än för annan yrkesutbildning. Skälet är enligt regeringen att utbildningarna är dyra att anordna. I budgetpropositionen för 2022³³ anger regeringen bland annat:

För att studierna ska bli framgångsrika behövs ofta dubbla lärarinsatser med både yrkes- och språklärare, oftast små elevgrupper samt stöd på elevernas modersmål och annat stöd som till exempel särskild handledning av eleverna.

Detta pekar mot att regeringens intention är att statsbidraget för kombinationsutbildningar inom regionalt yrkesvux ska gå till ett integrerat eller kombinerat utbildningsupplägg. En alternativ utformning av utbildningen är ett parallellt utbildningsupplägg. Det karakteriseras av att språkutbildning och yrkesutbildning i stället sker parallellt med ingen eller endast liten samordning mellan yrkes- och språkutbildning. Ett parallellt utbildningsupplägg bör enligt utredningens uppfattning därför inte berättiga till statsbidrag, vilket bör förtydligas i statsbidragsförordningen.

Vidare anser utredningen att ersättning inte längre ska lämnas för kombinationsutbildning som bedrivs i form av lärlingsutbildning. Denna del av statsbidraget har ett mycket lågt nyttjande och flera kommuner som utredningen har träffat beskriver att kombinationsutbildningar mellan lärlingsutbildning och språkundervisning i praktiken är svåra att få till. Som angavs ovan menar utredningen att en kombinationsutbildning ska bedrivas integrerat eller kombinerat, med nära eller samtidig medverkan av språk- och yrkeslärare. Utredningen ser det som svårt att upprätthålla denna ambition vid lärlingsutbildningar.

Skolverket ser behov av nationella riktlinjer för hur kombinationsutbildningar ska utformas, exempelvis vad gäller omfattning av verksamhetspoäng, språklig nivå och organisation av undervisningens genomförande. Utredningen delar delvis denna bedömning. När det gäller riktlinjer om omfattning av verksamhetspoäng och språklig nivå bedömer utredningen att detta inte bör regleras. Kombinationsutbildningar är i många kommuner fortfarande ett relativt nytt sätt att bedriva språk- och yrkesutbildning för utlandsfödda. Det bör fortsatt finnas utrymme för att prova sig fram, till exempel avseende hur stor andel av en kombinationsutbildning som bör vara språkutbildning och hur stor del som bör vara yrkesutbildning, och hur det

³³ Prop. 2021/22:01, *Budgetpropositionen för 2022*.

stödjande insatserna organiseras på bästa sätt. Skolverkets planerade insatser för att stödja huvudmännen att bedriva kombinationsutbildningar kommer dock att vara viktiga för utvecklingen av väl fungerande kombinationsutbildningar.

5.4.2 Yrkesvux ska kunna innehålla förberedande yrkesutbildning

Utredningens förslag: Statsbidrag ska kunna lämnas för förberedande yrkesutbildning i form av endast orienteringskurser på grundläggande eller gymnasial nivå. Statsbidraget för orienteringskurser som ges som en förberedande yrkesutbildning ska begränsas till högst 200 verksamhetspoäng för en och samma person.

För elever som inte bedöms vara behöriga till en yrkesutbildning, då de saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, kan en förberedande yrkesutbildning i form av en orienteringskurs vara ett alternativ. Som ovan framgår av exemplen från Södertälje och Hudiksvall kan en förberedande yrkesutbildning vara ett sätt att snabba på vägen mot en gymnasial yrkesutbildning för elever som inte bedöms ha tillräckligt goda kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig en yrkesutbildning. För elever i sfi som inte gör tillfredställande framsteg kan en förberedande yrkesutbildning vara ett sätt att undvika studieavbrott. Till skillnad från kombinationsutbildningar bör det inte ställas några krav på att en förberedande yrkesutbildning ska kombineras med annan utbildning. Ofta kan det vara lämpligt att kombinera en förberedande yrkesutbildning med annan vuxenutbildning, till exempel sfi. I andra fall kan det, liksom i exemplet från Hudiksvall, vara mer ändamålsenligt att kombinera den förberedande yrkesutbildningen med en insats i Arbetsförmedlingens regi. Det avgörande bör vara vad som är mest ändamålsenligt utifrån individens behov och utifrån vad som visar sig fungera bra. Syftet med den förberedande yrkesutbildningen bör dock vara att eleven snabbare ska kunna påbörja och vara bättre förberedd för en gymnasial yrkesutbildning i komvux, till en annan yrkesutbildning eller direkt till arbete.

Den förberedande yrkesutbildningen ska enligt utredningen ske inom ramen för en eller flera orienteringskurser. Orienteringskurser

är kurser inom komvux som ska vara individuellt utformade och därför saknas kursplaner. En orienteringskurs kan ha ett eller fler syften

- att medverka till väl underbyggda beslut om studie- eller yrkesval,
- ge ökade studietekniska färdigheter,
- vara en introduktion till kurser inom olika kunskapsområden,
- ge tillfälle till validering,
- ge modersmålsstöd eller studiehandledning på modersmål,
- ge grundläggande digital kompetens,
- ge grundläggande kunskaper om arbetsliv och arbetsmarknad i Sverige, eller
- ge stöd i form av yrkessvenska.

Alla dessa syften kan vara relevanta i en förberedande yrkesutbildning. Det är den enskilde elevens behov och förutsättningar som bör vara styrande för vilket innehåll en yrkesförberedande orienteringskurs ska ha.

För orienteringskurser som ingår i regionalt yrkesvux finns en begränsning för hur mycket statsbidrag som kan utgå. Statsbidrag får lämnas för högst 200 verksamhetspoäng för en och samma person, även om personen deltar i flera orienteringskurser.³⁴ För en kombinationsutbildning får dock statsbidrag lämnas för orienteringskurser om högst 400 verksamhetspoäng. 200 av dessa 400 verksamhetspoäng ska få avse orienteringskurser som syftar till att ge modersmålsstöd eller studiehandledning på modersmål och högst 200 får avse andra orienteringskurser.

Utredningen bedömer att orienteringskurser som ges som en förberedande yrkesutbildning bör begränsas till högst 200 verksamhetspoäng för en och samma person, utöver de maximalt tillåtna verksamhetspoängen för orienteringskurser inom statsbidraget för yrkesvux. Detta innebär samma begränsning som i dag gäller för elever i en kombinationsutbildning, men med ett tillägg för orienteringskurserna inom den förberedande utbildningen. Det är viktigt att en elev inte fastnar i en yrkesförberedande utbildning, utan att den leder vidare till en yrkesutbildning. De kommuner som utredningen har mött som

³⁴ 21 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

i dag arbetar med förberedande yrkesutbildning har samtliga insatser för att stödja eleven, utöver den förberedande yrkesutbildningen. Hudiksvalls kommun har till exempel en coach som stödjer eleven under utbildningen. Eleven genomför dessutom praktik på en arbetsplats ett par dagar i veckan.

Förberedande yrkesutbildning kommer sannolikt i första hand att användas av utrikesfödda med otillräckliga kunskaper i svenska för att tillgodogöra sig en yrkesutbildning. Det kan dock även finnas andra elever som skulle gynnas av att genomgå en förberedande yrkesutbildning. Förberedande yrkesutbildning bör därför vara en utbildningsinsats som kan användas för elever som av andra skäl än svaga språkkunskaper inte har förutsättningar att tillgodogöra sig en yrkesutbildning på gymnasial nivå. Det kan till exempel handla om elever som på grund av funktionsnedsättningar, bristande motivation eller tidigare studiemisslyckanden behöver en förberedande utbildning innan de har förutsättningar att börja en yrkesutbildning i komvux. Även om utredningen saknar tydliga indikationer på att det finns ett brett behov av förberedande yrkesutbildning för andra grupper än utlandsfödda med bristande svenskkunskaper, finns inte heller skäl att stänga möjligheten till statsbidrag för förberedande yrkesutbildning för andra elevgrupper.

5.5 Yrkesråden behöver utvecklas

Utredningens förslag: Statens skolverk ska få i uppdrag att utarbeta stöd om hur yrkesråd inom yrkesinriktad utbildning på gymnasial nivå kan organiseras och i övrigt utvecklas för att fungera bättre. I uppdraget ska det även ingå att kartlägga hur yrkesråd organiseras och fungerar i dag samt om yrkesråd ska regleras i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

Ett villkor för att kommuner ska erhålla statsbidraget för regionalt yrkesvux är att det finns ett eller flera yrkesråd för samråd mellan företrädare för utbildningen och arbetslivet. Yrkesråd regleras i 17–18 §§ förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Yrkesråd får vara gemensamt för flera utbildningar. Det får även vara gemensamt med motsvarande funktion inom gymnasieskolan. Yrkesrådet ska medverka till att utveckla samverkan mellan utbild-

ning och arbetsliv och bidra till ett lärande i arbetslivet med hög kvalitet. De ska bistå kommunerna med att belysa behoven i arbetslivet och med att ordna apl-platser i utbildningen. Yrkesrådet ska också medverka vid uppföljning och utvärdering av den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Yrkesråden har således både ett övergripande syfte och vissa konkreta uppgifter. Regleringen innebär samtidigt en stor frihet när det gäller hur råden ska organiseras.

I de många kontakter som utredningen har haft med såväl kommuner som arbetsliv har det också framkommit att yrkesråd organiseras olika, till viss del utifrån de lokala behoven och förutsättningarna för kommunerna och för arbetslivet. Möjligheten att organisera råden på olika sätt kan ofta vara nödvändigt för att de ska fungera väl.

Utredningen har tagit del av exempel när yrkesråd tycks fungera mycket väl, men har också hört flera exempel på yrkesråd som är mindre välfungerande, och ibland att yrkesråd inte ens förekommer. Det kan finnas flera orsaker till detta. Företrädare för vissa branscher framhåller till exempel att det är svårt för många mindre företag att avsätta tid för att delta i yrkesråden. Utredningen har även hört exempel på att vissa arbetsplatser inte ser något i värde i att delta, och därför inte väljer att prioritera att delta i yrkesråden. En annan orsak till dåligt fungerade råd är när kommuner överlåter till enskilda utbildningsanordnare som bedriver yrkesutbildning på uppdrag av kommunen, att delta i råden i stället för kommunen. Eftersom utbildningsanordnare ofta byts ut efter några år kan detta resultera i en brist på kontinuitet i yrkesrådets arbete. När kommunen inte deltar är det ofta inte heller relevant för råden att diskutera mer övergripande frågor, till exempel kompetensbehoven i arbetslivet. Detta eftersom det är kommunen, inte de enskilda utbildningsanordnarna, som är ytterst ansvarig för övergripande frågor, bland annat planering och dimensionering av yrkesutbildningar, liksom ansökningar om statsbidrag för regionalt yrkesvux.

Det bör påpekas att yrkesråd är ett krav för att erhålla statsbidrag och kommunerna har det yttersta ansvaret för att råden fungerar väl, utifrån deras syften. För att råden ska fungera väl krävs det dock ett aktivt deltagande och engagemang även från arbetslivet. Utredningen bedömer att kommuner, liksom övriga aktörer som deltar i yrkesråden, behöver stöd för att kunna utveckla råden så att de fungerar bättre.

Skolverket bör därför få i uppdrag att utarbeta stöd om hur yrkesråd inom yrkesinriktad utbildning på gymnasial nivå kan organiseras och utvecklas. Stödet kan till exempel handla om hur det kan bli mer relevant för arbetsgivare att delta och vara aktiva i råden, vilka som bör delta, konkreta exempel på vilka frågor som kan diskuteras i råden och vilkas som bör delta – allt utifrån de behov och förutsättningar som finns i olika kommuner och för olika yrkesutbildning. I uppdraget bör ingå att kartlägga hur yrkesråd organiseras och fungerar i dag. I arbetet bör Skolverket även ta hänsyn till nyligen beslutade reformer, inte minst dimensioneringsreformen, som kan påverka yrkesrådets arbete. Självklart bör detta, i förekommande fall, även gälla reformer som beslutas framöver, till exempel utifrån förslagen i detta betänkande.

Utredningen har övervägt om bestämmelserna om yrkesråd i 17–18 §§ förordningen om regional yrkesinriktad utbildning bör förändras i något avseende, till exempel om de syften som finns med yrkesråd och de uppgifter råden har bör förändras. Utredningen bedömer dock att bestämmelserna i sig sannolikt inte utgör något hinder för att förbättra yrkesrådets funktion. Om Skolverket i sitt arbete kommer fram till att bestämmelserna om yrkesråd inte är ändamålsenliga i förhållande till rådets syften, bör dock myndigheten inte tveka att föreslå sådana förändringar. En fråga som bör ingå i kartläggningen är om yrkesråd ska regleras i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning, och inte i statsbidragsförordningen. Därigenom skulle bestämmelserna om yrkesråd även kunna omfatta sådan yrkesutbildning i komvux som inte finansieras av statsbidrag.

6 En reformerad lärlingsutbildning för vuxna

6.1 Uppdraget

I detta kapitel behandlar utredningen uppdraget att analysera behovet av, och vid behov, föreslå en ny utbildningsmodell inom kommunal vuxenutbildning (komvux) som innebär stark koppling mellan arbetsplatser och utbildning, och där aktörer inom arbetslivet ges ett stort ansvar. Vidare ska utredningen föreslå för vilka yrkesområden som den nya utbildningsmodellen ska gälla. Utredningen ska även lämna nödvändiga författningsförslag.

6.2 Lärlingsutbildning är ovanligt i Sverige

Uppdraget att föreslå en utbildningsmodell inom komvux med en stark koppling mellan arbetsplatser och utbildning innebär, enligt utredningens tolkning, förslag om en lärlingsliknande utbildning. Inom komvux finns ett statsbidrag för lärlingsutbildning, som ofta benämns lärlingsvux. Lärlingsvux är i dag en relativt liten del av statsbidraget för regionalt yrkesvux.¹ Utredningen kommer i detta kapitel att föreslå hur lärlingsutbildningen inom komvux bör utvecklas och därmed kunna växa i omfattning. Detta bland annat genom att arbetsgivare ges ett större ansvar och inflytande över lärlingsutbildningen och genom att utbildningen regleras i skollagen.

¹ Förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

Det finns många fördelar med att knyta utbildningen till en arbetsplats

I Sverige har skolförlagd yrkesutbildning under en lång tid varit den dominerande formen av yrkesutbildning. Yrkesutbildningens koppling till arbetsplatser har vid en internationell jämförelse länge varit svag.²

Internationella studier visar dock flera fördelar med utbildning som äger rum i nära samverkan med arbetslivet. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) har i rapporten *Learning for jobs* identifierat fyra fördelar med lärlingsutbildning jämfört med en motsvarande yrkesutbildning som huvudsakligen bedrivs skolförlagt.³

För det första är arbetsplatserna en stark lärandemiljö. Eleverna får använda den senaste utrustningen och får insyn i hur arbetet struktureras och organiseras. Det innebär att det är lättare att tillgodogöra sig både mjuka och hårda färdigheter på ett sätt som är svårare i skolförlagd lärmiljö. Skolorna har sällan förutsättningar att erbjuda elever möjligheter att använda den senaste tekniken eller att få insyn i de senaste arbetsprocesserna, vilket också understryker betydelsen av omfattande arbetsplatsförlagda inslag i utbildningen. Genom att befinna sig på en arbetsplats under lång tid utvecklar lärlingen successivt allt bredare kunskaper inom yrkesområdet och tillägnar sig även den identitet och kultur som förknippas med yrket.

För det andra förutsätter lärlingsutbildning att arbetsgivare tillhandahåller utbildningsplatser och kan därigenom mer träffsäkert möta de behov som finns på arbetsmarknaden. Att arbetsgivare ställer utbildningsplatser till förfogande säkerställer i hög grad att utbildningen orienteras mot områden på arbetsmarknaden där det finns efterfrågan på arbetskraft. Det är inte på samma sätt möjligt i en skolförlagd yrkesutbildning där elevers egna val styr yrkesinriktningen i högre grad.

För det tredje underlättar lärlingsutbildningen rekrytering av arbetskraft. För en arbetsgivare är rekrytering av personal förenat med viss osäkerhet och kostnader. Lärlingsutbildningen ger arbetsgivaren gynnsamma förutsättningar att pröva en individs arbetsförmåga samtidigt som de rustar individen med de kvalifikationer som är önskvärda på

² SOU 2010:19, *Lärling – en bro mellan skola och arbetsliv*, kapitel 2.

³ OECD (2010), *Learning for jobs*, s. 105 ff.

den aktuella arbetsplatsen. Övergången från att vara i utbildning till att bli anställd kan därmed kortas.

För det fjärde finns det produktiva fördelar med lärlingar. Värdet av lärlingarnas tillskott ökar över tid i takt med att deras färdigheter utvecklas och lärlingarna kan därför anförtros mer avancerade arbetsuppgifter. Detsamma gäller inte nödvändigtvis när elever genomför en kortare period av praktik eller arbetsplatsförlagt lärande (apl). För individen innebär det också produktiva fördelar i den mån lön eller annan ersättning ges under utbildningstiden. Detta är ovanligt i Sverige men vanligt i många andra länder.

Även om OECD framhåller lärlingsutbildningens fördelar, är andelen lärlingsutbildning i Sverige låg, inte minst inom vuxenutbildningen. För 2021 var det endast sju procent av eleverna i yrkesutbildning inom komvux som gick en lärlingsutbildning. Detta trots att det finns ett statsbidrag för lärlingsutbildning i komvux som finansierar huvuddelen av den lärlingsutbildning som anordnas.

6.2.1 Erfarenheter från Sverige från utbildningar som till stora delar ges på arbetsplatser

Även om den mesta yrkesutbildningen i Sverige i huvudsak är skolförlagd, finns det flera exempel på utbildning som till stora delar sker på arbetsplatser. Nedan finns en sammanfattning av ett par av dessa, både inom skolväsendet och arbetsmarknadsområdet.

Lärlingsvux

Lärlingsutbildning inom regionalt yrkesvux (lärlingsvux) regleras i förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Lärlingsvux har mycket gemensamt med övrig utbildning inom regionalt yrkesvux, men skiljer sig på vissa punkter. Andelen apl ska i lärlingsvux uppgå till minst 70 procent av utbildningen. För annan utbildning inom regionalt yrkesvux gäller att minst 15 procent av utbildningen ska vara arbetsplatsförlagd. Vidare ska lärlingsvux omfatta minst 400 och högst 1 600 gymnasiepoäng i ämnen som är relevanta för ett yrkesområde. För lärlingsvux ska det även upprättas ett utbildningskontrakt – ett skriftligt avtal som undertecknas av den kommun som är huvudman för utbildningen, av eleven och

av företrädare för den eller de arbetsplatser dit någon del av utbildningen förläggs. Det ska även finnas ett åtagande, ett avtal där kommunernas och arbetsplatsernas åtaganden i samband med apl regleras.

Lärlingsvux har funnit sedan 2011 och är sedan 2017 en del av regionalt yrkesvux. Under 2021 gick drygt 4 800 elever inom lärlingsvux av de sammanlagt knappt 71 000 elever som gick en utbildning inom regionalt yrkesvux.

Ersättningen per årsstudieplats i lärlingsvux uppgår till 50 000 kronor och utöver den finns även en ersättning till arbetsplatsen där apl genomförs med högst 40 000 kronor per årsstudieplats. Dessutom utgår 3 500 kronor för handledarutbildning för varje handledare på en arbetsplats om handledaren har fullföljt en handledarutbildning.

När det gäller etablering efter avslutad lärlingsvux är siffrorna mycket lika de för annan utbildning inom regionalt yrkesvux. För 2019 hade 41 procent en etablerad ställning på arbetsmarknaden ett år efter avslutad utbildning, vilket är samma andel som för regionalt yrkesvux. De små skillnader som finns när det gäller etablering är att en mindre andel elever från lärlingsvux gick vidare till högskola än andra elever inom regionalt yrkesvux och att en större andel hade en svag eller osäker ställning på arbetsmarknaden ett år efter avslutade studier.⁴ Sammantaget kan dock konstateras att etableringen efter avslutad utbildning i lärlingsvux i stort sett varken är bättre eller sämre än för annan yrkesutbildning inom komvux.

Lärlingsvux finns även som så kallade kombinationsutbildningar, det vill säga yrkesutbildning som kombineras med kommunal vuxenutbildning som svenska för invandrare (sfi) eller svenska som andraspråk (sva) inom komvux. Sådana kombinationsutbildningar används dock endast i liten omfattning.

Utbildningsutbudet inom lärlingsvux skiljer sig delvis från övrig utbildning inom regionalt yrkesvux. De tre vanligaste utbildningarna inom lärlingsvux är barn och fritid, restaurang och livsmedel och vård och omsorg. Dessa utbildningar är även vanliga inom regionalt yrkesvux, i synnerhet vård och omsorg och barn och fritid som tillsammans har cirka hälften av de totala antalet elever inom regionalt yrkesvux. Även restaurang och livsmedel är relativt vanligt inom regionalt yrkesvux, även om andelen elever inom lärlingsvux i utbildningen är cirka tre gånger så hög. Det bör dock noteras att mer ovanliga yrkesutbildningar inom regionalt yrkesvux, till exempel inom VVS och fastighet,

⁴ Skolverket (2022), *Uppföljning av regional yrkesinriktad vuxenutbildning*.

naturbruk och hantverk är lika ovanliga inom lärlingsvux. Lärlingsvux är därmed ingen satsning som gynnar ovanligare yrkesutbildningar.

Lärlingsutbildning i gymnasieskolan

Lärlingsutbildning finns även inom gymnasieskolan och anpassad gymnasieskola. Sådan lärlingsutbildning regleras till skillnad från i komvux, i skollagen och inte enbart i en statsbidragsförordning.

En elev som går lärlingsutbildning i gymnasieskolan eller anpassad gymnasieskola ska genomföra minst hälften av utbildningen på en eller flera arbetsplatser. Lärlingsutbildning är möjlig i alla yrkesprogram i gymnasieskolan och i alla nationella program i anpassad gymnasieskola. Precis som för lärlingsvux ska det upprättas ett utbildningskontrakt – ett skriftligt avtal som undertecknas av skolhuvudmannen, av eleven och av den juridiska eller enskilda person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Kontraktet är mer omfattande än utbildningskontraktet i lärlingsvux och ska bland annat reglera hur kostnaderna för de skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ska fördelas mellan skolhuvudmannen och arbetsgivare som tar emot en lärling. För lärlingsutbildningar inom gymnasieskolan utgår, liksom för lärlingsvux, även statsbidrag till både de arbetsplatser som tar emot lärlingar och huvudmännen för utbildningen.⁵ Bidraget består av fyra delar

- Bidrag för utvecklingskostnader – högst 2 500 per elev och termin går till huvudmannens kostnader för att utveckla utbildningen.
- Bidrag till arbetsgivare – högst 16 250 kronor per elev och termin går till arbetsgivaren.
- Bidrag för utbildade handledare – högst 5 000 kronor per elev och termin går till arbetsgivaren.
- Bidrag för gymnasial lärlingsanställning – högst 2 500 kronor per elev och termin går till arbetsgivaren. Eleven ska ha en gymnasial lärlingsanställning, vilket beskrivs närmare nedan.

⁵ Förordningen (2011:947) om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning och lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram.

En skillnad från lärlingsvux är att det finns en särskild form av anställning för elever i lärlingsutbildning – gymnasial lärlingsanställning – vilket regleras i lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning. Anställningen innebär att eleven ingår avtal om en tidsbegränsad och avlönad anställning med den arbetsplats där eleven genomför apl. En elev kan fortsätta sin gymnasiala lärlingsutbildning även om anställningen upphör. Däremot kan inte en lärlingsanställning fortsätta när utbildningskontraktet upphör. Anställningsformen har hittills endast nått en begränsad omfattning. Vårterminen 2019 hade 288 elever en gymnasial lärlingsanställning, vilket var nära en fördubbling i jämförelse med vårterminen 2018.

Lärlingsutbildning i gymnasieskolan lockar allt fler elever. Läsåret 2019/20 var det 13 procent av alla elever på yrkesprogram som gick en lärlingsutbildning, det vill säga 13 660 elever. Detta kan jämföras med läsåret 2015/16 då antalet elever inom lärlingsutbildningarna uppgick till 8 300, vilket motsvarade nio procent av alla elever på yrkesprogrammen. Det program där lärlingsutbildning har ökat mest är inom bygg- och anläggningsprogrammet, som under hela perioden varit det största lärlingsprogrammet. Även hotell- och turismprogrammet respektive VVS- och fastighetsprogrammet, som är två av de minsta yrkesprogrammen i gymnasieskolan total sett, har haft en stor ökning av andelen lärlingar. Den ökande populariteten bland elever skiljer lärlingsutbildningarna i gymnasieskolan i sin nuvarande form från tidigare försök med lärlingsutbildningar i gymnasieskolan, inte minst de två försöksverksamheter som skedde innan den nuvarande lärlingsutbildningen.

Både den försöksverksamhet med lärlingsutbildning i gymnasieskolan som skedde 2008–2011 och försöksverksamheten 2000–2006 hade relativt få elever och även ett minskat antal elever över tid. Skälen till att dessa försök inte nådde fler elever var bland annat ett bristande intresse från elevers och partsorganisationers sida till svårigheter att engagera framför allt mindre företag till följd av otillräcklig ekonomisk kompensation. Dessutom har det pekats på att lärlingsutbildningen enbart var ett valbart alternativ inom de ordinarie nationella programmen, något som begränsade utbildningens yrkesmässiga räckvidd eftersom flera traditionella yrkesområden inte täcktes av den existerande programstrukturen.⁶ När det gäller försöksverksamheten 2008–2011 hade den, bortsett från den första året, relativt många elever,

⁶ SOU (2010:19), *Lärling – en bro mellan skola och arbetsliv*, s. 65

cirka 3 500–3 800 per år. Satsningen hade dock problem med många avhopp. Var fjärde elev hoppade av det första studieåret och ytterligare tio procent hoppade av det andra året på sin lärlingsutbildning. De flesta bytte till en traditionell skolförlagd yrkesutbildning. Som förklaring till avhoppet pekade Statens skolverk (Skolverket) bland annat på att lärlingarna hade sämre förkunskaper än andra elever och att många redan hade provat, och misslyckats, inom en annan gymnasieutbildning. Ovana vid arbetslivets krav och avsaknad av jämnåriga kamrater framhölls också som orsaker till avhopp. Delar av arbetsmarknaden hade även ett svalt eller avvaktande intresse för lärlingsutbildningen, särskilt basnäringarna.⁷ Trots detta fick satsningen relativt positiva omdömen av eleverna.

Resultaten för lärlingsutbildningen i gymnasieskolan är enligt Skolverket något bättre än för motsvarande skolförlagd yrkesutbildning. Detta trots att elever i lärlingsutbildning har något lägre meritvärde och att något högre andel av lärlingarna har föräldrar utan eftergymnasial utbildning, vilket är faktorer som normalt påverkar resultaten negativt. Elever som tidigt i gymnasieutbildningen valt lärlingsformen har en förhöjd genomströmning. Lärlingsutbildning är dessutom förknippat med en högre sannolikhet för sysselsättning i arbete eller högskolestudier, jämfört med skolförlagd yrkesutbildning, även om denna skillnad kan hänföras till enstaka program. Skolverket framhåller att lärlingsutbildningen är ett viktigt alternativt sätt att gå en yrkesutbildning. För de elever som lärlingsutbildning passar för innebär lärlingsutbildningen en förbättrad möjlighet för framgång i gymnasiestudierna.⁸

Yrkesintroduktionsanställning

Yrkesintroduktionsanställning är en insats utanför skol- och utbildningsväsendet i Arbetsförmedlingens regi. Insatsen innebär att en arbetsgivare kan få ekonomisk ersättning om den anställer en person som saknar erfarenhet av yrket eller är arbetslös och samtidigt erbjuder handledning eller utbildning. Minst 15 procent av arbetstiden ska bestå av utbildning eller handledning, som antingen kan ske på arbetsplatsen eller utanför arbetet, i till exempel komvux. Deltagare har

⁷ Skolverket (2012), *Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren 2008–2011 deltagande, elevers erfarenheter och studieresultat*.

⁸ Skolverket (2020), *Lärlingsutbildningen i gymnasieskolan. Kartläggning och undersökning*.

rätt till minst 75 procent av den lön som står i arbetsgivarens kollektivavtal under den tid som inte upptas av utbildning eller handledning. Det finns även ytterligare villkor för att delta, för de över 25 år gäller till exempel att de ska ha varit arbetslösa i minst 12 månader och för yngre arbetslösa och nyanlända gäller andra, delvis generösare villkor.

Arbetsgivare som anställer med yrkesintroduktion får ersättning, motsvarande arbetsgivaravgiften samt ersättning för handledning med upp till 115 kronor per dag.

Yrkesintroduktionsanställning har funnits sedan 2014. Under insatsens första år fanns en av regeringen tillsatt delegation, YA-delegationen⁹, som hade i uppgift att främja arbetsmarknadens parter arbete med att bygga upp långsiktigt hållbara strukturer för ett strukturerat lärande på arbetsplatserna och utveckla förutsättningar för sådant lärande.

Antalet deltagare i insatsen har varit lågt och har fortsatt att minska under 2021.¹⁰ Regeringen har i budgetpropositionen för 2022 avisat att stödet för insatsen ska avskaffas från och med 2024. Detta eftersom stödet har en mycket låg omfattning vad gäller antal deltagare. Det har inte heller lett till fler reguljära anställningar eller fasta arbeten i den omfattning som var målet med yrkesintroduktionsanställningen. Ett avskaffande bidrar även enligt regeringen till en enklare struktur för de lönesubventioner som tillhandahålls.¹¹

Avtalslärling

Inom flera yrken krävs en period som lärling efter att den gymnasiala yrkesutbildningen i komvux, i gymnasieskolan eller arbetsmarknadsutbildningen är avslutad. För att bli färdigutbildad behöver individen praktisera sina kunskaper på ett företag med kollektivavtal. Lärlingsperioden pågår ofta under ett eller ett par år och innebär en anställning men till en lägre lön, som antingen är särskilt reglerad i avtal eller utgörs av lägstalönen i ordinarie avtal. När hela lärlingsperioden är klar får lärlingen ett certifikat, ett slags yrkeslegitimation och först då räknas hon eller han som fullt arbetsför.

Det finns även lärlingar som genomför hela yrkesutbildningen på ett företag. Detta kallas traditionell lärling eller företagslärling.

⁹ Kommittédirektiv (dir. 2014:51), *Nationell delegation för lärande på arbetsplatserna inom ramen för yrkesintroduktionsanställningar*.

¹⁰ Arbetsförmedlingen (2021), *Arbetsförmedlingen årsredovisning 2021*.

¹¹ Prop. 2021/22:1, *Budgetpropositionen för 2022*, UO 14, s. 44.

6.2.2 Europeiska erfarenheter av lärlingsutbildning för vuxna

Utredningen har tittat närmare på hur branscher och företag är med och påverkar yrkesutbildningen i ett antal länder i Europa. Flera länder har ett system där branscherna och företagen har ett starkare inflytande över yrkesutbildningarna än i Sverige. Företagens påverkan kommer bland annat till uttryck genom att de listar yrkeskvalifikationer och sedan ställer krav på dessa, tar fram och genomför yrkesprov och ackrediterar företag som tar emot praktikanter och lärlingar.

Danmark

I Danmark har lärlingsutbildning en stark ställning. De flesta yrkesutbildningar, ”erhvervsuddannelser” eller EUD, innehåller två nivåer där den första nivån kallas ”grundforløb” och den andra nivån kallas ”hovedforløb”. Undervisningen består både av skolundervisning och praktik, men de danska EUD-utbildningarnas praktikperiod är betydligt längre än i de svenska yrkesutbildningarna. Den skolförlagda delen av undervisningen sker på särskilda yrkesskolor, ”erhvervsskoler”, men den huvudsakliga undervisningen sker som lärlingsutbildning på företag. Som elev på ett företag får man lärlingslön. Utbildningsdepartementet har ett övergripande, finansiellt och juridiskt ansvar för yrkesutbildningen i Danmark.

Arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer har en viktig roll på alla nivåer inom yrkesutbildningssystemet. Representanter sitter med i det nationella rådet för yrkesutbildning på gymnasial nivå (Rådet for de grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser), och rådgör med Utbildningsdepartementet i frågor gällande yrkesutbildningen. Representanter för arbetsmarknadens parter har även en rådgivande funktion för de lokala så kallade yrkeskommittéerna.

Vid lärlingsutbildning upprättas det ett kontrakt eller avtal om lärlingsplatser mellan en lärling och ett företag. Lärlingskontraktet innehåller regler om arbetsvillkor och lön som bestäms i kollektivavtalsförhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Företagen är godkända av arbetsmarknadens parter genom särskilda yrkeskommittéer. Företagen måste uppfylla vissa krav, exempelvis att erbjuda elever modern teknik och en tillräcklig bredd av arbetsuppgifter inom ett yrke, för att lärlingen inte ska blir alltför specialiserad. Uppgifter från

2021 visar att det fanns cirka 58 000 godkända företag att ta emot lärlingar.

För att en vuxen ska bli antagen till en yrkesutbildning i Danmark finns det behörighetskrav. Den sökande ska bland annat vara över 25 år, ha fullföljt grundskolan eller motsvarande och ha godkända betyg i danska och matematik. Intervju används inför antagning till yrkesskolan som även bedömer förutsättningarna för sökande att genomgå utbildningen.¹²

Finland

I Finland är arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer tillsammans med utbildningssektorn med i utformningen av yrkesutbildningen. Detta genom så kallade arbetslivskommissioner kopplade till Finlands utbildningsstyrelse. Tillsammans svarar de för kvalitetssäkringen av yrkesutbildningen. Gemensamt fastställer de nödvändig yrkesmässig kompetens, bedömningsprinciper och hur elever ska kunna uppvisa yrkesmässiga färdigheter. Undervisnings- och kulturministeriet definierar de övergripande målen för yrkesutbildning på nationell nivå och beviljar licenser till yrkesutbildningar.

Alla yrkesprogram kan genomföras som lärlingsutbildning. Lärlingsutbildningen formaliseras med ett skriftligt och tidsbegränsat anställningsavtal mellan arbetsgivare och lärling. Lärlingen måste vara minst 15 år gammal. En arbetsvecka ska vara minst 25 timmar. Arbetsgivaren betalar lärlingslönen enligt kollektivavtal och en särskild dagpenning utgår för vuxenstuderande under tiden det är skolförlagd teoretisk undervisning. Arbetsgivaren får en utbildningsersättning. Nivån på ersättningen sätts mellan utbildningsanordnaren och arbetsgivaren. I det finska systemet finns inga fasta gränser för hur lång en lärlingsutbildning ska vara eller hur stor andel av utbildningen som ska finnas på arbetsplatsen respektive vara skolförlagd. Det är i stället elevens tidigare kunskap och elevens behov för att nå målen med utbildningen som styr utbildningens längd och upplägg.

Ansökan och antagning till en yrkesutbildning i Finland sker antingen via en gemensam ansökan eller kontinuerlig ansökan. Den gemensamma ansökan är i första hand avsedd för personer som har avslutat grundskolan. Sökande som sedan tidigare har en examen och/

¹² Barn och undervisningsministeriet, webbsida: *uddannelsesguiden*.

eller tidigare yrkeserfarenhet söker via kontinuerlig ansökan. Sökande genomgår inträdes- och lämplighetsprov innan antagning till utbildningen sker.

Norge

Norge har en lång tradition av samverkan med arbetsmarknadens parter när gäller yrkesutbildningar på såväl gymnasial som eftergymnasial nivå. Samarbetet sker i ett reglerat system där regeringen förhandlar med utbildningsinstitutioner och arbetsmarknadens parter för att säkerställa löne- och ersättningsnivåer. På nationell nivå är partssamarbetet organiserat genom Samarbeidsrådet for yrkesopplaering (SRY) och nio *faglige råd* på central nivå (ett för varje yrkesutbildningsprogram) reglerade i skollagen. Arbetsmarknadens parter från näringslivet, industrin och den offentliga sektorn har en majoritet av de platser som finns i ett rådgivande organ, avseende beslut som påverkar yrkesutbildningar. Arbetsgivare och fackliga organisationer är jämnt representerade i dessa kommittéer. Såväl arbetsgivarorganisationer som fackföreningar ska aktivt kunna påverka och delta i utvecklingen av yrkesutbildningarna.

Lärlingsutbildningar är populära i Norge och det finns inte tillräckligt med platser för att ta emot alla sökande. De flesta yrkesutbildningarna på gymnasial nivå följer den så kallade 2+2-modellen som innebär att de två första åren är skolförlagda och de två efterföljande åren är lärlingsutbildningar. Lärlingsplatserna upprättas genom ett kontrakt mellan företag och Opplerningskontoret (kommunal nivå). Juridiskt är lärlingen anställd av företaget och får lön enligt kollektivavtal under utbildningen. Det är företaget som är ansvarigt för lärlingsutbildningen som eleven får år 3–4. Det är företagen själva som väljer vem som ska erbjudas en lärlingsplats, och dessa rutiner kan variera mellan länen i Norge. Innan antagning kallas de aktuella sökande till en intervju av företagen. Eleverna har enligt kollektivavtal rätt till löneökning under sina två år på företagen. Ingångslönen börjar vanligen på 30 procent och slutar på 80 procent av en arbetstagares lön. Det fjärde året avslutas med ett gesäll- eller yrkesprov som tagits fram i samarbete med branscherna.

England

I England är branscherna med i utformningen av yrkesutbildningen genom Sector Skills Councils (SSC) som är en samling arbetsgivarledda organisationer som arbetar med att kartlägga kompetensbehov och framtagande av standarder för respektive industri och näring. SSC har utvecklat nationella yrkesstandarder (National Occupations Standard, NOS) tillsammans med arbetsgivare och nationella och regionala organisationer. Dessa standarder specificerar vilken kompetens som behövs för olika yrken. På lokal nivå finns Local Enterprise Partnerships (LEP) som för samman arbetsmarknadens representanter och utbildningsväsendet och är ett system som påminner om de svenska lokala program- och yrkesråden.

Lärlingarna är anställda och utbildningen sker både på arbetsplatsen och är skolförlagd. Många lärlingar i England är vuxna. Lärlingar har rätt till minst 20 dagars betald semester. Sökande som vill ansöka om att gå en lärlingsutbildning skickar in ett personligt brev. I nästa steg kallas ett urval sökande till intervju innan antagning till utbildningen. Företag kan annonsera om att de söker lärlingar.

I England finns också praktikplatser som har ett annat fokus än lärlingsplatser. Praktikplatser (traineeships) i England är utformade främst för unga arbetslösa med liten arbetslivserfarenhet och låga kvalifikationer. Eleverna ska förberedas inför lärlingsutbildning och så småningom anställning. Namnet till trots är fokus på teoretiska kunskaper som läskunnighet och matematik.

Tyskland

Tyskland är kanske det land som de flesta associerar med lärlingsutbildning. Här finns en lång tradition av lärlingsutbildning i flera olika yrken. Yrkesutbildningssystemet i Tyskland består av en grundläggande och en eftergymnasial yrkesutbildning (IVET & CVET). Modellen pekas ofta ut som grundmodellen för all lärlingsutbildning. Själva lärlingssystemet kallas för det duala systemet. Lärlingsutbildningen har alltid varit mycket populär i Tyskland och haft en stor omfattning. Det finns inga formella antagningskrav till lärlingsutbildningen utan företagen väljer vilka personer som får en plats som lärling.

Arbetsgivarorganisationer och fackföreningar har stort inflytande på innehåll och utformningen av yrkesutbildningar, på såväl grund-

läggande som eftergymnasial nivå. Representanter för arbetsgivarorganisationer och arbetstagare sitter med i BIBB:s huvudstyrelse (Federal Institute for Vocational Education and Training), i kommittéer för yrkesutbildningar på federal nivå samt i myndigheters råd. I BIBB, som är navet i yrkesutbildningens utveckling, är arbetsgivarorganisationerna med för att säkerställa att yrkesutbildningarna utvecklas efter arbetsmarknadens behov. Exempelvis är arbetsgivarorganisationerna delaktiga i att

- nå överenskommelse om ersättningar,
- framtagande av yrkesmässiga kravnivåer,
- utveckla läroplanerna, och
- säkerställa kvaliteten på grundläggande yrkesutbildning.

Den federala arbetsförmedlingen, lokala myndigheter, fackföreningar, handelskamrar, företag, privata institutioner och individer bidrar alla tillsammans till finansieringen av yrkesutbildningar. Här har de cirka 80 handelskamrarna en central roll. De tar in medel från företagen som sedan används till yrkesutbildningar. De företag som tar emot en lärling får ersättning av handelskamrarna. Lärlingarnas ersättning regleras i kollektivavtal mellan parterna och arbetsgivare som tar emot lärlingar är skyldiga att betala dem avtalsenlig ersättning. Ersättningen varierar mellan branscher och utbildningar, och även mellan de olika federala delstaterna samt beror på vilken årskurs som lärlingen går i. På de enskilda arbetsplatserna utses särskilda företrädare för de anställda som har till uppgift att bevaka utbildningsfrågorna och se till att lärlingarnas rättigheter kopplat till anställnings- och utbildningsförhållandena tillgodoses.

6.3 Utredningens utgångspunkter och förslag

Lärlingsutbildning inom komvux behöver bli mer attraktiv

Sverige har en särställning som ett land där yrkesutbildning främst är skolförlagd, och endast i liten omfattning sker på företag. Trots att det, liksom OECD påpekar, finns många fördelar med lärlingsutbildningar utgör de bara en liten del av yrkesutbildningarna, och detta gäller främst i komvux. Det finns flera orsaker till detta, inte minst

historiska men i huvudsak kan det sammanfattas i dessa punkter: Dels är det svalt intresse hos arbetsgivare att ta mot lärlingar och engagera sig i utbildningen, dels är det lågt intresse hos vuxna att söka en lärlingsutbildning. Det låga intresset beror i sin tur på att lärlingsutbildning inte är tillräckligt attraktivt för varken arbetsgivare och elever. Ett ytterligare skäl kan vara att arbetsmarknadens parter i stort sett inte har tecknat kollektivavtal om villkor och löner för lärlingsanställningar, vilket kan göra det svårare att anställa lärlingar. Det förekommer dock enstaka lokala avtal om gymnasiala lärlingsanställningar inom gymnasieskolan.

Om lärlingsutbildning ska kunna växa i Sverige behöver den bli mer attraktiv hos både arbetsgivare och vuxna. Enligt utredningens bedömning är lösningarna på dessa problem delvis närliggande. Om arbetsgivare vill satsa på lärlingsutbildningar, bland annat som ett sätt att lösa deras kompetensförsörjning, kommer den också bli attraktiv att söka för många vuxna. Detta är delvis en förenklad bild. Det behövs enligt utredningen fler åtgärder, till exempel en enklare statsbidragshantering för kommuner. En större vilja hos arbetsgivare att ta emot lärlingar och engagera sig i lärlingsutbildning är dock avgörande för att lärlingsutbildning i komvux ska kunna växa, och därför en utgångspunkt för utredningens förslag. Dagens situation med kompetensbrist inom många yrken innebär visserligen problem, men är också en god möjlighet att öka arbetsgivares engagemang i yrkesutbildningen och vilja att ta emot fler lärlingar. Reformen som innebär att arbetsgivare ska ges ökat inflytande och ansvar för lärlingsutbildningen inom komvux har därför enligt utredningens bedömning goda förutsättningar att lyckas. Det krävs dock sannolikt även att arbetstagarorganisationer görs mer delaktiga i lärlingsutbildningen. Om det dessutom skulle bli lättare att anställa lärlingar genom lärlingsanställningar, skulle lärlingsutbildningen sannolikt också bli än mer attraktiv och kunna växa.

Långsiktighet är avgörande för om lärlingsutbildningen ska kunna växa

Flera aktörer som utredningen har träffat framför att det behövs något ytterligare för att en reformerad lärlingsutbildning ska bli framgångsrik: Långsiktighet när det gäller statens engagemang. Flera tidigare försöksverksamheter och tillfälliga satsningar på utbildning som till

stora delar sker på en arbetsplats, har varit mindre lyckade i avseendet att antalet deltagare har varit lågt. Ett skäl är sannolikt att arbetsgivare inte är beredda att engagera sig i tillfälliga satsningar. Detta kan vara en viktig orsak till att de flesta försöksverksamheter med lärlingsliknande utbildningar som kräver engagemang från arbetsgivare inte har lyckats. De lyckade exempel på utbildning som till stora delar sker på arbetsplatser är permanenta satsningar. Detta gäller till exempel yrkeshögskolan eller lärlingsutbildning i gymnasieskolan. Lärlingsutbildning i gymnasieskolan föregicks av två tillfälliga försöksverksamheter som inte nådde de förväntade elevvolymerna eller hade andra problem. Det var först när lärlingsutbildning i gymnasieskolan blev en permanent verksamhet som den, efter en trög inledning sett till antalet elever, blev relativt framgångsrik. Detta visar enligt utredningen att en försöksverksamhet eller annan form av tidsbegränsad satsning inte är rätt väg att gå. En utgångspunkt för utredningens förslag är därför att en reformerad lärlingsutbildning inom komvux ska vara permanent redan från start.

Lärlingsutbildning bör vara ett komplement till andra yrkesutbildningar för vuxna

Utredningen gör bedömningen att lärlingsutbildningen kan, och bör, växa betydligt i Sverige. Samtidigt passar inte lärlingsutbildning inom all yrkesutbildning. Skälen till det kan vara flera. För vissa yrken eller hos vissa arbetsgivare finns hinder för att stora delar av den grundläggande yrkesutbildningen ska bedrivas på en arbetsplats. Det kan handla om risker för olyckor, kostnader eller att arbetsgivare helt enkelt inte har möjlighet att erbjuda den fördjupning och variation av arbetsuppgifter som krävs för att en elev ska nå målen för utbildningen. I dessa fall kan annan form av yrkesutbildning, till exempel en i huvudsak skolförlagd utbildning eller den nya utbildningsform som utredningen föreslår, yrkesskola, passa bättre.

I andra fall kan dock ett lärlingsupplägg vara en förutsättning för att en yrkesutbildning ska kunna starta. Detta gäller inte minst yrkesutbildningar som bedrivs med endast enstaka elever. Att till exempel bedriva en i huvudsak skolförlagd yrkesutbildning med enbart en eller två elever är oftast inte möjligt – det är för dyrt. Om utbildningen sker som en lärlingsutbildning kan det i stället möjliggöra att utbildningen kan bedrivas.

6.3.1 Lärlingsutbildning i komvux bör regleras i lag

Utredningens förslag: Det ska införas en bestämmelse i skollagen (2010:800) om att sammanhållen yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning får ges i form av lärlingsutbildning. Lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör få meddela ytterligare föreskrifter om lärlingsutbildning för vuxna.

Lärlingsutbildning inom komvux regleras i dag inte i skollagen (2010:800) utan enbart i den tidigare nämnda förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Utredningens förslag i detta kapitel, om bland annat ny prioritering inom lärlingsutbildning i komvux och möjligheter till en gymnasial lärlingsanställning för elever i utbildningen, bör dock delvis regleras i lag. Därför är det lämpligt att det även införs en allmän beskrivning av lärlingsutbildning inom komvux i lag.

I utbildning i komvux på gymnasial nivå och i komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå kan ämnen eller nivåer i ämnen som är relevanta för ett yrkesområde kombineras till en sammanhållen yrkesutbildning.¹³ En del av utbildningen i en sammanhållen yrkesutbildning ska genomföras som arbetsplatsförlagt lärande. Utbildningen kan utformas som en nationell sammanhållen yrkesutbildning eller vara utformad av en huvudman.¹⁴ Utredningens förslag innebär att det i skollagen ska regleras att en sammanhållen yrkesutbildning ska kunna ges i form av en lärlingsutbildning inom komvux.

Vidare innebär utredningens förslag att det i skollagen även ska framgå att lärlingsutbildning inom komvux i huvudsak ska vara förlagd till en eller flera arbetsplatser. Därmed särskiljs lärlingsutbildning från annan yrkesutbildning i komvux när det gäller hur stor del av utbildningen som ska ske på arbetsplatser. För sammanhållen yrkesutbildning som inte ges som lärlingsutbildningar ska en del genomföras som arbetsplatsförlagt lärande – det vill säga delar av utbildningen ska ske på en arbetsplats – men i skollagen anges inte hur mycket.¹⁵

¹³ Ämnesbetygsreformen, som innebär att man läser ämnen och nivåer i ämnen i stället för kurser i komvux på gymnasial nivå, har trätt i kraft men ska tillämpas först inom komvux på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025.

¹⁴ 20 kap. 6 a § skollagen (2010:800).

¹⁵ 20 kap. 6 a § skollagen.

Detta framgår i stället av förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.¹⁶

För lärlingsutbildning inom regionalt yrkesvux gäller enligt dagens bestämmelser att minst 70 procent av utbildningen ska ske på en arbetsplats.¹⁷ I gymnasieskolan gäller dock att lärlingsutbildningen i huvudsak ska vara förlagd till en eller flera arbetsplatser, det vill säga mer än 50 procent.¹⁸ Regleringen är införd på förordningsnivå vilket innebär att det inte finns några förarbeten, och därmed något officiellt motiv, till varför regeringen ansåg att minst 70 procent var en lämplig andel apl inom lärlingsutbildningen. Skillnaden mot andelen apl i gymnasieskolan kan dock sannolikt förklaras med att yrkesutbildningar i komvux nästan alltid är kortare och innehåller en större andel yrkeskurser än i yrkesprogram i gymnasieskolan.

Utredningen erfar emellertid att den höga andelen apl i lärlingsutbildning är ett skäl till att lärlingsutbildning knappt förekommer alls inom vissa yrkesutbildningar. För flera yrkesutbildningar där lärlingsutbildning annars skulle kunna vara passande, är det inte lämpligt att arbetsplatsförlägga en så stor andel av utbildningen. I de flesta yrkesutbildningar behöver en elev vissa grundläggande yrkeskunskaper innan de kan påbörja utbildningen på en arbetsplats. Det gäller ofta till exempel kunskaper om arbetsmiljö och säkerhet, och om verktyg, maskiner och annan utrustning som används i arbetet. För utlandsfödda elever med bristande kunskaper i det svenska språket kan det vara nödvändigt att behärska ett grundläggande yrkesspråk, till exempel benämningar av olika arbetsmoment och namnen på verktyg. Möjligheten att träna på att utföra vissa arbetsuppgifter är dessutom begränsad på många arbetsplatser. I många fall innebär arbetsplatsförlagt lärande att eleven ska sköta dyra maskiner själva eller arbeta direkt för en kund. Utrymmet för misstag är då begränsat. Av dessa skäl är det normala att elever i lärlingsutbildning lär sig vissa grunder som behövs på arbetsplatsen i skolan, innan den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. I vissa fall ryms inte denna typ av yrkesutbildning inom ramen för en lärlingsutbildning. Om andelen apl inom lärlingsutbildning sänks från minst 70 procent till minst 50 procent skulle dock flera yrkesutbildningar inom komvux, som i dag knappt ges som lärlingsutbildning, kunna göra det. Utredningen före-

¹⁶ 2 kap. 28 § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

¹⁷ 11 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

¹⁸ 16 kap. 11 § skollagen.

slår därför en sådan förändring. Detta genom att regleringen av omfattningen apl inom lärlingsutbildning inom komvux regleras i skollagen och att det där anges att lärlingsutbildningen i huvudsak ska vara förlagd till en eller flera arbetsplatser.

För lärlingsutbildning i komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå, innebär detta ingen förändring i andelen apl. Redan i dag gäller att lärlingsutbildning inom anpassad utbildning till övervägande del ska genomföras som arbetsplatsförlagt lärande.

Bristen på apl-platser behöver inte vara ett hinder för att lärlingsutbildning ska växa

Om lärlingsutbildning i komvux ska växa kommer det behövas fler apl-platser än i dag. Många kommuner som utredningen har träffat vittnar om hur svårt det är att skaffa apl-platser till yrkeselever i komvux. Trots att många arbetsgivare är i behov av personal är det ofta svårt att förmå företag att ta emot lärlingar.

Brist på apl-platser är enligt en enkätundersökning till kommuner som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) genomfört – tillsammans med för få sökande – det vanligaste hindret för att bredda utbildet av yrkesutbildningar inom komvux.¹⁹ Undersökningen handlar inte specifikt om lärlingsutbildning, men enligt de kommuner som utredningen har träffat är svårigheten att hitta apl-platser ofta ett hinder för att anordna mer lärlingsutbildning. Bristen på apl-platser skulle därmed kunna utgöra ett hinder för att lärlingsutbildning inom komvux ska växa.

Efter diskussioner med flera aktörer inom komvux om apl bedömer dock utredningen att anskaffandet av apl-platser inte behöver vara ett stort problem. Ju längre den arbetsplatsförlagda utbildningen pågår desto mer självständig blir eleven. Dessutom kan en lärlingsutbildning i praktiken utgöra ett första steg i en rekryteringsprocess och därmed vara viktigt för kompetensförsörjning på en arbetsplats, vilket också OECD har lyft fram som en av de stora fördelarna med lärlingsutbildningar. Rekryteringar är ofta både dyra och tidskrävande för arbetsgivare, som därför kan ha ett starkt egenintresse av att ta emot och utbilda lärlingar. Av dessa skäl kan det vara mer attraktivt för många arbetsgivare att ta emot en lärling under ett par månader

¹⁹ SKR (2022), *Yrkesutbildning, kombinationsutbildning och elevstöd inom komvux*.

än att erbjuda en apl-plats under ett par veckor. Trots att bristen på apl-platser är ett hinder för att anordna yrkesutbildning i dag behöver det alltså inte vara ett hinder för att lärlingsutbildning ska kunna växa. Om arbetsgivares nytta med och därmed vilja att ta emot lärlingar ökar, kan det sannolikt bli lättare att hitta arbetsgivare som vill ta emot lärlingar i apl.

6.3.2 Utbildningskontrakt bör regleras i skollagen

Utredningens förslag: Dagens bestämmelser om utbildningskontrakt i förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning ska föras över till skollagen (2010:800). Vidare ska utbildningskontraktet utökas så att avtalstiden och grunderna för att avtalet ska kunna upphöra innan avtalstiden löpt ut samt ansvar för kostnader som kan uppstå för skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen anges.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om utbildningskontrakt.

Utredningens förslag: För lärlingar inom kommunal vuxenutbildning ska det införas en bestämmelse i skollagen där det förtydligas att en elev som utför arbete enligt ett utbildningskontrakt inte är att anse som arbetstagare. Detta gäller dock inte om arbetet omfattas av ett avtal om lärlingsanställning.

Utbildningskontrakt för lärlingar inom komvux regleras i 13 § förordningen om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning och har följande lydelse

Rektorn ska se till att det för varje elev som genomgår en lärlingsutbildning inom regionalt yrkesvux upprättas ett skriftligt avtal som undertecknas av den kommun som är huvudman för utbildningen, av eleven och av företrädare för den eller de arbetsplatser dit någon del av utbildningen förläggs (utbildningskontrakt). I utbildningskontraktet ska det anges

1. vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa, och
2. vilken lärare i utbildningen och vilken handledare på arbetsplatsen som ansvarar för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

För lärlingar i gymnasieskolan ska det, liksom för lärlingar inom komvux, upprättas ett utbildningskontrakt. Utbildningskontraktet för gymnasieskolan regleras i 16 kap. 11 a § skollagen och innehåller ytterligare krav på vad som ska anges i kontraktet.

Genom propositionen *Stärkt koppling mellan skola och arbetsliv* ändrades kravet på att i utbildningskontrakt för gymnasiala lärlingar ange vilka, samt omfattningen av, de delar av utbildningen som ska genomföras på en arbetsplats till att ange hur många veckor av utbildningen som ska genomföras där varje termin och vilka tider som ska gälla på arbetsplatsen. Som skäl till detta anges i förarbetena att det är viktigt att omfattningen i tid framgår av utbildningskontraktet. Det ger elever en tydlig uppfattning om hur stor del av utbildningen som kommer att vara arbetsplatsförlagd och arbetsgivarna som erbjuder plats till lärlingar får en klar uppfattning om sitt åtagande. För att såväl eleven som arbetsplatsen ska känna till omfattningen av det arbetsplatsförlagda lärandet förslog regeringen att det i utbildningskontraktet skulle anges hur många veckor av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen varje termin.²⁰

Utredningen föreslår att utbildningskontrakt inom komvux, liksom för gymnasieskolan, ska regleras i skollagen. Det innebär att dagens bestämmelser i förordningen om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning förs över till skollagen samt kompletteras med ytterligare bestämmelser. Utbildningskontraktet för lärlingar i komvux bör ges motsvarande innehåll som för gymnasiala lärlingar, dock med hänsyn till de skillnader som föreligger mellan utbildning i gymnasieskolan och komvux. Utredningen föreslår att det, som i gymnasieskolan, ska vara huvudmannen för utbildningen som ansvarar för att utbildningskontraktet upprättas i stället för rektor som i nuvarande reglering i förordningen om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning. Ansvaret för upprättande av både utbildningskontrakt och avtal om lärlingsanställning kommer därmed vara huvudmannens. Det finns inga förordningsmotiv som tydliggör varför ansvar för upprättade av utbildningskontrakt inom regionalt yrkesvux lagts på rektor. Utredningen bedömer inte att det kommer innebära någon större förändring för huvudmännen då detta ansvar fortsatt kommer kunna delegeras till rektor om huvudmannen anser det lämpligt. Däremot innebär det att regleringen harmonieras, vilket kan underlätta för huvudmän som anordnar lärlingsutbildning inom både komvux och gymnasie-

²⁰ Prop. 2017/18:24, *Stärkt koppling mellan skola och arbetsliv* s. 24 ff.

skolan. Detta innebär att det i utbildningskontrakt för lärlingar inom komvux föreslås framgå vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen, hur många veckor av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen samt vilka tider som ska gälla för utbildning på arbetsplatsen. Vidare föreslås att det även ska framgå hur kostnader för skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ska fördelas mellan den kommun som är huvudman för utbildningen och den juridiska eller fysiska person som avtalet ingås med och avtalstiden samt grunderna för att avtalet ska upphöra innan avtalstiden löpt ut. Ansvarig lärare och handledare ska enligt förslaget även fortsatt anges i utbildningskontraktet.

Innan huvudmannen upprättar ett utbildningskontrakt bör huvudmannen först kvalitetssäkra arbetsplatsen, vilket innebär att bedöma om arbetsplatsen bedöms vara en lämplig lärandemiljö, att den kan erbjuda de moment som ska ingå i utbildningen som ska ges på arbetsplatsen och att arbetsplatsen är en säker miljö.

Utredningen anser att det finns anledning att även för lärlingar inom komvux förtydliga vad som menas med skrivningen *omfattningen av det arbetsplatsförlagda lärandet*, dock utan den koppling till terminer som finns i regleringen av utbildningskontrakt i gymnasieskolan. På samma sätt som för gymnasiala lärlingar finns det även skäl att reglera ansvaret för skador som kan orsakas av eleven. Detta bör ske i enlighet med det som framförs i förarbetena till införandet av regleringen av utbildningskontrakt för gymnasiala lärlingar i skollagen, i propositionen *Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning*. Vidare bör avtalstiden och grunder för att avtalet kan upphöra i förtid anges i utbildningskontraktet. Det kan finnas skäl för både arbetsplatsen, eleven eller huvudmannen för utbildningen att behöva säga upp utbildningskontraktet. Regeringen har enligt förarbetena till 16 kap. 11 a § skollagen ansett det angeläget att i förväg reglera i vilka situationer utbildningskontraktet kan sägas upp²¹. Utredningen anser att det även för lärlingsutbildning inom komvux är viktigt att avtalstid och grunder för upphörande i förtid regleras i förväg och därmed blir tydligt för elever, huvudman och arbetsplats.

Utredningen föreslår vidare att det för lärlingar inom komvux ska införas en bestämmelse i skollagen där det förtydligas att en elev som utför arbete enligt ett utbildningskontrakt inte är att anse som arbetstagare. För lärlingar i gymnasieskolan finns redan en sådan bestäm-

²¹ Prop. 2010/11:104, *Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning* s. 19 ff.

melse i 16 kap. 11 b § skollagen. Av förarbetena till bestämmelsen²², framgår att Skolverket ansåg att regleringen borde införas i samtliga skolformer där det ingår apl, men ingen ändring skedde gällande lärlingsutbildning inom komvux. I samma förarbete konstaterade regeringen att utredningens förslag avsåg grund- och gymnasieskolan och att det i sammanhanget saknades anledning att överväga reglering för andra elever än lärlingar i gymnasieskolan.²³ Elevens rättsliga ställning bör dock tydliggöras även för lärlingar i komvux och arbetstagarbegreppet för lärlingar, oavsett om det avser utbildning i gymnasieskolan eller vuxenutbildning, bör vara densamma. Vidare bör lärlingar inom komvux, liksom lärlingar i gymnasieskolan, kunna ingå avtal om lärlingsanställning (se förslag längre fram i detta kapitel). Därmed bör det, som för lärlingar i gymnasieskolan, framgå av skollagen att en elev som utför arbete enligt ett utbildningskontrakt inte ska anses som arbetstagar, såvida inte arbetet omfattas av ett avtal om lärlingsanställning. Detta innebär att om inget avtal om lärlingsanställning ingåtts, och eleven enbart utfört arbete inom ramen för det arbetsplatsförlagda lärandet, ska något anställningsförhållande inte anses ha uppkommit. Om en elev utför arbete utöver uppgifter som anges i utbildningskontraktet kan dock fråga om anställning uppkomma. Detta enligt allmänrättsliga regler i fråga om det arbete som utförts utanför utbildningskontraktet.²⁴ Då en lärlingsanställning endast ska omfatta den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen kan, på samma sätt som för en elev som inte ingått avtal om lärlingsanställning, ytterligare anställning ha ingåtts enligt allmänna arbetsrättsliga regler om en elev fullgör arbetsuppgifter utöver vad som anges i utbildningskontraktet.

Utöver skollagens bestämmelser bedömer utredningen att det fortsatt behövs kompletterande bestämmelser på förordningsnivå. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör därför bemyndigas att meddela ytterligare föreskrifter om lärlingsutbildning inom komvux. Det bör vidare införas en upplysningsbestämmelse som innebär att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen (RF) kan meddela närmare föreskrifter om utbildningskontrakt.

²² Prop. 2013/14:80, *Gymnasial lärlingsanställning*.

²³ Prop. 2013/14:80, s. 18.

²⁴ Ibid.

6.3.3 Avtal om lärlingsutbildning

Utredningens förslag: Vid lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska den kommun som är huvudman för utbildningen se till att genom avtal med berörd arbetsgivare reglera huvudmannens och arbetsgivares åtaganden i samband med utbildningen. Avtalet ska regleras i skollagen (2010:800) och omfatta

- huruvida en arbetsgivare själv ska välja ut elever till utbildningen, och
- hur många elever som högst ska tas emot i utbildningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om avtal om lärlingsutbildning.

För att alla aktörer – inte minst kommuner, elever och arbetsgivare – ska veta hur ansvarsfördelningen ser ut för varje utbildning, behöver det upprättas tydliga och i förväg kända överenskommelser mellan de inblandade parterna. Förutom ett utbildningskontrakt, som ska upprättas för varje elev, ska det därför enligt utredningens förslag även finnas ett övergripande avtal om lärlingsutbildning mellan huvudmannen och arbetsgivaren. Avtalet bör regleras i skollagen.

Ett avtal om lärlingsutbildning ska vara ett avtal som gäller en eller fler lärlingsutbildningar och tecknas mellan huvudmannen för utbildningen och den eller de arbetsgivare som ansvarar för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Avtalet bör reglera om arbetsgivare själva ska välja ut elever till utbildningen. Avtalet bör också innehålla hur många elever som maximalt ska tas emot i utbildningen. Detta är särskilt viktigt om arbetsgivaren själv väljer vilka elever som ska delta i utbildningen. Det för att säkerställa att arbetsgivaren inte tar emot fler elever än som huvudmannen, i samverkan med andra kommuner, har dimensionerat för. Lärlingsutbildningen bör ingå i kommunernas dimensionering av yrkesutbildning inom komvux, och därför behöver antalet elever i utbildningen bestämmas på förhand. Vid behov bör dock självklart utbildningskontraktet kunna revideras, så att fler elever antas till utbildningen. Avtalet ska vid behov även kunna innehålla annat om huvudmannens och arbetsgivares åtaganden i samband med utbildningen.

Avtal om lärlingsutbildning bör ersätta dagens bestämmelse om åtagande i förordningen om statsbidrag för regionalt yrkesvux, som därmed bör utgå. En skillnad mellan de båda bestämmelserna är dock att ett åtagande ska gälla de kommuner som samverkar om nuvarande statsbidrag för regionalt yrkesvux, medan ett avtal om lärlingsutbildning enligt utredningens förslag enbart bör upprättas mellan kommunen som är huvudman för utbildningen och den eller de arbetsgivare där delar av en lärlingsutbildning sker. Avtalet mellan kommuner bör i sin tur regleras på annat sätt, främst genom samverkansavtal. Utredningen bedömer att förslaget inte kommer leda till ökad administrativ börda för kommunen jämfört med dagens bestämmelse om åtagande.

Genom den så kallade dimensioneringsreformen ska kommuner ingå i ett samverkansområde som består av minst tre kommuner, ett så kallat primärt samverkansområde. Detta regleras genom ett primärt samverkansavtal.²⁵ Inom ett primärt samverkansområde ska bland annat alla boende kunna söka och antas till en utbildning inom komvux på lika villkor, det vill säga det ska råda frisök. Detta frisök ska även omfatta de lärlingsutbildningar inom komvux där någon av de samverkande kommunerna är huvudman. Det innebär i sin tur även att en sökandes hemkommun ska vara skyldig att bekosta en lärlingsutbildning inom komvux om den anordnas av någon av de kommuner som ingår i det primära samverkansområdet. Det ska också vara möjligt att sluta sekundära avtal om lärlingsutbildningar inom komvux med kommuner utanför samverkansområdet eller med regioner.

Utöver skollagens bestämmelser bedömer utredningen att det behövs kompletterande bestämmelser på förordningsnivå. Det bör därför införas en upplysningsbestämmelse som innebär att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer med stöd av 8 kap. 7 § RF kan meddela närmare föreskrifter om avtal om lärlingsutbildning.

*Kommunerna ska fortsatt vara ansvariga
för lärlingsutbildningen inom komvux*

Det bör påpekas att utredningens förslag inte innebär förändringar när det gäller ansvaret för lärlingsutbildning inom komvux. Kommuner och regioner ska fortsatt vara huvudmän för lärlingsutbildningen och är alltså ansvariga för att utbildningen till exempel följer kurs-

²⁵ 2 kap. 2 a och 2 b §§ skollagen.

och ämnesplaner och övriga styrdokument. I detta ingår bland annat att säkerställa utbildningens kvalitet, att den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen innehåller de moment som ska ingå i utbildningen, att det finns en fungerande handledning på arbetsplatsen, att huvudmannen har tillgång till yrkeslärare och att det finns en fungerande samverkan med arbetsgivaren. Detta ansvar gör att det är huvudmannen som måste avgöra om en lärlingsutbildning ska starta eller inte. Huvudmannen behöver vid beslut om huruvida en utbildning ska starta bland annat ta hänsyn till om det finns förutsättningar att anordna den delen av utbildningen som inte är arbetsplatsförlagd, liksom till vuxnas och arbetsmarknadens efterfrågan och behov av utbildning.

6.3.4 Det bör finnas lärlingsråd för lärlingsutbildningar i komvux

Utredningens förslag: För varje lärlingsutbildning i kommunal vuxenutbildning ska det finnas ett lärlingsråd. Lärlingsrådet ska syfta till samverkan mellan huvudmannen, företrädare för berörda arbetsgivare, fackliga företrädare för arbetstagare, lärare och elever vid planering, genomförande och uppföljning av lärlingsutbildningen. I råden får det även ingå utbildningsanordnare om dessa inte är detsamma som huvudmannen, samverkande kommuner, skolpersonal och andra berörda intressenter från arbetslivet.

Ett lärlingsråd ska kunna inrättas gemensamt för flera lärlingsutbildningar.

Lärlingsråden ska ersätta yrkesråden när det gäller lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning.

En fungerande samverkan mellan den huvudman som bedriver lärlingsutbildning, i komvux och arbetsmarknadens organisationer är en viktig förutsättning för att en lärlingsutbildning ska kunna genomföras med god kvalitet. Tidigare fanns krav på lärlingsråd för statsbidragsfinansierad lärlingsutbildning i komvux. Detta reglerades i förordningen (2010:2016) om statsbidrag för lärlingsutbildning för vuxna. Nämda förordning ersattes 2017 av förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. I statsbidragsförordningen för regionalt yrkesvux, som ännu gäller, ersattes lärlingsråden med yrkesråd som delvis hade en annan sammansättning och

andra syften. Även i den försöksverksamhet som föregick dagens lärlingsutbildning i gymnasieskolan fanns det krav på lärlingsråd.²⁶

Enligt utredningens bedömning finns det nu skäl att återinföra lärlingsråden i komvux. Utredningen förslag om en reformerad lärlingsutbildning i komvux innebär bland annat att arbetsgivares ansvar och inflytande i lärlingsutbildningen stärks. Detta är enligt utredningens bedömning nödvändigt för att stärka attraktiviteten i lärlingsutbildningen, vilket behövs om den ska kunna växa. Samtidigt innebär detta enligt utredningens bedömning också ett ökat behov av samverkan mellan berörda parter i lärlingsutbildningen, att även elevers och arbetstagares inflytande stärks och en förstärkt kvalitetssäkring av utbildningen. I dessa uppgifter bör ett lärlingsråd kunna spela en viktig roll.

Lärlingsråden bör bestå av företrädare för huvudmannen, arbetsgivare och fackliga företrädare för arbetstagare samt av lärare. Sammansättningen syftar till att ge de olika perspektiv som behövs för att råden ska kunna uppfylla sina uppgifter på bästa sätt. Utredningen föreslår i detta kapitel att det ska införas en möjlighet till lärlingsanställning inom komvux, vilket innebär att en elev också kan vara en arbetstagare på den arbetsplats där hon eller han genomför apl. Detta är ett viktigt skäl till att fackliga företrädare för arbetstagare bör ingå i lärlingsråden. Företrädare för arbetstagare kan även spela en viktig roll när det gäller att bistå i kvalitetssäkring av den arbetsplatsförlagda utbildningen. Elevinflytandet är viktigt, men kan försvåras när stora delar av utbildningen sker på en arbetsplats. Att även elever, enligt utredningens förslag, ska ingå i lärlingsråden kan bidra till att stärka elevperspektivet i bland annat planeringen och genomförandet av en lärlingsutbildning. I råden bör det även få ingå utbildningsanordnare, vilket kan vara viktigt om kommunen upphandlar yrkesutbildningen av en enskild anordnare, liksom samverkande kommuner, skolpersonal och andra berörda intressenter från arbetslivet.

Lärlingsrådets uppgifter bör omfatta planering, genomförande och uppföljning av lärlingsutbildning. I detta bör bland annat ingå att

- medverka vid rekrytering och godkännande av lärlingsarbetsplatser,
- medverka till att utveckla samverkan mellan skola och arbetsliv,

²⁶ Förordningen (2007:1349) om försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning.

- bidra till lärande i arbetslivet med hög kvalitet,
- bistå med att ordna lärlingsplatser,
- bistå med att utforma utbildningskontrakt och avtal om lärlingsutbildning,
- bistå de arbetsplatser som själva väljer ut elever till lärlingsutbildning,
- bistå med rutiner för urval så att det sker på ett transparent, förutsägbart och rättssäkert sätt,
- bistå med att säkerställa att arbetsplatsen har kompetenta handledare,
- bistå med att bedöma om den arbetsplatsförlagda delen motsvarar målen med utbildningen och även skolförfattningarnas krav i övrigt,
- bistå huvudmännen i bedömningen om innehållet i de så kallade yrkespaketen,
- bedöma vilka delar av undervisningen som bör arbetsplatsförläggas respektive skolförläggas,
- medverka vid uppföljning och utvärdering av den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsutbildningen, och
- följa upp hur elever väljs ut till utbildningen i de fall arbetsgivare ansvarar för att välja ut elever.

Strecksatserna ovan överensstämmer till stora delar med de uppgifter lärlingsråden hade enligt förordningen om försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning, men med några tillägg. Utredningen föreslår dock inte att uppgifterna ovan regleras i förordning, utan vill enbart peka ut de uppgifter som lärlingsråden bör ha. Hur råden på bästa sätt ska bistå kommuner och arbetsplatser att genomföra en lärlingsutbildning av hög kvalitet bör kunna variera utifrån de behov som finns. Utredningen vill dock inte utesluta att det kan finnas behov av att reglera lärlingsrådets uppgifter längre fram. Om det ska finnas ett eller fler lärlingsråd är en fråga som bör styras av vad som är mest ändamålsenligt i kommunen eller i de kommuner som samverkar om yrkesutbildning.

Det bör påpekas att kommuner inte kan överlåta det ansvar som följer med huvudmannaskapet till lärlingsråd. Kommunen är som

huvudman alltid ansvarig för att lärlingsutbildningen följer relevanta bestämmelser och i övrigt håller en god kvalitet.

Lärlingsråden bör ersätta yrkesråden när det gäller lärlingsutbildning inom komvux. De båda råden bör i praktiken kunna samordnas eller till och med vara gemensamma, förutsatt att det gemensamma rådet följer både bestämmelserna om lärlingsråd och om yrkesråd.

6.3.5 Den med förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska prioriteras

Utredningens förslag: Lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska undantas från bestämmelsen i skollagen (2010:800) om att de med störst behov ska prioriteras.

Lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska inte omfattas av rätten till behörighetsgivande utbildning inom kommunal vuxenutbildning.

Målen för komvux beskrivs i skollagen. Av 20 kap. 2 § skollagen anges att målen för komvux är att

- vuxna ska stödjas och stimuleras i sitt lärande,
- vuxna ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling,
- den ska ge en god grund för elevernas fortsatta utbildning, och
- den ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet.

Målen för komvux utgår både från individens behov av utbildning och arbetslivets behov av kompetensförsörjning. Målet att komvux ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet är nytt och tillkom i juli 2021. Samtidigt tillkom målet att komvux ska ge en god grund för elevernas fortsatta utbildning. Utökningen av målen gjordes i enlighet med komvux utvidgade roll där komvux fått allt större betydelse för kompetensförsörjning.

I andra stycket i samma paragraf finns även en bestämmelse om hur prioritering ska ske i komvux

Utgångspunkten för utbildningen av en enskild elev ska vara elevens behov och förutsättningar. När det gäller kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning på gymnasial nivå²⁷ ska de som har störst behov av utbildning prioriteras.

Denna bestämmelse har en ny formulering som tillkom den 1 juli 2021. Innan dess gällde att de som fått minst utbildning skulle prioriteras. Med prioritering menas att när resurserna är begränsade och det finns fler behöriga sökande än antal platser – ska de med störst behov av utbildning prioriteras.

I praktiken används bestämmelsen om prioritering samband med ansökan och antagning till utbildning i komvux. Varje kommuninvånare som uppfyller kraven i 20 kap. 20 § eller 20 a § skollagen är behörig att delta i utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå. Om en sökande är behörig fattar kommunen beslut om mottagande²⁸, vilket innebär att den sökande tillhör den som har möjlighet att gå en utbildning. Därefter ska beslut om antagning fattas.²⁹ Ett beslut om antagning innebär att den sökande även tilldelas en plats på utbildningen. För det fall det finns fler behöriga sökande än platser måste ett urval göras vid antagning. Bestämmelsen om prioritering i 3 kap. 7 och 8 §§ förordningen om vuxenutbildning är utgångspunkten för urvalsbestämmelserna för komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Ändringen av prioriteringen från den som har minst utbildning till den som är i störst behov av utbildning syftade till att ge ökad tillgång till utbildning för vuxna som inte hade kort tidigare utbildning och därmed inte prioriterades vid urval, men som hade ett stort behov av en gymnasial utbildning.³⁰

Enligt urvalsbestämmelserna i förordningen om vuxenutbildning³¹ ska bland annat den som saknar en fullgjord gymnasieutbildning prioriteras vid urval till komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Enligt regeringens bedömning i förarbetena³² är vuxna med kort tidigare utbildning ofta bero-

²⁷ Nytt namn sedan juli 2023: komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå.

²⁸ 20 kap. 22 § skollagen.

²⁹ 20 kap. 23 § skollagen.

³⁰ Prop. 2019/20:105, *Komvux för stärkt kompetensförsörjning*.

³¹ 3 kap. 7 § förordningen om vuxenutbildning.

³² Prop. 2019/20:105.

ende av utbildning i komvux och om de nekas plats i utbildning riskerar de att hamna i återvändsgränder, utan möjlighet till vare sig arbete eller utbildning. För en arbetsgivare är många gånger de mest attraktiva personerna att anställa dock de med längre utbildning, till exempel vuxna med en gymnasieexamen men som vill skola om sig till ett nytt yrke och därför behöver en utbildning eller en vuxen som arbetar inom ett yrkesområde och vill fortsätta med det, men saknar relevant yrkesutbildning.

En utgångspunkt för utredningens förslag är att det behövs en större vilja hos arbetsgivare att ta emot lärlingar och engagera sig i lärlingsutbildning. För att det ska ske är det viktigt att de lärlingar som arbetsgivare tar emot har goda förutsättningar att klara sig i utbildningen. Den prioritering som gäller för komvux i dag, att de med störst behov ska prioriteras, kan därmed utgöra ett hinder för att lärlingsutbildning ska växa. Detta eftersom bestämmelsen inte lämnar utrymme att prioritera de som bedöms ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Det kan dock påpekas att urval till en yrkesutbildning inom komvux endast ska ske när det finns färre platser än behöriga sökande. Detta ska gälla även för en lärlingsutbildning inom komvux. Om antalet platser i en lärlingsutbildning är lika många eller fler än antalet behöriga sökande ska inget urval göras.

Det kan således finnas målkonflikter mellan individers och arbetslivets behov vid genomförande av lärlingsutbildning. Utredningen bedömer att motsvarande målkonflikter inte finns mellan målen för komvux och andra bestämmelser om komvux, till exempel avseende dimensionering av yrkesutbildning i komvux och innehållet i en utbildning. Dessa bestämmelser är tvärtom i många avseenden en avvägning mellan individens och arbetslivets behov. Det finns därmed skäl att även göra undantag från prioriteringen för delar av komvux, så att den prioritering som sker i komvux som helhet bättre stämmer överens med alla de mål som finns för skolformen.

Utredningen föreslår därför att bestämmelsen i 20 kap. 2 § skollagen om prioritering inte ska tillämpas när det gäller lärlingsutbildning i komvux. Genom att undanta lärlingsutbildning från denna prioritering kan urvalsreglerna i stället utformas med utgångspunkt i arbetslivets behov så att hänsyn kan tas till den sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen vid urval. För övriga delar av komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå bör de med störst behov av utbildningen fort-

satt prioriteras. Förslaget innebär att prioritering till lärlingsutbildning i större utsträckning kan anpassas efter arbetslivets behov medan individens behov av utbildning fortsatt ska utgöra prioritering när det gäller alla andra delar av komvux.

Arbetslivets behov prioriteras redan i dag

Det är skollagens bestämmelser om prioritering som ska styra urvalet till lärlingsutbildning inom komvux, vilket innebär att de med störst behov ska prioriteras. De kommuner som utredningen har träffat utgår dock samtliga, delvis eller enbart, från arbetslivets behov när de gör urval till lärlingsutbildning. Ibland är en arbetsplats, där den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen sker, med i urvalet, ibland är det kommunen som själva väljer ut vilka de bedömer ha goda förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. I inget fall har dock utredningen stött på att kommunen genomför ett urval som helt och hållet utgår från individens behov av utbildningen och prioriterar de med störst behov. Tvärtom är det i samtliga fall i första hand arbetslivets behov som är utgångspunkten.

Kommunernas hantering av prioritering och urval till lärlingsutbildning är sannolikt oförenliga med gällande bestämmelser men beskrivs av både kommuner och arbetsgivare som nödvändigt för att arbetsgivare ska vilja ta emot lärlingar. Arbetsgivare är ofta inte villiga att satsa tid och resurser på att utbilda personer som till exempel saknar motivation att utbilda sig till det aktuella yrket, eller förståelse för vad yrket innebär.

Även för kommunerna är det viktigt att eleverna har goda förutsättningar att lyckas med sin utbildning och att arbetsplatsen är nöjda med eleven, liksom att eleven trivs på arbetsplatsen. Flera kommuner har påpekat att arbetsplatser annars inte kommer vilja ta emot lärlingar. Trots att det kan finnas goda skäl till att prioriteringen redan i dag sker efter arbetslivets behov snarare än den sökandes behov är dagens hantering av urvalsprocessen från kommunernas sida olämplig av flera skäl. Förutom att prioriteringen inte görs enligt skollagens bestämmelser, saknas ofta transparens och förutsägbarhet i besluten om vilka elever som väljs ut till en viss lärlingsutbildning.

Utredningens förslag om att undanta lärlingsutbildning från prioriteringsbestämmelsen innebär således en anpassning till hur priori-

tering och urval i lärlingsutbildning redan sker. Förslaget innebär i praktiken sannolikt även att prioritering och urval till lärlingsutbildning kommer att göras på ett mer likvärdigt och transparent sätt än som görs i praktiken i dag.

Rätten till behörighetsgivande utbildning bör inte gälla lärlingsutbildning inom komvux.

En vuxen som är behörig har rätt att delta i utbildning på gymnasial nivå för att uppnå behörighet till högskola eller yrkeshögskola. Denna rättighet gäller, med vissa begränsningar, utbildning som syftar till grundläggande behörighet till högskoleutbildning och yrkeshögskolan, särskild behörighet till högskoleutbildning och särskilda kunskaper till yrkeshögskolan.³³ Det är mindre sannolikt att en sådan rättighet avser en lärlingsutbildning i komvux, eftersom den normalt inte leder till behörighet till studier i högskolan eller yrkeshögskolan. Helt omöjligt är det dock inte. En rätt till lärlingsutbildning för vissa kan dock leda till att de med sämre förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen skulle prioriteras framför de med bättre förutsättningar. Utredningen föreslår därför att rätten till behörighetsgivande utbildning inte ska gälla lärlingsutbildning i komvux.

Prioritering inom komvux som anpassad utbildning

Enligt utredningens förslag ska även lärlingsutbildning inom anpassad utbildning inom komvux undantas från skollagens prioriteringsordning. För vissa elever inom komvux som anpassad utbildning kan en lärlingsutbildning underlätta övergången till ett arbete efter avslutad utbildning. Det är dock viktigt att elev, arbetsgivare och huvudman är väl förberedda, och att huvudmannen kan ge stöd till såväl arbetsgivare som elev. I praktiken sker antagningen till en lärlingsutbildning inom komvux som anpassad utbildning ofta genom matchning; genom att en sökande med förutsättningar att klara en viss yrkesbildning matchas mot en arbetsplats som kan ta emot och utbilda den sökande på ett bra sätt. Det föreslagna undantaget från prioriteringen innebär att en sådan matchning framöver kan ske utan att skollagens bestämmelser behöver åsidosättas.

³³ 20 kap. 19 och 19 a–e §§ skollagen.

6.3.6 Nya urvalsbestämmelser till lärlingsutbildning

Utredningens förslag: Nya urvalsregler ska införas i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning när det gäller lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning. Vid urvalet ska hänsyn tas till den sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Vid urvalet ska företräde ges, i den ordning som anges nedan, till den sökande som har bäst förutsättningar på grund av att den sökande

1. arbetar eller nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser,
2. arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde, eller
3. har en slutförd gymnasial utbildning.

Enligt utredningens förslag ska det införas ett undantag från skollagens prioritering för lärlingsutbildning i komvux, för att inom urvalet till utbildningen kunna ta hänsyn till den med bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. I och med detta föreslår utredningen även att det ska införas nya urvalsbestämmelser i förordningen om vuxenutbildning. Bestämmelserna bör enbart gälla lärlingsutbildning inom komvux samt komvux vid stora etableringar (förslag om prioritering och urval vid stora etableringar finns i kapitel 7). För övriga delar av komvux föreslås den nuvarande prioriteringen, som innebär att de med störst behov av utbildning prioriteras, vara oförändrad. För dessa utbildningar finns inte samma behov av förändrade urvalsregler.

Vid urvalet till lärlingsutbildning i komvux ska enligt utredningens förslag hänsyn tas till vilken sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen på grund av att den sökande

1. arbetar eller nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser,
2. arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde, eller
3. har en slutförd gymnasial utbildning.

Utredningens förslag innebär att sökande som redan arbetar inom ett yrkesområde ska ges företräde vid urval till en lärlingsutbildning i komvux. Det kan handla om en vuxen som arbetar inom ett visst

yrke, men saknar formell yrkesutbildning eller som vill eller behöver bygga på sin utbildning. En sådan sökande har både erfarenhet av yrkesområdet och kunskap om vad det innebär att arbeta inom ett visst yrke. En vuxen som vill utbilda sig inom ett yrkesområde som den redan arbetar inom har sannolikt goda förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Därför bör den också ges företräde vid urval. Det bör dock påpekas att en vuxen som redan har kunskaper som utbildningen syftar till att ge, till exempel genom arbetslivserfarenhet, inte är behörig till sådan utbildning. Enligt bestämmelserna om behörighet i 20 kap. 20 och 20 a §§ skollagen är en vuxen behörig att delta i utbildningen om hon eller han saknar sådana kunskaper som utbildningen syftar till att ge. Om en sökande vid behörighetsprövningen bedöms ha de kunskaper som utbildningen syftar till att ge är den sökande alltså inte behörig och ska därmed inte att mottas till utbildningen. Om det i ansökan framkommer att en sökande delvis kan ha sådana kunskaper som utbildningen syftar till att ge bör den sökande genomgå inledande kartläggning, och vid antagning till utbildningen bör dessa delar av utbildningen valideras.

I denna grupp föreslår utredningen att även de som nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser ska ingå. Med nyligen arbetat menas att det förflutit en kortare tid sedan personen arbetade, som mest några månader. En sökande som nyligen har arbetat inom yrkesområdet har med stor sannolikhet goda förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

I andra hand bör sökande som arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde prioriteras vid urval till en utbildning. Punkten tar sikte på så kallade yrkesväxlare. Det kan till exempel handla om en vuxen som tidigare har fullföljt en utbildning i gymnasieskolan och som arbetar, men som vill arbeta inom ett nytt yrkesområde.

I tredje hand bör sökande som har en slutförd gymnasial utbildning prioriteras. Sökande som har slutfört en gymnasial utbildning har studievana och bör generellt ha goda förutsättningar att tillgodogöra sig en lärlingsutbildning. Med gymnasial utbildning avses här en avslutad utbildning från gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, komvux på gymnasial nivå, komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå, introduktionsprogram i gymnasieskolan, allmän kurs på gymnasial nivå i folkhögskolan eller motsvarande utländsk utbildning. Med slutförd avses här att en vuxen har genomgått en hel eller nästan en hel utbildning i någon av de av de skolformer och

utbildningar som räknas upp ovan. Något krav på en gymnasieexamen eller slutbetyg från gymnasieskolan bör inte ställas upp. Även till exempel ett genomfört yrkespaket, eller ett studiebevis som visar att en elev nästan har nått målen för ett nationellt program i gymnasieskolan, bör räknas. Det bör finnas ett visst utrymme för individuell bedömning. Det bör även här påpekas att en vuxen som redan har kunskaper som utbildningen syftar till att ge, till exempel genom en tidigare yrkesutbildning, inte är behörig att antas till en lärlingsutbildning med samma innehåll.

Punkterna bör tillämpas i den angivna ordningen. Antagningen och urvalsprocessen till lärlingsutbildning bör vara transparent, förutsägbar och rättssäker. Detta är huvudmannens ansvar. Arbetslivet i form av till exempel arbetsgivare eller organisationer som företräder arbetsgivare, bör dock kunna delta i urvalet. När det handlar om urval mellan sökande som ingår i samma urvalskategori, kan en arbetsgivares kunskaper och erfarenheter från det aktuella yrket vara värdefullt för att huvudmannen ska kunna avgöra vem av de sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Urvalet bör vidare kunna baseras på skriftliga ansökningar kombinerat med prov och/eller intervjuer. Vid urvalet är det viktigt att sökande på förhand känner till hur urval kommer att gå till och vad som ska bedömas. Det bör även påpekas att betyg inte ska användas vid urval till utbildning inom komvux, detta gäller även lärlingsutbildning inom komvux.

Det bör också betonas att det är en sökandes förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen som ska bedömas, inte förutsättningarna till anställning efter avslutad utbildning, det vill säga anställningsbarhet. I en lärlingsutbildning i komvux, som har ett tydligt arbetsmarknadsfokus, finns det en risk att förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och anställningsbarhet blandas ihop. Urval till utbildning ska dock bara baseras på det förstnämnda. I stället är det utbildningen som ska leda till att den sökande får en hög grad av anställningsbarhet.

6.3.7 Arbetsgivare ska själva kunna välja lärlingar

Utredningens förslag: Det ska i skollagen (2010:800) införas en bestämmelse om att en arbetsgivare efter avtal med en kommun själv kunna välja ut sökande till en lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning. En förutsättning ska vara att arbetsgivaren erbjuder sökanden en lärlingsanställning.

I de fall en arbetsgivare själv väljer sökande till utbildningen ska inget urval göras.

Utredningens förslag: Om arbetsgivare själv väljer ut lärlingar ska ansökan från en sökande om att delta i utbildning ges in till den huvudman som anordnar utbildningen. Av ansökan ska det framgå att den sökande tillhör den kategori sökande som valts ut av arbetsgivaren. Huvudmannen för utbildningen ska fatta beslut om behörighet, mottagande och antagning. Om huvudmannen inte är den sökandes hemkommun, ska huvudmannen inför beslut om mottagande begära in ett yttrande från den sökandes hemkommun om den åtar sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning. Ett yttrande behövs inte om det är onödigt med hänsyn till en tidigare överenskommelse. Begäran om yttrandet ska både skickas och besvaras skyndsamt.

I utredningens uppdrag ingår att vid behov föreslå en ny utbildningsmodell där aktörer inom arbetslivet ges ett stort ansvar. Att aktörer inom arbetslivet ges inflytande bedömer utredningen som avgörande för att det ska kunna etableras en lärlingsutbildning för vuxna på gymnasial nivå likande den som finns i många andra länder. Utredningen har framför allt identifierat två områden där arbetslivets behov och arbetsgivares intressen bör lyftas fram. Det första är att kompetensbehoven bör styra urvalet till lärlingsutbildning inom komvux, inte individers behov. Detta är utgångspunkten för förslagen om nya prioriterings- och urvalsregler inom lärlingsutbildning inom komvux. Utöver detta bör en arbetsgivare få möjlighet att välja ut sökande till en lärlingsutbildning inom komvux som sker på en arbetsplats.

Många branschorganisationer, företag och andra aktörer inom komvux har framfört att möjligheten att själva få välja ut elever till en lärlingsutbildning är viktigt för att fler arbetsgivare ska vilja ta emot lärlingar. Utredningens förslag innebär att arbetsgivare själva ska kunna

välja ut sökande till en lärlingsutbildning inom komvux som delvis bedrivs hos arbetsgivaren. Att arbetsgivare själv väljer lärlingar är inget nytt, utan görs redan av arbetsgivare som till exempel tar emot företagslärlingar.³⁴ Företagslärlingar är dock en lärlingsutbildning utanför det offentligt finansierade utbildningsväsendet, där villkoren är reglerade i kollektivavtal.

En förutsättning för att en arbetsgivare själv ska kunna välja sökande till en lärlingsutbildning inom komvux, är att lärlingen också får en lärlingsanställning. Det föreslagna villkoret innebär att kopplingen mellan ökat ansvar och ökat inflytande för arbetsgivare görs tydlig. Detta genom att åtagandet att erbjuda en lärlingsanställning till de sökande och därmed försörjning under utbildningen, ger inflytande i form av en möjlighet att själv få välja sökande. En arbetsgivare som vill anställa en lärling genom en lärlingsanställning bör dock alltid kunna överlåta antagningsförfarandet till huvudmannen.

En ytterligare förutsättning för att arbetsgivare ska kunna välja ut sökande bör vara att den först tecknar avtal om lärlingsutbildning med huvudmannen för utbildningen. Av avtalet ska det framgå att arbetsgivaren själv väljer ut vem eller vilka som ska antas till utbildningen och hur många lärlingar som arbetsgivaren ska ta emot. Även om det krävs en överenskommelse med huvudmannen för lärlingsutbildningen bör det främst vara arbetsgivarens vilja och förmåga att själv välja lärlingar som ska vara styrande för om det ska ske. De personer som väljs ut av arbetsgivaren behöver vara behöriga att gå den aktuella utbildningen i enlighet med kraven i 20 kap. 20 och 20 a §§ skollagen. Något urval i enlighet med bestämmelserna om urval i 3 kap. 7–8 §§ förordningen om vuxenutbildning ska dock inte göras när arbetsgivaren själv väljer vem den vill ska gå på utbildningen. Någon ansökan från en sökande till den sökandes hemkommun i enlighet med 20 kap. 21 § skollagen ska inte heller lämnas in.

Ansökan ska skickas direkt till huvudmannen

Utredningen föreslår att en ny bestämmelse införs i skollagen som reglerar ansökan och mottagande till lärlingsutbildning där arbetsgivaren väljer ut personer som kan söka utbildningen. Om arbetsgivare

³⁴ Företagslärling genomför hela yrkesutbildningen på ett företag. Det inkluderar den skolförlagda gymnasiala yrkesutbildningen som annars sker innan lärlingsperioden påbörjas. Jfr med avtalslärling.

väljer ut lärlingar ska ansökan från en sökande om att delta i utbildningen enligt förslaget ges in direkt till huvudmannen för utbildningen. Av ansökan ska det framgå att den sökande har valts ut av arbetsgivaren. Huvudmannen för utbildningen ska sedan göra en prövning av den sökandes behörighet i enlighet med 20 kap. 20 och 20 a §§ skollagen. Därefter bör huvudmannen fatta beslut om mottagande i enlighet med bestämmelserna i 20 kap. 22 § skollagen. Om en person är behörig fattas beslut om mottagande, vilket även innebär att personen antas till lärlingsutbildningen. Huvudmannen ska, liksom gäller för all komvuxutbildning, neka mottagande om den sökande inte bedöms vara behörig till utbildningen. Huvudmannen kan även neka mottagande om den sökandes hemkommun inte är villig att betala för utbildningen. Eftersom det inte görs någon ansökan till utbildningen till elevens hemkommun i enlighet med 20 kap. 21 § skollagen, behöver huvudmannen inhämta ett yttrande om personens hemkommun är villig att betala. Begäran om yttrande bör både skickas och besvaras skyndsamt. Detta behövs eftersom en allt för långsam hantering av ett sådant yttrande kan innebära att en individs utbildning försenas, vilket kan få negativa konsekvenser för både arbetsgivaren, huvudmannen och den individ som har sökt utbildningen. En liknande bestämmelse om skyndsam hantering finns i skollagen när det gäller en ansökan som avser en utbildning i komvux som anordnas av en annan huvudman än den sökandes hemkommun. Då ska hemkommunen skyndsamt sända ansökan vidare till den huvudmannen.³⁵

Även om det införs en möjlighet för arbetsgivare som anställer lärlingarna att själva välja sökande till en lärlingsutbildning, kommer sannolikt många arbetsgivare även fortsatt vilja att hemkommunen respektive huvudmannen tar emot ansökan och vid behov gör urval till utbildningen. Att hitta och välja ut lämpliga personer till en lärlingsutbildning kan vara betungande för både stora och små arbetsgivare. Kommuner har däremot väl fungerande processer och kompetens, till exempel i form av studie- och yrkesvägledare, för att ta emot ansökningar och hjälpa sökande att hitta rätt yrkesutbildning. Att själva välja lärlingar bör således vara en möjlighet för arbetsgivare, men inte ett krav. Det bör dock vara tydligt på förhand, genom att det framgår i avtalet om lärlingsutbildning, om skollagens ansöknings- och behörighetsbestämmelser ska tillämpas, eller om arbetsgivaren själva ska välja de personer de vill ska få gå utbildningen och kom-

³⁵ 20 kap. 21 § skollagen.

munen endast göra behörighetsprövningen, beslut om mottagande och antagning till utbildningen. Om arbetsgivare inte själv väljer lärlingar ska prövning av behörighet, beslut om mottagande och beslut om antagning ske i enlighet med bestämmelserna i 20 kap. 20–23 §§ skollagen, precis som gäller för annan utbildning i komvux. När det gäller urval föreslår utredningen enligt ovan dock nya urvalsbestämmelser i förordningen om vuxenutbildning.

Att ge arbetsgivare möjlighet att själva välja elever till en yrkesutbildning är ett viktigt steg mot att ge arbetsplatser större inflytande och ansvar över lärlingsutbildningen, vilket i sin tur är nödvändigt för att lärlingsutbildningen ska växa. Hos ett företag eller annan arbetsgivare finns det av naturliga skäl goda kunskaper om vad som krävs för att bli en duktig yrkesperson, vilket gör att de bör ha goda förutsättningar att välja lämpliga personer till en lärlingsutbildning. Det kan också innebära att det blir mer naturligt för arbetsgivaren, eller en branschorganisation som företräder arbetsgivaren, att ta ansvaret för att marknadsföra och locka elever till utbildningen. Detta är ett ansvar som i dag oftast överlämnas till den kommun som är huvudman för utbildningen. Arbetsplatser ges på så sätt större ansvar för sin egen kompetensförsörjning. Detta kan i sin tur göra att kopplingen mellan lärlingsutbildningen och ett specifikt företag eller arbetsgivare blir tydligare, vilket kan göra att utbildningen uppfattas som mer attraktiv. Den främsta vinsten med förslaget ur ett utbildnings- och arbetsmarknadsperspektiv är att det sannolikt gör det mer attraktivt för arbetsgivare och individer att anordna respektive delta i lärlingsutbildning inom komvux.

Om lärlingsanställningar ska förekomma i större utsträckning behöver arbetsmarknadens parter enas om villkor och löner för lärlingsanställda. Utredningen bedömer att detta i själva verket är avgörande för att lärlingsanställningar ska bli vanligt förekommande.

Arbetsgivares möjligheter att själva välja ut personer som ska delta i lärlingsutbildning kan användas på flera olika sätt. Det kan handla till exempel om en tillfälligt anställd person som utför enklare arbetsuppgifter på ett företag, men som företaget bedömer har potential att bidra mer och därför gärna vill knyta till sig personen på längre sikt. Genom en lärlingsutbildning kan personen lära sig ett yrke och samtidigt få goda möjligheter till en fortsatt anställning efter avslutad utbildning. För en arbetsgivare kan möjligheten att välja ut en person som man känner sedan tidigare sannolikt innebära en trygghet som

gör att man är villig att delta i anordnandet av en lärlingsutbildning. I andra fall kan det handla om arbetsgivare som själva vill söka efter lärlingar. Sannolikt handlar det ofta om större arbetsgivare med tillräckliga resurser för att själva ta emot och bedöma ansökningar om att delta i en lärlingsutbildning. Kanske sker rekryteringen genom att företaget annonserar efter lärlingar. Det är inte heller otänkbart att flera företag går samman, kanske med stöd av en branschorganisation, och annonserar efter lärlingar till en utbildning där apl bedrivs på flera företag. Det senare – att flera företag samarbetar om lärlingsutbildningen – skulle kunna vara ett sätt för företag i samarbete med branschorganisationer att förbättra personalförsörjningen till en hel bransch när det råder stor kompetensbrist.

En arbetsgivares möjlighet att välja ut personer som ska delta i lärlingsutbildning bör inte kunna användas hur som helst. Det bör påpekas att diskrimineringslagen (2008:567) även gäller om en arbetsgivare själv väljer sökande till en utbildning. Av 2 kap. 12 § RF följer att lag eller annan föreskrift inte får innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning. I diskrimineringslagen finns bestämmelser om förbud mot diskriminering i samband med utbildning. Exempelvis får inte en sökandes funktionsnedsättning innebära att en denne missgynnas vid urval till en utbildning. Enligt diskrimineringslagen får en person med en funktionsnedsättning inte missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med andra. Detta gäller inom komvux precis som i alla samhällsområden där diskrimineringslagens bestämmelser gäller. Utöver bristande tillgänglighet finns sammantaget sex diskrimineringsgrunder som kräver både medvetenhet om dessa vid urval till utbildning och i vissa fall aktiva åtgärder för att diskriminering av sökande ska undvikas.

Att förbud mot diskriminering även omfattar elever som deltar i apl framgår av förarbeten till diskrimineringslagen där det står att förbudet mot diskriminering av praktikanter även gäller arbetsplatsförlagt lärande i gymnasieskolan.³⁶ För att säkerställa att arbetsgivarens val av personer går rätt till bör lärlingsrådet kunna ha som en uppgift att följa upp hur valet av sökande till utbildningen har skett.

³⁶ Prop. 2008/08:95, *Ett starkare skydd mot diskriminering*.

Det bör i sammanhanget även påpekas att utredningen förslag innebär flera reformer i syfte att säkerställa att lärlingsutbildningen uppfyller författningarnas krav och i övrigt håller en hög kvalitet. Förslaget om utbildningskontrakt, avtal om lärlingsutbildning och lärlingsråd syftar alla till att säkerställa att lärlingsutbildning inom komvux även framöver sker i enlighet med de bestämmelser som finns och i övrigt håller en hög kvalitet.

Arbetslivets kompetensförsörjning är en uppgift för hela samhället

Arbetslivets kompetensförsörjning är en uppgift för hela samhället, inte enbart de företag som drabbas av kompetensbrist. I Sverige, liksom i de flesta europeiska länder, finns ett offentligt finansierat skol- och utbildningsväsende som bland annat har till uppgift att ge vuxna sådana kunskaper som de behöver för att delta i samhälls- och arbetslivet, möjliggöra fortsatta studier, men även utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet. Det är därför rimligt att det allmänna – stat och kommun – bekostar en grundläggande yrkesutbildning även om den i första hand syftar till arbetslivets kompetensförsörjning.

Det är inte meningen att en lärlingsutbildning inom komvux ska ersätta sådan icke-formell utbildning – till exempel personalutbildning – som arbetsgivare normalt bekostar. Lärlingsutbildning i komvux är en del av skolväsendet för vuxna och ska bedrivas i enlighet med de kurs- och ämnesplaner och andra styrdokument som finns för skolformen komvux. En statsbidragsfinansierad lärlingsutbildning i komvux ska även omfatta minst 400 verksamhetspoäng, vilket motsvarar ett halvårs heltidsstudier. Detta innebär bland annat att en yrkesutbildning ska vara så pass bred att den gångbar på arbetsmarknaden i stort, inte bara för en enskild arbetsgivare. En personalutbildning är oftast kortare och innehållet är ofta smalare och anpassat efter en enskild arbetsgivares behov.

6.3.8 Gymnasial lärlingsanställning – en ny möjlighet för vuxna till anställning under utbildningen

Utredningens förslag: Det ska vara möjligt att under utbildningen anställa elever som genomgår lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning. Det görs möjligt genom att utvidga lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning till att omfatta även elever som genomgår en lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning.

Utredningens bedömning: Arbetsmarknadens parter bör ingå en principöverenskommelse om villkoren för gymnasiala lärlingsanställningar.

Den 28 maj 2014 infördes en ny anställningsform för gymnasiala lärlingar. Av förarbeten till lagen om gymnasial lärlingsanställning³⁷, framgår att det bedömdes att underlättande av möjligheter till anställning av elever redan under utbildningen ytterligare kunde främja ungdomars etablering på arbetsmarknaden. Det framfördes även att en anställning kan stimulera eleverna inom lärlingsutbildningen till ett ökat engagemang för utbildningen och motivera lärlingarna att fullfölja utbildningen i stället för att gå ut i arbete i förtid. Möjligheten till anställning under utbildningen bedömdes även kunna underlätta för företag att säkra kompetensförsörjningen.

I förarbetena resoneras kring möjligheten att träffa avtal om tidsbegränsade anställningar, enligt lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS), och möjligheten att sluta kollektivavtal om andra former av visstidsanställningar. Det konstateras dock att flertalet av bestämmelserna i LAS inte lämpar sig för att tillämpas på anställda gymnasiala lärlingar, till exempel nämns bestämmelserna om uppsägning och avskedande. Att visstidsanställningar går över till en tillsvidareanställning om arbetstagaren varit anställd i mer än två år är även något som konstaterades kunna göra anställning av gymnasiala lärlingar mindre attraktivt.

Utredningen bedömer att en möjlighet till anställning under en lärlingsutbildning på komvux skulle ha samma fördelar som anställningar för gymnasiala lärlingar. Det skulle framför allt kunna leda till

³⁷ Prop. 2013/14:80, *Gymnasial lärlingsanställning*.

att en större andel vuxna söker sig till en lärlingsutbildning samt att motivationen och möjlighet att slutföra en utbildning utan att avsluta i förtid skulle öka. Till skillnad mot elever i gymnasiet har vuxna i många fall ett större behov av försörjning under tiden de genomgår en utbildning, då de kan ha andra personer och barn som de ansvarar för och som är beroende av den vuxnes försörjning. Det kan leda till att det är svårare för vuxna att gå en lärlingsutbildning där de en stor del av tiden måste befinna sig på en arbetsplats. Av samma skäl kan det vara svårt att kombinera en lärlingsutbildning med annat arbete, eftersom en lärlingsutbildning kräver att eleven befinner sig på en arbetsplats stora delar av dagen. En annan fördel som kan göra lärlingsutbildningen mer attraktiv för arbetsgivare att engagera sig i är att arbetsgivaren får möjlighet att närmare knyta en person som de ser en potential till utveckling i till företaget.

Utredningen föreslår därför att lagen om gymnasial lärlingsanställning även ska omfatta elever som genomgår lärlingsutbildning på komvux.

Till följd av att lagen om gymnasial lärlingsanställning föreslås omfatta även lärlingar på komvux behöver ändringar göras i lagen. Att lagen om gymnasial lärlingsanställning utvidgas till att även omfatta lärlingar på gymnasial nivå inom komvux innebär att det även för lärlingar på komvux ska göras undantag från LAS och att anställningar av lärlingar på komvux kommer regleras i lagen om gymnasial lärlingsanställning. På samma sätt som för gymnasiala lärlingar inom gymnasieskolan kommer avtal om anställning av lärling på komvux få avse hela eller delar av tiden för det arbetsplatsförlagda lärandet i lärlingsutbildningen. Utredningens förslag innebär att det ska upprättas ett utbildningskontrakt mellan eleven, huvudmannen och den som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Till skillnad mot nuvarande reglering kommer utbildningskontraktet för lärlingar inom komvux även omfatta avtalstid och grunderna för att avtalet ska kunna upphöra innan avtalstiden löpt ut. Detta då upphörandet av lärlingsanställningen grundas på det som avtalats i utbildningskontraktet. Lärlingsanställningen upphör när lärlingen avslutar det arbetsplatsförlagda lärandet i yrkesutbildningen. Anställningen kan avslutas innan dess om en part frånträder utbildningskontraktet eller om den löper ut enligt avtalet om lärlingsanställning. Lärlingsanställningen kan även upphöra före avtalstidens slut om en part har rätt att frånträda utbildningskontraktet i enlighet med vill-

koren i det, men väljer att enbart avsluta anställningen. Detta på samma sätt som för gymnasiala lärlingar.

Lärlingar i komvux ska ha rätt till semester

Av lagen för gymnasial lärlingsanställning framgår att det i semesterlagen (1977:480) finns särskilda bestämmelser om semester för arbetstagare i gymnasial lärlingsanställning.³⁸ För alla arbetstagare finns enligt 4 § semesterlagen en rätt till 25 dagars semester per år, betald eller obetald. Om anställningen påbörjas efter den 31 augusti under semesteråret har arbetstagaren endast rätt till fem semesterdagar.³⁹ Enligt artikel 7 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning har en arbetstagare rätt till fyra veckors betald semester. Semestern får inte bytas ut mot kontant ersättning och det är inte möjligt att göra undantag från rätten till årlig betald semester enligt direktivet. Av praxis från EU-domstolen framgår att syftet med den årliga betalda semestern är att arbetstagare ska kunna vila sig och åtnjuta en period av avslappning och fritid.⁴⁰ Enligt 5 § andra stycket semesterlagen framgår dock att arbetstagare i gymnasial lärlingsanställning enbart har rätt till semesterledighet om detta har avtalats särskilt. I förarbetena⁴¹ motiverades detta med att en lärlingsanställning inte omfattar lov och att skolloven fyller samma syfte som semester för andra arbetstagare. Därför görs bedömningen att arbetstagare i gymnasiala lärlingsanställningar får en omfattande ledighet, med samma syfte som semester, och även semesterersättning i anslutning till årets längsta ledighet. Därmed får syftet med rätten till semester, såsom det uttolkas ur arbetstidsdirektivet, anses uppfyllt för gymnasial lärlingsanställning och en särreglering är därmed förenlig med direktivet. För elever i komvux är utgångspunkten för utbildningen elevens behov och förutsättningar och utbildningen ska bedrivas kontinuerligt under hela året.⁴² Utbildningen är inte förlagd till terminer och det finns därmed heller inga lov på samma sätt som för elever på gymnasiet. Därmed saknas enligt utredningen förutsättningar för att undanta lärlingar inom kom-

³⁸ 1 § tredje stycket lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning.

³⁹ För arbetstagare som ska arbeta kortare än tre månader får det dock avtalas att semesterledighet inte ska läggas ut. Se 5 § första stycket semesterlagen (1977:480).

⁴⁰ Prop. 2013/14:80, *Gymnasial lärlingsanställning*, s. 33.

⁴¹ *Ibid.*, s. 32 ff.

⁴² 20 kap. 2 § skollagen samt 2 kap. 25 § förordningen om vuxenutbildning.

vux från rätten till semesterledighet på samma sätt som för gymnasiala lärlingar. Detta innebär att lärlingar på komvux som har en lärlingsanställning inte kommer undantas från semesterlagens reglering och att de därmed kommer ha rätt till semester. För att detta inte ska bli ett hinder i planering och genomförande av utbildningen är det av stor vikt att förläggningen av semester planeras i samråd med rektor för utbildningen samt med arbetsplatsen.

Arbetsmarknadens parter behöver komma överens om gymnasial lärlingsanställning

En lärlingsutbildning inom komvux som innehåller en lärlingsanställning för eleven, skulle innebära ett stort steg mot en lärlingsutbildning som liknar den som finns i många andra delar av Europa. I de länder där lärlingsanställningar är vanliga har dock arbetstagarorganisationerna, tillsammans med arbetsgivarna, en viktig roll. Utredningen bedömer att detta är viktigt även i Sverige om lärlingsanställningar ska bli framgångsrika. Om lärlingsanställning i komvux ska bli en möjlighet för många elever, med fler än de cirka 300 lärlingsanställda som finns inom gymnasieskolan, behöver arbetsmarknadens parter ställa sig bakom anställningsformen och tillsammans verkar för att den sprids. För att detta ska ske bör parterna ingå en överenskommelse om att, vid sidan om lagen om gymnasial lärlingsanställning, även reglera formerna för gymnasial lärlingsanställning inom ramen för kollektivavtal.

När så kallade etableringsjobb⁴³ infördes byggde det på överenskommelse mellan arbetsmarknadens parter. Etableringsjobb är en statligt subventionerad anställningsform som syftar stimulera arbetsgivare att anställa nyanlända invandrare och långtidsarbetslösa personer. Överenskommelsen mellan parterna innehöll dels en principöverenskommelse om etableringsjobb, dels en tvistelösningsordning, vilket reglerades i ett kollektivavtal. På liknande sätt bör arbetsmarknadens parter kunna enas om villkor för lärlingsanställningar. Överenskommelsen bör kunna innefatta både lärlingsanställningar i komvux och gymnasieskolan, och skulle då ge bättre förutsättningar även för den senare att öka i antal.

⁴³ Se vidare förordningen (2022:807) om statlig ersättning för arbete i etableringsjobb.

En överenskommelse kan innebära behov av ändringar i bestämmelserna om lärlingsanställningar. Det gör att det kan behöva göras ändringar i lagen framöver.

6.3.9 Vissa bestämmelser bör föras över från förordningen om regionalt yrkesvux till förordningen om vuxenutbildning

Utredningens förslag: Vissa bestämmelser om lärlingsutbildning i förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning bör föras över till förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

Vissa av de bestämmelser som i dag regleras i förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning bör helt eller delvis bör föras över till förordningen om vuxenutbildning. Detta eftersom de beskriver innehåll och villkor som bör gälla allmänt för lärlingsutbildning inom komvux och inte enbart vara villkor för statsbidrag.

Det finns i dagens 11 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning även en beskrivning av syftet med lärlingsutbildningen; den ska syfta till att ge eleverna en grundläggande yrkesutbildning, ökad arbetslivserfarenhet och en möjlighet att under en handledares ledning på en arbetsplats få kunskaper inom ett yrkesområde. Denna del bedöms av utredningen bli överflödigt om lärlingsutbildning inom komvux regleras i lag. Innehållet i bestämmelsen framgår i princip av flera andra bestämmelser. Utredningen föreslår att denna del av bestämmelsen utgår.

Andra bestämmelserna som föreslås föras över i sin helhet är 14, 15 och 16 §§ förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Dessa bestämmelser beskriver bland annat att uppgift om att en elev genomgår lärlingsutbildning ska antecknas i elevens individuella studieplan samt anges i elevens examens- eller komvuxbevis och att ett intyg om utbildningen ska kunna utfärdas om eleven avbryter den arbetsplatsförlagda utbildningen i förtid.

Ytterligare en bestämmelse där delar av regleringen föreslås föras över till förordningen om vuxenutbildning är 19 § förordningen om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning. Det gäller den del av bestämmelsen som reglerar att det av en bilaga till utdrag ur betygskatalogen ska framgå att den sammanhållna yrkesutbildningen genomförts som lärlingsutbildning.

7 Det behövs bättre förutsättningar att snabbt möta nya stora utbildningsbehov

7.1 Uppdraget

I detta kapitel behandlar utredningen uppdraget att bedöma och vid behov föreslå hur statsbidraget för regionalt yrkesvux¹ kan förändras för att bättre kunna möta stora och snabbt uppkomna utbildningsbehov lokalt och regionalt.

7.1.1 Vad avses med stora och snabbt uppkomna utbildningsbehov?

I utredningens direktiv anges tre exempel på stora och snabbt uppkomna utbildningsbehov, där staten kan behöva bidra med extra satsningar på gymnasial yrkesutbildning för vuxna

- stora industrietableringar, där Northvolts etablering i Skellefteå kommun anges som ett exempel,
- nedläggningar av stora arbetsplatser, där nedläggningen av SAAB i Trollhättan 2011 anges som exempel, och
- stort flyktingmottagande hos enstaka kommuner. Som exempel anges ett antal kommuner i främst Småland, Skåne, Blekinge och Värmland som tog emot ett stort antal flyktingar från 2015 och åren därefter, främst till följd av kriget i Syrien.

Direktiven beskriver, utifrån ovannämnda exempel, situationer där den ordinarie tilldelningen av statsbidrag för regionalt yrkesvux inte räcker

¹ Förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

till eller där regelverket sätter upp hinder för att nyttja statsbidraget. Det finns enligt direktiven flera delar i den nämnda statsbidragsförordningen och i tillämpningen av denna som gör att den inte är ändamålsenlig för att hantera stora och snabbt uppkomna utbildningsbehov. Ett sådant är att beräkningen av statsbidraget för en kommun sker utifrån uppgifter som kan vara inaktuella. Beräkningen utgår från publicerad statistik om till exempel arbetslöshet från tidigare år. Beslut om statsbidrag fattas sedan normalt på hösten året innan medlen betalas ut till kommunerna. Eftersom beräkningen baseras på gamla uppgifter om utbildningsbehov, fångar den till exempel inte upp snabbt ökande arbetslöshet vid nedläggningar. Ett annat är villkoret i förordningen om att kommunerna ska åta sig att finansiera ett antal årsstudieplatser utöver de årsstudieplatser som de beviljas statsbidrag för. Denna bestämmelse innebär höga kostnader för en kommun om tilldelningen av statsbidrag för regionalt yrkesvux ökar kraftigt. Ett ytterligare hinder kan vara kommunernas budgetplanering. Kommunernas budget beslutas om i förväg, som regel året innan det budgetår som avses. Möjligheten för en kommun att med kort varsel, under ett pågående budgetår, kraftigt öka finansieringen av yrkesutbildning för vuxna är därför ofta mycket begränsat.

Flera stora industrietableringar i norra Sverige innebär ett stort rekryteringsbehov

De senaste åren har en rad större industrietableringar skett i främst Norrbottens och Västerbottens län, och ytterligare etableringar och expansioner planeras. Behovet av yrkesutbildad personal är därför mycket stort; inte minst när det gäller personal med en gymnasial yrkesutbildning. Samtidigt är arbetslösheten i etableringskommunerna och omgivande kommuner som regel mycket låg. Möjligheterna att rekrytera personal från regionen är därför begränsad. Det krävs inflyttning från andra delar av landet eller till och med andra länder för att möta rekryteringsbehoven.

Bland de större etableringarna och expansionerna kan nämnas Hybrit Development AB i bland annat Gällivare och Luleå kommuner, Northvolt AB i Skellefteå kommun, H2 Green Steel i Bodens kommun och utvecklingen av Boliden AB:s återvinningsanläggning i Rönnskär i Skellefteå kommun.

Skrivelse om kompetensförsörjningen vid industrietableringar

Två av de företag som står för de största industrietableringarna i norra Sverige, Northvolt och H2 Green Steel, har tillsammans med kommunstyrelsens ordförande i de kommunerna där de håller på att etablera sig, Skellefteå och Bodens kommuner, inkommit med en skrivelse till regeringen: *Grön omställning, kompetensförsörjning och livslångt lärande* (dnr U2022/02567). I skrivelsen framför de att etableringarna i norra Sverige skapar ett kraftigt omvandlingstryck på de regionala arbetsmarknaderna, som inte kan hanteras inom nuvarande system för utbildning och kompetensförsörjning. Därför behövs förändringar inom utbildningen för vuxna, inte minst när det gäller regionalt yrkesvux. De vill därför bland annat se statlig finansiering för individer som söker sig bortom kommunen eller regionen för en yrkesutbildning. Vid behov bör finansiering även finnas för internationell rekrytering. De vill ha möjlighet att anpassa urvalskriterierna för att möjliggöra ett ökat fokus på anställningsbarhet vid urval till utbildning. De vill även öppna upp kommunala yrkesutbildningar för inskrivna på Arbetsförmedlingen med större rätt till bibehållet aktivitetsstöd och att Arbetsförmedlingen har möjlighet att finansiera den enskildes utbildningsplats.

Komvux är i praktiken inte riksrekryterande – vilket är ett hinder för kompetensförsörjningen i norra Sverige

Som framgår av skrivelsen ovan finns i dag hinder för att rekrytera kommuninvånare i andra kommuner till utbildning i kommunal vuxenutbildning (komvux). Det är individernas hemkommun som är ansvarig för att tillhandahålla komvux, även om regioner under vissa förutsättningar kan vara huvudman för komvux, enligt 20 kap. 18 § skollagen (2010:800). Från och med den 1 januari 2025 ska en vuxen fritt kunna söka utbildning som ingår i ett primärt samverkansområde om minst tre kommuner. Denna nyhet är en del av den så kallade dimensioneringsreformen. En kommun kan även avtala med kommuner utanför det primära samverkansområdet att erbjuda utbildningar i komvux för kommunens invånare, genom så kallad sekundär samverkan.² En vuxen kan utöver detta söka till yrkesutbildning i andra kommuner, men för att antas krävs i praktiken att hemkom-

² 23 kap. 21, 22 och 23 §§ skollagen (2010:800).

munen åtar sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning. Det är därmed i praktiken den sökandes hemkommun som avgör om en sökande ska få gå en komvuxutbildning i en kommun utanför hemkommunens primära samverkansområde.

Vuxna har i praktiken därmed inte likvärdig tillgång till yrkesutbildning i komvux i hela landet, vilket skiljer komvux från annan offentligt finansierad utbildning för vuxna. När det gäller både yrkeshögskola, universitet och högskolor, och folkhögskola kan sökande från hela landet antas och vid urval till en utbildning konkurrerar de på lika villkor, men detta gäller alltså inte komvux. Detta är inte bara ett hinder för individen. Vid stora företagsetableringar och expansioner, som de i norra Sverige, är möjligheterna att anta sökande från andra delar av landet i praktiken begränsade.

Behov av snabba utbildningsinsatser vid nedläggningar av stora arbetsplatser

I utredningens direktiv anges även nedläggningar av större arbetsplatser som ett exempel när staten kan behöva göra stora satsningar på gymnasial yrkesutbildning för vuxna. En nedläggning av en större arbetsplats innebär att ett stort antal personer samtidigt behöver hitta nya arbeten. Det är dock långt ifrån säkert att deras kompetens efterfrågas av andra arbetsgivare. En nedläggning av en större arbetsplats kan därför innebära att många av de som förlorar sina arbeten behöver omskolning för att kunna hitta nya arbeten. Behovet av omskolning gäller i dessa fall ofta en gymnasial yrkesutbildning.

Det finns ett par exempel från de senaste åren där statsbidrag har fördelats till kommuner och regioner som har drabbats av stora nedläggningar. Det mest omfattande skedde i samband med nedläggningen av Saabfabriken i Trollhättan 2011. Då beslutade regeringen om en utbildningssatsning som bland annat innehöll medel för fler platser inom yrkesvux.³ Detta delvis genom en omfördelning av redan beslutade statsbidrag. Satsningen på yrkesvux i Trollhättan och omgivande kommuner skedde under ett delvis annat regelverk än i dag. Med dagens krav på kommunal medfinansiering inom regionalt yrkesvux hade en motsvarande satsning blivit kostsamt för de kommuner som skulle få del av satsningen. Kravet på kommunal medfinansiering

³ Förordningen (2009:43) om statsbidrag för yrkesinriktad och viss teoretisk vuxenutbildning på gymnasial nivå.

för att erhålla statsbidrag framgår av förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning, och några möjligheter till undantag finns inte.

Kommuner som drabbas av nedläggningar av stora arbetsplatser har delvis andra behov än kommuner där industrier etableras eller expanderar. Något behov av att rekrytera sökande från andra delar av landet finns till exempel inte. Utbildningsinsatsen behövs endast för de som förlorar sina arbeten.

Stora utbildningsbehov till följd av ett stort flyktingmottagande

I direktiven nämns även ett stort flyktingmottagande som ett exempel på när staten kan behöva göra riktade satsningar på yrkesutbildning för vuxna. Till följd av kriget i Syrien tog flera kommuner emot ett stort antal flyktingar, från 2015 och påföljande år. Detta gäller främst ett antal kommuner i Småland, Skåne, Blekinge och Värmland. Det stora flyktingmottagandet gav i sin tur en stor tillströmning av nya elever till komvux, vilket var ansträngande för kommunernas ekonomier. De kommuner som tog emot mest flyktingar i förhållande till sin storlek var dessutom relativt små och hade vid tiden för mottagandet en jämförelsevis hög arbetslöshet, oftast runt eller över 10 procent.

Vid flyktingmottagande ökar efterfrågan först och främst på komvux i svenska för invandare (sfi). För att en sökande ska bedömas ha förutsättningar att tillgodogöra sig en yrkesutbildning i komvux, krävs ofta att hon eller han minst har läst sfi kurs C eller kurs D. För en del vuxna kan detta ta flera år, vilket gör att behovet att satsningar på yrkesutbildning inte uppstår snabbt, som vid etableringar, expansioner eller nedläggningar. Inte desto mindre kan flyktingmottagande innebära stora kostnader för enskilda kommuner. Nyanlända har dessutom till följd av bland annat bristfälliga kunskaper i det svenska språket ofta ett stort behov av stödåtgärder av olika slag för att klara sina studier, vilket innebär ytterligare kostnader. Det bör dock påpekas att sedan den så kallade bosättningslagen⁴ började gälla 2017 är ansvaret för flyktingmottagande jämnare fördelat mellan kommuner än tidigare.

⁴ Lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning.

7.2 Det behövs bestämmelser inom komvux för att kunna möta särskilt stora utbildningsbehov

Utredningens förslag: Det ska införas en bestämmelse i skollagen (2010:800) som möjliggör för regeringen att i förordning meddela föreskrifter om kommunal vuxenutbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov som avviker från bestämmelserna i skollagen gällande prioritering, rätt till utbildning, ansökan och mottagande.

Ansökningar från vuxna om att delta i kommunal vuxenutbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov ska gå direkt till den huvudman som anordnar utbildningen, även om den sökande har en annan hemkommun. Om en sökande är behörig, ska beslut om mottagande fattas. Kommunalt vuxenutbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov ska vara en statligt finansierad utbildning och någon interkommunal ersättning ska därför inte lämnas.

Vid urval till kommunal vuxenutbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov som uppkommit på grund av stora företagsetableringar och företagsexpansioner får hänsyn tas till den sökandes förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Vid urvalet ska hänsyn tas, i den ordning som anges nedan, till vilken sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen på grund av att den sökande

1. arbetar eller nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser,
2. arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde, eller
3. har en slutförd gymnasial utbildning.

Utredningen delar den analys som ges i direktiven, nämligen att i vissa situationer kan det behövas riktade statliga satsningar för att möta särskilt stora utbildningsbehov. Sådana behov kan till exempel uppstå vid företagsetableringar och expansioner av företag, liksom vid nedläggningar av stora arbetsgivare. Statsbidraget för regionalt yrkesvux är inte utformat för sådana situationer. Till skillnad från vad som anges i direktivet, anser inte utredningen att ett utbildningsbehov behöver uppstå snabbt för att motivera en riktad statlig satsning.

Däremot bör det vara av tillfällig karaktär. Ett stort utbildningsbehov som är konstant bör hanteras inom ramen för det ordinarie statsbidraget för yrkesvux⁵.

Typiska exempel på stora och tillfälliga utbildningsbehov vid stora företagsetableringar och företagsexpansioner, är de stora industrietableringar och expansioner som just nu sker eller planeras i norra Sverige. De kommuner och regioner där etableringarna och expansionerna sker har som regel få arbetslösa och i vissa fall en relativt liten befolkning. Möjligheterna att hitta arbetskraft med rätt kompetens lokalt eller regionalt är därför små. Lokala och regionala rekryteringar riskerar dessutom att dränera andra arbetsplatser på personal – vilket kan leda till personalbrist på andra områden. Denna situation har redan drabbat välfärden – till exempel skola och omsorg – i flera norrlandskommuner. Rekrytering av personal behöver därför till stor del ske från andra delar av landet. Utbildningsbehovet är ofta så omfattande att kommunerna kan behöva statligt stöd, i form av extra statsbidrag, för att kunna skala upp antalet utbildningsplatser så mycket som behövs.

Riktade statliga satsningar kan även behövas vid nedläggningar av stora arbetsplatser. I den pågående konjunktursvackan i ekonomin är det inte omöjligt att detta kommer att bli vanligare de kommande åren, och då kan det behövas snabba satsningar på fler platser inom utbildning för dem som förlorar sina arbeten. Precis som i fallet med stora företagsetableringar och expansioner bör behovet av extra statsbidrag bedömas från fall till fall. Hur ser till exempel arbetsmarknaden ut i regionen och har de som förlorar arbetet goda förutsättningar att få nytt arbete utan omskolning? Hur ser kommunens ekonomi ut? Små kommuner i delar av landet där arbetslösheten kanske redan är hög har ofta inte de ekonomiska förutsättningarna att snabbt kunna skala upp antalet utbildningsplatser och kan därför vara i behov av statligt stöd. Kommuner med en stark arbetsmarknad kanske däremot klarar sig utan.

När det gäller utbildningsbehov med anledning av flyktingmottagande, så har flyktingmottagandet minskat kraftigt de senaste åren. Det kan dock öka igen och då bör det finnas en möjlighet för staten att göra riktade satsningar till kommuner som tar ett särskilt stort ansvar för att ta emot flyktingar, men har begränsade ekonomiska

⁵ Utredningen föreslår i kapitel 5 ett nytt statsbidrag för yrkesvux, som ska ersätta dagens bidrag för regionalt yrkesvux.

förutsättningar att satsa på vuxenutbildning. Utöver de exempel som nämns i direktiven kan det dock finnas fler situationer när en regering anser att det behöver göras en riktad utbildningssatsning till en eller flera kommuner. Ett exempel där det har skett är regeringens extra satsning på fler utbildningsplatser inom bland annat regionalt yrkesvux på Gotland, som gjordes 2018–2020. Denna satsning motive-rades bland annat av uteblivna investeringar på ön. Det kan således finnas exempel på riktade utbildningssatsningar som görs utan att det går att direkt härleda till någon av de situationer som beskrivs ovan. Det bör därför finnas möjlighet till riktade satsningar inom statsbidraget för yrkesvux, även vid sådana situationer. Därför föreslår utredningen att det ska finnas en möjlighet att besluta om extra statsbidrag vid särskilda omständigheter som innebär att det uppstår ett stort men tillfälligt utbildningsbehov i en eller flera kommuner. Det kan handla om behov till följd av ett stort flyktningmottagande men det kan även handla om andra omständigheter. Utredningen väljer att inte försöka avgränsa vad sådana särskilda omständigheter kan vara, utan föreslår en relativt flexibel bestämmelse.

Ansökan bör skickas direkt till huvudmannen för utbildningen

Riktade och tillfälliga satsningar inom ramen för komvux bör ske utifrån de bestämmelser som finns i skollagen och förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning, men med några undantag. Staten bör stå för utbildningskostnaden, men i vissa fall bör även arbetslivet kunna bidra med medfinansiering. Kommunerna bör dock inte vara med och finansiera utbildningen. Det finns därför inget behov av interkommunal ersättning för att finansiera utbildning för elever som bor i andra kommuner. Det behövs inte heller ett yttrande från hemkommunen i enlighet med 20 kap. 21 § skollagen. Av den anledningen behöver en ansökan om att antas till en utbildning inte heller gå via den sökandes hemkommun. Ansökan bör i stället skickas direkt till huvudmannen för utbildningen.

Detta förfarande kommer att innebära en förenklad och snabbare hantering av ansökningar om att delta i utbildning. Eftersom ingen interkommunal ersättning ska utbetalas kommer i praktiken riksrekrytering att gälla, det vill säga att alla behöriga sökande från hela landet kan ansöka och antas på lika villkor. Det innebär att den huvudman

som anordnar utbildningen alltid ska ta emot en behörig sökande. Beslut om mottagande till utbildningen ska, i likhet med beslut om mottagande enligt 20 kap. 22 § skollagen, gå att överklaga till Skolväsendets överklagandenämnd.

En vuxen som är behörig har rätt att delta i utbildning på gymnasial nivå för att uppnå behörighet till högskola eller yrkeshögskola. Denna rättighet gäller, med vissa begränsningar, utbildning som syftar till grundläggande behörighet till högskoleutbildning och yrkeshögskolan, särskild behörighet till högskoleutbildning och särskilda kunskaper till yrkeshögskolan.⁶ Utredningen anser att en sådan rätt inte bör gälla när regeringen beslutar om komvux vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov. Det är inte rimligt att en sökande med rätt till utbildning i komvux till exempel tar en plats framför en vuxen som kan ha förlorat sitt arbete och behöver omskola sig för att få ett nytt arbete, eller får företräde till utbildning som sker på grund av en stor företagsetablering.

Att i förordning meddela föreskrifter om statsbidrag är en del av regeringens så kallade restkompetens enligt 8 kap. 7 § regeringsformen. För att regeringen ska kunna meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelser i lag krävs dock enligt den så kallade formella lagkraftens princip⁷ ett medgivande i lag om att sådana avvikelser får göras. För att möjliggöra för regeringen att i förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning meddela föreskrifter om ansökan, mottagande, rätt till utbildning och prioritering som avviker från skollagens bestämmelser ska det därför i skollagen anges att regeringens föreskrifter om utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov får innehålla bestämmelser om undantag från denna lag.

Urval till utbildningen

Om det är fler behöriga sökande än platser behöver huvudmannen för utbildningen göra ett urval bland de sökande.⁸ Om en riktad och tillfällig satsning inom komvux beslutas av regeringen med anledning av en företagsetablering eller företagsexpansion, är syftet med utbildningen i första hand kompetensförsörjning. I dessa fall kan dock

⁶ 20 kap. 19 och 19 a–e §§ skollagen.

⁷ 8 kap. 18 § regeringsformen.

⁸ 3 kap. 7–8 §§ förordningen om vuxenutbildning.

bestämmelserna om prioritering i skollagen och urval i förordningen om vuxenutbildning utgöra ett hinder för att sökande med bästa förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen antas (dessa hinder beskrivs närmare i kapitlet om en reformerad lärlingsutbildning för vuxna). När det gäller beslut om en riktad och tillfällig satsning som sker av andra skäl, till exempel en nedläggning av en stor arbetsplats, bör dock de prioriteringsbestämmelser som normalt gäller för komvux – det vill säga att den med störst behov prioriteras – vara de mest ändamålsenliga.

Utredningen föreslår därför att det, enligt ovan, ska införas en möjlighet för regeringen att föreskriva om undantag från bestämmelserna om prioritering i 20 kap. 2 § skollagen vid utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov. Utredningen bedömer att dessa bestämmelser om prioritering är mest ändamålsenliga vid företagsetableringar eller företagsexpansioner. Vid urval till utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov på grund av företagsetableringar eller företagsexpansioner bör samma urvalsbestämmelser användas som för lärlingsutbildning i komvux. Det innebär att hänsyn får tas till den sökandes förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Vid urvalet ska därför hänsyn få tas, i den ordning som anges nedan, till den sökande som har bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen på grund av att den sökande

1. arbetar eller nyligen arbetat inom det yrkesområde den sökta utbildningen avser,
2. arbetar eller nyligen arbetat inom ett annat yrkesområde, eller
3. har en slutförd gymnasial utbildning.

*Nuvarande statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning
vid företagsetableringar och företagsexpansioner*

Sedan utredningen fick direktiven har regeringen beslutat bestämmelser i förordningen (2023:603) om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning vid företagsetableringar och företagsexpansioner. Denna satsning är dock enbart reglerad i förordning, utan möjlighet till att avvika från skollagens bestämmelser, vilket innebär flera nackdelar jämfört med utredningens förslag om en reglering som får avvika från skollagens bestämmelser. En sådan nackdel är att prioriter-

ingsordningen för den utbildning som anordnas inte kan anpassas så att det går att prioritera sökande utifrån arbetslivets behov av kompetens. I stället ska den med störst behov av utbildningen prioriteras. Detta kan i sin tur leda till fler avbrott och sämre genomströmning i utbildningen. En annan nackdel är att ansökan behöver gå via den sökandes hemkommun. I utredningens förslag ska ansökan gå direkt till huvudmannen, vilket i praktiken kommer att underlätta vid rekrytering av sökande till utbildningen från hela landet.

7.2.1 Kommuner med särskilt stora behov av utbildning bör kunna få extra tilldelning av statsbidrag

Utredningens förslag: Det ska införas en möjlighet till extra tilldelning av statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning till kommuner med särskilt stora behov av utbildning. Sådana satsningar bör kunna ske vid stora företagsetableringar och företagsexpansioner, nedläggningar av stora arbetsplatser, och andra särskilda omständigheter som innebär att det uppstår ett stort tillfälligt utbildningsbehov. Statsbidraget ska betalas till huvudmannen för utbildningen.

Extra tilldelning av statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska fördelas av Statens skolverk efter beslut av regeringen. Utbildningarna ska inte omfattas av krav på kommunal medfinansiering.

Statsbidraget för en årsstudieplats ska fastställas av Skolverket.

Bestämmelserna om extra tilldelningen av statsbidrag ska finnas i den nya förordning som föreslås ersätta förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

Bestämmelserna i statsbidragsförordningen ska ersätta förordningen (2023:603) om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning vid företagsetableringar och företagsexpansioner.

Ett beslut om komvux vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov, bör åtföljas av ett beslut om extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux. Precis som gäller yrkesvux i övrigt bör den extra tilldelningen av statsbidrag beslutas av Statens skolverk (Skolverket). För att Skolverket ska kunna fatta ett beslut om extra tilldelning av statsbidrag behöver regeringen först ge myndigheten i uppdrag att

genomföra en sådan extra tilldelning. Av uppdraget bör det framgå hur det extra statsbidraget ska fördelas. Fördelningen bör antingen ske genom att kommuner med särskilt stora behov får ansöka om det extra statsbidraget eller genom att regeringen anger vilka kommuner som ska få det extra statsbidraget. Detta bör framgå av regeringens uppdrag till Skolverket.

Ett alternativ som utredningen har övervägt är om den extra tilldelningen ska bli en permanent del av statsbidraget för yrkesvux och som kan beslutas av Skolverket utan att det föregås av ett regeringsbeslut. Ett viktigt skäl till att utredningen föreslår att extra tilldelning ska föregås av ett beslut från regeringen är att det kan krävas att särskilda medel anslås i en budgetproposition, vilket sker på initiativ av regeringen. Dessutom är beslutet om extra tilldelning delvis ett politiskt beslut då det bland annat innehåller överväganden om hur angeläget ett utbildningsbehov är i förhållande till andra behov, vilket i sin tur avgör hur mycket medel som kan avsättas i en statsbudget. Slutligen bör beslut om extra tilldelning av statsbidrag vara undantag och tillfälliga, snarare än något som sker regelbundet, vilket även det talar för att beslut av regeringen bör vara en förutsättning. Om extra statsbidrag till kommuner med stora utbildningsbehov blir för vanliga kommer det sätta principerna för fördelningen av statsbidraget för yrkesvux ur spel, och kan uppfattas som orättvisa av de kommuner som inte får det extra statsbidraget.

Kommuner som beviljas extra statsbidrag bör själva kunna avgöra till vilka yrkesutbildningar statsbidraget ska användas. Flexibiliteten som detta innebär gör att kommunerna snabbt kan ändra i utbud och dimensionering av utbildningar efter söktryck och förändrade behov hos arbetsgivare. Denna flexibilitet kan var viktig vid till exempel en etablering av en industri, där det på förväg inte alltid går att avgöra vilken typ av personal som behövs. En stor etablering kan även skapa utbildningsbehov inom andra yrkesområden. Sådana effekter är svåra att förutsäga, och därför behöver bör inte en extra tilldelning av statsbidrag vara knutet till vissa yrkesutbildningar, utan den bör kunna användas och omfördelas av kommunen efter de behov som uppstår. För att Skolverket ska kunna fastställa storleken på statsbidraget bör dock kommunen i ansökan om sådant statsbidrag ange vilket eller vilka yrkesområden som ansökan avser.

Utgångspunkten för extra tilldelning av statsbidrag är att staten själv eller tillsammans med arbetslivet står för finansieringen. Därmed

ska kommunerna inte behöva medfinansiera utbildningen. Arbetslivets bör däremot, på samma sett som sker i yrkeshögskolan, om möjligt bidra med medfinansiering av utbildningen. I många fall kommer den extra tilldelningen av statsbidrag att ske med anledning av att ett företag behöver anställa ett stort antal personer, och då är det rimligt att företaget bidrar med finansiering av utbildningen. Företagens medfinansieringen kan bestå i att upplåta lokaler och utrustning till utbildningen, och att handleda elever som genomför arbetsplatsförlagt lärande på arbetsplatsen. I vissa fall, till exempel vid nedläggningar av en stor arbetsgivare eller när ett företag som håller på att etablera sig ännu inte startat någon produktion, är det inte möjligt för arbetslivet att medfinansiera utbildningen. Det bör därför inte finnas något krav på medfinansiering från arbetslivet.

Då kostnader för en utbildningsplats kan variera över tid och beror på vilka yrkesutbildningar som genomförs, bör Skolverket fastställa storleken på statsbidraget. Storleken på bidraget bör även avgöras om arbetslivet deltar med finansiering eller inte. Statsbidraget och eventuell medfinansiering från arbetslivet bör dock täcka hela utbildningskostnaden. En utgångspunkt kan vara kostnaden för yrkesutbildningen inom ordinarie statsbidrag för yrkesvux i den aktuella kommunen eller i en jämförbar kommun, med hänsyn tagen till om arbetslivet finansierar delar av utbildningen. Det extra statsbidraget bör normalt således inte överstiga kostnaden för motsvarande utbildning som finansieras med det ordinarie statsbidraget för yrkesvux eller av kommunen själv. I efterhand kan det visa sig att kostanden per utbildningsplats blir högre än som fört beräknades, till exempel om antalet elever blir lägre än beräknat. Huvudmannen har dock ett ansvar att anpassa kostnaderna så att det beviljande statsbidraget räcker. Detta på motsvarande sätt som i praktiken sker i annan statligt finansierad utbildning, till exempel yrkeshögskolan.

Statsbidraget bör gå direkt till huvudmannen för utbildningen. Eftersom statsbidraget enligt utredningens förslag ska vara en del av statsbidraget för yrkesvux och därmed även finnas på samma anslag i statsbudgeten, bör det finnas möjlighet för Skolverket att besluta om statsbidrag för upp till tre år. Detta i enlighet med utredningens förslag om ett utökat bemyndigande för statsbidraget för yrkesvux, i kapitlet som rör förslaget om ett långsiktigt statsbidrag inom komvux.

Mot bakgrund av ovan bedömer utredningen att de föreslagna bestämmelserna även ska ersätta förordningen (2023:603) om stats-

bidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning vid företagsetableringar och företagsexpansioner.

Alternativt förslag

Utredningen har övervägt om möjligheten att besluta om extra utbildningssatsningar vid särskilt stora behov bör regleras inom den föreslagna yrkesskolan, som beskrivs i kapitel 3. Utredningen bedömer dock att en reglering inom komvux är mer ändamålsenlig. Vid såväl större etableringar av företag och nedläggningar har kommunen en viktig roll. Utbildningssatsningar är ofta viktiga vid dessa situationer, men som regel behövs fler åtgärder. Det kan till exempel handla om att bygga fler bostäder när det gäller företagsetableringar, utbyggnad av infrastruktur och samverkan med såväl företag som arbetsförmedling vid nedläggningar. Satsningar på utbildning behöver därför som regel ske samtidigt och samordnas med andra åtgärder. I allt detta har kommunen en avgörande roll, och det är därför också ändamålsenligt att kommunen är huvudman för den utbildning som anordnas. Vidare är regionalt yrkesvux redan i dag en snabb och flexibel utbildningsform när det gäller att snabbt skala upp utbildning och göra snabba förändringar i utbildningsutbudet. Yrkeshögskolemodellen, som den föreslagna nya utbildningsformen yrkesskolan ska följa, är tänkt som en utbildning som relativt snabbt ska kunna anpassa sig efter det kompetensbehov som finns. Ledtiderna från ett identifierat kompetensbehov, till dess att en utbildning är i gång är dock ofta ett par år. Inom komvux är motsvarande ledtid ofta betydligt kortare. Detta främst beroende på att de kommunala huvudmännen själva bestämmer vilka utbildningar som ska erbjudas och hur många platser. Statsbidragen är därmed inte låsta till en viss utbildning på samma sätt som i yrkeshögskolan. Av dessa skäl bedömer utredningen att möjligheten till extra utbildningssatsningar vid särskilt stora behov bör regleras inom den nya förordning om statsbidrag för yrkesvux, som utredningen föreslår, och inte inom den nya utbildningsformen yrkesskola.

8 Elevers tillgång till stöd i komvux

8.1 Utredningens uppdrag

I detta kapitel behandlar utredningen uppdraget att utreda om elever i kommunal vuxenutbildning (komvux) har tillgång till det stöd som de behöver för att nå målen för utbildningen. Av utredningens direktiv framgår att utredningen ska analysera vilka åtgärder, till exempel förbättrad tillgång till stöd, som kan få fler elever att nå målen med sin utbildning i komvux, och vid behov föreslå sådana åtgärder.

8.2 Skyldigheten att erbjuda stöd i komvux är inte lika omfattande reglerad som i andra skolformer

Utgångspunkten för utbildning av en enskild elev i komvux ska vara varje elevs behov och förutsättningar.¹ Avsaknaden av bland annat garanterad undervisningstid, terminsuppdelning och timplaner gör att studietakt, undervisningsformer och längden på utbildningen lättare kan anpassas till elevers olika behov och förutsättningar.

Till skillnad från vad som gäller för andra skolformer saknas i stor utsträckning utförliga bestämmelser om elevers rätt till och huvudmäns skyldighet att erbjuda stöd i komvux. Som exempel på bestämmelser som inte är tillämpliga inom komvux kan nämnas bestämmelserna om särskilt stöd och åtgärdsprogram.²

Vissa bestämmelser om stöd är dock identiska med de i andra skolformer, till exempel bestämmelserna om stöd i form av extra anpassningar.³ Extra anpassningar består av stödjande insatser som genomförs inom ramen för den ordinarie undervisningen.

¹ 20 kap. 2 § andra stycket skollagen (2010:800).

² 3 kap. 7–12 §§ skollagen.

³ 3 kap. 5 § skollagen.

Särskilt stöd handlar, till skillnad från stöd i form av extra anpassningar, om insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen.⁴

Syftet med såväl extra anpassningar som särskilt stöd är att eleven med hjälp av insatserna ska ges ökade möjligheter att nå de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas.

Det finns vidare inte något krav på elevhälsa i komvux. En huvudman för komvux får anordna elevhälsa för sina elever men har ingen skyldighet att göra detta.⁵ Detta är en skillnad från andra skolformer, till exempel grund- och gymnasieskolan, där elevhälsa är ett krav. Elevhälsan ska för dessa skolformer omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För dessa insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare.⁶

8.2.1 Extra anpassningar i komvux

Såsom anges ovan gäller bestämmelserna om extra anpassningar även för komvux. Extra anpassningar är en form av stöd. Av 3 kap. 5 § skollagen (2010:800)⁷ framgår bland annat följande

Om det inom ramen för undervisningen, genom användning av ett nationellt kartläggningsmaterial eller ett nationellt bedömningsstöd, resultatet på ett nationellt prov eller uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt.

⁴ Prop. 2013/14:160, *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

⁵ 2 kap. 26 § skollagen.

⁶ 2 kap. 25 § skollagen.

⁷ 3 kap. 5 § första och andra stycket skollagen.

Förarbetsuttalanden om extra anpassningar

I detta avsnitt finns en beskrivning av aktuella förarbetsuttalanden, om vad som avses med extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen.

I propositionen *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*⁸ föreslår regeringen att det ska införas en ny paragraf i skollagen om stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Eleven ska skyndsamt ges stödet om det befaras att denne inte kommer att nå de kunskapskrav⁹ som minst ska uppnås.

I propositionen anges vidare att stöd i form av extra anpassningar till exempel kan vara att hjälpa en elev med att planera och strukturera sina studier. Det kan till exempel ske med hjälp av ett särskilt schema över skoldagen, extra tydliga instruktioner eller stöd för att sätta i gång arbetet. Även hjälp med att förstå texter, att förklara ett ämnesområde på annat sätt eller extra färdighetsträning inom ramen för den ordinarie undervisningen, såsom lästräning eller mattestugor, är att anse som stöd i form av extra anpassningar. Likaså kan särskilda läromedel eller utrustning i form av till exempel tidsstöd, det vill säga hjälpmedel för att förstå och passa tider, samt digital teknik med anpassade programvaror som huvudregel anses falla inom ramen för stöd i form av extra anpassningar.

Till stöd i form av extra anpassningar hör även enstaka specialpedagogiska insatser under en kortare tid, till exempel två månader. I propositionen framgår dock att mer omfattande eller regelbundna specialpedagogiska insatser utgör särskilt stöd.¹⁰

Beskrivning av arbetet med extra anpassningar i allmänna råd och stödmaterial

Statens skolverk (Skolverket) har tagit fram material till stöd i arbetet med extra anpassningar. I Skolverkets kommentarer till Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2022:334) om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram beskrivs stöd i form av extra anpassningar som en mindre ingripande stödinsats som lärare och övrig

⁸ Prop. 2013/14:160, *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

⁹ Kunskapskrav har ersatts av betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper.

¹⁰ Prop. 2013/14:160, s. 21.

personal ska genomföra inom ramen för den ordinarie undervisningen. Specialpedagogiska insatser kan, som även tagits upp i förarbetena, betraktas som stöd i form av extra anpassningar. Särskilt stöd handlar, till skillnad från stöd i form av extra anpassningar, om insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen. Det innebär dock inte att elevstödjande arbete som utförs av någon annan än den undervisande läraren i alla lägen utgör särskilt stöd.¹¹

Skolverket har även tagit fram stödmaterial på webben¹², bland annat om att planera för individanpassning och extra anpassningar. Extra anpassningar handlar ofta om att göra undervisningen mer tillgänglig för elever och att motverka funktionsnedsättnings konsekvenser för lärandet. Elevernas bakgrund, förkunskaper och mål med utbildningen kan vara mycket skiftande. Det innebär därför en pedagogisk utmaning för läraren att anpassa utbildningen och göra den tillgänglig.

För en elev med en fysisk funktionsnedsättning kan en stödinsats bestå i att välja en annan lokal än den gängse, att se över ljuset i lokalen, att utrusta lokalen med olika former av hjälpmedel, akustikplattor, stolar med möbeltassar och liknande insatser. Elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan exempelvis behöva stöd gällande struktur i utbildningen, tydliga instruktioner, konkret information och tydliga rutiner och stöd för att komma i gång med arbetet samt anteckningsstöd. För en elev med kognitiva svårigheter kan det behövas förlängd tid vid provtillfällen, hjälp med uppläsning av frågor, alternativa sätt att bedöma kunskaper, hjälp med studieteknik, korta och avgränsade instruktioner och tekniska hjälpmedel. Extra anpassningar kan även handla om att kombinera distansstudier med extra lärarstöd eller om att erbjuda handledning med lärare eller speciallärare.¹³

¹¹ Skolverket (2022), *Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

¹² Skolverket.se (2023), *Planera för individanpassning och extra anpassningar inom vuxenutbildningen*, hämtad 2023-11-04.

¹³ Ibid.

8.3 Hur ser tillgången till stöd ut i komvux i dag?

Nästan samtliga kommuner erbjuder någon form av stöd

Flera tidigare studier har beskrivit hur tillgången till stöd och elevhälsa ser ut inom komvux. Exempelvis har Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) skildrat förekomsten av olika former av elevstöd.¹⁴ I SKR:s rapport framkommer att i stort sett samtliga kommuner, 97 procent, erbjuder någon form av elevstöd till sina komvuxelever. Stödet genomförs i olika former och om utbildningen bedrivs på entreprenad hos enskilda utbildningsanordnare kan i vissa fall elevstöd vara reglerat i avtal. En del kommuner kopplar stödet till utbildning i egen regi medan en del har lärcentrum som är öppna för alla elever, oavsett regi.

Den vanligaste formen av stöd är digitalt stöd, vilket 69 procent av kommunerna erbjuder. Nästan lika stor andel av kommunerna erbjuder studie- och yrkesvägledning utöver den studie- och yrkesvägledning som är reglerad i skollagstiftningen. Vidare är det mer än hälften av kommunerna, som enligt SKR:s rapport, erbjuder någon form av specialpedagogiskt stöd till eleverna. Det stödet kan utformas som ett individuellt stöd, men kan också vara en så kallad ”studieverkstad” dit elever kan komma för att få stöd i studierna. Många av kommunerna erbjuder också språkstöd i någon form. Stöd i form av tillgång till mentor/coach förekommer i 35 procent av kommunerna och var sjätte kommun erbjuder kuratorsstöd. Därutöver har 26 procent av kommunerna angett att de erbjuder andra former av stöd, som till exempel mentorer, koordinators, socialpedagoger och bibliotekarier.¹⁵

Många kommuner erbjuder specialpedagogiska insatser

Skolverket fick 2022 i uppdrag att kartlägga i vilken utsträckning elevhälsa och stöd till elever erbjuds i komvux och i vilka former.¹⁶ Skolverkets kartläggning av elevhälsa och stöd inom komvux ger en aktuell bild av tillgången till stöd och elevhälsa inom komvux. Kartläggningen visar att komvuxelever har tillgång till stöd- och elevhälsoinsatser i olika utsträckning. Variationen kan vara stor mellan olika

¹⁴ SKR (2022), *Yrkesutbildning, kombinationsutbildning och elevstöd inom komvux*, kommunenkät om komvux.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Skolverket (2023), *Elevhälsa och stöd till elever inom komvux – en kartläggning*.

kommuner. Viktigt att notera är att även om en kommun uppger att de erbjuder en specifik insats innebär det ofta att de bara erbjuder en del av insatsen.

Av Skolverkets kartläggning framgår att var femte kommun erbjuder psykosociala insatser med kurator. Den medicinska insatsen och den psykologiska insatsen förekommer inom komvux men är ovanlig. Nästan var femte kommun anger att de inte erbjuder någon av ovanstående insatser.

Av samma kartläggning framkommer att många kommuner erbjuder en form av insats som benämns som socialt stöd för att undanröja yttre orosmoment som förhindrar elevers inlärnin g samt för att skapa förutsättningar för eleverna att påbörja och fullfölja studier. Det är särskilt elever inom komvux för svenska för invandrare (sfi) och elever med olika typer av funktionsnedsättningar som ges socialt stöd. Stödet ges för att förebygga studieavbrott och motverka studiemisslyckanden.

Av Skolverkets kartläggning framgår även att insatser med specialpedagog, speciallärare eller rektor med särskilt ansvar för specialpedagogik är den vanligaste stödinsatsen. 80 procent av kommunerna uppger att de erbjuder denna insats.

Av Skolverkets kartläggning framgår vidare att de kommuner som har tillgång till specialpedagoger ofta arbetar strategiskt och förebyggande med att underlätta inlärnin gen för de elever som har behov av extra anpassningar och individanpassningar. Specialpedagogerna gör egna pedagogiska utredningar, kartläggningar och dylikt och kan vid behov ta hjälp av andra yrkeskategorier. Specialpedagogerna ger också handledning och pedagogiskt stöd till ordinarie lärare om hur arbetssätt kan anpassas för att öka elevernas möjligheter att lära.

Stödinsatser hos enskilda utbildningsanordnare

Den kommunala huvudmannen har ansvar för de elever som studerar hos enskilda anordnare vad gäller resultaten och kvaliteten på utbildningen. I Skolverkets kartläggning¹⁷ framkommer dock att det är särskilt svårt för kommunerna att ge stöd till elever som läser distansutbildningar på entreprenad. De specialpedagoger och speciallärare som arbetar med elever både i kommunal och enskild regi upplever

¹⁷ Ibid.

att det ofta är svårt att nå elever och personal inom utbildning på entreprenad. Det blir därmed också svårt att erbjuda stöd.

Ungefär var tredje kommun som har avtal med externa utbildningsanordnare om att utföra uppgifter på entreprenad har avtal som omfattar krav på att utbildningsanordnaren ska tillhandahålla elevhälsa. Två av tre kommuner har avtal om att utbildningsanordnaren ska tillhandahålla stödinsatser i form av extra anpassningar och individanpassningar till eleverna. Ett flertal kommuner beskriver att eleverna trots avtalen inte får det specialpedagogiska och psykosociala stöd som de enskilda utbildningsanordnarna ska erbjuda.¹⁸

8.4 En förändrad sammansättning av elevgruppen inom komvux har lett till ökade stödbehov

Den tidigare vanligt förekommande gruppen studiemotiverade elever som konkurrenskompletterade sina betyg i komvux finns på grund av förändrade regelverk inte längre kvar.¹⁹ Andelen elever som är födda utomlands och andelen elever som läser längre utbildningar, exempelvis yrkesutbildningar, har dock ökat. Samtidigt har andelen elever som läser enstaka kurser minskat.²⁰ Följaktligen är elevgruppen inom komvux numera mycket heterogen då eleverna har olika förutsättningar, behov och mål med studierna.²¹

Allt eftersom elevgruppen har förändrats har stödbehoven inom komvux enligt flera studier ökat.²² Stödbehoven bedöms ha ökat i samband med ett allt större intag av elever, till framför allt sfi. Komvux tar emot allt fler elever med psykisk ohälsa, läs- och skrivsvårigheter eller andra inlärningssvårigheter samt tidigare skolmisslyckanden.²³

Flera statliga utredningar liksom Skolverket har beskrivit behovet av stöd inom komvux. Nedan följer en kort genomgång av dessa beskrivningar.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Fejes, A. m.fl. (2020), *Om vuxenutbildning och vuxnas studier*.

²⁰ SOU 2022:34, *I mål – vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning*.

²¹ Prop. 2014/15:85, *En effektivare sfi och vuxenutbildning*, SOU 2018:71, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden* och SOU 2022:34, *I mål – vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning*.

²² SOU 2022:34. Se även Skolverket (2021), *Övergången mellan gymnasiet och komvux* och Skolverket (2022), *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning – en lägesbild av utvecklingen inom komvux*.

²³ SOU 2018:71 och Skolverket (2022), *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning – en lägesbild av utvecklingen inom komvux*.

Utredningen om att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning

I utredningen *I mål – vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning*²⁴ konstateras att alla elever, oavsett skolform, bör få förutsättningar att nå målen med sin utbildning, men samtidigt minskar rätten till stöd i takt med att elever blir äldre och byter skolform. Utredningen konstaterar att det finns ett ökat behov av stöd i komvux. Behovet har ökat eftersom sammansättningen av elever är en annan än tidigare, inte minst är fler elever utlandsfödda varav många är nyanlända till Sverige.

I betänkandet görs bedömningen att det råder en stor samstämmighet mellan kommuner och myndigheter när det gäller behov av specialpedagogiskt stöd och språkstöd men även andra funktioner och roller såsom lotsar, coacher, mentorer och koordinators. Flera kommuner tar upp elevhälsa som ett viktigt stöd och framför allt är det kuratorsrollen som lyfts. Samtidigt påpekas att det kan uppkomma en gränsdragningsproblematik gentemot hälso- och sjukvårdens uppdrag för vuxna. Det finns också en samstämmighet i att elevhälsan inte kan vara utformad på samma sätt som inom övriga skolformer av det skälet.

Enligt samma utredning råder det olika åsikter om hur ett likvärdigt stöd inom komvux ska se ut. En del kommuner efterfrågar motsvarande reglering som gäller i gymnasieskolan, medan andra trycker på vikten av att anpassa regelverket till komvux målgrupp där eleverna är vuxna och förväntas ta ett större eget ansvar.²⁵

Komvuxutredningen

Utredningen *En andra och en annan chans- ett komvux i tiden* (Komvuxutredningen) menar att behovet av ett utökat stöd inom komvux inte är någon ny fråga. En förändrad elevsammansättning har dock lett till allt större stödbehov. Utredningen gör bedömningen att kommunerna i högre grad behöver tillhandahålla ett specialpedagogiskt stöd inom vuxenutbildningen för att möjliggöra det behov av utbildning som målgrupperna har. Om inte möjligheten till stöd inom vuxenutbildningen stärks befarar utredningen att det finns risk att exem-

²⁴ SOU 2022:34.

²⁵ Ibid.

pelvis elever som tillhör målgruppen för komvux som anpassad utbildning inte kommer att få det stöd som de behöver för att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.²⁶

Skolverkets regionala dialoger

Skolverket genomför varje år regionala dialoger med ansvariga politiker, chefer och skolledare för komvux samt andra aktörer såsom representanter från regioner och Arbetsförmedlingen. I dialogerna för 2023 har det framkommit, precis som under tidigare år, att eleverna i komvux har stora behov av olika stödinsatser. Många elever har kort utbildningsbakgrund, svaga språkkunskaper, står långt ifrån arbetsmarknaden och har svårt att klara av en utbildning på gymnasial nivå, där utbildningstiden för individen ofta blir lång. Många elever behöver stöd och individuella anpassningar, både inför och under sin studietid. Utbildning och specialpedagogiska insatser behöver ofta kompletteras med motiverande och coachande insatser eller studiehandledning på modersmålet. I dialogerna lyfts också behovet av samverkan mellan komvux, kommunens förvaltningar, regioner och Arbetsförmedlingen.²⁷

8.4.1 Utredningens samråd om stöd i komvux

Utredningen har genomfört ett flertal samråd med olika skolmyndigheter och andra aktörer om behovet av stöd i komvux.

I samråd med utredningen framhåller Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) att bristen på likvärdighet mellan kommunerna är problematisk och att lagstiftningen behöver förändras för att säkerställa tillgång till specialpedagogisk kompetens. Utöver detta ser SPSM också ett behov av elevhälsoinsatser med kuratorer och studiecoacher inom komvux.

Även Skolverket påpekar att det behövs större tillgång till specialpedagoger och speciallärare inom komvux och att det borde regleras i skollagen. Däremot bedömer Skolverket att det inte behöver speci-

²⁶ SOU 2018:71.

²⁷ Skolverket (2023), *Regionala dialoger om komvux 2023 – En lägesbild av utvecklingen inom komvux*.

ficeras att det bara är specialpedagoger och speciallärare som ska tillgodose stödbehoven, då stödet även kan ges av andra yrkeskategorier.

Vuxenutbildning i Samverkan (ViS) menar att det är önskvärt med en reglering av stöd inom komvux. Det bör framgå i styrdokumentet att stödstrukturer ska finnas inom komvux och det behöver specificeras vilket stöd som eleverna ska erhålla.

Myndigheten för delaktighet (MFD) ser också ett behov av ett tydligare regelverk kring stöd i komvux. Huvudmannen behöver tydligare riktlinjer för att kunna erbjuda det stöd som eleverna behöver. Det viktigaste är att stödet individanpassas utifrån elevens förutsättningar, särskilt för elever med funktionsnedsättningar.

Utredningen deltog i Mötesplats komvux, vilket är en konferens som årligen anordnas av Skolverket, och tog emot många muntliga och skriftliga synpunkter från deltagarna. Några frågor som särskilt lyftes var den bristande likvärdigheten mellan kommunerna avseende stöd och behovet av specialpedagoger. Därtill framfördes också att det finns ett behov av andra yrkeskategorier inom komvux, såsom kuratorer och studiecoacher, för att stötta och hjälpa eleverna under utbildningen.²⁸

8.4.2 Kommunerna har svårigheter att möta elevernas stödbehov

Lärarnas förutsättningar att ge stöd varierar

Av riktlinjerna i förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen framgår att alla som arbetar inom komvux ska ge stöd och stimulans till alla elever så att de utvecklas så långt som möjligt och de elever som är i behov av stöd ska uppmärksammas.²⁹

Det finns dock rapporter som pekar på att lärarnas förutsättningar att ge stöd varierar. I en attitydundersökning som Skolverket genomförde 2013 framkommer att cirka 50 procent av lärarna inom komvux på gymnasial nivå ansåg att de i liten grad eller i mycket liten grad gavs förutsättningar att ge stöd till elever som hade svårigheter i sina studier. Dessa lärare uppgav oftare att undervisningsgrupperna är alltför stora, jämfört med de lärare som ansåg att de i hög grad gavs

²⁸ Skolverkets konferens Mötesplats komvux 2023. Seminarier om elevhälsa och stöd inom komvux den 20 och 22 september 2023.

²⁹ Avsnitt 2, Övergripande mål och riktlinjer, i bilagan till förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen.

förutsättningar att stödja eleverna. En majoritet av lärarna upplevde också att studietakten var alldeles för hög för många elever, framför allt gäller det lärare som undervisade i teoretiska kurser.³⁰

I Skolverkets rapport från 2023, *Lärares tolkning och tillämpning av styrdokument i kommunal vuxenutbildning*³¹ framgår att lärare inom alla skolformsdelar bedömer att de har goda kunskaper för att individanpassa sin undervisning. Lärarna menade dock att deras förutsättningar i form av resurser inte finns där i lika stor omfattning.³²

Skolverket beskriver i rapporten om kartläggning avseende elevhälsa och stöd inom komvux att det många gånger saknas tillräcklig kapacitet inom komvux för att möta alla elevers behov av stöd.³³ Det kan därför ofta vara upp till den enskilda läraren att hantera elevers behov i lärmiljön i samband med undervisningen, till exempel genom extra anpassningar och individanpassningar. En del lärare behöver stöd av specialpedagoger, speciallärare och kuratorer för att nå framgång i att möta elevernas behov av stöd på ett effektivt sätt. Lärares kompetens att ge stöd blir ofta avgörande för hur väl elevernas stödbehov kan mötas. En upplevd avsaknad av personal och resurser gör det även svårt för en del kommuner att erbjuda tillräckliga insatser och särskilda lärmiljöer till elever med funktionsnedsättningar.³⁴

Gränsdragningsproblematik gällande stöd inom komvux

Utredningen har uppmärksammat en gränsdragningsproblematik gällande tillhandahållandet av stöd inom komvux. Komvuxverksamheterna har ofta svårigheter att avgöra vilka stödinsatser och vilken omfattning av stödinsatserna de ska tillhandahålla eleverna inom ramen för individanpassningar och extra anpassningar.

SPSM framhåller i samråd med utredningen att det behöver förtydligas hur långt de extra anpassningarna sträcker sig. Det finns annars en risk att eleven inte får de anpassningar som den har rätt till, vilket medför att elevens behov av stöd kvarstår och risken för studiemisslyckanden ökar.

³⁰ Skolverket (2013), *Attityder till vuxenutbildning 2012*.

³¹ Skolverket (2023), *Lärares tolkning och tillämpning av styrdokument i kommunal vuxenutbildning*.

³² Ibid.

³³ Skolverket (2023), *Elevhälsa och stöd till elever inom komvux – en kartläggning*.

³⁴ Ibid.

MFD menar att lärare inom komvux gör sina egna tolkningar av vad som ingår i extra anpassningar. Det är exempelvis svårt för lärare att avgöra vilket stöd de ska erbjuda elever med funktionsnedsättningar vid provtillfällen, något som kan försvåra möjligheten för dessa elever att genomföra proven.

Konferensdeltagare i, det tidigare nämnda, Mötesplats komvux anser att lärarna inom komvux behöver få klarhet i var gränsen mellan extra anpassningar och särskilt stöd går. Vad innebär "inom ramen för den ordinarie undervisningen" och i vilket skede ska en specialpedagog involveras?

Svårigheterna kring gränsdragning rör också stödinsatser som tillhandahålls och efterfrågas utöver komvux uppdrag och som i dag utförs av andra kommunala och regionala verksamheter eller andra aktörer såsom Arbetsförmedlingen och hälso- och sjukvården. I Skolverkets, tidigare nämnda, kartläggning framhålls att det är svårt för huvudmännen att dra en gräns mellan vad myndigheter och vårdinrättningar ska stötta eleverna med kopplat till studierna och vad som är komvux ansvar.

Ovannämnda bild framkommer även i Skolverkets rapport, *Regionala dialoger om komvux*. I dialogerna resonerar deltagarna kring vem som är ansvarig för vad när stödinsatser för elever inom komvux även berör andra aktörer i samhället.³⁵

³⁵ Skolverket (2023), *Regionala dialoger om komvux 2023 – En lägesbild av utvecklingen inom komvux*.

8.4.3 Det ska finnas möjlighet till specialpedagogiska insatser under kortare tid

Utredningens förslag: Det ska införas bestämmelser i skollagen (2010:800) om att ansvarig lärare ska ha tillgång till, eller möjlighet till samråd med, personal med specialpedagogisk kompetens i sådan omfattning att elevens behov av extra anpassningar kan tillgodoses, däribland enstaka specialpedagogiska insatser under kortare tid.

Möjlighet till samråd behöver inte finnas om den ansvariga läraren har specialpedagogisk kompetens.

Bestämmelserna avser elever inom kommunal vuxenutbildning.

Utredningens bedömning: Statens skolverk ska ges i uppdrag att i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten ta fram ett stödmaterial om extra anpassningar inom ramen för ordinarie undervisning inom kommunal vuxenutbildning.

Elevgruppen inom komvux har, som nämnts, förändrats över tid. Stödbehoven inom komvux har ökat till följd av ett allt större intag av elever med kort utbildningsbakgrund. Komvux tar emot allt fler elever med bland annat neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, psykisk ohälsa och tidigare skolmisslyckanden. Utredningen konstaterar att tidigare rapporter, utredningar och utredningens samråd visar att många komvuxelever i dag har stora och varierande stödbehov. För att försöka möta stödbehoven erbjuder kommunerna stöd- och elevhälsoinsatser i varierande omfattning. Det råder dock en bristande likvärdighet mellan kommunerna avseende vilka stödinsatser som eleverna erhåller, vilket också påverkar hur väl elevernas behov möts.

Tidigare utredningar och rapporter samt de många samråd som utredningen har genomfört har tydliggjort behovet av bättre tillgång till stöd för elever inom komvux. I Skolverkets kartläggning och rapport om elevhälsa och stöd framgår även att många kommuner efterfrågar en utökad reglering av viss elevhälsa med lagkrav på vissa insatser. Det handlar främst om specialpedagogiska och psykosociala insatser. Många kommuner ser också ett behov av att erbjuda en form av socialt stöd, för att minska studieavbrott och motverka studiemisslyckanden, särskilt för elever inom sfi.

Det finns dock en rad olika perspektiv som behöver vägas mot varandra, bland annat vilka skyldigheter som andra aktörer har för att möta en del av dessa behov i dag och vilket ansvar komvux ska ha. Under utredningens gång har det även framkommit att det råder olika åsikter om hur en reglering och ett likvärdigt stöd inom komvux i så fall ska se ut.

Utredningen föreslår ingen utökning av huvudmannens ansvar för att erbjuda stöd inom komvux. Utredningen bedömer att en utökning av ansvaret liknande det som gäller inom grund- och gymnasieskolan skulle få för stora ekonomiska konsekvenser för kommunerna. Däremot bedömer utredningen att det finns skäl att framöver se över bestämmelserna om stöd inom komvux. Då kan elevhälsa och en eventuell utformning av sådan inom komvux vara en fråga som adresseras.

Enligt utredningens bedömning finns det dock anledning att förtydliga kommunernas ansvar vad det gäller specialpedagogiskt stöd inom komvux. Kommunerna ska redan i dag, utifrån gällande reglering, erbjuda enstaka specialpedagogiska insatser under en kortare tid inom ramen för extra anpassningar. Enligt förarbetena kan specialpedagogiska insatser under kortare tid avse en period på cirka två månader. Däremot omfattas inte mer omfattande och regelbundna specialpedagogiska insatser inom ramen för extra anpassningar, utan det räknas som särskilt stöd.³⁶ Förslaget är därför enligt utredningens bedömning ett förtydligande av gällande rätt och innebär inget nytt eller utökat åtagande för kommunerna.

Enligt utredningens bedömning kan förslaget leda till att fler elever får tillgång till specialpedagogiska stödinsatser samt att kommunerna erbjuder eleverna ett mer likvärdigt specialpedagogiskt stöd. Förtydligandet i bestämmelsen i skollagen avser även att klargöra för rektorer, lärare och annan personal inom komvux att specialpedagogiskt stöd ska erbjudas inom ramen för extra anpassningar. Däremot är inte avsikten att närmare beskriva vad som avses med extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Det finns exemplifiering kring detta i förarbetena och kommunen behöver alltid göra individuella bedömningar gällande elevernas behov av extra anpassningar.

När det gäller förslaget om att ansvarig lärare ska ha tillgång till, eller möjlighet till samråd med, personal med specialpedagogisk kom-

³⁶ Prop. 2013/14:160, *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, s. 21.

petens i sådan omfattning att elevens behov av extra anpassningar kan tillgodoses, gör utredningen följande bedömning.

För komvux finns ingen reglering om att det ska finnas tillgång till specialpedagogisk kompetens så som det finns för andra skolormer. Det bör dock följa av gällande reglering att det ska finnas personal med sådan kompetens att de stödinsatser som sätts in är adekvata för den enskilda eleven. Om den ansvariga läraren inte har specialpedagogisk kompetens kan det därmed, enligt utredningen, förutsättas att det på annat sätt ska finnas tillgång till, eller möjlighet till samråd med, personal med sådan kompetens. Utredningen avser inte att i detalj reglera hur eller i vilken omfattning som den ansvariga läraren ska ha tillgång till eller möjlighet att samråda med personal med specialpedagogisk kompetens. Tillgången till denna kompetens bör kunna organiseras utifrån de behov som finns i verksamheten. Utredningen bedömer därmed att förslaget till bestämmelser i detta avseende inte heller medför några nya åtaganden för kommunerna.

Till följd av förslaget att införa nya bestämmelser behöver den inledande paragrafen i 3 kap. skollagen ändras på så sätt att det anges att kapitlet även innehåller bestämmelser om specialpedagogisk kompetens inom kommunal vuxenutbildning.

Som tidigare har beskrivits har kommunerna ofta svårigheter att avgöra vilka stödinsatser de ska tillhandhålla eleverna inom ramen för individanpassningar och extra anpassningar. Utredningen bedömer därför att Skolverket ska få i uppdrag att i samverkan med SPSM se över befintligt stödmaterial om extra anpassningar och där exemplifiera vad som kan anses vara extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen i komvux.

8.5 Studieplanering inom komvux

Betydelsen av en väl genomförd studieplanering och identifiering av elevers stödbehov inom komvux är frågor som utredningen återkommande har blivit uppmärksam på. I kommande avsnitt redogör utredningen därför närmare för dessa frågor.

8.5.1 Individuella studieplaner och studie- och yrkesvägledning

Av skollagen framgår att alla elever ska ha en individuell studieplan. När den individuella studieplanen ska göras är det viktigt att tillsammans med eleven titta på studiegången ur olika aspekter. Studieplanen kan vara ett viktigt verktyg för läraren i arbetet eftersom den bildar en grund för utbildningens och undervisningens utformning och anpassning.³⁷

Det är hemkommunen som ansvarar för att en individuell studieplan upprättas för varje elev. Studieplanen ska innehålla uppgifter om den enskildes utbildningsmål och planerad omfattning av studierna.³⁸ Den ska utarbetas i samverkan med eleven. Eleven ska i samband med att studieplanen tas fram erbjudas studie- och yrkesvägledning. Studieplanen ska upprättas i nära anslutning till antagningen och ska vid behov revideras.³⁹ Alla elever i komvux ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.⁴⁰ Hemkommunen är vidare skyldig att se till att den som avser att påbörja komvux på grundläggande nivå, anpassad utbildning på grundläggande nivå eller utbildning i sfi erbjuds studie- och yrkesvägledning.⁴¹

Förarbeten och stödmaterial om vägledning och individuella studieplaner

Förarbetena till skollagen framhåller att en väl fungerande vägledning innebär att de utbildningsval som den vuxne gör bygger på en realistisk bedömning av de förutsättningar som hon eller han har för studierna.⁴² Att göra en studieplanering i ett tidigt skede ökar möjligheterna att lägga upp studierna på ett effektivt sätt, till exempel genom parallella studier på olika nivåer eller i olika skolformer.⁴³

³⁷ Skolverket.se (2023), *Planera för individanpassning och extra anpassningar inom vuxenutbildningen*, hämtad 2023-11-04.

³⁸ 20 kap. 8 § skollagen. Notera att paragrafen har en ny beteckning, 20 kap. 8 a § skollagen, som träder i kraft den 1 juli 2024.

³⁹ 2 kap. 16 § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

⁴⁰ 2 kap. 29 § skollagen.

⁴¹ 20 kap. 10 a och 30 §§ skollagen.

⁴² Prop. 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.

⁴³ Prop. 2014/15:85, *Ökad individanpassning – en effektivare sfi och vuxenutbildning*.

Om en elev får stöd i form av extra anpassningar som bedöms behövas för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt ska det dokumenteras i elevens skriftliga individuella utvecklingsplan (IUP) i de årskurser där en sådan ska upprättas.⁴⁴ För de årskurser och skolformer där en skriftlig individuell utvecklingsplan inte behöver upprättas finns inte något krav på dokumentation av extra anpassningar. Detta gäller bland annat för komvux. Det finns dock inget som hindrar att en skola dokumenterar extra anpassningar även i dessa skolformer och årskurser. Hur och på vilket sätt skolan i så fall gör det blir en lokal fråga.⁴⁵

I propositionen *En gymnasieutbildning för alla* anges, avseende gymnasieskolan, att det är ”lämpligt att i den individuella studieplanen dokumentera sådana extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen som behöver göras i olika ämnen.”⁴⁶

Individanpassning vid planering av utbildningen

I Skolverkets stödmaterial framgår att det vid upprättandet av den individuella studieplanen är viktigt att studie- och yrkesvägledaren tillsammans med eleven ser studiegången ur flera perspektiv, då varje vuxen individ har med sig unika erfarenheter, kompetenser och utbildningsbakgrund.⁴⁷ Elevers behov av individanpassningar och extra anpassningar kommer ofta fram redan vid ett inledande samtal hos studie- och yrkesvägledaren. Det kan dock vara svårt för vissa elever att prata om dessa frågor på grund av kulturella skillnader, tidigare skolmisslyckanden eller andra orsaker.

Skolverket menar vidare att det därför är viktigt med en god dialog mellan vägledare och elev för att få en bild av stödbehoven. Det är också relevant för övrig pedagogisk personal att få tillgång till den individuella studieplanen. Detta för att kunna anpassa undervisningen efter elevens behov och förutsättningar. Det är viktigt att det finns en tydlig rutin om flera lärare och utbildningsanordnare är involve-

⁴⁴ Prop. 2013/14:160, *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, s. 29.

⁴⁵ Skolverket (2023), *Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, hämtad 2023-10-28.

⁴⁶ Prop. 2017/18:183, *En gymnasieutbildning för alla*.

⁴⁷ Skolverket (2023), *Individuell studieplan inom kommunal vuxenutbildning* och Skolverket.se (2023), *Planera för individanpassning och extra anpassningar inom komvux*, hämtade 2023-10-28.

rade. För huvudmän som tillämpar webbansökan kan rutinerna för att tidigt identifiera en elevs stödbehov behöva ses över.⁴⁸

KLIVA-utredningen framhåller att för elever i sfi ska den individuella studieplanen ge eleven en överblick över de egna studierna.⁴⁹ Kvalitativa individuella studieplaner är viktiga också för lärarens arbete med individanpassning av undervisningen och för att i dialog med eleven kunna planera för progression. Utredningen föreslår att den individuella studieplanen för elever i sfi ska innehålla en individuell progressionsplanering. Progressionsplaneringen ska ske i dialog mellan lärare och elev och skapar förutsättningar för en individanpassad undervisning.⁵⁰

Brister vid studieplanering och framtagandet av individuella studieplaner

Statens skolinspektion (Skolinspektionen) påpekar i en kvalitetsgranskning från 2019 att det ofta saknas rutiner för hur lärarna ska ta del av elevernas individuella studieplaner och att lärarna inte utgår ifrån studieplanerna när de planerar och genomför undervisningen.⁵¹ De individuella studieplanerna blir ofta dokument som enbart finns hos studie- och yrkesvägledare. Många individuella studieplaner har dessutom låg kvalitet där flera viktiga uppgifter, som exempelvis elevens mål med utbildningen och tidigare studier- och yrkeserfarenhet saknas. Om själva syftet med de individuella studieplanerna inte uppfylls blir de inte de verktyg de är tänkta att vara i arbetet med att planera och genomföra en undervisning anpassad efter elevernas behov och förutsättningar.

I en del kommuner behöver också samverkan mellan studie- och yrkesvägledare och lärare bli bättre gällande de individuella studieplanerna – särskilt samverkan med lärare som undervisar på distans hos externa utbildningsanordnare.⁵²

I betänkandet *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*⁵³ framgår att många kommuner, som ett led i att möta kraven på

⁴⁸ Skolverket (2023), *Individuell studieplan inom kommunal vuxenutbildning* och Skolverket.se (2023), *Planera för individanpassning och extra anpassningar inom komvux*, hämtade 2023-10-28.

⁴⁹ SOU 2020:66, *Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk* (KLIVA).

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Skolinspektionen (2019), *Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå – Granskning av huvudmäns och rektors arbete för flexibilitet och individanpassning*.

⁵² Ibid.

⁵³ SOU 2019:4, *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*.

ökad flexibilitet och tillgänglighet, har infört webbansökan till komvux. Vid webbansökan får den blivande eleven inte per automatik någon studievägledning. Den ansökan som på elektronisk väg skickas in blir i många fall samtidigt grunden till elevens individuella studieplan, såvida inte den sökande aktivt begär att få enskild tid med en studie- och yrkesvägledare. Konsekvenserna kan vara att mindre omsorg läggs på den individuella studieplanen och att personlig information helt uteblir. Detta kan i sin tur leda till en högre andel studieavbrott.⁵⁴

Vid samråd med utredningen lyfter ViS att studie- och yrkesvägledare som jobbar centralt i kommunen, exempelvis på lärcentrum, ofta har bristande kunskap om hur det ser ut på skolorna. De individuella studieplaner som tas fram blir därför inte heltäckande. Studie- och yrkesvägledare har ofta dålig kunskap om behoven hos elever med funktionsnedsättningar. Vägledarna skulle därför behöva hjälp av exempelvis specialpedagoger vid inledande samtal och framtagandet av individuella studieplaner. Studieplanen ska följas upp kontinuerligt, vilket inte alltid fungerar menar ViS. Det blir då svårt att vid behov hinna justera elevernas studieplaner, särskilt för elever som studerar på distans eller går korta kurser.

8.5.2 Kartläggning av stödbehov

Kartläggning av stödbehov inför utbildning i komvux

Skolverkets tidigare nämnda, rapport om kartläggning visar att i många kommuner saknas resurser och rutiner för att identifiera elevers stödbehov.⁵⁵ Stödbehovet upptäcks ofta relativt sent i utbildningen eller inte alls. Det framgår att det kan vara särskilt utmanande för kommunerna att identifiera stödbehov hos elever som går korta kurser och elever som studerar på distans. I Skolverkets intervjuundersökning framkommer även att elever som är födda utomlands kan ha svårare att uttrycka sina behov av stöd, vilket exempelvis kan bero på språkliga barriärer. Konsekvensen blir att det tar längre tid för komvux personal att identifiera och utreda elevens behov. Detta kan i sin tur göra att det dröjer innan eventuella stödinsatser kan sättas in.⁵⁶

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Skolverket (2023). *Elevehälsa och stöd till elever inom komvux – en kartläggning*.

⁵⁶ Ibid.

I Skolverkets ovan nämnda rapport beskrivs vidare att studie- och yrkesvägledaren kan ha en viktig samordnande roll för stödet inom komvux. Detta sker oftast när studie- och yrkesvägledaren vid inskrivningstillfället utarbetar den individuella studieplanen i samråd med eleven. I planen dokumenteras elevens eventuella behov av extra anpassningar och individanpassningar samt om en specialpedagog eller speciallärare behöver anlitas. Därefter förmedlar studie- och yrkesvägledaren elevens behov till specialpedagog, speciallärare eller lärare.

Vi framhåller att många elever inom komvux i dag har skolmisslyckanden eller andra utmaningar med sig i bagaget sedan tidigare. Det blir då särskilt viktigt med tillgång till studie- och yrkesvägledning samt att genomföra en kartläggning av stödbehov, så att stödet blir rätt från början.

Även många av de skriftliga synpunkter som utredningen tog emot i samband med den tidigare nämnda konferensen Mötesplats komvux belyste vikten av att identifiera stödbehov innan eleven börjar en utbildning, vilket inte alltid sker i dag. En tidig kartläggning av stödbehov ger bättre förutsättningar för rektorer och lärare att planera stödinsatser. Det förbereder också eleverna på vilket stöd som de kommer att erhålla under utbildningen. En annan viktig fråga som konferensdeltagarna lyfte är vikten av studieplanering och kartläggning av stödbehov för att möjliggöra och underlätta studier för elever med funktionsnedsättningar. Om kommunen exempelvis behöver göra anpassningar av lärmiljön eller införskaffa särskilda läromedel och hjälpmedel inför en elevs kursstart, är tidig kartläggning av behoven av största vikt.

Även SPSM menar att en kartläggning av stödbehov är viktigt. För elever med språkliga utmaningar kan det vara särskilt svårt att formulera eventuella behov av stöd om ansökan endast görs digitalt.

Vid samråd med utredningen poängterar även Skolverket att det behöver finnas tydligare och bättre utformade rutiner för att fånga upp stödbehov hos elever inom komvux. Det är särskilt utmanande att åstadkomma en rutin i de kommuner som har många externa utbildningsanordnare, där kommunen bara fungerar som en antagningsenhet. Skolverket menar vidare att det därför vore önskvärt att reglera samverkan och informationsöverföring gällande dessa frågor.

En kommuns arbete med kartläggning av stödbehov

I samråd med Sollentuna kommun har utredningen fått ta del av ett gott exempel på hur ett arbete med att identifiera stödbehov kan se ut. Det är kommunens så kallade ”lärteam” som genomför kartläggningen. Lärteamet består bland annat av rektor, specialpedagog, studie- och yrkesvägledare och digitaliseringspedagog och/eller lärare i svenska som andraspråk (sva).

Arbetet startar ofta när en elev har angett behov av stöd på ansökningsblanketten. Eleven blir då erbjuden samtal med studie- och yrkesvägledare för att ta fram ett förslag om anpassningar. Ibland identifieras stödbehoven i stället på vägledningssamtalen när den individuella studieplanen tas fram. Därefter diskuterar lärteamet eventuella tidigare utmaningar i studierna med eleven för att utröna vilka behov av stöd som finns. Utifrån det som framkommer bokar lärteamet in ytterligare ett möte med eleven eller så börjar eleven sin sökta kurs direkt. Innan kursstart får skolan information om elevens stödbehov och efter kursstart har lärteamet oftast regelbunden kontakt med eleven och följer upp hur studierna går.

I Sollentuna kommun startade arbetet med att kartlägga stödbehov och göra anpassningsförslag 2017 med hjälp av statsbidrag från SPSM⁵⁷ och sedan dess har andelen elever med godkända betyg ökat markant bland de elever som har fått förslag på anpassningar.

⁵⁷ Statsbidrag via SPSM för utvecklingsprojekt inom vuxenutbildning. Se dock information på SPSM:s webb om att utvecklingsprojekt kopplade till kurs inom vuxenutbildningen inte längre är möjligt att ansöka om, hämtad 2024-01-31.

8.5.3 Elevers behov av stöd ska kartläggas

Utredningens förslag: Bestämmelser om kartläggning av stödbehov i samband med upprättandet av den individuella studieplanen ska införas i skollagen (2010:800) och i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

I förekommande fall ska de extra anpassningar som behöver göras i olika ämnen dokumenteras i den individuella studieplanen. Vid en revidering av den individuella studieplanen ska även extra anpassningar dokumenteras.

Bestämmelserna ska gälla för kommunal vuxenutbildning.

Utredningens bedömning: Statens skolverk ska ges i uppdrag att i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten ta fram ett stödmaterial för hur kartläggningen av stödbehov kan genomföras samt hur de stödinsatser som eleven har behov av kan dokumenteras i den individuella studieplanen.

Elever i komvux ska enligt skollagen ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.⁵⁸ Hemkommunen är vidare skyldig att se till att den som avser att påbörja komvux på grundläggande nivå eller sfi erbjuds studie- och yrkesvägledning.⁵⁹ Den individuella studieplanen ska upprättas i nära anslutning till antagningen och ska vid behov revideras.⁶⁰

Den individuella studieplanen kan vara ett viktigt verktyg för läraren i arbetet eftersom den är väsentlig för utbildningens och undervisningens utformning och anpassning.⁶¹

Hemkommunen är enligt skollagen skyldig att erbjuda den som vill få sitt kunnande kartlagt inför bland annat utbildning inom komvux en inledande kartläggning.⁶² I propositionen *Validering för kompetensförsörjning och livslångt lärande*⁶³ framhålls att det av stor vikt

⁵⁸ 2 kap. 29 § skollagen.

⁵⁹ 20 kap. 10 a och 30 §§ skollagen.

⁶⁰ 2 kap. 16 § förordningen om vuxenutbildning.

⁶¹ Skolverket.se (2023), *Planera för individanpassning och extra anpassningar inom vuxenutbildningen*, hämtad 2023-11-04.

⁶² 20 kap. 8 § skollagen. Se tidigare kommentar om att bestämmelsen får en ny beteckning som träder i kraft den 1 juli 2024.

⁶³ Prop. 2021/22:123, *Validering för kompetensförsörjning och livslångt lärande*.

att en inledande kartläggning av individens kunskaper och kompetens genomförs innan individen genomgår en validering eller påbörjar en annan utbildning inom komvux eller genomgår prövning inom komvux. Det kan annars vara svårt att leva upp till skollagens regel att utgångspunkten för utbildningen av en enskild elev ska vara elevens behov och förutsättningar.⁶⁴

Under utredningens gång har en likande argumentation som anförs i propositionen ovan framförts men då relaterat till kartläggning av stödbehov. Identifiering av stödbehov inför studier och i samband med framtagandet av den individuella studieplanen kan ses som en del i den individanpassning som komvux ska göra. I tidigare utredningar, rapporter och i de samråd som utredningen har genomfört har det dock framkommit att så inte alltid sker eller inte genomförs fullt ut. Utredningen har uppmärksammat att en tidig kartläggning av stödbehov är betydelsefull för att kunna erbjuda rätt stöd till eleven. Om eleven erhåller rätt stödinsatser när utbildningen börjar kan det minska risken för studiemisslyckanden och studieavbrott. För att möjliggöra och underlätta studierna för elever med funktionsnedsättningar är det av största vikt att uppmärksamma stödbehoven tidigt så att rätt anpassningar kan göras.

Utredningen bedömer att det finns skäl att lägga förslag om att en kartläggning av stödbehov för elever inom komvux ska genomföras vid upprättandet av den individuella studieplanen. Utredningen bedömer att det är viktigt att identifiera eventuella behov av extra anpassningar som en elev kan behöva och ha rätt till för att såväl utbildningsmålen som den planerade omfattningen av studierna ska kunna fullföljas enligt den individuella studieplanen.

För de årskurser och skolformer där en skriftlig individuell utvecklingsplan inte behöver upprättas finns, som tidigare nämnts, inte något krav på dokumentation av extra anpassningar. I den proposition som tidigare nämnts⁶⁵ anges avseende gymnasieskolan att det är lämpligt att i den individuella studieplanen dokumentera sådana extra anpassningar som behöver göras i olika ämnen. I likhet med skrivningen i propositionen gör utredningen bedömningen att en sådan dokumentation i den individuella studieplanen bör införas för elever i komvux.

Utbildningen i komvux kännetecknas av en flexibilitet som inte finns i grundskolan och gymnasieskolan. I komvux kan elever exem-

⁶⁴ 20 kap. 2 § skollagen.

⁶⁵ Prop. 2017/18:183, *En gymnasientbildning för alla*.

pelvis studera på distans, gå korta kurser och under utbildningens gång byta utbildningsanordnare. Detta är omständigheter som kan vara utmanande vid planering och genomförande av stödinsatser. Om planerade stödinsatser finns dokumenterade i den individuella studieplanen ökar möjligheterna för att eleven får tillgång till rätt stödinsatser under utbildningens gång. Vid uppföljning och eventuell revidering av den individuella studieplanen bör även de stödinsatser som finns dokumenterade beaktas och revideras vid behov. Arbetet med uppföljning och revidering av stödinsatserna underlättas om de finns dokumenterade tillsammans med elevens utbildningsmål och omfattning av studierna.

Förslaget om att kartlägga och vid behov dokumentera vilka stödinsatser som behöver göras i samband med upprättandet av den individuella studieplanen innebär en behandling av personuppgifter. Avsikten med utredningens förslag är inte dokumentera eventuella funktionsnedsättningar, psykisk ohälsa, språksvårigheter eller andra utmaningar hos eleverna. Dokumentation ska omfatta de stödinsatser som eleven är i behov av under sin utbildning. Utredningen bedömer dock att det i vissa fall kan vara fråga om känsliga uppgifter och att det därför inte finns anledning att reglera på vilket sätt som kartläggningen eller dokumentationen ska göras. Att dokumentera de stödinsatser som ska skyndsamt ska vidtas medför normalt sett däremot inte behandling av känsliga personuppgifter.⁶⁶

Det föreslagna tillägget om kartläggning av stödbehov kan visserligen anses vara ett nytt åtagande, då det ska genomföras i samband med upprättandet av den individuella studieplanen. Redan i dag bör dock gällande reglering medföra att stödinsatser behöver identifieras och dokumenteras. Även om kartläggning av stödbehov ska genomföras i samband med upprättandet av den individuella studieplanen, kan ytterligare kartläggning av stödbehov behöva göras om det framkommer att eleven har behov av stödinsatser senare i utbildningen.

Därtill bedömer utredningen att Skolverket ska ges i uppdrag att i samverkan med SPSM ta fram ett stödmaterial för hur kartläggningen av stödbehov kan genomföras samt hur de stödinsatser som eleven har behov av kan dokumenteras i den individuella studieplanen.

⁶⁶ Se även integritetsanalys i avsnittet om stöd i konsekvenskapitlet.

9 Underlättande av studier för elever med funktionsnedsättning

9.1 Uppdraget

I detta kapitel behandlar utredningen uppdraget att undersöka om det behövs åtgärder för att underlätta studier i kommunal vuxenutbildning (komvux) för personer med funktionsnedsättning och vid behov föreslå sådana åtgärder.

I kapitlet om tillgång till stöd inom komvux lämnar utredningen förslag om förtydligande av specialpedagogiska insatser inom ramen för extra anpassningar samt förslag om kartläggning och dokumentation av stödbehov. Utredningen vill betona att dessa förslag även kan ha en positiv inverkan på studiesituationen för elever med funktionsnedsättning.

9.1.1 Om funktionsnedsättningar och hur de kan påverka tillgången till utbildning

En funktionsnedsättning innebär att en person har en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Nedsättningen kan vara medfödd eller ha uppstått till följd av en sjukdom eller en skada. Personer med funktionsnedsättning utgör inte en homogen grupp, och olika funktionsnedsättningar får olika konsekvenser och kräver olika stödinsatser och anpassningar.

En fysisk funktionsnedsättning, till exempel nedsatt rörlighet i någon del av kroppen, nedsatt syn eller nedsatt hörsel, kan kräva att undervisningen sker i en annan lokal än den gängse, att ljuset i lokalen ses över eller att ljudmiljön åtgärdas. En funktionsnedsättning kan

också avse kognitiva svårigheter.¹ I dessa fall kan en stödinsats bestå i att eleven kan behöva mer tid vid provtillfällen, hjälp med uppläsning av frågor, anpassad studieteknik, korta och avgränsade instruktioner, olika tekniska hjälpmedel, digital teknik med anpassade programvaror eller appar.

En neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, som ADHD eller autismspektrumtillstånd (AST), kan kräva andra stödinsatser, till exempel konkret information och tydliga rutiner samt förberedelser som berättar hur, när och varför en uppgift ska göras och när den är färdig. En intellektuell funktionsnedsättning kan i sin tur bland annat kräva stora anpassningar av utbildningens innehåll, till exempel anpassade ämnesplaner.²

Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika betygskriterierna eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller, ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.³ Det är viktigt att lärare och övrig skolpersonal kontinuerligt följer upp om stödet är anpassat utifrån elevens behov för att skapa en god lärmiljö som möjliggör för eleven att komma vidare i sin kunskapsutveckling. Även elever med funktionsnedsättning som lätt uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller ska få ledning och stimulans för att nå längre i sin kunskapsutveckling. Det är därför viktigt att inte nöja sig med att elever med funktionsnedsättning uppfyller de betygskriterier eller kriterier för kunskaper som minst ska uppfyllas, utan återkommande fråga sig om mer kan behöva göras för att eleven ska kunna utvecklas så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar. Om det finns tecken på att en elev riskerar att inte utvecklas i riktning mot de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas behöver skolan se över elevens skolsituation.

¹ Skolverket.se (2023), *Planera för individanpassning och extra anpassningar inom komvux*, avsnitt om *Arbete med extra anpassningar*, hämtad 2023-12-18.

² Spsm.se (2023), *Funktionsnedsättningar*; Skolverket.se (2023), *Planera för individanpassning och extra anpassningar inom vuxenutbildningen*, hämtade 2023-12-27.

³ 3 kap. 2 § skollagen (2010:800).

9.1.2 Personer med funktionsnedsättning har som grupp en lägre utbildnings- och sysselsättningsnivå än den övriga befolkningen

Generellt sett är utbildningsnivån lägre bland personer med funktionsnedsättning än bland övriga befolkningen.⁴ Dessutom är andelen sysselsatta lägre bland personer med funktionsnedsättning än i den övriga befolkningen.⁵ Det tyder på att det kan finnas ett relativt stort utbildningsbehov bland vuxna med funktionsnedsättning. Utredningen ska därför särskilt undersöka om det behövs åtgärder för att underlätta studierna i komvux för personer med funktionsnedsättning. En särskild omständighet som försvårar uppdraget är bristen på aktuell kunskap i frågan. Det saknas nya studier om hur komvux är anpassat för vuxna med olika funktionsnedsättningar, men även en nationell bild av frågan. Bristen på aktuell kunskap gäller både studiesituationen för elever med funktionsnedsättningar i komvux och tillgången till utbildning för vuxna med funktionsnedsättningar som är i behov av att studera i komvux.

9.1.3 Olika samhällsaktörers ansvar för att tillgängliggöra komvuxstudier för personer med funktionsnedsättning

Vid utredningens samråd med olika organisationer, framkommer det att det ofta är oklart huruvida det är kommunen eller regionen som ska ta ansvar och kostnaden för funktionsnedsatta elevers behov av tillgänglighetsåtgärder, anpassningar, hjälpmedel och assistans inom komvux. De framhåller även att det tar lång tid innan det fastställs vilken aktör det är som ska ta vilken kostnad. Nedan redogör utredningen för hur ansvarsfördelningen ser ut mellan samhällsaktörerna.

Huvudmannen för komvux har en skyldighet att vidta skäliga tillgänglighetsåtgärder

Bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning är sedan 2014 en diskrimineringsgrund enligt diskrimineringslagen (2008:567). Detta innebär att en person med en funktionsnedsätt-

⁴ SCB (2020), *Statistik om personer med funktionsnedsättning – undersökningar av levnadsförhållanden, tabeller 2018–2019*.

⁵ SCB (2022), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning*.

ning inte får missgynnas genom att skäligen åtgärder för tillgänglighet inte vidtas för att personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan en funktionsnedsättning. Utgångspunkten för vad som är en skälig tillgänglighetsåtgärd är de krav på tillgänglighet som gäller enligt de lagar eller andra regler som finns för verksamheten, till exempel i arbetsmiljölagen (1977:1160) och skollagen (2010:800). I bedömningen av vad som är en skälig tillgänglighetsåtgärd ska hänsyn även tas till de ekonomiska och praktiska förutsättningarna hos verksamheten, varaktigheten och omfattningen av förhållandet mellan verksamhetsutövaren och den enskilde samt andra omständigheter av betydelse så som nyttan av en åtgärd. Detta gäller inom alla samhällsområden där diskrimineringslagens regler gäller, däribland skolan inklusive komvux.⁶ Ett exempel på en skälig tillgänglighetsåtgärd avseende elever med rörelsenedsättning är lokaler som är anpassade genom ramper för rullstolar.

Huvudmannen har en skyldighet att genomföra och bekosta anpassningar av lärmiljön och undervisningen

Det är i huvudsak huvudmannen för komvux som har ansvar för att bekosta och genomföra de åtgärder som behövs när det gäller anpassningar av lärmiljön och undervisningen för komvuxelever med funktionsnedsättning.⁷ Kostnadsansvaret gäller bland annat utrustning och anpassade läromedel. Exempel på anpassningar är tillhandahållande av hörslingor, anpassade skrivbord samt anpassade läromedel så som böcker med lättläst text, punktskrift eller talböcker.⁸

När det gäller kostnadsansvar för exempelvis hörteknik så som teleslingor, slingförstärkare, mottagare och trådlösa mikrofoner, kan ansvarsfördelningen mellan regionens hörselcentral och huvudmannen för komvux skilja sig åt. Vissa regioner ansvarar för hela teknikbehovet, andra ansvarar för delar och någon region står enbart för fritidshjälpmedel. I det senare fallet ansvarar huvudmannen för komvux för att tillhandahålla och bekosta teknikbehovet i utbildningen.⁹

Även om flera aktörer arbetar för att elever med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga i lärmiljön är huvudmannen för kom-

⁶ 1 kap. 4 § diskrimineringslagen (2008:567).

⁷ Jfr 3 kap. 5 § och 20 kap. 2 § skollagen; Förordningen (SKOLF 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen.

⁸ 1177, *Hjälpmedel i skolan*, hämtad 2023-12-05.

⁹ SPSM (2023), *Hörhjälpmedel*, hämtad 2023-12-05.

vux ansvarig för att ta reda på vilka aktörer som stöttar och i vilka frågor.¹⁰

Regionen har en skyldighet för att tillhandahålla personliga hjälpmedel

Regionen har ansvar för att tillhandahålla personliga hjälpmedel som behövs på grund av en persons funktionsnedsättning, men även för att ge information och stöd gällande hjälpmedlen.¹¹ Personliga hjälpmedel är sådana hjälpmedel som en person med funktionsnedsättning behöver i undervisningssituationen men även för att i övrigt kunna leva ett aktivt, självständigt och delaktigt liv. Det kan exempelvis handla om hörapparater och förstoringsprogram.

Regionen har ansvar för att tillhandahålla personliga hjälpmedel bland annat till personer som är döva eller har nedsatt hörsel, är dövblinda, blinda eller har en synnedsättning.¹² Det är exempelvis regionens syncentral, hörcentral, dövblindcentral och liknande som har habiliteringsansvar för vuxna som har behov av personliga hjälpmedel på grund av sin funktionsnedsättning. Dessa centraler möter bland annat komvuxelever för att prova ut, ordinera och träna in hjälpmedel utifrån elevens individuella behov samt för att diskutera behovet av hjälpmedel i undervisningssituationen. Respektive central kan ofta också hjälpa till med råd kring anpassningar av den fysiska miljön i komvux.¹³ Det varierar mellan regioner om det är personen med funktionsnedsättning eller regionen som bekostar det personliga hjälpmedlet och likaså hur stor del av hjälpmedlet respektive part bekostar.¹⁴

Kommunen ska ge vissa funktionshindrade möjlighet till studier

Lagen (1993:387) om stöd om service till vissa funktionshindrade (LSS) är en rättighetslag som ska ge det stöd som vissa personer med funktionsnedsättning behöver i vardagen. LSS omfattar personer med

¹⁰ SPSM, (2023), *Funktionsnedsättningar*, hämtad 2023-12-05.

¹¹ Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30); Patientsäkerhetslagen (2010:659); Patientlagen (2014:821); 1177, *Hjälpmedel i skolan*; 1177, *Att få ett hjälpmedel – så går det till*, hämtade 2023-12-27.

¹² SPSM (2023), *Funktionsnedsättningar*; 1177, *Hjälpmedel i skolan*; SPSM (2023), *Döv eller nedsatt hörsel*, hämtade 2023-12-05.

¹³ 1177, *Hjälpmedel i skolan*; Stockholms syncentral (2023), *Vuxenteamet*; SPSM (2023), *Synnedsättning*, hämtade 2023-12-05.

¹⁴ 1177, *Att få ett hjälpmedel – så går det till*, hämtad 2023-12-05.

autism eller autismliknande tillstånd, intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada samt personer med stora varaktiga fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar. I rätten till ett gott och självständigt liv ingår till exempel att personen med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att studera, arbeta eller ha någon annan meningsfull sysselsättning. LSS omfattar tio insatser, bland annat personlig assistans, ledsagarservice samt rådgivning och annat personligt stöd.¹⁵ Det är framför allt kommunen som har ansvar för att LSS följs.¹⁶ Ansvaret för personlig assistans är dock delat mellan kommunerna och Försäkringskassan. Om en person inom personkretsarna ovan behöver hjälp med exempelvis kommunikation med andra, eller med stöd som behöver ges löpande på grund av ett medicinskt tillstånd, under mer än 20 timmar per vecka är Försäkringskassan ansvarig för att bedöma och betala ut assistansersättning.¹⁷

Utredningen har via samråd med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Förbundet för unga och vuxna med utvecklingsstörning (FUB) och Statens skolverk (Skolverket) uppfattat att många kommuner under senare år har börjat tolka LSS som att möjligheter till studier inom komvux inte ryms inom lagen. Även organisationen Funktionsrätt Sverige påtalar att de rättigheter och möjligheter som LSS från början gav, har blivit inskränkta för många personer genom en restriktivare rättstillämpning och bedömning.¹⁸

9.1.4 Vuxna med funktionsnedsättning möter hinder när de avser att studera inom komvux

Flera statliga utredningar och myndighetsrapporter samt utredningens samråd med intresseorganisationer visar att sökande och elever med funktionsnedsättning möter ett flertal hinder när de avser påbörja eller fullfölja studier inom komvux. Nedan redovisas ett urval av dessa hinder.

¹⁵ Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

¹⁶ 1177, *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade*, hämtad 2023-12-05.

¹⁷ Försäkringskassan (2023), *Assistansersättning*, hämtad 2023-12-05.

¹⁸ Funktionsrätt Sverige (2023), *Återupprätta LSS intentioner*, hämtad 2023-12-05.

Bristande tillgång till tillgängliga lärmiljöer och läromedel

Myndigheten för delaktighet (MFD) framhåller att de främsta hindren på utbildningsområdet för elever med funktionsnedsättning nationellt sett är brist på tillgång till tillgängliga lärmiljöer och läromedel. Mer specifikt handlar det bland annat om att huvudmännen inte vidtar tillräckliga tillgänglighets- och anpassningsåtgärder utifrån funktionsnedsattas behov och om att alla inte kan välja utbildning på lika villkor.¹⁹ Ett exempel på hinder på området är att döva, hörselskadade och dövblinda vuxna som vill studera inom komvux erbjuds tolk i mycket begränsad omfattning. Nedan ger utredningen en fördjupad bild av problemet.

Hur behovet av tolk tillgodoses i komvux

Det saknas uppgifter om hur många av det totala antalet elever som studerar i komvux som är i behov av tolk för sin utbildning. En statlig utredning från 2020 har bedömt att antalet tolkanvändare i åldern 19–64 år är cirka 4 400 personer. Om motsvarande andel av befolkningen som studerar i komvux, sju procent, antas gälla även för tolkanvändare i samma åldersgrupp, uppskattas antalet elever som studerar i komvux och som är tolkanvändare vara cirka 300.²⁰

Av Tolktjänstutredningens betänkande framgår att den utbildningsform där det finns störst svårigheter för döva, hörselskadade och dövblinda att få tillgång till tolk är komvux. Utredningens bedömning är att kommuner erbjuder tolk i mycket begränsad omfattning till tolkanvändare som vill studera inom komvux. Enligt Tolktjänstutredningen verkar det främst vara inom yrkesutbildningarna inom komvux som dessa begränsningar finns, medan tolk vanligtvis förefaller kunna erbjudas i de teoretiska ämnena på grundläggande och gymnasial nivå samt inom komvux som anpassad utbildning. Tolktjänstutredningen konstaterar dock att det inte finns en samlad bild av omfattningen av tolkbehoven samt om och hur de tillgodoses av komvuxverksamheter i landet.²¹

Intresseorganisationer för döva, hörselskadade och dövblinda vittnar om flera fall där enskilda sökande till komvux antingen har nekats

¹⁹ MFD (2022), *Metodstöd och strategi för insatser i skola*, hämtad 2023-11-26.

²⁰ SOU 2022:11, *Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet*.

²¹ SOU 2022:11.

plats på en sökt utbildning på grund av sitt tolkbehov eller har fått ta del av ett begränsat utbud av utbildningar till vilka resurser för tolk särskilt har samlats. Orsakerna anges vara att tillhandahållandet av teckenspråkstolk, skrivtolk och dövblindtolk medför höga kostnader för hemkommunen.²² I utredningens samråd med Vuxenutbildning i Samverkan (ViS) framkommer en liknande bild där komvux-verksamheter på grund av kostnadsskäl anges ha nekat sökande till och elever i komvux tolktjänster eller hänvisat dem till en annan kommun som kan erbjuda tolktjänst. Därigenom har vuxna med funktionsnedsättning kopplade till hörsel- och synorganen tvingats avstå eller avbryta komvuxstudier.

Tolktjänstutredningens intervjuer med döva elever visar även att det är vanligt att komvux inte vet hur de ska hantera en elev som behöver teckenspråkstolk och att ansvaret för att ordna tolk till stora delar läggs på den enskilda eleven.²³

Samtidigt visar en rapport från Sveriges dövas riksförbund (SDR) att det finns goda möjligheter att få tolk inom exempelvis högskolan och yrkeshögskolan, vilket enligt förbundet beror på att staten reserverar särskilda medel som utbildningsanordnare inom dessa utbildningsformer kan söka för att täcka sina tolkkostnader. SDR anser att staten behöver ta ett ansvar för finansieringen av tolktjänster inom komvux.²⁴ Även den äldre Kunskapslyftskommittén konstaterade att det inom vuxenutbildningen fanns hinder för elever att få tillgång till tolktjänst för döva och hörselskadade. Utredningen föreslog därför att staten borde finansiera tolktjänst inom vuxenutbildningen.²⁵

Tolktjänstutredningen föreslog att det skulle göras en översyn av förutsättningarna att samla resurserna för tolkstöd i utbildning för vuxna, däribland komvux. I översynen skulle ingå att närmare analysera omfattningen av tolkbehoven i utbildning för vuxna och mot bakgrund av analysen föreslå hur en samlad resurs för tolkstöd i utbildning för vuxna kan regleras, organiseras och finansieras. Syftet med att samla resurserna för tolkstöd är att säkerställa tillgången till tolk för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet inom samtliga utbildningar för vuxna.²⁶

²² Sveriges dövas riksförbund (2020), *Rätt till tolk – ingen tolkningsfråga*.

²³ SOU 2022:11.

²⁴ Sveriges dövas riksförbund (2020), *Rätt till tolk – ingen tolkningsfråga*.

²⁵ SOU 2000:28, *Kunskapsbygget 2000 – det livslånga lärandet*.

²⁶ SOU 2022:11.

Huvudmäns skyldigheter att tillhandahålla tolk inom komvux

Det är hemkommunen som ansvarar för att den som har rätt till komvux på grundläggande eller gymnasial nivå och önskar delta i den får göra det.²⁷ Av skollagen följer även att elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att nå de olika betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller, ska ges stöd som syftar till att så långt möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.²⁸ Dessutom anger skollagen att utgångspunkten för utbildningen ska vara elevens behov och förutsättningar.²⁹ Vidare gäller att elever skyndsamt ska ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen om det kan befaras att de inte kommer att nå de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller.³⁰

För elever som på grund av dövhet, hörselskada eller dövblindhet är i behov av tolk för att kunna studera i komvux borde detta innebära att det är hemkommunen som ska se till att eleven ges stöd till exempel i form av extra anpassningar³¹ med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet. Utöver det som anges ovan finns det enligt Tolktjänstutredningen inga specifika bestämmelser som reglerar kommunens ansvar för att tillhandahålla tolk i utbildningsverksamheten. Kommuner är emellertid ansvariga för att göra sin vuxenutbildning tillgänglig för alla elever. Kostnader för anpassningsåtgärder för elever med funktionsnedsättning ska således bekostas inom ramen för den ordinarie verksamheten. Ytterst kan bristande tillgång till stöd bli en fråga om diskriminering enligt diskrimineringslagen.

Hur långt sträcker sig huvudmannens skyldighet att tillhandahålla tolk inom komvux?

Det tycks råda brist på vägledande beslut, avgöranden och rättsliga bedömningar från Diskrimineringsombudsmannen (DO), Statens skolinspektion (Skolinspektionen) och Skolväsendets överklagandenämnd (ÖKN), som visar hur långt huvudmän för komvux skyldigheter att tillhandahålla tolk sträcker sig.

²⁷ 20 kap. 10 och 16 §§ skollagen.

²⁸ 3 kap. 2 § skollagen.

²⁹ 20 kap. 2 § skollagen.

³⁰ 3 kap. 5 § skollagen

³¹ 3 kap. 5 § andra stycket skollagen.

Det finns dock ett relativt nytt och relevant beslut från ÖKN som gäller rätten till utbildning med teckentolk för en döv vuxen som sökte till en sammanhållen yrkesutbildning inom komvux.³² En kommun nekade 2020 den sökande teckentolk med motiveringen att det enligt kommunens policy måste vara minst fyra sökande med tolkbehov för att kommunen ska bevilja teckentolk. Enligt kommunen kunde sökanden inte tas emot på grund av att denne saknade förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen enligt 20 kap. 20 § skollagen. Utbildningen bedrevs inte med tolkstöd i sin ordinarie form och kommunen menade att utan tolk hade eleven inte förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Kommunens beslut innebar att den sökande inte kunde delta i utbildningen. Den sökande överklagade kommunens beslut till ÖKN och anförde att beslutet var diskriminerande och kränkande då den sökande på grund av sin dövhet berövats möjligheten att gå den sökta utbildningen.³³

I februari 2021 återförvisade ÖKN ärendet till kommunen för förnyad prövning av om den sökande var behörig att antas till en viss yrkesutbildning inom komvux.³⁴ ÖKN menade att det inte hade framkommit att den sökande på grund av andra omständigheter än sin funktionsnedsättning inte skulle ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Kommunen hade således avslagit den sökandes ansökan om mottagande till den aktuella utbildningen enbart på grund av att de anpassningar som behövdes inte kunde erbjudas. Den sökande ansågs enligt ÖKN vara i behov av anpassningsåtgärder för att kunna tillgodogöra sig den sökta utbildningen på samma villkor som andra. ÖKN ansåg att tolkstöd visserligen är en kostsam åtgärd, men att kommunen inte hade övervägt om det fanns andra, mindre kostsamma åtgärder som skulle kunna vidtas för att den sökande skulle kunna utöva sin rätt till utbildning. Kommunen hade därför inte säkerställt den sökandes rätt till utbildning på samma villkor som andra personer i enlighet med artikel 14 i Europakonventionen³⁵ i förening med artikel 2 i första tilläggsprotokollet, varmed ÖKN upphävde och återförvisade kommunens beslut för ny prövning av sökandes behörighet till den aktuella utbildningen. Med anledning av ÖKN:s beslut har kommunen under hösten 2021 beslutat att ta emot alla elever i behov av tolk till samtliga yrkesutbildningar inom komvux och kommunen

³² Beslut 2021-02-11, dnr 2020:2107.

³³ Se även SOU 2022:11.

³⁴ Ibid.

³⁵ Artikel 2 och 14 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

överbäger olika finansieringslösningar för att kunna finansiera kostnaden för tolk.³⁶

Bristande tillgång till färdtjänst till och från utbildningslokaler

Vuxna med fysisk och/eller intellektuell funktionsnedsättning möts ofta av svårigheter att beviljas och finansiera färdtjänst till och från komvux utbildningslokaler men också av problem med färdtjänstens utförande.³⁷ Studier inom komvux som anpassad utbildning bedöms till exempel av många kommuner vara en fritidssyssla, vilket gör att dessa kommuner inte beviljar färdtjänst för studier inom skolformsdelen.³⁸

Bristande möjligheter att studera i lägre studietakt

En försvårande omständighet för många elever med funktionsnedsättning är att de inte kan studera inom komvux i en lägre studietakt utan att riskera att förlora studiemedel från Centrala studiestödsnämnden (CSN).³⁹ Samtidigt saknar vuxna med intellektuell funktionsnedsättning en rätt till finansiering av studier inom komvux.⁴⁰

Bristande kunskap om funktionsnedsättningar inom komvux

Oavsett vilken typ av funktionsnedsättning det rör sig om möter många personer med funktionsnedsättning hinder i form av att komvux inte tillhandahåller tillräckligt med specialpedagogisk kompetens.⁴¹ Det är även vanligt att vuxna med funktionsnedsättning inom komvux möter lärare samt studie- och yrkesvägledare som saknar eller besitter otillräcklig kunskap om funktionsnedsättningen i fråga och

³⁶ Se även SOU 2022:11.

³⁷ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*; SPSM (2014), *Att studera som vuxen med funktionsnedsättning – en fördjupad studie av studerandes erfarenheter*; SOU 2000:28, *Kunskapsbygget 2000 – det livslånga lärandet*.

³⁸ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

³⁹ SPSM (2014), *Att studera som vuxen med funktionsnedsättning – en fördjupad studie av studerandes erfarenheter*; Skolverket (2023), *Elevhälsa och stöd till elever inom komvux – En kartläggning*.

⁴⁰ Skolverket (2023), *ibid*; Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁴¹ Skolverket (2023), *Elevhälsa och stöd till elever inom komvux – En kartläggning*.

om vilka anpassningar personen behöver.⁴² Vid utredningens samråd med bland annat specialpedagoger från olika kommuner framkommer en liknande bild. I samrådet framhåller pedagogerna att studie- och yrkesvägledares bristande kunskap om funktionsnedsättningar gör att många elevers individuella studieplaner blir ofullständiga och att anpassningarna för eleverna därmed inte blir adekvata. De menar vidare att studie- och yrkesvägledarna borde ta hjälp av specialpedagoger vid framtagandet av individuella studieplaner för elever med funktionsnedsättningar. Enligt de pedagoger som deltog i samrådet är det även relativt vanligt att lärare inom komvux inte vet hur de ska kompensera för en persons funktionsnedsättning och motverka dess konsekvenser.

9.1.5 Komvux personal har behov av ökad kunskap om funktionsnedsättningar

I delredovisningen av uppdraget om *Kompetensutveckling i grundskolan, gymnasieskolan och komvux som särskild utbildning*⁴³ framgår att behovet av en satsning på kompetensutveckling för personal inom grundskola, gymnasieskola och komvux som särskild utbildning⁴⁴ är stort. Redovisningen visar även att det finns ett behov av riktad information till skolpersonal om Skolverkets och SPSM:s stöd och insatser för att öka användandet av befintligt stöd samt ge förutsättningar för rektorer och huvudmän att planera för kommande kompetensutvecklingsinsatser.⁴⁵

Både Skolverket och SPSM erbjuder stödmaterial och insatser om funktionsnedsättningar riktade till personal inom komvux. En beskrivning av dessa presenteras längre fram i detta kapitel. Många deltagare i 2023 års Mötesplats komvux, vilket är en konferens som årligen anordnas av Skolverket, menar dock att det alltjämt behövs fortbildning om funktionsnedsättningar för personal inom komvux. Flera deltagare anser även att det är viktigt att uppmärksamma skill-

⁴² SPSM (2014), *Att studera som vuxen med funktionsnedsättning – en fördjupad studie av studerandes erfarenheter*; Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁴³ Skolverket och SPSM (2023), *Kompetensutveckling i grundskolan, gymnasieskolan och komvux som särskild utbildning. Delredovisning*.

⁴⁴ Komvux som särskild utbildning heter sedan den 2 juli 2023 komvux som anpassad utbildning.

⁴⁵ Skolverket och SPSM (2023), *Kompetensutveckling i grundskolan, gymnasieskolan och komvux som särskild utbildning. Delredovisning*.

naden mellan att undervisa barn och vuxna, där en ökad kunskap om undervisning av vuxna med funktionsnedsättning är särskilt viktig.

Både SPSM och Skolverket anser att lärare inom komvux behöver stärka kompetensen för att kunna genomföra rätt anpassningar för elever som har funktionsnedsättningar. Skolverket påpekar även att alla lärare som undervisar inom komvux skulle behöva större kompetens inom specialpedagogik. Det skulle exempelvis underlätta för lärarna när de undervisar elever som går från anpassad utbildning till en annan skolformsdel.

I de många samråd som utredningen genomfört framkom att anpassningar av lärmiljön eller undervisningen för elever med funktionsnedsättningar ofta är bristfälliga. Det kan exempelvis handla om att elever med hörsel- eller synnedsättningar erbjuds otillräckliga hjälpmedel men också om bristande anpassningar av undervisningen för exempelvis elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. En del av detta kan säkert härledas till bristande ekonomiska resurser men utredningen menar att det också kan bero på att personalen inom komvux har bristande kunskaper om funktionsnedsättningar.

Generellt behov av kompetensutveckling för personal inom komvux

Både Komvuxutredningen och Skolinspektionen⁴⁶ konstaterar att det finns ett uttalat behov av kompetensutveckling bland lärare inom komvux. Särskilt stora är behoven inom ämnesdidaktik och kunskaper som är specifika för vuxnas lärande. Vidare ökar elevantalet inom komvux kraftigt samtidigt som undervisningen kan vara komplex och ställer stora krav på flexibilitet och individanpassning. Att kompetensutvecklingsbehoven är särskilt stora inom komvux beror bland annat på att utbudet av kompetensutvecklingsinsatser som riktar sig mot lärare i komvux är begränsat. Vuxenutbildningen står därför utanför många av de satsningar som görs inom resten av skolväsendet.⁴⁷

⁴⁶ SOU 2018:71, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*; Skolinspektionen (2022), *Lärarens kompetensutveckling – Skolor och huvudmäns strategiska arbete med kompetensutveckling inom gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning*.

⁴⁷ Skolinspektionen (2022), *Lärarens kompetensutveckling – Skolor och huvudmäns strategiska arbete med kompetensutveckling inom gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning*.

Ansaret för lärares kompetensutveckling

Skolhuvudmännen ska ge förutsättningar för kompetensutveckling, bland annat tidsmässiga och ekonomiska, medan innehållet främst är en fråga för de professionella i skolan att besluta om. Som representant för huvudmannen är det rektor som i praktiken ansvarar för att lärarna får nödvändig kompetensutveckling.⁴⁸

Detta ansvar gäller i alla de fall då kommunen är huvudman, vilket innebär att kommunen även är ansvarig för kompetensutvecklingen för de lärare som undervisar inom ramen för ett entreprenadavtal.

I Skolinspektionens granskning från 2022 framgår att rektorerna för vuxenutbildningen i lägre utsträckning får stöd från sin huvudman, jämfört med rektorerna för gymnasiet. Att rektorer inom komvux inte får ett bra stöd från huvudmannen i det strategiska arbetet med lärares kompetensutveckling, är särskilt bekymmersamt menar Skolinspektionen. Det riskerar att leda till att undervisningen inte utvecklas för att möta vuxenutbildningens specifika behov.⁴⁹

Möjligheterna till kompetensutveckling varierar

Skolinspektionen framhåller i en granskning från 2022⁵⁰ att bland annat lärare som arbetar inom komvux inte alltid får de möjligheter och förutsättningar som behövs för en kompetensutveckling som möter de utvecklingsområden som finns i undervisningen.⁵¹

Kompetensutveckling som inriktas mot vuxnas lärande och individanpassning varierar konstaterar Skolinspektionen även i en granskning från 2019.⁵² Granskningen visar att i drygt hälften av verksamheterna erbjuds lärare vid behov kompetensutveckling inriktad mot vuxnas lärande och hur undervisningen kan individanpassas. Detta gäller framför allt lärare som arbetar i kommunens egen regi. I flera kommuner har lärare exempelvis deltagit i fortbildning med fokus på att undervisa vuxna med studiesvårigheter som SPSM har ansvarat för.

Men granskningen visar också att lärare i flera verksamheter inte erbjuds denna typ av kompetensutveckling. I några kommuner lyfter

⁴⁸ 2 kap. 34 § samt 4 kap. 3–4 §§ skollagen.

⁴⁹ Skolinspektionen (2022), *Lärares kompetensutveckling – Skolor och huvudmäns strategiska arbete med kompetensutveckling inom gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning*.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Skolinspektionen (2019), *Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå – Granskning av huvudmäns och rektors arbete för flexibilitet och individanpassning*.

både rektorer och lärare att de tycker att det är ett problem att det inte finns så mycket fortbildning kring vuxnas lärande. Lärare som undervisar på entreprenad erbjuds i lägre grad denna typ av kompetensutveckling.⁵³

9.1.6 Skolmyndigheters kompetensutvecklingsinsatser om funktionsnedsättningar

Specialpedagogiska skolmyndigheten

SPSM tillhandahåller både utbildningar och stödmaterial om funktionsnedsättningar. SPSM sammanställer och sprider också relevanta forskningsresultat samt tillhandahåller myndighetens egna skrifter, lägesrapporter och systematiska översikter. Materialet ger stöd till skolans personal i arbetet med att göra anpassningar för elever med funktionsnedsättningar. En del av det stödmaterial, insatser och den kompetensutveckling som SPSM erbjuder riktar sig till komvux och personal som undervisar vuxna elever. Några exempel som kan nämnas är

- stödmaterial om hörselnedsättningar,
- specialpedagogik för lärande för komvux (som är en webbkurs),
- studiepaket vuxen, om att göra studiesituationen tillgänglig för vuxna med funktionsnedsättning (som är ett studiepaket i sex delar med inriktning mot olika funktionsnedsättningar),
- studiepaket om planering och genomförande av undervisning för elever med intellektuell funktionsnedsättning i komvux som anpassad utbildning.

SPSM arrangerar också kurser – både på plats och webbundna-, konferenser och tematräffar för lärare, skolledare och annan personal. Kurserna är fördelade över olika teman och olika funktionsnedsättningar. Några kurser är specifikt riktade till komvux. Kurserna presenteras på SPSM:s webbsida och exempel på aktuella kurser är ”Elev och vuxenstuderande med synnedsättning” och ”Samläsning – att i gymnasieskola och komvux undervisa integrerade elever från anpassade gymnasieskolan och komvux som anpassad utbildning”.

⁵³ Ibid.

SPSM erbjuder även specialpedagogisk rådgivning. Förskolor och skolor, däribland komvux, kan ansöka om rådgivning, för att utveckla arbetssätt och lärmiljöer för elever med funktionsnedsättning. Rådgivningen innebär ett konsultativt stöd i dialogform, för att utveckla kunskap och kompetens i frågor om lärmiljön. I detta ingår även att utveckla det pedagogiska arbetet kopplat till extra anpassningar och särskilt stöd. Rådgivningen sker i huvudsak digitalt, men vid behov kan den ske på plats på skolan.⁵⁴

I samråd med utredningen framhåller SPSM att det inkommer få förfrågningar till myndigheten om specialpedagogiskt stöd från personal inom komvux. Via samtal med personal inom komvux framkommer det enligt SPSM att många anser att det stöd som myndigheten erbjuder inte är anpassat till komvux målgrupp.

Fråga en rådgivare

SPSM erbjuder de som arbetar i en utbildningsverksamhet att ställa frågor till experter på myndigheten via telefon eller mejlformulär. Avsikten med tjänsten "Fråga en rådgivare" är att personal inom skolan ska få svar på frågor som rör specialpedagogiska konsekvenser av en funktionsnedsättning. SPSM har också publicerat en mängd frågor och svar som besökare på webbplatsen kan ta del av. Enligt SPSM handlar förhållandevis få frågor om funktionsnedsättningar inom komvux. Det som i störst utsträckning efterfrågas är kartläggningsmaterial som underlag för att anpassa undervisningen för elever med funktionsnedsättningar.

Skolverket

Även Skolverket har en viktig roll i att tillhandahålla olika former av stödmaterial. Stora delar av det material som berör vuxenutbildningen riktar sig till den personal som arbetar inom komvux som anpassad utbildning. Det innebär inte att materialet alltid är framtaget specifikt för komvux som anpassad utbildning. Många gånger får komvux som anpassad utbildning ta del av insatser och stödmaterial som tagits fram för anpassade grundskolan och anpassade gymnasieskolan. Lik-

⁵⁴ SPSM (2023), *Rådgivning och utredning*, avsnitt *Specialpedagogisk rådgivning*, hämtad 2023-12-27.

som SPSM erbjuder Skolverket stödmaterial men även kurser och insatser. Nedan finns några exempel på kurser och insatser

- digital kurs, PATH – vägledning för elever med funktionsnedsättning,
- distanskurs, Kunskapsbedömning inom anpassade skolformer,
- insats tillsammans med SPSM, Specialpedagogik för lärande för anpassade skolformer,
- filmer och stödmaterial framtagna tillsammans med SPSM, Projekt- och grupparbete och elever med NPF (neuropsykiatriska funktionsnedsättningar),
- stödmaterial, Planera för individanpassning och extra anpassningar inom komvux.

Bland kommande insatser kan nämnas att Skolverket i samverkan med SPSM arbetar med att ta fram en ny modul inom specialpedagogik för lärande med inriktning mot NPF. Modulen kommer att rikta sig till samtliga skolformer och lanseras under våren 2024.

9.1.7 Utredningens överväganden

Myndighetsuppdrag om tillgången till utbildning och studiesituationen för vuxna med funktionsnedsättning

Utredningens bedömning: Det saknas aktuell kunskap på nationell nivå om studiesituationen för elever med funktionsnedsättning inom kommunal vuxenutbildning samt om tillgången till kommunal vuxenutbildning för vuxna med funktionsnedsättning som är i behov av att studera inom skolformen.

Utredningens förslag: Statens skolinspektion ska ges i uppdrag att göra en kvalitetsgranskning av studiesituationen för elever med funktionsnedsättning som studerar inom kommunal vuxenutbildning.

Utredningens förslag: Statens skolverk ska ges i uppdrag att göra en nationell kartläggning av tillgången till kommunal vuxenutbildning för vuxna med funktionsnedsättning som är i behov av att studera inom skolformen.

Utredningen konstaterar att det bristfälliga kunskapsläget gällande studiesituationen och tillgången till komvux för vuxna med funktionsnedsättning behöver förbättras. Förutom när det gäller komvux som anpassad utbildning har skolmyndigheterna under det senaste decenniet inte genomfört några undersökningar inriktade på vuxna med funktionsnedsättning som avser studera eller studerar inom komvux. De undersökningar som tidigare har genomförts har inte gett en nationell bild av frågorna. Utredningen föreslår därför att regeringsuppdrag ska ges till Skolinspektionen och Skolverket.

En översyn av förutsättningarna att samla resurser för tolkstöd i utbildning för vuxna

Utredningens bedömning: Tillgång till tolktjänster är avgörande för att döva, hörselskadade och dövblinda ska kunna studera inom kommunal vuxenutbildning.

Utredningens förslag: Förutsättningarna för att samla resurserna för tolkstöd i utbildning för vuxna ska ses över i en utredning. I utredningen ska ingå att närmare analysera omfattningen av tolkbehoven i utbildning för vuxna och mot bakgrund av analysen föreslå hur en samlad resurs för tolkstöd i utbildning för vuxna kan regleras, organiseras och finansieras. Syftet med att samla resurserna för tolkstöd är att säkerställa en likvärdig tillgång till tolk för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet inom samtliga utbildningar för vuxna.

Tolktjänstutredningen konstaterade att tillgången till tolk för döva, hörselskadade och dövblinda varierar mellan olika former av vuxenutbildning. Av utredningen framgår att den utbildningsform där det finns störst svårigheter för döva, hörselskadade och dövblinda att få tillgång till tolk är komvux. I de fall det finns särskilda medel avsatta för tolk såsom i högskolan och i yrkeshögskolan förefaller det som att de flesta tolkanvändare får sina behov tillgodosedda. Tillgången till tolk ser dock annorlunda ut inom komvux. Både denna utredning och Tolktjänstutredningen har tagit del av exempel på flera fall där enskilda sökande till komvux antingen har nekats plats på en sökt utbildning på grund av sitt tolkbehov eller har fått ta del av ett begränsat

gränsat utbud av utbildningar till vilka resurser för tolk särskilt har samlats. Detta gäller särskilt sökande till sammanhållna yrkesutbildningar inom komvux.

Det saknas en samlad bild av omfattningen av tolkbehoven samt om och hur de tillgodoses inom de olika delarna av komvux runt om i landet. Därför föreslog Tolktjänstutredningen att en närmare kartläggning skulle göras av behov och tillgång till tolk inom samtliga utbildningar som omfattas av skollagen, det vill säga även komvux. Utredningen delar denna bedömning och föreslår i enlighet med Tolktjänstutredningens förslag att det bör göras en översyn av förutsättningarna att samla resurser för tolkstöd i utbildning för vuxna i syfte att säkerställa likvärdig tillgång till tolk för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet.

Myndighetsuppdrag om fortbildnings- och informationsinsatser gällande funktionsnedsättningar

Utredningens förslag: Statens skolverk och Specialpedagogiska skolmyndigheten ska ges i uppdrag att se över och vid behov ta fram insatser och stödmaterial om funktionsnedsättningar hos elever inom kommunal vuxenutbildning. Insatser och stödmaterial ska riktas till lärare och annan personal inom kommunal vuxenutbildning.

Utredningens förslag: Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten ska ges i uppdrag att via informationsinsatser öka förutsättningarna att målgrupperna nyttjar det stöd som Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten erbjuder.

Ett av de problemområden som utredningen har identifierat pekar mot ett behov av höjd kompetens hos personal inom komvux. Utredningen erfar att det framför allt handlar om ett behov av mer kunskap om funktionsnedsättningar i relation till undervisning av vuxna individer. En större kunskap inom området kan förbättra förutsättningarna för att lärare och annan personal inom komvux erbjuder rätt stöd och anpassningar till elever med funktionsnedsättningar. Det kan i sin tur underlätta studierna för dessa elever.

Att erbjuda kompetensutvecklingsinsatser och ge tillgång till stödmaterial eller direkt stöd från en skolmyndighet är exempel på statliga insatser som syftar till att stärka kompetensen. Som utredningen har redogjort för tidigare i avsnittet erbjuder både Skolverket och SPSM insatser och stödmaterial kring funktionsnedsättningar. En del av insatserna och materialet riktar sig också till personal inom komvux.

Utredningen menar att förslag om nya stödmaterial och insatser enbart ska läggas fram om det finns ett behov av detta. Om det finns ett för stort utbud av insatser och stödmaterial kan det vara svårt för målgrupperna att prioritera och orientera sig. I samråd och i andra forum har det dock framkommit att personal inom komvux alltså har ett stort behov av ökade kunskaper vad gäller funktionsnedsättningar hos vuxna elever. Som tidigare nämnts får exempelvis SPSM ta emot synpunkter om att det stöd som myndigheten erbjuder inte är anpassat till komvux målgrupp. Utredningen bedömer därför att Skolverket och SPSM ska ges i uppdrag att se över de insatser och det stödmaterial som myndigheterna erbjuder.

SPSM har, som tidigare nämnts, uppgett att de får få frågor om funktionsnedsättningar inom komvux och myndigheten får inte heller många förfrågningar från komvuxpersonal om specialpedagogiskt stöd. Likaså visar den delredovisning från Skolverket och SPSM⁵⁵ som utredningen tidigare redogjort för att det finns ett behov av rikad information till målgrupperna om Skolverkets och SPSM:s insatser och stöd.

Utredningen bedömer att detta sammantaget kan vara en anledning för både SPSM och Skolverket att se över hur de når ut med information till målgrupperna rörande de insatser och det stödmaterial som myndigheterna erbjuder.

⁵⁵ Skolverket och SPSM (2023), *Kompetensutveckling i grundsärskolan, gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning. Delredovisning*.

10 Övergångar till arbetsmarknaden för elever inom anpassad utbildning

I detta kapitel redogör utredningen för uppdraget att bedöma vad som behövs för att underlätta övergången till arbete för elever i kommunal vuxenutbildning (komvux) som anpassad utbildning, och att vid behov föreslå sådana åtgärder. Av direktivet framgår att utredningen ska ha Komvuxutredningens betänkande *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden* som utgångspunkt.¹

10.1 Kort om utbildningsformen

Utbildningsformen som sedan den 2 juli 2023 benämns ”komvux som anpassad utbildning” har haft olika benämningar över tid. I detta avsnitt används begreppet ”komvux som särskild utbildning” för perioden juli 2020–2021 samt ”särvox” för perioden 1970–juni 2020. Sistnämnda begrepp är en förkortning av skolformerna ”särskild utbildning för vuxna” respektive ”vuxenutbildning för utvecklingsstörda”.²

Komvux som anpassad utbildning riktar sig till vuxna personer med intellektuell funktionsnedsättning eller som har fått en betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning på grund av en förvärvad hjärnskada föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom. I Sverige har drygt en procent av befolkningen en diagnostiserad intellektuell funktionsnedsättning, vilket motsvarar cirka 100 000 personer.³ Inom ramen för denna grupp ryms personer med stor variation

¹ SOU 2018:71, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*.

² Prop. 2019/20:105, *Komvux för stärkt kompetensförsörjning*.

³ Arvidsson J. (2009), *Livssituationen för unga vuxna med lindrig utvecklingsstörning – en kunskapsöversikt baserad på skandinavisk forskning 1998–2009*.

i intellektuell förmåga, de flesta med lindrig intellektuell funktionsnedsättning, men även de med måttlig och grav sådan.⁴

Behörig att delta i komvux som anpassad utbildning är den person som har en intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada, från och med den 1 juli det år personen fyller 20 år, om personen är bosatt i Sverige, saknar sådana kunskaper som utbildningen syftar till att ge och har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.⁵ På *grundläggande nivå* har de som är behöriga att delta i utbildningen en rättighet att göra det.⁶ En sökande till *gymnasial nivå* inom komvux som anpassad utbildning har inte en omedelbar rätt att bli antagen till sökt utbildning. För att antas måste personen vara behörig enligt villkoren ovan.⁷

10.2 Hinder för övergångar till arbete

10.2.1 Målgruppen erbjuds ett begränsat utbildningsutbud

Inom komvux som anpassad utbildning fanns under läsåret 2022/23 3 071 elever. Elevantalet inom utbildningsformen har minskat över tid och det fortsätter att minska för varje år.⁸ Även om gruppen med intellektuell funktionsnedsättning är relativt stor är elevgruppen i komvux som anpassad utbildning liten. Detta är en omständighet som gör det svårt för huvudmännen att erbjuda ett brett utbud av utbildningar.

Statens skolverks (Skolverket) rapport *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier* visar att endast drygt hälften av landets kommuner anordnar komvux som anpassad utbildning och att både antalet skolkommuner och hemkommuner har minskat över tid. Av rapporten framgår även att kommuner inte fullt ut kan tillgodose målgruppens efterfrågan på utbildning på grund av brist på specialpedagoger, speciallärare samt studie- och yrkesvägledare, men även på grund av köer till kurser samt avsaknad av yrkesutbildningar, ämneskurser och svenska för invandrare (sfi) inom anpassad utbildning.⁹

⁴ Arvidsson J. (2016), *Sysselsättning och social rättvisa – en nationell registerstudie*.

⁵ 20 kap. 11 a och 20 a §§ skollagen (2010:800).

⁶ 20 kap. 11 a § skollagen.

⁷ 20 kap. 20 a § skollagen och 3 kap. 2 § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

⁸ Skolverket (2023), *Elever i komvux som särskild utbildning läsåret 2022/23*.

⁹ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

10.2.2 En mycket begränsad tillgång till yrkes- och lärlingsutbildningar samt arbetsplatsförlagt lärande

Det övergripande syftet med komvux som anpassad utbildning är att ge målgruppen möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i ett led att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt främja sin personliga utveckling. Utbildningen ska även utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet. Trots det är målgruppens tillgång till anpassad utbildning överlag, och till yrkes- och lärlingsutbildning i synnerhet, mycket begränsad.¹⁰

Yrkes- och lärlingsutbildningar på gymnasial nivå

Komvuxutredningen konstaterade via en enkätundersökning att yrkesutbildning inom särsvux på gymnasial nivå endast erbjöds i 80 av landets 290 kommuner. En del kommuner som besvarade enkäten angav att de inte erbjöd yrkesutbildning för att det var svårt att hitta arbetsplatser och arbetsföreläsare för elevgruppen samt att framtidsmöjligheterna efter avslutad utbildning var otydliga.

Skolverkets statistik om statsbidrag för yrkesutbildningar på gymnasial nivå (yrkesvux) och lärlingsutbildning (lärlingsvux)¹¹ visar att det är mycket få elever som läser yrkes- och lärlingsutbildningar inom anpassad utbildning. För yrkesvux och yrkesvux med svenska för invandrare (sfi)/svenska som andraspråk (sva) inom särskild utbildning redovisade kommungrupperna att de under 2020 bedrivit utbildning motsvarande cirka 18 årsstudieplatser. Inom lärlingsvux och lärlingsvux med sfi/sva redovisade kommungrupperna att de under 2020 hade bedrivit utbildning inom komvux som särskild utbildning motsvarande cirka 30 årsstudieplatser.¹²

Både Komvuxutredningen och Skolverket¹³ har lyft att målgruppens bristande möjligheter att finansiera studier inom utbildningsformen är en bidragande orsak till att ett flertal kommuner inte uppfattar att det finns någon efterfrågan på yrkesutbildning och därmed inte erbjuder sådan på gymnasial nivå. Vidare har många kommuner påtalat att ett möjliggörande av fler lärlings- och yrkesutbildningsplatser för

¹⁰ Ibid.

¹¹ Förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

¹² Ibid.

¹³ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

målgruppen kräver en höjning av statsbidraget för yrkesvux och lärlingsvux¹⁴.

Både Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Myndigheten för delaktighet (MFD) menar vid samråd med utredningen att komvux som anpassad utbildning behöver inkluderas i kommunernas arbete med regional planering och dimensionering av gymnasial utbildning för att målgruppen ska få större tillgång till yrkesutbildning och apl. *Utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskola* anger dock flera skäl till att de regionala ramarna för utbildningsutbud inte bör omfatta komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Huvudskälet är att inkluderingen av komvux som anpassad utbildning inte skulle öka målgruppens tillgång till och möjlighet att delta i yrkesutbildning i anpassad utbildning på gymnasial nivå. Enligt samma utredning behövs förändringar i andra regelverk, exempelvis regelverk för försörjning under studier, för att möjliggöra en bättre tillgång till yrkesutbildning för målgruppen. Ytterligare ett skäl är att målgruppens specifika behov gör det svårt att göra antaganden om hur etableringen på arbetsmarknaden kommer att se ut efter avslutad utbildning.¹⁵

Arbetsplatsförlagd utbildning

Inom komvux får apl anordnas, men det finns i dag inget krav på det i skollagstiftningen.¹⁶

Skolverkets statistik visar att det under 2022 enbart var 100 av 3 071 elever inom komvux som anpassad utbildning som hade apl under mätveckan.¹⁷ Av dessa studerade 75 procent på anpassad gymnasial nivå och den arbetsplatsförlagda utbildningen var i genomsnitt 12 timmar i veckan.¹⁸

Komvuxutredningen visade att det endast i 33 procent av kommunerna som besvarade utredningens enkät förekom apl inom särvox

¹⁴ Ibid; Se även förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

¹⁵ SOU 2020:33, *En modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning*.

¹⁶ Se dock 2 kap. 26–28 §§ förordningen om vuxenutbildning. Bestämmelserna har trätt i kraft den 1 juli 2023 och ska tillämpas på utbildning från den 1 juli 2025, vilket innebär att det för sammanhållna yrkesutbildningar därmed kommer att finnas krav på apl av viss omfattning. För statsbidrag finns redan i dag krav på apl i viss omfattning.

¹⁷ Skolverket begär in uppgifter från huvudmännen via Statistiska centralbyrån (SCB). Insamlingen avser alla deltagare i komvux som särskild utbildning under den mätvecka som innehåller den 15 oktober.

¹⁸ Skolverket (2023), *Elever i komvux som särskild utbildning – läsåret 2022/23*.

på gymnasial nivå. I 46 procent av kommunerna förekom ingen apl. Få kommuner, 5 procent, uppgav att apl förekom i hög utsträckning och 15 procent svarade att de inte visste. Det främsta skälet till att apl inte anordnades i särvux var enligt kommunerna att det inte fanns någon yrkesutbildning i kommunen. Komvuxutredningen lade dock inga förslag som syftade till att öka andelen yrkesutbildning med apl inom komvux som anpassad utbildning.

Vid utredningens samråd med SPSM lyftes att det inte råder brist på möjliga apl-platser utan en brist på huvudmäns arbete med att anskaffa apl-platser. Huvudmännen behöver enligt SPSM lägga mer tid på att söka upp och bygga relationer med potentiella arbetsgivare för att få till stånd fler apl-platser. Vuxenutbildning i Samverkan (ViS) påtalar vid samråd med utredningen att en ökad regional samverkan mellan utbildningsanordnare och arbetsgivare är avgörande för att skapa fler apl- och lärlingsplatser för målgruppen.

Utredningen konstaterar att det finns förbättringspotential både när det gäller att erbjuda målgruppen yrkesutbildning och att erbjuda apl på den yrkesutbildning som finns. Att arbetsplatsförlägga delar av en utbildning kan förbättra kontakterna mellan elever och arbetsgivare och underlätta övergångar till arbete efter avslutade studier. Detta borde vara särskilt viktigt för elever inom anpassad utbildning då personer med intellektuell funktionsnedsättning är en av de grupper som har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden efter avslutade gymnasiestudier.

Yrkespaket för anpassad utbildning på gymnasial nivå

Sedan 2017 har Skolverket tagit fram exempel på sammanhållna yrkesutbildningar, så kallade yrkespaket, inom komvux på gymnasial nivå. För att förbättra övergången till arbete efter avslutade studier föreslog Komvuxutredningen att Skolverket skulle ges i uppdrag att ta fram sammanhållna yrkesutbildningar även inom särskild utbildning på gymnasial nivå. Yrkespaketen skulle tas fram i samråd med branscherna och bestå av kurser som svarar mot de kompetenskrav som olika branscher ställer. Till följd av Komvuxutredningens förslag gav

regeringen Skolverket i uppdrag att ta fram nationella yrkespaket anpassade efter målgruppens behov och förutsättningar.¹⁹

Skolverket har i enlighet med uppdraget tagit fram förslag till nationella yrkespaket inom komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Yrkespaketen, som innehåller nationella kurser som är relevanta för ett yrkesområde, är utformade så att de stegvis kan leda till fördjupad kompetens inom ett yrkesområde. Huvudmännen bedömer om och hur dessa exempel på yrkespaket ska användas. Framtagandet har skett i samråd med branschorganisationer och de nationella programråden. De framtagna yrkespaketen utgör ett stöd för huvudmän och är frivilliga att använda.²⁰

I dagsläget finns 14 nationella yrkespaket för komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. De nationella yrkespaketen består av en kombination av kurser som leder till en viss kompetens och anställningsbarhet. Skolverket har för varje yrkespaket angett vilka kunskaper, färdigheter och förmågor paketen förväntas leda till.

De nationella yrkespaketen utgår ifrån tre av den anpassade gymnasieskolans nio nationella program; programmet för fastighet, anläggning och byggnation, och programmet för hälsa, vård och omsorg samt programmet för skog, mark och djur. Skolverket bedömer att de föreslagna paketen inte kan begränsas till att innehålla ett och samma kursinnehåll för samtliga elever. Detta då elever med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada, har mycket olika behov och förutsättningar. Exempelen innebär därför att alla paket kan förändras och att kurser kan läggas till eller tas bort, beroende på elevers eller arbetsgivares behov.²¹

Det finns även möjlighet för huvudmännen att utforma egna yrkespaket efter ett lokalt eller regionalt behov på arbetsmarknaden.

Nya bestämmelser om yrkespaket ska tillämpas från 2025

Från och med den 1 januari 2025 ska nya bestämmelser om sammanhållna yrkesutbildningar i skollagen (2010:800) och förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning tillämpas. De nya bestämmelserna

¹⁹ Skolverket (2021), *Sammanhållna yrkesutbildningar – komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå*.

²⁰ Skolverket (2023), *Yrkespaket inom komvux*, hämtad 2023-12-27.

²¹ Skolverket (2023), *Yrkesutbildningar inom komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå*, hämtad 2023-12-27.

gäller inom komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Till exempel blir apl ett krav för alla sammanhållna yrkesutbildningar. I en sammanhållen yrkesutbildning ska omfattningen av apl för varje elev vara minst 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen. Om det är lämpligt med hänsyn till en elevs behov och förutsättningar och eleven begär det, får rektorn besluta att apl ska omfatta mindre än 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen eller undantas helt för den eleven.²²

Vidare medför de nya bestämmelserna att Skolverket får meddela föreskrifter om vilka sammanhållna yrkesutbildningar som ska vara nationella och vilka kurser som ska ingå i dem. De yrkespaket som kan komma att fastställas i föreskrifter är sådana som motsvarar kompetenskraven på nationell nivå inom ett yrkesområde där det ställs särskilda krav på ett nationellt likvärdigt innehåll i utbildningen.²³

I samband med ämnesbetygsreformen ska även Skolverket ta fram nya yrkespaket som består av ämnen eller nivåer i ämnen. De nya yrkespaketen ska ersätta dagens kursutformade yrkespaket.²⁴

Yrkespaketens användning och utfall på kort sikt

Då kort tid har förlöpt sedan användningen av yrkespaket för komvux som anpassad utbildning påbörjades, saknas utvärderingar och uppföljningar av yrkespaketens utfall på målgruppens övergångar till arbetsmarknaden. Skolverket saknar i dagsläget även statistik om i vilken utsträckning yrkespaketen används inom komvux som anpassad utbildning. Dessa uppgifter kommer dock att samlas in från och med 2024.

Vid utredningens samråd med SPSM ges en bild av att endast ett fåtal huvudmän tillhandahåller yrkespaket för målgruppen och att de används i liten utsträckning. Därmed går det inte att se att yrkespaketen har haft någon effekt på elevernas etablering på arbetsmarknaden. SPSM påtalar att en svårighet med yrkespaketen är att det är oklart vilken kompetens elever har efter att ha läst dem och huruvida de leder till arbete. Yrkespaketen behöver därtill vara flexibla eftersom eleverna startar med olika bakgrund och har olika förmågor.

²² 2 kap. 28 § förordningen om vuxenutbildning.

²³ 20 kap. 6 b § skollagen och 2 kap. 20 b § förordningen om vuxenutbildning.

²⁴ Skolverket (2023), *Sammanhållna yrkesutbildningar i komvux*, hämtad 2023-12-27.

Ett frågeformulär riktat till Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) så kallade komvuxnätverk visar att merparten av de åtta huvudmän som besvarar frågorna inte erbjuder yrkespaket och att ett par huvudmän sällan erbjuder yrkespaket. Som skäl anges att nästintill ingen av huvudmännens elever efterfrågar de yrkespaket som Skolverket har tagit fram och att eleverna snarare önskar yrkespaket inom andra branscher. Ett annat skäl som anges är att elever saknar möjligheter att finansiera sina studier, vilket gör det omöjligt för dem att gå yrkespaket.²⁵

Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning (FUB) styrker vid samråd med utredningen bilden av att målgruppens tillgång till yrkespaket är liten. Huvudmännens erbjudande om yrkespaket har inte nått ut till deras vuxna medlemmar i nämnvärd utsträckning. Förbundet ger bland annat exempel på en kommun som har hundra elever inom komvux som anpassad utbildning där endast tre elever studerar inom något av de framtagna yrkespaketen. Vidare menar förbundet att yrkespaketen kräver mycket lärarresurser, vilket komvux inte alltid kan erbjuda samt att det krävs en hög grad av individanpassning för att yrkespaketen ska fungera för eleven.

Både SPSM och FUB framhåller vid samråd med utredningen att en del huvudmäns satsningar på att tillhandahålla yrkespaket har försämrat målgruppens tillgång till enstaka kurser. I vissa kommuner har samtliga enstaka kurser tagits bort ut utbudet till förmån för yrkespaketen och elever som vill läsa enstaka kurser hänvisas till grannkommuner. Det har inneburit att elever som inte läser yrkespaket utesluts från studier i hemkommunen.

Ett blandat mottagande av yrkespaketen bland branscherna

Utredningen erfar via samråd med Skolverket att myndighetens uppdrag om framtagande av yrkespaket för elever inom anpassad utbildning har fått ett varierat mottagande beroende på bransch. Exempelvis fastighetsbranschen har medverkat i framtagandet av yrkespaket med fokus på fastighetsskötsel inom återvinning och yttre miljö. Branschen ser reella möjligheter för elevgruppen att få fäste på denna del av arbetsmarknaden. För övriga inriktningar inom fastighetsom-

²⁵ Frågeformulär riktat till huvudmän för anpassad utbildning inom SKR:s komvuxnätverk, 2023-10-18.

rådet kvarstår dock enligt branschen frågor som behöver lösas ut innan fler yrkespaket kan tas fram, bland annat hanteringen av risker för att eleverna ska skadas på arbetsplatser samt svårigheter för elever att uppfylla diverse branschkrav.

Skolverket har inte tagit fram några yrkespaket inom bygg och anläggning eftersom branscherna vidhåller att det saknas förutsättningar för yrkespaket och snabbare vägar in i dessa yrken på grund av att de har tydliga utbildningskrav kopplat till sina yrkesutbildningsavtal. Ett framtagande av yrkespaket anses även vara alltför komplext sett utifrån risker, säkerhet och tillgänglighet på flertalet av byggarbetsplatserna där det i dag krävs ett så kallat ID06-kort för att vara behörig att vistas på byggarbetsplatsområden. Måleribranschens yrkesnämnd har emellertid öppnat upp för att tillsammans med Skolverket se över möjligheterna och förutsättningarna att ta fram ett yrkespaket inom måleri.

Vidare har inga yrkespaket tagits fram för elevgruppen på hotell, restaurang- och bageriområdet. Branscherna anser att de har för lite kännedom om elevgruppen och utbildningsformen för att kunna ställa sig bakom ett specifikt paket eftersom de är medvetna om att elevgruppen är mer heterogen än andra. Branscherna skulle troligtvis inte motsätta sig ett paketförslag från Skolverket även om de inte skulle stödja det.

Det finns en efterfrågan på fler yrkespaket

Som tidigare nämnts arbetar Skolverket med att ta fram nya yrkespaket för anpassad utbildning med ämnen eller nivåer i ämnen i samband med ämnesbetygsreformen²⁶. Dessa yrkespaket kommer kunna användas från och med den 1 juli 2025. Utöver detta pågående arbete gör Skolverket bedömningen att det behövs fler yrkespaket för målgruppen och inom fler yrkesområden, i syfte att underlätta övergången till arbete för eleverna. Dessa yrkespaket ska ha tydliga yrkesutgångar där det finns ett behov och en mottagare i form av en arbetsgivare och anställningsmöjligheter. Enligt myndigheten är fördelen med yrkespaketen att det är en avgränsad utbildning där det är tydligt vad utbildningen innehåller och vad den kan leda till, vilket kan underlätta för både elever, arbetsgivare och utbildningsanordnare. Fler yrkes-

²⁶ Prop. 2021/22:36, Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper.

paket kan därmed öka möjligheterna att tillgodose målgruppens behov av yrkesutbildning och även deras möjligheter att yrkesväxla. Vid samråd med utredningen framhåller Skolverket vikten av att fler branscher medverkar vid framtagande av nya yrkespaket på områden där det i dagsläget saknas sådana samt vikten av att branscherna tar ansvar för att realisera yrkespaketen genom att bereda plats för eleverna.

Även FUB anser att Skolverket borde ta fram fler yrkespaket för elever inom anpassad utbildning. Förbundet lyfter bland annat att det vore ändamålsenligt och att det finns en efterfrågan på yrkespaket inom hotell, restaurang och bageri. Detta eftersom många av FUB:s medlemmar genom egna kontakter får arbete inom framför allt restaurangbranschen. Fler vuxna med intellektuell funktionsnedsättning skulle således via yrkespaket kunna beredas plats i denna bransch. Handel, varuhantering och administration är ytterligare ett område där FUB ser efterfrågan på och möjligheter till yrkespaket. Förbundet har sett flera personer i målgruppen få anställning inom dessa områden, framför allt i den lokala dagligvaruhandeln som vanligtvis utgör en bra arbetsplats för målgruppen.

Vid samråd med SKR:s komvunätverk ges en varierande bild av efterfrågan. En del huvudmän för anpassad utbildning menar att Skolverket borde ta fram yrkespaket inom områden där det saknas och efterfrågas av elever i dag, exempelvis inom handel, skola och förskola. Andra huvudmän menar att det inte tjänar något till så länge eleverna på grund av bristande möjligheter till studiefinansiering inte kan studera yrkespaket på hel- eller halvtid. En annan svårighet som lyfts i detta sammanhang är att eleverna efter genomgången yrkespaket ges betyg som varken medför behörighet till arbete eller högre utbildning.²⁷

10.2.3 Arbetsgivare efterfrågar kvalifikationer på SeQF-nivå 3, men anpassad utbildning ger endast kvalifikationer på SeQF-nivå 2

Sveriges referensram för kvalifikationer (SeQF) enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande bygger på en gemensam europeisk referensram för kvalifikationer (EQF – European Qualification Framework), vilken många europeiska

²⁷ Frågeformulär riktat till huvudmän för anpassad utbildning inom SKR:s komvunätverk, 2023-10-18.

länder är anslutna till. För de kvalifikationer som är inkluderade i SeQF synliggörs allt resultat av lärande oavsett hur det är förvärvat. Syftet med referensramen är att underlätta jämförelser av kvalifikationer från studier och arbetsliv både nationellt och internationellt. Alla författningsreglerade utbildningar i Sverige är inplacerade på en SeQF-nivå mellan ett och åtta.²⁸ Regeringen har placerat kvalifikationer inom det offentliga utbildningssystemet vars resultat av lärande är författningsreglerat. Ansvariga för andra kvalifikationer kan ansöka om nivåplacering hos Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH)²⁹.

Komvuxutredningen uppfattade att branschorganisationer efterfrågar kompetenser och utbildningar som kräver en kvalifikation på SeQF-nivå 3. Komvux som anpassad utbildning leder till en kvalifikation på SeQF-nivå 2. Inom det svenska utbildningssystemet saknas det utbildningar som ger en kvalifikation på nivå 3. Branscherna definierar dock i dagsläget yrkesroller och tar fram kvalifikationer som nivåplaceras i SeQF.

En kvalifikation är inte ett fast område, utan innebär ett spann av kombinationer av kunskaper, färdigheter, ansvar och självständighet. De yrkesroller som branschorganisationer beskrev behov av var exempelvis handräckning, delmoment i större processer (till exempel fönstermontering vid byggnationer), enklare servicearbeten och liknande. Komvuxutredningen såg en möjlighet att definiera utbildningar direkt riktade mot dessa yrkesroller, som svarar mot ett behov på arbetsmarknaden, och där arbetsgivarnas behov går att matcha mot individer med intellektuell funktionsnedsättning. Komvuxutredningen föreslog därför att Skolverket skulle ta fram yrkesutbildningar som är direkt riktade mot de yrkesroller som efterfrågas och har målsättningen att ge en kvalifikation på SeQF-nivå 3.³⁰ Regeringen gav dock inte Skolverket något sådant uppdrag.

Yrkesvuxutredningen delar Komvuxutredningens bild av att det finns ett behov av att Skolverket tar fram yrkespaket för komvux som anpassad utbildning vilka motsvarar kvalifikationer på SeQF-nivå 3. Utredningen lägger även ett förslag om detta i slutet av kapitlet.

²⁸ SOU 2018:71.

²⁹ Myndigheten för yrkeshögskolan (2023), *SeQF*, hämtad 2023-12-27.

³⁰ SOU 2018:71.

10.2.4 Elever behöver ett mer kontinuerligt stöd vid arbetsplatsförlagt lärande

Enligt SPSM och Skolverket behöver elever med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada ett kontinuerligt och långsiktigt stöd under apl för att de ska lyckas fullfölja sådan. Stöd behövs även i elevernas vidare arbete. Stödet som åsyftas är framför allt extra anpassningar och individanpassningar, men även socialt stöd. När elever inte ges tillräckligt stöd på arbetsplatsen gör de ofta studieavbrott på grund av att de känner sig överväldigade, utlämnade, stressade och otrygga. Komvux har sällan resurser att ge det kontinuerliga och långsiktiga stöd som denna målgrupp behöver under apl. När elever kommer från anpassad gymnasieskola till komvux är de dessutom vana vid att ha tillgång till elevassistenter, men denna yrkeskategorin har de inte rätt till varken inom komvux eller på sina apl-platser.

Vidare behöver elever i denna målgrupp enligt SPSM en både djup och bred introduktion till vad apl och arbetslivet innebär. Eleverna behöver således skolförlagd utbildning som ger dem de förkunskaper de behöver för att klara sig på arbetsmarknaden, vilket omfattar både teori, praktiskt kunnande och sociala färdigheter. Därtill behöver komvux och arbetsgivaren sätta fokus på en elevs yrkeskunskaper och kompetenser i stället för på funktionsnedsättningen, vilken kan kompenseras för genom adekvata stödinsatser.

10.2.5 Ingen entydig bild av om målgruppens möjligheter att kombinera kurser inom komvux har ökat

Komvuxutredningen föreslog att särskild utbildning för vuxna, sär-
vux, skulle upphöra som egen skolform och i stället bli en del av komvux. Genom att slå ihop skolformerna fanns förhoppningar om en större organisatorisk närhet mellan vuxenutbildningens olika delar, vilket skulle kunna underlätta övergångar dem emellan. Ihopslagningen till en skolform syftade således till att underlätta för elever i målgruppen som hade kapacitet att kombinera studier inom sär-
vux med studier inom övriga komvux. Detta i sin tur ansågs kunna leda till att eleven, genom att läsa fler kurser inom behörighetsgivande komvux, på olika sätt kunde ta sig vidare i utbildningssystemet och in i arbetslivet.

I avsaknad av utvärderingar av denna reform har utredningen haft samråd med olika organisationer för att få indikationer på vilket ut-

fall den har gett på kort sikt. I samråden ges en varierande bild av huruvida reformen har gett elever inom anpassad utbildning ökade möjligheter att studera inom andra delar av komvux, däribland på yrkesutbildningar.

Huvudmän i SKR:s komvuxnätverk ger vid samråd med utredningen en tudelad bild av frågan. En del huvudmän anger att komvux som särskild utbildning redan före reformen delade lokaler med övriga komvux och att elever i målgruppen därför länge har erbjudits kurser inom komvux på grundläggande och gymnasial när de har haft förutsättningar för och önskemål om det. Övriga huvudmän svarar att de sedan reformen har sett ett stadigt växande antal sökande från målgruppen till grundläggande och gymnasiala kurser.

Vid utredningens samråd med SPSM anger myndigheten att de ser vissa indikationer på att möjligheterna för elever att studera inom andra delar av komvux har ökat i de kommuner som har samlokalisat sina verksamheter efter reformen. Myndigheten uppfattar även att elevens rätt att utvecklas så långt som möjligt har blivit tydligare och att komvuxlärarna numera är mer medvetna om möjligheten att studera inom olika skolformsdelar. Myndigheten påtalar dock att det fortfarande finns mycket att utveckla avseende målgruppens möjligheter att studera inom olika skolformsdelar – särskilt vad gäller yrkesutbildningar. En tydligare styrning mot samläsning³¹ skulle enligt SPSM vara ett sätt för de olika skolformsdelarna att närma sig varandra och det skulle öka elevernas rätt att utvecklas så långt som möjligt. Samläsning skulle också öka målgruppens möjligheter att välja utbildning. Elevernas valmöjligheter är ofta få eftersom målgruppen är liten framför allt i mindre kommuner.

I en av Skolverkets rapporter om anpassad utbildning framkommer att en del kommuner antar fler personer i målgruppen till komvux på grundläggande eller gymnasial nivå efter reformen. Den ökade antagningen beror enligt kommunerna på att deras komvuxverksamheter under de senaste åren har arbetat mycket med stöd och anpassning, vilket möjliggör antagning av personer som annars hade saknat förutsättningar att fullfölja sådan utbildning. Dessa elever tar sig med blandade resultat igenom utbildningen. Enligt kommunerna är det framför allt personer som inte vill kännas vid sin intellektuella funktionsnedsättning som tas emot inom dessa delar av komvux. Det kan

³¹ Samläsning är när elever i komvux som anpassad utbildning och elever i övriga komvux har undervisning tillsammans, det vill säga de har integrerad undervisning.

röra sig både om personer som har gått gymnasieskolans introduktionsprogram och personer som har gått i gymnasiesärskolan.³²

Utredningen ser att det kan finnas skäl för Skolverket att i framtiden utvärdera utfallet av särvox upphörande som egen skolform på målgruppens möjligheter att studera inom övriga delar av komvux, bland annat inom yrkes- och lärlingsutbildningar.

10.3 Samhällsstrukturer som försvårar övergångar till arbetsmarknaden för målgruppen

10.3.1 Ovanligt med övergångar till arbete

Skolverkets uppföljning av elevers sysselsättning efter komvux som särskild utbildning³³ visar att den vanligaste sysselsättningen både under och efter studier inom komvux som särskild utbildning är daglig verksamhet, vilket cirka 75 procent av eleverna deltog i både hösten 2019 och 2020. Andelen tidigare elever som varken arbetade, studerade eller hade daglig verksamhet hösten 2020 var 17 procent. Knappt 7 procent hade ett arbete både under hösten 2019 och 2020.³⁴

10.3.2 Arbetsgivare har bristande kunskap om målgruppen och efterfrågar stöd vid matchning och anställning

Både forskning och myndighetsrapporter pekar på hinder som försvårar övergångar till arbetsmarknaden för personer med intellektuell funktionsnedsättning och förvärvad hjärnskada. Bland annat Skolverket lyfter ett antal hinder. Enligt myndigheten är det vanligt att arbetsgivare inte ser vinsten i att anställa någon i målgruppen. Bland arbetsgivare finns det även en osäkerhet kring hur personer i målgruppen ska bemötas och en rädsla för att göra fel. Arbetsuppgifter för personer i målgruppen behöver definieras tydligt och målgruppen behöver erbjudas handledning och anpassningar av arbetsplatsen.

³² Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

³³ Skolverket gjorde under 2022 en första uppföljning av elevers sysselsättning efter komvux som särskild utbildning, vilket herefter ska vara en återkommande uppföljning. Uppföljningen möjliggörs av att Skolverket från och med läsåret 2019/20 får ha en individbaserad insamling av uppgifter om elever i komvux som anpassad utbildning.

³⁴ Skolverket (2022), *Arbete, studier och daglig verksamhet under och efter komvux som särskild utbildning*.

Arbetsgivare å sin sida behöver stöd och ökad kunskap om målgruppen för att lyckas med detta.³⁵

Forskning visar att arbetsgivare efterfrågar stöd vid matchning och anställning av personer med funktionsnedsättning. De behöver en stödperson som kan bistå med expertis gällande funktionsnedsättningen och som kan kontaktas om dilemman uppstår kring personer med funktionsnedsättning på arbetsplatsen. Att få detta stöd upplevs av arbetsgivare som problematiskt eftersom de är i avsaknad av, eller har svårt att etablera, kontaktvägar till aktörer som kan erbjuda stöd. Det finns även svårigheter i att bibehålla kontakten över tid, vilket arbetsgivare ser som en kritisk framgångsfaktor vid anställning av personer med funktionsnedsättning.³⁶

Vidare finns det hos arbetsgivare en okunskap om vad elever kan efter genomgången gymnasial anpassad utbildning. Många arbetsgivare vet inte vad betyg från denna nivå står för, vilken kunskapsnivå som eleverna har och vilka arbetsuppgifter de kan utföra efter genomgången utbildning.³⁷

10.3.3 Bristande stöd till elever vid övergångar från komvux till arbetsmarknaden

För att skapa reella möjligheter för personer med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada att etablera sig på arbetsmarknaden finns behov av långsiktigt stödjande insatser kopplade till individen och samverkan kring denna.³⁸

I Skolverkets rapport *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier* ser myndigheten att det finns skäl för Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, kommuner och arbetsgivare att se över hur de i högre utsträckning kan samverka för att stötta personer i målgruppen i övergången till arbete efter avslutade studier inom komvux som anpassad utbildning. Denna samverkan behövs framför allt för att samordna regelverk för ekonomiska ersättningar till målgruppen så att de i övergången från komvux till arbetsmark-

³⁵ Skolverket (2021), *Sammanhållna yrkesutbildningar – komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå*.

³⁶ Gustafsson J. (2013), Örebro universitet, *Arbetsgivares perspektiv på att anställa personer med funktionsnedsättning*.

³⁷ Skolverket (2021), *Sammanhållna yrkesutbildningar – komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå*.

³⁸ Ibid.

naden inte står utan ersättning. Skolverket ser att det finns särskilda skäl att se över de bestämmelser som reglerar att elever som avslutar yrkes- och lärlingsutbildningar inom komvux som anpassad utbildning bedöms stå till arbetsmarknadens förfogande och ska skrivas in på Arbetsförmedlingen som arbetssökande och därmed förlorar rätten till aktivitetsersättning.³⁹

Det finns flera områden där samverkan mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, arbetsgivare och kommuner skulle kunna utvecklas. Förutom hjälp med försörjning behöver eleverna oftast hjälp med utslussning till ett lönesubventionerat arbete eller andra insatser. Skolverket konstaterar att de personer i målgruppen som har gått en yrkes- eller lärlingsutbildning, men även de som endast gått kurser inom komvux som anpassad utbildning, förblir en svag och utsatt grupp på arbetsmarknaden som inte kan konkurrera på samma villkor som andra grupper.⁴⁰ Detta beror på att anpassad utbildning ligger på en lägre utbildningsnivå som i flera fall inte motsvarar branschens krav på anställningsbarhet.⁴¹

10.3.4 Allt färre arbetsgivare tar ansvar för att bereda målgruppen plats på arbetsmarknaden

Enligt FUB tog kommunala och statliga arbetsgivare tidigare ett större ansvar för att bereda plats för personer med intellektuell funktionsnedsättning på arbetsmarknaden än vad de gör i dag. Många kommuner och regioner hade ett procenttal för hur stor andel av de anställda som kunde ha anställningsstöd från Arbetsförmedlingen. Även arbetsgivare inom den privata sektorn tog ett större ansvar för att erbjuda målgruppen arbete med lönesubvention. Vidare framhåller FUB att denna typ av riktlinjer med tillgänglighets- och mångfaldsmål inte är lika vanligt förekommande som tidigare, men att de bland annat finns hos företag som ICA, IKEA och Max samt hos vissa kommuner. Även den äldre utredningen *Sänkta trösklar – högt i tak* belyste frågan om arbetsgivares ansvar att bereda personer med funktionsnedsättningar plats på arbetsmarknaden. Utredningen visade att stat

³⁹ Skolverket (2021), *Sammanhållna yrkesutbildningar – komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå* och Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁴⁰ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁴¹ Skolverket (2021), *Sammanhållna yrkesutbildningar – komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå*.

och landsting var sämre än kommunal respektive privat sektor när det gällde att bereda plats för funktionsnedsatta personer med subventionerad anställning. Överlag var privata arbetsgivare överrepresenterade när det gällde att anställa personer med lönesubvention.⁴²

Vid utredningens samråd med SKR:s komvuxnätverk påpekar en del huvudmän vikten av att kommunala arbetsgivare skapar arbeten med lämpliga arbetsuppgifter i anpassade arbetsmiljöer dit personer med intellektuell funktionsnedsättning kan söka sig. Om kommunala arbetsgivare tydliggör vilka arbeten som finns för målgruppen kan komvux enligt kommunerna utforma och genomföra yrkesutbildningar som är adekvata för dessa arbeten.

Utredningen konstaterar att arbetsgivare i samtliga samhällssektorer, men särskilt staten och regioner, kan ta ett större ansvar för att anställa personer i målgruppen med hjälp av lönesubvention eller andra insatser. Om man från statens och regionernas sida visar på fördelarna med denna typ av policies samt på goda exempel och framgångshistorier, kan målgruppens status på arbetsmarknaden höjas och målgruppen i högre utsträckning inkluderas i arbetslivet.

10.3.5 Inlåsningseffekter i daglig verksamhet och få möjligheter till arbetsväxling

Socialstyrelsens lägesrapport från 2019 visar att få personer med funktionsnedsättning går vidare från daglig verksamhet till arbete eller studier och att daglig verksamhet riskerar att skapa en inlåsningseffekt för de som vill och kan arbeta eller studera. Det är ovanligt med varaktiga övergångar, det vill säga att personerna har ett lönearbete under minst två år efter avslutad daglig verksamhet. Denna andel utgjorde 0,2 procent av samtliga personer med daglig verksamhet 2014.⁴³

Enligt en rapport från Stockholm stad har nationella och lokala uppskattningar gjorts angående andelen personer inom daglig verksamhet som skulle kunna arbeta eller studera. En återkommande uppskattning är att 10–15 procent av deltagarna i daglig verksamhet skulle kunna arbeta eller studera men inte gör det.⁴⁴

⁴² SOU 2012:31, *Sänkta trösklar – högt i tak*.

⁴³ Socialstyrelsen (2019), *Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning – lägesrapport 2019*; Socialstyrelsen (2008), *Daglig verksamhet enligt LSS*.

⁴⁴ Stockholm stad (2017), *Dagliga verksamheters incitament för att arbeta mot arbetsmarknaden samt samverkan och resursfördelning mellan berörda parter*.

Skolverket gör bedömningen att flera kommunala och statliga system bidrar till att personer som vill arbeta eller studera riskerar att fastna i daglig verksamhet. Detta i stället för att bidra till målet i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)⁴⁵ om att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet till full delaktighet i samhällslivet.⁴⁶ Av Skolverkets rapport *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier* framgår att en del kommuner ser problem kopplade till den kommunala ersättningsmodellen för daglig verksamhet. Ersättningsmodellen skapar enligt kommunerna ekonomiska incitament för daglig verksamhet att inte låta personer i målgruppen arbeta eller studera. Eftersom daglig verksamhet får ersättning baserat på det antal timmar personer i målgruppen deltar i verksamheten släpper de enligt kommunerna ogärna ifrån sig elever till komvux eller till arbete mer än en eller två timmar per vecka. Vidare påtalar en del kommuner i studien att det är vanligt att LSS-handläggare tolkar LSS som att eleverna inte har rätt att kombinera daglig verksamhet med studier inom komvux som anpassad utbildning. Enligt kommunerna finns det en variation i landet avseende huruvida personer i målgruppen får kombinera daglig verksamhet med studier eller inte.⁴⁷

Beträffande målgruppens möjligheter till arbetsväxling är de enligt en del kommuner små. Det är vanligt att det fåtal personer i målgruppen som har en trygghets- eller lönebidragsanställning i kommunal eller privat sektor och vill studera inom anpassad utbildning möts av hinder. Arbetsgivare tillåter enligt kommunerna endast frånvaro för studier en eller en halv dag i veckan och om denna policy inte följs förlorar eleverna sina anställningar med tillhörande ersättning. Dessutom är det enligt flera kommuner svårt att få arbetsgivare att godkänna att eleverna inom ramen för studierna gör apl eller praktik hos en annan arbetsgivare.⁴⁸

⁴⁵ 5 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

⁴⁶ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

10.3.6 Målgruppen saknar möjligheter till fortbildning

Komvuxutredningen konstaterade att universitet, högskola och yrkes-högskola i dag inte erbjuder utbildningar som är anpassade efter de personer som har gått i anpassad gymnasieskola förutom i undantagsfall. Regeringen gjorde år 2020 bedömningen att denna målgrupp, genom att läsa fler kurser inom behörighetsgivande komvux, på olika sätt skulle kunna ta sig vidare i utbildningssystemet. Vidare ansåg regeringen att komvux och folkhögskola var de mest ändamålsenliga utbildningsformerna för denna målgrupp.⁴⁹

Vid utredningens samråd med SPSM och Skolverket framkommer att myndigheterna ser behov av ökade möjligheter till fortbildning för målgruppen, exempelvis inom anpassade spår på yrkeshögskolan eller högskolan. Ett exempel som lyfts är fritidspedagogprogrammet på högskolan där myndigheterna ser att det skulle kunna konstrueras ett anpassat spår för målgruppen i syfte att utbilda dem till fritidspedagogassistenter. Spåret skulle löpa parallellt med det ordinarie programmet. Målgruppen skulle i inkluderande miljöer kunna samläsa utvalda delar av utbildningen med eleverna som utbildade sig till lärare med inriktning mot fritidspedagogik. Liknande system finns på Island och i USA. Både SPSM och Skolverket gör bedömningen att ett sådant system skulle underlätta övergångarna till arbetsmarknaden för målgruppen samt stötta det livslånga lärandet som målgruppen behöver.

10.3.7 Bristande möjligheter till studiefinansiering förhindrar deltagande i yrkesutbildningar och studier överlag

En förutsättning för målgruppen att etablera sig på arbetsmarknaden är ofta yrkes- eller lärlingsutbildningar inklusive apl, men bristande möjligheter till studiefinansiering hindrar individerna från att utbilda sig inom komvux som anpassad utbildning.⁵⁰ Målgruppen möts av ekonomiska hinder på både statlig och kommunal nivå när de avser studera inom komvux som anpassad utbildning. Många avstår från att studera inom komvux som anpassad utbildning på grund av risken att förlora exempelvis aktivitetsersättning och habiliteringsersättning.⁵¹

⁴⁹ Lagrådsremiss avseende komvux för stärkt kompetensförsörjning 2020.

⁵⁰ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*. Myndigheten för delaktighet (2021), *Begränsade livsval – situationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning* och SOU 2018:71.

⁵¹ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

Skolverkets rapport *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier* visar tydligt att personer med intellektuell funktionsnedsättning respektive förvärvad hjärnskada är en ekonomiskt utsatt grupp som har mycket begränsade möjligheter att finansiera studier inom komvux som anpassad utbildning. Målgruppen saknar till skillnad från andra grupper i samhället som vill studera en rätt till studiestöd från CSN.⁵²

Skolverket har kartlagt vilka ersättningar sökande till komvux som anpassad utbildning vanligtvis uppbär. Personer i målgruppen kombinerar ofta ett par av ersättningarna beroende på aktivitet. Ersättningar från Försäkringskassan som är aktuella för denna målgrupp är olika typer av aktivitetsersättning, aktivitetsstöd och assistansersättning. Från kommunens sida kan personer i målgruppen ges ekonomiskt bistånd ifall de inte uppbär ersättning från Försäkringskassan. Vid deltagande i daglig verksamhet utbetalas i en del kommuner habiliteringsersättning för de timmar individen deltar i verksamheten. SPSM:s statsbidrag vid vissa studier för personer med funktionsnedsättning⁵³ kan ges till individer som studerar inom komvux som anpassad utbildning och inte uppbär ersättning från Försäkringskassan.⁵⁴

Skolverkets rapport visar dock att det är svårt för målgruppen att kombinera ovanstående ersättningar med studier inom komvux som anpassad utbildning. Nedan redovisas de ersättningar som sökande till anpassad utbildning huvudsakligen uppbär och de problem som är kopplade till dem.

Olika typer av aktivitetsersättning vid studier

Inom ramen för socialförsäkringssystemet finns det vissa möjligheter för personer med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada att studera inom komvux som anpassad utbildning med bibehållen aktivitetsersättning. Försäkringskassans bedömningar av rätten till aktivitetsersättning vid studier baseras på individens arbetsförmåga, medicinska underlag samt på samtal med individen. För att vara berättigad till aktivitetsersättning under studier behöver

⁵² Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁵³ Förordningen (2007:1345) om statsbidrag vid vissa studier för personer med funktionsnedsättning.

⁵⁴ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

studierna planeras med Försäkringskassan och ske inom ramen för myndighetens åtgärder.⁵⁵

Aktivitetsersättning vid nedsatt arbetsförmåga med provotid för studier – en ersättning med ekonomiska risker för målgruppen

Försäkringskassan framhåller vid samråd med utredningen att personer med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada har möjlighet att prova på att studera med hjälp av aktivitetsersättning vid nedsatt arbetsförmåga. Ersättningen kan exempelvis beviljas personer som vill prova på att studera inom komvux som anpassad utbildning med provotid. För att vara berättigad denna ersättning behöver individen vara mellan 19 och 29 år och ha en nedsatt arbetsförmåga med minst en fjärdedel på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom. Individens nedsatta arbetsförmåga ställs i relation till samtliga arbeten på hela arbetsmarknaden, inklusive anpassade arbeten med lönebidrag. En person i målgruppen kan studera med aktivitetsersättning med provotid under maximalt sex månader. Försäkringskassan omprövar rätten till aktivitetsersättning med jämna mellanrum. Framsteg i studierna kan leda till att rätten till ersättningen minskas eller helt upphör eftersom en elev som gör progression bedöms ha en ökad arbetsförmåga.⁵⁶ I riket beviljades under 2022 endast 11 personer med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada aktivitetsersättning med provotid för studier inom komvux som anpassad utbildning. Siffran bör ställas i relation till de 3 071 elever som under läsåret 2022/23 finns inom komvux som anpassad utbildning. Under perioden 2020–2022 syns en minskning av antalet personer i målgruppen som beviljats ersättningen. Under 2020 beviljades 26 personer ersättningen och under 2021 fanns det 16 ersättningsmottagare.⁵⁷

Utredningen konstaterar att denna ersättningsform innefattar ekonomiska risker för målgruppen vid finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning, vilket även kan förklara aktivitetsersättningens mycket låga användningsgrad. Ersättningen är dessutom inte konstruerad för att finansiera studier av längre slag så som yrkes-

⁵⁵ Försäkringskassans presentation om målgruppens rätt till ersättningar, 2023-10-12.

⁵⁶ Försäkringskassan (2023), *Pröva att studera eller jobba när du har aktivitetsersättning*, hämtad 2023-12-27.

⁵⁷ Försäkringskassans statistik om antalet unika mottagare per år som har diagnos inom F70–F79 (psykisk utvecklingsstörning) och har olika typer av ersättningar, 2023-11-02.

utbildningar utan endast för att under en kort tid möjliggöra för personer i målgruppen att prova på att studera. Vidare konstaterar utredningen att regelverket kring ersättningen inte fullt ut är förenligt med syftet för komvux som anpassad utbildning om kunskaps- och kompetensutveckling då eleverna i praktiken drabbas av ekonomiska konsekvenser för progression i studierna. Utredningen bedömer att aktivitetserättningens konstruktion med tillhörande regelverk gör det svårt för personer i målgruppen att ta steget att gå längre utbildningar på halv- eller heltid så som yrkes- och lärlingsutbildningar.

Aktivitetserättning vid förlängd skolgång har låg användningsgrad och exkluderar individer som slutfört studier

Försäkringskassans aktivitetserättning vid förlängd skolgång kan ges till personer under 30 år som på grund av en funktionsnedsättning behöver längre tid på sig att avsluta grundskolan eller gymnasieskolan, vilket inkluderar komvux som anpassad utbildning upp till gymnasial nivå. Vid denna ersättning bedömer Försäkringskassan inte individens arbetsförmåga. Därmed är det i regel inte aktuellt med omprövning av rätten till aktivitetserättningen.⁵⁸

Individer som har slutfört studier upp till gymnasial nivå har följaktligen inte rätt till aktivitetserättning vid förlängd skolgång. De kan endast studera utifrån den möjlighet till aktivitetserättning som finns vid nedsatt arbetsförmåga med provotid alternativt med vilande aktivitetserättning som innebär att ingen ersättning betalas ut.⁵⁹

Under 2022 beviljades i riket 245 personer med intellektuell funktionsnedsättning aktivitetserättning vid förlängd skolgång för studier inom komvux som anpassad utbildning. Siffran bör ses i ljuset av att det under läsåret 2022/23 finns 3 071 elever inom komvux som anpassad utbildning. Försäkringskassans register visar att antalet mottagare av denna aktivitetserättning har minskat under senare år. År 2020 mottog 340 personer i målgruppen ersättning och under 2021 fanns det 278 mottagare.⁶⁰

Utredningen konstaterar att utformningen av aktivitetserättning vid förlängd skolgång är generösare än aktivitetserättning vid ned-

⁵⁸ Försäkringskassans presentation om målgruppens rätt till ersättningar, 2023-10-12.

⁵⁹ Försäkringskassan (2023), *Aktivitetserättning vid förlängd skolgång*, hämtad 2023-12-27. Försäkringskassans presentation om målgruppens rätt till ersättningar.

⁶⁰ Försäkringskassans statistik om antalet unika mottagare per år som har diagnos inom F70–F79 (psykisk utvecklingsstörning) och har olika typer av ersättningar, 2023-11-02.

satt arbetsförmåga med provotid för studier då rätten till ersättning inte omprövas utifrån individens arbetsförmåga. Detta skapar mer kontinuitet och ekonomisk trygghet för personer i målgruppen som avser påbörja eller fullfölja studier inom anpassad utbildning.

Utredningen gör dock bedömningen att regelverket för aktivitetsersättning vid förlängd skolgång inte fullt ut harmonierar med skollagen avseende målgruppens behörighet att studera. Enligt Försäkringskassans regelverk kan personer som har slutfört studier upp till gymnasial nivå inte beviljas aktivitetsersättning vid förlängd skolgång oavsett hur lång tid som förlöpt sedan personen slutfört studierna.⁶¹ Inom komvux som anpassad utbildning kan en sökande dock bedömas vara behörig att studera även om det finns ett godkänt betyg sedan tidigare. Detta kan vara aktuellt exempelvis om den sökande inte har använt kunskapen från tidigare studier på några år eller om den har förlorat tidigare erhållen kunskap på grund av sjukdom eller skada.⁶² Utredningen bedömer det som särskilt viktigt att personer med intellektuell funktionsersättning eller förvärvad hjärnskada ges möjlighet till livslångt lärande via komvuxstudier eftersom de saknar en rätt och behörighet till andra studier inom yrkeshögskola och högskola.

Målgruppen saknar möjligheter att studera med sjukersättning

Det finns inga möjligheter för målgruppen att finansiera studier inom komvux som anpassad utbildning via sjukersättning. Målgruppen kan endast studera med vilande sjukersättning, vilket innebär att ersättningen inte betalas ut under studierna men att individen har kvar rätten till sjukersättning om den skulle bli sjuk igen. Om en individ väljer att studera blir hela sjukersättningen vilande oavsett om studierna bedrivs på hel- eller deltid.⁶³

Bristande likvärdighet i Försäkringskassans bedömningar

Ett annat vanligt förekommande problem kopplat till aktivitetsersättning vid studier inom anpassad utbildning är enligt många kommuner att Försäkringskassans kontor i olika kommuner, men även i olika

⁶¹ Försäkringskassans presentation om målgruppens rätt till ersättningar.

⁶² Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁶³ Försäkringskassan (2023), *Sjukersättning*, hämtad 2023-12-27.

stadsdelar, gör olika bedömningar av likartade individärenden. Bedömningen av en persons ärende sägs enligt en del kommuner vara beroende av vilken handläggare hon eller han tilldelas på Försäkringskassan och av hur väl komvux samverkar med Försäkringskassan.⁶⁴ Denna bild bekräftas av Komvuxutredningen, men även av FUB och MFD vid samråd med utredningen. Vid utredningens samråd med Försäkringskassan säger myndigheten sig i viss mån ha hört talas om denna problembild men inte undersökt och verifierat den.

Konstruktionen av SPSM:s statsbidrag för vissa studier innefattar risker att förlora bidraget vid sjukfrånvaro

Statsbidraget från SPSM kan utbildningsanordnare söka åt elever som inte får ersättningar från Försäkringskassan. Bidraget betalas ut som en timersättning för de timmar eleven deltar i undervisning på plats i skolan eller på praktikplatsen. Om eleven studerar på minst halvtid kan hon eller han behålla bidraget vid sjukdom eller vård av barn i högst sju dagar, men de elever som inte studerar i denna utsträckning förlorar bidraget vid dessa och andra typer av frånvaro.⁶⁵ Enligt Komvuxutredningen kan denna bidragskonstruktion vara särskilt problematisk i de fall bidraget utgör en heltidsförsörjning, vilket är vanligt för elever inom exempelvis lärlings- och yrkesutbildningar. Även Skolverket ser problem med bidragets konstruktion när det gäller de inbyggda riskerna att förlora det vid sjukfrånvaro och vård av barn bland elever som inte studerar på minst halvtid, men också bland elever som studerar på halvtid men överskrider sjudagarsregeln för sjukfrånvaro och/eller vård av barn.⁶⁶

Enligt SPSM är det få rektorer som känner till att statsbidraget finns att söka och en problembild som lyfts i sammanhanget är att informationen om bidraget endast riktas till rektorer och inte till elever eller deras anhöriga.⁶⁷ Vidare har antalet elever som mottar bidraget sjunkit stadigt över tid.⁶⁸ År 2022 mottog 124 elever bidraget.⁶⁹

⁶⁴ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁶⁵ SPSM (2023), *Bidrag för vuxna som får anpassad utbildning på komvux*, hämtad 2023-12-27.

⁶⁶ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ SPSM:s register över statsbidrag 2023.

Vid samråd med utredningen lyfter SPSM att det är problematiskt att bidragsnivån inte har höjts sedan 2012 och att bidraget därmed inte har följt inflationens utveckling.

Aktivitetsstöd vid studier

Arbetssökande som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program via Arbetsförmedlingen kan ges aktivitetsstöd för studier inom komvux som anpassad utbildning på grundläggande och gymnasial nivå. För att få studera med aktivitetsstöd måste individen vara inskriven på Arbetsförmedlingen och vara arbetslös.⁷⁰ Under 2023 fanns det i riket 2 734 arbetssökande med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada som var under 50 år och uppbar aktivitetsstöd. Det har skett en viss minskning av antalet mottagare under senare år och antalet mottagare uppgick år 2021 till 3 540.⁷¹ Enligt en del kommuner är det svårt för personer i målgruppen att beviljas aktivitetsstöd för studier inom komvux som anpassad utbildning.⁷²

Bristande möjligheter till ekonomiskt bistånd vid studier

Enligt Skolverket är det vanligt förekommande att personer i målgruppen förhindras att studera inom komvux som anpassad utbildning om de uppbar eller ansöker om ekonomiskt bistånd. Merparten blir nekade ekonomiskt bistånd för studier.⁷³ Enligt socialtjänstlagen (2001:453) är den person som inte klarar sig på studiestöd, vilket målgruppen inte har rätt till, normalt sett skyldig att stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till ekonomiskt bistånd. Om det finns godtagbara skäl kan det finnas en rätt till ekonomiskt bistånd även om en individ inte står till arbetsmarknadens förfogande.⁷⁴

För att bevilja ekonomiskt bistånd för studier kräver socialförvaltningar överlag att studierna ska ge betyg som leder till anställning, men det är mycket sällan komvux som anpassad utbildning leder till det då sådana betyg uppfattas sakna värde på arbetsmarknaden. Social-

⁷⁰ Arbetsförmedlingen (2023), *Studiestöd för utbildning på grundskole- och gymnasienivå*, hämtad 2023-12-27.

⁷¹ Arbetsförmedlingens statistik, hämtad 2023-11-20.

⁷² Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453); Socialstyrelsen (2013), *Allmänna råd om ekonomiskt bistånd*.

förvaltningar beaktar därmed inte att komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå är en rättighet och att studier kan gynna elevers utveckling. Ansökningsprocessen brukar resultera i att socialförvaltningar för att bevilja ekonomiskt bistånd kräver att eleven ska praktisera inom kommunen i stället för att studera. Liksom i fallet med Försäkringskassan lyfter flera kommuner att det är svårt för målgruppen att få en rättssäker och likvärdig prövning av ansökan om ekonomiskt bistånd vid studier.⁷⁵

Vanligt att elever förlorar rätten till habiliteringsersättning vid studier

Habiliteringsersättningen är inte reglerad i lag, förordning eller andra föreskrifter men är ett sätt att stimulera den enskilde att delta i daglig verksamhet.⁷⁶ Personer i målgruppen har således ingen lagstadgad rätt till habiliteringsersättning. Enligt en av Skolverkets rapporter om komvux som anpassad utbildning varierar det huruvida kommuner betalar ut habiliteringsersättning till personer i målgruppen som deltar i daglig verksamhet. I rapporten ges även en bild av att det är vanligt att sökande till utbildningen inte kan kombinera daglig verksamhet med studier inom komvux som särskild utbildning utan att förlora sin rätt till habiliteringsersättning. I flera kommuner kan en elev maximalt studera sex timmar i veckan vid sidan av daglig verksamhet för att behålla rätten till ersättning. Då detta är en timersättning som betalas ut för närvaro i daglig verksamhet får eleven dock inte ersättning för de timmar hon eller han studerar, vilket gör att studier medför en ekonomisk förlust för eleven.⁷⁷

Målgruppen behöver en studiefinansieringsform

Utredningen ser ett tydligt behov av att staten skapar en möjlighet till finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning, vilken är utformad för ändamålet. En möjlighet till finansiering av studier skulle göra att fler i målgruppen vågar ta steget att studera överhuvudtaget samt att fler personer vågar gå yrkesutbildningar. Det

⁷⁵ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

⁷⁶ Socialstyrelsen (2023), *Daglig verksamhet LSS*, hämtad 2023-12-27.

⁷⁷ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

i sin tur skulle ge målgruppen bättre förutsättningar att etablera sig på arbetsmarknaden. Därtill skulle en möjlighet till finansiering av studier inom anpassad utbildning skapa en likvärdighet för målgruppen i förhållande till andra grupper i samhället som har möjligheter att studera med ersättning.

Skolverket föreslår i rapporten *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier* flera åtgärder som kan vidtas för att undanröja hindren för finansiering av studier inom utbildningsformen. För det första menar Skolverket att regeringen kan överväga en finansiering inom ramen för studiemedelsystemet för studier inom komvux som särskild utbildning. Den exakta lösningen skulle behöva utredas vidare, bland annat med utgångspunkt i påverkan på studiemedels- och socialförsäkringssystemen i stort. Det avgörande för målgruppen borde vara nivån på studiebidraget, då studielån sällan kommer att vara eftersträvaransvärt eftersom studierna generellt inte leder till förvärvsarbete och återbetalningsmöjligheter. Skolverket konstaterar i sammanhanget att det redan finns en högre bidragsnivå för vissa studier, bland annat för vissa målgrupper inom komvux⁷⁸ – anpassad utbildning skulle kunna ingå där.

Vidare bedömer Skolverket att Försäkringskassan och Socialstyrelsen/socialförvaltningar kan behöva vidta åtgärder för att säkerställa likvärdigheten i tillämpningen av bestämmelser om målgruppens rätt till aktivitetsersättning respektive ekonomiskt bistånd vid studier. Detta eftersom myndigheternas bedömningar av likartade ärenden varierar i landet men även inom olika stadsdelar. Denna variation sägs enligt en del kommuner bero på vilken handläggare en individ tilldelas och på hur väl Försäkringskassan och komvux respektive socialförvaltningen och komvux samverkar kring individen.

Skolverket föreslår även att en utredning, som ser över i vilka avseenden Försäkringskassans, Arbetsförmedlingens och SPSM:s regelverk kolliderar gällande målgruppens rätt till ersättning vid studier, skulle kunna tillsättas för en ökad samordning av regelverken och för en ökad likvärdighet avseende målgruppens möjligheter till studiefinansiering.

En översyn av SPSM:s bidragsmodell för särskilda studier avseende den risk elever löper att förlora statsbidraget vid sjukfrånvaro kan enligt Skolverket också övervägas.⁷⁹

⁷⁸ CSN (2023), *Högre bidrag för vissa studier med studiemedel*, hämtad 2023-12-27.

⁷⁹ Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.

10.4 Det finns stödjande insatser, men likväl förbättringspotential

Personer med intellektuell funktionsnedsättning och förvärvad hjärnskada är ingen homogen grupp. Hur funktionsnedsättningen påverkar förutsättningarna för arbete beror på hur tillgänglig miljön är som den enskilde befinner sig i. Hur väl individens förmågor kan komma till sin rätt beror också på vilka individanpassningar denne erbjuds på arbetsplatser samt på hur väl individens förmågor kan matchas mot rätt arbete. En förutsättning för att de utbildningspolitiska och arbetsmarknadspolitiska insatserna ska fungera effektivt är att det finns arbetsgivare som är beredda att bereda apl-platser för och att anställa personer som har nedsatt arbetsförmåga. Det är viktigt att arbetsgivarna och huvudmännen känner till att det finns stöd att tillgå när en person har nedsatt arbetsförmåga.

10.4.1 Skolverkets och SPSM:s stöd- och fortbildningsinsatser till huvudmän och arbetsgivare avseende apl

Det finns flera typer av stöd till arbetsgivare som önskar ta emot elever från komvux som anpassad utbildning för apl. Exempelvis har Skolverket och SPSM tagit fram stöd- och informationsmaterial om apl⁸⁰ inom anpassad utbildning samt en webbaserad apl-handledarutbildning⁸¹ för att ge arbetsgivare ökad kunskap om målgruppen och för att underlätta för dem att ta emot elever med intellektuell funktionsnedsättning. Skolverket anger vid samråd med utredningen att det skulle behöva undersökas hur man inom ramen för Skolverkets uppdrag i högre utsträckning kan nå ut till arbetsgivare för att lyfta målgruppen och för att visa på det stöd- och informationsmaterial som finns för arbetsgivare.

Vidare har SPSM sedan flera år tillbaka erbjudit huvudmän en nät-baserad kurs vid namn specialpedagogiskt perspektiv på vuxenutbildningen. Ett utvecklingsbidrag kan knytas till kursen.⁸² Komvuxverksamheter har inom ramen för denna insats beviljats bidrag för att utveckla apl för elever med intellektuell funktionsnedsättning.

⁸⁰ Skolverket (2023), *Så funkar APL – komvux som anpassad utbildning och lärlingsutbildning*. Skolverket (2023), *Ta emot en yrkeselev med intellektuell funktionsnedsättning*.

⁸¹ Skolverket (2023), *Skolverkets webbaserade apl-handledarutbildning*, hämtad 2023-12-27.

⁸² SPSM (2023), *Specialpedagogiskt perspektiv på vuxenutbildning*, hämtad 2023-12-27.

SPSM erbjuder även insatsen Studiepaket vuxen som syftar till att göra studiesituationen tillgänglig för vuxna med lindrig intellektuell funktionsnedsättning.

10.4.2 Skolverkets statsbidrag för att utöka yrkesutbildningsutbudet

Huvudmän för komvux som anpassad utbildning har sedan 2017 kunnat söka statsbidrag från Skolverket för regional yrkesinriktad vuxenutbildning på gymnasial nivå.⁸³ Syftet med statsbidraget är att utöka yrkesutbildningsutbudet för vuxna och tillgodose behoven på arbetsmarknaden i de samverkande kommunerna. Utredningen föreslår i kapitlet om ett långsiktigt statsbidrag för yrkesutbildning en höjning av bidraget så att ersättningen per utbildningsplats uppgår till 110 000 kronor per årsstudieplats. För lärlingsutbildningar ska ersättningen enligt utredningens förslag uppgå till 153 500 per årstudieplats, inklusive ersättning till arbetsplats och för handledarutbildning. Höjningen är motiverad eftersom yrkesutbildningar inom anpassad utbildning kräver en hög grad av individanpassning, en hög personaltäthet, mycket tid och arbete för att anskaffa apl-platser samt för att yrkesutbildningarna ofta anordnas i små studiegrupper. Detta sammantaget gör utbildningen dyr att bedriva. Om utredningens förslag antas kan det öka huvudmännens kapacitet att utöka utbudet av yrkesutbildningar inom anpassad utbildning, anskaffa apl-platser och apl-handledare samt att ge målgruppen stöd inom ramen för ordinarie undervisning och på apl-platser.

10.4.3 Arbetsförmedlingens insatser för att underlätta målgruppens etablering på arbetsmarknaden

Arbetsförmedlingen erbjuder ett flertal olika stödsatser för att underlätta övergångar till arbetsmarknaden för komvuxelever med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada. Nedan redogör utredningen för de huvudsakliga stödformerna.

⁸³ Förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

Bidrag för personligt biträde vid apl

Arbetsgivare eller komvux kan via Arbetsförmedlingen ansöka om bidrag för personligt biträde i syfte att ge elever med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada personligt stöd på apl-platsen. Eleven behöver dock vara registrerad som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen för att få tillgång till insatsen.⁸⁴ Ett beslut om bidrag för personligt biträde innebär en ersättning till komvux eller arbetsgivaren för kostnader för den person som är biträde åt eleven under apl. Komvux kan beviljas bidraget i de fall eleven får regelbundet stöd av en person som är anställd inom komvux, för att klara återkommande arbetsuppgifter och återkommande arbetssituationer på arbetsplatsen under sin apl. Detta gäller i de fall komvux avsätter resurser utöver vad som normalt sett ingår i deras ansvar, exempelvis om personal från komvux dagligen finns med på arbetsplatsen under hela apl för att agera personligt biträde åt eleven. Arbetsgivaren kan beviljas bidraget i de fall det personliga biträdet är en anställd på arbetsplatsen.⁸⁵

Den omständighet att en elev måste registrera sig som arbetssökande för att få tillgång till ett personligt biträde under apl innebär enligt Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan inte att eleven automatiskt förlorar sin aktivitetsersättning. Myndigheterna framhåller att vilken ersättning eleven ges eller bibehåller under apl med personligt biträde är beroende av Arbetsförmedlingens samverkan med Försäkringskassan.⁸⁶ Även SPSM intygar att en elev kan registrera sig som arbetssökande på Arbetsförmedlingen för att få personligt biträde vid apl och fortsatt ha rätt till statsbidrag från SPSM såvida eleven inte uppbär ersättning från Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan.

Vid utredningens samråd med FUB lyfter förbundet att antalet personer i målgruppen som får åtgärden personligt biträde vid apl har minskat över tid och att fler individer borde kunna nå av insatsen. Arbetsförmedlingens statistik visar att det under 2023 var cirka 25 arbetsgivare i landet som beviljades bidrag för personligt biträde vid apl för denna målgrupp. Myndigheten följer inte upp antalet komvuxverksamheter som beviljats bidraget.⁸⁷

⁸⁴ Skolverket (2023), *Så funkar APL – komvux som anpassad utbildning och lärlingsutbildning*; Arbetsförmedlingen (2023), *Bidrag för personligt biträde*; Arbetsförmedlingen (2023), *Faktablad om bidrag för personligt biträde*, hämtade 2023-12-27.

⁸⁵ Redogörelse från Arbetsförmedlingen 2023-10-19.

⁸⁶ Redogörelse från Försäkringskassan 2023-11-07 och Arbetsförmedlingen 2023-10-20.

⁸⁷ Arbetsförmedlingens register 2023.

Utredningen ser mycket positivt på att det finns en möjlighet för arbetsgivare respektive komvuxverksamheter att ansöka om bidrag för personligt biträde för att tillhandahålla personligt stöd till elever inom anpassad utbildning vid apl. Utredningen framhåller att ett personligt biträde bidrar till en ökad trygghet både för eleven och arbetsgivaren i apl-situationen samt underlättar elevens fullföljande av apl och övergång till arbetsmarknaden. För att undvika situationer där elever på grund av otillräckligt och oregelbundet stöd slutar gå till apl-platsen och gör studieavbrott är stöd från ett personligt biträde av största vikt.

Utredningen konstaterar dock att insatsen bidrag för personligt biträde skulle kunna nå fler arbetsgivare och komvuxverksamheter än vad den gör i dagsläget. Att bidraget nås av fler är av vikt eftersom det finns elever som behöver ett mer omfattande och kontinuerligt stöd på apl-platser än vad de i dagsläget får av komvux inom ramen för komvux ordinarie ansvar. Med anledning av den låga användningsgraden av bidraget för personligt biträde vid apl ser utredningen att det kan finnas skäl för Arbetsförmedlingen att tillsammans med Skolverket genomföra informationsinsatser om bidraget riktade till arbetsgivare, komvuxverksamheter och målgruppens företrädare. Informationsinsatser om bidraget i kombination med en mer proaktiv anskaffning av apl-platser för målgruppen från komvux sida, skulle kunna bidra till en ökad benägenhet hos arbetsgivare att ta emot elever i målgruppen för apl.

Utredningen betonar fortsatt komvux ansvar för att tillhandahålla stöd och handledning till elever inför och under apl på grund av att de ges statlig finansiering för detta ändamål. Bidraget för personligt biträde utgör emellertid ett mycket gott komplement i de fall komvuxverksamheter behöver erbjuda ett regelbundet och omfattande stöd till elever och saknar resurser för det.

Bidrag för personligt biträde vid anställning

Bidrag för personligt biträde kan även ges till arbetsgivare som anställer personer med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvat hjärnskada som behöver personligt stöd för att klara sina arbetsuppgifter. På liknande sätt kan bidraget ges till arbetsgivare som tar emot arbetssökande i målgruppen som är i behov av personligt stöd

för att kunna delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program eller en arbetslivsinriktad rehabilitering.⁸⁸ Arbetsförmedlingens statistik visar att det under 2023 i genomsnitt har fattats 638 beslut om bidrag för personligt biträde kopplade till anställning av personer med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada.⁸⁹

Utredningen gör bedömningen att detta fortsatt är en viktig insats för att underlätta målgruppens övergångar till arbetsmarknaden men också att det finns förbättringspotential när det gäller bidragets användningsgrad.

Bidrag till hjälpmedel på arbetsplatsen

En arbetsgivare kan hos Arbetsförmedlingen ansöka om ett ekonomiskt bidrag till hjälpmedel om det på arbetsplatsen finns en medarbetare som har nedsatt arbetsförmåga på grund av en funktionsnedsättning. Hjälpmedlet ska kompensera för nedsättningen av arbetsförmågan och underlätta för personen att delta i apl, få eller behålla en anställning alternativt att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Arbetsgivaren kan få bidrag till att köpa eller hyra ett individuellt arbetshjälpmedel, till att anpassa ett arbetsredskap eller en arbetsplats. Hjälpmedlet eller anpassningen ska kompensera för medarbetarens nedsättning i arbetsförmåga.⁹⁰

Särskild stödperson för introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS)

Arbetsförmedlingen erbjuder ytterligare stöd för att underlätta målgruppens övergångar till arbete. Myndigheten har en SIUS-insats för arbetssökande med funktionsnedsättning som har nedsatt arbetsförmåga och behöver stöd för att finna och erhålla anställning på den reguljära arbetsmarknaden. Stödet ges till såväl den arbetssökande som till arbetsgivaren och arbetsplatsen.⁹¹ Stödpersonen kopplas in när individen söker arbete och kan bland annat hjälpa till med att ta kontakt med olika arbetsgivare. Individen kan också få stöd vid en anställning eller praktik för att kunna bekanta sig med arbetsplatsen.

⁸⁸ Arbetsförmedlingen (2023), *Bidrag för personligt biträde*, hämtad 2023-12-27.

⁸⁹ Arbetsförmedlingens register 2023.

⁹⁰ Arbetsförmedlingen (2023), *Bidrag till hjälpmedel på arbetsplatsen*, hämtad 2023-12-27.

⁹¹ Arbetsförmedlingen (2023), *Förbättrad uppföljning av skolsamverkan för unga med funktionsnedsättning*.

Stödpersonen hjälper individen med introduktionen på arbetsplatsen och ansvarar för att denna får det stöd som Arbetsförmedlingen, individen och arbetsgivaren har kommit överens om. Det kan ibland innebära att stödpersonen arbetar sida vid sida med individen under en tid. Stödet trappas sedan ned, och upphör helt när individen kan utföra sina arbetsuppgifter självständigt. Stödet består av två delar: introduktionsstöd som kan ges i högst sex månader samt uppföljningsstöd som kan ges i minst ett år efter att anställningen påbörjades.⁹²

SIUS-insatsen kan även ges i ett sent skede av apl inom komvux som anpassad utbildning, men endast som ett komplement till komvux stöd, i de fall apl bedöms leda till arbete efter avslutad utbildning. Insatsen innebär att SIUS initierar en dialog med arbetsgivaren för att förbereda en möjlig anställning med eller utan lönebidrag efter avslutade studier.⁹³

Vid utredningens samråd med FUB framkommer det att målgruppens tillgång till SIUS-insatser och att insatsernas kvalitet varierar kraftigt i landet. Förbundet upplever att det finns en brist på SIUS-konsulenter som gör att inte tillräckligt många i målgruppen nås av insatsen. Vidare lyfter förbundet att det tar alltför lång tid innan Arbetsförmedlingen initierar SIUS-insatsen för personer i målgruppen. Många behöver vänta ett år för att få den funktionsnedsättningskod⁹⁴ som krävs för att vara behörig för SIUS. Enligt Arbetsförmedlingens register var den genomsnittliga tiden till att en registrering av en funktionsnedsättningskod skedde 311 dagar under år 2019–2021.⁹⁵

Utredningen konstaterar att det är önskvärt att fler personer med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada som studerar inom anpassad utbildning, inom ramen för nuvarande regelverk, får tillgång till SIUS i övergången mellan studier och arbetsmarknaden. Därtill vore det önskvärt att Arbetsförmedlingen vidtog åtgärder för att korta handläggningstiderna i syfte att sätta in insatsen tidigare för enskilda individer. Det kan även finnas skäl för Arbetsförmedlingen att se över varför det förekommer en variation i landet avseende målgruppens tillgång till och kvalitet på insatsen. Utred-

⁹² Arbetsförmedlingen (2023), *Särskild stödperson för introduktions- och uppföljningsstöd*, hämtad 2023-12-27.

⁹³ Redogörelse från Arbetsförmedlingen 2023-10-19.

⁹⁴ En funktionsnedsättningskod ges efter att Arbetsförmedlingen har kartlagt och identifierat vilken funktionsnedsättning och vilka behov en arbetssökande har. Därefter erbjuder myndigheten olika insatser och stöd för att göra den arbetssökande anställningsbar.

⁹⁵ Arbetsförmedlingen (2022), *Förekomst av funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga*.

ningen ser positivt på att SIUS-insatsen består av ett relativt långsiktigt uppföljningsstöd, vilket behövs för att säkerställa att personer i denna målgrupp får ett adekvat stöd för att utföra sina arbetsuppgifter. Ett adekvat stöd är en förutsättning för att personer i målgruppen ska bibehålla sin arbetsförmåga och uthållighet över tid.

Komvux ingår inte i Arbetsförmedlingens skolsamverkan men vissa i målgruppen har inkluderats

Arbetsförmedlingens skolsamverkan vänder sig till unga med funktionsnedsättning som är 16–29 år och har behov av stöd i övergången mellan skola och arbetsliv.⁹⁶ Stödet inom skolsamverkan är reglerat i förordning och ska ges i form av vägledning och information.⁹⁷ Tidigare ingick endast anpassad gymnasieskola i skolsamverkan men på senare tid ingår även gymnasieskolan. Syftet med skolsamverkan är att Arbetsförmedlingen, skolan och eleven ska påbörja en planering av vad som ska hända efter skolslut och vid övergången till arbetsmarknaden så att eleven är förberedd när skolan slutar. För att få ta del av skolsamverkan behöver eleven registrera sig som arbetssökande med förhinder för arbete eftersom eleven studerar.⁹⁸

Komvux ingår inte i målgruppen för skolsamverkan men ett tiotal elever inom komvux som anpassad utbildning har under senare tid getts skolsamverkan.⁹⁹ Bland annat av den anledningen planerar Arbetsförmedlingen att göra en fördjupad målgruppsanalys i vilken man ska uttolka vilka skolformer och åldrar som ska ingå i målgruppen för skolsamverkan.¹⁰⁰

Vid utredningens samråd med Arbetsförmedlingen om den kommande målgruppsanalysen framkommer en tudelad bild av möjligheterna och fördelarna med att inkludera komvux som anpassad utbildning i skolsamverkan. Å ena sidan instämmer Arbetsförmedlingen i att målgruppen behöver stöd vid övergången mellan komvux och arbetsmarknaden. Å andra sidan lyfter myndigheten att det finns flera elevgrupper som behöver skolsamverkan. Därtill anger myndigheten att

⁹⁶ Arbetsförmedlingen (2023), *Förbättrad uppföljning av skolsamverkan för unga med funktionsnedsättning*.

⁹⁷ Förordningen (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

⁹⁸ Redogörelse från Arbetsförmedlingen 2023-10-19.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Arbetsförmedlingen (2023), *Förbättrad uppföljning av skolsamverkan för unga med funktionsnedsättning*.

det eventuellt inte är lämpligt att inkludera komvux som anpassad utbildning i skolsamverkan eftersom komvux redan får statlig finansiering för att vägleda och informera elever i syfte att underlätta övergångar till arbetsmarknaden. Vid utredningens samråd med Skolverket framkommer dock att komvux saknar statlig finansiering för detta ändamål.

Utredningen ser mycket positivt på Arbetsförmedlingens planer att göra en fördjupad målgruppsanalys avseende skolsamverkan i syfte att undersöka om komvux som anpassad utbildning kan inkluderas i densamma. Utredningen gör bedömningen att elever inom komvux som anpassad utbildning behöver mer stöd från olika samhällsaktörer i övergången mellan studier och arbetsliv. Utredningen noterar samtidigt att det stöd komvux i dagsläget ger för att underlätta målgruppens övergångar till arbetsmarknaden ter sig otillräckligt.

10.5 Förbättrad uppföljning av elevers studier och etablering på arbetsmarknaden

Komvuxutredningen föreslog att Skolverket skulle utöka omfattningen av uppgiftsinsamlingen för särsvux så att den liknade insamlingen för komvux på grundläggande och gymnasial nivå. Det skulle innebära insamling och redovisning av statistik på individnivå bland annat gällande vilka kurser elever går, studiernas längd samt antalet elever som går yrkeskurser eller lärlingsutbildningar. Komvuxutredningen påtalade även behovet av uppföljning av elevers etablering på arbetsmarknaden efter studier inom särskild utbildning inklusive studier inom tidigare yrkesvux, numera regionalt yrkesvux.

Enligt ändringar i Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:142) om uppgiftsinsamling från huvudmännen inom skolväsendet¹⁰¹ möjliggörs insamling av uppgifter om både kurser och yrkespaket från och med 2024, och därmed kommer kursdeltagare i komvux som anpassad utbildning att kunna följas upp på samma sätt som kursdeltagare i komvux på grundläggande och gymnasial nivå. Skolverket och Statistiska centralbyrån (SCB) gör förberedelser för att kunna ta emot de första kursuppgifterna under hösten 2024, för en publicering tidigast i juni 2025. Därmed har Komvuxutredningens förslag avseende en utökad

¹⁰¹ Se ändringarna i bilaga 12 i Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:142) om uppgiftsinsamling från huvudmännen inom skolväsendet.

uppgiftsinsamling om särvux/anpassad utbildning realiserats förutom när det gäller uppgiftsinsamling om lärlingsutbildning och yrkespaket.

Skolverket samlar i dagsläget inte in uppgifter om lärlingsutbildning inom komvux i den officiella statistiken. Detta beror på att lärlingsutbildning inte är reglerat för komvux annat än inom ramen för statsbidraget för regionalt yrkesvux. Huvudmän som sökt statsbidraget lärlingsvux inom regionalt yrkesvux rapporterar dock in den statsbidragsfinansierade utbildningen för sina elever, och detta redovisas årligen i Skolverkets uppföljning av regionalt yrkesvux.

Beträffande uppgifterna om yrkespaket har Skolverket hittills bedömt att statistiken om antalet elever med minst en kurs inom ett yrkespaket inte har tillräckligt god kvalitet för att vara officiell statistik ännu. Myndigheten tror även att det kan finnas en viss underrapportering av yrkespaket. För att förbättra uppgiftsinlämningen har Skolverket bland annat utökat och förtydligat instruktionen för uppgiftsinsamlingen samt webbinformationen, men även försökt sprida information om uppgiftsinsamlingen i olika forum med relevanta aktörer.

10.6 Utredningens överväganden

Yrkesvuxutredningen har, som nämnts, i uppdrag att bedöma vad som behövs för att underlätta övergångar till arbete för elever inom komvux som anpassad utbildning, och att vid behov föreslå sådana åtgärder.

Utredningens analys av hur man kan underlätta övergångar till arbetsmarknaden för denna målgrupp består av flera led.

I det första ledet konstaterar utredningen att komvux behöver ge målgruppen en ökad tillgång till yrkes- och lärlingsutbildningar inklusive apl inom komvux som anpassad utbildning. I detta ingår att komvux behöver erbjuda målgruppen yrkespaket för anpassad utbildning som ger kvalifikationer på SeQF-nivå 3, vilket saknas i dagsläget och är den kvalifikationsnivå arbetsgivare efterfrågar.

I det andra ledet behöver målgruppen ges en ökad tillgång till kontinuerligt stöd och handledning vid apl för att få bättre förutsättningar att fullfölja sådan. Parallellt med detta behöver arbetsgivare ges stödjande insatser av komvux samt bidrag från Arbetsförmedlingen för att ta emot elever för apl och erbjuda dem adekvat stöd. Arbetsgivare respektive komvux kan använda Arbetsförmedlingens bidrag för personligt biträde för att tillhandahålla en elev stöd i de fall komvux ordinarie stöd till eleven inte är tillräckligt.

En grundförutsättning för att en ökad tillgång till yrkesutbildning ska ge effekt är dock att målgruppen ges en möjlighet att finansiera studier inom komvux som anpassad utbildning. Om målgruppen inte ges ekonomiska förutsättningar att studera kommer inte fler att söka sig till yrkes- och lärlingsutbildningar och därmed kommer inte heller övergångarna till arbetsmarknaden att öka för denna grupp.

I det tredje ledet behöver elever och arbetsgivare ges stöd vid elevernas övergångar från komvux till arbetsmarknaden. Elever behöver efter avslutade studier hjälp med matchning och utslussning till arbete men även med försörjning inför och under övergången till arbete, vilket myndigheter behöver samverka kring. Därtill behöver elever introduktionsstöd och kontinuerligt stöd hos arbetsgivare, vilket bland annat kan erhållas via Arbetsförmedlingen genom insatserna personligt biträde och SIUS. Handläggningstiderna till Arbetsförmedlingens insatser skulle dock behöva kortas så att målgruppen kan komma ut i arbete tidigare. Samtidigt behöver arbetsgivare stöd i form av information om funktionsnedsättningen i fråga och om individers kompetenser och kvalifikationer så att de förstår vilka arbetsuppgifter de kan utföra. Detta kan komvux och Arbetsförmedlingen bistå med. Arbetsgivare behöver även stöd vid matchning och anställning av personer i målgruppen, men även ekonomiskt stöd, vilket finns att tillgå hos Arbetsförmedlingen.

En grundförutsättning för att dessa åtgärder ska ge effekt är att arbetsgivare i samtliga samhällssektorer tar ett större ansvar för att anställa personer i denna målgrupp med eller utan lönesubventioner eller dylikt. Om inte fler arbetsgivare tar ansvar för att inkludera målgruppen på arbetsmarknaden kommer inte antalet individer som etablerar sig på arbetsmarknaden efter utbildningen att öka.

10.6.1 Finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning

Utredningens bedömning: Finansiering av studier inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning är avgörande för målgruppens övergångar till arbete på längre sikt.

Utredningens förslag: Regeringen bör tillsätta en utredning gällande finansiering av studier inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning.

Inom ramen för nuvarande regelverk för socialförsäkring, studiemedel, arbetsmarknad och socialtjänst har målgruppen begränsade möjligheter att finansiera studier inom komvux som anpassad utbildning. Utredningen konstaterar att målgruppen möts av ekonomiska hinder på både statlig och kommunal nivå när de avser att studera inom komvux som anpassad utbildning, vilket gör att många avstår från studier.

Målgruppen saknar en rätt till studiemedel via Centrala studiestödsnämnden (CSN) samtidigt som flera myndigheters regelverk för ersättning vid studier varken harmonierar sinsemellan eller beaktar målgruppens rätt respektive behörighet till studier inom komvux som anpassad utbildning. Merparten av regelverken är inte heller utformade för att ge rätt till ersättning vid studier inom komvux som anpassad utbildning. Ytterligare ett problem är att regelverken inom en och samma myndighet ofta tolkas på olika sätt avseende målgruppens rätt till ersättning vid studier, vilket gör att likartade individärenden får olika utfall. En individs rätt till ersättning vid studier sägs ofta vara beroende av vilken handläggare denne tilldelas och av vilken kommun individen bor i, men också av hur väl exempelvis kommunen, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen samverkar kring individens ärende. De regelverk som däremot är utformade för att ge ersättning vid studier inom komvux som anpassad utbildning innehåller dessvärre brister. Exempelvis SPSM:s statsbidrag för vissa studier innebär risker för elever som studerar på minst halvtid att förlora bidraget vid sjukdom eller vård av barn som överskrider sju dagar. Detta är särskilt problematiskt i de fall bidraget utgör en heltidsförsörjning, men även i andra fall med deltidsstudier. Vidare exkluderar Försäkringskassans aktivitetsersättning vid förlängd skolgång personer i målgruppen som har slutfört studier upp till gymnasial nivå

oavsett hur lång tid som förlöpt sedan personen slutförde studierna. Detta är inte fullt ut förenligt med skollagen, då en sökande till komvux som anpassad utbildning kan bedömas vara behörig att studera även om det finns ett godkänt betyg sedan tidigare.¹⁰² Detta kan vara aktuellt exempelvis om personen inte har använt kunskaperna på länge eller om kunskaperna förlorats på grund av sjukdom.

Uttredningen konstaterar att så länge staten inte erbjuder målgruppen en rimlig och hållbar möjlighet att finansiera studier inom komvux som anpassad utbildning kommer inte fler våga ta steget att studera och särskilt inte yrkesutbildningar som kräver en långsiktig och hållbar studiefinansiering. Om inte fler i målgruppen studerar kommer inte heller målgruppens etablering på arbetsmarknaden att öka och gruppen förblir i bidragstagande, utanförskap och fattigdom. Det innebär stora kostnader både för staten och individen.

En lösning för finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning skulle kunna generera flera samhälls- och individnyttor som inte möjliggörs i dagsläget. Med hjälp av studiefinansiering skulle målgruppen i förlängningen ges ökade chanser till arbete och egenförsörjning. Genom en initial investering i individens studier och en kontinuerlig investering i lönesubventioner vid arbete skulle staten kunna minska sina utgifter för bidrag till individen samt inbringa skatteintäkter av dennes arbete. Individen å sin sida skulle, förutom en möjlighet att försörja sig, få en chans att delta i arbetslivet och ta del av ett livslångt lärande på arbetsplatsen, vilket kan bidra till att förebygga den kognitiva och fysiska försämring som hör till funktionsnedsättningen.

Ur ett funktionshindersperspektiv är det önskvärt att personer med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada, vilka som grupp har särskilda behov av att förvärva, utveckla och bibehålla kunskaper, samt har en lägre förväntad livslängd i jämförelse med den övriga befolkningen, ges större möjligheter att studera och arbeta. En möjlighet till finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning skulle skapa en likvärdighet för målgruppen i relation till andra grupper i samhället som har möjligheter att studera med ersättning.

Uttredningen har i tidigare avsnitt, ovan, kartlagt effektkedjan för vilka åtgärder som behövs för att underlätta övergångar till arbetsmarknaden, men kan inte lösa frågan om studiefinansiering då det är en komplex och omfattande fråga som spänner över flera politikom-

¹⁰² Jfr prop. 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 498 f. och 859 f.

råden, regelverk och system. Därför föreslår utredningen tillsättning av en utredning som fokuserar på frågan om möjligheter till finansiering av studier inom utbildningsformen. Den föreslagna utredningen behöver analysera effekterna av potentiella lösningar på bland annat socialförsäkrings-, studiemedels- och arbetsmarknadssystemen i stort. Utredningens syfte bör vara att öka målgruppens övergångar till arbetsmarknaden.

Via samråd med olika myndigheter har utredningen gjort en initial och övergripande översyn av potentiella möjligheter att finansiera studier inom komvux som anpassad utbildning. Utredningen har bland annat haft samråd med CSN för att utröna ifall det inom ramen för studiemedelssystemet finns någon möjliggörare för finansiering av studier inom utbildningsformen. Under samrådet har fokus legat på potentiella lösningar som endast innefattar studiebidrag och därtill ett förhöjt sådant i likhet med det högre bidrag som finns för vissa studier med studiemedel.¹⁰³ Valet av denna inriktning beror på att utredningen bedömer studielån vara olämpligt för denna målgrupp eftersom studierna generellt sett inte leder till vanligt förvärvsarbete och återbetalningsmöjligheter.

Av 3 kap. 1 § studiestödslagen (1999:655) framgår att studiemedel består av studiebidrag och studielån. CSN:s bedömning är därmed att det inte är möjligt att justera bestämmelserna i 3 kap. 9 a–c §§ i studiestödsförordningen (2000:655) avseende ett högre bidrag och inte heller att endast kunna bevilja studiebidrag till målgruppen utan studielån. CSN anger att om målgruppen, inom ramen för studiemedelssystemet, ska kunna beviljas bidrag i någon form krävs det ett instiftande av ett särskilt studiestöd riktat till målgruppen.¹⁰⁴ Ett inrättande av ett särskilt studiestöd riktat till målgruppen skulle kunna ses på samma sätt som det studiestartsstöd¹⁰⁵ som CSN har fått ett särskilt anslag för att inrätta och förvalta.¹⁰⁶

En hypotetisk kostnadsberäkning som baseras på ersättningsnivåerna inom studiestartsstödet skulle för komvux som anpassad

¹⁰³ CSN (2023), *Högre bidrag för vissa studier med studiemedel*, hämtad 2023-12-27.

¹⁰⁴ Redogörelse från CSN 2023-11-06.

¹⁰⁵ 1–6 §§ lagen (2017:527) om studiestartsstöd; 5–6 §§ förordningen (2017:532) om studiestartsstöd.

¹⁰⁶ CSN (2023), *Studiestartsstöd – för dig som är arbetslös*, hämtad 2023-12-27. Studiestartsstöd är ett bidrag som arbetslösa mellan 26 och 60 år som avser studera på minst halvtid kan få för att studera inom komvux på grundläggande eller gymnasial nivå alternativt på folkhögskola. För att få studiestartsstöd måste den sökande ha en kort tidigare utbildning och ett stort behov av utbildning för att få ett arbete. Vid heltidsstudier utgår under 2023 bidrag på 10 884 kronor per månad.

utbildning med nuvarande elevantal medföra en kostnad på 367 miljoner kronor under förutsättning att samtliga elever studerade heltid under ett år. Utredningen kan dock utifrån sitt direktiv inte lägga fram ett förslag om finansiering av studier inom ramen för studiemedelssystemet då det vore alltför kostsamt. Utredningen bedömer därför att en utredning tillsätts som ger regeringen ett underlag för att göra ekonomiska prioriteringar.

Utredningen har vid samråd med Försäkringskassan förhört sig om möjligheten till vissa justeringar av regelverken för socialförsäkringen i syfte att öka målgruppens möjligheter att studera med bibehållen aktivitet ersättning utöver de möjligheter som finns i dag. Försäkringskassan gör dock bedömningen att mer generösa möjligheter skulle strida mot socialförsäkringsbalkens principer vilka baseras på individens arbetsförmåga.

10.6.2 Skolverket ska analysera möjligheterna att ta fram yrkespaket för anpassad utbildning som motsvarar SeQF-nivå 3

Utredningens förslag: Statens skolverk ska ges i uppdrag att i samråd med Myndigheten för yrkeshögskolan analysera möjligheterna att och om lämpligt, ta fram yrkespaket för kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning vilka motsvarar en kvalifikation på SeQF-nivå 3 enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.

Utredningens bedömning: Huvudmän behöver arbeta mer aktivt med att tillhandahålla yrkespaket inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning. De behöver även utöka det begränsade utbudet av yrkespaket som i dagsläget finns inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning för att paketen ska få genomslag på elevers övergångar till arbetsmarknaden.

Anpassad gymnasieskola och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå är skolformer som leder till en kvalifikation på nivå 2 på SeQF-skalan. Komvux på gymnasial nivå leder till en kvalifikation på nivå 4. Utredningen anser därför att en logisk vidaregång inom komvux som anpassad utbildning vore studier med målet att nå en

kvalifikation på SeQF-nivå 3. I dag finns inga utbildningar som ger en kvalifikation på nivå 3, samtidigt som ett flertal branscher vittnar om att det finns arbetsuppgifter och anställningsbehov på denna nivå. Följaktligen ser utredningen att det finns ett behov av att Skolverket tar fram yrkespaket för komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå som ger en kvalifikation på nivå 3.

Utredningens intention är att yrkespaket som motsvarar en kvalifikation på nivå 3 ska vara påbyggnadsutbildningar för elever som har fullgjort yrkespaket på nivå 2. Således ska yrkespaketen på nivå 3 inte ersätta dagens yrkespaket på nivå 2. Liksom dagens yrkespaket för komvux som anpassad utbildning ska de nya yrkespaketen på nivå 3 vara flexibla, det vill säga kurser ska kunna läggas till eller tas bort utifrån elevers och arbetsgivares behov. Denna flexibilitet innebär även att de nya yrkespaketen ska kunna innehålla moment som motsvarar kvalifikationer på både nivå 3 och nivå 2.

Syftet med yrkespaketen på nivå 3 är att möta arbetsgivares efterfrågan på kvalifikationer på denna nivå och att därmed underlätta målgruppens övergångar till arbetsmarknaden. Yrkespaket på denna nivå har potential att underlätta matchningen mellan arbetsgivare och komvuxelever med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärdad hjärnskada.

Vid ett eventuellt framtida framtagande av yrkespaket som motsvarar nivå 3 är det viktigt att Skolverket tar hänsyn till de möjligheter till etablering på arbetsmarknaden som branschorganisationer och företrädare för målgruppen ser. Vidare anser utredningen att det vore önskvärt att fler branscher bidrar till utformningen av yrkespaket för anpassad utbildning och till att ta emot elever på arbetsplatser både för apl och för arbete efter studierna.

Samtidigt som utredningen gör bedömningen att det inom komvux som anpassad utbildning finns ett behov av yrkespaket som motsvarar nivå 3 ser vi att Skolverket, på grund av frågans komplexitet, behöver analysera möjligheterna att ta fram sådana yrkespaket. Det finns flera anledningar till att en sådan analys behöver göras. För det första behöver ett yrkespaket inom komvux som anpassad utbildning, för att nå nivå 3, kanske delvis innehålla yrkespaket från komvux på gymnasial nivå som motsvarar en kvalifikation på nivå 4. Vidare skulle ett yrkespaket på nivå 3 inom komvux som anpassad utbildning ligga på en högre nivå än anpassad gymnasieskola, vilket troligtvis skulle kräva vissa ändringar i nuvarande regelverk. En hittills

oprövad utbildning, där kurser från olika SeQF-nivåer och eventuellt olika skolformsdelar kombineras, behöver därför föregås av en noggrann analys av både målgrupp och kvalifikationskrav för att säkert ställa att utbildningen dels har förutsättningar att leda till arbete, dels kan fullföljas av målgruppen utan studiemisslyckanden. Därmed föreslår utredningen att Skolverket tillsammans med MYH ska ges i uppdrag att analysera möjligheterna att ta fram yrkespaket som motsvarar en kvalifikation på SeQF-nivå 3 för komvux som anpassad utbildning.

Beträffande frågan huruvida delar av målgruppen har förmåga att fullfölja ett yrkespaket på nivå 3 inom komvux som anpassad utbildning, kan utredningen konstatera att det finns internationella erfarenheter som visar att en del personer med intellektuell funktionsnedsättning har förmåga att klara eftergymnasiala studier upp till nivå 5. Bland annat har hundratals elever med intellektuell funktionsnedsättning, däribland på Irland och i USA, examinerats från collegekurser som motsvarar en kvalifikation på nivå 5. I Sverige motsvarar nivå 5 avklarade studier vid yrkeshögskola.¹⁰⁷ Det talar för att en del personer med intellektuell funktionsnedsättning i Sverige, särskilt personer med en lindrig sådan, med rätt stöd och anpassningar, har förmåga att fullfölja yrkesutbildningar på nivå 3 inom komvux som anpassad utbildning. Dessa personer skulle med hjälp av anpassningar säkerligen även kunna gå längre i utbildningssystemet om inte olika regelverk stängde dem ute från eftergymnasiala studier.

10.6.3 Förbättrade förutsättningar att anordna yrkes- och lärlingsutbildningar samt apl inom anpassad utbildning

Utredningens bedömning: Utredningens förslag om höjt statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning kommer förbättra kommunernas förutsättningar att anordna yrkes- och lärlingsutbildning inklusive platser för arbetsförlagt lärande (apl-platser) med tillhörande handledning.

Utredningen betonar vikten av att kommuner arbetar aktivt med anskaffning av apl-platser samt tillhandahållande av handledning, extra anpassningar och individanpassningar till elever vid apl för att underlätta elevers övergångar till arbetsmarknaden. Utredningen föreslår,

¹⁰⁷ SOU 2018:71.

som nämnts, en höjning av statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning så att ersättningen per utbildningsplats uppgår till 110 000 kronor per årsstudieplats inom anpassad utbildning. För lärlingsutbildning föreslår utredningen att ersättningen per årsstudieplats uppgår till 153 500 per årsstudieplats, inklusive ersättning till arbetsplats och för handledarutbildning. Höjningen är motiverad eftersom yrkesutbildningar inom anpassad utbildning kräver en hög grad av individanpassning, en hög personaltäthet, mycket tid och arbete för att anskaffa apl-platser samt för att yrkesutbildningarna ofta anordnas i små studiegrupper.

11 Prövning inom komvux och gymnasieskolan

11.1 Utredningens uppdrag

I detta kapitel behandlar utredningen uppdraget att se över ordningen för prövning i kommunal vuxenutbildning (komvux), gymnasieskolan och anpassad gymnasieskola. Översynen bör enligt direktiven ta hänsyn till genomförandet av förslagen i proposition *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*.¹

11.2 Prövning i gymnasieskola och komvux

I regleringen av prövning inom komvux definieras prövning som en bedömning av kunskaper som resulterar i ett betyg som sätts i enlighet med bestämmelserna om betyg och betygssättning.² Möjligheten till prövning förutsätter inte att den prövande är antagen till en utbildning. En person som saknar betyg kan genom en prövning visa de kunskaper som ett ämne, en kurs, gymnasiearbetet eller komvuxarbetet ska ge. De bestämmelser som gäller för betygssättning gäller i tillämpliga delar även vid prövning.³

Den prövandes kunskaper ska bedömas i förhållande till alla delar av betygskriterierna för ämnet eller kursen. Den prövandes kunskaper ska också bedömas utifrån hela betygsskalan. I gymnasieskolan och inom komvux på gymnasial nivå används betygsskalan A–F. Det inne-

¹ Prop. 2021/22:36, *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*.

² 20 kap. 40 och 40 a §§ skollagen (2010:800).

³ För gymnasieskolan, se 2 § Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2016:17) om prövning i gymnasieskolan samt för komvux, se 4 kap. 24 § förordningen (2011:1108) om kommunal vuxenutbildning och 2 § Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2016:18) om prövning i kommunal vuxenutbildning.

bär att en prövning i dessa skolformer inte kan vara utformad så att den enbart prövar kunskaper motsvarande betyget E.

11.2.1 Ämnesbetyg ska ersätta kursbetyg

Riksdagens antagande av regeringens proposition *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*⁴ innebär bland annat att ämnesbetyg ersätter kursbetyg i gymnasieskolan, anpassad gymnasieskola, komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Den tidigare indelningen i kurser ersätts med en indelning i ämnen och nivåer. En ny princip för betygssättning har också införts. Den innebär att läraren ska göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper i förhållande till betygskriterierna och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Ändringarna i skollagen (2010:800) som handlar om den nya principen för betygssättning och att betygskriterier och kriterier för bedömning av kunskaper ska ersätta kunskapskrav och kravnivåer började gälla den 1 juli 2022 och tillämpas från och med samma datum. De ändringar som innebär att ämnesbetyg ska införas började gälla den 15 juli 2022 och ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025.

Ämnesbetygsreformen påverkar även ordningen för prövning och ny reglering gällande prövning i komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå har införts i skollagen med anledning av reformen. I stället för att som tidigare pröva mot de kunskapskrav som gäller för kurser ska en prövning ske mot betygskriterierna för en nivå i ett visst ämne. En person ska också kunna göra en prövning på en viss nivå i ett ämne utan att ha betyg från lägre nivåer i ämnet.

Även om de nya bestämmelserna i 20 kap. 40 a och 40 b §§ skollagen om prövning i ämnen och nivåer i komvux på gymnasial nivå trädde i kraft i juni 2022 ska de, som nämnts ovan, tillämpas på utbildningar som påbörjas först efter den 30 juni 2025. Det har dock införts en övergångsbestämmelse som innebär att den som har påbörjat en utbildning före den 1 juli 2025 får genomgå prövning inom komvux enligt de äldre bestämmelserna. En sådan prövning ska få göras senast den 30 juni 2030 hos en huvudman som erbjuder utbildning

⁴ Prop. 2021/22:36.

på en nivå som motsvarar den kurs som prövningen gäller.⁵ Detta innebär att det under en period kommer finnas möjlighet att genomföra prövningar både i nivåer i ämnen och i kurser.

Ämnesbetygsreformen innebär även ändring av regleringen av prövning i gymnasieförordningen (2010:2039). På samma sätt som inom komvux har ändringar i de bestämmelser som rör prövning införts och de trädde i kraft den 1 januari 2024. Även dessa bestämmelser ska börja tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. Övergångsbestämmelserna är desamma som för komvux.⁶

11.2.2 Avgift för prövning

Huvudmannen för utbildningen får ta ut en avgift av den som vill genomföra en prövning. Avgiften får uppgå till högst 500 kronor.⁷ Det finns dock ett antal tillfällen då huvudmannen inte har rätt att ta ut en avgift

- när den som har gått ut grundskolan och inte uppfyllt de betygskriterier som minst ska ha uppfyllts i årskurs 9 i det ämne som prövningen gäller,
- när en elev i gymnasieskolan som har fått betyget F på den kurs eller i det grundskoleämne som prövningen gäller, eller som inte fått betyg i kursen eller grundskoleämnet för att det inte har funnits underlag för bedömning på grund av elevens frånvaro – det vill säga att eleven fått streck i kursen eller ämnet,
- när en elev inom komvux på grundläggande nivå har fått betyget Icke godkänt på den kurs prövningen gäller,
- när en elev inom komvux på gymnasial nivå har fått betyget F på den kurs prövningen gäller,
- när den som efter avslutad kurs inom komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå inte har nått upp till betyget Godkänt,
- när den som efter avslutad kurs inom komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå inte har nått upp till betyget E,

⁵ Lag (2022:147) om ändring i skollagen (2010:800).

⁶ Förordning (2023:654) om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039).

⁷ Förordningen (1991:1124) om avgifter för prövning inom skolväsendet.

- när den som efter avslutad kurs inom komvux i svenska för invandrare (sfi), eller motsvarande utbildning för den som har rätt att delta i sådan utbildning, inte har nått upp till betyget Godkänt, och
- när en elev inom komvux som inom ramen för en kurs går igenom en prövning efter validering.

Avgifterna för prövning är inte i första hand tänkta att utgöra en kostnadstäckning för huvudmannen, utan utgöra en spärr mot ogenomtänkta anmälningar för prövning från elevens sida.⁸ Avgiften på 500 kronor har varit oförändrad sedan 1995, med en tillfällig sänkning under pandemiåren 2021–2022.

11.2.3 Prövning i gymnasieskolan

Det finns olika bestämmelser för prövning i gymnasieskolan beroende på om den prövande är elev i gymnasieskolan eller inte.

Prövning för den som är elev i gymnasieskolan

En elev i gymnasieskolan har rätt att genomgå prövning vid den egna skolenheten i alla kurser eller ämnen och de nivåer som ingår i elevens individuella studieplan. Eleven har även rätt att vid den egna skolenheten genomgå prövning i det gymnasiearbete som ingår i elevens individuella studieplan. Detta om eleven inte tidigare har fått betyg på kursen, nivån i ämnet eller gymnasiearbetet eller om eleven har fått betyget F.⁹ I det fall en kurs eller en nivå i ett ämne inte ges vid elevens skolenhet, går det inte att ta med den i den individuella studieplanen och prövning kan inte heller genomföras i kursen eller nivån i ämnet.

En elev på ett introduktionsprogram kan genomgå prövning för betyg i grundskoleämnena som ingår i elevens individuella studieplan. Prövningen kan då organiseras av gymnasieskolan.¹⁰

⁸ SOU 2010:96, *Riktiga betyg är bättre än höga betyg*, s. 153.

⁹ 8 kap. 24 § gymnasieförordningen.

¹⁰ Enligt Skolverket följer detta av 8 kap. 24 § gymnasieförordningen, jfr Skolverket allmänna råd (SKOLFS 2022:417) om betyg och prövning.

Elever inom gymnasieskolan har även rätt att genomgå en provning inom komvux i de kurser eller nivåer i ämnen som eleven inte har fått godkända betyg på i gymnasieskolan eller komvux.¹¹

Prövning för den som inte är elev i gymnasieskolan

Den som inte är elev i gymnasieskolan men vill ha betyg därifrån har rätt att genomgå provning i alla kurser eller ämnen i de nivåer som får finnas på ett nationellt program. Det gäller dock inte de kurser eller ämnen som bara får anordnas på vissa utbildningar, exempelvis kurser i ämnet specialidrott samt kurser i ämnet dansteknik för yrkesdansare. Rätten till provning gäller även personer som inte tillhör gymnasieskolans målgrupp. Rätten gäller också gymnasiearbetet. Provning får endast genomföras i de kurser eller nivåer i ämnen som anordnas vid den aktuella skolenheten eller, när det gäller gymnasiearbetet, utbildning inom det kunskapsområde som gymnasiearbetet avser.¹² Den som inte är elev i gymnasieskolan kan göra en provning även om personen tidigare har fått ett godkänt betyg på kursen eller nivån i ämnet.

11.2.4 Prövning i komvux

En person som är bosatt i Sverige och vill ha betyg från komvux ska ha möjlighet att genomgå provning i alla kurser och i alla ämnen och på samtliga nivåer i dessa ämnen inom komvux som det sätts betyg på och i komvuxarbetet.¹³ Detta gäller även personer som tidigare har fått betyg på kursen eller den nivå i ämnet provningen gäller, komvuxarbetet, ett gymnasiearbete eller ett gymnasiearbete i anpassad gymnasieskola. Den som fortfarande är elev i gymnasieskolan eller anpassad gymnasieskola får dock inte genomgå provning på en kurs, eller en viss nivå i ett ämne, eller i ett komvuxarbete, om eleven har fått minst betyget E på kursen eller den aktuella nivån, gymnasiearbetet eller gymnasiearbetet i anpassad gymnasieskola. Provning får enbart göras hos en huvudman som anordnar utbildning i kursen eller ämnet på den nivå som provningen gäller eller, när det gäller kom-

¹¹ 20 kap. 40 a och 40 b §§ skollagen.

¹² 8 kap. 25 § gymnasieförordningen.

¹³ 20 kap. 40 § och 40 a § skollagen.

vuxarbete, utbildning inom det kunskapsområde som komvuxarbetet avser. Det är även möjligt att göra prövning inom sfi.¹⁴

En enskild utbildningsanordnare som anordnar utbildning motsvarande komvux kan på uppdrag av en annan juridisk person anordna prövning i de kurser, ämnen och nivåer i ämnen som den har betygsrätt i och för de personer som uppdragsgivaren utser. En folkhögskola som anordnar utbildning motsvarande komvux i sfi kan anordna prövning i de kurser som den har betygsrätt i.¹⁵ Kriminalvården får anordna prövning för intagna i kurser eller nivåer i ämnen i utbildning som motsvarar komvux.¹⁶

11.3 Utformningen av en prövning

En prövning är som tidigare nämnts en bedömning av en persons kunskaper i förhållande till de betygskriterier som finns i kursplaner eller ämnesplaner. Utfallet av prövningen dokumenteras i ett betyg. Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt betygen ska sättas.¹⁷ Av detta följer att det är en lärare som ansvarar för utformningen av prövningen och beslutet om betyg efter en prövning. Statens skolverk (Skolverket) har tagit fram allmänna råd med kommentarer som är rekommendationer om hur huvudmän, rektorer och lärare bör eller kan arbeta med att genomföra prövning.¹⁸

Prövningar kan utformas på olika sätt beroende på kursens eller ämnets karaktär och vilken information som läraren behöver för att kunna göra en rättvisande bedömning av den prövandes kunskaper. För att läraren ska kunna sätta ett så rättvisande och rättssäkert betyg som möjligt behöver prövningen ge ett brett underlag. Underlaget behöver omfatta tillräckligt mycket i det centrala innehållet för att ge en bra bild av vilket betyg som bäst motsvarar den prövandes kunskaper i kursen eller ämnet.

Den prövandes kunskaper ska bedömas i förhållande till alla delar av betygsskalan. Prövningen ska till exempel inte bara ske mot betyg

¹⁴ 20 kap. 40 § skollagen.

¹⁵ 6 kap. 1 och 16 §§ förordningen om vuxenutbildning.

¹⁶ 24 kap. 10 § skollagen och 5 kap. 15 § förordningen om vuxenutbildning.

¹⁷ 3 kap. 16 § skollagen.

¹⁸ Skolverkets allmänna råd (SKOLF5 2022:417) om betyg och prövning. Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och prövning.

E utan mot hela betygsskalan i de delar av komvux där det finns flera godkända betygssteg¹⁹.

Inför prövning är det viktigt att den prövande får information om hur genomförandet kommer att gå till, exempelvis tid, omfattning och kostnader. Skolverket framhåller att kommuners erbjudande av prövning kan vara olika mellan gymnasieskolan och komvux. Myn-digheten menar att det är rimligt att erbjudanden om prövning för elever i gymnasieskolan inte behöver ges lika ofta som erbjudanden om prövning för elever inom komvux eftersom utbildning där ska bedrivas kontinuerligt under året.²⁰ Därav kan det finnas goda skäl för gymnasieskolorna att samla prövningarna till termins- eller kurs-slut, vilket på samma sätt inte är tillämpligt inom komvux.

11.4 Hur vanligt är det med prövning?

Det finns ingen specifik statistik över förekomsten av prövning. Skolverket har dock publicerat en promemoria om elever och studie-resultat i komvux under 2022 där ett avsnitt om prövning ingår.²¹ Där framgår att 20 900 kursdeltagare på grundläggande och gymna-sial nivå inom komvux har genomgått prövning under 2022. Det är ovanligt med prövningar på grundläggande nivå. Av alla inrapporte-rande kursdeltagare på grundläggande nivå gjorde bara 1 procent en prövning inom kursen under 2022. Prövning var något vanligare inom komvux på gymnasial nivå, där drygt 2 procent av alla kursdeltagare som registrerats gjorde en prövning. I statistiken ska en kursdeltagare tolkas som en individ som genomgår en prövning. Det innebär att av de 20 900 kursdeltagare som är inrapporterade kan en individ ha genom-gått flera prövningar och därmed varit kursdeltagare flera gånger.

Det framgår vidare att andelen kursdeltagare som genomgår pröv-ning har ökat något jämfört med 2021. Detta innebär att den sänkta avgiften mellan 2021–2022 endast medfört en marginell ökning av antalet prövningar under dessa år. I utredningens korrespondens med Skolverket framhåller myndigheten att tillförlitligheten i uppgifterna avseende komvux är hög, men för gymnasieskolan finns det en viss

¹⁹ Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och prövning, s. 53.

²⁰ Ibid.

²¹ Skolverket (2023), *Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning 2022, beskrivande statistik*.

osäkerhet i uppgifterna. Uppgifter om prövning avseende gymnasieskolan har därför inte publicerats.

11.4.1 Vilka kurser är det som provas?

I den ovan nämnda rapporten anger Skolverket att de 10 vanligaste kurserna på gymnasial nivå där prövning gjordes var engelska 6, engelska 5, svenska som andraspråk 3, svenska som andraspråk 1, matematik 2b, vård- och omsorgsarbete 1, matematik 1b, matematik 3c, samhällskunskap 1b och matematik 2c.

I samtal med enskilda kommuner har utredningen tagit del av deras statistik över genomförda prövningar. Här framgår det tydligt att den övervägande majoriteten av prövningarna är på gymnasial nivå och inom utbildning som ger behörighet till högre studier. Det förekommer även prövningar inom gymnasiala yrkesämnen, främst inom vårdområdet, men i betydligt mindre omfattning.

Detta överensstämmer med de slutsatser som tidigare utredningar dragit vad gäller fördelningen av prövningar mellan olika ämnesområden.²²

11.5 Syftet med en prövning

Det kan finnas flera anledningar till att en person vill ha sina kunskaper prövade. En anledning kan vara att personen har skaffat sig kunskaper utanför skolväsendet, men vill ha kunskaperna bedömda och dokumenterade i relation till skolväsendets system. En annan anledning kan vara att personen behöver komplettera sina betyg inför en ansökan till fortsatt utbildning. De två typerna av kompletteringar av betyg som finns inför en ansökan till fortsatt utbildning är behörighetskomplettering och konkurrenskomplettering.²³

Behörighetskomplettering innebär att en person inför en ansökan kompletterar med godkänt betyg i en kurs som krävs för att uppfylla kraven för grundläggande eller särskild behörighet till en utbildning. Konkurrenskomplettering innebär att en person kompletterar ett eller flera betyg för att höja sitt meritvärde vid ansökan. Meritvärdet kan höjas både genom att den sökande efter prövning får ett högre

²² SOU 2010:96, *Riktiga betyg är bättre än höga betyg*, s. 147.

²³ UHR.se (2024), *Betygsurval* och avsnitt om *Betygskomplettering*, hämtad 24-01-19.

betyg i en kurs som ingår i gymnasieexamen från gymnasieskolan eller komvux (utbyteskomplettering) och genom att den sökande kompletterar sina betyg med en kurs som ger meritpoäng (meritpoängskomplettering).

11.5.1 Kritik mot möjligheten till konkurrenskomplettering

Möjligheten att genom prövning konkurrenskomplettera betyg har kritiserats vid ett antal tillfällen. Inom ramen för det så kallade VALUTA-projektet²⁴ genomfördes en prognosstudie bland personer som avslutade gymnasieskolan 1997–2000 och som sökte till läkar- och civilingenjörsutbildningar.²⁵ Syftet var bland annat att undersöka innebörden av konkurrenskomplettering. Studien visade bland annat att betygsförändringar som en följd av kompletteringar bestod av ”tomma” betygsenheter som inte svarade mot bättre resultat inom högskoleutbildningarna. I studien anges också att en möjlig kompletterande förklaring till att betygen betingar ett allt lägre prognosvärde kan vara att eleverna allt bättre lär sig att utnyttja systemets möjligheter. Exempel på detta kan vara att eleven väljer till en eller flera lätta kurser i avsikt att höja jämförelsetalet, eller en elev som har läst fördjupningskurser i ett ämne väljer att pröva för ett högre betyg i baskursen för samma ämne direkt efter avslutad gymnasieutbildning.

Frågan om konkurrenskompletteringen vara eller icke vara har också lyfts i tidigare utredningar. 2016 års Tillträdesutredning föreslog att betyg som i efterhand har kompletterats i syfte att höja meritvärdet inte längre ska få användas i urvalet till högskolan.²⁶ Skälen för detta var enligt utredningen bland annat att tidigare studier visar att betyg som i efterhand har höjts har ett sämre prognosvärde än betyg direkt från gymnasieskolan och att komplettera betygen i efterhand bidrar till en förlängd studietid. Dock skulle det finnas ett undantag när underkända betyg har höjts till ett godkänt betyg. I detta fall skulle det nya betyget räknas in i meritvärdet.

²⁴ Gustafsson J. (2005), *Validering av den högre utbildningens antagningssystem*.

²⁵ Cliffordson C. (2005), *De målrelaterade betygens prognosförmåga*.

²⁶ SOU 2017:20, *Tillträde för nybörjare – ett öppnare och enklare system för tillträde till högskolan*.

11.6 Prövning kan innebära stora kostnader för kommuner

Det är inte ovanligt att vuxna väljer att vid upprepade tillfällen genomgå prövning hos olika huvudmän i skilda delar av landet.²⁷ Vid samtal med kommunernas vuxenutbildning har utredningen också fått exempel på hur svagheter i systemet kan användas för att maximera möjligheterna till högre betyg, även om det nya högre betyget inte nödvändigtvis reflekterar ökade kunskaper. För kommuner som behöver hantera många prövningar kan detta innebära betydande kostnader. Enligt beräkningar från Skolverket på de faktiska kostnaderna för kommuner att genomföra prövning kan summan uppgå till 1 500–3 000 kronor i en kurs. Avgiften som kommunen som högst får ta ut täcker därmed som regel inte kommunernas egna kostnader för prövning.²⁸

För lärare kan prövningar innebära en tillfälligt ökad arbetsbelastning. Det krävs tid för planering och förberedelser och som regel gör lärare prövningen vid sidan om sitt ordinarie uppdrag. Om ett stort antal prövningar ska genomföras kan det därmed innebära en administrativ börda för läraren och vara organisatoriskt och ekonomiskt betungande för kommunen.

Det är även möjligt för en individ att inom komvux genomgå prövning i samma kurs i andra kommuner än sin hemkommun. En kommun kan inte neka en prövning med hänvisning till att den prövande har en annan hemkommun. Det försvårar ytterligare förutsättningarna för kommunerna att planera och organisera för prövningar. Samtidigt har kommuner inte rätt till interkommunal ersättning från hemkommunen för de kostnader som uppstår i samband med prövningen. Det kan i praktiken innebära att den kommun som genomför prövningen avsätter tid och resurser för personer som inte är hemmahörande i den egna kommunen, en ordning som i övrigt skiljer sig från praxis inom komvux, där det är hemkommunen eller det samverkansområde individen är hemmahörande i som har ansvar för utbildning.

²⁷ Skolverket (2020), *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning 2020*.

²⁸ Skolverket (2016), *Redovisning av insatser inom yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning och lärlingsutbildning för vuxna år 2015*.

11.7 Prövning och validering

En funktion som ligger nära prövning är validering. Enligt skollagen avses med validering en strukturerad process som innehåller en fördjupad kartläggning och en bedömning som syftar till ett erkännande av en persons kunnande oberoende av hur det förvärvats.²⁹ I dag kan inte betyg sättas som ett direkt resultat av en validering, utan valideringen måste i så fall följas av en prövning.³⁰

Valideringsdelegationen 2015–2019 angav att en validering inom vuxenutbildningen alltid ska ske gentemot uppställda kunskapsmål i kurs- och ämnesplaner för att kunna betraktas som en validering.³¹ Jämför man Valideringsdelegationens definition av validering med skollagens definition av prövning ser man att de två funktionerna ligger nära varandra.

En avgörande skillnad mellan prövning och validering är att prövning ska ske mot hela betygsskalan i en kurs (A–F), medan valideringens grundprincip är att bedöma om en individ har kunskaper som minst motsvarar uppsatta kunskapsmål för kursen. Valideringsdelegationen menar att om valideringens grundprincip översätts till de två funktionerna validering och prövning inom vuxenutbildningen så innebär det att valideringen bör intyga att elevens kunnande minst motsvarar den lägsta godtagbara kunskapsnivån, det vill säga kunskapskraven för betyget E.³² Valideringsdelegationen föreslog också att rektor efter en genomförd validering som visat att personen har tillräckliga kunskaper i en kurs för att nå upp till minst kunskapskraven för betyget E skulle kunna utfärda ett betyg utan efterföljande prövning.

Värt att notera är att kunskapskrav har bytts ut mot betygskriterier efter att Valideringsdelegationen lämnade sina förslag. Detta påverkar dock inte kärnan i Valideringsdelegationens uppfattning, att en validering ska ske gentemot fastställda mål eller kriterier i gällande betygssystem.

²⁹ 20 kap. 42 § skollagen.

³⁰ 20 kap. 43 § skollagen.

³¹ SOU 2019:69, *Validering – för kompetensförsörjning och livslångt lärande*, s. 319.

³² Ibid, s. 329.

11.8 Utredningens utgångspunkter och förslag

Enligt direktivet ska, som tidigare nämnts, utredningen ta hänsyn till förslagen i propositionen som behandlar den så kallade ämnesbetygsreformen. Det innebär att några av utredningens förslag och bedömningar utgår från den situation som kommer att råda för utbildningar som påbörjas den 1 juli 2025 då bestämmelserna om ämnesbetyg kommer att börja tillämpas. Utredningens uppdrag är att se över ordningen för provning i komvux, gymnasieskolan och anpassad gymnasieskola. Utredningens förslag är dock i första hand fokuserade på att lösa de utmaningar som finns i samband med provningar vid komvux. Provning i gymnasieskolan och anpassad gymnasieskola berörs dock av förslagen kring ändring av avgiften för provning samt begränsningen i antal provningar under en viss tidsperiod för provande som inte är elever vid gymnasieskolan.

Det finns även möjlighet för elever i grundskolan och specialskolan att genomgå provning. Skolformerna ligger dock utanför utredningens uppdrag och har därför inte varit en del i utredningens arbete med de förslag som följer av detta kapitel.

Utformningen av möjligheterna till provning befinner sig i ett spänningsfält mellan individens möjligheter till ett livslångt lärande i den ena änden, och de problem som redovisats ovan i form av höga administrativa kostnader för kommunerna och en urholkning av betygens värde i samband med ansökan till vidare studier i den andra. Lärande är något som sker under hela livet och möjligheten till provning för att kunna få eller höja ett betyg ska värnas. Samtidigt ser utredningen att åtgärder behöver införas som minskar kommunernas kostnader och arbetsbelastning i samband med provningar, som kan skapa bättre organisatoriska förutsättningar att genomföra provningar och öka betygens prognosvärde inför fortsatta studier.

Utredningens uppfattning är att de problem som i dag förknippas med provning förefaller att framför allt ha anknytning till provningar som sker med syftet att konkurrenskomplettera betyg. En möjlig åtgärd hade därför kunnat vara att starkt begränsa eller stoppa möjligheterna till konkurrenskomplettering genom provning. Detta hade kunnat ske till exempel genom att koppla möjligheterna till provning till behörigheten till att delta i utbildning.³³ Detta skulle dock innebära att enskilda som faktiskt ökat sina kunskaper inom en kurs eller

³³ 20 kap. 20 § första stycket andra punkten skollagen.

ett ämne man redan har betyg i inte skulle kunna tillgodoräkna sig denna kunskapsökning inför ansökan till vidare studier. Samtidigt kommer förändringar inom betygssystemet som påverkar möjligheten att konkurrenskomplettera på det sätt som är möjligt i dag. För utbildningar som startar efter den 1 juli 2025 kommer ämnesbetyg att sättas, där betyget i den högsta nivån avgör betyget för ämnet. Detta gör att det inte blir möjligt att ”pröva om” betyg i lägre nivåer för att påverka meritvärdet. Utredningen väljer därför att inte föreslå ett stopp för möjligheten till konkurrenskomplettering helt, utan lämnar flera enskilda förslag som sammantaget leder till en avvägd förändring av dagens system för prövning.

11.8.1 Avgiften för prövning höjs till 1 000 kronor

Utredningens förslag: Avgiften för prövning inom kommunal vuxenutbildning, gymnasieskola och anpassad gymnasieskola ska höjas till 1 000 kronor per prövning.

Avgiften för prövning ska erläggas i den prövandes hemkommun. I de fall prövning genomförs vid en fristående gymnasieskola ska avgiften erläggas hos den huvudmannen.

Hur mycket en huvudman får ta ut i avgift av den enskilde att genomföra en prövning regleras i förordningen (1991:1124) om avgifter för prövning inom skolväsendet. Nivån på avgiften har varit 500 kronor sedan 1995. Som angetts tidigare är syftet med avgiften inte i första hand att utgöra en kostnadstäckning för huvudmannen, utan utgöra en spärr mot ogenomtänkta anmälningar för prövning från elevens sida. Kommuner som utredningen har haft dialog med framför dock att det generellt är dyrt att genomföra prövning, och att det är särskilt dyrt att tillhandahålla prövning inom yrkesutbildningar.

Den som inte är elev i gymnasieskolan men vill ha betyg därifrån har rätt att genomgå prövning i alla kurser som får finnas på ett nationellt program. Om en person har deltagit i utbildning utanför skolväsendet, exempelvis en arbetsmarknadsutbildning, och vill pröva i samtliga yrkeskurser som motsvarar utbildningen inom en yrkesutbildning och för varje kurs erlägga 500 kronor, kan det bli kostsamt för individen. För kommunen som genomför prövningen kan det dock innebära betydande kostnader, exempelvis i form av lönekostnader,

lokalkostnader eller om tjänsten behöver upphandlas. Uppskattningar från Skolverket på kommunernas kostnader för provning visar att de uppgår till 1 500–3 000 kronor.³⁴ Avgiften på 500 kronor motsvarar därmed inte kommunernas kostnader.

Prövade verksamhetspoäng får inte heller inräknas i kommunens redovisning av riktade statsbidrag. Om det sker kan provningen betraktas som dubbelt finansierad om utbildningsinsatsen redan be- kostats eller upphandlats av annan juridisk person.

Även om avgiften inte syftar till att fullt ut finansiera kommu- nens kostnader menar utredningen att eftersom avgiften inte har jus- terats på drygt 30 år är det motiverat att den nivå som kommunernas högst får ta ut i avgift höjs för att bättre motsvara deras kostnader. Som tidigare redovisats hade en tillfällig sänkning av dagens avgift ingen märkbar effekt på andelen anmälda provningar. Detta antyder att det avsedda avskräckande syftet med avgiften inte heller fungerar, vilket motiverar en höjning av avgiften. Avgiften får dock inte bli så hög att den skapar svårigheter för vissa grupper att pröva sina kunskaper på grund av ekonomiska förutsättningar. Om avgiften på 500 kronor omräknas till dagens penningvärde uppgår summan till 893 kronor, vilket är en förändring på 79 procent.³⁵ Utredningen bedömer att av- giften bör höjas till 1 000 kronor per provning. Bedömningen av av- giftsnivån är en avvägning mellan den enskildes möjlighet att betala avgiften och kommuners förutsättningar att få en balans i de faktiska kostnaderna att tillhandahålla provningstillfällen.

Utredningen lämnar nedan ett antal förslag som syftar till att hem- kommunens överblick över provningar ska öka. Som ett led i detta menar utredningen också att avgiften för provning som huvudregel ska erläggas i den prövandes hemkommun. I de fall en provning ska genomföras hos en annan huvudman kan kommunen använda avgiften för att ersätta hela eller delar av kostnaden hos den andra huvud- mannen i form av interkommunal ersättning. I de fall provningen genomförs vid en fristående gymnasieskola där den prövande inte är elev, ska avgiften erläggas hos huvudmannen för den fristående gym- nasieskolan, precis som i dag.

Vidare lämnar utredningen förslag på ytterligare ändringar i för- ordningen om avgifter för provning inom skolväsendet. Utredningen

³⁴ Skolverket (2016), *Redovisning av insatser inom yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning och lärlingsutbildning för vuxna år 2015*.

³⁵ Värdet avser augusti 2023 och baserar sig på Statistiska centralbyråns (SCB) konsument- prisindex (KPI).

föreslår att begreppet kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning tas bort och ersätts av kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå. Dessutom föreslår utredningen att begreppet särskilt anordnad prövning tas bort och ersätts med prövning. Detta då prövning är det begrepp som används av huvudmän och av Skolverket.

11.8.2 Prövning ska i första hand ske inom ett primärt samverkansområde

Utredningens förslag: Rätten till prövning ska finnas kvar, men i första hand gälla för kurser, ämnen och nivåer i ämnen som anordnas inom hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet.

Om kursen, ämnet eller nivån i ämnet inte anordnas i hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet får en individ genomgå prövning hos annan huvudman. Hemkommunen ska då erlagga interkommunal ersättning till den huvudman där prövningen genomförs.

Motsvarande ska gälla för prövning av komvuxarbete.

Ansökan om prövning ska alltid skickas till hemkommunen.

Enligt 20 kap. 40 och 40 a § skollagen och 8 kap. 25 § gymnasieförordningen kan en individ begära att få genomgå prövning i alla kommuner som tillhandahåller de avsedda kurserna eller nivåerna i ämnen. Det är inte möjligt för en kommun att neka en individ prövning med hänvisning till att den prövande har en annan hemkommun. Det innebär att resurser från den kommun som genomför prövningen tas i anspråk för invånare från andra kommuner. Det kan vara ett problem för kommunen om den upplever svårigheter att genomföra prövning, exempelvis av tids- eller resursskäl. Utredningen har haft en dialog med kommuner som under vissa perioder på året upplever ett ökat tryck från individer som vill genomgå prövning, men som inte är hemmahörande i kommunen. Dessa kommuner ger uttryck för att det finns en så kallad prövningsturism. Under denna period, som bland annat sammanfaller med semestertider, får kommunerna en kraftigt ökad arbetsbelastning som kan vara en utmaning att planera och organisera för. Även andra kommuner som utredningen har haft

dialog med – och som inte upplever en prövningsturism – känner oro över både de kostnader och resurser som krävs för att genomföra prövningar.

För att ge kommuner bättre förutsättningar att organisera för prövning föreslår utredningen att rätten för enskilda att få sina kunskaper prövade kvarstår, men att rätten begränsas geografiskt. I första hand ska en enskild endast ha rätt till prövning i hemkommunen eller i det primära samverkansområdet.³⁶ Om ämnet eller nivån som ska provas inte anordnas i vare sig hemkommunen eller i det primära samverkansområdet ska den enskilde kunna genomföra prövning hos annan huvudman. Det som avgöra om en nivå i ett ämne ska anses vara anordnad hos en huvudman ska utgå från den tidpunkt då den som ska göra prövningen vill genomföra den. Ansökan om prövning ska alltid skickas till hemkommunen, oavsett var den genomförs.

Genom att begränsa rätten att fritt ansöka om prövning hos olika huvudmän och kanalisera ansökan om prövning via hemkommunen skapas bättre förutsättningar för både hemkommun och andra huvudmän att få överblick och kontroll över prövningarna.

Utredningen anser också att samma förfarande ska gälla prövning av komvuxarbete, det vill säga i första hand hos hemkommunen eller i det primära samverkansområdet och i andra hand hos annan huvudman.

Vid prövning hos annan huvudman ska hemkommunen betala interkommunal ersättning till den andra kommunala huvudmannen.

Utredningen bedömer att förslaget kommer leda till att det i huvudsak är hemkommunen som kommer att genomföra prövningar. I förekommande fall kommer dock hemkommunen att stå för kostnaderna för prövning som genomförs hos en annan huvudman när ämnet och nivån inte anordnas av hemkommunen.

För den som är elev i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska bestämmelserna fortsatt gälla, om att prövningen sker vid den egna skolenheten i alla kurser (enligt den äldre lydelsen), ämnen, nivåer i ämnen, grundskoleämnena och det gymnasiearbete som ingår i elevens individuella studieplan enligt 8 kap. 24 § gymnasieförordningen.

³⁶ 2 kap. 2 § skollagen.

11.8.3 Rätten till prövning bör begränsas

Utredningens förslag: Det ska införas ett tak för hur många prövningstillfällen per kurs eller nivå inom ett ämne som en individ får genomföra under en viss tid. Det ska vara tillåtet med upp till två prövningstillfällen per kurs eller nivå i ett ämne under en period av sex månader. Begränsningen gäller för prövning inom kommunal vuxenutbildning samt prövning vid gymnasieskola för den som inte är elev vid skolan.

Enligt gällande lagstiftning finns det ingen begränsning i hur många prövningar per kurs eller nivå i ett ämne en individ får genomgå. För elever i gymnasieskolan är rätten styrd till att prövningen ska ske vid den egna skolenheten, men det finns inte heller här någon begränsning i hur många prövningstillfällen som får genomföras.³⁷ Det är även tillåtet att genomgå en prövning trots att individen sedan tidigare har ett godkänt betyg i kursen eller nivån i ämnet.

Det kan finnas olika skäl till att en person vill genomgå prövning, och möjligheten till prövning ska värnas. Däremot, om en elev behöver genomföra många prövningstillfällen i samma kurs eller nivå under en kort tid, antingen för ett uppnå godkänt betyg eller för att höja ett befintligt betyg, väcks frågan om resurserna används på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Liksom framgår tidigare av detta kapitel kan prövningen vara en omfattande process som tar mycket tid i anspråk. För att läraren ska kunna sätta ett rättvisande och rättsäkert betyg behöver prövningen ge ett brett underlag. Särskilda förberedelser kan även krävas i vissa yrkeskurser för att den prövande på ett säkert sätt ska kunna använda avancerad utrustning för att kunna visa sina kunskaper eller för att garantera säkerheten för exempelvis kunder eller patienter.

Utredningen menar att det bör införas en begränsning i hur många gånger prövningar per kurs eller nivå i ett ämne som en individ får genomföra. Enligt skollagen är prövning en bedömning av den prövandes kunskaper, som ska resultera i ett betyg. Syftet är således att pröva individens faktiska kunskaper. För prövande som genomgår flera prövningstillfällen i samma kurs eller ämne under en kort period finns det en risk att resultatet av prövningen avgörs av en slump-

³⁷ Se 8 kap. 24 § gymnasieförordningen.

mässig variation eller att samma underlag för prövning används av flera huvudmän, inte nödvändigtvis de kunskaper och färdigheter som den prövande besitter vid prövningstillfället. Prövning är ingen enkel genväg till ett betyg. Den som vill genomgå prövning behöver oftast på egen hand förbereda sig inför prövningstillfället utan lektioner med lärare. Därför kan det för prövande som genomgår prövning i en kurs eller nivå i ett ämne den saknar betyg i eller har fått betyget F, många gånger vara mer fördelaktigt att gå om den delen av utbildningen.

Utredningen anser att införande av ett tak för hur många prövningstillfällen per kurs eller nivå i ett ämne som en individ får genomföra är ett bra komplement till den ovan beskrivna geografiska begränsningen av rätten till prövning. Även om det är en inskränkning av dagens möjlighet till prövning anser utredningen att möjligheten att pröva samma kurs eller nivå i ett ämne upp till två månader per sexmånadersperiod, där tidsperioden räknas från det datum personen för första gången genomgår prövning på den aktuella nivån i ämnet och sex månader framåt från detta datum, både är tillräckligt generöst och på ett realistiskt sätt svarar mot den arbetsinsats som krävs av individen för att klara en prövning.

Om denna begränsning skulle gälla endast för prövning vid komvux, finns en risk att det beskrivna problemet med prövningsturism skulle riskera att hamna inom gymnasieskolan. Av den anledningen ska motsvarande begränsning för prövningen i gymnasieskolan gälla i de fall den prövande inte är elev vid gymnasieskolan.

Genom förslaget att ansökan om prövning alltid görs hos hemkommunen skapas en förutsättning för att hemkommunen kan ha överblick över hur många gånger en individ ansöker om prövning.

11.8.4 Validering utan prövning ska kunna leda till betyget E

Utredningens förslag: En person som vid en validering har bedömts ha tillräckliga kunskaper i en kurs eller en nivå i ett ämne för att nå upp till minst betygskriterierna för betyget E ska av rektor kunna ges betyget E utan att eleven genomgår prövning.

En förutsättning för att rektor ska kunna ge betyget E efter en validering är att valideringen är genomförd av legitimerad lärare eller i samråd med legitimerad lärare enligt 3 kap. 16 § skollagen (2010:800).

Utredningens bedömning: I de fall en validering bedöms kunna leda till betyget E ska eleven informeras om de konsekvenser utfärdandet av betyget innebär för möjligheterna till högre betygssteg i samma kurs eller samma nivå inom ett ämne.

Möjligheten för rektor att utfärda betyget E utan prövning ska endast kunna ske i samband med validering och inte grundat på betyg eller intyg från studier vid folkhögskola eller studier i utlandet.

Validering är en strukturerad process som innehåller en fördjupad kartläggning och en bedömning som syftar till ett erkännande av en persons kunnande oberoende av hur det förvärvats. Kartläggningen och bedömningen ska dock enligt Valideringsdelegationen alltid ske gentemot uppställda kunskapsmål i kurs- och ämnesplaner för att kunna betraktas som en validering. I praktiken innebär det att individens kunnande ska bedömas utifrån de betygskriterier som finns på en kurs eller nivå i ett ämne, och inte som vid en inledande kartläggning³⁸ vara av mer översiktlig karaktär för att utan begränsningar kunna överblicka tidigare förvärvat kunnande.

I dag kan en validering inte leda fram till ett betyg utan efterföljande prövning. I stället har en person som genomgått en validering få sina kunskaper dokumenterade i ett intyg.

Eftersom en validering ska genomföras med utgångspunkt i centralt innehåll och betygskriterier för ett ämne och dess nivåer finns det stora likheter mellan validering och prövning. En avgörande skill-

³⁸ 20 kap. 8 § skollagen.

nad är att en prövning ska ske mot alla betygssteg och alla nivåer i ett ämne.

Valideringsdelegationen föreslog som tidigare nämnts att rektor skulle kunna utfärda betyget E efter validering, utan efterföljande prövning, om den validerade personen hade bedömts ha tillräckliga kunskaper i en kurs för att nå upp till minst kunskapskraven för betyget E. Valideringsdelegationens förslag återfanns dock inte i den efterföljande propositionen. Utredningen har tagit del av remissvaren som rör det aktuella förslaget och kan konstatera att majoriteten av inkomna remissvar var positiva till förslaget. Ett antal remissinstanser var dock kritiska. En grund för kritiken var risken för att rektor skulle utfärda ett betyg grundat på en validering som genomförts av icke legitimerade lärare. En annan farhåga med förslaget var att en individ efter att ha fått betyget E grundat på en validering inte skulle vara behörig till samma kurs vid komvux om ett högre betyg skulle behövas, till exempel för meritvärde vid ansökan till högre studier.

Utredningen anser att det finns goda skäl för att återigen lämna förslag om att rektor ska kunna utfärda betyget E utan efterföljande prövning, grundat på resultatet av en validering. Till att börja med finns redan en motsvarande möjlighet för en rektor inom gymnasieskolan³⁹, och fram till 2002 var det också möjligt för en rektor inom komvux att utfärda betyget E utan prövning.

Enligt direktiven ska utredningen överväga om det kan införas åtgärder för att minska kommunernas kostnader och arbetsbelastning i samband med prövningar. En sådan åtgärd skulle vara att inte kräva att en validering som visar att en person har kunskaper som motsvarar betygssteget E på en nivå måste övergå i en prövning mot alla betygssteg på alla nivåer. Utredningen bedömer att en möjlighet att utfärda betyget E direkt efter en validering skulle spara avsevärda resurser för huvudmännen och dessutom ge ett bättre erkännande till individens kunnande oavsett hur dessa kunskaper tillägnats.

I dag har en person rätt att efter en validering få sina kunskaper dokumenterade i ett intyg. Utredningen är av uppfattningen att statusen för intyg efter validering är mycket osäker inom arbetslivet. Valideringsdelegationen visade också på att efterfrågan på intyg är låg, både bland elever och arbetsgivare. Vidare finns det också arbetsgivare som kräver betyg för anställning. Av den anledningen anser

³⁹ 8 kap. 27 § gymnasieförordningen.

utredningen att möjligheten att utfärda betyget E grundat på resultatet av en validering har en stor betydelse för kompetensförsörjningen.

Utredningen är av uppfattningen att många individer, bland annat yrkesverksamma som vill kompetensväxla, inte i första hand strävar efter höga betyg, utan efter att få det kompetensbevis som betyget utgör. För personer som har skaffat sig ett kunnande till exempel genom arbetslivserfarenhet, kan en validering som leder fram till ett godkänt betyg vara ett mycket bra alternativ.

Validering har varit föremål för flera utredningar, och nämns ofta som en mycket viktig åtgärd inom arbetet med kompetensförsörjningen. Samtidigt är det en återkommande fråga hur användningen av validering kan utvecklas ytterligare. Utredningen anser att möjligheten att låta en validering utgöra grunden för ett godkänt betyg förtydligar valideringens roll och höjer dess status.

Utredningen vill dock peka på några viktiga förutsättningar för att förslaget ska bli framgångsrikt. Den första är att valideringar hos huvudmannen faktiskt är en strukturerad process och sker mot uppställda betygskriterier och centrala mål för olika nivåer i ett ämne. För att säkerställa detta ska det endast kunna vara valideringar som genomförts av legitimerad lärare, eller av annan lärare i samråd med legitimerad lärare som ska kunna utgöra grunden för rektor att utfärda betyget E efter validering. Här ska samma principer som vid betygssättning tillämpas.⁴⁰ Huvudmannen måste även säkerställa att det inte sker en sammanblandning mellan inledande kartläggning, validering och provning.

Vidare kommer det behövas insatser från studie- och yrkesvägledare i samband med valideringen. I de fall en individ får betyget E efter en validering stängs möjligheterna till fortsatta studier mot högre betyg på den aktuella nivån. Det måste därför göras tydligt för individen att det i förekommande fall finns ett val mellan att få ett betyg E på en viss nivå direkt efter en validering, eller att inte ta det betyget, utan att fortsätta studierna mot ett högre betyg/högre nivå, alternativt att göra en provning. I och med införandet av ämnesbetyg kommer dock några av de negativa effekterna som remissinstanserna till Valideringsdelegationens förslag lyfte försvinna. I systemet med kursbetyg påverkade ett E på kursen direkt meritvärdet för personen. I systemet med ämnesbetyg kan en person som fått betyget E på en

⁴⁰ 13 kap. 16 § skollagen.

nivå i ett ämne både välja att studera på en eller flera högre nivåer i ämnet eller att göra en prövning, för att på så sätt höja betyget i ämnet.

Valideringsdelegationen föreslog som nämnt ovan också att rektor skulle kunna utfärda betyget E baserat på betyg eller intyg från studier vid folkhögskola eller studier i utlandet. Utredningen delar dock inte Valideringsdelegationens uppfattning i denna fråga, och föreslår inte att rektor ska kunna utfärda betyget E på dessa grunder.

När det gäller intyg från folkhögskola så är utredningen medveten om att folkhögskolans motsvarandebedömning uppfyller betygsriterierna för godkänt inom ämnen som ger grundläggande behörighet till högre studier. Samtidigt är syftet med motsvarandebedömningen att utgöra en möjlighet till alternativa vägar till högre utbildning. För detta ändamål finns en särskild urvalsgrupp vid ansökan till högskolan för personer med grundläggande behörighet från folkhögskola. Om personer med intyg från folkhögskola gavs en möjlighet att automatiskt få ett kompletterande betyg från komvux skulle det innebära en möjlighet att konkurrera i två urvalsgrupper samtidigt. Samma möjlighet skulle inte omvänt ges till personer med betyg från gymnasieskolan eller komvux, vilket skulle leda till en orättvis situation vid antagningen till högre utbildning.

I fråga om personer med intyg eller betyg från studier i utlandet skulle en sådan möjlighet riskera att leda till mycket svåra bedömningar av innehåll och nivåer i utländska utbildningar, inte minst om det skulle förväntas av rektor att göra dessa bedömningar. Här ser utredningen en stor risk för både en administrativ belastning och ökad rättsosäkerhet.

Även om utredningen inte anser att betyg eller intyg från studier vid folkhögskola eller i utlandet direkt ska kunna ligga till grund för ett betyg finns det inga hinder att en person med dessa kunskaper ansöker om en prövning för att på det sättet få sina kunskaper bedömda. Utredningen menar därför att det sammantaget inte finns skäl för att lämna ett förslag med innebörden att betyg eller intyg från studier vid folkhögskola eller i utlandet ska kunna ligga till grund för ett utfärdande av betyg E.

12 Uppföljning och utvärdering

12.1 En delegation för uppföljning av nya reformer ska inrättas

Utredningens förslag: En kommitté i form av en delegation inrättas med uppdrag att implementera, följa upp och utvärdera nya reformer inom gymnasial yrkesutbildning för vuxna. Delegationen ska följa upp och utvärdera den beslutade pilotverksamheten med en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå. Delegationen ska även verka för att kommande och planerade reformer när det gäller gymnasial yrkesutbildning för vuxna bidrar till en förbättrad kompetensförsörjning och att utbildningen håller en hög kvalitet. Delegationen ska vara ett rådgivande organ till regeringen i frågor om yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna.

Delegationen ska bestå av företrädare för berörda aktörer, till exempel huvudmän, myndigheter, organisationer som verkar inom vuxenutbildningen och arbetsmarknadens parter. Delegationen ska ha ett sekretariat.

Delegationen ska verka under åren 2025–2028.

I detta betänkande föreslås flera reformer som kommer att innebära både stora och små förändringar i den gymnasiala yrkesutbildningen för vuxna. Förslagen innefattar en reformerad lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning (komvux), ett mer långsiktigt och flexibelt statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning (statsbidrag för yrkesvux), en ny yrkesskola för vuxna och förtydligande bestämmelser om stöd i komvux.

Till de föreslagna reformerna ska läggas redan beslutade reformer, som planering och dimensionering av komvux och gymnasieskolan samt skyldigheten för kommuner att erbjuda inledande kartläggning och validering i komvux. Dessutom har regeringen initierat

en pilotverksamhet med yrkesutbildning på gymnasial nivå som ska inledas under 2024.

Även om reformerna syftar till en bättre fungerande gymnasial yrkesutbildning för vuxna, innebär de en utmaning, för kommuner, arbetslivet och arbetsmarknadens parter och för statliga myndigheter. Samtidigt är en lyckad implementering avgörande för att reformerna ska bli framgångsrika.

Utredningen har under många möten med bland annat kommuner noterat att prioriteringar och urval till utbildningar i komvux ofta uppfattas som svåra att göra av huvudmännen. Det handlar både om svårigheter att tolka bestämmelserna om prioritering och urval men även om praktiska svårigheter vid tillämpningen av bestämmelserna. Dagens bestämmelser om prioritering och urval är relativt nya, från 2021, och det kan därför handla om att huvudmännen inom komvux behöver mer kunskap om hur bestämmelserna ska tolkas och tillämpas. Det kan dock även handla om att bestämmelserna är svåra att tillämpa i praktiken.

Utredningen anser att ett väl fungerande urval av sökande till en utbildning både hänger samman med prövningen av sökandes behörighet vad gäller förutsättningarna att tillgodogöra sig utbildningen och att den sökande får vägledning inför sitt studieval. Om alla delar i ansöknings- och antagningskedjan fungerar väl, är sannolikheten större att de sökande är väl förberedda inför utbildningen, vilket i sin tur sannolikt ger bättre genomströmning och färre avbrott från utbildningen. Utredningen anser inte att en översyn av hela ansöknings- och antagningskedjan ingår i utredningens uppdrag, men anser ändå att frågan är så angelägen att den behöver ses över. Utredningen föreslår därför att delegationen närmare ska se över hur processen från ansökan till antagning fungerar i komvux, och vid behov lägga förslag om hur den kan fungera bättre. I en sådan översyn bör även de förslag som utredningen lagt fram, om urval till såväl lärlingsutbildning som vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov, utvärderas.

För individer kan inrättandet av en ny yrkesskola innebära att utbildningsmöjligheterna för vuxna blir svårare att överblicka. De nya urvalsreglerna för lärlingsutbildning inom komvux och yrkesskolan kan också bidra till att tillgången till delar av vuxenutbildning försämras för grupper som i dag prioriteras. Det kan därför finnas skäl att följa upp hur väl vuxna känner till och har tillgång till olika yrkesutbildningar.

Utredningen bedömer att det mest ändamålsenliga är att uppföljning och utvärdering sker samlat för alla reformer – både de som utredningen föreslår men även tidigare beslutade reformer, som bland annat pilotverksamheten med yrkesutbildning på gymnasial nivå som Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) ansvarar för och dimensioneringsreformen. Reformerna är tänkta att tillsammans verka för en bättre fungerande yrkesutbildning för vuxna, och då är det även rimligt att de följs upp och utvärderas samlat. Det är också viktigt att detta sker i samverkan med berörda aktörer, främst kommuner, arbetslivet inklusive arbetsmarknadens parter, organisationer inom vuxenutbildningen och myndigheter.

Utredningen föreslår därför att det inrättas en kommitté i form av en delegation med uppdrag att följa upp och utvärdera nya reformer inom gymnasial yrkesutbildning för vuxna. Delegationen bör även tillsammans med berörda myndigheter verka för implementering av reformerna. Uppdraget bör även inbegripa yrkesutbildning inom komvux som anpassad utbildning. Arbetet bör ske i samverkan med andra aktörer, i första hand ansvariga statliga myndigheter. Ett övergripande syfte med delegationen bör vara att verka för att kommande och nyligen genomförda reformer inom gymnasial yrkesutbildning för vuxna bidrar till en förbättrad kompetensförsörjning. Delegationen bör bland annat även få i uppgift att

- särskilt följa upp och utvärdera pilotverksamheten med yrkesutbildning på gymnasial nivå, och – utifrån erfarenheterna av pilotverksamheten – vid behov föreslå förändringar i den föreslagna yrkesskolan,
- följa upp och utvärdera övriga reformer inom yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå,
- bidra till implementeringen av de nya reformerna inom yrkesutbildning för vuxna,
- främja dialog och samverkan mellan kommunala huvudmän, utbildningsanordnare och arbetsliv på lokal och regional nivå,
- följa upp hur sammanhållna yrkesutbildningar används och fungerar inom komvux på gymnasial nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå,

- följa upp hur väl vuxna känner till och har tillgång till olika yrkesutbildningar,
- identifiera hinder och andra problem, till exempel brister i samverkan mellan kommuner och arbetsliv, i gränssytorna mellan de olika yrkesutbildningarna för vuxna,
- se över hela kedjan från ansökan till antagning, inklusive behörighetsprövning och prioriterings- och urvalsbestämmelserna,
- vid behov föreslå förbättringar inom ansöknings- och antagningskedjan så att sökande som antas till utbildning är bättre förberedda för utbildningen, och
- vara ett rådgivande organ till regeringen i frågor om yrkesutbildning på gymnasial nivå, till exempel genom att påtala eventuella behov av åtgärder från regeringens sida.

Utöver detta kan regeringen överväga om delegationens arbete även bör omfatta reformer inom yrkesutbildningen i gymnasieskolan.

När det gäller delegationens sammansättning bör den i första hand bestå av företrädare för huvudmän, myndigheter, organisationer som verkar inom vuxenutbildningen och arbetsmarknadens parter. Regeringen bör även överväga att knyta en referensgrupp med företrädare för olika politiska partier till delegationen liksom en referensgrupp bestående av de relevanta myndigheter och organisationer som inte kan beredas plats i delegationen. Delegationen bör ha ett sekretariat.

Delegationen bör få verka under reformernas första år, förslagsvis cirka fyra år från 2025. Pilotverksamheten är tänkt att inledas under andra halvan 2024 och bör ha kommit i gång ordentligt under 2025, som därmed kan vara ett lämpligt startår. De reformer som utredningen föreslår ska enligt utredningens förslag inledas 2026. Andra reformer, som till exempel dimensioneringsreformen, kommer att inledas innan delegationen inleder sitt arbete.

Utredningen har som ett alternativt förslag övervägt om en eller flera myndigheter bör ges i uppdrag att implementera, följa upp och utvärdera reformer inom yrkesutbildningen för vuxna. De reformer som föreslås är dock både så stora och omfattande att utredningen bedömer att det behövs ett större grepp. Därför är en delegation den bästa lösningen. Utredningen bedömer även att det är en fördel om uppföljning och utvärdering inte enbart görs av de ansvariga myndig-

heterna själva, i första hand Statens skolverk och MYH, utan av en fristående aktör. Företrädare för dessa myndigheter kan dock ingå i delegationen. Genom att inrätta en delegation kan implementering, uppföljning och utvärdering dessutom göras samlat för alla reformer, snarare än att varje reform följs upp separat. Eftersom samtliga reformer i stor utsträckning har samma övergripande mål: en förbättrad kompetensförsörjning till arbetslivet, kan en samlad implementering, uppföljning och utvärdering vara en fördel. Detta inte minst då den kan belysa eventuella problem när det gäller gränsytan och eventuella överlappningar mellan de olika utbildningarna.

Delegationen bör regelbundet, förslagsvis varje år, redovisa sitt arbete och vid behov lägga författningsförslag och andra förslag när det gäller yrkesutbildning för vuxna.

13 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

13.1 Ikraftträdande av förslagen om yrkesskola

Utredningens förslag: Den föreslagna lagen och förordningen om yrkesskolan ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas för första gången på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2026.

Den föreslagna förordningen om utbildning inom yrkesskolan som uppdragsutbildning ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas för första gången på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2026.

Utredningen föreslår även följdändringar i ett antal förordningar. De föreslagna ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2026 och ska tillämpas från samma datum. Detta gäller ändringarna som föreslås i förordningen (2007:990) med instruktion för Högskolans överklagandenämnd, förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program, studiestödsförordningen (2000:655), förordningen (2007:991) med instruktion för Överklagandenämnden för högskolan, förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan, förordningen (2011:1162) med instruktion för Myndigheten för yrkeshögskolan, förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande och högskoleförordningen (1993:100).

Den föreslagna lagen och förordningen om yrkesskolan bör träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas för första gången på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2026. Ikraftträdandet bör ske innan bestämmelserna för första gången ska tillämpas för att Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) med stöd av lagen ska kunna

fatta beslut om ansökningar om godkännande av utbildningar från utbildningsanordnare och om statligt stöd för sådana utbildningar. I budgetpropositionen för 2024 föreslog regeringen en ny pilotverksamhet med yrkesutbildning för vuxna som ska utgå från yrkeshögskolemodellen.¹ Pilotverksamheten ska enligt förslaget ha ett liknande upplägg som utredningens förslag om yrkesskola och kommer sannolikt till stor del erbjuda samma typer av utbildningar. Pilotverksamheten ska enligt regeringens förslag pågå från 2024 till och med 2026. Lagen och förordningen om yrkesskolan bör enligt utredningens förslag träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2026. Det skulle innebära att den nya yrkesskolan och pilotverksamheten överlappar under pilotverksamhetens sista år.

Utredningen bedömer att en sådan överlappning vore lämplig. Detta för att det inte ska uppstå ett glapp mellan de utbildningar som bedrivs i de båda utbildningsformerna. Utredningen utgår från att utbildningarna i pilotverksamheten i de flesta fall kommer att vara minst ett år men sällan eller aldrig kortare än sex månader. Det innebär att utrymmet för att starta nya utbildningar i pilotverksamheten under 2026 kommer att vara mycket litet. För att det inte ska uppstå ett utbildningsglapp under 2026 är det därför lämpligt att yrkesskolan startar under det året.

För att möjliggöra uppdragsutbildningar inom yrkesskolan bör även den föreslagna förordningen om utbildning inom yrkesskolan som uppdragsutbildning träda i kraft vid samma tidpunkt som regleringen om yrkesskolan. Detta för att förordningen ska kunna tillämpas på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2026. De följdändringar som utredningen bedömer är nödvändiga att genomföra, i ett antal ändringsförfattningar, bör även träda i kraft den 1 januari 2026.

¹ Prop. 2023/24:1, *Budgetpropositionen för 2024*, Utgiftsområde 16, avsnitt 4.5.3.

13.2 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser till skollagen

Utredningens förslag: Förslaget om ändringar i skollagen (2010:800) gällande bestämmelser avseende specialpedagogisk kompetens inom kommunal vuxenutbildning ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum.

Förslagen om införandet av bestämmelser om lärlingsutbildning i skollagen ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum.

Förslagen om ändringar i skollagen vid mottagande och antagning av sökande samt rätt till fullföljande av utbildning till sammanhållna yrkesutbildningar ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum.

Förslaget om ny bestämmelse i skollagen för utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum.

Detsamma gäller förslaget om ändringar i bestämmelserna om prövning samt de nya bestämmelserna om möjlighet för rektor att besluta om betyget E efter validering i skollagen.

Förslaget om ändring i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (2022:147) om ändring i skollagen (2010:800) ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum.

De ändringar i skollagen som i övrigt föranleds av utredningens förslag ska också träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum.

De förslagna bestämmelserna i skollagen (2010:800) bör träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum. Utredningen bedömer att det är lämpligt att ändringarna i skollagen genomförs vid samma tidpunkt. Ändringarna är angelägna att genomföra, inte minst för att förbättra kompetensförsörjningen.

Den reglering som föreslås gällande sammanhållna yrkesutbildningar skulle visserligen vara lämplig att införa tidigare, med ett ikraftträdande den 1 januari eller 1 juli 2025. Detta för att harmoniera med redan beslutade förändringar i skolförfattningarna avseende bestämmelser om sammanhållna yrkesutbildningar. Utredningen bedömer dock att det skulle innebära en för snäv tidsram för att möjliggöra

ändringarna i skollagen och de följdändringar som behövs i anslutande förordningar. Utredningen föreslår därmed att även att dessa bestämmelser ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum. Detta då det behövs tid för Regeringskansliet att bereda förslagen och för de berörda skolmyndigheterna att förbereda inför de nya reformerna. De förberedelser som behövs inkluderar informationsinsatser till elever och huvudmän inom vuxenutbildningen, stöd- och informationsmaterial från berörda myndigheter, i första hand Statens skolverk (Skolverket).

Enligt utredningens förslag ska regleringen om lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning (komvux) flyttas från förordningen (2016:937) om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning till skollagen och i vissa delar till förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning. Förslagen innebär bland annat en ny bestämmelse om att avtal om lärlingsutbildning ska slutas mellan huvudmannen och arbetsplatsen samt ett utökat krav på innehållet i ett utbildningskontrakt. Vidare innebär förslaget nya urvalsregler i förordningen om vuxenutbildning och en möjlighet för arbetsgivare att välja ut lärlingar införs i skollagen. Utredningen bedömer att ett ikraftträdande den 1 januari 2026 ger berörda skolmyndigheter, kommuner och arbetsgivare möjlighet till förberedelse inför regleringens införande utan att tidpunkten sätts för långt fram i tiden.

Gällande den ändrade regleringen för genomförande av provning har utredningen tagit övergångsbestämmelserna i propositionen *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*² i beaktande. Dessa övergångsbestämmelser innebär att den som har påbörjat utbildning inom gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, komvux på gymnasial nivå eller komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå före den 1 juli 2025 ska få genomgå provning inom komvux enligt bestämmelserna i 20 kap. 40 § skollagen i den äldre lydelsen.³ En sådan provning ska få göras senast den 30 juni 2030 hos en huvudman som erbjuder utbildning på en nivå som motsvarar den kurs som provningen gäller. För att det ska vara tydligt hur utredningens förslag förhåller sig till dessa elever föreslås en ändring i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (2022:147) om ändringar i skollagen. Detta så att det blir tydligt att de föreslagna ändringarna för

² Prop. 2021/22:36, *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*.

³ Lydelse enligt SFS 2022:1317.

genomförande av prövning även ska tillämpas på den som får genomgå prövning i kurser enligt äldre bestämmelse.

13.3 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser av förslag till ny statsbidragsförordning

Utredningens förslag: Den föreslagna förordningen om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska träda i kraft den 1 juli 2025 och tillämpas för första gången i fråga om statsbidragsåret 2026.

Genom förordningen upphävs förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Det ska införas en övergångsbestämmelse som innebär att den upphävda förordningen fortfarande ska tillämpas för statsbidrag som har beviljats före ikraftträdandet.

Det ska även införas en övergångsbestämmelse som innebär att statsbidrag även får lämnas för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå som bedrivs enligt äldre bestämmelser om kurser, om en elev har påbörjat en kurs eller en sammanhållen yrkesutbildning före den 1 juli 2025 och äldre bestämmelser gäller för utbildningen. I sådant fall ska det som anges i förordningen om ämnen och nivåer i ämnen även gälla för sådana kurser.

Enligt övergångsbestämmelserna ska statsbidrag för utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025 dock efter den 30 juni 2030 endast lämnas enligt bestämmelserna i förordningen.

Genom förordningen upphävs förordningen (2023:603) om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning vid företagsetableringar och företagsexpansioner. Den upphävda förordningen ska enligt övergångsbestämmelser fortfarande gälla för statsbidrag som har beviljats före ikraftträdandet.

Den föreslagna förordningen om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning (statsbidrag för yrkesvux) bör träda i kraft den 1 juli 2025 och tillämpas för första gången i fråga om statsbidragsåret 2026. Det föreslagna datumet för ikraftträdande bedöms vara

nödvändigt för att ansökningarna om statsbidrag för yrkesvux ska kunna anpassas till de nya bestämmelserna.

Tillämpningen av den nya statsbidragsförordningen och tillämpningen av ändringarna i skollagen gällande lärling måste samordnas och därför föreslås att bestämmelserna i skollagen ska träda i kraft och börja tillämpas vid samma tidpunkt som den föreslagna nya förordningen ska börja tillämpas för statsbidraget. Detta innebär att den i statsbidragsförordningen införda regleringen om statsbidrag vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov även kan börja tillämpas från den 1 januari 2026.

Utredningen har övervägt om besluten om grundbidrag inom statsbidrag för yrkesvux bör samordnas med de regionala planeringsunderlagen som Skolverket ska ta fram var tredje år. Planeringsunderlagen ska användas av huvudmän för att kunna göra en kontinuerlig anpassning av utbudet av gymnasial utbildning inom både komvux och gymnasieskolan. Detta så att det överensstämmer både med elevernas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Samordningen skulle kunna ske genom att skjuta på ikraftträdandet av den nya statsbidragsförordningen ett år.

Utredningen ser dock inget skäl till att senarelägga ikraftträdandetidpunkten. Grundbidraget ska enligt utredningens förslag räknas upp automatiskt var tredje år och fördelas mellan kommunerna utifrån den vuxna befolkningens storlek. Varken storleken på eller fördelningen av grundbidraget kommer därmed att påverkas av innehållet i de regionala planeringsunderlagen. Däremot kommer planeringsunderlagen att vara relevanta för fördelningen av tilläggsbidraget inom statsbidraget för yrkesvux. Dessa ska dock enligt förslaget beslutas för ett år i taget. Någon samordning behövs därför inte.

Genom förordningen upphävs förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Den upphävda förordningen ska enligt övergångsbestämmelsen fortfarande gälla för statsbidrag som har beviljats före ikraftträdandet.

Utredningen bedömer att det även behövs ytterligare övergångsbestämmelser. Statsbidrag ska även få lämnas för yrkesutbildning inom komvux på gymnasial nivå eller komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå som bedrivs enligt äldre bestämmelser om kurser, om en elev har påbörjat en kurs eller en sammanhållen yrkesutbildning före den 1 juli 2025 och äldre bestämmelser gäller för ut-

bildningen. I sådant fall ska det som anges i förordningen om ämnen och nivåer i ämnen även gälla för sådana kurser.⁴

Enligt övergångsbestämmelserna ska statsbidrag för utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025 dock efter den 30 juni 2030 endast lämnas enligt bestämmelserna i förordningen om statsbidrag för yrkesvux. Efter detta datum är det således endast möjligt att erhålla statsbidrag för ämnen och nivåer i ämnen. Det ska dock även efter detta datum vara möjligt att få statsbidrag för vissa i förordningen angivna kurser. Detta då det enligt den föreslagna förordningen om statsbidrag för yrkesvux även fortsatt ska vara möjligt att kombinera svenska som andraspråk på grundläggande nivå och stödjande insatser på sådant sätt som anges i förordningen.

Genom förordningen upphävs dessutom, i en övergångsbestämmelse, förordningen (2023:603) om statsbidrag för yrkesinriktad vuxenutbildning vid företagsetableringar och företagsexpansioner. Den upphävda förordningen gäller fortfarande för statsbidrag som har beviljats före ikraftträdandet.

13.4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser av förslag till ändringar i övriga lagar och förordningar

Utredningens förslag: Övriga lagförslag ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum. Detta gäller föreslagna ändringar i lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning och lagen (1982:80) om anställningsskydd.

Utredningen föreslår även ändringar i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning. Ändringarna rör i huvudsak urval till lärlingsutbildning, lärlingsråd, innehåll i utdraget ur betygskatalogen, examensbevis, komvuxbevis och om intyg om en elev avbryter den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsutbildningen. Ändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från datum.

Utredningen föreslår att det även ska införas bestämmelser om en allmän examen i förordningen om vuxenutbildning. Bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 2026. I övergångsbestäm-

⁴ Se även punkten 11 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning i lydelse enligt SFS 2023:655. Skolverket får enligt övergångsbestämmelserna i nämnda punkt meddela föreskrifter om i vilka fall kurser enligt de ämnesplaner som gäller för utbildning som påbörjats före den 1 juli 2025, motsvaras av nivåer i ämnen enligt ämnesplaner som gäller för utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025.

melserna ska anges att en sådan allmän examen får, utöver betyg i ämnen, innehålla betyg som satts på kurser enligt de ämnesplaner som gäller utbildning som påbörjats före utgången av juni 2025. På samma sätt som för en yrkesexamen eller en högskoleförberedande examen får inte en sådan examen innehålla nivåer och kurser som motsvarar varandra. Statens skolverk bör, enligt övergångsbestämmelser, få meddela ytterligare föreskrifter om innehållet i en sådan examen.

Förslaget om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039) och ändring i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till förordningen (2023:654) om ändring i gymnasieförordningen ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum.

Förslaget om ändringar i förordningen (1991:1124) om avgifter för provning inom skolväsendet ska träda i kraft den 1 januari 2026. Det ska införas en övergångsbestämmelse som innebär att 1 § i den äldre lydelsen får tillämpas till senast den 30 juni 2030. Vid provning inom kommunal vuxenutbildning är det då den provandes hemkommun som får ta ut avgiften av den provande.

Utredningen bedömer att det behöver göras tillägg och ändringar i ett antal lagar och förordningar, som följd av den föreslagna lagen och förordningen om yrkesskolan, men även på grund av att vissa bestämmelser från förordningen statsbidrag om regional yrkesinriktad vuxenutbildning flyttas till skollagen respektive förordningen om vuxenutbildningen. De föreslagna bestämmelserna bör träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från samma datum.

Utredningen bedömer att även dessa ändringar är angelägna att genomföra, inte minst för att förbättra kompetensförsörjningen, men även för att bestämmelserna bör kunna börja tillämpas vid samma tidpunkt. Samtidigt behövs tid för Regeringskansliet att bereda förslagen och för de berörda skolmyndigheterna att förbereda inför de nya reformerna. De förberedelser som behövs inkluderar informationsinsatser till elever och huvudmän inom vuxenutbildningen, stöd- och informationsmaterial från berörda myndigheter, i första hand Skolverket.

Utredningen föreslår att arbetsgivare ska kunna anställa lärlingar inom komvux genom en lärlingsanställning. Detta genom att lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning ändras så att även vuxna elever i komvux omfattas. Utredningen bedömer även att arbets-

marknadens parter bör ingå en principöverenskommelse om villkoren för gymnasiala lärlingsanställningar. En sådan överenskommelse kan i sin tur innebära att lagen om gymnasial lärlingsanställning kan behöva ändras. Det skulle dock vara en fördel om alla ändringar i skollagen kan träda i kraft samtidigt den 1 januari 2026. Om arbetsmarknadens parter kan nå en överenskommelse under 2024, bör detta vara möjligt även om det skulle innebära behov av ytterligare lagändringar.

Utredningen föreslår att bestämmelserna om en allmän examen i komvux ska träda i kraft den 1 januari 2026. Dessa förslag innebär bland annat att utbildning från yrkesskolan kan tillgodoräknas i en examen från komvux. Vid den föreslagna tidpunkten för ikraftträdande kommer elever att studera inom komvux i det ämnesutformade systemet men det kan även finnas personer som tidigare har fått kursbetyg inom gymnasieskolan eller komvux, då de kan ha fått både kurs- och ämnesbetyg under sin studietid. För att inte heller dessa elevers möjligheter att slutföra eller komplettera sin utbildning ska minska bör även den allmänna gymnasieexamen, i likhet med vad som kommer att gälla för yrkes- och högskoleförberedande gymnasieexamen från komvux, kunna innehålla både kurs- och ämnesbetyg. Utredningen bedömer därmed att det i en övergångsbestämmelse till förordningen om vuxenutbildning ska anges att en allmän examen får, utöver betyg i ämnen, innehålla betyg som satts på kurser enligt de ämnesplaner som gäller utbildning som påbörjats före utgången av juni 2025. På samma sätt som för en yrkesexamen eller en högskoleförberedande examen får inte en sådan examen innehålla nivåer och kurser som motsvarar varandra. Skolverket bör få meddela ytterligare föreskrifter om innehållet i en sådan examen.

Förslaget om ändringar i förordningen (1991:1124) om avgifter för provning inom skolväsendet ska träda i kraft vid samma tidpunkt som förslagen om ändringar i skollagen gällande provning. Det föreslås en övergångsbestämmelse som innebär att för den som har påbörjat utbildning inom gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, komvux på gymnasial nivå eller komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå före den 1 juli 2025 får bestämmelsen i 1 § i den äldre lydelsen tillämpas fram till senast den 30 juni 2030. Vid provning som genomförs inom komvux är det då den prövandes hemkommun som får ta ut en avgift av den som vill genomgå provning. För att det ska vara tydligt hur utredningens förslag förhåller sig till de elever som enligt tidigare övergångsbestämmelser har rätt att genomgå provning

i kurser föreslås en ändring i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till förordning om ändring i förordningen (2023:654) om ändringar i gymnasieförordningen. Detta så att det blir tydligt att de förslagna ändringarna för genomförande av prövning även ska tillämpas på den som får genomgå prövning i kurser enligt äldre bestämmelser.

14 Konsekvenser

I detta avsnitt redogör utredningen för konsekvenserna av utredningens förslag. Vilka konsekvenser som ska utredas framgår av kommittéförordningen (1998:1474), av förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning och av utredningens direktiv.

Av 14–15 a §§ kommittéförordningen framgår att en utredning ska redovisa vilka konsekvenser förslagen i betänkandet får för kostnader eller intäkter för staten, kommuner, regioner, företag eller andra enskilda. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. När det gäller kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner ska utredningen föreslå en finansiering. Om förslagen har betydelse för den kommunala självstyrelsen, ska konsekvenserna i det avseendet beskrivas. Det samma gäller när ett förslag har betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

Av 6–7 §§ i förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning anges att det ska framgå av konsekvensutredningen vilka alternativa lösningar som finns samt vad konsekvenserna blir om inga åtgärder vidtas. Där anges vidare att det ska framgå vem eller vilka som berörs av regleringen och om regleringen överensstämmer med EU-rätten.

Av utredningens direktiv (dir. 2022:84) framgår att utredningens förslag ska analyseras utifrån det nationella jämställdhetspolitiska målet där ett delmål är jämställd utbildning. Utredaren ska vidare redovisa konsekvenserna av förslagen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vidare ska utredningen redogöra för konsekvenser i förhållande till EU:s dataskyddsförordning.

Det finns därmed en konsekvensbedömning, en så kallad integritetsanalys, av förslagets konsekvenser för dataskydd när detta är relevant.

Utredningen har analyserat konsekvenserna av förslagen utifrån de ovan angivna perspektiven. Utredningen lämnar dock ett stort antal förslag inom ett flertal områden, och har för tydlighetens skull valt att nedan enbart redovisa konsekvensanalyser inom de områden utredningen bedömer att lämnade förslag får konsekvenser. I de fall något konsekvensperspektiv inte finns angivet under ett visst förslagsområde beror det på att utredningen bedömer att de lämnade förslagen inte har några konsekvenser ur det perspektivet.

14.1 Konsekvenser av förslagen om en ny yrkesskola

14.1.1 Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås

Svensk arbetsmarknad behöver fler personer som har yrkeskompetens motsvarande gymnasial nivå eller kvalifikationer motsvarande SeQF-nivå 4 enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande. I dag erbjuds yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna främst inom kommunal vuxenutbildning (komvux). När det gäller komvux på gymnasial nivå ska de som har störst behov av utbildning prioriteras. Detta innebär att personer som redan har en gymnasieexamen eller ett arbete inte alltid ges möjlighet att läsa en yrkesutbildning inom komvux.

Arbetsmarknadens parter anser att dimensioneringen och utbudet av gymnasial yrkesutbildning inte i tillräcklig utsträckning matchas mot kompetensbehovet. De önskar också få ett större inflytande över utbildningsinnehållet.¹

Andelen ungdomar som väljer yrkesprogram på gymnasiet är inte tillräckligt hög för att motsvara behovet av arbetskraft. Enligt Svenskt Näringslivs senaste rekryteringsenkät, är det från yrkesutbildningar på gymnasial nivå som svenska företag uppger att de helst vill rekrytera medarbetare. Om inte utbudet motsvarar efterfrågan inom flera branscher, riskerar tillväxten i svenska företag att hämmas.

Utredningen föreslår att det ska inrättas en ny utbildningsform för vuxna på gymnasial nivå. Utbildningsformen föreslås kallas yrkes-

¹ LO och Svenskt Näringsliv (2021), *Därför måste vi satsa på yrkesutbildning*.

skola. Syftet med den nya utbildningsformen är att öka och bredda utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna. Utbildningarna ska svara mot arbetslivets kompetensbehov. Arbetslivet ska ges inflytande över utbud och utbildningsinnehåll. Yrkesskolan ska vara ett komplement till befintliga gymnasiala yrkesutbildningar för vuxna.

Ett nytt offentligt omställningsstudiestöd infördes 2022 i syfte att stärka arbetstagares ställning på arbetsmarknaden. Omställningsstudiestödet gör det möjligt för människor att välja att satsa på omställning eller kompetensutveckling. Stödet får lämnas för utbildning som kan antas stärka individens framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. De förbättrade möjligheterna att studera väntas ge en ökad efterfrågan på många utbildningar för vuxna, inte minst yrkesinriktade utbildningar. En tänkbar målgrupp för den nya yrkesskolan skulle kunna vara personer som vill karriärväxla eller behöver ställa om för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Även individer som inte får tillgång till efterfrågad yrkesutbildning via sin hemkommun kan vara en målgrupp. Till viss del kan målgrupperna för yrkesskolan och komvux vara överlappande.

14.1.2 Alternativa förslag

Ett alternativ till en ny utbildningsform är att komvux ges bättre förutsättningar att bedriva yrkesutbildningar för vuxna inom de branscher där utbudet är inte är tillräckligt eller helt saknas. Komvux skulle då även behöva ha möjlighet att riksrekrytera studerande och ges möjlighet till en mer långsiktig finansiering. Om arbetslivet skulle ges möjlighet att utöva inflytande över utbud och utbildningsinnehåll på samma sätt som föreslås i yrkesskolan, skulle det krävas förändringar i det regelverk som omgärdar komvux.

I enlighet med önskemål från arbetsmarknadens parter skulle det också krävas ett reellt ökat inflytande på kursinnehållet i en utbildning och också möjlighet till snabb anpassning av innehållet utifrån arbetslivets behov. Utredningens uppdrag i tilläggsdirektivet innebär dock att det ska skapas en ny utbildningsform som följer samma modell som yrkeshögskolan. Utifrån det uppdrag som utredningen har, och de förutsättningar som det innebär, bedömer utredningen alltså att flera av huvuddragen i utredningens förslag om en ny yrkes-

skola är givna på förhand. Liksom utredningen argumenterar för i kapitlet om yrkesskola, är dock förslaget om en statligt finansierad yrkesskola i många avseenden ett bättre alternativ än om motsvarande utbildning skulle erbjudas inom komvux.

När det gäller förslaget om en ny allmän examen i komvux, där bland annat betyg från yrkesskolan ska kunna ingå, har utredningen övervägt en alternativ lösning som finns redovisad i kapitlet om yrkesskola.

14.1.3 Samhällsekonomiska konsekvenser

Etableringen av en ny, statligt finansierad yrkesskola kommer att innebära nya kostnader, både för utbildningsplatser och studiestöd. En utbildningsplats beräknas i genomsnitt kosta 70 000 kronor per år, exklusive medfinansiering från berört arbetsliv samt 71 000 kronor i studiestöd. Detta medför sammanlagt 141 000 kronor per plats och år i kostnader. Utredningen föreslår att yrkesskolan ska omfatta 1 700 platser det första året (2026), 2 500 platser 2027 och 3 000 platser 2028. Detta innebär en kostnad för staten på 240 miljoner kronor 2026, 353 miljoner kronor 2027 och 423 miljoner kronor 2028.

Utredningen föreslår att finansieringen för yrkesskolan tas från andra statligt finansierade utbildningar för vuxna, i första hand det statliga stödet till yrkesutbildningar på gymnasial nivå (så kallat yrkesvux), men även från yrkeshögskolan och universitet och högskolor. Den nya utbildningsformen kan både förväntas locka personer som annars inte skulle ha studerat, men även dem som annars skulle studerat inom en annan skol- eller utbildningsform för vuxna. Detta gäller bland andra sökande som annars skulle ha studerat inom en yrkesutbildning inom komvux. Vid urval till yrkesskolan kommer dock sökande med goda förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen att prioriteras. Detta kommer sannolikt att innebära att sökande med grundläggande behörighet till universitet, högskola och yrkeshögskola antas till utbildningen – en kategori som i hög grad annars skulle ha sökt sig till eftergymnasial utbildning. Detta innebär i sin tur ett minskat söktryck till universitet, högskola och yrkeshögskola, vilket gör det rimligt att resurser överförs från dessa utbildningsformer till yrkesskolan.

Utredningen föreslår därför att yrkesskolan finansieras genom att anslaget till utbildning inom yrkesvux, yrkeshögskolan och hög-

skolor och universitet minskas med motsvarande belopp som yrkesskolan kostar. Hälften av summan bör tas från yrkesvux och en fjärdedel från yrkeshögskolan respektive högskolan och universitet. Det bör dock åter påpekas att ett breddat utbildningsutbud – där dessutom delvis andra sökande än i dag kommer att prioriteras vid urval till utbildningen – kommer att innebära en ökad efterfrågan på yrkesutbildning för vuxna. Därför är det rimligt att staten tillför ytterligare resurser till yrkesutbildningen för vuxna, jämfört med i dag. Syftena med förslagen, främst en förbättrad kompetensförsörjning till arbetslivet, kan heller inte nås fullt ut om inte staten tillför ytterligare resurser. Hur mycket som bör tillföras är dock inte möjligt att förutsäga. Efterfrågan på utbildning för vuxna styrs till stor del av konjunkturen, vilken är mycket svår att förutse annat än på kort sikt.

Utredningen föreslår ett statsbidrag till utbildningsanordnare för utbildning i branschskolor inom yrkesskolan. Detta bidrag ska utgöra en del av det totala anslaget till yrkesskolan, som beräknats ovan. Några kostnader för studiestöd tillkommer dock inte eftersom utbildning i branschskolorna ska vara en del av utbildningen i yrkesskolan. Bidraget innebär att platskostnaderna för de utbildningar som delvis sker på branschskolor ökar, jämfört med andra utbildningar. Utredningen vill trots detta påpeka att branschskolor är tänkt att vara ett effektivt sätt att erbjuda yrkesutbildning av hög kvalitet inom små yrkesområden. Detta genom de samordningsvinster som kan ske genom att samla den dyrbara utrustning och kompetens som behövs för undervisningen på en eller ett par platser i landet. Om motsvarande utbildning skulle ske på många orter runt om i landet, skulle det sannolikt bli betydligt dyrare. I förhållande till de totala kostnaderna för yrkesskolan kommer dessutom kostnaderna att vara låga. För läsåret 2019/20 utgick drygt 7 miljoner kronor i statsbidrag för försöksverksamheten för branschskolor. Detta räckte till utbildning till drygt 130 elever, varav endast ett fåtal elever var vuxna. Utredningen bedömer att antalet vuxna studerande i branschskolorna kan växa betydligt jämfört med försöksverksamheten, men det kommer ändå att handla om en förhållandevis liten del av det totala statsbidraget till yrkesskolan.

Förslaget om en ny yrkesskola kommer även att innebära att Myndigheten för yrkeshögskola (MYH) får nya arbetsuppgifter. MYH ska enligt förslaget vara den statliga myndighet som har ansvar för den nya utbildningsformen, vilket bland annat innebär att myndig-

heten ska granska och bevilja ansökningar om att ingå i yrkesskolan och erhålla statsbidrag. MYH kommer även att ha ansvar för att utöva tillsyn, kvalitetsgranska och följa upp resultat i utbildningarna, analysera arbetsmarknadens behov samt informera och sprida kunskap om yrkesskolan.

MYH behöver tillföras medel för att hantera en ny utbildningsform. Utredningens beräkningar bygger i sin tur på beräkningar som gjorts i MYH:s budgetunderlag 2024–2026 avseende vad ett utökat antal utbildningsplatser i yrkeshögskolan medför avseende administrativa kostnader. De administrativa kostnaderna för att hantera utbildningsplatser i yrkesskolan innefattar analys av kompetensbehov, handläggning av ansökningar om statsbidrag, tillsyn, kvalitetsgranskning, studiedokumentation och uppföljning av resultat. Utredningen bedömer att varje årsplats i yrkesskolan motsvaras av cirka 1 580 kronor i administrativa kostnader.

Med den dimensionering som utredningen föreslår att yrkesskolan bör ha, behöver MYH:s förvaltningsanslag tillföras 2,68 miljoner kronor 2026, ytterligare 1,3 miljoner kronor för 2027 samt ytterligare 0,76 miljoner kronor 2028. Utöver det tillkommer kostnader för informationsinsatser för att etablera en ny utbildningsform motsvarande 1 miljon kronor årligen under perioden 2026–2028. Därutöver beräknas kostnader för it-utveckling uppgå till cirka 6 miljoner kronor under perioden 2026–2028. Det innefattar bland annat kostnader för system för webbansökan för att bedriva utbildning, system för rekvi-tering av statsbidrag och uppbyggnad av en ny webbplats för den nya utbildningsformen.

Utredningen föreslår ingen finansiering för de ökade förvaltningskostnaderna. Den enda realistiska källan till finansiering är utbildningskostnader, men att ta medel från utbildning till förvaltning är ingen bra lösning. I stället bör medel tas från statens reformutrymme, det vill säga från medel i statsbudgeten som inte är reserverade för andra ändamål.

Högskolans avskiljandenämnd ska enligt utredningens förslag hantera överklaganden som gäller avskiljande av studerande från utbildningen. Antalet ärenden kommer dock enligt utredningens bedömning att vara mycket få, och de små kostnadsökningar som förslaget innebär bör kunna hanteras utan att nämnden tillförs ytterligare medel.

Förslagen om en ny yrkesskola kommer inte att innebära ökade kostnader för kommuner eller regioner. Även om kommuner och

regioner enligt utredningens förslag ska få vara utbildningsanordnare för yrkesskolan, kommer staten och arbetslivet att finansiera utbildningen. Utredningen föreslår att bestämmelserna om ledningsgruppen flyttas från förordning till lag. Det faktum, att det hos en kommun eller en region som anordnar en utbildning inom yrkeshögskolan ska finnas en ledningsgrupp för utbildningen med en viss utformning och beslutsbefogenheter, kan anses utgöra en viss inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Den eventuella inskränkningen är dock befogad, då ledningsgrupperna enligt förslaget ska ha viktig funktion i yrkesskolan.

Förslaget om att införa en ny gymnasieexamen i komvux – allmän examen – kommer att påverka de rektorer som ska utfärda dessa. Förslaget är dock utformat så att den administrativa bördan ska vara så liten som möjligt. Bland annat ska det enligt förslaget inte göras någon omvandling av kurserna från yrkesskolan till ämnen och nivåer i ämnen i komvux. Den enda översättningen som ska göras är när det gäller poäng, från yrkesskolepoäng till gymnasiepoäng. Om en allmän examen innehåller kurser från yrkesskolan, får den när det gäller betyg från gymnasieskolan eller komvux endast innehålla ämnen och nivåer i ämnen i gymnasiegemensamma ämnen och ett komvuxarbete eller gymnasiearbete. Det ska finnas en möjlighet för rektorer att besluta att även andra ämnen och nivåer i ämnen från gymnasieskolan och komvux får ingå i den allmänna examen om rektorn bedömer att dessa inte överlappar med de kurser från yrkesskolan som ingår i examen. Det är inte meningen att detta ska innebära ett omfattande arbete för rektor eller en studie- och yrkesvägledare. Det ska handla om en möjlighet, inte ett krav.

Syftet med yrkesskolan är att den ska vara ett komplement till övrig vuxenutbildning på gymnasial nivå. Det är angeläget att yrkesskolan, komvux och arbetsmarknadsutbildning inte konkurrerar om sökande till utbildningarna. Det gäller särskilt på mindre orter. Ett tillskott av en ny utbildningsform kan leda till att utbildningssystemet blir svårare att överblicka, vilket ställer krav på studievägledning och informationsinsatser.

14.1.4 Övriga samhällseffekter

Förslagen om en ny yrkesskola kommer att leda till att arbetslivet ges större inflytande i den yrkesutbildning för vuxna som sker på gymnasial nivå. Utbildningarna i yrkesskolan ska enligt förslaget bedrivas i samverkan med arbetslivet. Därigenom ges arbetslivet, främst företag och offentlig verksamhet, möjlighet att påverka såväl utbildningens innehåll som vilka yrkesutbildningar som erbjuds. Yrkesskolan är tänkt att vara ett komplement till komvux och erbjuda yrkesutbildningar inom yrkesområden där det i dag sällan eller aldrig erbjuds utbildning för vuxna. Detta gäller inte minst små yrkesområden. Genom yrkesskolan ges därmed arbetsgivare inom sådana yrkesområden ökade möjligheter att påverka sin egen kompetensförsörjning. Yrkesskolan förväntas även bidra till kompetensförsörjningen inom många yrkesområden där antalet utbildningsplatser inom komvux i dag inte motsvarar den efterfrågan på arbetskraft som finns. Sammantaget bedöms yrkesskolan därmed få flera positiva effekter på kompetensförsörjningen.

Gällande effekter på integration är dessa svåra att förutsäga med någon större exakthet. Eftersom yrkesskolan förslås ha ett generellt behörighetskrav som motsvarar det för gymnasieskolans yrkesprogram, innebär det att nyanlända och andra utrikes födda med bristande kunskaper i svenska inte kommer att ha tillträde. Först kommer de som regel att behöva ha genomgått komvux i svenska för invandrare (sfi) och svenska som andraspråk (sva) på grundläggande nivå. För dem som har uppnått kraven för behörighet, vilket kan ta flera år av studier inom komvux, kommer yrkesskolan vara en utbildning som leder till arbete för de allra flesta. Därmed kommer yrkesskolan att bidra till integrationen genom att den underlättar och skapar fler vägar in på arbetsmarknaden och egenförsörjning för fler. Det bör även tilläggas att det kommer finnas möjlighet att anta sökande som inte har uppnått de generella förkunskapskraven vad gäller bland annat det svenska språket. Detta om de av utbildningsanordnaren bedöms ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Förslagen om en ny yrkesskola bedöms vara positiva för företagets konkurrenskraft. Yrkesskolan kommer sannolikt förbättra kompetensförsörjningen inom fler yrkesområden och därmed stärka svenska företags konkurrenskraft. När det gäller förslagets påverkan på utsläpp av växthusgaser kan sägas att svårigheterna att rekrytera rätt kompetens generellt medför hinder i omställningen mot ett mer håll-

bart samhälle. Yrkeskompetens på gymnasial nivå kan inom en rad branscher bidra till klimatomställningen. Kompetensbristen försenar elektrifieringen, energieffektiviseringen, det klimatsmarta bostadsbyggandet och den gröna omställningen i stort.

14.1.5 Ikraftträdande och informationsinsatser

Utredningen föreslår att regelverket för yrkesskolan ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas första gången på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2026. Det är angeläget att de yrkesutbildningar på gymnasial nivå för vuxna som pågår inom den pilotverksamhet som MYH ska ansvara för får avslutas enligt plan under 2026. Det bör dock säkerställas att det inte blir ett längre uppehåll innan utbildningar inom ramen för den nya utbildningsformen kan starta.

Det kan komma att behövas extra informationsinsatser i samband med ikraftträdandet då yrkesskolan blir en del av det offentliga utbildningsväsendet.

14.1.6 Utvärdering av konsekvenser

Utredningen föreslår att en kommitté i form av en delegation inrättas med uppdrag att implementera, följa upp och utvärdera nya reformer inom gymnasial yrkesutbildning för vuxna, inklusive inrättandet av en yrkesskola. Delegationen ska följa upp och utvärdera den beslutade pilotverksamheten med en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå. Delegationen ska även verka för att kommande och planerade reformer när det gäller gymnasial yrkesutbildning för vuxna bidrar till en förbättrad kompetensförsörjning och att utbildningen håller en hög kvalitet, bland annat genom att främja dialog och samverkan mellan kommunala huvudmän, utbildningsanordnare och arbetsliv på lokal och regional nivå. Delegationen ska även vara ett rådgivande organ till regeringen i frågor om yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna.

Delegationen bör verka under åren 2025–2028.

14.1.7 Konsekvenser i förhållande till EU:s dataskyddsförordning

I avsnittet nedan redogör utredningen för vilka konsekvenser förslagen om yrkesskolan förväntas få i förhållande till bestämmelserna om dataskydd.

Integritetsskyddsanalys av de föreslagna kompletterande bestämmelserna i förslaget till lagen och förordningen om yrkesskolan

Behandling av personuppgifter hos myndigheter som inte själva bedriver utbildning

MYH är en förvaltningsmyndighet som har behov av att behandla personuppgifter, även om MYH inte själv anordnar eller bedriver utbildning. På samma sätt som regeringen bedömde i propositionen *Behandling av personuppgifter på utbildningsområdet*² anser utredningen att den rättsliga grunden om uppgift av allmänt intresse i artikel 6.1. e i dataskyddsförordningen³ är tillämplig på den verksamhet som myndigheterna bedriver inom ramen för sin befogenhet. I likhet med regeringens bedömning avseende MYH, i förhållande till yrkeshögskolan, anser utredningen att generella bestämmelser för behandling av personuppgifter som bland annat gäller myndigheters behandling av känsliga personuppgifter och lagöverträdelse (3 kap. 3–4 §§ och 8 § dataskyddslagen⁴) ska gälla.⁵ Detta mot bakgrund av att MYH enligt direktiven till utredningen föreslås att bli förvaltningsmyndighet även för yrkesskolan. I likhet med vad regeringen har uttalat i relevanta förarbeten gör utredningen bedömningen att utbildning är såväl en uppgift av allmänt intresse som ett viktigt allmänt intresse. Merparten av personuppgiftsbehandlingen som sker inom utbildningsområdet kan ske med stöd av den rättsliga grunden att utföra en uppgift av allmänt intresse.

² Jfr prop. 2017/18:218, *Behandling av personuppgifter på utbildningsområdet*.

³ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

⁴ Lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen).

⁵ Jfr prop. 2017/18:105, *Ny dataskyddslag* och prop. 2017/18:218.

Anordnande av utbildning är både en uppgift av allmänt intresse och ett viktigt allmänt intresse

Anordnande och bedrivande av utbildning är en uppgift av allmänt intresse enligt artikel 6.1. e i dataskyddsförordningen. Anordnande och bedrivande av utbildning är även ett sådant viktigt allmänt intresse som krävs för behandling av känsliga personuppgifter enligt artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen.

Av principerna för behandling av personuppgifter i dataskyddsförordningen framgår att uppgifterna ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade (laglighet, korrekthet och öppenhet, artikel 5.1 a). För att en behandling ska vara laglig krävs att det finns en rättslig grund för behandlingen. För att den rättsliga grunden uppgift av allmänt intresse i artikel 6.1 ska kunna åberopas krävs att grunden för behandlingen ska fastställas i unionsrätten eller i nationell rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av.

I artikel 14.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2010/C 83/02) anges att var och en har rätt till utbildning och till tillträde till yrkesutbildning och fortbildning. I Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt anges också att EU ska bidra till utvecklingen av en utbildning av god kvalitet genom att främja samarbetet mellan medlemsstaterna och genom att vid behov stödja och komplettera deras insatser, och genomföra en yrkesutbildningspolitik som ska understödja och komplettera medlemsstaternas insatser (artikel 165.1 och 166.1).

Vikten av utbildning framhålls också i den svenska grundlagen. I regeringsformen (RF) anges att det allmänna särskilt ska trygga rätten till bland annat utbildning, att alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten har rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola och att det allmänna också ska svara för att högre utbildning finns (1 kap. 2 § andra stycket och 2 kap. 18 § första stycket RF). I Europeiska konventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna anges att ingen får förvägras rätten till undervisning (artikel 2 i protokollet till konventionen). Konventionen gäller enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som svensk lag.

Utredningen gör bedömningen, i likhet med den som regeringen tidigare har gjort för utbildningsområdet, att det finns stöd för att

utbildning utgör såväl en uppgift av allmänt intresse som ett viktigt allmänintresse.

Den rättsliga grunden myndighetsutövning är tillämplig i vissa fall

Utbildningsanordnarna inom yrkesskolan föreslås kunna vidta vissa åtgärder med stöd av den föreslagna lagen om yrkesskolan och anslutande föreskrifter som innefattar myndighetsutövning gentemot en studerande, till exempel examination. Den behandling av personuppgifter som är nödvändig för myndighetsutövningen kan i dessa fall göras med stöd av den rättsliga grunden myndighetsutövning i artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen.

Den rättsliga grunden rättslig förpliktelse är tillämplig i vissa fall

Det finns vidare fastställda rättsliga förpliktelser som enligt utredningens förslag gör det nödvändigt för dem som anordnar och bedriver utbildning inom yrkesskolan att behandla personuppgifter. Behandlingen kan i dessa fall göras med stöd av den rättsliga grunden rättslig förpliktelse i artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen. En studerande inom yrkesskolan ska bland annat på begäran under vissa förutsättningar få ett examensbevis eller ett utbildningsbevis. Nämda förpliktelse för utbildningsanordnarna förutsätter att i vart fall namn och personnummer behandlas för att respektive bevis ska kunna utfärdas.

Behandling av personuppgifter

Utredningen bedömer att det finns skäl att yrkesskolan, precis som i yrkeshögskolan, ska kunna vidta behandlingar av personuppgifter. Motsvarande bestämmelser som finns för yrkeshögskolan föreslås av utredningen införas även för yrkesskolan. Härmed kan bland annat följande omnämnas.

En utbildning inom yrkesskolan ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen. Om inte alla behöriga sökande till en utbildning kan tas emot, ska ett urval göras bland de

sökande. Av bestämmelser om behörighet och urval ska bland annat framgå att tillämpliga urvalsgrunder är särskilt prov. I samband med antagning till utbildning inom yrkesskolan behandlas därmed personuppgifter i form av namn, personnummer, kontaktuppgifter och den sökandes olika utbildningar och meriter.

Utbildningen inom yrkesskolan föreslås även att den ska bedrivas i form av en eller flera kurser. Betyg ska sättas på en genomförd kurs med Icke godkänt, Godkänt och Väl godkänt. I bedrivandet av själva utbildningen kommer således personuppgifter i form av i vart fall namn, personnummer och genomförda moment i undervisningen och den studerandes då erhållna resultat att behandlas. I fråga om validering kan vidare personuppgifter i form av namn, personnummer och sökandens tidigare meriter komma att behandlas.

Den ledningsgrupp som svarar för utbildningen får utfärda utbildningsbevis och examensbevis. För att nämnda bevis ska kunna utfärdas behöver utbildningsanordnaren behandla personuppgifter i form av namn, personnummer, genomförda kurser och betyg.

Vidare har MYH ett bemyndigande att meddela föreskrifter om att den ansvariga utbildningsanordnaren ska lämna uppgifter till MYH om de studerande och deras studieresultat, betyg och examina. MYH får även meddela föreskrifter om på vilket sätt och när uppgifterna ska lämnas.

Det finns behov av behandling av känsliga personuppgifter vid uppfyllandet av offentlighetsprincipen

Utbildningsanordnare som är myndigheter omfattas av tryckfrihetsförordningen (1949:105), offentlighets- och sekretesslagen (2009:800) och förvaltningslagen (2017:900). Detta avser bland annat bestämmelser om allmänna handlingar, diarieföring och skyldighet att ta emot e-post. För att kunna uppfylla de åligganden som följer av att omfattas av offentlighetsprincipen kan det för dessa utbildningsanordnare bli nödvändigt att behandla känsliga personuppgifter. Utredningen bedömer att kompletterande bestämmelser i detta avseende inte behövs föreslås.

Behandling av känsliga personuppgifter

I artikel 9 och 10 dataskyddsförordningen ställs särskilda krav när det gäller behandling av känsliga personuppgifter och uppgifter om lagöverträdelser. Även regeringsformen ställer särskilda krav när det är fråga om ett betydande intrång i den personliga integriteten som sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § RF). Sådana intrång får bara göras med stöd av lag. I 3 kap. dataskyddslagen finns bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter och lagöverträdelser (3 kap. 1–9 §§). Dessa bestämmelser gäller med vissa undantag endast för myndigheter. I 3 kap. 4 § dataskyddslagen anges dock att regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om sådan behandling av känsliga personuppgifter som är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse. Vidare anges i 3 kap. 9 § samma lag att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om i vilka fall andra än myndigheter får behandla sådana personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen. Den myndighet som regeringen bestämmer får även i enskilda fall besluta att andra än myndigheter får behandla sådana uppgifter. Ett beslut får förenas med villkor. Kompletterande bestämmelser om känsliga personuppgifter och personuppgifter om lagöverträdelser har införts i bland annat lagen (2009:128) om yrkeshögskolan.

För myndigheter finns bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter och om sökbegränsningar i 3 kap. 3 § dataskyddslagen. För utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan som är myndigheter gäller alltså motsvarande bestämmelser i dataskyddslagen. Utredningen bedömer att motsvarande bestämmelse även är tillämplig för myndigheter som är utbildningsanordnare för yrkesskolan. I samband med propositionen *Ny dataskyddslag*⁶ har ett förtydligande införts i 3 kap. 8 § dataskyddslagen om att myndigheter får behandla sådana personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen. Offentliga anordnare av utbildning inom yrkesskolan kommer alltså att kunna behandla personuppgifter om fällande domar i ärenden om avskiljande av studerande från utbildningen.

Utbildningsanordnare inom yrkesskolan kan behöva behandla känsliga personuppgifter i ett antal olika situationer. En enskild utbildningsanordnare inom yrkesskolan ska få behandla känsliga person-

⁶ Prop. 2017/18:105.

uppgifter om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggningen av ett ärende hos en myndighet. Behandling av känsliga personuppgifter kan förekomma vid handläggning av ansökningar om särskilt pedagogiskt stöd, när beslutade stödåtgärder ska verkställas och i samband med ansökningar om statsbidrag eller för kostnader för särskilt pedagogiskt stöd. När det gäller utbildning inom yrkesskolan som bedrivs av offentliga utbildningsanordnare, föreslår utredningen att dessa – i likhet med yrkeshögskolan – ska få avskilja studerande tills vidare från utbildningen om han eller hon lider av psykisk störning, missbrukar alkohol eller narkotika eller har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet. För ett avskiljande krävs även att det bedöms finnas en påtaglig risk att den studerande kan komma att skada någon annan person eller värdefull egendom under utbildningen. Även enskilda utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan kan ha egna regelverk som medför motsvarande behov av behandling av känsliga personuppgifter i form av hälsa i samband med utredningar och ärenden om avskiljande.

Det ska vara förbjudet för enskilda utbildningsanordnare inom yrkesskolan att utföra sökningar i syfte att få fram ett personurval grundat på känsliga personuppgifter

Det finns reglering som innebär ett förbud mot att utföra sökningar i syfte att få fram ett personurval grundat på känsliga personuppgifter (3 kap. 3 § andra stycket dataskyddslagen). Sökförbudet gäller för myndigheter vid tillämpningen av samtliga av de bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter som finns i 3 kap. 3 § första stycket dataskyddslagen. De skäl som finns för att sökförbudet ska gälla för myndigheter, såsom offentliga utbildningsanordnare inom yrkesskolan, bör enligt utredningen även gälla för enskilda utbildningsanordnare inom yrkesskolan. Utredningen föreslår därmed att en motsvarande bestämmelse som har införts i regleringen av yrkeshögskolan ska införas för yrkesskolan.

Den föreslagna lagstiftningen är proportionerlig mot det mål som eftersträvas

De bestämmelser som utredningen sammantaget bedömer ska komplettera dataskyddsförordningen och dataskyddslagen finns rättsliga grunder för, såsom redovisats ovan.

Såsom utredningen har anfört bedöms att anordnande och bedrivande av utbildning inom yrkesskolan är en uppgift av allmänt intresse i enlighet med artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen. Även omständigheten att utbildningar inom yrkesskolan enligt den föreslagna lagen om yrkesskolan, som inte är uppdragsutbildningar, föreslås berättiga till studiestöd bör kunna läggas till grund för bedömningen att anordnande och bedrivande av dessa utbildningar är en uppgift av allmänt intresse, såsom avses i artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen. Med ett fåtal undantag gäller bestämmelserna i de föreslagna författningarna för såväl offentliga som enskilda utbildningsanordnare. Bestämmelserna i den föreslagna lagen om yrkesskolan leder till att ytterligare gymnasiala utbildningar som svarar mot arbetslivets behov kommer till stånd. Utbildningen ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen. Utbildningen ska utvecklas och bedrivas i samverkan mellan arbetsliv och utbildningsanordnare. MYH beslutar om en utbildning ska ingå i yrkesskolan. Utredningen anser därmed att det genom den föreslagna lagen och förordningen om yrkesskolan, finns tydliga och förutsägbara bestämmelser som preciserar vad uppgiften att anordna och bedriva gymnasiala utbildningar innebär och som är proportionerliga mot de mål som eftersträvas. Utredningen bedömer således att kraven i enlighet med skäl 41 i dataskyddsförordningen är tydliga, precisa och förutsägbara och att lagstiftningen är proportionerlig mot det mål som eftersträvas enligt artikel 6.3 sista meningen i dataskyddsförordningen.

I övrigt bedöms inte förslagen få några konsekvenser i relation till EU-rätten.

14.2 Konsekvenser av förslagen om från ansökan till antagning

14.2.1 Det aktuella problemet och den förändring som ska uppnås

Sammanhållna yrkesutbildningar definieras sedan den 1 juli 2023 i 20 kap. skollagen (2010:800). Innan dess reglerades sammanhållna yrkesutbildningar och skyldigheten att erbjuda dessa endast i förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Även om det numera finns bestämmelser som medför en skyldighet för kommuner att erbjuda sammanhållna yrkesutbildningar inom det primära samverkansområdet⁷ finns det ingen möjlighet för en individ att bli mottagen och antagen till samtliga kurser, eller från och med den 1 juli 2025, ämnen och nivåer i ämnen, som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen.

Nuvarande reglering innebär att bedömning av behörighet, beslut om mottagande och antagning fortsatt ska göras för varje kurs, eller nivå i ett ämne, som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen. Även för regleringen i skollagen om fullföljande av utbildning gäller att rätt till fullföljande avser den kurs, eller nivå i ett ämne, som eleven är antagen till. Huvudmannen har vidare med dagens reglering endast möjlighet att besluta om att utbildningen ska avslutas för en elev för den kurs, eller nivå i ämne, som eleven påbörjat.

Utredningens förslag innebär att kommunens bedömning av behörighet, beslut om mottagande och beslut om antagning kan omfatta samtliga ämnen och nivåer i ämnen som ingår i den sökta sammanhållna utbildningen. Detta i överensstämmelse med beslut fattade av Skolväsendets överklagandenämnd (ÖKN) som bedömt att det inte är ändamålsenligt att göra bedömningen av behörighet samt besluta om mottagande från kurs till kurs gällande sammanhållna yrkesutbildningar. Redan i dag hanteras även mottagande och antagning till sammanhållna yrkesutbildningar som en helhet av vissa kommuner. Utredningen bedömer att förslaget leder till en enklare antagningsprocess för kommunen som behöver ta färre antal beslut för varje enskild sökande. Det ska dock vara en möjlighet för kommunerna och det bör överlätas till kommunerna att själva välja om de vill anta

⁷ Ändringarna har trätt i kraft den 1 juli 2023, men ska tillämpas första gången på utbildning som påbörjas efter den 31 december 2024 när det gäller komvux. För utbildning som påbörjas före den 1 januari 2025 gäller äldre bestämmelser.

sökande till en hel sammanhållen yrkesutbildning eller om beslut om behörighet, antagning och mottagning ska gälla för enstaka kurser eller nivåer i ämnen i en sammanhållen yrkesutbildning enligt gällande bestämmelse. För eleven innebär förslaget att det blir tydligare och mer transparent under vilka förutsättningar elever genomgår sin yrkesutbildning. För individen finns även fördelar i form av att man då har en garanterad plats till alla ämnen och nivåer i ämnen som ingår i utbildningen. Även förslaget om att det av den individuella studieplanen ska framgå att eleven läser en sammanhållen yrkesutbildning kommer bidra till att tydliggöra både för kommunen och eleven vad som gäller för den aktuella elevens utbildning.

Det kommer inte vara tvingande för kommuner att anta sökande till en hel sammanhållen yrkesutbildning. Det ska fortfarande vara möjligt att läsa nivå för nivå i ett ämne. I de fall en sökande ska mottas till en sammanhållen yrkesutbildning ska dock samtliga nivåer i de ämnen som ingår i utbildningen ingå i beslutet om mottagande och beslutet om antagning. Möjligheten att göra på olika sätt kan leda till att det blir olika från kommun till kommun hur mottagande och antagning till nivåer i ämnen som ingår i en sammanhållen yrkesutbildning sker och i hur stor omfattning sökande kommer antas till en sammanhållen yrkesutbildning som helhet. Utredningen anser dock att det behöver finnas en valfrihet och möjlighet att göra olika och att kommunen tillsammans med den sökande behöver ha möjlighet att avgöra vad som är bäst för individen.

Till följd av att en sökande kan tas emot till en sammanhållen yrkesutbildning i sin helhet behöver även bestämmelsen om rätt till fullföljande och rätten för huvudmannen att besluta om att avsluta en utbildning ändras. Utredningen föreslår därmed även att rätten att fullfölja utbildningen ska omfatta den sammanhållna yrkesutbildningen som helhet samt att huvudmannen även ska ha rätt att besluta att utbildningen ska upphöra även för de nivåer i ämnen som ingår i utbildningen men som ännu inte påbörjats. Utan denna följdändring skulle elever inte ha rätt att fullfölja den sammanhållna utbildningen och kommunen skulle inte heller ha möjlighet att avsluta utbildningen för eleven i de nivåer i ämnen som ännu inte påbörjats.

14.2.2 Alternativa förslag

Utredningen kan inte se något alternativt förslag, förutom ett nollalternativ, till hur bestämmelserna om behörighet, mottagande, antagning och fullföljande av utbildning ska ändras så att de gäller för en hel sammanhållen yrkesutbildning.

Ett nollalternativ skulle innebära att huvudmännen fortsatt kommer motta och anta sökande till nivåer i ämnen på samma sätt som sker i dag och innebär enligt utredningen att införandet av regleringen av sammanhållna yrkesutbildning i skollagen inte fullt ut kommer vara genomförd i lagstiftningen. Detta då en sökande inte kan antas till en hel utbildning.

14.2.3 Samhällsekonomiska konsekvenser och övriga samhällseffekter

Förslagen i kapitlet från ansökan till antagning innebär en möjlighet att anta sökande till en sammanhållen yrkesutbildning i sin helhet till skillnad från i dag då mottagande och antagning sker kurs för kurs. Detta är en anpassning till införandet av sammanhållna yrkesutbildningar i skollagen.

Av skollagen framgår att hemkommunen är skyldig att erlagga interkommunal ersättning till en annan kommun inom det primära samverkansområdet när det gäller yrkesämnena och sammanhållna yrkesutbildningar.⁸ För kommuner kommer utredningens förslag innebära att den sökandes hemkommun kan behöva erlagga interkommunal ersättning för en hel utbildning, i stället för att göra det kurs för kurs, eller nivå för nivå i ett ämne. Utredningen bedömer dock att förslaget i denna del inte får några ekonomiska konsekvenser för hemkommunen då hemkommunen oavsett om utbildningen söks kurs för kurs, eller nivå för nivå i ämnen, har en skyldighet att erlagga ersättning för kurser, eller nivåer i ämnen, som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen.

Gällande utbildning som anordnas av huvudmän utanför det primära samverkansområdet bli det ingen skillnad i regleringen. I dessa fall ska ett yttrande inhämtas från hemkommunen där det ska anges om hemkommunen står för kostnaden. I denna del gäller därmed samma

⁸ 20 kap. 21 a § skollagen (2010:800).

bestämmelser som nu och det blir därmed ingen skyldighet för hemkommunen att ersätta en hel utbildning, utan en möjlighet att göra det.

14.2.4 Ikraftträdande och informationsinsatser samt utvärdering av konsekvenser

Statens skolverk (Skolverket) är ansvarig myndighet och bör ha i ansvar att vid behov informera huvudmän och andra relevanta aktörer.

14.3 Konsekvenser av förslagen om ett långsiktigt statsbidrag för yrkesutbildning

14.3.1 Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås

Statsbidraget för regionalt yrkesvux⁹ är ett statsbidrag till kommunerna för att anordna yrkesutbildning inom komvux. Det finns dock enligt utredningen flera problem med statsbidraget som bland annat resulterar i ett lågt nyttjande. Ofta använder kommunerna bara cirka 70 procent av statsbidraget, vilket är en väldigt låg nyttjandegrad jämfört med andra jämförbara statsbidrag inom utbildningsområdet. Ett annat problem är att dyrare yrkesutbildningar med relativt få elever ofta inte kommer till stånd – detta trots att det ofta finns en stor efterfrågan på utbildad arbetskraft. I stället finns en stor övervikt i utbildningsutbudet mot billigare yrkesutbildningar med stort och stabilt söktryck. Utredningen erfar att ett viktigt skäl till att statsbidraget inte nyttjas fullt ut och inte i tillräcklig utsträckning går till dyrare yrkesutbildningar, är statsbidragets konstruktion, som gör att statsbidraget är både kortsiktigt och icke-flexibelt. Ett viktigt skäl till kortsiktigheten är att statsbidraget för regionalt yrkesvux endast är ettårigt. Detta kan jämföras med statsbidraget till utbildning i yrkeshögskolan som har ett sjuårigt bemyndigande.

⁹ Förordningen (2016:937) om regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

Utredningens förslag

Utredningen föreslår inledningsvis att förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning ersätts av en ny förordning om statsbidrag för yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning (statsbidrag för yrkesvux).

I syfte att skapa ett mer långsiktigt och flexibelt statsbidrag föreslår utredningen att statsbidraget delas upp i två delar. Huvuddelen ska bestå av en grundfinansiering som ska beslutas för tre år. Genom att grundbidraget beslutas för tre år kommer möjligheten för kommunerna att planera verksamheten att förbättras betydligt. De ekonomiska riskerna att satsa på dyrare yrkesutbildningar kommer samtidigt att minska. Vid sidan av grundbidraget ska det finnas ett tilläggsbidrag – ett statsbidrag som beslutas för ett år i taget.

Grundbidragets storlek ska inledningsvis motsvara den omfattning av yrkesutbildning som bedrivs inom regionalt yrkesvux i dag. Av den anledningen ska grundbidraget inledningsvis fastställas till en storlek som motsvarar snittet av förbrukade statsbidrag för de tre närmast föregående åren. Efter det ska grundbidragets storlek justeras vart tredje år baserat på uppräkningsindex.

För att förenkla administrationen och öka förutsägbarheten rörande statsbidraget ska grundbidraget inte behöva sökas, utan det ska fastställas ett takbelopp för varje kommun, baserat på antalet invånare över 17 år i kommunen. Beloppen kan därmed rekvireras av den samverkande kommunen. Ett ansökningsförfarande ska dock krävas för det ettåriga tilläggsbidraget.

Skolverket får uppdraget att fastställa grundbidraget, samt fatta beslut om tilläggsbidraget, efter ansökan från kommunerna.

Utredningen menar att kommunernas ansvar för yrkesutbildningen inom komvux högst ska motsvara dagens nivå. Kommunerna ska därför medfinansiera grundbidraget för yrkesutbildning inom komvux motsvarande 30 procent av samtliga årsstudieplatser som finansieras med grundbidraget. Till skillnad från i dag ska samtliga utbildningar kräva medfinansiering för att den samverkande kommunen ska få grundbidraget. Tilläggsbidraget ska inte medfinansieras av kommunerna.

Statsbidragsbeloppen har under lång tid varit oförändrade, vilket medfört att statens ekonomiska ansvar för yrkesutbildningar inom komvux stegvis urholkats. Utredningen föreslår därför att statsbidraget

per årsstudieplats för yrkesutbildning inom komvux räknas upp med 20 procent.

För att öka attraktiviteten i att erbjuda dyrare yrkesutbildningar föreslår utredningen att statsbidraget för lärlingsutbildning (lärlingsvux) och kombinationsutbildningar differentieras beroende på vilken yrkesutbildning som ersätts. Ersättningen för lärlingsvux ska bestå av samma belopp som gäller för yrkesvux i övrigt. För lärlingsvux ska även fortsatt 40 000 kronor utgå för varje årsstudieplats för arbetsplatsens kostnader. Vidare kan fortsatt 3 500 kronor kunna sökas för att ersätta kostnader för varje handledare på en arbetsplats.

Ersättningen för kombinationsutbildningar ska bestå av samma belopp som gäller för yrkesvux i övrigt. För kombinationsutbildningar ska även extra ersättning motsvarande 55 000 kronor utgå för varje elev. Ersättningen för yrkesutbildning inom anpassad utbildning höjs till 110 000 per årsstudieplats.

Ersättningen för kombinationsutbildningar inom yrkesutbildning inom komvux ska enbart utgå för yrkesvux som kombineras med sfi eller sva på grundläggande nivå.

Ersättning för kombinationsutbildningar ska även förutsätta att yrkesutbildning och språkutbildning bedrivs integrerat eller kombinerat. Ersättning ska dock inte längre lämnas för lärlingsutbildningar som bedrivs kombinerat.

Statsbidrag för yrkesvux ska kunna utgå för förberedande yrkesutbildning i form av orienteringskurser på grundläggande eller gymnasial nivå. Statsbidraget för orienteringskurser som ges som en förberedande yrkesutbildning inom ramen för yrkesvux ska begränsas till högst 200 verksamhetspoäng för en och samma person.

Utredningen föreslår dessutom att ersättningen till yrkesförarutbildningarna ska anges i den föreslagna statsbidragsförordningen.

Skolverket bör även få i uppdrag att utarbeta stöd om hur yrkesråden inom yrkesinriktad utbildning på gymnasial nivå kan organiseras och i övrigt utvecklas.

Förslagen kommer att beröra ett flertal aktörer. Staten kommer att beröras av förslagen på ökade statsbidragsnivåer. Skolverket kommer att beröras av den nya utformningen av statsbidraget med grund- och tilläggsbidrag och hanteringen av dessa. Kommunerna kommer främst att beröras av den nya utformningen av statsbidraget, de nya statsbidragsnivåerna, och det nya kravet på medfinansiering. Företag och enskilda kommer indirekt att beröras då utredningens förslag

bedöms leda till fler utbildningar och ett breddat utbildningsutbud som bättre svarar mot efterfrågan från arbetslivet.

14.3.2 Alternativa förslag

En ny statsbidragsförordning

En alternativ möjlighet till att föreslå en ny statsbidragsförordning hade varit att föreslå ändringar i den nuvarande förordningen om statsbidrag för regionalt yrkesvux. Utredningen har dock i sitt arbete kommit fram till att det stora antalet ändringar som hade behövs göras i den nuvarande förordningen hade varit onödigt komplicerat och dessutom riskerat att leda till otydligheter. Av den anledningen anser utredningen att en ny statsbidragsförordning, helt utformad efter de nya förslagen, leder till den nödvändiga tydligheten i författningssammanhang.¹⁰

Utredningen har också noterat att det i dag råder en viss förvirring om vad som avses med yrkesvux. Ibland är det all yrkesutbildning inom komvux, ibland är det enbart sådan yrkesutbildning inom komvux som finansieras med statsbidrag och ibland avses enbart en av fem delar av statsbidraget för yrkesvux, skilt från till exempel lärlingsvux och yrkesförarutbildning. Även i detta avseende anser utredningen att en ny förordning med nytt namn är lämpligare.

I namnet på den nya förordningen återfinns inte uttrycket ”regionalt” som finns i den nuvarande förordningen. Det kan finnas en risk att man i namnbytet tolkar att vikten av regional samverkan har minskat. Detta är dock inte fallet. Redan i första paragrafen i den nya förordningen anges kravet på samverkan mellan kommuner som en förutsättning för statsbidraget. Ett ytterligare skäl till att ta bort ordet regionalt ur statsbidragsförordningen är att bestämmelserna om att minst tre kommuner ska samverka om planering och genomförande av utbildningen den 1 juli 2023 i huvudsak flyttades från statsbidragsförordningen till förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

¹⁰ Se även utredningens förslag om bestämmelser om extra tilldelning av statsbidrag vid stora och tillfälliga utbildningsbehov. Bestämmelserna föreslås att regleras i samma förordning som bestämmelserna om grund- och tilläggsbidrag.

Statsbidragets utformning

Utredningen anser att statsbidraget för yrkesutbildningar behöver både bli mer långsiktigt och förutsägbart samtidigt som det fortsatt ska kunna möta relativt snabba förändringar i efterfrågan på yrkesutbildning för vuxna. I avvägningen mellan dessa behov finns det flera alternativ att välja mellan vad gäller storleken på grund- respektive tilläggsbidraget och för hur många år rambesluten ska gälla. En möjlighet hade varit att föreslå ett treårigt rambeslut även för tilläggsbidraget. Detta förutsätter dock att statens ambitionsnivå för yrkesutbildningar förblir oförändrad under flera år, och kan leda till minskade möjligheter till flexibla lösningar i de fall oförutsedda ändringar i efterfrågan på yrkesutbildning uppstår. Utredningen menar därför att ett treårigt grundbidrag som i stort motsvarar dagens nivå på förbrukat statsbidrag, samt ett tilläggsbidrag som kan sökas av kommuner där behov finns, utgör ett förslag som balanserar de intressen som finns rörande yrkesutbildning inom komvux.

Skolverkets ansvar

Utredningen föreslår att Skolverket ska ansvara för att inledningsvis fastställa grundfinansieringens omfattning samt fatta rambeslut gällande beloppen för kommunernas grundfinansiering. Vidare föreslår utredningen att Skolverket utifrån ansökan från kommunerna ska fatta beslut om fördelningen av tilläggsbidrag.

Ett alternativt förslag hade varit att regeringen hade fattat beslut om en uppdelning av statsbidragsanslaget i grund- respektive tilläggsbidrag. Utredningen anser dock att det är lämpligare att behålla en modell där Skolverket får ett samlat anslag för yrkesutbildning inom komvux, och sedan både delar upp anslaget i grund- respektive tilläggsbidrag och fördelar det treåriga ramanslaget utifrån kommunens invånarantal. Redan när Skolverket fattar beslut om ramar kommer myndigheten kunna informera om minsta storlek på tilläggsbidraget utifrån vad som är kvar av anslaget. På detta sätt skapas en mycket högre grad av förutsägbarhet för kommunerna kring grundbidragets storlek under den kommande treårsperioden.

Kommunernas medfinansiering

Ett alternativt förslag hade varit att bibehålla dagens modell där endast den del av regionalt yrkesvux som i dag definieras som yrkesvux utgör underlag för medfinansieringen från kommunerna. Utredningen har dock uppfattat att detta riskerar att påverka inriktningen av erbjudna utbildningar, vilket leder till bedömningen att hela det erhållna statsbidraget ska utgöra underlag för medfinansiering är lämpligare.

Utredningen föreslår också att kommunerna ska medfinansiera motsvarande 30 procent av de årsstudieplatser som finansieras med grundbidraget. Här finns det till att börja med flera alternativa möjligheter för att fastställa den procentsats som ska utgöra underlaget för medfinansieringen. Ytterst anger dock omfattningen av medfinansieringskravet synen på ansvarsfördelningen mellan stat och kommuner i fråga om yrkesutbildning inom komvux. Utredningen anser att det kommande medfinansieringskravet inte ska vara högre än dagens krav. En finansiering på 30 procent av hela statsbidraget bedöms vara marginellt lägre än dagens krav på tre sjundedelar av statsbidragsdelen för yrkesvux, vilket uträkningarna i kapitlet visar. Vidare skulle ett alternativ vara att låta både grund- och tilläggsbidrag utgöra grund för medfinansiering. Utredningen menar dock att detta skulle ta bort mycket av incitamentet för att öka antalet utbildningar. Utredningen anser också att tilläggsbidraget och dess storlek kan komma att spegla regeringens ambitioner för yrkesutbildningar inom komvux, och att detta då ska kunna ske utan ett extra åtagande från kommunernas sida.

Uppräkning av statsbidragsnivåernas

Utredningen föreslår att dagens statsbidragsnivåer räknas upp med 20 procent. Här finns flera alternativa förslag. Ett alternativ hade varit att lämna dagens nivåer oförändrade. Här anser dock utredningen att den långa tid som statsbidragsnivåerna varit oförändrade steg för steg har lett till ökade kostnader för kommunerna, vilket kan påverka viljan och möjligheten att erbjuda yrkesutbildning som motsvarar efterfrågan.

Ett annat alternativ hade varit att konstatera att statsbidragsnivåerna behöver höjas, men inte lämna förslag på nivåer. Utredningen anser att det hade lämnat regeringen med ett ofullständigt beslutsunderlag i frågan, och föreslår därför en angiven uppräkningsnivå.

När det gäller frågan om hur mycket statsbidragsnivåerna ska räknas upp, har det funnits flera alternativa möjligheter. Ett alternativ hade varit att använda prisindex för kommunala kostnader (PKV) som utgångspunkt. Eftersom statsbidragsnivåerna varit oförändrade under lång tid, förslaget om uppräknings bedöms träda i kraft först om ett antal år samt att PKV i skrivande stund är extremt högt har utredningen inte bedömt detta som lämpligt. Ett annat alternativ hade varit att använda skolindex som utgångspunkt. Här gör dock utredningen bedömningen att skolindex lämpar sig bäst för indexeringen från ett år till ett annat och inte över längre perioder.

Utredningen har därför valt att föra samtal med representanter för kommunernas vuxenutbildning för att göra en avvägd bedömning av en lämplig storlek på uppräknings av statsbidragsnivåerna.

Differentiering av statsbidrag för lärlings- och kombinationsutbildningar

Även här finns flera alternativ för hur stor differentieringen ska vara för statsbidraget för de olika utbildningarna. Utredningen har dock valt en differentiering som bedöms vara en spegling av det stödbehov som finns inom de respektive utbildningarna, kombinerat med att de föreslagna beloppen även följer den grundläggande ersättningsnivån för de olika utbildningarna.

14.3.3 Konsekvenser för staten

På en övergripande nivå menar utredningen att förslagen om statsbidrag för yrkesutbildning inom komvux får positiva samhällsekonomiska konsekvenser. Genom att statsbidraget blir mer långsiktigt, överskådligt och flexibelt kommer kommunerna att få ett förutsägbart statsbidrag, vilket ger en stabilitet i utbudet av yrkesutbildning. Långsiktigheten skapar också bättre planeringsförutsättningar, både i den regionala samverkan mellan kommunerna och mellan kommunerna och arbetslivet. Uppdelningen i ett grundbidrag och ett tilläggsbidrag utan medfinansiering skapar också incitament för att erbjuda både fler och dyrare utbildningar.

Förslaget att fastställa grundbidraget utifrån faktiskt genomförda utbildningar skapar också en ökad precision i statsbidraget och ökar

möjligheten att använda tilläggsbidraget för mer riktade och behovsprovade insatser.

Utredningens förslag rörande uppräkningsnivåerna för yrkesutbildning inom komvux medför en bedömd ökad transferering på 520 miljoner kronor från staten till kommunerna. Som beräkningarna som utredningen redovisat i kapitlet visar, finns det dock ett utrymme inom anslagna medel för den föreslagna uppräkningsnivån.

Skolverket beviljade inför 2022 statsbidragsansökningar från kommunerna uppgående till 4,8 miljarder kronor. Det redovisade beloppet, som är de medel som kommunerna faktiskt förbrukade, uppgick till 2,6 miljarder kronor. Mellanskillnaden på 2,2 miljarder kronor av statsbidraget lämnade kommunerna tillbaka till Skolverket. I sitt regleringsbrev för 2022 fick Skolverket ett anslag från regeringen uppgående till knappt 5,4 miljarder kronor att fördela till kommunerna för kostnader inom regionalt yrkesvux, inklusive medel från EU.¹¹ I regleringsbrevet för 2023 är motsvarande anslag 3,8 miljarder kronor.

En höjning av statsbidragen med de 20 procent som utredningen föreslår, med bibehållande av dagens nivåer på årsstudieplatser skulle öka det förbrukade statsbidraget med 520 miljoner kronor till knappt 3,2 miljarder kronor. Kostnaden för den föreslagna transfereringsökningen ryms alltså både inom det anslag Skolverket fick för 2022 och 2023. I budgetpropositionen för 2023¹² aviserar regeringen ett anslag för vuxenutbildningen på totalt 3,6 miljarder kronor, vilket innebär att det även fortsättningsvis finns utrymme för den föreslagna ökningen.

Konsekvenser för Skolverket

Utredningens förslag innebär att Skolverket får ett uppdrag att hantera det nya statsbidraget. I det nya statsbidraget finns inslag som är nya för myndigheten, främst att fastställa grundbidraget och att ta fram bidragsramen för varje kommun. Vidare ska Skolverket fördela grundbidrag efter rekvisition och tilläggsbidrag efter ansökan.

Samtidigt ersätter de nya arbetsuppgifterna dagens uppdrag till Skolverket att hantera administrationen av statsbidraget för regio-

¹¹ 435 000 000 kronor hänfördes till medel inom ramen för Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/241 av den 12 februari 2021 om inrättande av faciliteten för återhämtning och resiliens (RRF).

¹² Prop. 2022/23:1, *Budgetpropositionen 2023*, s. 105.

nalt yrkesvux. Det innebär att stora delar av den administration som i dag handlar om att hantera ansökningar om statsbidrag och fördela medel, ersätts med fastställande av bidragsnivåer utifrån invånarantal och en rekvisitionshantering. Utredningens bedömning är att den nya utformningen av statsbidraget kommer att minska Skolverkets administration.

14.3.4 Konsekvenser för kommuner och regioner

Statsbidragets utformning

Den föreslagna utformningen av statsbidraget för yrkesutbildning inom komvux innebär att kommunerna får ett rambeslut på grundbidraget för yrkesutbildning, baserat på antalet invånare över 17 år i kommunen. Detta innebär i sin tur att kommunerna får en ökad möjlighet att planera sin yrkesutbildning långsiktigt utifrån kända förutsättningar. Möjligheten att söka ett tilläggsbidrag utifrån behov skapar också en flexibilitet för kommunerna att hantera uppkommen efterfrågan på utbildning.

Möjligheten att rekvirera grundbidraget i stället för att skriva ansökningar kommer att minska kommunernas administration kring statsbidraget.

Ett grundbidrag baserat på invånarantalet skulle kunna leda till ett ökat krav på medfinansiering för en kommun. Detta undviks genom förslaget att grundbidraget ska utgöra ett takbelopp, och kommunen ska kunna rekvirera ett lägre belopp än takbeloppet om så är nödvändigt.

Kommunernas medfinansiering

Den föreslagna medfinansieringsnivån motsvarande 30 procent av samtliga årsstudieplatser som finansieras med grundbidraget bedöms inte öka kommunernas medfinansiering jämfört med i dag. 30 procent av hela statsbidraget bedöms snarare vara marginellt lägre än dagens krav på tre sjundedelar av statsbidragsdelen för yrkesvux, vilket uträkningarna i kapitlet visar. I förslaget kompenseras kommunerna också med att tilläggsbidraget inte behöver medfinansieras.

Uppräkningen av statsbidragsnivåerna

Utredningen föreslår att statsbidragsnivåerna ska höjas med 20 procent jämfört med i dag. För kommunerna innebär det en höjning av statsbidraget med 520 miljoner kronor vid oförändrad nivå av genomförda utbildningar. Utredningens uppfattning är att detta både kommer att kompensera kommunerna för höjda utbildningskostnader och öka möjligheten att genomföra dyrare utbildningar. Det ökar också möjligheterna, främst för mindre kommuner, att erbjuda bättre ersättningsnivåer vid yrkesutbildning på entreprenad, vilket kommer att öka chanserna till nyetablering av dyrare utbildningar.

14.3.5 Konsekvenser för företag

För företag som erbjuder yrkesutbildning på entreprenad kan höjda statsbidragsnivåer innebära en justering av dagens ersättningsnivåer. För dessa företag kan en justering göra det möjligt att etablera utbildningar i kommuner där det tidigare inte gått att uppnå ekonomiskt försvarbara etableringar.

14.3.6 Konsekvenser för enskilda

De lämnade förslagen bedöms leda både till fler yrkesutbildningar och en ökad bredd på utbudet av yrkesutbildningar. För enskilda innebär det förbättrade möjligheter att både hitta och delta i utbildningar som matchar arbetslivets behov, och bidrar till arbete, kompetensväxling och matchning för enskilda.

14.3.7 Konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Utredningens förslag bedöms leda till en ökning av yrkesutbildningar som är efterfrågade av arbetslivet. Eftersom god kompetensförsörjning leder till en ökad rörlighet på arbetsmarknaden ser utredningen att förslagen i förlängningen kan få en bredare påverkan på sysselsättningen i landet.

14.3.8 Konsekvenser för små företags arbetsförutsättningar och konkurrensförmåga

Ett av de viktigaste syftena med det ändrade statsbidraget är att öka kommunernas vilja och möjlighet att erbjuda ett utbildningsutbud som bättre svarar mot arbetslivets behov. Utredningen bedömer att förslagen kommer leda till att komvux blir ett vassare verktyg för kompetensförsörjningen, och att företag därigenom kommer att kunna öka sin konkurrenskraft.

14.3.9 Konsekvenser för de integrationspolitiska målen

Målet för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla, oavsett etnisk eller kulturell bakgrund. Nyckeln till en etablering på arbetsmarknaden är en kombination av yrkes- och språkkunskaper.

Målgruppen inom komvux har förändrats över tid och den utgörs i dag i en större utsträckning än tidigare av personer som är nya i Sverige. Utredningens förslag syftar till att stärka yrkesvux, och bör således påverka denna grupp positivt vad gäller arbetsmarknadsetablering, språkträning och egenförsörjning.

Utredningen lämnar även flera förslag rörande kombinationsutbildningar som kommer att stärka utbildningsformen. Differenterade ersättningar bedöms bredda inriktningen på de yrkesutbildningar som bedrivs som kombinationsutbildningar. Förslaget att ersättning bara ska utgå till kombinationsutbildningar med sfi eller sva på grundläggande nivå innebär en prioritering av utbildningar där stödet gör störst nytta. Kravet på att kombinationsutbildningar ska bedrivas integrerat eller kombinerat kommer att leda till en ökad kvalitet vid kombinationsutbildningar. Sammantaget bedömer utredningen att dessa förslag stärker arbetet med att nå de integrationspolitiska målen.

14.4 Konsekvenser av förslagen om en reformerad lärlingsutbildning för vuxna

14.4.1 Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås

Den svenska yrkesutbildningens koppling till arbetsplatser är vid en internationell jämförelse svag, och har länge varit det. Internationella studier visar dock flera fördelar med utbildning som äger rum i nära samverkan med arbetslivet.

Utredningens bedömning är att en större andel av yrkesutbildningen för vuxna bör ske på arbetsplatser i nära samverkan med arbetslivet, och att lärlingsutbildningen därför behöver växa. Om en större andel yrkesutbildning sker som lärlingsutbildning kommer flera positiva effekter sannolikt uppnås. Eleverna får tillgång till en stark lärandemiljö, och deras övergång till arbete efter avslutade studier kommer att underlättas. För arbetsgivare kan lärlingsutbildning underlätta för rekryteringen av ny personal. Mer lärlingsutbildning kommer sannolikt även ge bättre kompetensförsörjning till arbetsmarknaden. Detta gäller inte minst många små yrkesområden där det i dag ofta är svårt att anordna utbildningar, men där det genom lärlingsutbildning blir lättare att anordna utbildning för små elevgrupper.

14.4.2 Alternativa förslag

Utredningens förslag syftar till att göra lärlingsutbildning mer attraktivt för aktörer inom arbetslivet, inte minst arbetsgivare och för elever. På så sätt kommer det bli lättare för kommuner, som är huvudmän, att anordna utbildningen. När det gäller alternativa förslag har utredningen övervägt olika åtgärder för att stärka incitamenten för att anordna och söka sig till lärlingsutbildning. Utredningen har samtidigt valt bort alternativa lösningar som inte ger tillräckligt starka incitament för mer lärlingsutbildning.

När det gäller frågan om prioritering av sökande och urval till lärlingsutbildning inom komvux, hade ett alternativ varit att behålla nuvarande ordning, som bland annat innebär att den med störst behov ska ges företräde vid urval. Liksom utredningen konstaterar i kapitlet om en reformerad lärlingsutbildning fungerar denna ordning dåligt i dag och används i princip inte. Detta eftersom arbetsgivare ofta inte

är villiga att ta emot och utbilda en lärling om de inte vet om personen är motiverad eller har förutsättningar att klara utbildningen. Utredningens förslag om att den med bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen innebär således en anpassning till hur det i praktiken redan fungerar i dag. I många kommuner förekommer knappt lärlingsutbildningar, trots att det finns stort behov av fler yrkesutbildningar inom små yrkesområden där lärlingsutbildning skulle vara passande. Förslaget kommer att underlätta för dessa kommuner att anordna mer lärlingsutbildningar.

Utredningen har även övervägt att föreslå sänkta arbetsgivaravgifter för arbetsgivare som anställer lärlingar genom en så kallad lärlingsanställning. Det är dock svårt att påvisa att en sänkt arbetsgivaravgift kommer att påverka arbetsgivares vilja att anställa en lärling. Utredningen har därför valt att inte lägga ett sådant förslag.

Det finns möjliga nackdelar med utredningens förslag om nya prioriterings- och urvalsregler i lärlingsutbildningen inom komvux. De innebär att det införs olika bestämmelser i olika delar av komvux, vilket kan göra bestämmelserna om prioritering och urval svårare att överblicka för den enskilde. Det kan också innebära att elever med störst behov av utbildningen – de som prioriteras vid urval i dag – får sämre tillgång till lärlingsutbildning i komvux. Fördelarna med förslaget överväger dock nackdelarna enligt utredningens bedömning. Förslaget kommer sannolikt ge en bättre kompetensförsörjning och en breddad rekrytering till komvux. Det bör dock påpekas att de föreslagna bestämmelserna om prioritering och urval endast ska tillämpas när det finns fler sökande än platser, vilket ofta inte är fallet. Som utredningen redan har påpekat används dessutom inte skolagens prioriteringsbestämmelser i dag, och i praktiken kommer sannolikt därför inte sökande med störst behov av lärlingsutbildning att påverkas. Dessutom är de förändrade prioriterings- och urvalsreglerna enligt utredningen en förutsättning för att lärlingsutbildningen för vuxna ska kunna växa.

Förslaget om att ta bort möjligheten att kombinera statsbidrag för kombinationsutbildningar och lärlingsutbildningar kan göra att sådana kombinationer blir ovanligare. Samma effekt gäller förslaget om att ta bort statsbidraget för kombinationsutbildningar som innehåller sva på gymnasial nivå. Liksom utredningen anger i det aktuella kapitlet finns dock brister i dessa delar av nuvarande statsbidrag för

regionalt yrkesvux. Förändringarna förväntas därför leda till en mer effektiv användning av statsbidraget.

14.4.3 Samhällsekonomiska konsekvenser

En reformerad lärlingsutbildning för vuxna kommer enligt utredningens bedömning att leda till en ökad efterfrågan på lärlingsutbildning inom komvux. Detta eftersom förslagen förväntas göra det mer attraktivt för arbetsgivare att ta emot lärlingar. Det kommer sannolikt också göra det mer attraktivt för vuxna att söka en lärlingsutbildning. Kostnaden per utbildningsplats i lärlingsutbildning är högre än för annan yrkesvuxutbildning. Detta eftersom ersättning om 40 000 kronor dels utgår till arbetsplatsen, dels ersättning för handledarutbildning om 3 500 kronor utgår. Dimensioneringen av lärlingsvux, liksom andra statligt finansierade utbildningar, bestäms dock ytterst av staten. En ökad efterfrågan innebär inte en högre kostnad, om inte staten väljer att satsa mer medel på utbildningen. Om antalet platser ska bibehållas och om en större andel av yrkesvux består av lärlingsutbildning, kommer dock staten att behöva skjuta till medel. Utredningen lägger dock inget sådant förslag.

Statens kostnader för studiemedel kommer inte att påverkas av mer lärlingsutbildning inom komvux. Inte heller kommunernas kostnader, då mer merkostnaden per utbildningsplats täcks av statsbidrag. Utredningens förslag om lärlingsutbildning i komvux innebär att sådan utbildning för första gången regleras i skollagen. För att bedriva lärlingsutbildning i komvux föreslår utredningen att det ställs upp vissa villkor. Ett sådant är att det för varje lärlingsutbildning i komvux ska finnas ett lärlingsråd. Detta innebär dock inte något nytt åtagande för kommunerna. Det finns inget krav att bedriva komvux som lärlingsutbildning, endast en möjlighet.

14.4.4 Övriga samhällseffekter

Förslagen om en reformerad lärlingsutbildning för vuxna kommer att innebära att företag, liksom andra arbetsgivare, ges ökat ansvar och inflytande över lärlingsutbildningen i komvux. Förslaget om nya urvalsbestämmelser till lärlingsutbildning förväntas innebära att fler sökande med goda förutsättningar att klara en yrkesutbildning antas

till lärlingsvux. Detta är positivt för arbetslivets kompetensförsörjning. Detsamma gäller förslaget om att arbetsgivare själva ska kunna välja lärlingar. För företag som, efter överenskommelse med kommuner, väljer att ta ett större ansvar för bland annat antagning till lärlingsutbildningar i komvux, innebär det sannolikt en större arbetsbörda än i dag. Förslagen innebär dock en möjlighet för arbetsgivare och kommuner, inte ett krav. Förslaget om att lärlingar inom komvux ska kunna få en lärlingsanställning förväntas leda till en breddad rekrytering till komvux. Många vuxna är ovilliga att låna för att utbilda sig, men med möjlighet till en lärlingsanställning med lön kan sannolikt delar av denna grupp lockas till utbildning, vilket är positivt för kompetensförsörjningen.

Könsfördelningen inom komvux är och har länge varit ojämn, med fler kvinnor än män. När det gäller yrkesutbildningar inom komvux består de främst av utbildningar mot kvinnodominerade yrken, där utbildningar inom vård- och omsorg och barn och fritid dominerar. Detta gäller även lärlingsutbildning inom komvux. Ett syfte med reformeringen av lärlingsutbildningen inom komvux är att bredda utbildningsutbudet. Hur och om det kommer att påverka könsfördelningen inom komvux är dock inte möjligt att förutse.

Förslagen kan få betydelse för de integrationspolitiska målen. Det kan innebära att elever med störst behov av utbildningen – de som prioriteras vid urval i dag – kan få sämre tillgång till lärlingsutbildning i komvux. Bland de med störst behov finns ofta personer som är nya i Sverige. I huvudsak bedöms dock förslaget vara en anpassning till hur prioritering och urval i praktiken redan fungerar. Utredningen lägger dessutom flera andra förslag som kommer att gynna den ovan nämnda gruppen, bland annat förslagen om statsbidrag för förberedande yrkesutbildning, höjda ersättningar i statsbidraget för yrkesvux och om stödinsatser. Sammantaget kommer sannolikt personer som är nya i Sverige därför gynnas av utredningens förslag.

14.4.5 Förslagens proportionalitet

Utredningen bedömer att förslagen om reformering av lärlingsutbildningar är proportionerliga. Förslagen syftar till att öka andelen lärlingsutbildning inom komvux, vilket ger högre kostnader per utbild-

ningsplats för staten, vilket dock inte nödvändigtvis ger högre kostnader totalt.

14.4.6 Ikraftträdande och informationsinsatser

Utredningens förslag innebär att lärlingsutbildning inom komvux regleras i skollagen. Ikraftträdande, både av lag- och förordningsändringar bör ske samtidigt som övriga lagändringar, den 1 januari 2026. Detta bör ge Skolverket, som är den ansvariga myndigheten, tid att informera om reformerna, inklusive de förändringar som sker i statsbidraget för lärlingsvux. Detsamma gäller för övriga bestämmelser i den föreslagna statsbidragsförordningen, som föreslås träda i kraft den 1 juli 2025 och tillämpas för första gången i fråga om statsbidragsåret 2026. Den delegation för uppföljning av reformer som utredningen föreslår ska inrättas från 2025, bör också ha som en del av sitt uppdrag att implementera reformen.

14.5 Konsekvenser av förslagen om komvux vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov

Förslaget i kapitlet om bestämmelser som avviker från skollagen vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov samt föreslagna bestämmelser i förordningen om statsbidrag för yrkesvux, innebär en möjlighet för regeringen att snabbt reagera när det uppstår behov av satsningar på vuxenutbildning. Detta kan till exempel ske vid etableringar av ett stort företag på en ort eller nedläggningar av en stor arbetsplats. Denna möjlighet kan innebära flera positiva effekter jämfört med motsvarande situationer i dag, inte minst bättre kompetensförsörjning vid etableringar och minskad arbetslöshet än annars vid stora nedläggningar. Vilka effekter som förslaget ger beror dock helt på hur möjligheten används.

Regelverket är inte fullt ut anpassat för att kunna göra motsvarande satsning i dag. Regeringen har beslutat om en särskild satsning på regionalt yrkesvux i expansiva regioner, med start från 2024. Denna satsning är dock enbart reglerad i förordning, utan möjlighet att avvika från skollagens bestämmelser, vilket innebär flera nackdelar jämfört med utredningens förslag, vilka beskrivs närmare i kapitlet om

att det behövs bättre förutsättningar att snabbt möta nya stora utbildningsbehov.

Finansiering av förslaget bör ske genom omfördelning av medel från andra statliga utbildningssatsningar, främst inom statsbidraget för yrkesvux. Vid särskilda utbildningsbehov kan det dock finnas behov av att tillföra extra medel för ändamålet i statsbudgeten. Ersättningen per plats ska enligt utredningens förslag fastställas av Skolverket. Utgångspunkten är att utbildningarna bör finansieras av statsbidrag, men om möjligt medfinansieras av arbetslivet. Kommunerna ska inte behöva bekosta utbildningen. Däremot kommer kommunerna behöva anpassa kostnaderna utifrån storleken på det statsbidrag som beslutas av Skolverket. Hur stora utbildningskostnaderna blir per plats kommer att avgöras av vilka typer av yrkesutbildning det handlar om och hur mycket medfinansiering som kan ske från arbetslivet. Ersättningen per plats kommer dock sannolikt vara högre än ersättningarna för motsvarande utbildning i statsbidraget för yrkesvux. Förutom utbildningskostnaderna tillkommer kostnader för studiemedel. När kostnaderna blir aktuella och hur stora de blir är inte möjligt att förutse, utan det beror på vilka behov som uppstår. Förslagen förväntas inte ge några övriga samhällsekonomiska konsekvenser.

Enligt förslagen ska Skolverket fastställa storleken på ersättning per årsstudieplats inom det extra statsbidraget. Det innebär en extra arbetsuppgift för Skolverket jämfört med övriga delar av statsbidraget för yrkesvux. Andra myndigheter, till exempel MYH, har dock i uppgift att själva fastställa storleken på de statsbidrag som myndigheten betalar ut. Att fastställa statsbidrag kommer visserligen att innebära behov av nya rutiner för Skolverket, men bör enligt utredningen kunna hanteras inom ramen för myndighetens organisation, utan att förvaltningsanslaget tillförs ytterligare medel.

De föreslagna bestämmelserna om komvux vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov ska enligt förslaget även kunna tillämpas vid ett stort flyktingmottagande. Om bestämmelserna används vid ett stort flyktingmottagande, kommer det sannolikt att påverka det integrationspolitiska målet positivt.

Förslaget förväntas vara positivt för företags konkurrenskraft eftersom möjligheterna till kompetensförsörjning förbättras vid stora etableringar.

14.6 Konsekvenser av förslagen om förbättrad tillgång till stöd

14.6.1 Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås

Elevsammansättningen inom komvux har förändrats över tid till följd av ett allt större intag av elever med kort utbildningsbakgrund. Komvux tar emot allt fler elever med bland annat neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, psykisk ohälsa och tidigare skolmisslyckanden. Studieavbrott inom komvux är vanliga och många elever har svårt att nå målen med sin utbildning.

Utbildningen i komvux kännetecknas av flexibilitet. Elever kan exempelvis studera på distans, läsa enstaka kurser och under utbildningens gång byta utbildningsanordnare eller läsa kurser hos flera utbildningsanordnare samtidigt. Detta är omständigheter som är utmanande vid planering och genomförande av stödinsatser. I många kommuner saknas dessutom resurser och rutiner för att identifiera elevers stödbehov. Stödbehoven upptäcks ofta relativt sent i utbildningen eller inte alls.

Huvudmannens skyldighet att erbjuda stöd, liksom elevers rätt till stöd är inte lika omfattande reglerad inom komvux som i andra skolformer. Vissa bestämmelser om stöd är identiska med dem i andra skolformer, till exempel bestämmelserna om stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Det framgår dock inte av bestämmelserna att komvux ska tillhandahålla enstaka specialpedagogiska insatser inom ramen för extra anpassningar. Komvuxverksamheterna har ofta svårigheter att avgöra vilka stödinsatser och vilken omfattning av stödinsatserna de ska tillhandahålla eleverna inom ramen för individanpassningar och extra anpassningar. Det finns även en bristande likvärdighet mellan kommunerna avseende vilket stöd som eleverna erhåller och därmed också hur väl deras behov möts.

Av utredningens direktiv framgår att utredningen ska analysera vilka åtgärder, till exempel förbättrad tillgång till stöd, som kan få fler elever att nå målen med sin utbildning i komvux, och vid behov föreslå sådana åtgärder.

Utredningen föreslår ingen utökning av huvudmannens ansvar för att erbjuda stöd inom komvux. Förslaget innebär ett förtydligande av gällande rätt, om att kommunerna ska erbjuda enstaka special-

pedagogiska insatser under en kortare tid inom ramen för extra anpassningar.

När det gäller skrivningen i förslaget om att ansvarig lärare ska ha tillgång till, eller möjlighet till samråd med, personal med specialpedagogisk kompetens i sådan omfattning att elevens behov av extra anpassningar kan tillgodoses, bedömer utredningen att inte heller detta förslag innebär att dagens reglering om stöd utökas till sitt innehåll. Utredningen bedömer att förslaget inte närmare ska reglera på vilket sätt det ska finnas specialpedagogisk kompetens i verksamheten. Bestämmelserna syftar till att tydliggöra att det ska finnas personal med sådan kompetens att de stödinsatser som sätts in blir adekvata för den enskilda eleven. Denna kompetens bör dock kunna organiseras utifrån de behov som finns i verksamheten och oberoende av om den enskilda eleven är i behov av en specialpedagogisk insats under kortare tid eller någon annan form av extra anpassning. Utifrån förtydligandet kan huvudmännen fortsatt själva ta ställning till om, och i så fall i vilken form, som elevhälsa bör bedrivas inom komvux.

Förslaget kan enligt utredningens bedömning leda till att fler elever får tillgång till specialpedagogiska stödinsatser samt att kommunerna erbjuder eleverna ett mer likvärdigt specialpedagogiskt stöd. Det blir även tydligare för rektor och personal inom komvux att eleverna vid behov ska erbjudas enstaka specialpedagogiska insatser under en kortare tid. Detta bedöms få en positiv inverkan på elevernas möjligheter att få det stöd de behöver, vilket i sin tur kan öka deras möjligheter att nå målen med utbildningen. Högre måluppfyllelse kommer även att påverka de integrationspolitiska målen positivt.

Utredningen bedömer även att förslaget om en kartläggning av stödbehov i samband med upprättandet av den individuella studieplanen kan förbättra möjligheten för komvux att erbjuda rätt anpassningar till eleven vid utbildningens början. Detta kan i sin tur minska risken för studiemisslyckanden och studieavbrott. En kartläggning av stödbehov kan även öka förutsättningarna för att elever med funktionsnedsättningar erhåller de anpassningar av lärmiljön och undervisningen som möjliggör och underlättar deras studier.

Utredningen bedömer att en dokumentation av planerade stödinsatser i den individuella studieplanen ökar möjligheterna att eleven får tillgång till rätt stödinsatser under utbildningens gång. Arbetet med uppföljning och revidering av stödinsatserna underlättas om de finns

dokumenterade tillsammans med elevens utbildningsmål och omfattning av studierna.

Det stödmaterial som utredningen föreslår att Skolverket ska ta fram i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) kommer att innebära ett stöd för komvuxverksamheterna vad gäller omfattningen av extra anpassningar samt hur kartläggning och dokumentation av stödbehov kan genomföras.

Utredningen bedömer att ett nollalternativ, det vill säga att inga åtgärder vidtas, skulle innebära att huvudmännen fortsatt kommer att erbjuda stödåtgärder i olika omfattning samt med bristande likvärdighet mellan kommunerna. Utan en kartläggning av stödbehov skulle det fortsatt vara utmanande för komvux att tidigt identifiera stödbehov och erbjuda rätt anpassningar till eleverna under utbildningen. Detta skulle i tur på ett negativt sätt kunna påverka elevernas studiesituation och möjligheterna att nå målen.

14.6.2 Alternativa förslag

Utredningen har övervägt att lägga förslag om en utökning av huvudmannens ansvar för att erbjuda stöd inom komvux. Fördelen med ett sådant förslag är att en reglering skulle kunna anpassas till den förändrade målgruppen, som i många avseenden bedöms vara i behov av någon form av utökat stöd jämfört med dagens reglering samt till de förutsättningar som är specifika för komvux. Att införa ett nytt begrepp och innehåll skulle dock kunna medföra att gränsdragningen gentemot andra former av stöd, såsom särskilt stöd – som elever i komvux i dag inte har rätt till – skulle kunna försvåras.

Ett annat alternativ är att föreslå en reglering för viss elevhälsa inom komvux, i form av tillgång till personal med specialpedagogisk kompetens. Det skulle då i likhet med bland annat grund- och gymnasieskolan säkerställas att komvux ska tillhandahålla vissa kompetenser och viss elevhälsa. Ett sådant krav skulle dock medföra ett utökat finansiellt åtagande men även en inskränkning i det kommunala självstyret. Ett förslag om utökat stöd inom komvux skulle dessutom behöva ytterligare utredning.

Hemkommunen har i dag en skyldighet att erbjuda en inledande kartläggning för den som vill få sitt kunnande kartlagt inför utbild-

ning eller prövning inom komvux.¹³ Ett alternativt förslag är att det i ovanstående kartläggning även ska ingå en kartläggning av den vuxnes behov av stöd inför utbildning. En fördel skulle vara att redan inför utbildning möjliggöra att den vuxna gör rätt utbildningsval utifrån dennes behov och den rätt till stöd som finns att tillgå i komvux. Utredningen bedömer att ett sådant alternativ dock inte skulle medföra avsedd förändring, då erbjudandet är frivilligt och alla elever kommer därmed inte att omfattas av en kartläggning av stödbehov inför utbildning.

Ytterligare ett alternativt förslag är att ge Skolverket ett bemyndigande att närmare föreskriva om innehållet i den individuella studieplanen. I dag har Skolverket ett bemyndigande att föreskriva om utformningen av individuella studieplaner.¹⁴ Utredningen bedömer att det i första hand är mest lämpligt att reglera innehållet i den individuella studieplanen i skolförfattningarna, på samma sätt som detta regleras för andra skolformer.

Sammantaget bedömer utredningen att de lagda förslagen är de mest lämpliga. För närmare motivering se ovan och i kapitlet där utredningen behandlar förslagen.

14.6.3 Samhällsekonomiska konsekvenser

Utredningen föreslår att det ska införas bestämmelser i skollagen där det förtydligas att ansvarig lärare ska ha tillgång till, eller möjlighet till samråd med personal med specialpedagogisk kompetens i sådan omfattning att elevens behov av extra anpassningar kan tillgodoses, däribland enstaka specialpedagogiska insatser under kortare tid. Utredningen bedömer att förslaget i sin utformning inte innebär några nya eller utökade åtaganden eller kostnader för kommunerna. Beroende på hur huvudmännen, det vill säga kommunerna, har uppfattat gällande reglering kan förtydligandena för vissa kommuner dock komma att medföra att de behöver göra anpassningar i verksamheten. Detta skulle i så fall sin tur kunna medföra vissa kostnadsökningar för enstaka kommuner. Detta är dock inte möjligt att närmare utröna.

Förslaget om kartläggning av stödbehov kan visserligen anses vara ett nytt åtagande, då det ska genomföras i samband med upprättan-

¹³ 20 kap. 7 a § skollagen. Notera dock att bestämmelserna om inledande kartläggnings från och med den 1 juli 2024 har beteckningen 20 kap. 8 § skollagen.

¹⁴ 2 kap. 17 § förordningen om vuxenutbildning.

det av den individuella studieplanen. Redan i dag bör dock gällande reglering medföra att stödinsatser behöver identifieras och dokumenteras. Även om kartläggning av stödbehov ska genomföras i samband med upprättandet av den individuella studieplanen, så kan ytterligare kartläggning av stödbehov behöva göras om det framkommer att eleven har behov av stödinsatser senare i utbildningen. Enligt utredningens bedömning innebär förslagen därmed inga nya eller utökade åtaganden för kommunerna. Den kommunala finansieringsprincipen aktualiseras inte heller enligt utredningens bedömning.

14.6.4 Övriga samhällseffekter

Förslagen bedöms ha en positiv inverkan på möjligheterna för att personer med funktionsnedsättningar samt andra vuxna ska få sina behov av stöd tillgodosedda inom ramen för extra anpassningar.

14.6.5 Förslagens proportionalitet

Utredningen bedömer att förslagen om förtydligande av specialpedagogisk kompetens och insatser inom ramen för extra anpassningar samt förslag om kartläggning av stödbehov är proportionerliga. Förslagen bedöms inte medföra några särskilda kostnader.

14.6.6 Ikraftträdande och informationsinsatser

Utredningen föreslår att förslagen om förtydligande av specialpedagogiska insatser och kartläggning av stödbehov ska träda i kraft den 1 januari 2026 och tillämpas från och med samma datum.

Skolverket är ansvarig skolmyndighet och ska inom ramen för sitt uppdrag vid behov informera huvudmän och andra relevanta aktörer om de förändringar i skollagen som utredningen föreslår. Utredningen bedömer inte att det behövs något särskilt uppdrag till Skolverket avseende informationsinsatser. Utredningen bedömer att de förtydliganden avseende gällande reglering därmed inte kräver någon särskild hänsyn avseende ikraftträdandetidpunkt, men att det kan vara lämpligt att förslagen träder i kraft tillsammans med merparten av de förslag som utredningen i övrigt föreslår.

14.6.7 Konsekvenser i relation till EU-rätten

I avsnittet nedan redogör utredningen för vilka konsekvenser förslagen om förtydligande reglering avseende stöd förväntas få i förhållande till bestämmelserna om dataskydd, i form av en så kallad integritetsanalys.

Anordnande av utbildning är både en uppgift av allmänt intresse och ett viktigt allmänt intresse

Förslaget om att kartlägga och vid behov dokumentera vilka stödinsatser som behöver göras i samband med upprättandet av den individuella studieplanen innebär en behandling av personuppgifter.

Anordnande och bedrivande av utbildning är en uppgift av allmänt intresse enligt artikel 6.1. e dataskyddsförordningen.¹⁵ Anordnande och bedrivande av utbildning är även ett sådant viktigt allmänt intresse som krävs för behandling av känsliga personuppgifter enligt artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen. Det finns således rättslig grund vid behandling av personuppgifter.

Av principerna för behandling av personuppgifter i dataskyddsförordningen framgår att uppgifterna ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade (laglighet, korrekthet och öppenhet, artikel 5.1 a). För att en behandling ska vara laglig krävs att det finns en rättslig grund för behandlingen. För att den rättsliga grunden uppgift av allmänt intresse i artikel 6.1 ska kunna åberopas krävs att grunden för behandlingen ska fastställas i unionsrätten eller i nationell rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av.

I artikel 14.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2010/C 83/02) anges att var och en har rätt till utbildning och till tillträde till yrkesutbildning och fortbildning. I Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt anges också att EU ska bidra till utvecklingen av en utbildning av god kvalitet genom att främja samarbetet mellan medlemsstaterna och genom att vid behov stödja och komplettera deras insatser, och genomföra en yrkesutbildningspolitik som ska understödja och komplettera medlemsstaternas insatser (artikel 165.1 och 166.1).

¹⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

Vikten av utbildning framhålls också i den svenska grundlagen. I regeringsformen (RF) anges att det allmänna särskilt ska trygga rätten till bland annat utbildning, att alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten har rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola och att det allmänna också ska svara för att högre utbildning finns (1 kap. 2 § andra stycket och 2 kap. 18 § första stycket RF). I Europeiska konventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna anges att ingen får förvägras rätten till undervisning (artikel 2 i protokollet till konventionen). Konventionen gäller enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som svensk lag.

Utredningen gör bedömningen, i likhet med den som regeringen tidigare har gjort för utbildningsområdet, att det finns stöd för att utbildning utgör såväl en uppgift av allmänt intresse som ett viktigt allmänintresse. Den rättsliga grunden myndighetsutövning kan även vara tillämplig i vissa fall.

Behandling av känsliga personuppgifter

I artikel 9 och 10 dataskyddsförordningen ställs särskilda krav när det gäller behandling av känsliga personuppgifter och uppgifter om lagöverträdelse. Även regeringsformen ställer särskilda krav när det är fråga om ett betydande intrång i den personliga integriteten som sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § RF). Sådana intrång får bara göras med stöd av lag. I 3 kap. dataskyddslagen¹⁶ finns bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter och lagöverträdelse (3 kap. 1–9 §§). Dessa bestämmelser gäller med vissa undantag endast för myndigheter. I 3 kap. 4 § dataskyddslagen anges dock att regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om sådan behandling av känsliga personuppgifter som är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse. Vidare anges i 3 kap. 9 § samma lag att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om i vilka fall andra än myndigheter får behandla sådana personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen. Den myndighet som regeringen bestämmer får även i enskilda

¹⁶ Lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

fall besluta att andra än myndigheter får behandla sådana uppgifter. Ett beslut får förenas med villkor.

För myndigheter finns bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter och om sökbegränsningar i 3 kap. 3 § dataskyddslagen. För huvudmän, det vill säga kommuner, i komvux gäller motsvarande bestämmelser i dataskyddslagen. I samband med propositionen *Ny dataskyddslag*¹⁷ har ett förtydligande införts i 3 kap. 8 § dataskyddslagen om att myndigheter får behandla sådana personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen.

Det finns reglering som innebär ett förbud mot att utföra sökningar i syfte att få fram ett personurval grundat på känsliga personuppgifter (3 kap. 3 § andra stycket dataskyddslagen). Sökförbudet gäller för myndigheter vid tillämpningen av samtliga av de bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter som finns i 3 kap. 3 § första stycket dataskyddslagen.

Avsikten med utredningens förslag är inte att dokumentera eventuella funktionsnedsättningar, psykisk ohälsa, språksvårigheter eller andra utmaningar hos eleverna. Dokumentationen ska omfatta de stödinsatser som eleven är i behov av under sin utbildning. Utredningen bedömer att det som ligger till grund för vissa stödinsatser skulle kunna vara känsliga uppgifter och att det därför inte finns anledning att reglera på vilket sätt som kartläggningen eller dokumentationen ska göras. Att dokumentera de stödinsatser som ska skyndsamt ska vidtas medför däremot inte behandling av känsliga personuppgifter.

Utredningen bedömer sammanfattningsvis att det inte behövs några kompletterande bestämmelser. Utifrån detta saknas anledning att ytterligare ta ställning till om förslagen är proportionerliga mot det mål som eftersträvas.

¹⁷ Prop. 2017/18:105, *Ny dataskyddslag*.

14.7 Konsekvenser av förslagen om underlättande av studier för elever med funktionsnedsättning

14.7.1 Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås

Generellt sett är utbildningsnivån lägre bland personer med funktionsnedsättning än bland den övriga befolkningen. Dessutom är andelen sysselsatta lägre bland personer med funktionsnedsättning än i den övriga befolkningen. Det tyder på att det kan finnas ett relativt stort utbildningsbehov bland vuxna med funktionsnedsättning.

Utredningen har därför haft i uppdrag att särskilt undersöka om det behövs åtgärder för att underlätta studierna i komvux för personer med funktionsnedsättning. En särskild omständighet som försvårar uppdraget är bristen på aktuell kunskap i frågan. Det saknas nya studier om hur komvux är anpassat för vuxna med olika funktionsnedsättningar, men även en nationell bild av frågan. Bristen på aktuell kunskap gäller både studiesituationen för elever med funktionsnedsättningar i komvux och tillgången till utbildning för vuxna med funktionsnedsättningar som är i behov av att studera i komvux. Personer med funktionsnedsättning utgör dessutom inte en homogen grupp, och olika funktionsnedsättningar får olika konsekvenser som kräver olika stödinsatser och anpassningar.

För att förbättra kunskapsläget föreslår utredningen att Statens skolinspektion (Skolinspektionen) ges i uppdrag att göra en kvalitetsgranskning av studiesituationen för elever med funktionsnedsättning som studerar inom komvux. Utredningen föreslår även att Skolverket ges i uppdrag att göra en nationell kartläggning av tillgången till komvux för vuxna med funktionsnedsättning som är i behov av att studera inom skolformen. Utredningen bedömer även att det bör göras en utredning om att samla resurserna för tolkstöd i utbildning för vuxna.

Vid utredningens samråd med olika organisationer framkommer det att det ofta är oklart huruvida det är kommunen eller regionen som ska ta ansvar och kostnaden för funktionsnedsatta elevers behov av tillgänglighetsåtgärder, anpassningar, hjälpmedel och assistans inom komvux. De framhåller även att det tar lång tid innan det fastställs vilken aktör det är som ska ta vilken kostnad.

Det är i huvudsak huvudmannen för komvux som har ansvar för att bekosta och genomföra de åtgärder som behövs när det gäller an-

passningar av lärmiljön och undervisningen för komvuxelever med funktionsnedsättning. Flera statliga utredningar och myndighetsrapporter samt utredningens samråd med intresseorganisationer visar att sökande och elever med funktionsnedsättning möter ett flertal hinder när de avser påbörja eller fullfölja studier inom komvux. Utredningens förslag om förtydligande av specialpedagogiska insatser inom ramen för extra anpassningar samt förslag om kartläggning av stödbehov bedöms få en positiv inverkan på studiesituationen för elever med funktionsnedsättning. Förslagen kan förbättra komvux förutsättningar att tillhandahålla anpassningar och stöd till elever med funktionsnedsättning utifrån deras behov. Detta kan i sin tur underlätta studierna för dessa personer och öka deras möjligheter att nå målen med sin utbildning.

Utredningen bedömer att ett nollalternativ, det vill säga att inga åtgärder vidtas, skulle innebära fortsatta svårigheter för den berörda gruppen.

14.7.2 Alternativa förslag

Utredningen bedömer att det saknas aktuell och nationell kunskap om elevernas studiesituation. Utredningen har därmed i detta läge inte närmare analyserat andra alternativ än de myndighetsuppdrag som föreslås.

Utredningen bedömer att det finns skäl att ge myndighetsuppdrag om tillgången till utbildning och studiesituationen för vuxna med funktionsnedsättning till respektive myndigheter, det vill säga till Skolinspektionen för kvalitetsgranskning och till Skolverket för nationell kartläggning. Detta eftersom det saknas aktuell kunskap på nationell nivå om studiesituationen för elever med funktionsnedsättning inom komvux.

Utredningen bedömer även att tillgången till tolktjänster är avgörande för att döva, hörselskadade och dövblinda ska kunna studera inom komvux. En utredning bör tillsättas för att se över förutsättningarna att samla resurserna för tolkstöd i utbildning för vuxna. Mot bakgrund av en sådan analys bör den kommande utredningen föreslå hur en samlad resurs för tolkstöd i utbildning för vuxna kan regleras, organiseras och finansieras.

Utöver ovan bedömer utredningen att Skolverket och SPSM ska ges i uppdrag att se över och vid behov ta fram insatser och stödmaterial om funktionsnedsättningar hos elever inom komvux. Informationsinsatser bör vidare genomföras av skolmyndigheterna för att öka förutsättningarna att målgrupperna nyttjar det stöd som Skolverket och SPSM erbjuder.

14.7.3 Samhällsekonomiska konsekvenser

När det gäller de uppdrag som utredningen bedömer bör lämnas till respektive skolmyndighet bedömer utredningen att detta bör rymmas inom ramen för myndigheternas anslag. Uppdragen bedöms kosta 1 miljon kronor för Skolverket respektive Skolinspektionen, uppdelade på två år.

De samhällsekonomiska effekterna av utredningens bedömningar om utredning och uppdrag är svåra att kvantifiera. Eftersom utredningen inte lägger några författningsförslag i denna del saknas anledning att i övrigt uppskatta vare sig kostnader eller intäkter för staten, kommuner och regioner, företag och enskilda.

Gällande utredningens förslag om en utredning så beräknas en sådan kosta 2,7 miljoner kronor per år, vilket är beräknat på kostnaden för en utredare och två utredningssekreterare. Utredningen beräknas ta cirka 1,5 år i anspråk, vilket ger en totalkostnad på cirka 4 miljoner kronor. Kostnaden bör finansieras inom ramen för Regeringskansliets budget för kommittéväsendet.

Uppdragen och utredningen kan i ett senare läge ge samhällsekonomiska effekter, men dessa går inte att uppskatta i förväg. Även om det inte går att uppskatta effekterna på förhand kan utredningen konstatera att denna utredning och dess förslag kan leda till betydande förbättringar för personer med funktionsnedsättning och deras tillgång till utbildning.

14.8 Konsekvenser av förslagen om underlättande av övergångar till arbetsmarknaden för elever inom anpassad utbildning

14.8.1 Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås

Vuxna med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada möts av hinder både när de avser studera inom komvux och när de avser arbeta efter avslutade studier. Följaktligen finns flera faktorer som försvårar elevernas övergångar från komvux till arbetsmarknaden. Hindren är av organisatorisk och ekonomisk art och beror både på hur komvux som anpassad utbildning är organiserat och på samhälls- och arbetsmarknadsstrukturer.

Inom komvux erbjuds målgruppen ett begränsat utbildningsutbud. Tillgången till yrkes- och lärlingsutbildningar samt arbetsplatsförlagt lärande (apl) inom ramen för anpassad utbildning är särskilt begränsad. Yrkesutbildning inom anpassad utbildning leder dessutom endast till en kvalifikation på SeQF-nivå 2 enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande medan arbetsgivare efterfrågar kvalifikationer på en högre SeQF-nivå.

Utredningen föreslår att regeringen tillsätter en utredning gällande finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning. Utredningen föreslår även att Skolverket ska ges i uppdrag att, i samråd med MYH, analysera möjligheterna att ta fram yrkespaket för komvux som anpassad utbildning vilka motsvarar en kvalifikation på SeQF-nivå 3.

Finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning

Av den lägesbild som utredningen redovisar framgår att personer med intellektuell funktionsnedsättning respektive förvärvad hjärnskada är en ekonomiskt utsatt grupp som har mycket begränsade möjligheter att finansiera studier inom komvux som anpassad utbildning. Målgruppen saknar till skillnad från andra grupper i samhället som avser studera en rätt till studiestöd från Centrala studiestödsnämnden (CSN). Utredningen bedömer att målgruppen har begränsade möjligheter att finansiera studier i komvux som anpassad utbildning inom ramen för nuvarande regelverk för socialförsäkring, studiemedel,

arbetsmarknad och socialtjänst. Det är svårt för målgruppen att kombinera de ersättningar som personer i målgruppen kan erhålla av exempelvis Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och kommunerna, med studier inom komvux som anpassad utbildning. Utredningen ser ett tydligt behov av att staten skapar en möjlighet till finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning vilken är utformad för ändamålet och målgruppen. Utredningen lämnar dock inte några författningsförslag utan bedömer att en utredning gällande finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning bör tillsättas. Detta eftersom de eventuella förslag som utredningen har identifierat involverar flera olika aktörer och flera rättsområden samtidigt som lägesbilden är komplex till sin karaktär.

Skolverket ska analysera möjligheterna att ta fram nationella yrkespaket för anpassad utbildning som motsvarar SeQF-nivå 3

I dag finns inga utbildningar som ger en kvalifikation på SeQF-nivå 3, samtidigt som ett flertal branscher vittnar om att det finns arbetsuppgifter och anställningsbehov på denna nivå. Även om utredningen gör bedömningen att det inom komvux som anpassad utbildning finns ett behov av yrkespaket som motsvarar nivå 3 ser utredningen att Skolverket, på grund av frågans komplexitet, behöver analysera möjligheterna att ta fram sådana yrkespaket. Om det är lämpligt bör Skolverket vidare ta fram sådana yrkespaket. Ett sådant framtagande skulle kunna möjliggöra en övergång till arbete för målgruppen, men effekterna är i detta skede svåra att närmare förutse. Uppdraget bör genomföras i samråd med MYH och pågå under cirka 1 år.

Utredningen bedömer att ett nollalternativ, det vill säga att inga åtgärder vidtas, skulle innebära fortsatta svårigheter och hinder, både när personer i målgruppen avser studera inom komvux och när de avser arbeta efter avslutade studier.

14.8.2 Alternativa förslag

Utredningen har i samråd med olika myndigheter haft fokus på potentiella lösningar som endast innefattar studiebidrag och därtill ett förhöjt sådant i likhet med det högre bidrag som finns för vissa studier med studiemedel. Valet av denna inriktning beror på att utredningen

bedömer studielån vara olämpligt för denna målgrupp eftersom studierna generellt sett inte leder till vanligt förvärvsarbete och återbetalningsmöjligheter.

Utredningen har även övervägt ett särskilt studiestöd riktat till målgruppen. En hypotetisk kostnadsberäkning som baseras på ersättningsnivåerna inom studiestartsstödet skulle för komvux som anpassad utbildning med nuvarande elevantal medföra en kostnad på 367 miljoner kronor under förutsättning att samtliga elever studerade heltid under ett år. Att ta fram ett förslag om finansiering av studier inom ramen för studiemedelssystemet i enlighet med utredningens aktuella uppdrag bedöms bli alltför kostsamt. Utredningen bedömer dock att frågan om möjlighet till studiefinansiering bör utredas i ett brett perspektiv, utifrån de aspekter som i övrigt har lyfts fram av utredningen avseende de ersättningar och regleringar som berör målgruppen i dag. Utredningen föreslår därför att en utredning tillsätts som ger regeringen ett underlag för att göra ekonomiska prioriteringar.

14.8.3 Samhällsekonomiska konsekvenser

Utredningen bedömer att kostnaden för en statlig utredning gällande finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning uppgår till 4 miljoner kronor per år. Beräkningen är gjord utifrån en bemanning bestående av en utredare och tre utredningssekreterare. En sådan utredning bedöms behöva cirka 2 års utredningstid, vilket ger en sammanlagd kostnad på 8 miljoner kronor. Kostnaden bör finansieras inom ramen för Regeringskansliets budget för kommittéväsendet.

När det gäller det uppdrag som utredningen bedömer bör ges till Skolverket, om att i samråd med MYH analysera och ta fram yrkespaket för anpassad utbildning, bör detta rymmas inom ramen för respektive myndighets anslag. Kostnaden beräknas till cirka 1 miljon kronor per myndighet.

Eftersom utredningen inte lämnar några författningsförslag i denna del saknas anledning att i övrigt uppskatta kostnader eller intäkter för staten, kommuner och regioner, företag och enskilda.

14.8.4 Övriga samhällseffekter

Myndighetsuppdragen och den föreslagna utredningen kan i ett senare läge ge samhällsekonomiska effekter, men dessa går inte att uppskatta i förväg. Det bör dock påpekas att det finns en mycket stor potential att förbättra målgruppens möjligheter till studier inom komvux som anpassad utbildning och övergångar till arbete även om effekterna inte går att uppskatta i förväg.

14.9 Konsekvenser av utredningens förslag om prövning inom komvux och gymnasieskolan

14.9.1 Det aktuella problemet och vilken förändring som ska uppnås

Prövning innebär en bedömning av en individs kunskaper som resulterar i ett betyg som sätts i enlighet med bestämmelserna om betyg och betygssättning. Bedömningen kan ske utan att individen följer undervisningen.

En person som är bosatt i Sverige och vill ha betyg från komvux har i dag möjlighet att genomgå prövning i alla kurser och sedan i alla ämnen och på samtliga nivåer i dessa ämnen inom komvux som det sätts betyg på och i komvuxarbetet. En huvudman kan i dag inte neka en individ möjligheten att genomgå prövning, om huvudmannen anordnar utbildningen.

Den vanligaste anledningen till prövning inom komvux är att höja betygsnivån och därigenom meritvärdet vid ansökning till högre utbildning.

Den stora friheten som finns för individen att pröva betyg har lett till ett problem med "prövningsturism" bland kommunerna, där individer prövar samma kunskaper upprepade gånger för att förbättra sina chanser att få ett högre betyg. Detta har lett till höga kostnader för kommuner som måste hantera många prövningar. Enligt beräkningar från Skolverket på de faktiska kostnaderna för kommuner att genomföra prövning kan summan uppgå till 1 500–3 000 kronor i en kurs. Eftersom den högsta avgift en kommun kan ta ut från en prövande är 500 kronor får kommunerna inte täckning för sina kostnader.

Ytterligare ett problem är att svagheter i systemet kan användas av prövande för att maximera möjligheterna till högre betyg, även om det nya högre betyget inte nödvändigtvis reflekterar ökade kunskaper. Detta bidrar till att urholka betygets värde vid urvalet till högre utbildning, men också till en orättvisa gentemot de individer som erhållit sina betyg inom ramen för en genomförd utbildning.

Utredningen föreslår att avgiften för provning ska höjas till 1 000 kronor per provning. Avgiften på 500 kronor har inte ändrats sedan 1995. Avgiften för provningen har aldrig varit tänkt att täcka huvudmannens kostnader för provningen utan att avskräcka från oönskade provningar. Utredningen anser att en höjning till 1 000 kronor är motiverad av ändringar i penningvärdet och att 500 kronor inte förefaller avskräcka från upprepade provningar.

Utredningen föreslår också att provningar i första hand ska ske hos hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet, och i andra hand hos annan huvudman, förutsatt att ämnet eller nivån i ämnet inte anordnas inom det primära samverkansområdet. På detta sätt kommer de flesta provningar att ske hos hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet. Om provningen sker hos annan huvudman, ska hemkommunen erlagga interkommunal ersättning för provningen hos den andra huvudmannen.

Vidare föreslår utredningen att ansökan om provning alltid ska ske hos hemkommunen. Detta medför att hemkommunen kan få en bättre överblick och kontroll över provningarna.

Utredningen föreslår även att det endast ska vara tillåtet med upp till två provningstillfällen per kurs eller nivå i ett ämne under en period av sex månader. Utredningen menar att denna begränsning minskar möjligheten till provningsturism, och även bättre speglar den möjlighet till kunskapsutveckling en individ kan uppnå mellan två skilda provningstillfällen.

Till sist föreslår utredningen att rektor utan provning ska kunna ge betyget E i samband med validering om en individ bedömts ha tillräckliga kunskaper i en kurs eller en nivå i ett ämne.

Förslagen berör enskilda eftersom den nuvarande rätten till provning begränsas. Förslagen berör även kommunerna som huvudmän för komvux, gymnasieskolor och anpassade gymnasieskolor. De berör även enskilda huvudmän för gymnasieskolor och anpassade gymnasieskolor.

14.9.2 Alternativa förslag

Utredningen har valt att kombinera ett antal åtgärder i de lagda förslagen med syftet att minska antalet upprepade provningar. Utredningen har uppfattat det som att den främsta anledningen till det problem som uppstått är möjligheten att vid upprepade tillfällen genomföra provningar med syftet att konkurrenskomplettera betyg.

Ett alternativt förslag har varit att rikta åtgärderna direkt mot denna typ av provning och införa ett behörighetskrav även för provning, likt det behörighetskrav som återfinns i till exempel 20 kap. 20 § skollagen. I sådana fall skulle ett erhållet betyg innebära att man inte saknar kunskaper i ämnet, och en individ skulle inte vara behörig att prova. Den aktuella bestämmelsen i skollagen infördes för att hindra undervisning med syftet att konkurrenskomplettera. Utredningen menar dock att ett sådant förslag skulle inskränka individens livslånga lärande, och väljer därför att inte lämna ett sådant förslag.

Avgiftens storlek

Syftet med avgiftshöjningen är inte i första hand att fullt ur ersätta huvudmannen för kostnader i samband med provning, även om höjningen kommer att leda till att huvudmannen i högre grad får täckning för sina kostnader. Syftet är i högre grad att utgöra en av flera kombinerade åtgärder för att minska möjlighet och intresse av upprepade provningar. Utredningens förslag är en avvägning mellan funktionen att vara avskräckande och en jämlik ekonomisk möjlighet för alla att genomföra en provning. Det hade varit möjligt att ange en högre avgift för provning, men utredningen anser att det då hade funnits risk för att avgiftens storlek hade skapat en allt för stor klyfta mellan individer med goda ekonomiska förutsättningar och individer med mindre goda förutsättningar.

Prövningen ska i första hand ske hos hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet

Ett alternativt förslag hade varit att behålla möjligheten för individen att fritt välja var man ska genomföra sin provning men fortfarande föreslå övriga begränsningar. Utredningen anser dock att det hade

funnits risk för en fortsatt provningsturism, även om i en mer begränsad skala. Utredningen anser att det är rimligt att hemkommunen eller samverkande kommuner i första hand ska ha ansvaret för att lösa kommuninvånarnas behov av provning. Det leder också till att hemkommunen får en bättre överblick över de provningar som genomförs. Detta förslag går också hand i hand med förslaget om att ansökan om provning alltid ska lämnas till hemkommunen.

Begränsningen i antalet provningar under en viss tidsperiod

Även i fråga om begränsningen i hur många provningar man ska kunna göra om under en viss tidsperiod finns det flera alternativa möjligheter. I stället för två tillfällen under en sexmånadersperiod skulle ett annat antal tillfällen kunnat väljas. Likaså skulle begränsningen kunna vara två tillfällen under en annan tidsperiod, till exempel ett eller flera år. Här har utredningen lämnat ett förslag som man anser vara en rimlig avvägning mellan de möjligheter som en individ bör ha utan att inskränkningen av det livslånga lärandet blir för stor. Utredningen har också vägt in aspekten av hur rimligt det kan vara för en individ att utveckla sin kunskapsnivå från ett provningstillfälle till ett annat.

Rektor ska kunna ge betyget E efter validering

En alternativ möjlighet hade varit att inte lämna detta förslag överhuvudtaget. Ett liknande förslag lämnades av Valideringsdelegationen 2015–2019, men ledde inte till någon regeländring. De remissinstanser som ställde sig tveksamma till förslaget från Valideringsdelegationen lyfte problemet med valideringar som inte genomförts av en legitimerad lärare, samt behovet av vägledande samtal med individen rörande konsekvenserna av att inte gå vidare med en provning mot samtliga betygssteg.

Utredningen har vägt för- och nackdelar med förslaget, men har beslutat att lämna ett förslag om den aktuella möjligheten. Utredningen har kompletterat Valideringsdelegationens förslag med kravet om att valideringen ska vara genomförd av legitimerad lärare. Utredningen anger också att huvudmannen måste säkerställa att individen inser konsekvenserna av att få betyget E efter en validering. Utredningen menar att detta är ytterligare en åtgärd för att avlasta kom-

munerna, men också en möjlighet för individen att redan vid en validering få en tydlig kvittens på uppnådda kunskaper.

14.9.3 Konsekvenser för staten

Utredningen menar att förslagen kommer att begränsa antalet upprepade provningar med syfte att konkurrenskomplettera. En konsekvens av detta är att betygens betydelse som prognosinstrument och urvalsgrund inte kommer att fortsätta urholkas.

14.9.4 Konsekvenser för kommuner och regioner

Utredningens uppfattning är att de lämnade förslagen tillsammans kommer att leda till att kommunerna kommer att få en avsevärd minskning av kostnaderna för upprepade provningar. Kommunerna kommer också att få en mer rimlig ersättning för provningskostnaderna, även om förslagen inte leder till en full kostnadstäckning. Kommunerna kommer även att få en bättre överblick över provningarna bland kommuninvånarna.

14.9.5 Konsekvenser för enskilda

Utredningens förslag innebär en inskränkning av enskildas möjligheter till provning. Utredningen menar dock att den inskränkning förslagen innebär är proportionerlig i relation till de problem som förslagen vill påverka. Utredningen har vid utarbetandet av förslagen noga vägt mellan den påverkan förslagen kan få för individens livslånga lärande och det behov av lösningar på de problem som upprepade provningar har medfört.

Förslaget om höjd avgift innebär att varje provning blir dyrare för den enskilde än tidigare. Samtidigt har avgiften för provning varit oförändrad under en så lång tid att penningvärdesförändringen i praktiken sänkt provningsavgiften stegvis.

Förslaget om begränsning av antalet provningar under en tidsperiod inskränker den enskildes möjligheter att fritt få sina kunskaper provade. Utredningen menar att detta balanseras av att inskränkningen bara gäller för en viss nivå inom ett ämne, och att det är möjligt för

individen att genomföra fler provningar på olika nivåer och inom flera ämnen. Utredningen anser också att förslaget speglar vad som kan vara rimligt att förvänta sig vad gäller kunskapsutvecklingen hos en individ mellan två provningstillfällen.

14.9.6 Ikraftträdande och informationsinsatser samt utvärdering av konsekvenser

Utredningens förslag om provning har tagits fram med hänsyn till införandet av ett nytt betygssystem. Gällande den ändrade regleringen för genomförande av provning har utredningen därför tagit övergångsbestämmelserna i propositionen *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*¹⁸ i beaktande. Dessa övergångsbestämmelser innebär att den som har påbörjat utbildning inom gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, komvux på gymnasial nivå eller komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå före den 1 juli 2025 ska få genomgå provning inom kommunal vuxenutbildning enligt bestämmelserna i 20 kap. 40 § i den äldre lydelsen.

14.9.7 Konsekvenser för det kommunala självstyret

Utredningens förslag minskar den rätt till provning staten erbjuder individerna genom dagens bestämmelser. I stället ökas kommunernas möjlighet att påverka både antalet provningar och var provningarna genomförs.

14.9.8 Konsekvenser för de integrationspolitiska målen

Utredningen anser att möjligheten att erhålla betyget E efter validering kan korta vägen till anställning för individer med utländsk utbildning som inte erkänts via översättning av betyg. För många arbetsgivare är ett betyg som visar att individen har godkända kunskaper inom ett ämne tillräckligt för en anställning. Förslaget innebär att individen kan få sina kunskaper bekräftade utan att delta i undervisning eller behöva pröva mot alla kunskapskriterier i ett ämne.

¹⁸ Prop. 2021/22:36, *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*.

14.10 Konsekvenser av utredningens förslag om uppföljning och utvärdering

För att de föreslagna reformerna inom utbildningen i komvux ska bli framgångsrika är implementering, uppföljning och utvärdering avgörande. Utredningen föreslår att en kommitté i form av en delegation för yrkesutbildning ges denna uppgift. Delegationen ska enligt utredningens förslag verka från 2025 till 2028, och beräknas kosta staten 8 miljoner kronor årligen. Beräkningen innefattar kostnader för delegationens arbete inklusive ett sekretariat med fem anställda. Delegationen bör bekostas inom ramen för Regeringskansliets budget för kommittéväsendet.

Ett alternativ till inrättandet av en delegation är att reformerna, både dem som utredningen föreslår och redan beslutade reformer inom yrkesutbildningen för vuxna, implementeras, följs upp och utvärderas var för sig av Skolverket och MYH. Eftersom reformerna i huvudsak har samma syfte och dessutom kan förväntas påverka varandra, bedömer utredningen att en samlad implementering och uppföljning är mer ändamålsenligt. Kostnaderna för staten om uppföljningen av reformerna görs separat av de ansvariga myndigheter eller samlat av en delegation bör enligt utredningens bedömning vara i stort sett detsamma.

14.11 Samlad redovisning av kostnadsmässiga konsekvenser för staten

Utredningen lämnar ett stort antal förslag inom flera områden. För att skapa en bättre överblick över utredningens kostnadsmässiga konsekvenser för staten, samlar utredningen de bedömda kostnaderna under detta avsnitt.

- Utredningens förslag rörande yrkesskolan kommer att leda till kostnader för anordnande av utbildningen, studiestöd och förvaltning hos MYH. Kostnaden för staten för utbildning och studiestöd beräknas uppgå till 240 miljoner kronor 2026, 353 miljoner kronor 2027 och 423 miljoner kronor 2028. Utredningen föreslår att yrkesskolan finansieras genom att anslaget till utbildning inom yrkesvux, yrkeshögskolan och högskolor och universitet minskas med motsvarande belopp som yrkesskolan kostar. Hälften av sum-

man bör tas från yrkesvux och en fjärdedel från yrkeshögskolan respektive högskolan och universitet. Det bör dock påpekas att ett breddat utbildningsutbud kommer att innebära en ökad efterfrågan på yrkesutbildning för vuxna. Därför är det rimligt att staten tillför ytterligare resurser till yrkesutbildningen för vuxna, jämfört med i dag.

- Utredningen föreslår en ny utbildningsform, som ska benämnas yrkesskola. Med den dimensionering som utredningen föreslår att yrkesskolan bör ha, behöver MYH:s förvaltningsanslag tillföras 2,68 miljoner kronor 2026, ytterligare 1,3 miljoner kronor för 2027 samt ytterligare 0,76 miljoner kronor 2028. Utöver det tillkommer kostnader för informationsinsatser för att etablera en ny utbildningsform motsvarande 1 miljon kronor årligen under perioden 2026–2028. Därutöver beräknas kostnader för it-utveckling uppgå till cirka 6 miljoner kronor under perioden 2026–2028. Utredningen föreslår ingen finansiering för de ökade förvaltningskostnaderna.
- Utredningens förslag rörande uppräkningsnivåerna för yrkesutbildning inom komvux medför en bedömd ökad transferering på 520 miljoner kronor från staten till kommunerna. Som beräkningarna i kapitlet gällande statsbidraget visar, så finns det dock ett utrymme inom anslagna medel för den föreslagna uppräkningsnivån.
- Utredningen föreslår att regeringen tillsätter en utredning för att se över förutsättningarna att samla resurserna för tolkstöd i utbildning för vuxna. Utredning beräknas kosta 2,7 miljoner kronor per år, vilket är beräknat på kostnaden för en utredare och två utredningssekreterare. Utredningen beräknas ta cirka 1,5 år i anspråk, vilket ger en totalkostnad på cirka 4 miljoner kronor. Kostnaden bör finansieras inom ramen för Regeringskansliets budget för kommittéväsendet. Vidare bör Skolverket och SPSM ges i uppdrag att se över och vid behov ta fram insatser och stödmaterial om funktionsnedsättningar hos elever inom komvux. Skolinspektionen bör vidare genomföra en kvalitetsgranskning om funktionsnedsättningar hos elever inom komvux. Uppdraget bedöms kosta 1 miljon kronor för Skolverket respektive Skolinspektionen, uppdelade på två år. Uppdraget bör finansieras inom ramen för respektive myndighets förvaltningsanslag.

- Utredningen föreslår en statlig utredning gällande finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning. Kostnaden för utredningen beräknas till uppgår till 4 miljoner kronor per år. Beräkningen är gjord utifrån en bemanning bestående av en utredare och tre utredningssekreterare. En sådan utredning bedöms behöva cirka 2 års utredningstid, vilket ger en sammanlagd kostnad på 8 miljoner kronor. Kostnaden bör finansieras inom ramen för Regeringskansliets budget för kommittéväsendet.
- Utredningen föreslår att implementering, uppföljning och utvärdering görs av en kommitté i form av en delegation för yrkesutbildning. Delegationen ska enligt utredningens förslag verka från 2025 till 2028, och beräknas innebära en kostnad för staten på 8 miljoner kronor årligen. Beräkningen innefattar kostnader för delegationens arbete inklusive ett sekretariat med fem anställda. Delegationen bör bekostas inom ramen för Regeringskansliets budget för kommittéväsendet.
- Vidare bör Skolverket, i samråd med MYH analysera möjligheterna att, och om det är lämpligt, ta fram yrkespaket för komvux som anpassad utbildning. Kostnaden beräknas till cirka 1 miljon kronor per myndighet och bör finansieras inom ramen för respektive myndighets förvaltningsanslag.

15 Författningskommentar

15.1 Förslaget till lag om yrkesskola

Inledande bestämmelser

- 1 § Bestämmelserna i denna lag syftar till att
- bredda och öka utbudet av yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå som svarar mot arbetslivets behov av kompetens, och
 - utveckla utbildningar som bedrivs i samverkan mellan arbetsliv och utbildningsanordnare.

I paragrafen anges syftena med lagen.

Utbildningarna i yrkesskolan ska syfta till att bredda och öka utbudet av yrkesutbildning på gymnasial nivå. Utbildningarna ska utvecklas och bedrivas i samverkan mellan arbetsliv och utbildningsanordnare. Utbildningarna ska vara ett komplement till det befintliga utbildningsutbudet på gymnasial nivå för vuxna och bidra till kompetensförsörjningen.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.2.1. och 3.2.3.

- 2 § I lagen avses med
- studerande: den som är antagen till och bedriver studier vid en utbildning som ingår i yrkesskolan,
 - utbildningsanordnare: den som har ansvaret för utbildningen,
 - uppdragsutbildning: utbildningsverksamhet som anordnas mot ersättning från uppdragsgivare som inte är en fysisk person och där uppdragsgivaren utser den som ska få delta i utbildningen,
 - yrkesskolan: samtliga utbildningar som avses i 5 §, och
 - årsplats: en studerandeplats i heltidsutbildning som omfattar 40 veckor.

I paragrafen definieras olika begrepp som används i lagen.

Begreppen *studerande*, *uppdragsutbildning* och *årsplats* motsvarar samma begrepp och har samma innebörd som det som anges i 2 § lagen (2009:128) om yrkeshögskolan.

Med *yrkesskolan* avses samtliga utbildningar som ingår i denna. Yrkesskolan är ett antal av varandra oberoende yrkesutbildningar på gymnasial nivå.

Med begreppet *utbildningsanordnare* avses den som har ansvaret för utbildningen och en sådan definition finns inte i dag i lagen om yrkeshögskolan. Begreppet avser att tydliggöra att det endast finns en utbildningsanordnare för varje utbildning som är ansvarig för att utbildningen följer gällande bestämmelser.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.2.4.

3 § Verksamheten inom yrkesskolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom yrkesskolan ska främja aktning för varje människas egenvärde samt respekt för de mänskliga rättigheterna och vår gemensamma miljö. Särskilt ska den som verkar inom yrkesskolan främja jämställdhet mellan könen och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Yrkesskolan ska även bidra till att bryta traditioner i fråga om könsbundna utbildnings- och yrkesval.

Paragrafen innehåller grundläggande bestämmelser om hur verksamheten inom yrkesskolan ska utformas.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 3 § lagen om yrkeshögskolan. Verksamheten inom yrkesskolan bör utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. De angivna värderingarna ska genomsyra hela verksamheten. Det innebär att verksamheten i sig och de som verkar inom den aktivt och medvetet bör förmedla vårt samhälles gemensamma demokratiska värderingar. Alla som verkar i yrkesskolan ska även främja aktning för varje människas egenvärde samt respekt för de mänskliga rättigheterna och vår gemensamma miljö. Särskilt ska den som verkar inom yrkesskolan främja jämställdhet mellan könen och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Det är angeläget att alla former av mobbning motverkas och att på alla sätt främja att människor av olika ursprung och bakgrund i vårt land ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället.

När det gäller förslaget om att yrkesskolan ska bidra till att bryta traditioner i fråga om könsbundna utbildnings- och yrkesval, finns en motsvarande punkt i dag i 6 § lagen om yrkeshögskolan.

Diskrimineringslagen (2008:567) ska motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Lagen gäller för all utbildningsverksamhet, och kommer därmed även gälla för yrkesskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.2.5.

Utbildningen

4 § Utbildning inom yrkesskolan får anordnas av statliga myndigheter, kommuner, regioner och enskilda fysiska eller juridiska personer. Utbildningsanordnaren får anordna utbildningen i samverkan med andra.

Av paragrafen framgår vilka som får anordna en utbildning inom yrkeshögskolan.

Paragrafen motsvarar i sak 4 § lagen om yrkeshögskolan, men till skillnad från yrkeshögskolan ska inte statliga universitet och högskolor få anordna yrkesskoleutbildning eftersom det inte ingår i deras uppgifter att anordna utbildning på gymnasial nivå.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.1.

5 § En myndighet beslutar, efter ansökan, om en utbildning ska ingå i yrkesskolan och hur många årsplatser utbildningen i så fall ska omfatta.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om frågor som myndigheten ska fatta beslut om med anledning av en sådan ansökan samt om vilken myndighet som ska pröva frågor som rör en sådan ansökan och antalet årsplatser.

I paragrafen anges att en myndighet efter ansökan beslutar om en utbildning ska ingå i yrkesskolan och hur många årsplatser utbildningen i så fall ska omfatta.

När det gäller beslut om godkännande motsvarar paragrafen 7 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.5.1 och 3.5.3.

Bidrag och avgifter

6 § En anordnare av utbildning inom yrkesskolan kan efter ansökan få statsbidrag för utbildningen.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om vilken myndighet som fördelar bidrag.

Av paragrafen framgår att en anordnare av en utbildning inom yrkesskolan hos den myndighet som regeringen bestämmer kan ansöka om statsbidrag.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 7 § lagen om yrkeshögskolan. Skillnaden är att särskilda medel inte ska vara möjligt att ansöka om, detta då statliga universitet och högskolor inte kommer att vara utbildningsanordnare.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.5.2 och 3.5.3.

7 § Utbildning inom yrkesskolan, för vilken utbildningsanordnaren får statsbidrag enligt 6 §, ska vara avgiftsfri för de studerande. Enstaka inslag som de studerande får betala ett obetydligt belopp för får dock förekomma.

Utbildningsanordnaren får vad gäller sådan utbildning bestämma att böcker och andra lärverktyg, som varje studerande har för eget bruk och får behålla som sin egendom, ska anskaffas av de studerande själva eller erbjudas mot avgifter som högst motsvarar utbildningsanordnarens anskaffningskostnader. Lärverktyg som används i utbildningen ska i övrigt tillhandahållas utan kostnad för de studerande.

I paragrafens *första stycke* anges att utbildning inom yrkesskolan, för vilken utbildningsanordnaren får statsbidrag, ska vara avgiftsfri. Det innebär att all verksamhet inom ramen för utbildningen ska tillhandahållas avgiftsfritt. Enstaka inslag som de studerande får betala ett obetydligt belopp för får dock förekomma. I paragrafens *andra stycke* framgår att utbildningsanordnaren får bestämma att böcker och andra lärverktyg för eget bruk får anskaffas av de studerande själva eller erbjudas till en avgift som högst motsvarar anordnarens anskaffningskostnader.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 9 § lagen om yrkeshögskolan, men bestämmelser om särskilda medel och studerandeavgifter ska inte finnas i yrkesskolan. Principen om avgiftsfrihet ska gälla i alla utbildningar i yrkesskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.1.

Uppdragsutbildning

8 § En anordnare av utbildning inom yrkesskolan får efter anmälan bedriva sådan utbildning även som uppdragsutbildning. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om till vilken myndighet anmälan ska göras.

Av paragrafen framgår att en utbildning inom yrkeshögskolan även får bedrivas som uppdragsutbildning.

Paragrafen motsvarar 10 § lagen om yrkeshögskolan. En uppdragsutbildning ska baseras på en befintlig och pågående yrkesskoleutbildning och måste bedrivas inom beslutsperioden för densamma. Den kan avse en eller flera kurser eller hel utbildning. Uppdragsutbildningen är dock inte en utbildning inom yrkesskolan och det är inte möjligt att få statsbidrag för uppdragsutbildningen.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.16 och 3.5.1.

9 § Regeringen får meddela föreskrifter om att en myndighet får ta ut avgifter av en sådan utbildningsanordnare som avses i 8 §.

Av paragrafen framgår att regeringen får meddela föreskrifter om att en myndighet får ta ut avgifter av en utbildningsanordnare som bedriver utbildning inom yrkesskolan även som uppdragsutbildning.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.3.16

Kompetens hos utbildningsanordnaren

10 § Utbildningsanordnaren ska ha den kompetens och de förutsättningar som krävs för att anordna utbildning inom det yrkesområde som utbildningen avser.

Av paragrafen framgår att utbildningsanordnaren ska se till att kompetensutveckling anordnas för den personal som har hand om undervisning eller handledning. Paragrafen motsvarar i sak 12 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.3.

11 § De personer som anlitats av utbildningsanordnaren för undervisning eller handledning ska genom utbildning eller erfarenhet ha kompetens för den utbildning de ska bedriva.

Utbildningsanordnaren ska se till att kompetensutveckling anordnas för dessa personer.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka krav som ska gälla för de personer som anlitats för undervisning eller handledning inom yrkesskolan. Något krav på formell lärarutbildning finns, i likhet med yrkes-

högskolan, inte. Paragrafen motsvarar i sak 13 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.3.

Ledningen av utbildningen

12 § Utbildningsanordnaren ansvarar för att utbildningen genomförs enligt denna lag och enligt föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen.

Det ska hos utbildningsanordnaren finnas en ledningsgrupp för utbildningen. Ledningsgruppen ska se till att utbildningens innehåll och lärandemål svarar mot den kompetens som efterfrågas av arbetslivet. Ledningsgruppen ska även

1. anta sökande till utbildningen,
2. fastställa kursplaner för utbildningen,
3. utfärda examens- och utbildningsbevis, och
4. se till att ett systematiskt kvalitetsarbete bedrivs och att detta leder till uppfyllelse av utbildningens lärandemål och syfte.

Regeringen får meddela föreskrifter om ledningsgruppens sammansättning och ytterligare föreskrifter om utbildningsanordnarens och ledningsgruppens uppgifter.

Paragrafens *första stycke* tydliggör utbildningsanordnarens ansvar för att utbildningen genomförs enligt lagen och föreskrifter som meddelas i anslutning till lagen. Ansvaret innebär att bland annat att utbildningsanordnaren ansvarar för brister i utbildningen. Detta gäller även brister i den del av utbildningen som sker som lärande i arbete eller om delar av utbildningen genomförs hos en annan utbildningsanordnare, till exempel hos en branschskola.

I paragrafens *andra stycke* anges att det ska finnas en ledningsgrupp för utbildningen och uppgifter som gruppen ansvarar för. I paragrafens *tredje stycke* finns ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om ledningsgruppens sammansättning och ytterligare föreskrifter om utbildningsanordnarens och ledningsgruppens uppgifter.

Ledningsgruppens ansvar regleras således i lag och gruppen har ett övergripande ansvar för att utbildningens mål uppfylls. Inför utbildningens start ska ledningsgruppen besluta att anta sökande till en utbildning inom yrkeshögskolan. Uppgiften att fatta ett sådant beslut kan inte delegeras eller lämnas över till annan. Dessutom ska ledningsgruppen utfärda examens- och utbildningsbevis samt tillse att det systematiska kvalitetsarbetet bedrivs. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak det ansvar som ledningsgruppen i dag har i yrkeshögskolan. I yrkes-

skolan ska dock ledningsgruppen även ha ansvar för att fastställa kursplaner. Detta för att ledningsgruppen ansvarar för att utveckla utbildningsinnehållet i syfte att ständigt svara mot de krav som ställs på en viss yrkesroll och arbetslivets inflytande i innehållet i utbildningarna är till för att kvalitetssäkra utbildningarna och deras relevans för individen och arbetslivet.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.2 och 3.3.5.

Examina, examensbevis och utbildningsbevis

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om betygssättning och vilka examina som får avläggas inom yrkesskolan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om utbildningsbevis och examensbevis.

Paragrafen anger att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om betygssättning och om examina i yrkesskolan. På samma sätt anges att detta kan ske avseende utbildningsbevis och examensbevis.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.12.

Studerande

14 § En utbildning inom yrkesskolan ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen.

Av paragrafen framgår att utbildningar inom yrkesskolan ska vara öppna för alla som uppfyller behörighetsvillkoren. Bestämmelsen motsvarar 15 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.4.1.

15 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om ansökan och antagning till utbildningarna inom yrkesskolan.

Av paragrafen framgår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om ansökan och antagningen till utbildningarna inom yrkesskolan, det vill säga om till exempel be-

hörighetsvillkor som ska tillämpas inom yrkesskolan. Bestämmelsen motsvarar 16 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.4.1 och 3.4.2.

16 § Om inte alla behöriga sökande till en utbildning inom yrkesskolan kan tas emot till utbildningen, ska ett urval göras bland de sökande.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om urval.

Av paragrafen framgår att ett urval ska göras om inte alla behöriga sökande kan tas emot till utbildningen. Dessutom framgår av bestämmelsen att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om urvalskriterier som ska tillämpas inom yrkesskolan. Bestämmelserna motsvarar 17 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.4.2.

17 § De studerande i en utbildning inom yrkesskolan ska ha rätt att utöva inflytande över utbildningen.

Utbildningsanordnaren ska verka för att de studerande tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.

I paragrafen anges att de studerande i en utbildning inom yrkesskolan ska ha rätt att utöva inflytande över utbildningen. Utbildningsanordnaren ska verka för att de studerande tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. Bestämmelserna motsvaras av 18 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.4.

18 § En studerande får tills vidare avskiljas från en utbildning som anordnas av staten, en kommun eller en region om han eller hon

1. lider av psykisk störning,
2. missbrukar alkohol eller narkotika, eller
3. har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet.

Som ytterligare förutsättning för ett avskiljande gäller att det, till följd av något sådant förhållande som avses i första stycket, bedöms finnas en påtaglig risk att den studerande kan komma att skada någon annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om avskiljande.

I paragrafen anges förutsättningarna för en utbildningsanordnare som är staten, det vill säga statliga myndigheter, kommuner eller regioner, att avskilja en studerande. En studerande ska tills vidare få avskiljas från utbildningen om hon eller han lider av psykisk störning, missbrukar alkohol eller narkotika eller har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet. Som ytterligare förutsättning för ett avskiljande ska gälla att det, till följd av något av ovan angivna förhållanden, bedöms finnas en påtaglig risk att den studerande kan komma att skada någon annan person eller värdefull egendom under utbildningen. Bestämmelserna motsvarar 19 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.4.6.

Behandling av personuppgifter

19 § Bestämmelserna i 22 och 23 §§ tillämpas vid behandling av personuppgifter i verksamhet inom yrkesskolan som bedrivs med stöd av denna lag, föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, bestämmelser för utbildningen som finns i annan författning eller beslut som meddelats med stöd av någon av dessa författningar.

Paragrafen anger att 22 och 23 §§ tillämpas vid behandling av personuppgifter i verksamhet inom yrkesskolan. Bestämmelserna innehåller kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, dataskyddslagen och andra föreskrifter som har meddelats med stöd av den lagen. Paragrafen motsvarar 19 a § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.3.15.

20 § Bestämmelserna i 22 och 23 §§ kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), här benämnd EU:s dataskyddsförordning.

Termer och uttryck i 22 och 23 §§ har samma betydelse som i EU:s dataskyddsförordning.

Paragrafen anger att 22 och 23 §§ tillämpas vid behandling av personuppgifter i verksamhet inom yrkesskolan. Bestämmelserna innehåller kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, dataskyddslagen och andra föreskrifter som har meddelats med stöd av den lagen. Paragrafen motsvarar 19 b § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.15.

21 § Bestämmelser om behandling av personuppgifter finns även i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, här benämnd dataskyddslagen, och i föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen.

Paragrafen hänvisar till att kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning även finns i dataskyddslagen och i andra föreskrifter som har meddelats med stöd av den lagen. Paragrafen motsvarar 19 c § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.15.

22 § Personuppgifter som avses i artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning (känsliga personuppgifter) får med stöd av artikel 9.2 g i samma förordning behandlas av en enskild utbildningsanordnare

1. om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet, eller

2. i annat fall, om behandlingen är nödvändig i verksamheten och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet.

Vid behandling som sker med stöd av första stycket är det förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter.

För myndigheter finns det bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter och om sökbegränsningar i 3 kap. 3 § dataskyddslagen.

I paragrafen anges att sådana personuppgifter, det vill säga känsliga personuppgifter, får behandlas av en enskild utbildningsanordnare om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet, eller om behandlingen är nödvändig i verksamheten och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. Precis som i yrkeshögskolan ska det vara förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter.

De personuppgifter som avses är personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening samt genetiska uppgifter, biometrisk uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person, uppgifter om hälsa och uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning. Förslaget till bestämmelse kompletterar regleringen i 3 kap. 3 § första stycket 2 och 3 dataskyddslagen, som ger myndigheter möjlighet att behandla känsliga personuppgifter om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, och i annat fall genom att det införs motsvarande möjlighet till behandling för en-

skilda utbildningsanordnare. Bestämmelserna motsvarar 19 d § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.15.

23 § Personuppgifter som rör fällande domar i brottmål får behandlas av en enskild utbildningsanordnare om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet om att avskilja en studerande från utbildning.

För myndigheter finns det bestämmelser om behandling av personuppgifter som avses i artikel 10 i EU:s dataskyddsförordning i 3 kap. 8 § första stycket dataskyddslagen.

Av paragrafen framgår att personuppgifter som rör fällande domar i brottmål får behandlas av enskilda utbildningsanordnare om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet om avskiljande av en studerande från utbildning.

För myndigheter finns det bestämmelser om behandling av personuppgifter som avses i artikel 10 i dataskyddsförordningen i 3 kap. 8 § första stycket dataskyddslagen. Bestämmelserna motsvarar 19 e § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.3.15.

Övriga bestämmelser

24 § Högskolans avskiljandenämnd ska pröva frågor om avskiljande.

Nämndens beslut i avskiljandefrågor får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den studerande och utbildningsanordnaren.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Ett beslut om avskiljande ska, om den som har avskilts begär det, omprövas efter två år.

Av paragrafen framgår att Högskolans avskiljandenämnd ska pröva frågor om avskiljande och att nämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den studerande och utbildningsanordnaren. Bestämmelsen anger dessutom att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Om den studerande begär det, ska ett beslut omprövas efter två år.

Bestämmelserna motsvaras av 20 § lagen om yrkeshögskolan. Högskolans avskiljandenämnd ska pröva frågor som rör en gymnasial

yrkesutbildning. Innebörden av bestämmelserna om avskiljande är desamma som i yrkeshögskolan.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 3.4.6.

25 § Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om yrkesskolan.

Paragrafen innehåller en upplysningsbestämmelse om att regeringen kan meddela ytterligare föreskrifter om yrkesskolan. Motsvarande bestämmelse finns i 22 § lagen om yrkeshögskolan.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 3.2.1.

Ikraftträdande

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

2. Lagen ska tillämpas för första gången på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2026.

Övervägandena finns i avsnitt 13.1.

15.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd

1 §

Denna lag gäller arbetstagare i allmän eller enskild tjänst.

Från lagens tillämpning undantas dock

1. arbetstagare som är anställda för arbete i arbetsgivarens hushåll, och
2. arbetstagare som är anställda i gymnasial lärlingsanställning *eller lärlingsanställning för vuxna*.

Bestämmelserna i 4–6 b, 6 f, 6 g, 7–20, 22–37, 39 och 40 §§ gäller inte för

1. arbetstagare som med hänsyn till arbetsuppgifter och anställningsvillkor får anses ha företagsledande eller därmed jämförlig ställning,
2. arbetstagare som tillhör arbetsgivarens familj, och
3. arbetstagare som är anställda med särskilt anställningsstöd, i skyddat arbete eller med lönebidrag för utveckling i anställning.

Paragrafen ändras på så sätt att det i *andra stycket andra punkten* anges att även arbetstagare som är anställda i lärlingsanställning för vuxna undantas från lagens tillämpning.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.8.

15.3 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)

3 kap.

1 §

I detta kapitel finns bestämmelser om

- barnens och elevernas lärande och personliga utveckling (2 §),
- information om barnets och elevens utveckling (3 §),
- garanti för tidiga stödinsatser i förskoleklassen och lågstadiet (4–4 b §§),
- stöd i form av extra anpassningar (5 §),
- *specialpedagogisk kompetens inom kommunal vuxenutbildning (5 a §),*
- särskilt stöd (6–12 §§),
- mottagande och undervisning av nyanlända elever (12 a–12 i §§),
- överlämning av uppgifter vid övergång mellan och inom skolformer (12 j §), och
- allmänna bestämmelser om betyg (13–21 §§).

Paragrafen ändras på så sätt att det anges att kapitlet även innehåller bestämmelser om *specialpedagogisk kompetens inom kommunal vuxenutbildning (5 a §)*.

Innebörden av bestämmelsen, som är en följdändring med anledning av att en ny bestämmelse införs i kapitlet, finns i avsnitt 8.4.3.

5 a §

Ansvarig lärare inom kommunal vuxenutbildning ska ha tillgång till, eller möjlighet till samråd med, personal med specialpedagogisk kompetens i sådan omfattning att elevens behov av stöd enligt 5 § kan tillgodoses, däribland enstaka specialpedagogiska insatser under kortare tid.

Möjlighet till samråd behöver inte finnas om den ansvariga läraren har specialpedagogisk kompetens.

Paragrafen, som är ny, anger att ansvarig lärare inom kommunal vuxenutbildning ska ha tillgång till, eller möjlighet till samråd med, personal med specialpedagogisk kompetens i sådan omfattning att elevens behov av extra anpassningar inom ramen för undervisningen kan tillgodoses, däribland enstaka specialpedagogiska insatser under kortare tid. Möjlighet till samråd behöver inte finnas om den ansvariga läraren har specialpedagogisk kompetens. Före paragrafen införs en ny rubrik.

Bestämmelserna innebär ett förtydligande av gällande rätt, om att enstaka specialpedagogiska insatser ska ges en elev under en kortare tid inom ramen för extra anpassningar. Sådana insatser kan avse en period på cirka två månader, även om det inte finns en exakt gränsdragning avseende den tidsmässiga insatsen. Dock kan konstateras att mer omfattande och regelbundna specialpedagogiska insatser inte ryms inom ramen för extra anpassningar. Även om bestämmelsen i 5 § om extra anpassningar avser samtliga skolformer och fritidshemmet finns behov av förtydligandena i paragrafen för kommunal vuxenutbildning.

För kommunal vuxenutbildning finns inte i dag någon reglering om att det ska finnas tillgång till specialpedagogisk kompetens. Det bör dock följa av gällande reglering att det ska finnas personal med sådan kompetens så att de stödinsatser som sätts in är adekvata för den enskilda eleven. Om den ansvariga läraren inte har specialpedagogisk kompetens kan det därmed förutsättas att det på annat sätt ska finnas tillgång till, eller möjlighet till samråd med, personal med sådan kompetens.

Om den ansvariga läraren har specialpedagogisk kompetens behöver dock inte möjlighet till samråd finnas.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 8.4.3.

20 kap.

2 a §

För lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska inte prioriteringen i 2 § andra stycket tillämpas.

Paragrafen, som är ny, anger att den prioritering som framgår av 20 kap. 2 § andra stycket inte ska tillämpas för lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller som anpassad utbildning på gymnasial nivå.

Bestämmelsen innebär att den som är i störst behov av utbildningen inte ska prioriteras vid urval till lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning. Urval till lärlingsutbildning regleras i 3 kap. 7 a och 8 a §§ förordning (2011:1108) om vuxenutbildning.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.5.

6 c §

Sammanhållna yrkesutbildningar kan ges i form av lärlingsutbildning.

En lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om lärlingsutbildning. Före paragrafen införs en ny rubrik.

Av första stycket framgår att en sammanhållen yrkesutbildning kan ges i form av lärlingsutbildning. Detta innebär att lärlingsutbildningar inom kommunal vuxenutbildning endast kan tillhandahållas i form av en sammanhållen yrkesutbildning. I andra stycket regleras omfattningen av det arbetsplatsförlagda lärandet på en lärlingsutbildning och där framgår att utbildningen i huvudsak ska vara förlagd till en eller flera arbetsplatser. Med i huvudsak menas mer än 50 procent.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.1.

6 d §

Huvudmannen för lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska se till att genom avtal med berörd arbetsgivare reglera huvudmannens och arbetsgivarens åtaganden i samband med lärlingsutbildningen (avtal om lärlingsutbildning). I avtalet ska det anges

- om arbetsgivaren ska välja ut individer till utbildningen, och*
- hur många elever som högst ska tas emot till utbildningen.*

Om en arbetsgivare enligt ett avtal om lärlingsutbildning ska välja ut elever till utbildningen ska arbetsgivaren erbjuda eleven en lärlingsanställning enligt lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning och lärlingsanställning för vuxna.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om det avtal mellan huvudmannen för lärlingsutbildningen och berörd arbetsgivare (avtal om lärlingsutbildning) som ska ingås för att en arbetsgivare ska kunna välja ut elever till lärlingsutbildningen. Före paragrafen införs en ny rubrik.

Av paragrafens första stycke framgår att en huvudman för lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning ska ingå avtal med en arbetsgivare för att reglera huvudmannens och arbetsgivarens åtagande i samband med lärlingsutbildningen. Detta avtal ska ingås inför att en arbetsplats ska ta emot lärlingar från kommunal vuxenutbildning

och ska ingås med varje berörd arbetsgivare. Vidare framgår vad som måste regleras i avtalet. Av *första strecksatsen* framgår att det i avtalet ska anges om arbetsgivaren ska välja ut individer till utbildningen. Av *andra strecksatsen* framgår att det även ska framgå hur många elever som kan tas emot till utbildningen.

Av paragrafens *andra stycke* framgår att för att det ska vara möjligt för arbetsgivare att själva välja ut elever till en lärlingsutbildning måste eleverna erbjudas en lärlingsanställning enligt lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning och lärlingsanställning för vuxna.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.3.

6 e §

Huvudmannen för lärlingsutbildningen ska se till att det för varje elev och arbetsplats upprättas ett skriftligt avtal. Avtalet ska undertecknas av den kommun som är huvudman för utbildningen, av eleven och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsutbildningen (utbildningskontrakt).

I utbildningskontraktet ska det anges

1. vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen, hur många veckor av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och när samt vilka tider som ska gälla för utbildningen på arbetsplatsen,

2. hur kostnader för skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ska fördelas mellan skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som avses i första stycket,

3. avtalstiden och grunderna för att avtalet ska upphöra innan avtalstiden löpt ut, och

4. vilken lärare i utbildningen och vilken handledare på arbetsplatsen som ansvarar för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om det skriftliga avtal, utbildningskontrakt, som ska tecknas för eleven inför den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Före paragrafen införs en ny rubrik.

Av paragrafens *första stycke* framgår att huvudmannen för en lärlingsutbildning är ansvarig för att se till att det upprättas ett utbildningskontrakt som undertecknas av huvudmannen, eleven och den som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Det kan tecknas flera avtal för varje elev, till exempel om den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen genomförs hos flera arbetsgivare.

I paragrafens *andra stycke* behandlas vad avtalet ska innehålla. Enligt *första punkten* ska det i kontraktet anges vilka delar av utbild-

ningen som ska genomföras på arbetsplatsen, hur många veckor och när den ska genomföras samt vilka tider som ska gälla under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Av *andra punkten* framgår att det ska regleras hur kostnader för skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ska fördelas mellan huvudmannen och den som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Av *tredje punkten* framgår att avtalstiden ska regleras i kontraktet. Avtalstiden motsvaras av elevens utbildningstid på den aktuella arbetsplatsen. Även grunderna för att avtalet ska kunna upphöra i förtid ska regleras i kontraktet. Av *fjärde punkten* framgår att det i kontraktet även ska anges vilken lärare i utbildningen samt vilken handledare på arbetsplatsen som ansvarar för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.2.

6 f §

En elev som utför arbete enligt ett utbildningskontrakt ska i det sammanhanget inte anses som arbetstagare. Detta gäller inte om arbetet omfattas av ett avtal om lärlingsanställning. Bestämmelser om sådan anställning finns i lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning och lärlingsanställning för vuxna.

Paragrafen, som är ny, innehåller en bestämmelse om att lärlingar inom kommunal vuxenutbildning som utför arbete enligt ett utbildningskontrakt inte är att anse som arbetstagare. Om lärlingen utför arbete som omfattas av ett avtal om lärlingsanställning gäller detta dock inte, utan då är lärlingen att anse som arbetstagare.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.2.

6 g §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller som anpassad utbildning på gymnasial nivå.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om avtal om lärlingsutbildning och utbildningskontrakt.

Paragrafen, som är ny, innehåller i *första stycket* ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att

meddela föreskrifter om lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning. *Andra stycket* är en upplysning om att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer kan meddela närmare föreskrifter om avtal om lärlingsutbildning och om utbildningskontrakt.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.2.

8 a §

Hemkommunen ansvarar för att det upprättas en individuell studieplan för varje elev. Planen ska innehålla uppgifter om det enskildes utbildningsmål och planerad omfattning av studierna.

I samband med upprättandet av den individuella studieplanen ska en kartläggning genomföras av om det finns behov av sådant stöd som anges i 3 kap. 5 §. I förekommande fall ska planen även innehålla uppgifter om de extra anpassningar som ska vidtas inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om den individuella studieplanen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om individuella studieplaner.

Första stycket i paragrafen är oförändrad. Nuvarande andra stycket flyttas till ett tredje stycke. Innehållet är oförändrat.

Ett nytt andra stycke införs som innebär att det i samband med upprättandet av den individuella studieplanen ska genomföras en kartläggning av om det finns behov av sådant stöd som anges i 3 kap. 5 §. Vidare införs en skyldighet att i förekommande fall lägga in uppgifter om de extra anpassningar som ska vidtas inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Ändringen innebär ett förtydligande av vikten av att identifiera eventuella behov av extra anpassningar som en elev kan behöva och ha rätt till för att såväl utbildningsmålen som den planerade omfattningen av studierna ska kunna fullföljas enligt den individuella studieplanen. Eftersom det i övrigt inte finns något dokumentationskrav inom kommunal vuxenutbildning är det av vikt att förtydliga att detta ska göras inför upprättandet av den individuella studieplanen. Om planerade stödinsatser finns dokumenterade i den individuella studieplanen ökar möjligheterna för att eleven får tillgång till rätt stödinsatser under utbildningens gång. Avsikten är dock inte att dokumentera eventuella funktionsnedsättningar, psykisk ohälsa, språksvårigheter eller andra utmaningar hos eleverna.

Bestämmelserna behandlas i avsnitt 8.5.3.

9 §

Den som antagits till en kurs har rätt att fullfölja utbildningen på kursen. Den som har antagits till en viss nivå i ett ämne har rätt att fullfölja utbildningen på den aktuella nivån. *Den som antagits till en sammanhållen yrkesutbildning har rätt att fullfölja utbildningen.*

Huvudmannen får dock besluta att utbildningen på kursen, den aktuella nivån i ämnet *eller den sammanhållna yrkesutbildningen* ska upphöra för en elev, om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller av annan anledning inte gör tillfredställande framsteg.

Den vars utbildning på grundläggande nivå eller anpassad utbildning på grundläggande nivå har upphört enligt andra stycket ska på nytt beredas sådan utbildning, om det finns särskilda skäl för det. Den vars utbildning på gymnasial nivå eller anpassade utbildning på gymnasial nivå har upphört enligt andra stycket får på nytt beredas sådan utbildning, om det finns särskilda skäl för det.

Den vars utbildning i svenska för invandrare har upphört enligt andra stycket eller som frivilligt avbrutit sådan utbildning ska på nytt beredas sådan utbildning, om det finns särskilda skäl för det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om elevers rätt till fullföljande av utbildning samt huvudmannens möjlighet att besluta om att en utbildning ska upphöra för en elev.

Första stycket ändras på så sätt att det införs en rätt att fullfölja utbildningen för den elev som antagits till en sammanhållen yrkesutbildning i sin helhet. Rätten att fullfölja den utbildning som eleven antagits till utökas därmed till att omfatta samtliga ämnen och nivåer i dessa ämnen som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen.

I *andra stycket* införs en möjlighet för huvudmannen att besluta att utbildningen på en sammanhållen yrkesutbildning ska upphöra för en elev om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller av annan anledning inte gör tillfredställande framsteg. Detta för en elev som är antagen till en sammanhållen yrkesutbildning i sin helhet. Huvudmannen kan därmed besluta att utbildningen ska upphöra även gällande de nivåer i ämnen som eleven ännu inte påbörjat men är antagen till. Elevens rätt till utbildning enligt första stycket kräver dock att anpassningar gjorts från kommunens sida om man ser att eleven har svårt att tillgodogöra sig utbildningen, detta i enlighet med den reglering om stöd som gäller för kommunal vuxenutbildning. Det ställer även krav på dokumentation av elevens progression, eller brist på progression som kan leda till att eleven inte kan gå klart utbildningen.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.5.1.

19 f §

Rätt att delta i utbildning enligt 20 kap. 19, 19 a och 19 b §§ gäller inte deltagande i utbildning på gymnasial nivå som genomförs som lärlingsutbildning.

Paragrafen, som är ny, innebär att rätten att delta i utbildning enligt bestämmelserna i 20 kap. 19, 19 a och 19 b §§ inte gäller deltagande i utbildning på gymnasial nivå som genomförs som lärlingsutbildning.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.5.

21 a §

Om det i ett avtal om lärlingsanställning enligt 20 kap. 6 d § framgår att en arbetsgivare ska välja ut individer till utbildningen ska det av ansökan till utbildningen framgå att den sökande tillhör denna kategori av sökande.

En ansökan enligt första stycket ska ges in till den huvudman som anordnar utbildningen. Om den sökandes hemkommun är en annan än den huvudman som anordnar utbildningen ska den anordnande huvudmannen skyndsamt inhämta ett yttrande från hemkommunen. Av yttrandet ska det framgå om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning. Ett yttrande behöver inte inhämtas om det är onödigt med hänsyn till en tidigare överenskommelse.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om ansökan till en lärlingsutbildning i de fall arbetsgivaren ska välja ut individer som kan söka utbildningen.

Av första stycket framgår att det av ansökan ska framgå att den sökande har valts ut av en arbetsgivare, det vill säga att detta är en sökande som söker en utbildning i enlighet med ett avtal om lärlingsutbildning som har tecknats mellan huvudmannen för utbildningen och en arbetsgivare, se 6 d §.

Av andra stycket framgår att den sökande ska ge in ansökan till lärlingsutbildningen till den huvudman som anordnar utbildningen. Det är den anordnade huvudmannen som beslutar om mottagande och antagning. Den anordnande huvudmannen ska i det fall huvudmannen inte är den sökandes hemkommun skyndsamt inhämta ett yttrande från hemkommunen gällande om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaderna för utbildningen. Kravet på skyndsamhet är det samma som för ansökan till kommunal vuxenutbildning vilken avser utbildning hos annan huvudman än hemkommunen. Ett yttrande

behöver inte inhämtas om det av en tidigare överenskommelse framgår att detta inte behövs.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.7.

22 §

Den huvudman som anordnar utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå beslutar om den sökande ska tas emot till utbildningen.

Hemkommunen ska ta emot en sökande om de villkor som anges i 20 eller 20 a § är uppfyllda eller om den sökande har rätt till utbildning enligt 19, 19 a eller 19 b §.

En kommun ska ta emot en sökande från en annan kommun och en region ska ta emot en sökande, om

1. de villkor som anges i 20 eller 20 a § är uppfyllda eller om den sökande har rätt till utbildning enligt 19, 19 a eller 19 b §, och

2. hemkommunen har åtagit sig eller, efter överklagande enligt 28 kap. 12 §, ska åta sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning.

Ett beslut om att en sökande ska tas emot till en sammanhållen yrkesutbildning ska avse alla ämnen och nivåer i ämnen som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen.

Av ett beslut om att en sökande ska tas emot till utbildning på gymnasial nivå ska det framgå på vilken eller vilka grunder den sökande tas emot.

Paragrafen reglerar mottagande till utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå.

Första, andra och tredje styckena är oförändrade.

Ett nytt fjärde stycke införs. Av stycket framgår att ett beslut om att ta emot en sökande till en sammanhållen yrkesutbildning ska avse alla ämnen och nivåer i dessa ämnen som ingår i utbildningen. Bestämmelsen innebär, till skillnad mot nuvarande reglering, att ett och samma beslut ska omfatta samtliga ämnen och nivåer i dessa ämnen som ingår i den sammanhållna yrkesutbildningen. Detta innebär att även bedömningen av behörighet som ska göras vid beslut om mottagande enligt andra stycket kan göras mot en sammanhållen yrkesutbildning i sin helhet.

Ett femte stycke som är nytt motsvarar tidigare fjärde stycket. Ändringen görs till följd av att det införs ett nytt fjärde stycke.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.5.1.

23 §

Om den sökande har rätt att delta i utbildning enligt 19, 19 a eller 19 b § eller om villkoren som anges i 20 eller 20 a §§ är uppfyllda och ansökan görs i enlighet med 21 a § innebär ett beslut om mottagande enligt 22 § att den sökande också antas till utbildningen. I övrigt är det den huvudman som anordnar utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå som beslutar om en sökande ska antas till utbildningen.

För den som mottagits till en sammanhållen yrkesutbildning ska även ett beslut om att den sökande antas till den sammanhållna yrkesutbildningen avse samtliga ämnen och nivåer i ämnen som ingår i utbildningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om urval bland mottagna sökande.

Paragrafen innehåller bestämmelser om antagning till utbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå.

I *första stycket* läggs det till att för en sökande som är behörig enligt 20 eller 20 a §§ och som ansöker i enlighet med 21 a § innebär ett beslut om mottagande enligt 22 § även att den sökande antas till utbildningen. Ändringen görs med anledning av att det i skollagen införs en möjlighet för arbetsgivare som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen i en lärlingsutbildning att välja ut individer som ska söka till den aktuella utbildningen. Om arbetsgivaren väljer ut individer som sedan söker till utbildningen ska dessa, förutsatt att de är behöriga till den sökta utbildningen, direkt antas till utbildningen.

Ett *nytt andra stycke* införs. Stycket innebär att den som mottagits till en sammanhållen yrkesutbildning även ska antas till en sammanhållen yrkesutbildning och därmed till samtliga ämnen och nivåer i dessa ämnen.

Ett *tredje stycke* som är *nytt* motsvarar tidigare andra stycket och innehåller ett bemyndigande till regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om urval.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.5.1 och avsnitt 6.3.7.

23 a §

Föreskrifter om utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov som regeringen meddelar i förordning får avvika från bestämmelserna i 20 kap. 2, 19, 19 a–b, 21 och 22 §§ om prioritering, rätt till utbildning, ansökan och mottagande till sådan utbildning.

Paragrafen är ny. Paragrafen innehåller ett medgivande för regeringen att i förordning föreskriva om undantag från skollagens bestämmelser. Före paragrafen införs en ny rubrik.

I paragrafen har med hänsyn till den så kallade formella lagkraftens princip angetts att föreskrifter om utbildning vid särskilt stora och tillfälliga utbildningsbehov som regeringen meddelar i förordning får avvika från bestämmelserna i skollagen. Det anges vidare att de bestämmelser som får avvika från skollagens bestämmelser är de om prioritering, ansökan, mottagande och rätt till utbildning vilka regleras i 20 kap. 2, 19, 19 a–b, 21 och 22 §§.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 7.2.

40 §

Den som är bosatt i landet och vill ha betyg från utbildning på grundläggande nivå, anpassad utbildning på grundläggande nivå eller utbildning i svenska för invandrare ska ha möjlighet att genomgå prövning i alla kurser som det sätts betyg på. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg på kursen.

Prövning i en kurs ska göras hos den prövandes hemkommun eller inom det primära samverkansområde som hemkommunen tillhör om den aktuella kursen anordnas där. Om kursen som prövningen gäller inte anordnas i hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet får prövning göras hos en annan huvudman som anordnar den aktuella kursen.

En prövning i samma kurs får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader.

Med prövning i en kurs avses en bedömning av kunskaper som resulterar i ett betyg som sätts i enlighet med bestämmelserna om betyg och betygssättning i 35–37 och 38 §§.

Paragrafen innehåller bestämmelser om prövning inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå och utbildning i svenska för invandrare.

Första stycket är oförändrat.

Andra stycket är ändrat. Ändringen innebär en begränsning av var en person får genomgå prövning. Prövning i en kurs ska i första hand

göras i den prövandes hemkommun eller inom det primära samverkansområdet förutsatt att kursen anordnas av hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet. Det som avgör om en kurs ska anses vara anordnad hos en huvudman ska utgå från den tidpunkt då den som ska göra prövningen vill genomföra den. Först om kursen inte tillhandahålls av hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet får prövningen göras hos en annan huvudman som anordnar den aktuella kursen. Med prövande avses den person som vill gå igenom en prövning.

Ett *nytt tredje stycke* införs. Stycket innebär att det införs en begränsning i hur många gånger en person kan genomgå prövning i samma kurs inom en period om sex månader. Tidsperioden räknas från det datum personen för första gången genomgår prövning på den aktuella kursen och sex månader framåt från detta datum.

Ett *fjärde stycke* som är *nytt* motsvarar tidigare tredje stycket och införs med anledning av att ett nytt tredje stycke införts.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.2.

40 a §

Den som är bosatt i landet och vill ha betyg från utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå ska ha möjlighet att genomgå prövning i alla ämnen som det sätts betyg i och på samtliga nivåer i dessa ämnen. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg i ämnet och även om betyget omfattar den nivå i ämnet som prövningen gäller. Den som fortfarande är elev i gymnasieskolan eller i anpassade gymnasieskolan får dock inte genomgå prövning på en viss nivå i ett ämne om eleven tidigare har fått minst betyget E på den nivån.

Prövning i ett ämne ska göras hos den prövandes hemkommun eller inom det primära samverkansområde som hemkommunen tillhör om utbildning i ämnet på den nivå som prövningen gäller anordnas där. Om utbildning i ämnet på den nivå som prövningen gäller inte anordnas i hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet får prövning göras hos en annan huvudman som anordnar utbildningen.

En prövning på samma nivå i ett ämne får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader.

Med prövning i ett ämne avses en bedömning av kunskaper på den nivå i ämnet som prövningen gäller som resulterar i ett betyg som sätts i enlighet med bestämmelserna om betyg och betygssättning i 35–37 och 38 §§.

Paragrafen innehåller bestämmelser om provning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå.

Första stycket är oförändrat.

Andra stycket är ändrat. Ändringen innebär en begränsning av var en person får genomgå provning. Provning på en nivå i ett ämne ska i första hand göras i den prövandes hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet som hemkommunen tillhör. Detta förutsatt att ämnet på den aktuella nivån anordnas av hemkommunen eller en annan kommun inom det primära samverkansområdet. Med prövande avses den person som vill gå igenom en provning. Först om ämnet på den aktuella nivån inte tillhandahålls av hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet får provningen göras hos en annan huvudman som anordnar utbildning på den aktuella nivån i ämnet. Det som avgör om en nivå i ett ämne ska anses vara anordnad hos en huvudman ska utgå från den tidpunkt då den som ska göra provningen vill genomföra den.

Ett *nytt tredje stycke* införs. Stycket innebär att det införs en begränsning i hur många gånger en person kan genomgå provning i samma kurs inom en period om sex månader. Tidsperioden räknas från det datum personen för första gången genomgår provning på den aktuella nivån i ämnet och sex månader framåt från detta datum.

Ett *fjärde stycke* som är *nytt* motsvarar tidigare tredje stycket och införs med anledning av att ett nytt tredje stycke införts.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.2 och 11.8.3.

40 b §

Den som är bosatt i landet och vill ha betyg från utbildning på gymnasial nivå eller anpassad utbildning på gymnasial nivå ska ha möjlighet att genomgå provning i komvuxarbete. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg på komvuxarbetet, ett gymnasiearbete eller ett gymnasiearbete i anpassad gymnasieskola. Den som fortfarande är elev i gymnasieskolan eller i anpassade gymnasieskolan får dock inte genomgå provning i ett komvuxarbete om eleven tidigare har fått betyget E på ett gymnasiearbete eller ett gymnasiearbete i anpassad gymnasieskola.

Provning i komvuxarbete *ska* göras *hos den prövandes hemkommun eller inom det primära samverkansområde som hemkommunen tillhör om utbildning inom det kunskapsområde som provningen gäller anordnas där. Om utbildning inom kunskapsområdet inte anordnas i hemkommunen eller inom det pri-*

mära samverkansområdet får prövning göras hos en annan huvudman som anordnar sådan utbildning.

En prövning i komvuxarbete får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader.

Paragrafen innehåller bestämmelser om prövning i komvuxarbete.

Första stycket är oförändrat.

Andra stycket är ändrat. Ändringen innebär en begränsning av var en person får genomgå prövning. Prövning i komvuxarbete ska i första hand göras i den prövandes hemkommun eller inom det primära samverkansområdet som hemkommunen tillhör. Detta förutsatt att utbildning inom det kunskapsområde som prövningen gäller anordnas där. Det som avgör om kunskapsområdet ska anses anordnas hos en huvudman ska utgå från den tidpunkt då den som ska göra prövningen vill genomföra den. Först om utbildningen inte tillhandahålls av hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet får prövningen göras hos en annan huvudman som anordnar utbildning inom det aktuella kunskapsområdet. Med prövande avses den person som vill gå igenom en prövning.

Tredje stycket är nytt. Stycket innebär att det införs en begränsning i hur många gånger en person kan genomgå prövning i komvuxarbete inom en period om sex månader. Tidsperioden räknas från det datum personen för första gången genomgår prövning och sex månader framåt från detta datum.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.2 och 11.8.3.

40 c §

En ansökan att genomgå prövning ska ges in till den prövandes hemkommun.

Om ansökan avser prövning hos en annan huvudman och prövning på den aktuella kursen eller nivån i ämnet får anordnas av en annan huvudman i enlighet med 40, 40 a och 40 b §§ samt i enlighet med den begränsning i tid som framgår där ska hemkommunen sända ansökan vidare till den huvudmannen.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om ansökan att genomgå prövning.

Av första stycket framgår att en ansökan att genomgå prövning ska ges in till den prövandes hemkommun. Med prövande avses den person som vill gå igenom en prövning.

Av *andra stycket* framgår att en ansökan som avser prövning hos en annan huvudman än hemkommunen ska skickas vidare till den aktuella kommunen om den som vill genomgå prövning har rätt att göra det hos en annan huvudman än hemkommunen. Detta innebär att en ansökan ska skickas vidare om den anordnande huvudmannen är en kommun inom det primära samverkansområde som hemkommunen tillhör eller utbildningen i den aktuella kursen eller nivån i ämnet inte anordnas av hemkommunen eller inom det primära samverkansområdet. Ansökan ska dock inte skickas vidare till den aktuella huvudmannen om den prövande inom de senaste sex månaderna redan genomgått prövning vid två tillfällen.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.2 och 11.8.3.

41 b §

Ersättning ska alltid lämnas av den prövandes hemkommun för prövning hos en annan kommun om den som ansökt om att genomgå prövning har rätt att genomgå prövning hos en annan huvudman enligt 40, 40 a eller 40 b §§.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om interkommunal ersättning vid prövning. Före paragrafen införs en ny rubrik.

Av paragrafen framgår att ersättning alltid ska lämnas av den prövandes hemkommun för prövning hos en annan kommun om den prövande har rätt att genomgå prövning i en annan kommun enligt 40, 40 a eller 40 b §§. Med prövande avses den person som vill gå igenom en prövning.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.2.

43 §

Den som har genomgått en validering enligt 42 § ska ha möjlighet att få resultatet erkänt genom betyg. Betyg efter en validering ska sättas genom prövning.

Betyget E får dock sättas av rektor utan att eleven genomgått prövning i enlighet med 43 a §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om validering.

Av *första stycket*, som motsvarar innehållet i den tidigare paragrafen, framgår att den som genomgått validering kan få resultatet av vali-

deringen erkänt genom betyg samt att betyg efter validering ska sättas genom provning.

Ett *andra stycke* införs som innebär att rektor ges en möjlighet att sätta betyget E utan att eleven genomgått provning. Detta om eleven genomgått validering i enlighet med bestämmelserna i 43 a §. Ändringen innebär att en elev kan få betyget E på en kurs eller en nivå i ett ämne utan att genomgå provning. Om en elev vill ha möjlighet att få ett annat betyg än E måste dock eleven genomgå en provning enligt första stycket.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.4.

43 a §

Rektor får ge en elev som inte har följt undervisningen i en kurs eller en nivå i ett ämne betyget E i kursen eller ämnet på den aktuella nivån utan att eleven genomgår provning om

- 1. det genom validering enligt 42 § framgår att betygskriterierna för betyget E är uppfyllda i kursen eller ämnet på den aktuella nivån,*
- 2. valideringen genomförts av en legitimerad lärare eller i samråd med legitimerad lärare, och*
- 3. kursen eller ämnet på den aktuella nivån anordnas av huvudmannen.*

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om när betyget E kan ges utan provning.

I paragrafen anges när rektor får ge en elev betyget E i en kurs eller nivå i ämne utan att eleven genomgått provning. Av *första punkten* framgår att eleven ska ha genomgått en validering och att det genom valideringen ska framgå att betygskriterierna för betyget E är uppfyllda. Av *andra punkten* framgår att den aktuella valideringen ska ha genomförts av en legitimerad lärare eller i samråd med en legitimerad lärare. I *tredje punkten* anges att den aktuella kursen eller nivå i ämnet ska anordnas av huvudmannen. Alla tre punkterna ska vara uppfyllda för att rektor ska kunna sätta betyget E utan genomgången provning.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.4.

5

Den som har påbörjat utbildning inom gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå före den 1 juli

2025 får senast den 30 juni 2030 genomgå provning inom kommunal vuxenutbildning enligt bestämmelserna i 20 kap. 40 § i den äldre lydelsen. *Prövning i en kurs ska då göras hos hemkommunen eller inom det primära samverkansområde som hemkommunen tillhör om utbildning i ett ämne på en nivå som motsvarar den kurs prövningen gäller erbjuds där. Om motsvarande nivå i ämne inte erbjuds där får prövning göras hos en annan huvudman som erbjuder utbildningen. En prövning i samma kurs får som mest ske vid två tillfällen under en period på sex månader. En ansökan om att genomgå prövning ska ges in till den prövandes hemkommun. Om prövningen får genomföras hos en annan huvudman ska hemkommunen sända ansökan vidare till den huvudmannen. Ersättning ska alltid lämnas av hemkommunen för prövning hos en annan huvudman om den som ansökt om att genomgå prövning får göra det hos en annan huvudman enligt ovan.*

Övergångsbestämmelserna reglerar vad som i vissa situationer gäller för utbildning, kurser och betyg i gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå (se prop. 2021/22:36 och prop. 2021/22:162).

Övergångsbestämmelserna i 5 ändras på så sätt att den som har rätt att genomgå prövning i kurser enligt 20 kap. 40 § i den äldre lydelsen får göra det med de begränsningar som införts innebärande att prövning i första hand ska göras hos den prövandes hemkommun eller inom det primära samverkansområde som hemkommunen tillhör. Endast om utbildningen inte anordnas där får personen genomgå prövning i en annan kommun. Vidare får den prövande endast genomgå prövning vid två tillfällen under en period på sex månader i samma kurs eller nivå i ett ämne.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

Övervägandena finns i avsnitt 13.2.

15.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning

1 §

I denna lag finns bestämmelser om avtal om tidsbegränsad anställning (avtal om gymnasial lärlingsanställning *och avtal om lärlingsanställning för vuxna*) som inom ramen för det arbetsplatsförlagda lärandet får ingås mellan

1. en elev som genomgår en sådan gymnasial lärlingsutbildning som avses i 16 kap. 11 § skollagen (2010:800), eller

2. *sådan lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning som avses i 20 kap. 6 c § skollagen (2010:800), och*

3. den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av en sådan utbildning enligt ett utbildningskontrakt som anges i 16 kap. 11 a § *eller 20 kap. 6 e § skollagen*.

Arbetstagare som omfattas av denna lag är enligt 1 § andra stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd undantagna från den lagens tillämpning.

I semesterlagen (1977:480) finns särskilda bestämmelser om semester för arbetstagare i gymnasial lärlingsanställning.

I paragrafen anges vilka avtal om tidsbegränsad anställning bestämmelserna i lagen gäller.

Första stycket ändras på så sätt att avtal om lärlingsanställning för vuxna läggs till. En ny *andra punkt* förs in där det framgår att avtal som regleras i lagen får ingås med en elev som genomgår sådan lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning som avses i 20 kap. 6 c § skollagen (2010:800). En *tredje punkt* som är *ny* motsvarar den tidigare andra punkten med tillägget av en hänvisning till 20 kap. 6 e § skollagen.

Ändringarna innebär att lagens tillämpningsområde utvidgas till att även omfatta en elev som genomgår en sådan lärlingsutbildning inom kommunal vuxenutbildning som avses i 20 kap. 6 c § skollagen. Med arbetsplatsförlagt lärande avses den del av lärlingsutbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen enligt 2 kap. 26 § förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning.

Andra och tredje stycket är oförändrade.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.8.

2 §

Ett avtal om gymnasial lärlingsanställning *eller lärlingsanställning för vuxna* är ogiltigt i den utsträckning det upphäver eller inskränker en arbetstagares rättigheter enligt denna lag.

Avvikelse från lagen får dock göras genom ett kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation. För att avvikelser ska få göras genom ett sådant avtal krävs

1. när det gäller 4 och 5 §§ att avtalet inte innebär att mindre förmånliga regler ska tillämpas för arbetstagarna än som följer av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1152 av den 20 juni 2019 om tydliga och förutsägbara arbetsvillkor i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen, och

2. när det gäller 5 a och 5 b §§ att avtalet respekterar det övergripande skydd för arbetstagare som avses i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1152, i den ursprungliga lydelsen.

En arbetsgivare som är bunden av ett kollektivavtal enligt första stycket får tillämpa avtalet även på arbetstagare som inte är medlemmar i den avtalsslutande arbetstagarorganisationen men som sysselsätts i sådant arbete som avses med avtalet.

I paragrafen anges när ett avtal om lärlingsanställning enligt lagen är ogiltigt och möjlighet att avtala om avvikelser från lagens bestämmelser genom kollektivavtal.

Första stycket ändras så att bestämmelsen även omfattar avtal om lärlingsanställning för vuxna. Ändringen innebär att avsteg från lagen inte får göras till arbetstagarens nackdel i enskilda anställningsavtal även gällande de elever som ingår avtal om lärlingsanställning för vuxna.

Andra stycket är oförändrat.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.8.

3 §

Ett avtal om gymnasial lärlingsanställning *eller avtal om lärlingsanställning för vuxna* får avse hela eller en del av tiden för det arbetsplatsförlagda lärandet i lärlingsutbildningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avtal om lärlingsanställning.

Paragrafen ändras till att omfatta även lärlingsanställning för vuxna. Avtal om lärlingsanställning för vuxna får avse hela eller en del av tiden för det arbetsplatsförlagda lärandet. Omfattningen av det arbetsplatsförlagda lärandet ska framgå av det utbildningskontrakt som ska upprättas, se 20 kap. 6 e § skollagen.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.8.

4 §

En arbetsgivare ska lämna skriftlig information till en arbetstagare om alla villkor som är av väsentlig betydelse för anställningsförhållandet.

Informationen ska innehålla åtminstone följande uppgifter:

1. arbetsgivarens och arbetstagarens namn och adress, anställningens tillträdesdag samt arbetsplats eller, om det inte finns någon fast eller huvudsaklig arbetsplats, uppgift om att arbetet ska utföras på olika platser,

2. att anställningen avser en gymnasial lärlingsanställning *eller en lärlingsanställning för vuxna* och en kort specificering eller beskrivning av arbetsgivarens arbetsuppgifter,

3. anställningens slutdag eller förutsättningar som gäller för att anställningen ska upphöra,

4. begynnelselön och andra löneförmåner, som ska anges separat, och hur ofta och på vilket sätt lönen ska betalas ut,

5. längden på arbetstagarens normala arbetsdag eller arbetsvecka eller, om detta inte går att fastställa på grund av hur arbetsgivaren förlägger arbetstiden, uppgift om anställningens arbetstidsmätt på annat sätt,

6. vad som ska gälla för övertids- eller mertidsarbete och ersättning för sådant arbete, i förekommande fall,

7. minsta tidsfrist för besked om den ordinarie arbetstidens och jourtidens förläggning samt i förekommande fall

a) att förläggningen kommer att variera mellan olika klockslag och dagar,

b) regler för skiftbyte,

8. uppgift om rätt till utbildning som tillhandahålls av arbetsgivaren, i förekommande fall,

9. *för gymnasial lärlingsanställning*: längden på arbetstagarens betalda semester, att semesterledighet ska avtalas särskilt och vad som gäller i fråga om semesterersättning för semesterlön som har tjänats in men inte tagits ut,

10. de bestämmelser arbetsgivaren och arbetstagaren ska följa när någon av dem vill avsluta anställningsförhållandet,

11. att arbetsgivaravgifter betalas till staten samt uppgift om det skydd för social trygghet som tillhandahålls av arbetsgivaren, och

12. tillämpligt kollektivavtal, i förekommande fall.

Information enligt första stycket och andra stycket 1–7 ska lämnas så snart som möjligt, dock senast den sjunde kalenderdagen efter det att arbetstagaren har börjat arbeta. Information enligt andra stycket 8–12 ska lämnas senast en månad efter det att arbetstagaren har börjat arbeta.

Vissa uppgifter får, om det är lämpligt, lämnas i form av hänvisningar till lagar, andra författningar eller kollektivavtal som reglerar dessa frågor. Det gäller uppgifterna i

1. andra stycket 3 i fråga om förutsättningar för anställningens upphörande,

2. andra stycket 5 i fråga om uppgifter om längd på normal arbetsdag eller arbetsvecka, och

3. andra stycket 4, 6, 7 b och 8–11.

Paragrafen innehåller bestämmelser om arbetsgivarens skyldigheter att informera arbetstagaren om villkor som är väsentliga för anställningsavtalet eller anställningsförhållandet.

Paragrafen ändras genom att lärlingsanställning för vuxna införs i *andra stycket andra punkten*, vilket innebär att det av den skriftliga informationen ska framgå om anställningen avser en gymnasial lärlingsanställning eller en lärlingsanställning för vuxna.

Nionde punkten, i samma stycke, ändras på så sätt att det tydliggörs att denna punkt endast gäller för gymnasial lärlingsanställning. För lärlingar inom kommunal vuxenutbildning görs inget undantag från semesterlagens (1997:480) bestämmelser och semester behöver därmed inte avtalas särskilt.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.8.

6 §

Anställningen upphör när det arbetsplatsförlagda lärandet enligt utbildningskontraktet avslutas. Anställningen upphör dock dessförinnan om

1. den löper ut enligt avtalet om gymnasial lärlingsanställning *eller avtalet om lärlingsanställning för vuxna*,
2. en part frånträder utbildningskontraktet i enlighet med villkoren i det, eller
3. en part frånträder anställningen, men inte utbildningskontraktet, i en situation där utbildningskontraktet kan frånträdas i enlighet med villkoren i det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om lärlingsanställningens upphörande.

Paragrafen ändras på så sätt att lärlingsanställning för vuxna läggs till i *första punkten*. Detta så att det framgår att anställningen upphör innan det arbetsplatsförlagda lärandet upphör om det löper ut enligt avtal om gymnasial lärlingsanställning eller lärlingsanställning för vuxna.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.8.

7 §

En arbetsgivare ska betala ersättning till arbetstagaren för den förlust som uppkommer och för den kränkning som inträffat om arbetsgivaren

1. avbryter den gymnasiala lärlingsanställningen *eller lärlingsanställningen för vuxna* i förtid,

2. bryter mot skyldigheten att lämna skriftlig information till arbetstagaren enligt 4 eller 5 §,
 3. bryter mot skyldigheten att lämna ett skriftligt svar enligt 5 a §, eller
 4. bryter mot bestämmelsen i 5 b § om annan anställning.
- Första stycket 1 gäller inte i ett sådant fall som avses i 6 § 2 eller 3.
Om det är skäligt, kan skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

Paragrafen innehåller bestämmelser om i vilka fall arbetsgivaren kan bli skadeståndsskyldig enligt lagen.

Paragrafen ändras genom att lärlingsanställning för vuxna läggs till i *första stycket första punkten*. Detta så att det framgår att skadeståndsskyldighet även inträder om lärlingsanställning för vuxna avbryts i förtid.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.3.8.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

Övervägandena finns i avsnitt 13.4.

Referenser

Offentligt tryck

- Dir. 1996:26, *Kvalificerad yrkesutbildning*.
- Dir. 2014:51, *Nationell delegation för lärande på arbetsplatserna inom ramen för yrkesintroduktionsanställningar*.
- Dir. 2022:84, *Långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna*.
- Dir. 2023:110, *Tilläggsdirektiv till Yrkesvuxutredningen*.
- Interpellation 2007/08:748, *Rätt till teckenspråkstolkning vid studier på komvux*.

Propositioner

- Prop. 2001/02:1, *Budgetproposition för 2002–2004*.
- Prop. 2005/06:148, *Vissa frågor om vuxnas lärande m.m.*
- Prop. 2008/08:95, *Ett starkare skydd mot diskriminering*.
- Prop. 2008/09:68, *Yrkeshögskolan*.
- Prop. 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.
- Prop. 2010/11:104, *Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning*.
- Prop. 2013/14:80, *Gymnasial lärlingsanställning*.
- Prop. 2013/14:160, *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.
- Prop. 2014/15:85, *En effektivare sfi och vuxenutbildning*.
- Prop. 2015/16:198, *En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap*.
- Prop. 2016/17:161, *En försöksverksamhet med branschskolor*.
- Prop. 2017/18:24, *Stärkt koppling mellan skola och arbetsliv*.

- Prop. 2017/18:183, *En gymnasieutbildning för alla*.
- Prop. 2019/20:105, *Komvux för stärkt kompetensförsörjning*.
- Prop. 2021/22:1, *Budgetproposition för 2022–2024*.
- Prop. 2021/22:26, *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*.
- Prop. 2021/22:159, *Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning*.
- Prop. 2021/22:123, *Validering för kompetensförsörjning och livslångt lärande*.
- Prop. 2022/23:1, *Budgetproposition 2023–2025*.
- Prop. 2023/24:1, *Budgetproposition för 2024–2026*.

Statens Offentliga Utredningar

- SOU 2000:28, *Kunskapsbygget 2000 – det livslånga lärandet*.
- SOU 2010:19, *Lärling – en bro mellan skola och arbetsliv*.
- SOU 2010:96, *Riktiga betyg är bättre än höga betyg*.
- SOU 2012:31, *Sänkta trösklar – högt i tak*.
- SOU 2015:97, *Välja yrke*.
- SOU 2017:20, *Tillträde för nybörjare – ett öppnare och enklare system för tillträde till högskolan*.
- SOU 2018:71, *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*.
- SOU 2019:4, *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*.
- SOU 2019:69, *Validering – för kompetensförsörjning och livslångt lärande*.
- SOU 2020:33, *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning*.
- SOU 2020:66, *Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk*.
- SOU 2022:11, *Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet*.

SOU 2022:34, *I mål – vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning.*

SOU 2022:53, *Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag.*

SOU 2023:31, *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar.*

Departementspromemorior

Ds 2005:33, *Vuxenutbildningslag.*

Myndighetsbeslut

Skolväsendets överklagandenämnd (ÖKN):

Beslut: 2001-03-15, dnr 01.64. Beslut: 2010-12-09, dnr 10:223.

Beslut: 2015-10-08, dnr 2015:361. Beslut: 2016-09-29, dnr 2016:428. Beslut: 2019-11-07, dnr 2019:1591.

Beslut: 2020-03-26, dnr 2019:1712. Beslut: 2020-03-26, dnr 2019:1753. Beslut: 2021-01-25, dnr 2020:2002.

Beslut: 2022-03-07, dnr 2021:1503. Beslut: 2022-11-10, dnr 2021:1827. Beslut: 2023-01-04, dnr 2022:1797.

Beslut: 2023-04-28, dnr 2023:190.

Litteratur, publikationer m.m

Arbetsförmedlingen (2021), *Årsredovisning 2021.*

Arbetsförmedlingen (2022), *Förekomst av funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.*

Arbetsförmedlingen (2023), *Förbättrad uppföljning av skolsamverkan för unga med funktionsnedsättning.*

Arvidsson, J. (2009), *Livssituationen för unga vuxna med lindrig utvecklingsstörning – en kunskapsöversikt baserad på skandinavisk forskning 1998–2009.*

Arvidsson, J. (2016), *Sysselsättning och social rättvisa – en nationell registerstudie.*

Cliffordson, C. (2004,) *De målrelaterade betygens prognosförmåga, Pedagogisk forskning i Sverige.*

- Cliffordson, C. (2005), *De målrelaterade betygens prognosförmåga. Pedagogisk forskning i Sverige 2004*, Göteborgs universitet.
- Fejes, A. med flera (2020), *Om vuxenutbildning och vuxnas studier*.
- Gustafsson, J. (2005), *Validering av den högre utbildningens antagningssystem*, Göteborgs universitet.
- Gustafsson, J. (2013), *Arbetsgivares perspektiv på att anställa personer med funktionsnedsättning*, Örebro universitet.
- LO och Svenskt Näringsliv (2021), *Därför måste vi satsa på yrkesutbildning*.
- Myndigheten för delaktighet (2022), *Yttrande över betänkandet I mål – vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning (SOU 2002:34)*.
- Myndigheten för delaktighet (2021), *Begränsade livsval – situationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning*.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2014), *Kartläggning av utbildningar inom yrkeshögskolan som helt eller delvis motsvarar av yrkesutbildningar inom andra utbildningsformer*, dnr 2014/462.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2017), *Faktablad om ledningsgruppsarbete inom yrkeshögskolan*.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2020), *Hemställan om förändringar i förordning (2009:130) om yrkeshögskolan*, dnr 2020/698.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2022), *Sysselsättningsstudien 2021*, dnr 2021/2637.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2023), *Arbetslivets engagemang i yrkeshögskolan*, dnr 2021/6155.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2023), *Kvalitetsgranskningsrapport 2022*, dnr 2022/6159.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2023), *Statistisk årsrapport 2022*, dnr 2022/3730.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2023), *Årsredovisning 2022*, dnr 2022/3726.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2023), *Återrapportering av regeringsuppdrag. Utvärdering av YH-flex försöksverksamhet*, dnr 2020/3001.

- OECD (2010), *Learning for jobs*.
- Omställningsfonden (2022), *Hälften av svenskarna vill byta yrke*.
- Riksrevisionen (2017), *Riktade statsbidrag till skolan – nationella prioriteringar men lokala behov*.
- Skolinspektionen (2021), *Studieavbrott i kommunal vuxenutbildning, huvudmäns och rektorers arbete med att främja fullföljande av studier och motverka avbrott*.
- Skolinspektionen (2019), *Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå – Granskning av huvudmäns och rektorers arbete för flexibilitet och individanpassning*.
- Skolinspektionen (2021), *Studieavbrott inom kommunal vuxenutbildning*.
- Skolinspektionen (2022), *Lärarens kompetensutveckling – Skolor och huvudmäns strategiska arbete med kompetensutveckling inom gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning*.
- Skolverket (2013), *Attityder till vuxenutbildning 2012*.
- Skolverket (2013), *Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren. 2008–2011 deltagande, elevernas erfarenheter och studieresultat*.
- Skolverket (2016), *Redovisning av insatser inom yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning och lärlingsutbildning för vuxna år 2015*.
- Skolverket (2020), *Lärlingsutbildningen i gymnasieskolan. Kartläggning och undersökning*.
- Skolverket, (2020), *Uppföljning av utbildningar som finansierats med statsbidrag för regionalt yrkesinriktad vuxenutbildning 2019*.
- Skolverket (2020), *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning 2020*.
- Skolverket (2021), *Komvux som särskild utbildning – flera hinder på vägen till och under studier*.
- Skolverket (2021), *Sammanhållna yrkesutbildningar – komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå*.
- Skolverket, (2021), *Uppföljning av regional yrkesinriktad vuxenutbildning*.
- Skolverket (2021), *Övergången mellan gymnasiet och komvux*.

- Skolverket (2022), *Arbete, studier och daglig verksamhet under och efter komvux som särskild utbildning.*
- Skolverket (2022), *Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram.*
- Skolverket (2022), *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning – en lägesbild av utvecklingen inom komvux.*
- Skolverket (2022), *Uppföljning av regionalt yrkesvux – utbildning 2021 och etablering 2020.*
- Skolverket (2023), *Elevhälsa och stöd till elever inom komvux – en kartläggning.*
- Skolverket (2023), *Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning 2022, beskrivande statistik.*
- Skolverket (2023). *Elever i komvux som särskild utbildning – läsåret 2022/23.*
- Skolverket (2023), *Information om och stöd i genomförandet av kombinationsutbildningar inom komvux.*
- Skolverket (2023), *Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning.*
- Skolverket (2023), Andersson, Fejes, Köpsén och Nylund, *Lärarens tolkning och tillämpning av styrdokument i kommunal vuxenutbildning.*
- Skolverket (2023), *Regionala dialoger om komvux 2023.*
- Skolverket (2023), *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning för åren 2018–2022.*
- Skolverket (2023), *Så funkar APL – komvux som anpassad utbildning och lärlingsutbildning.*
- Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten (2023), *Kompetensutveckling i grundsärskolan, gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning. Delredovisning.*
- Socialstyrelsen (2008), *Daglig verksamhet enligt LSS.*
- Socialstyrelsen (2013), *Allmänna råd om ekonomiskt bistånd.*
- Socialstyrelsen och Skolverket (2017), *Vägledning för elevhälsan.*
- Socialstyrelsen (2019), *Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning – lägesrapport 2019.*

- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2014), *Att studera som vuxen med funktionsnedsättning – en fördjupad studie av studerandes erfarenheter*.
- Statistiska centralbyrån (2020), *Statistik om personer med funktionsnedsättning – undersökningar av levnadsförhållanden, tabeller 2018–2019*.
- Statistiska Centralbyrån (2022), *Inträdet på arbetsmarknaden efter yrkeshögskolan. Examinerade 2021*.
- Statistiska centralbyrån (2022), *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning*.
- Statistiska Centralbyrån (2023), *Statistiknyhet: Yrkesbyte – anledning för studier på yrkeshögskolan*.
- Stockholm stad (2017), *Dagliga verksamheters incitament för att arbeta mot arbetsmarknaden samt samverkan och resursfördelning mellan berörda parter*.
- Svenskt Näringsliv (2022), *Framtidens yrkesutbildning – ge branscherna makten*.
- Svenskt Näringsliv (2022), *Växande rekryteringshinder ett allt större problem. Rekryteringsenkäten 2021/2022*.
- Svenskt Näringsliv (2023), *Omställningsindikatorn – Yrkesverksammas efterfrågan på studier och omställningsstudiestödet*.
- Sveriges dövas riksförbund (2020), *Rätt till tolk – ingen tolkningsfråga*.
- Sveriges Kommuner och Regioner (2018), *Utbud, söktryck och samverkan i yrkesvux*.
- Sveriges Kommuner och Regioner (2022), *Yrkesutbildning, kombinationsutbildning och elevstöd inom komvux*.
- Sveriges Kommuner och Regioner (2022), *Skrivelse avseende behov av att skyndsamt se över statsbidraget för regionalt yrkesvux samt insatser för individer på sfi*.
- von Zweigbergk, Amelie (2021), *Yrkesutbildningar – sju europeiska exempel, Svenskt Näringsliv*.

Webbaserat material

- Arbetsförmedlingen (2023), *Bidrag för personligt biträde*, hämtad: 2023-12-27.

- Arbetsförmedlingen (2023), *Bidrag till hjälpmedel på arbetsplatsen*, hämtad: 2023-12-27.
- Arbetsförmedlingen (2023), *Faktablad om bidrag för personligt biträde*, hämtad: 2023-12-27.
- Arbetsförmedlingen (2023), *Studiestöd för utbildning på grundskole- och gymnasienivå*, hämtad: 2023-12-27.
- Arbetsförmedlingen (2023), *Särskild stödperson för introduktions- och uppföljningsstöd*, hämtad: 2023-12-27.
- Barn och undervisningsministeriet (2024), *UddannelsesGuiden*, hämtad: 2024-01-02.
- CSN (2023) *Högre bidrag för vissa studier med studiemedel*, hämtad: 2023-12-27.
- CSN (2023), *Studiestartsstöd – för dig som är arbetslös*, hämtad 2023-12-27.
- Funktionsrätt Sverige (2023) *Återupprätta LSS intentioner*, hämtad: 2023-12-05.
- Försäkringskassan (2023) *Aktivitetsersättning vid förlängd skolgång*, hämtad: 2023-12-27
- Försäkringskassan (2023), *Assistansersättning*, hämtad: 2023-12-05.
- Försäkringskassan (2023), *Pröva att studera eller jobba när du har aktivitetsersättning*, hämtad: 2023-12-27.
- Försäkringskassan (2023) *Sjukersättning*, hämtad: 2023-12-27.
- Myndigheten för delaktighet (2022), *Metodstöd och strategi för insatser i skola*, hämtad: 2023-11-26.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2023), *Uppgifter från myndighetens kvalifikationsdatabas*, hämtad: 2023-12-23.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2023) *SeQF – Sveriges referensram för kvalifikationer*, hämtad: 2023-12-27.
- Skolverket (2023), *Arbete med extra anpassningar*, hämtad: 2023-12-18.
- Skolverket (2023), *Individuell studieplan inom kommunal vuxenutbildning*, hämtad: 2023-11-02.
- Skolverket (2023), *Planera för individanpassning och extra anpassningar inom vuxenutbildningen*, hämtad: 2023-11-04.

- Skolverket (2023), *Sammanhållna yrkesutbildningar i komvux*, hämtad: 2023-12-27.
- Skolverket (2023), *Skolverkets webbaserade apl-handledarutbildning*, hämtad: 2023-12-27.
- Skolverket (2023), *Statsbidrag för lärcentrum 2022*, hämtad: 2023-12-05.
- Skolverket (2023), *Statsbidrag för Specialpedagogik för lärande 2023/24*, hämtad 2023-12-18.
- Skolverket (2023), *Ta emot en yrkeselev med intellektuell funktionsnedsättning*, hämtad 2023-12-27.
- Skolverket (2023), *Yrkespaket inom komvux*, hämtad 2023-12-27.
- Socialstyrelsen (2023), *Daglig verksamhet LSS*, hämtad 2023-12-27.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2023), *Bidrag för vuxna som får anpassad utbildning på komvux*, hämtad 2023-12-27.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2023), *Döv eller nedsatt hörsel*, hämtad: 2023-12-05.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2023), *Funktionsnedsättningar*, hämtad: 2023-12-05.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2023), *Hörhjälpmedel*, hämtad: 2023-12-05.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2023), *Rådgivning och utredning. Specialpedagogisk rådgivning*, hämtad: 2023-12-27.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2023), *Specialpedagogiskt perspektiv på vuxenutbildning*, hämtad 2023-12-27.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (2023), *Synnedsättning*, hämtad: 2023-12-05.
- Stiftelsen Hantverk & Utbildning (2023), *Uppgifter från ansökningshandling på webbplatsen avseende Hantverkslärling*, hämtad: 2023-12-06.
- Stockholms syncentral (2023), *Vuxenteamet*, hämtad: 2023-12-27.
- Universitetskanslersämbetet (2020) *Studenthälsovården vid Sveriges universitet och högskolor*, hämtad 2023-10-14.
- Yrkeshögskolan.se (2023), *Pedagogiskt stöd och tillgänglighet*, hämtad 2023-10-13.

- 1177.se (2023), *Att få ett hjälpmedel – så går det till*, hämtad: 2023-12-27.
- 1177.se (2023), *Hjälpmedel i skola*, hämtad: 2023-12-05.
- 1177.se (2023), *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrad*, hämtad: 2023-12-05.

Kommittédirektiv 2022:84

Långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna

Beslut vid regeringssammanträde den 22 juni 2022

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över hur i första hand yrkesutbildningen inom kommunal vuxenutbildning (komvux) kan bli mer effektiv och bättre anpassad efter de behov som finns, både på arbetsmarknaden och hos individer. Utredaren ska bl.a.

- analysera om bestämmelserna för regional yrkesinriktad vuxenutbildning (regionalt yrkesvux) är ändamålsenliga för bl.a. de mål och syften som finns med den satsning som gjorts på utbildningen och för olika elevgruppers behov och förutsättningar,
- undersöka och vid behov föreslå åtgärder för att åstadkomma mer långsiktighet och förutsägbarhet när det gäller statens finansiering av yrkesutbildning inom komvux,
- ta ställning till om det bör införas möjligheter till riksrekrytering till vissa sammanhållna yrkesutbildningar inom komvux, och i så fall föreslå när en utbildning får vara riksrekryterande och hur en riksrekryterande utbildning ska beslutas,
- se över ordningen för provning i komvux, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 februari 2024.

Uppdraget att se över hur yrkesutbildning inom komvux bättre kan anpassas efter de behov som finns

Brister i anpassningen till behoven

Många arbetsgivare inom både den privata och offentliga sektorn har svårt att finna arbetskraft med rätt kompetens. Samtidigt saknar många vuxna ett arbete att gå till. Det råder därmed bristande matchning på arbetsmarknaden med både en stor personalbrist i många yrken och ett stort antal arbetslösa. Den bristande matchningen kan till stora delar förklaras med att många arbetssökande har för kort utbildning, helt saknar utbildning eller har kunskaper som inte efterfrågas av arbetsgivare.

Det finns dock ovanligt goda möjligheter att förbättra matchningen på arbetsmarknaden eftersom Sverige har en väl utbyggd vuxenutbildning, som till skillnad från de flesta andra länder är relativt lättillgänglig under hela vuxenlivet, oavsett utbildningsbakgrund och livssituation. Detta återspeglas bland annat i att vuxnas deltagande i utbildning i Sverige uppgår till drygt 34 procent per år, vilket är en andel som är högst i EU, mer än tre gånger så hög som genomsnittet. Det höga deltagandet i utbildning för vuxna beror också på en väl fungerande infrastruktur för vuxnas lärande, som inte minst innehåller ett internationellt sett generöst studiestöd. Den goda tillgången till utbildning innebär att vuxna har goda möjligheter att skola om eller vidareutbilda sig till ett yrke som efterfrågas på arbetsmarknaden, vilket är långt ifrån en självklarhet i många andra länder. Kommunerna har det huvudsakliga ansvaret för komvux, men yrkesutbildningen i komvux finansieras till stor del av staten via ett riktat statsbidrag som regleras i förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning. Av förordningen framgår att statsbidrag bl.a. lämnas för regionalt yrkesvux, dvs. yrkesinriktad utbildning inom komvux på gymnasial nivå och komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå som planeras och bedrivs i samverkan mellan flera kommuner under medverkan av arbetslivet i de samverkande kommunerna och som syftar till att leda till kompetenser som efterfrågas på arbetsmarknaden (1 §).

Skälen för vuxna att utbilda sig varierar:

- För de som studerar en yrkesutbildning i komvux handlar det ofta om att skaffa sig en yrkesutbildning som leder till arbete.
- För en nyanländ är en yrkesutbildning i komvux, tillsammans med utbildning i svenska inom komvux i svenska för invandare (sfi) eller svenska som andraspråk inom andra delar av komvux, ofta en förutsättning för att få arbete och egen försörjning i Sverige.
- För någon som har förlorat arbetet kan en yrkesutbildning i komvux ge möjlighet till omställning och en ny yrkeskarriär.
- För vuxna med kort utbildning kan en yrkesutbildning i komvux ge en betydligt fastare förankring i arbetslivet.

För många vuxna är en yrkesutbildning inom komvux alltså viktig för att stärka sin ställning i arbetslivet, men att utbildningen anordnas är även viktigt för många arbetsgivare som söker yrkesutbildad personal. Satsningen på regionalt yrkesvux har därför betydelse för kompetensförsörjningen för såväl privata företag som för arbetsgivare inom välfärden. Den enskilt största förklaringen till företagens svårigheter att rekrytera personal i dag är just brist på personer med relevant erfarenhet och utbildning för jobbet. Utan satsningen på regionalt yrkesvux skulle personalbristen sannolikt vara ännu större än den redan är. Inte minst är många arbetsplatser inom den gemensamma välfärden helt beroende av regionalt yrkesvux för sin personalförsörjning.

Yrkesutbildningen för vuxna kan i än högre grad än i dag bidra till lägre arbetslöshet och bättre matchning på arbetsmarknaden. Den behöver dock i större utsträckning möta de olika behov som finns. Utbildningen behöver inte minst ge de kunskaper som efterfrågas hos arbetsgivare.

Det har i olika sammanhang framförts att det finns brister i yrkesutbildningen i komvux (se t.ex. Skrivelse avseende behov av att skyndsamt se över statsbidraget för regionalt yrkesvux samt insatser för individer på sfi, Sveriges Kommuner och Regioner, 2022). Synpunkterna gäller t.ex. att utbildningsutbudet inte alltid motsvarar de kompensationsbehov som finns på hela arbetsmarknaden. Det gäller inte minst många yrken som är vanliga inom industrin och inom underhåll och utbyggnad av infrastruktur, där det utbildas alldeles för få i förhållande till den stora efterfrågan på personal som finns. Synpunkterna

gäller även att det finns brister i kvaliteten i många yrkesutbildningar. Bristande kvalitet leder till att elever inte har tillräckliga kunskaper för att arbeta inom sitt yrkesområde. Det kan gälla både yrkeskunskaper och att inte behärska svenska språket tillräckligt bra. Bristande kvalitet kan också bidra till att allt för många elever avbryter studierna i förtid. Det finns således flera skäl att se över yrkesutbildningen i komvux.

Yrkesutbildningen för vuxna behöver ses över i ljuset av nya reformer och förändrade behov

De senaste åren har komvux präglats av en kraftig utbyggnad och flera stora reformer. Bland dessa kan nämnas utbyggnaden inom ramen för kunskapslyftet, rätten till behörighetsgivande utbildning inom komvux och införandet av sammanhållna yrkesutbildningar. Regeringen har även lämnat propositionerna Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning (prop. 2021/22:159) och Validering för kompetensförsörjning och livslångt lärande (prop. 2021/22:123). Flera delar av dessa reformer har sin grund i förändrade behov i samhället och i den elevgrupp som återfinns i komvux.

Det har även skett flera förändringar i samhället och på arbetsmarknaden som påverkar komvux, och flera åtgärder har redan vidtagits för att möta dessa förändringar. Kompetensbristen inom många yrken som kräver gymnasial yrkesutbildning har dessutom ökat och förväntas öka ytterligare de kommande åren, vilket gör att komvux betydelse för kompetensförsörjningen har blivit viktigare. För att stärka utbildningarnas roll att bidra till kompetensförsörjningen kompletterades de övergripande målen för komvux 2021 med att utbildningen inom komvux ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet, se 20 kap. 2 § skollagen (2010:800) och propositionen Komvux för stärkt kompetensförsörjning (prop. 2019/20:105).

Samtidigt har elevgruppen i komvux förändras. Andelen utlandsfödda har ökat. Utlandsfödda elever utgjorde 2020 över 46 procent av eleverna i komvux. Motsvarande siffra 10 år tidigare var cirka 30 procent. Detta innebär att fler elever har ett annat förstaspråk än svenska, vilket gör att förutsättningarna för att bedriva undervisningen är annorlunda. Dessutom har arbetsmarknadspolitiken ändrats, bl.a. så att arbetslösa som av Arbetsförmedlingen bedöms vara i behov av utbild-

ning för att få arbete i högre grad hänvisas till reguljär utbildning, inte minst i komvux. Yrkesutbildningen behöver alltså anpassas efter de förändrade behoven hos eleverna i komvux och till redan genomförda och kommande reformer. Även det är skäl för en översyn av yrkesutbildningen i komvux.

Reformen för en bättre dimensionering

Riksdagens antagande av regeringens förslag i propositionen Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning (bet. 2021/22:UbU25, rskr. 2021/22:411) medför att det införs en ny reglering som får stor betydelse även för yrkesutbildningen i komvux. Regleringen innebär bl.a. att arbetsmarknadens behov ska beaktas vid dimensionering av utbildningar inom gymnasieskolan och yrkesutbildning inom komvux. Kommunerna måste samverka med minst två andra kommuner vid planering, dimensionering och erbjudande av bl.a. yrkesutbildning inom komvux. Vuxna ska också fritt kunna söka de yrkesutbildningar som erbjuds av såväl hemkommunen som av de andra kommunerna som hemkommunen samverkar med. Den nya regleringen syftar bl.a. till att få ett bredare utbildningsutbud av yrkesutbildningar för unga och vuxna att söka och att kompetensförsörjningen för såväl offentliga som privata arbetsgivare ska bli bättre. En utbildning som i högre grad bidrar till kompetensförsörjningen innebär i sin tur att fler vuxna får arbete efter avslutad utbildning i komvux.

Det finns förslag och bedömningar i det betänkande som låg till grund för propositionen, Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning (SOU 2020:33) som regeringen ännu inte har gått vidare med, men som det kan finnas skäl att se över igen. Bland dessa finns frågan om det behövs riksrekryterande utbildningar inom komvux. Trots att det införs ökade krav på samverkan mellan kommuner kan det bli så att en yrkesutbildning inte startar inom ett samverkansområde, t.ex. för att det är för få sökande till utbildningen. Samtidigt kan utbildningen vara viktig för kompetensförsörjningen. Genom riksrekrytering kan antalet elever i mindre vanligt förekommande utbildningar öka, vilket kan bidra till en bättre kompetensförsörjning.

Genom dimensioneringsreformen införs bestämmelser om sammanhållna yrkesutbildningar i skollagen. En sammanhållen yrkesutbildning är en kombination av kurser som är relevanta för ett yrkesområde. I betänkandet bedömde utredningen att även bestämmelserna om behörighet, mottagande och antagning i komvux borde ändras. Detta för att i högre utsträckning harmonisera med utredningens förslag om sammanhållna yrkesutbildningar. Bedömningen är även tillämplig på bestämmelserna om rätten att fullfölja utbildningen (20 kap. 9 § skollagen). Dessa bestämmelser gäller i dag enstaka kurser. Om sammanhållna yrkesutbildningar införs i skollagen bör dock enligt utredningen ett beslut om t.ex. behörighet och urval kunna gälla en hel sammanhållen utbildning. Utredningen lämnade inte något sådant förslag, men det kan finnas skäl att göra det i ett fortsatt arbete.

Det kan även finnas skäl att lämna ytterligare förslag för att uppnå syftena med reformen i högre grad, t.ex. i fråga om kompetensförsörjning och ett breddat utbildningsutbud i komvux. Ett område som bör ses över är t.ex. om villkoren för att få statsbidrag för regionalt yrkesvux behöver ändras och om Statens skolverks bedömningar av ansökningar om statsbidrag för regionalt yrkesvux bör förändras. Utredaren ska därför

- ta ställning till om det bör införas möjligheter till riksrekrytering till vissa sammanhållna yrkesutbildningar inom komvux, och i så fall föreslå när en utbildning får vara riksrekryterande och hur en riksrekryterande utbildning ska beslutas,
- överväga hur bestämmelserna om behörighet, mottagande, antagning och fullföljande av utbildning kan ändras så att de även gäller för en hel sammanhållen yrkesutbildning i komvux,
- ta ställning till om ytterligare förändringar av komvux behövs för att syftena med dimensioneringsreformen ska förverkligas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Det behövs bättre förutsättningar att snabbt möta nya stora utbildningsbehov

Behovet av stora utbildningsinsatser för vuxna på en ort kan uppkomma snabbt. Ett aktuellt exempel är att det i Skellefteå med omgivande kommuner har uppstått en stor efterfrågan på arbetskraft

med rätt kompetens. Det beror på den pågående etableringen av en batterifabrik och flera underleverantörer. Den arbetskraft som finns att tillgå i regionen räcker inte till och utöver att rekrytera från övriga landet behövs stora utbildningsinsatser de kommande åren. Bland dessa insatser utgör yrkesutbildning inom komvux en viktig del.

Det är dock inte bara vid stora industrietableringar som det snabbt kan uppstå stora utbildningsbehov på en ort. Även vid nedläggningar kan det uppstå ett stort behov av att snabbt påbörja utbildningssatser för omställning av dem som förlorar arbetet. Ofta handlar behovet främst om fler platser i yrkesutbildning inom komvux. Vid ett par tillfällen har staten, genom särskilda regeringsbeslut, fördelat medel till regioner som har drabbats av stora nedläggningar, bl.a. till Trollhättan och omgivande kommuner 2011 vid nedläggningen av Saab. Ytterligare ett exempel på att särskilt stora utbildningsbehov kan uppkomma snabbt var när ett antal kommuner i främst Småland, Skåne, Blekinge och Värmland tog emot ett stort antal flyktingar under 2015 och påföljande år, till följd av kriget i Syrien. Det stora flyktingmottagandet ledde till en stor tillströmning av nya elever till kommunernas vuxenutbildning, vilket inte minst var ansträngande för kommunernas ekonomi.

Fördelningen av statsbidraget för regionalt yrkesvux utgår från arbetslöshet och storleken på befolkningen men tar däremot inte direkt hänsyn till faktorer som ett omfattande rekryteringsbehov. Beräkningen av statsbidraget sker dessutom med en viss eftersläpning, varför snabbt ökande arbetslöshet vid t.ex. nedläggningar inte omedelbart innebär att den drabbade kommunen får statsbidrag för att anordna mer utbildning. Delar av regelverket för regionalt yrkesvux kan även utgöra ett hinder för att kunna göra stora satsningar i enskilda kommuner. Det gäller t.ex. bestämmelserna om att de samverkande kommunerna ska åta sig att sammantaget finansiera ett antal årsstudieplatser utöver de årsstudieplatser som de beviljas statsbidrag för. Ett sådant regelverk kan göra det krångligt och kostsamt för kommuner att ta emot statsbidrag för ett stort antal utbildningsplatser.

Staten behöver i framtiden kunna ge kommunerna bättre förutsättningar att möta stora och snabbt uppkomna utbildningsbehov. Det finns skäl att överväga hur bestämmelserna om statsbidraget för regionalt yrkesvux kan ändras för att åstadkomma detta.

Utredaren ska därför

- bedöma och vid behov föreslå hur statsbidraget för regionalt yrkesvux kan förändras för att bättre kunna möta stora och snabbt uppkomna utbildningsbehov lokalt och regionalt, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Yrkesutbildning ska vara tillgänglig för de vuxna som behöver den mest

Enligt skollagen ska de som har störst behov av utbildning prioriteras när det gäller komvux på gymnasial nivå och komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå (20 kap. 2 §). Om samtliga behöriga sökande inte kan antas till sådan utbildning, ska ett urval göras. Bestämmelserna om urval finns i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning (3 kap. 7 och 8 §§). För både komvux på gymnasial nivå och komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå gäller att de som önskar fullfölja studier som de har påbörjat enligt en upprättad individuell studieplan ska prioriteras högst vid urval. Därefter ska de som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan, respektive de som inte har genomgått utbildning i form av ett nationellt program i gymnasiesärskolan eller någon utbildning som motsvarar ett sådant program, prioriteras. Därefter ska i tur och ordning de prioriteras som är eller riskerar att bli arbetslösa, behöver utbildningen för pågående yrkesverksamhet, eller behöver utbildningen för planerat yrkesval.

Dessa urvalsbestämmelser är relativt nya, från 2021. De innebär att fler grupper av sökande ska prioriteras vid urval till utbildning. De tidigare bestämmelserna innebar att endast de med minst utbildning skulle prioriteras vid urval. Sökande med längre utbildning men som behövde utbildning av andra skäl, t.ex. för att hon eller han hade förlorat arbetet och därför behövde en ny yrkesutbildning, skulle inte prioriteras vid urval. Med ändringen kan dock t.ex. arbetslösa med längre tidigare utbildning ingå bland de prioriterade vid urval till utbildning.

Trots att urvalsbestämmelserna har ändrats vittnar kommuner om att det förekommer att endast de som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar

utbildning i gymnasieskolan, respektive de inte har genomgått utbildning i form av ett nationellt program i gymnasiesärskolan eller någon utbildning som motsvarar ett sådant program, antas till utbildningen. Antalet platser räcker därmed inte till övriga grupper i prioritetsordningen vid urval till utbildningen.

Hur vanligt det är att sökande som ingår i de prioriterade grupper som anges lägre ner i prioritetsordningen inte kan beredas plats på en utbildning är inte kartlagt. Om sökande i behov av en utbildning för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden nekas plats är det dock ett problem. Utan en yrkesutbildning som leder till arbete är sannolikheten att fastna i arbetslöshet betydligt större. Mer kunskap behövs dock och en kartläggning av problemet bör därför göras.

Om det visar sig att sökande som har stort behov av utbildningen men som ingår i någon av de prioriterade grupper som anges lägre ner i prioritetsordningen inte kan beredas plats bör åtgärder för att komma till rätta med detta övervägas. En utgångspunkt bör vara att sökande med kort tidigare utbildning fortsatt ska vara högt prioriterade. En fullgjord gymnasieutbildning är ofta en förutsättning för arbete. Utan tillgång till en yrkesutbildning riskerar dessa individer därför att fastna i återvändsgränder, utan vare sig möjlighet att utbilda sig eller möjlighet att få arbete. Däremot kan andra åtgärder övervägas, t.ex. förändrade ekonomiska incitament för kommunerna genom en översyn av statsbidraget för regionalt yrkesvux. Detta så att kommunerna ges bättre förutsättningar att ta emot samtliga sökande som ingår bland de som ska prioriteras vid urval till utbildning. Utredningen bör dock inte vara förhindrad att föreslå andra typer av åtgärder om det bedöms som lämpligt.

Utredaren ska därför

- kartlägga hur ofta urval bland sökande behöver göras till yrkesutbildning för vuxna och hur vanligt det är att sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper nekas plats, och
- vid behov föreslå åtgärder för att fler sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper ska kunna antas till yrkesutbildning för vuxna.

Det kan behövas nya utbildningsvägar inom yrkesutbildningen för vuxna

Elevgruppen inom komvux är heterogen, med stora skillnader i utbildningsbehov och förutsättningar. För att kunna möta varje elevs behov präglas komvux av en stor flexibilitet. När det gäller statligt finansierad vuxenutbildning i komvux är dock flexibiliteten begränsad. Det finns t.ex. ett begränsat antal utbildningsvägar som berättigar till statsbidrag och begränsningar i hur dessa utbildningar kan vara utformade. Inom ramen för statsbidraget för regionalt yrkesvux kan bidrag ges dels för det som benämns vanligt regionalt yrkesvux, dels för lärlingsutbildning för vuxna. Lärlingsutbildningen skiljer sig från vanligt regionalt yrkesvux genom att en stor del av utbildningen, minst 70 procent, ska ske på en arbetsplats. Dessutom finns vissa särskilda villkor för statsbidrag som gäller bl.a. kombinationsutbildningar, fordonsutbildningar och komvux som särskild utbildning. Även om det alltså finns en viss flexibilitet i regionalt yrkesvux, kan den behöva öka. Detta t.ex. för att bättre kunna möta sådana varierande behov som kan finnas hos elever eller arbetsgivare lokalt eller regionalt.

En kritik mot statsbidraget för regionalt yrkesvux är att villkoren för bidraget leder till att utbildningsutbudet är för fokuserat mot vissa utbildningar med en hög efterfrågan på utbildad arbetskraft, t.ex. vård- och omsorgsutbildningar. Betoningen på vissa utbildningar innebär att yrkesutbildning inom små yrkesområden riskerar att trängas undan. Det innebär också färre valmöjligheter för individen och utgör ett hinder för kompetensförsörjning till många yrken. Ett genomförande av förslagen i dimensioneringsreformen kan förväntas leda till ett breddat utbildningsutbud. Det finns dock skäl att överväga ytterligare åtgärder för att bredda utbudet av yrkesutbildning i komvux. Ett sätt att skapa en större mångfald är att skapa fler utbildningsvägar inom ramen för komvux. Ett annat kan vara att skapa flexibla villkor om hur statsbidraget för regionalt yrkesvux kan användas. Flera aktörer inom vuxenutbildningen har efterlyst ett större ansvarstagande från branscher och arbetsgivare i yrkesutbildningen för vuxna. Det finns flera fördelar med detta, inte minst att elevernas kontakter med arbetsplatser ökar, liksom att utbildning som i hög grad sker på arbetsplatser bättre kan anpassas efter arbetsplatsernas behov. Det leder till att steget till arbete efter avslutad utbildning blir kortare. Mer delaktighet från arbetslivet kan även göra utbildningarna mer attraktiva, vilket inte minst är viktigt för många yrkesutbild-

ningar som har svårt att locka sökande. Det kan finnas behov av särskilda bestämmelser när det gäller branschens och arbetsgivares ansvar för utbildningen, men även av bestämmelser som syftar till att skapa en starkare koppling mellan arbetslivet och utbildning. Avsikten är att involvera arbetslivets aktörer i högre grad i utbildningen. Det kan t.ex. övervägas om en sökande med särskild anknytning till ett yrke, genom en tidigare oavslutad utbildning eller arbetslivserfarenhet, bör ges förtur vid urval. Sökande med vissa förkunskaper och erfarenheter av ett yrke har i många fall lättare att tillgodogöra sig utbildningen och även en större motivation att genomföra den. Vidare kan modeller för att kombinera anställningar med utbildning övervägas liksom andra åtgärder för att underlätta och skapa incitament för arbetsgivare att involveras i utbildningen.

Svenskt Näringsliv har föreslagit en ny modell för gymnasial yrkesutbildning som innebär att branscherna ges stort inflytande och ansvar över den utbildningen, bl.a. vad gäller utbildningarnas innehåll. I dagens yrkesutbildning har branscherna visst inflytande genom bl.a. de nationella programråden för gymnasial utbildning och yrkesråden, men inget ansvar för utbildningen. Svenskt Näringsliv framför bl.a. att den föreslagna modellen, med ett stort inflytande och ansvar från branscherna, kan öka attraktiviteten i utbildningen och locka fler till yrkesutbildningar som leder mot bristyrken. Organisationen framför att vissa utbildningsbehov inte tillgodoses i dagens system och att vissa inriktningar, som energiteknik inom el- och energiprogrammet i gymnasieskolan liksom processteknik och driftsäkerhet inom det industritekniska programmet, endast finns på ett begränsat antal platser i landet. Svenskt Näringslivs förslag, och liknande förslag från andra aktörer, visar att det finns en vilja hos arbetslivet att engagera sig mer i yrkesutbildningen av vuxna.

Med denna utgångspunkt bör det övervägas om det behövs en ny utbildningsmodell inom komvux som innebär mer ansvar och delaktighet från arbetsgivare och branscher. En utgångspunkt för en sådan modell är att den bör vara ett komplement till, men inte ersätta annan yrkesutbildning i komvux. Utbildningsmodeller som innebär större ansvar för arbetsgivare kan inte minst vara viktigt för utvecklingen av utbildning som leder till yrken där det råder stor brist på kompetens men där det finns få utbildningar. Det kan finnas skäl att överväga om en ny utbildningsmodell bör begränsas till sådana utbildningar.

Utredaren ska därför

- analysera behovet av och vid behov föreslå en ny utbildningsmodell inom komvux som innebär stark koppling mellan arbetsplatser och utbildning och där aktörer inom arbetslivet ges ett stort ansvar,
- föreslå för vilka yrkesområden som den nya utbildningsmodellen ska gälla, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Det behövs mer långsiktighet i statsbidraget för regionalt yrkesvux

De senaste åren har en relativt stor andel av statsbidraget för regionalt yrkesvux inte nyttjats, detta trots ett stort utbildningsbehov hos den vuxna befolkningen. Det tyder på att kommunerna har svårigheter att nyttja statsbidraget.

Beslut om statsbidraget för regionalt yrkesvux gäller i dag ett år i taget. Samtidigt har de belopp som avsatts för statsbidraget varierat relativt kraftigt mellan åren. Det finns således ingen garanti att en utbildningsplats som bekostas med statsbidrag för regionalt yrkesvux kan fortsätta bekostas med statsbidrag under hela utbildningens längd. Kommunerna kan behöva bättre förutsättningar att planera utbildning minst ett par år framåt. En mer långsiktig ekonomisk planering kan inte minst ha betydelse när det gäller etableringen av relativt dyra yrkesutbildningar med få sökande. Vissa yrkesutbildningar kan vara avgörande för den regionala kompetensförsörjningen. Innebär det stora kostnader att starta och bedriva en sådan utbildning är det dock en ekonomisk risk för kommunerna, i synnerhet om intresset att söka till utbildningen är lågt.

Det bör påpekas att det även fortsatt kan finnas behov av att snabbt möta förändrade behov när det gäller utbudet av yrkesutbildning för vuxna. Ett hastigt förändrat behov kan t.ex. uppstå till följd av en ekonomisk kris och tillhörande snabbt växande arbetslöshet, eller en snabbt ökande flyktinginvandring. Regionalt yrkesvux kan därför behöva präglas av såväl förutsägbarhet och långsiktighet som flexibilitet.

Utöver behovet av mer förutsägbarhet och långsiktighet i finansieringen, finns även andra skäl att se över statsbidraget för regionalt yrkesvux. Sedan satsningen på yrkesinriktad vuxenutbildning inleddes

2009 har villkoren för statsbidrag gjorts om flera gånger. Under 2016 beslutades förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning, som ersatte den tidigare förordningen (2009:43) om statsbidrag för yrkesinriktad och viss teoretisk vuxenutbildning på gymnasial nivå. Den nya förordningen beslutades efter en större genomlysning och omarbetning av det tidigare statsbidraget. Sedan statsbidraget för regionalt yrkesvux infördes har ett stort antal ändringar i förordningen skett, ofta för att möta nya samhällsutmaningar och därmed förändrade utbildningsbehov hos den vuxna befolkningen.

Det finns nu skäl att åter analysera om statsbidraget för regionalt yrkesvux är ändamålsenligt. Analysen bör inkludera alla de olika delarna av regionalt yrkesvux, t.ex. lärlingsutbildning för vuxna, kombinationsutbildningar och fordonsutbildningar. Analysen bör vara bred och bör t.ex. avse både hur regionalt yrkesvux bidrar till att möta elevgruppers behov och förutsättningar och arbetslivets behov av kompetensförsörjning.

En fråga som bör ses över särskilt är hur fler elever kan utbildas inom sådana yrkesutbildningar som i dag har relativt få elever, men där efterfrågan på utbildad personal är stor. Översynen bör i första hand gälla förordningen om statsbidrag för regionalt yrkesvux, men bör vid behov även inkludera andra författningar som styr yrkesutbildning inom komvux.

Utredaren ska därför

- undersöka och vid behov föreslå åtgärder för att åstadkomma mer långsiktighet och förutsägbarhet när det gäller statens finansiering av yrkesutbildning inom komvux,
- analysera om bestämmelserna för regionalt yrkesvux är ändamålsenliga för bl.a. de mål och syften som finns med satsningen och för olika elevgruppers behov och förutsättningar,
- särskilt ta ställning till om det bör vidtas åtgärder för att skapa fler utbildningsplatser i relativt dyra yrkesutbildningar som utbildar mot yrken med stor efterfrågan på arbetskraft, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att se över elevers tillgång till stöd i komvux

En ändrad sammansättning av elevgruppen

Elevgruppen inom komvux har förändrats. En allt större andel av eleverna är utlandsfödda och andelen elever som läser längre utbildningar, t.ex. en sammanhållen yrkesutbildning, har ökat medan andelen som läser en eller ett par enstaka kurser har minskat. Samtidigt finns indikationer på att en allt större andel av eleverna har svårt att tillgodogöra sig utbildningen. Oftast har de eleverna sedan tidigare en kort utbildning på grundläggande nivå i det svenska skolsystemet eller från sitt hemland. Många elever kämpar även med läs- och skrivsvårigheter eller andra inlärningssvårigheter.

Detta leder i sin tur till att många elever avbryter studierna i förtid, vilket har blivit särskilt märkbart under pandemin. Andelen elever som avbröt en kurs i komvux under pandemin har varit hög, sannolikt beroende på att en stor del av undervisningen har skett i form av fjärr- eller distansundervisning, vilket har försvårat studierna för många elever.

Regleringen av komvux är generellt betydligt mindre detaljerad än regleringen av andra skolformer. En mindre detaljerad styrning möjliggör en flexiblare organisering av utbildningen, där bl.a. avsaknaden av garanterad undervisningstid, terminsuppdelning och timplaner gör att studietakt, undervisningsformer och längden på utbildningen lättare kan anpassas till elevers olika behov och förutsättningar. En nackdel kan dock vara att huvudmän inte alltid erbjuder sådana anpassningar och stödåtgärder som den enskilde eleven är i behov av för att klara studierna.

Många komvuxelever behöver stöd för att klara utbildningen

Utgångspunkten för utbildningen av en enskild elev i komvux ska vara elevens behov och förutsättningar (20 kap. 2 § skollagen). Till skillnad från vad som gäller för andra skolformer saknas, i stor utsträckning, utförliga bestämmelser om elevers rätt till och huvudmäns skyldighet att erbjuda stöd i komvux. Vissa bestämmelser om stöd är identiska med de i andra skolformer, t.ex. bestämmelserna om stöd i form av extra anpassningar (3 kap. 5 § skollagen). Vissa andra bestämmelser som gäller för andra skolformer saknas dock, t.ex. bestämmel-

serna om särskilt stöd och åtgärdsprogram (3 kap. 7–12 §§ skollagen). Avsaknaden av mer utförlig reglering vad avser skyldigheten att erbjuda stöd kan i bästa fall förbättra möjligheterna till flexibla och individanpassade lösningar för eleverna, men riskerar även att innebära ett mer likriktat utbildningsutbud, där undervisningsformer, anpassningar och annat stöd som erbjuds inte är tillräckligt anpassat efter elevers individuella behov. Dagens reglering av stöd inom komvux förutsätter därmed att huvudmännen, utan mer utförliga bestämmelser om hur det ska ske, tar ett stort ansvar för att organisera stödåtgärder och utbildningen i övrigt så att alla elever ges de bästa förutsättningarna att nå målen med sina studier. Mycket tyder dock på att detta inte sker.

Utredningen Fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning (U 2021:01) bedömer att elevernas rätt till stöd i komvux bör stärkas genom att huvudmannen i skollagen ges en skyldighet att anordna viss elevhälsa. Elevernas utveckling mot sina mål med utbildningen behöver enligt utredningen stödjas bättre. Utöver att utbildningen ska anpassas efter elevernas behov och förutsättningar och att eleverna ges stöd genom extra anpassningar, ska eleverna enligt utredningen ha tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses. Det finns skäl att överväga vilka slutsatser som kan dras av denna bedömning och vilka krav på att erbjuda stödinsatser inom komvux som bör ställas.

Det kan, utöver elevhälsa och annat stöd, finnas behov av andra åtgärder för att fler elever ska lyckas i sina studier. Det kan t.ex. handla om förbättrade möjligheter till studier med lägre studietakt eller andra individanpassade studieupplägg.

Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att kartlägga i vilken utsträckning elevhälsa och stöd till eleverna erbjuds i komvux och i vilka former. Kartläggningen ska bl.a. visa hur stödet är organiserat och Skolverket ska bedöma hur väl kommunerna möter elevernas stödbehov. Uppdraget ska redovisas senast den 15 mars 2023. Redovisningen av uppdraget kan utgöra underlag vid en analys av behovet av förbättrad tillgång till stöd eller andra åtgärder för att eleverna ska nå målen med sin utbildning.

Sker rätt anpassningar av utbildningen efter behoven hos personer med funktionsnedsättning?

Många personer med funktionsnedsättning har behov av stöd och anpassningar när de deltar i utbildning. Bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning är sedan 2014 en diskrimineringsgrund enligt diskrimineringslagen (2008:567). En person med en funktionsnedsättning får inte missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med andra. Detta gäller inom alla samhällsområden där diskrimineringslagens övriga regler gäller, däribland skolor.

Generellt sett är utbildningsnivån lägre bland personer med funktionsnedsättning än bland övriga i befolkningen. Vidare är andelen sysselsatta lägre bland personer med funktionsnedsättning än i befolkningen totalt. År 2020 var sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning 67 procent, vilket är lägre än hos befolkningen i stort. Bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga var andelen sysselsatta ännu lägre (52 procent). Allt detta pekar på att det kan finnas ett relativt stort utbildningsbehov bland vuxna med funktionsnedsättning.

Elever med funktionsnedsättningar återfinns i alla delar av komvux. För elever i komvux som särskild utbildning för vuxna, en utbildning som riktar sig till vuxna med intellektuell funktionsnedsättning eller förvärvad hjärnskada, finns dock särskilda utmaningar. Trots en genomgången utbildning är det många som inte lyckas få arbete efter avslutade studier.

Komvuxutredningen har i sitt betänkande En andra och en annan chans – ett komvux i tiden (SOU 2018:71) lämnat flera förslag och bedömningar om hur möjligheterna till arbete efter avslutade studier i komvux som särskild utbildning kan förbättras. Det kan dock finnas skäl att överväga ytterligare åtgärder för att förbättra möjligheterna till arbete efter avslutade studier i komvux som särskild utbildning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten har publicerat studien Att studera som vuxen med funktionsnedsättning (2014) med fallstudier av främst studerandes erfarenheter av komvux och folkhögskolan. Rapporten visar att de studerandes erfarenheter av folkhögskolan är goda, men när det gäller komvux varierar omdömena. I rapporten beskrivs bl.a. brister som att alla elever inte träffar en studie- och yrkesvägledare inför studierna, liksom att det i allmänhet finns en bristande

kunskap om de studerande, vilka kurser de studerar och vilka eventuella behov av stöd de har. Det finns dock även goda exempel, bl.a. undervisning som är särskilt organiserad för att kunna stödja elever med behov av stöd, med bl.a. ett flexibelt och individanpassat studieupplägg.

Det saknas dessvärre nyare studier om hur komvux är anpassat för vuxna med olika funktionsnedsättningar. Det behövs mer kunskap om hur komvux anpassas efter olika behov hos vuxna med funktionsnedsättning. Det behövs bl.a. kunskap i frågan om det är så att bristen på en mer utförlig reglering av stöd för elever i komvux försämrar både tillgången till och kvaliteten i utbildning för vuxna med funktionsnedsättningar.

Sammantaget bör det utredas om dagens bestämmelser om stöd i komvux är ändamålsenliga, eller om huvudmäns skyldigheter att anpassa utbildningen efter varje elevs behov och förutsättningar behöver regleras ytterligare. Anpassningar utifrån olika behov hos vuxna med funktionsnedsättning bör studeras särskilt. Även åtgärder för en ökad övergång till arbete för elever i komvux som särskild utbildning bör ses över.

Utredaren ska därför:

- analysera vilka åtgärder, t.ex. förbättrad tillgång till stöd, som kan få fler elever att nå målen med sin utbildning i komvux, och vid behov föreslå sådana åtgärder,
- särskilt undersöka om det behövs åtgärder för att underlätta studierna för personer med funktionsnedsättning, och vid behov föreslå sådana åtgärder,
- med utgångspunkt i Komvuxutredningens betänkande bedöma vad som behövs för att underlätta övergången till arbete för elever i komvux som särskild utbildning, och vid behov föreslå sådana åtgärder, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att utreda ordningen för provning inom komvux och gymnasieskolan

Inom komvux och gymnasieskolan finns det möjlighet att genomgå provning för betyg. Provning innebär en bedömning av en persons kunskaper i förhållande till de kunskapskrav eller betygskriterier som finns i kursplaner eller ämnesplaner. Den som är bosatt i landet och vill ha betyg från komvux ska ha möjlighet att genomgå provning i alla kurser som det sätts betyg på och i komvuxarbete. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg på kursen, komvuxarbetet, ett gymnasiearbete eller ett gymnasiesärskolearbete. Den som är fortfarande elev i gymnasieskolan eller i gymnasiesärskolan får dock inte genomgå provning i komvux i en kurs, ett gymnasiearbete eller ett gymnasiesärskolearbete om eleven redan har fått minst betyget E på kursen, gymnasiearbetet eller gymnasiesärskolearbetet. I övrigt finns det ingen begränsning i hur många gånger en person kan genomföra provning i komvux och många väljer att genomgå flera provningar för att höja sina betyg. Syftet är ofta att personen vill förbättra sina chanser att antas till högskole- eller yrkeshögskoleutbildning. Provning i gymnasieskolan och i komvux får göras bara hos en huvudman som anordnar den aktuella kursen (20 kap. 40 § skollagen).

Det är inte ovanligt att vuxna väljer att upprepat genomgå provning hos olika huvudmän i skilda delar av landet. Det innebär att ett stort antal provningar genomförs, vilket kan vara betungande för kommunerna, såväl organisatoriskt som ekonomiskt. Kommunerna får ta ut en avgift av den som vill genomföra en provning i komvux. Avgift får dock inte tas ut för den som är elev i komvux och som har fått betyget F på den kurs som provningen gäller. Avgiften får uppgå till högst 500 kronor, vilket regleras i förordningen (1991:1124) om avgifter för provning inom skolväsendet. Beloppet täcker som regel inte kommunernas kostnader för provning, som ofta är betydligt högre. Provningar innebär dessutom en arbetsbörda för lärare.

Lärande är något som sker under hela livet och möjligheten till provning för att kunna få eller höja ett betyg behöver värnas, vilket bör vara en utgångspunkt för utredningen. Det bör dock övervägas om det kan införas åtgärder för att minska kommunernas kostnader och arbetsbelastning i samband med provningar. Det finns därför ett behov av att se över bestämmelserna för provning i komvux och gymnasieskolan. Översynen bör ta hänsyn till genomförandet av för-

slagen i propositionen Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper (prop. 2021/22:36).

Utredaren ska därför

- se över ordningen för prövning i komvux, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska göra kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar av sina förslag enligt kommittéförordningen (1998:1474) med särskilt beaktande av förslagens konsekvenser för kommunernas kostnader. Utredaren ska i förekommande fall lämna finansieringsförslag. Utredaren ska beskriva och, när det är möjligt, kvantifiera de samhällsekonomiska effekterna av de förslag som lämnas. Viktiga ställningstaganden som gjorts vid utformningen av förslagen ska beskrivas. Vidare ska alternativa lösningar som övervägts beskrivas, liksom skälen till att de har valts bort.

Förslagen ska analyseras utifrån det nationella jämställdhetspolitiska målet där ett delmål är jämställd utbildning. Utredaren ska vidare redovisa konsekvenserna av förslagen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I 14 kap. 3 § regeringsformen anges att en inskränkning av den kommunala självstyrelsen inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen. Det innebär att en proportionalitetsprövning ska göras under lagstiftningsprocessen. Om något av förslagen påverkar det kommunala självstyret ska därför, utöver dess konsekvenser, också de särskilda avvägningar som lett fram till förslagen särskilt redovisas. Utredaren ska redogöra för konsekvenser i förhållande till EU:s dataskyddsförordning. Det innebär att om något av förslagen medför behandling av personuppgifter ska det göras en analys av frågan om det behövs ytterligare reglering på dataskyddsområdet med anledning av förslaget, och att förslaget ska vara förenat med ett förslag till sådan kompletterande reglering.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska inhämta synpunkter från relevanta aktörer på lokal, regional och nationell nivå, t.ex. Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten, andra pågående utredningar inom Regeringskansliet och kommittéväsendet och personer med funktionsnedsättning genom de organisationer som företräder dem. Utredaren bör också föra dialog med Sveriges Kommuner och Regioner.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 februari 2024.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv 2023:110

Tilläggsdirektiv till Yrkesvuxutredningen (U 2022:05)

Beslut vid regeringssammanträde den 6 juli 2023

Utvidgning av uppdraget

Regeringen beslutade den 22 juni 2022 kommittédirektiven Långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna (dir. 2022:84). Utredaren ska se över hur i första hand yrkesutbildningen inom kommunal vuxenutbildning (komvux) kan bli mer effektiv och bättre anpassad efter de behov som finns, både på arbetsmarknaden och hos individer.

Utredaren får nu även i uppdrag att föreslå hur en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå kan införas för att förstärka kopplingen mellan utbildning för vuxna och arbetslivet.

Utredaren ska bl.a.

- föreslå inriktning och utformning av en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan,
- vid behov föreslå avgränsningar mellan denna nya form av yrkesutbildning och andra former av yrkesutbildning på gymnasial och eftergymnasial nivå, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningstiden ligger fast. Uppdraget ska alltså redovisas senast den 15 februari 2024.

Uppdraget att föreslå en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan

Det behövs flera olika former av yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna som vill stärka sin kompetens eller yrkesväxla

Av Tidöavtalet, som är en överenskommelse mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, framgår att kopplingen mellan studier på gymnasienivå och yrkeslivet ska förstärkas. Kommunal vuxenutbildning (komvux) har som mål att bl.a. ge vuxna sådana kunskaper som de behöver för att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet. Den ska också utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet. När det gäller komvux på gymnasial nivå ska de som har störst behov av utbildning prioriteras. Detta innebär att personer som redan har en gymnasieexamen eller ett arbete inte alltid ges möjlighet att läsa en yrkesutbildning inom komvux.

Ett nytt offentligt omställningsstudiestöd infördes 2022 i syfte att stärka arbetstagares ställning på arbetsmarknaden. Omställningsstudiestödet gör det möjligt för människor att välja att satsa på omställning eller kompetensutveckling. Stödet får lämnas för utbildning som kan antas stärka individens framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Utbildningen kan antingen syfta till att stärka personens ställning inom det arbetsområde där han eller hon redan arbetar eller har arbetat, eller syfta till att personen ska stärka sin kompetens inom andra arbetsområden för att kunna söka nya arbeten. De förbättrade möjligheterna att studera väntas ge en ökad efterfrågan på många utbildningar för vuxna, inte minst yrkesinriktade utbildningar. Regeringen bedömer därför att behovet av ett brett utbud av yrkesutbildning för redan yrkesverksamma, på både gymnasial och eftergymnasial nivå, kommer att öka.

Sedan 2021 gäller nya bestämmelser i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning om urval för komvux som ska tillämpas då det finns fler behöriga sökande till en utbildning än det finns platser på utbildningen (3 kap. 7 och 8 §§). Utredaren ska i enlighet med sina ursprungliga direktiv vid behov föreslå åtgärder för att fler sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper ska kunna antas till yrkesutbildning för vuxna inom komvux. En utgångspunkt bör vara att sökande med kort tidigare utbildning fortsatt ska vara högt prioriterade. I direk-

tiven anges exempel på andra åtgärder som kan övervägas, t.ex. förändrade ekonomiska incitament för kommunerna. Regeringen bedömer dock att det även behöver utvecklas nya utbildningsvägar för att yrkesutbildning på gymnasial nivå ska vara tillgänglig för vuxna som vill stärka sin kompetens eller yrkesväxla. Det kan t.ex. vara fråga om vuxna som utifrån tidigare utbildning eller arbetslivserfarenhet snabbt kan tillgodogöra sig en utbildning med fokus på yrkeskunskaper.

Arbetslivets inflytande behöver stärkas

I dag erbjuds yrkesutbildning på gymnasial nivå i huvudsak inom gymnasieskolan och komvux. En kvalifikation på gymnasial nivå eller på nivå 4 enligt förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande kan även uppnås genom andra utbildningsvägar eller genom validering. Det kan exempelvis handla om vissa utbildningar eller validering inom folkhögskolan, arbetsmarknadspolitiska program eller branschernas egna system med s.k. företagslärlingar. Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) ansvarar för att pröva ansökningar om nivåplacering av kvalifikationer i referensramen. I myndighetens kvalifikationsdatabas finns i dag 28 icke-formella kvalifikationer på nivå 4, exempelvis CNC-operatör – CNC Teknik Grönt certifikat, Militär kock och Bussmekaniker.

Arbetsmarknaden står inför stora och snabba förändringar, bl.a. med anledning av den gröna och digitala omställningen. Det finns ett kontinuerligt behov av nya eller förändrade kvalifikationer och kompetenser. För att utbud och innehåll ska vara aktuellt och spegla arbetsmarknadens behov är det viktigt att arbetslivet har inflytande över utbildningarna. Svenskt Näringsliv anser att det behövs ett nytt system för yrkesutbildning på gymnasial nivå för vuxna där arbetslivet involveras tidigt i processen, ges möjlighet att påverka utbudet och får vara med och besluta om utbildningens innehåll och utformning.

Yrkeshögskolan har sedan den inrättades 2009 visat sig vara en utbildningsform som är framgångsrik när det gäller att möta arbetsmarknadens behov av kompetens. Bestämmelserna i lagen (2009:128) om yrkeshögskolan syftar till att inom yrkeshögskolan säkerställa att eftergymnasiala yrkesutbildningar som svarar mot arbetslivets behov kommer till stånd (1 §). Arbetslivet har ett avgörande inflytande över innehållet i yrkeshögskoleutbildningarna, och utbildningarna ska

utvecklas och bedrivs i samverkan mellan arbetsliv och utbildningsanordnare (6 § lagen om yrkeshögskolan). Detta kommer bl.a. till uttryck i kravet i förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan att det ska finnas en ledningsgrupp för yrkeshögskoleutbildningen där flertalet av ledamöterna är företrädare för arbetslivet (4 kap. 1 och 4 a §§). Examensgraden är hög, den har de senaste åren legat runt 70 procent. Utbildningarna leder också i hög utsträckning till arbete. Av de som examinerades 2021 hade 91 procent arbete som sin huvudsakliga sysselsättning året efter avslutad yrkeshögskoleutbildning. Gruppen som var arbetssökande före påbörjad utbildning hade minskat med cirka hälften året efter avslutad utbildning – från 9 procent till 5 procent.

För att möta de utmaningar som näringslivet och offentlig sektor står inför när det gäller kompetensförsörjningen behöver nya utbildningsvägar för vuxna prövas där arbetslivet får ett stort inflytande över utbildningen. Det bör därför införas en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan. Denna modell ger branscher och andra aktörer möjlighet att ta initiativ till utbildningar inom områden där det finns en stor efterfrågan på kompetens. En sådan utbildningsform kan även ytterligare förbättra förutsättningarna att erbjuda utbildningar inom områden där det i dag utbildas alldeles för få i förhållande till den stora efterfrågan på arbetskraft som finns, t.ex. inom industrin och inom bygg och anläggning. En viktig utgångspunkt bör vara att sökande från hela landet kan tas emot till utbildningarna.

MYH som är förvaltningsmyndighet för yrkeshögskolan har bl.a. i uppdrag att pröva frågor om statsbidrag eller särskilda medel för yrkeshögskoleutbildning. Myndigheten ansvarar även för att pröva frågor om statsbidrag för andra utbildningar som riktar sig till vuxna. Myndigheten har sedan den inrättades 2009 utvecklat sin kompetens att analysera arbetsmarknadens behov av utbildningar och pröva frågor om statsbidrag. MYH ska därför även vara förvaltningsmyndighet för den nya formen av yrkesutbildning för vuxna på gymnasial nivå.

Utredaren ska därför

- föreslå inriktning och utformning av en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan, inklusive bl.a. arbetslivets inflytande, examensbenämning, examenskrav, tillträde till utbildningen och utbildningens omfattning,
- analysera och föreslå under vilka förutsättningar den nya formen av yrkesutbildning ska berättiga till studiestöd,
- analysera och föreslå vilka krav som ska ställas för att en offentlig eller enskild aktör ska få anordna den nya formen av yrkesutbildning och villkor för att statligt stöd ska få lämnas för utbildningen,
- analysera utbudet av andra former av yrkesutbildning på gymnasial och eftergymnasial nivå och vid behov föreslå avgränsningar mellan dessa utbildningsformer och den nya formen av yrkesutbildning,
- göra en uppskattning av dimensioneringen av den nya formen av yrkesutbildning utifrån samhällets behov av yrkesutbildad arbetskraft,
- föreslå hur införandet av den nya formen av yrkesutbildning kan följas upp och utvärderas,
- lämna de övriga förslag som bedöms nödvändiga, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

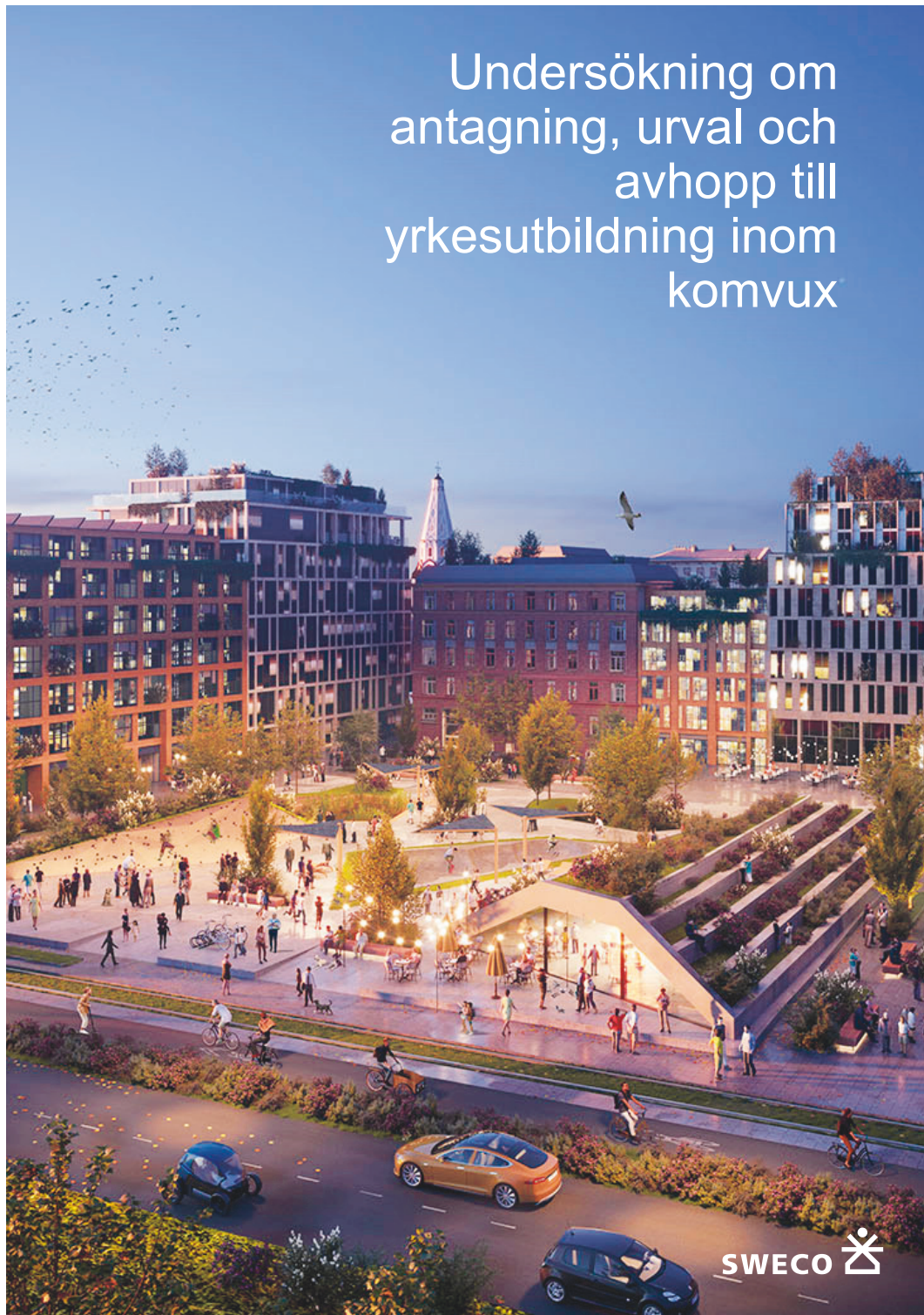
Kontakter och redovisning av uppdraget

Utöver vad som anges i de ursprungliga direktiven ska utredaren, när det gäller tilläggsuppdraget, inhämta synpunkter från Myndigheten för yrkeshögskolan.

Utredningstiden ligger fast. Uppdraget ska alltså redovisas senast den 15 februari 2024.

(Utbildningsdepartementet)

Undersökning om antagning, urval och avhopp till yrkesutbildning inom komvux

Innehållsförteckning

- 1. Bakgrund, syfte och metod.....5
 - 1.1 Bakgrund och syfte med kartläggningen.....5
 - 1.2 Metod6
 - 1.2.1 Population.....6
 - 1.2.2 Insamling och insamlingsmetod.....6
 - 1.2.3 Variablerna och frågorna6
 - 1.2.4 Bearbetning, analys och framställning.....7
 - 1.2.5 Representativitet och statistisk säkerhet8
- 2. Resultatet från enkätundersökningen och intervjuerna.....10
 - 2.1 Urvalsordning och prioriteringsregler till yrkesutbildning10
 - 2.2 Antagningen till yrkesutbildning10
 - 2.3 Urvalet av behöriga sökande till yrkesutbildning.....11
 - 2.4 Avbrott från yrkesutbildning.....15
 - 2.5 Söktryck.....17
- 3. Sammanfattande analys.....18
- Bilaga 1.....20
- Bilaga 2.....21
- Bilaga 3.....29

Sammanfattning

Sweco har på uppdrag från Yrkesvuxutredningen (U 2022:5), genomfört en kartläggning av hur ofta urval bland sökande till yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning sker samt hur vanligt förekommande det är med avhopp från utbildningen.

Bakgrunden till kartläggningen som har genomförts är de nya urvalskriterierna som trädde i kraft 1 juli 2021 som innebär att om samtliga behöriga sökande till komvux på gymnasial nivå inte kan antas till sådan utbildning, ska ett urval genomföras.

Kartläggningen har huvudsakligen genomförts genom en enkätundersökning riktad till kommuner och kommunalförbund som genomför urval till yrkesutbildningar för vuxna. Kvalitativa intervjuer har också genomförts i syfte att få insikter till analysen som inte fångats upp i enkätresultatet.

Insamlingen av enkätsvar genomfördes mellan den 25 oktober och den 21 november 2022. Sammantaget svarade 75,9 procent av kommunerna. Nio intervjuer genomfördes totalt, tre med kommunalförbund och sex med en blandning av intervjudeltagare från stora och små kommuner. Intervjuerna genomfördes under perioden 18 november och 28 november 2022.

Resultatet av kartläggningen visar att antagning och urval i nio fall av tio genomförs av kommunen själv i egen regi. Urval enligt urvalskriterierna och prioritetsordningen sker i varierande grad, 25 procent av respondenterna svarar att urval är mycket vanligt ytterligare 34 procent uppger att det är relativt vanligt.

Kartläggningen visar att grupp 1 och 2 i prioritetsordningen, det vill säga sökande som önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt planerad studieplan samt sökande som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan, i stor utsträckning bereds plats på en yrkesutbildning.

Yrkesutbildningar där urval är mest vanligt är Vård och omsorg, Barn och fritid och Fordon och transport.

I intervjuer lyfter intervjudeltagare fram att elever som söker kurser via den kommunala vuxenutbildningen vanligtvis får plats på den kurs de sökt medan det är mer vanligt att urval är mer vanligt förekommande för sammansatta yrkesutbildningar.

Intervjudeltagarna uppger att översökning till den kommunala vuxenutbildningen varierar med konjunkturläget och antalet utbildningsplatser som kommunen har möjlighet att tillhandahålla.

Kartläggningen visar att avbrott från yrkesutbildningen förekommer men att det generellt sett är ganska ovanligt.

1. Bakgrund, syfte och metod

1.1 Bakgrund och syfte med kartläggningen

Utredningen om långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna (U 2022:5) ska se över hur i första hand yrkesutbildningen inom kommunal vuxenutbildning (komvux) kan bli mer effektiv och bättre anpassad efter de behov som finns, både på arbetsmarknaden och hos individer. Utredningen ska bland annat kartlägga hur ofta urval bland sökande behöver genomföras till yrkesutbildning för vuxna och hur vanligt det är att sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper nekas plats. Utredningen ska också vid behov föreslå åtgärder för att fler sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper ska kunna antas till yrkesutbildning för vuxna.

Sweco har anlitats för att genomföra en kartläggning enligt ovan.

Kartläggningen har huvudsakligen genomförts genom en enkätundersökning riktad till kommuner och andra aktörer, till exempel kommunalförbund, som genomför urval till yrkesutbildning för vuxna. Som komplement till enkäten genomfördes kvalitativa intervjuer med ett urval av kommuner och kommunalförbund. Syftet med intervjuerna var att få svar på mer djuplodade frågor samt att fånga eventuella insikter till analysen som inte fångades upp i enkätens resultat.

Frågeställningarna i enkäten var:

- Hur vanligt är det att urval sker till yrkesutbildning?
- Hur stor andel får inte en plats till sökt yrkesutbildningskurs på grund av så kallad översökning?
 - Till vilka utbildningar sker urval?
- Vilka överväganden gör huvudmannen vid urval?
 - Vid urval, hur ofta sker det bland dem som tillhör de som ingår i urval enligt 3 kap. §§ 7–8 förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning?
 - Hur ofta sker urval bland dem som inte ingår i de grupper som ska prioriteras vid urval enligt §§ 7–8?
- Sker urval till alla kurser och /eller sammanhållen yrkesutbildning, vilka i så fall?
- Följer huvudmannen och/eller utbildningsanordnare upp avbrott från yrkesutbildningar?
 - Vad är skälen till avbrott från yrkesutbildningen inom komvux?

1.2 Metod

I avsnittet nedan beskrivs undersökningen utifrån metodval. En statistisk undersökning innehåller fasta moment som i sin tur innehåller val av avgränsningar, metoder och tillvägagångssätt. Detsamma gäller ett upplägg för intervjuer.

1.2.1 Population

Som ramregister i den här undersökningen användes Sveriges kommuner och regioners, SKRs kontaktregister till samtliga kommuner i Sverige. Enkätundersökningen genomfördes som en totalundersökning bland samtliga kommuner.

Målpopulationen i enkätundersökningen var den samma som rampopulationen. Intervjudeltagare rekryterades via en fråga i slutet av enkäten om samtycke för återkontakt för en intervju.

Innan undersökningen skulle genomföras framkom det att vissa kommuner företräddes av kommunalförbund som sammantaget då skulle svara för flera kommuner. I och med den informationen minskade målpopulationen till 284 kommuner.

1.2.2 Insamling och insamlingsmetod

Insamling av data genomfördes med hjälp av en webbenkät. Ett mejl med en unik länk till en digital enkät skickades ut från ett enkätverktyg. Valet av insamlingsmetod kopplades samman med tillgången till kontaktuppgifter, i det här fallet fanns kontaktuppgifter (mejladress) tillgängliga i SKRs kontaktregister till kommunerna.

Mejltexten författades som ett missivbrev där undersökningens syfte förklarades och vad uppgifterna skulle användas till. I mejltexten framgick det också hur länge svarsdata ska sparas samt vem som har tillgång till mikrodata. I texten beskrevs också vem som antogs vara den som bäst kunde svara på frågorna. Det var chefen för utbildnings- eller arbetsmarknadsförvaltningen eller motsvarande (med kunskap om antagning och urval till yrkesutbildning inom komvux). I bilaga 1 finns mejltexten.

Insamlingen av enkätsvar genomfördes mellan den 25 oktober 2022 och den 21 november 2022. Under insamlingen skickades tre påminnelser ut. Inga mejl studsade (nådde inte mottagaren) vid utskicken.

Nio intervjuer à 30 minuter genomfördes totalt, tre med kommunalförbund och sex med en blandning av intervjudeltagare från stora och små kommuner. Intervjuerna genomfördes under perioden 18 november och 28 november 2022. Ingen reserv behövdes utan alla från den ordinarie urvalslistan kunde vara med.

1.2.3 Variablerna och frågorna

Grunden för val av variabler och frågor togs fram i samarbete mellan Sweco och utredningen.

Enkäten var i stort indelad i fyra delar, en inledande med frågor om antagningen, en efterföljande med frågor om urval till yrkesutbildning, sen en om avhopp från yrkesutbildning och en avslutande med uppmaning om att lämna samtycke till återkontakt för intervju. En avslutande fråga fanns med fritextsvarsmöjlighet.

Frågornas konstruktion bearbetades i flera versioner av enkäten tills en slutgiltig version godkändes. Enkäten återfinns i bilaga 2.

En intervjuguide arbetades fram tillsammans med utredningen och den återfinns i bilaga 3. I stort följer intervjuguiden den kvantitativa enkäten.

Frågorna i intervjuguiden visar vilka frågeområden som var aktuella, men moderatorn strävade efter att låta varje intervju bli ett samtal, som följer respondentens svar. Det innebär att frågeordningen och frågelydelsen inte alltid blev densamma i varje enskild intervju som vad som presenteras i intervjuguiden.

1.2.4 Bearbetning, analys och framställning

Viktnig har inte genomförts och inga felmarginaler har beräknats eftersom det var många svarande av totalen samt att det var en totalundersökning.

Antalet icke svarande redovisas inte i tabellerna eftersom det partiella bortfallet (ej svarat på mellanliggande frågor) var mycket litet och det är ett relativt litet datamaterial att analysera.

Det som framkommer är att det mellan frågorna kan variera något i antalet svar, alltså att en mellanliggande fråga kan ha något färre svar än den efterföljande vilket då är det partiella bortfallet. Uteblivna svar på någon delfråga kan också bero på annat än partiellt bortfall, t ex att respondenterna har angett ett svarsalternativ på frågan innan som innebär att man inte ska svara på den efterföljande (selektionsfråga).

Totalt svarade 220 kommuner på hela eller delar av enkäten (svarat minst på första frågan). Därmed blev totala svarsandelen/svarsfrekvensen 75,9 procent.

Figur 1. Svarsfrekvenser

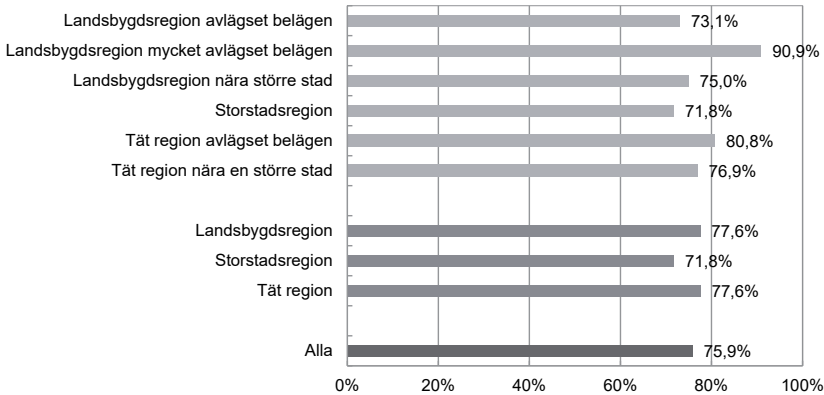
	Totalt
I registret (kommuner)	290
Utskick totalt	284 ¹
Studsar, ej nåbara	0
Inkomna svar (svarat på första frågan i enkäten)	220
Svarsfrekvens	75,9%

Det var också av vikt att studera svarsfrekvensen uppdelat på kommungrupper. Eftersom det ofta är skillnader i svarsbenägenhet mellan dessa kommungrupperingar och att analysen ska till viss del genomföras på kommungruppsnivå.

Denna uppdelning av svarsandelar redovisas i diagrammet nedan för kommungrupperna på 6-grupps samt 3-gruppsnivån och för totalen.

¹ Totalt 290 kommun som svarsfrekvensen beräknas av, varav det innan utskick framkom att sex kommuner företrädades av kommunalförbund.

Figur 2. Andelen svar totalt samt för kommungrupperna, SKRs kommungruppsindelning

I diagrammet ovan framgår att kommuner i Storstadsregion har svarat i något lägre utsträckning än övriga. Högst andel svarande har dock kommungruppen Landsbygdsregion mycket avlägset belägen, där 90,9 procent har svarat. En förklaring kan vara att flera kommuner i den kommungruppen representeras av kommunalförbund som har svarat för flera landsbygdskommuner.

Av de 220 svarande var 17 kommunalförbund och ett gymnasieförbund. Av de 17 kommunalförbunden representerade 13 kommuner i Tät region och fyra representerade Landsbygdsregioner. Gymnasieförbundet representerade en kommun i Landsbygdsregion.

Alla län finns representerade förutom Gotland som inte kom in med svar.

1.2.5 Representativitet och statistisk säkerhet

För att säkra slutsatser ska kunna dras ska de svarande vara representativa i förhållande till sammansättningen i hela populationen "alla som bedriver urval till yrkesutbildning". Om till exempel populationen har 50 procent män och 50 procent kvinnor ska de som svarar utgöra samma proportioner.

Det är inte bara svarsfrekvensen som indikerar på tillförlitligheten i en undersökning utan också representativiteten, alltså om de som svarar är representativa för dem som vi ska uttala oss om.

Svarsfrekvenserna som redovisades i diagrammet ovan per kommungrupp indikerar inte på några större skevheter i data utifrån kommungrupperna. För att analysera den kan ändå en bortfallsanalys genomföras. Den visar då om någon kommungrupp är under eller överrepresenterad i svar i förhållande till hur fördelningen ser ut i registret. I Tabell 2 nedan redovisas svarsandelen (svarsfrekvensen) i varje kommungrupp i relation till totala antalet svar. Den ställs i förhållande till den andelen som respektive kommungrupp har i registret.

Figur 3. Fördelningar över andel svar för SKRs kommungrupper.

Kommungrupper på 3-siffrersnivå			
	Andel i registret	Andel svar per kommungrupp i relation till totala antalet svar	Differens i procentenheter
Landsbygdsregion	17%	17%	0%
Storstadsregion	29%	28%	-1%
Tät region	54%	55%	1%
Summa	100%	100%	0%
Kommungrupper på 6-siffrersnivå			
	Andel i registret	Andel svar per kommungrupp i relation till totala antalet svar	Differens i procentenheter
Landsbygdsregion avlägset belägen	9%	9%	0%
Landsbygdsregion mycket avlägset belägen	4%	5%	1%
Landsbygdsregion nära större stad	4%	4%	0%
Storstadsregion	29%	28%	-1%
Tät region avlägset belägen	9%	10%	1%
Tät region nära en större stad	45%	45%	0%
Summa	100%	100%	0%

Det som framkommer är det som även till viss del syns när bara svarsandelarna studeras ovan. Alltså att de kommuner som tillhör SKRs kommungrupp, Landsbygdsregion mycket avlägset belägen har svarat i något högre utsträckning och att de då blir något överrepresenterade bland de svarande. Dock skiljer det bara 1 procentenhet där i överrepresentation. Detsamma gäller det för kommungruppen, Tät region avlägset belägen.

För en kommungrupp, Storstadsregion, gäller det omvända. De blir underrepresenterade med 1 procentenhet bland de svarande.

Dessa skevheter kan påverka resultatet i undersökningen men bedöms vara väldigt små samt att dessa skillnader mellan de svarande och totalen blir nära på försumbara eftersom analysen dessutom ska till största delen genomföras på total nivå för alla kommuner sammantaget oavsett kommungruppstillhörighet.

Det finns andra aspekter som kan ha påverkat svaren i den här undersökningen. Det finns en risk att den som svarat på enkäten inte var den som var bäst lämpad för detta eftersom enkäten skulle vidarebefordras från en gruppmejl för kommunerna. Dessutom kan tillförlitligheten i svaren påverkas av att det möjligen inte fanns tillgång till aktuell information hos kommunerna vad det gäller uppgifterna som efterfrågades. Därmed kan vissa uppgifter i svaren bygga på uppskattningar i stället för inhämtade faktiska uppgifter. Dessa eventuella skevheter har inte rättats eller analyserats.

Sammanfattningsvis, alla undersökningar har sina brister, den här undersökningen bedöms ha få brister och hög tillförlitlighet för vidare analyser.

2. Resultatet från enkätundersökningen och intervjuerna

I följande avsnitt beskrivs enkätundersökningens resultat utifrån alla svarande oavsett bakgrundsinformation som vilken kommungrupp kommunen tillhör samt om det är enbart kommunen som genomför urval till yrkesutbildning eller om det är annan aktör. Vid påvisbara skillnader i svaren mellan hur kommuner, kommunalförbund eller olika kommungrupper svarat redovisas dessa.

I analysen ingår också slutsatser från intervjuerna där det är möjligt för att ge en mer nyanserad bild av analysen av de deskriptiva resultaten.

2.1 Urvalsordning och prioriteringsregler till yrkesutbildning

Urvalskriterierna som trädde i kraft 1 juli 2021 innebär att om samtliga behöriga sökande till komvux på gymnasial nivå inte kan antas till sådan utbildning, ska ett urval genomföras. Vid urval ska företräde ges, i den prioriteringsordning som anges nedan, till den sökande som har störst behov av utbildning på grund av att den sökande...

1. ...önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt en upprättad individuell studieplan
2. ...inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan
3. ...är eller riskerar att bli arbetslös
4. ...behöver utbildningen för pågående yrkesverksamhet
5. ...behöver utbildningen för planerat yrkesval.

2.2 Antagningen till yrkesutbildning

Av enkätsvaren ges att det i huvudsak är kommunen som genomför antagningen inklusive urval till kommunal vuxenutbildning (komvux). Närmare nio av tio respondenter uppger att antagning och urval sker av kommunen i egen regi. För drygt 10 procent av respondenterna är svaret i stället att antagning och urval till yrkesutbildning genomförs av kommunalförbund, annan kommun eller liknande.

I de öppna svaren på frågan lyfter ett flertal respondenter fram att antagning och urval sker av kommunen själv och för utbildningar där man samverkar med andra kommuner eller regionen, sker antagning och urval av kommunalförbund, region eller andra kommuner.

2.3 Urvalet av behöriga sökande till yrkesutbildning

Förekomsten av urval

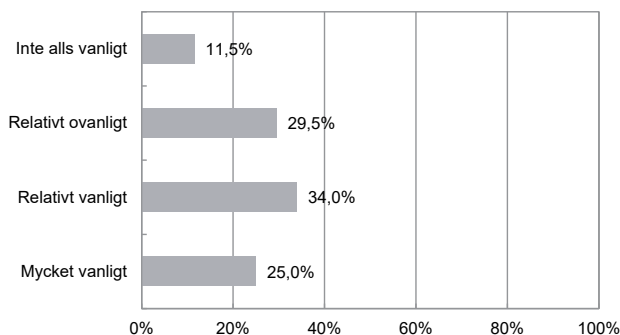
Huvudfrågan i genomförd undersökning är att ge svar på i vilken uträkning urval till yrkesutbildningar sker. Det korta svaret utifrån undersökningen är att urval sker men att det varierar hur vanligt förekommande urval är. Totalt sett uppger knappt 19 procent av respondenterna att samtliga som söker yrkesutbildning antas till yrkesutbildning.

Av intervjuerna ges bilden av att de nya urvalskriterierna i huvudsak är enkla att förstå och följa och därför upplevs vara rättvisa. Här uttrycks att det är tydligt i vilken prioritetsgrupp man ska börja och hur man arbetar sig vidare tills utbildningsplatserna är fyllda.

En fjärdedel, 25 procent uppger att det, sedan urvalskriterierna infördes 1 juli år 2021, är mycket vanligt att urval sker och ytterligare 34 procent uppger att det är relativt vanligt. Sammantaget konstateras att urval sker och uppges av en majoritet av respondenterna vara vanligt eller relativt vanligt förekommande.

Figur 4 visar att det totalt sett bland landets kommuner finns en stor variation i svaren hur vanligt eller ovanligt det är att urval sker. Per regionstyp kan vissa skillnader konstateras. Exempelvis är urval vanligare hos storstadsregioner än hos regioner av typen tät och landsbygd. Drygt hälften av respondenterna i landsbygdsregioner uppger att det är relativt ovanligt med urval.

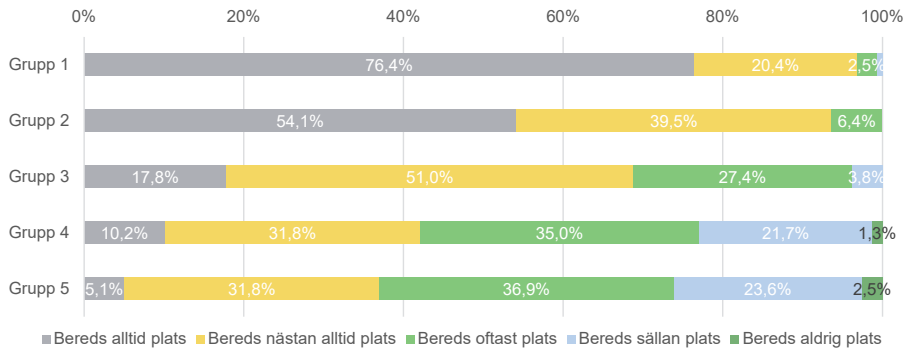
Figur 4 Svar på frågan: Hur vanligt är det att urval sker till yrkesutbildning sen urvalskriterierna infördes 1 juli 2021?

Urval och prioritetsordning

Respondenterna fick i enkäten frågan hur vanligt det är att sökande för respektive grupp i prioritetsordningen inte bereds plats på kommunal vuxenutbildning (komvux). Figur 5 presenterar respondenternas svar. Enkätsvaren visar att grupp 1 och 2 i prioritetsordningen, det vill säga sökande som önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt planerad studieplan samt sökande som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan, i stor utsträckning bereds plats på en yrkesutbildning. För sökande längre ned i prioritetsordningen är det mer vanligt att sökande inte bereds plats.

Figur 5 Svar på frågan: Hur vanligt är det att sökande enligt prioritetsordning 1-5 inte bereds plats på en yrkesutbildning?

Enkätsvaren fördelade per kommungrupp ger att det för grupp 1 och 2 i prioritetsordningen är något vanligare att sökande inom kommungrupperna storstadsregion och landsbygdsregion bereds plats jämfört med sökande inom tät region. Det är framför allt gruppen sökande som inte har uppnått kraven för gymnasieexamen där skillnader ses. Bland svarande från kommungruppen landsbygdsregioner uppges andelen som alltid bereds plats till 64 procent. Motsvarande andel bland kommungruppen tät region är knappt 49 procent.

Figur 5 visar att det för grupperna 3-5 i prioritetsordningen totalt sett är betydligt vanligare att sökande inte bereds plats. För sökande inom grupp 5, det vill säga sökande som behöver utbildningen för planerat yrkesval, bereds 5 procent alltid plats och ytterligare 32 procent nästan alltid plats. I landsbygdskommuner är andelen som bereds plats något högre, fyra av tio sökande bereds där plats.

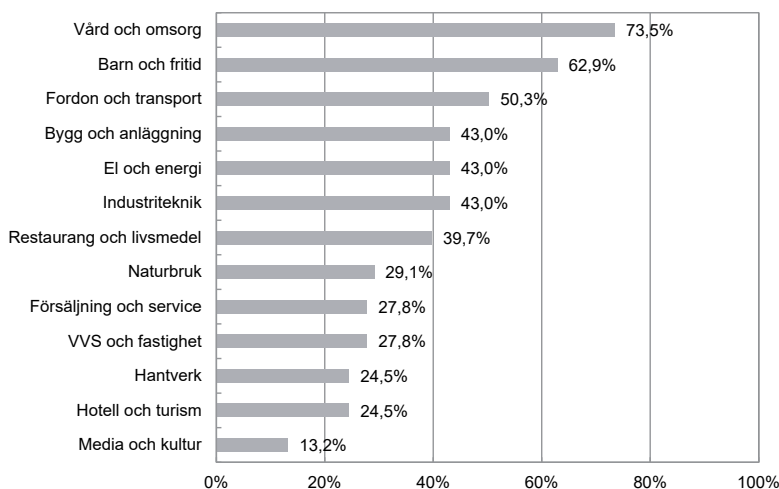
För sökande utanför prioritetsordningen är det vanligaste svaret att sökande sällan bereds plats. Enkätsvaren fördelade per kommungrupp visar att andelen som aldrig bereds plats är som störst i kommungruppen storstad. Andelen sökande utanför prioritetsordningen som inte bereds plats där är 26 procent. I kommungruppen landsbygd och tät region är andelen som aldrig bereds plats omkring 4 procent.

Översökning till kurser och utbildningar

Översökning (det vill säga när fler sökande finns än vad kommunen kan erbjuda platser till) till kurser och utbildningar inom kommunal vuxenutbildning (komvux) sker i varierande grad. I fallande ordning är det enligt respondenterna totalt sett vanligast att urval sker till utbildningar inom Vård och omsorg, Barn och fritid och Fordon och transport. Urval tycks vara mindre vanligt för utbildningar inom Media och kultur, Hotell och turism och Hantverk.

Enkätsvaren fördelade på kommungrupper visar på vissa skillnader. Generellt sett sker urval i större utsträckning hos storstadskommuner och i mindre utsträckning hos landsbygdskommuner. Exempelvis är urval till utbildningar inom Barn och fritid vanligt i kommungrupperna Storstadsregion och Tät region men inte i Landsbygdsregion. Samma mönster ses för utbildningar inom Hotell och turism.

Figur 6 Svar på frågan: Till vilka yrkesutbildningar sker urval? (Flervalsfråga, flera svar möjliga)

I intervjuer lyfter deltagare fram att elever som söker kurser via den kommunala vuxenutbildningen vanligtvis får plats på den kurs de sökt till, givet då att eleven är behörig och bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen. Vissa kurser är prioriterade och/eller obligatoriska för kommunen att tillhandahålla.

Generellt sett uttrycker de intervjuade att urval är mer vanligt förekommande för sammanhållna yrkesutbildningar. Några av de intervjuade uppger att de behöver arbeta aktivt med urval för de flesta yrkesutbildningarna, medan andra uppger att urval endast sker till vissa mer efterfrågade utbildningar samtidigt som andra yrkesutbildningar kan ha svårt att fylla sina platser.

Intervjudeltagare upplever att det är relativt enkelt för kommuner att i samband med översökning erbjuda ytterligare ett antal platser på kurser, framför allt då de ofta arrangeras i kommunal regi. I de fall en kursplats inte kan erbjudas

direkt, är väntetiden generellt sett kort, då nästa kursstart ofta är relativt snart förestående.

Däremot upplever intervjudeltagare det vara svårt att utöka antalet utbildningsplatser inom yrkesutbildningar, eftersom det är många faktorer som påverkar. Intervjupersoner nämner i sammanhanget att hur många utbildningsplatser som skapas är avhängigt dels den lokala arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft, prognoser som genomförs kring efterfrågan, hur stort det statliga bidraget är, dels i vilken utsträckning APL-platser (Arbetsplatsförlagt lärande), utbildningslokaler och lärare finns att tillgå. Ofta sker utbildningar i något utbildningsbolags regi, vilket också påverkar antalet platser och starter under året. Det är svårt att utöka antalet utbildningsplatser i efterhand utifrån individens önskemål om utbud.

Baserat på erfarenhet av andelen avbrott kan kommuner i viss utsträckning låta fler elever påbörja en yrkesutbildning än vad kommunens lokala arbetsmarknad efterfrågar.

Översökning och överväganden kring prioriteringar

På intervjufrågor kopplade till sökandes perspektiv återkommer intervjupersoner till externa faktors betydelse för översökning och överväganden. Några som intervjuats lyfter fram att översökning varierar med konjunktur och statsbidragens storlek.

"Senaste tiden har höga statsbidrag möjliggjort många utbildningsplatser vilket gjort det möjligt för en stor del sökande att få plats på den yrkesutbildning de önskar."

Ett par intervjupersoner lyfter fram att arbetslösheten i kommunen har minskat vilket gjort att urval bland sökande i prioriterade grupper har blivit mer ovanliga.

Personer som har en gymnasial eller eftergymnasial utbildning som önskar byta yrkesinriktning bereds sällan plats på yrkesutbildningar. De intervjuade uttrycker att det kan upplevas svårt av framför allt yngre personer som tycker sig ha valt fel gymnasieutbildning att inse att det inte finns möjlighet att yrkesväxla via kommunala vuxenutbildningen. Det framkommer ändå att urvalskriterierna, vid lägre söktryck eller när antalet utbildningsplatser är stort, öppnar upp för möjligheten till yrkesutbildning också för personer som önskar en yrkesväxling.

Intervjudeltagare uttrycker att personer som har svenskkunskaper ofta prioriteras bort till förmån för personer med bristande svenskkunskaper. Ur ett utbildningsperspektiv kommenteras att en större blandning av starkare och svagare elever än vad dagens prioriteringsordning ger möjlighet till skulle kunna vara till förmån för en grupps totala utbildningsframgång.

Kommuner erbjuder inte automatiskt plats till andra yrkesutbildningar eller kurser om elever inte sökt flera alternativ. Varje ansökan ses som specifik och det finns inte möjlighet att prioriteras högre för att man tidigare sökt samma utbildningsplats. Några av de intervjuade framför dock att sökande i samtal med urvalshandläggare eller studievägledare kan få information om vilka utbildningar som har ett lägre söktryck, vilket gör att chansen att få en plats därmed blir större.

Intervjudeltagare anser att det är vanligt att neka elever plats för att de på grund av bristande svenskkunskaper inte har förutsättningar att tillgodogöra sig en utbildning. Kommuner arbetar aktivt med kartläggning och validering av svenskkunskaper. Betyg från SFI (Svenska för invandrare) kan vara en grund,

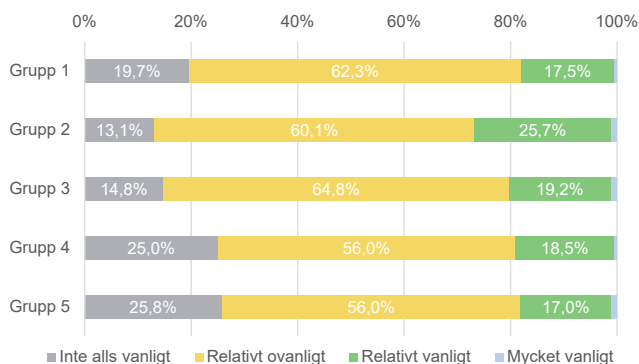
men denna studie indikerar att kommunerna inte har tillit till ett visst SFI-betyg ger tillräcklig information om huruvida en elev har möjlighet att tillgodogöra sig en utbildning eller inte. Kunskapsnivån i svenska valideras genom språktester, kortare orienteringskurser eller under intervjuer.

När svenskskunkaper inte är tillräckliga hänvisas de till SFI eller till enstaka kurser i vuxenutbildningens regi för att stärka språket innan en yrkesutbildning kan påbörjas.

2.4 Avbrott från yrkesutbildning

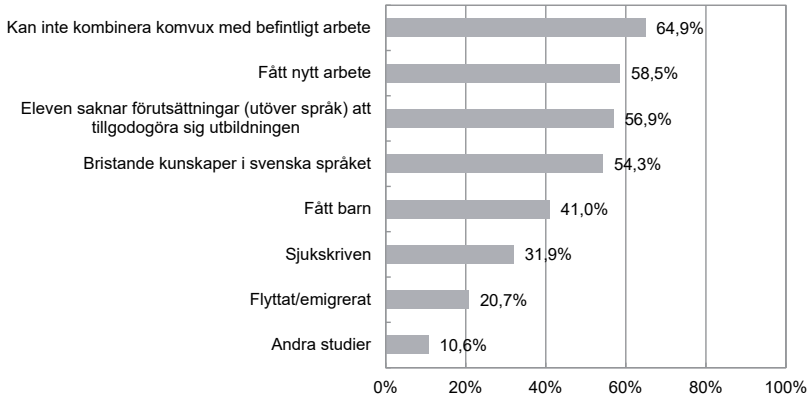
Enkätsvaren visar att avbrott från yrkesutbildning sker men är relativt ovanligt förekommande oavsett grupp i prioritetsordningen. Sett till grupperna inom prioritetsordningen är avbrott från kommunal vuxenutbildning något vanligare för grupp 2 i prioritetsordningen, det vill säga sökande som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan.

Figur 7 Svar på frågan: Hur vanligt är det att sökande enligt prioritetsordning 1-5 avbryter en yrkesutbildning?

Enligt enkätsvaren är det vanligaste skälet till att elever avbryter en yrkesutbildning att eleven inte kan kombinera komvux med befintligt arbete. Andra vanliga orsaker enligt respondenterna är att eleven fått nytt arbete, att eleven saknar förutsättningar (utöver språk) att tillgodogöra sig utbildningen eller att eleven har bristande kunskaper i svenska språket. Vanliga skäl och orsaker till avbrott tycks, utifrån enkätsvaren, vara samma oavsett vilken urvalsgrupp eleverna tillhör. Det finns alltså ingen påvisbar skillnad mellan de vanligaste orsakerna till avbrott inom respektive grupp i prioriteringsordningen.

Figur 8 Svar på frågan: Vilka är de vanligaste skälen till att elever avbryter en yrkesutbildning?

Svaren fördelat på kommungrupp indikerar att det är mindre vanligt med avhopp hos grupp 1 i kommungruppen Tät region, jämfört med kommungrupperna storstadsregion och landsbygdsregion. I övrigt ses inga tydliga skillnader per kommungrupp.

I enkätens öppna svar på frågan om skäl till avbrott ger vissa respondenter uttryck för att man har svårt att svara på frågor om avbrott kopplat till prioriteringsordningen då avbrott från yrkesutbildning inte registreras på det sättet i kommunen. Andra kommenterar i de öppna svaren att kommunen har andra kategorier för avbrott, att systemstöd för att se avbrottsorsak saknas, eller att kommunen inte alls registrerar orsak till avbrott. Några respondenter lyfter att det hade behövts fler kategorier att välja mellan, exempelvis ekonomi eftersom ekonomiska problem uppges vara en vanlig anledning till avbrott. Att börja studera kan vara en stor ekonomisk omställning för vissa men den omställningen vet antagligen de flesta om innan de påbörjar en utbildning.

De huvudsakliga avbrottsorsakerna enligt enkätsvaren bekräftas i stort av intervjuasvaren, men flera intervjuade uttrycker sig reflekterande i frågan. Gällande att elever kan ha svårt att kombinera en utbildning med befintligt arbete menar intervjupersoner att det kan vara svårt att förutse vilken arbetsbelastning/påfrestning det kan innebära att (utöver den vardag de redan har även) klara av en utbildning. För en del elever (exempelvis i glesbygd) kan pendlingstid tillkomma, vilket försvårar kombinationen av arbete och studier ytterligare.

Intervjupersoner kommenterar att det på kort sikt ofta är positivt med avbrott av studier på grund av efterfrågan på arbetskraft, men att de enskilda eleverna har bättre chanser att lyckas behålla sina arbeten och nå framgång på arbetsplatsen om de tillåts avsluta studier innan de påbörjar en anställning.

Gällande att sakna förutsättningar att tillgodogöra sig en utbildning nämner de intervjuade att elever kan missbedöma svårighetsgraden i utbildningar, exempelvis utbildningar med industriinriktning. Det framkommer viss oro att den

nya vård- och omsorgsutbildningen kan leda till fler avbrott. (Elever kan inte längre välja olika spår, utan behöver gå genom fler teoretiska delar.) Respondenterna lyfter även fram att krav på disciplin och självständigt arbete vid studier på distans kan upplevas svårt och vara en grund för avbrott. Därutöver ses även otillräcklig studiemotivation som en grund för avbrott. Detta kan hänga ihop med psykisk ohälsa eller tidigare studiemisslyckanden.

Beträffande avbrott på grund av bristande kunskaper i svenska, uttrycker sig flera intervjuedeltagare positivt till att de nu aktivt jobbar med kartläggning och validering av svensk kunskaper innan antagning.

2.5 Söktryck

I intervjuer har Sweco frågat deltagarna hur de uppfattar att söktrycket sett ut under de senaste fem åren. Av intervjuerna ges ingen entydig bild av huruvida söktrycket ökat eller minskat under den perioden.

På frågan om vad kommunerna tror påverkar söktrycket, lyfter de intervjuade fram olika tänkbara orsaker. Främst nämns att statsbidrag påverkar i vilken utsträckning utbildningsplatser kan erbjudas. Om man under ett antal år erbjuder fler platser, finns inte lika många personer kvar som är i samma behov av utbildningsplatser, vilket gör att söktrycket minskar.

Intervjuade framhåller konjunkturens påverkan på hur många personer som är i arbetslöshet och hur stor efterfrågan på arbetskraft som finns. I stort ökar söktrycket större vid lågkonjunktur. En intervjuad ser till dagens försämrade ekonomiska läge och uttrycker att *"Personer som är i behov av vuxenutbildning kan befinna sig i ett utsatt ekonomiskt läge och kan redan före inlämnad ansökan se att de saknar möjlighet att studera"*. Även andra intervjuade för fram ekonomiska hinder som påverkande på söktrycket. *"CSN-medel kan vara otillräckligt vid ökade levnadskostnader. Även bränslekostnader vid pendling ses som ett hinder att gå en yrkesutbildning."*

Några kommuner framför att man under den senaste femårsperioden har börjat arbeta med kartläggning och validering och tycker sig se att söktrycket på utbildningar minskat till följd av det arbetet. *"Potentiella elever vet att de behöver förbättra svensk kunskaper innan de söker vuxenutbildning"*.

Respondenterna ser även att Arbetsförmedlingens lokala agerande har påverkan på söktrycket lokalt.

Någon kommun har även aktivt arbetat med att öka intresset för kommunal vuxenutbildning bland personer som står långt från arbetsmarknaden genom att erbjuda yrkesorientering och språkutbildning som ett förstadium till yrkesutbildningar, något som ökat söktrycket lokalt.

3. Sammanfattande analys

Sökande högt upp i prioritetsordningen bereds i stor utsträckning plats på yrkesutbildning

Genomförd enkätundersökning visar att sökande som önskar fullfölja påbörjade studier enligt upprättad studieplan samt elever som inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller utbildning som motsvarar gymnasieexamen, i de allra flesta fall bereds plats på kommunal vuxenutbildning. Att dessa grupper i de flesta fall bereds plats bekräftas även av genomförda intervjuer.

Sökande som önskar byta yrkesinriktning bereds i viss utsträckning plats på yrkesutbildning

Intervjuade kommenterar att de nya urvalskriterierna öppnar upp möjligheten till yrkesutbildning också för sökande som önskar en yrkesväxling. Bilden av möjligheterna för denna grupp sökande är dock spretig. Undersökningen bekräftar att sökande som behöver yrkesutbildningen för pågående yrkesverksamhet eller för planerat yrkesval, i viss utsträckning bereds plats på den kommunala vuxenutbildningen även om det är mindre vanligt än för grupper högre upp i prioritetsordningen. Vidare konstateras att det bland landsbygdskommuner är det mer vanligt än hos andra kommungrupper att sökande i gruppen bereds plats. I intervjuer uppges samtidigt att sökande som har en gymnasieutbildning och som önskar byta yrkesinriktning sällan får plats och att framför allt unga sökande har svårt att förstå att de inte finns möjlighet att yrkesväxla via den kommunala vuxenutbildningen.

Söktryck och förekomsten av urval varierar geografiskt, beroende på konjunktur och statsbidragens storlek

Undersökningen ger inte någon entydig bild av om söktrycket till kommunala yrkesutbildningar har ökat eller minskat den senaste femårsperioden. Intervjuade uppges att söktrycket i stort ökar vid lågkonjunktur däremot kan en ekonomiskt utsatt situation hindra personer som är i behov av utbildning. Intervjuade lyfter fram att urval varierar med antalet utbildningsplatser som kan tillhandahållas vilket i sin tur är avhängigt statsbidragens storlek och den lokala arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft. Undersökningen visar även att förekomsten av urval varierar geografiskt. Flera landsbygdskommuner erfar att det ibland är svårt att fylla platserna till yrkesutbildningarna medan det är vanligare med urval i kommungrupperna Storadsregion och Tät region särskilt bland grupper längre ned i prioritetsordningen.

Kommuner har svårt att fullt ut anpassa antal utbildningsplatser på yrkesutbildningen

Enkätresultatet visar att översökning varierar mellan olika yrkesutbildningar och att det är mer vanligt med urval till sammansatta yrkesutbildningar. Intervjuade uttrycker att det är svårt att utöka antalet utbildningsplatser eftersom det är flera faktorer som påverkar. Intervjuade nämner exempelvis den lokala arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft, tillgång till APL-platser, statsbidragets storlek och tillgång till lärare och utbildningslokaler.

Utmaningar att kombinera komvux med befintligt arbete är en vanlig orsak till avbrott

Undersökningen visar att avbrott från yrkesutbildning är relativt ovanligt och en vanlig orsak till avbrott är att eleven har fått arbete. Enligt undersökningen är emellertid den vanligaste orsaken till avbrott att eleven inte kan kombinera utbildningen med befintligt arbete. Att avbryta utbildningen för ett arbete, menar intervjupersoner, kan vara positivt på kort sikt men att en slutförd yrkesutbildning i längden ökar chanserna att behålla sitt arbete och nå framgång. Intervjupersoner kommenterar vidare avbrotten med att det kan vara svårt för elever att förutse vilken påfrestning det kan vara att klara av en utbildning. För elever med lång pendlings tid kan kombinationen av arbete och studier ytterligare försvåras.

Svenskkunskaper kopplat till prioritetsordningen kan vara komplexa avväganden

Intervjupersoner menar att otillräckliga språkkunskaper är en vanlig orsak att neka sökande en utbildningsplats för att sökande inte har förutsättningar att tillgodogöra sig en utbildning. Kommuner lyfter fram och förespråkar det aktiva arbete med validering av svenskkunskaper som nu sker. Intervjudeltagare uttrycker i sammanhanget att personer som har svenskkunskaper samtidigt ofta prioriteras bort till förmån för personer med bristande svenskkunskaper. Ur ett utbildningsperspektiv kommenteras att en större blandning av starkare och svagare elever än vad dagens prioriteringsordning ger möjlighet till skulle kunna vara till förmån för en grupps totala utbildningsframgång.

Bilaga 1

Missivbrevet/mejltexten

Avsändare: Utredningen om långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna (U 2022 05)

Ämnesrubrik: Undersökning om antagning till yrkesutbildning inom Komvux

Till chefen för utbildnings- eller arbetsmarknadsförvaltningen eller motsvarande (med kunskap om antagning och urval till yrkesutbildning inom Komvux)

Ser mejlet konstigt ut? [htmlMail"Klicka här"]

Regeringen har tillsatt en utredning om yrkesutbildning för vuxna (U 2022:05). Enligt utredningens direktiv (dir. 2022:84) ska en kartläggning genomföras angående hur ofta urval bland sökande behöver göras till yrkesutbildning för vuxna och hur vanligt det är att sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper nekas plats. I direktivet ingår det också att vid behov föreslå åtgärder för att fler sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper ska kunna antas till yrkesutbildning för vuxna.

Syftet med denna undersökning är att kartlägga hur ofta urval bland sökande behöver göras till yrkesutbildning för vuxna och hur vanligt det är att sökande från lägre prioriterade urvalsgrupper nekas plats. Undersökningen kompletteras med intervjuer. Era svar är mycket viktiga för oss i utredningen och för utredningens analyser och eventuella förslag till åtgärder. Inför denna undersökning har synpunkter inhämtats från SKR.

VEM BÖR SVARA?

Vår rekommendation är att enkäten besvaras av den som har ansvar eller god kunskap om yrkesutbildning inom Komvux och om urval och antagning.

Du påbörjar undersökningen genom att klicka på den här länken: [https://reply.com/go.aspx?u=\[username\]](https://reply.com/go.aspx?u=[username])

Observera att du kan pausa undersökningen för att återuppta den vid ett senare tillfälle. Sista svarsdag är dock den 21 november 2022.

Stort tack för din medverkan!

Elof Hansjons, särskild utredare

Har du frågor om enkätens tekniska uppbyggnad, vänligen svara direkt på det här mejlet. Har du frågor om utredningens uppdrag eller enkätens innehåll, kontakta: u.yrkesvuxutredningen@regeringskansliet.se eller utredningssekreterare Nils Kabner 08 - 40 518 79

För mer information om utredningen och dess uppdrag följ denna länk:

Långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna - Regeringen.se

Bilaga 2

Enkäten

Enkät till kommuner angående urvalsprocessen till yrkesutbildningar för vuxna inom Komvux I enkäten står yrkesutbildning som synonym för yrkesutbildning för vuxna inom Komvux. Enkäten utgår från regelverket som började gälla den 1 juli 2021.

Vilken organisation tillhör du?

- Kommun ☐
- Kommunalförbund ☐
- Annat. Vad? ☐

FRÅGOR OM ANTAGNING TILL YRKESUTBILDNING

Genomför ni i kommunen antagning, inklusive urval, till yrkesutbildning?

- Ja, av kommunen i egen regi ☐
- Nej, genomförs av kommunalförbund, annan kommun eller liknande ☐

Om inte urvalet genomförs av kommunen, vem genomför antagning, inklusive urval för er:

.....

.....

.....

FRÅGOR OM ANTAGNING TILL YRKESUTBILDNING

Vilka kommuner genomför ni antagning, inklusive urval, för?

.....

.....

.....

FRÅGOR OM ANTAGNING TILL YRKESUTBILDNING

Vem är det som hanterar urvalet till yrkesutbildningen i er organisation?

Flera svar kan lämnas

- Förvaltningschef/ eller motsvarande ☐
- Rektor ☐
- Lärare ☐
- Studie- och yrkesvägledare ☐
- Handläggare/ utredare på kommunen ☐
- Administratör ☐
- Övrig funktion ☐

FRÅGOR OM URVALET AV BEHÖRIGA SÖKANDE TILL YRKESUTBILDNING I enkäten är urvalet synonymt med behöriga sökande till yrkesutbildning där inte alla kan antas av olika skäl. Vid urval ska företräde ges, i den ordning som anges nedan, till den sökande som har störst behov av utbildning på grund av att den sökande... ..önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt en upprättad individuell studieplan...inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan...är eller riskerar att bli arbetslös...behöver utbildningen för pågående yrkesverksamhet...behöver utbildningen för planerat yrkesval

Kände ni till urvalskriterierna innan de beskrevs ovan?

Ja ☐

Nej ☐

Antas alla som söker yrkesutbildning i er kommun?

Ja ☐

Nej ☐

**FRÅGOR OM URVALET AV BEHÖRIGA SÖKANDE TILL
YRKESUTBILDNING**

**Hur vanligt är det att urval sker till yrkesutbildning sen
urvalskriterierna infördes 1 juli 2021?**

Inte alls vanligt ☐

Relativt ovanligt ☐

Relativt vanligt ☐

Mycket vanligt ☐

FRÅGOR OM URVALET AV BEHÖRIGA SÖKANDE TILL
YRKESUTBILDNING

	Bereds alltid plats	Bereds nästan alltid plats	Bereds oftast plats	Bereds sällan plats	Bereds aldrig plats
Hur vanligt är det att sökande som tillhör första prioriteringsordningen "önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt en upprättad individuell studieplan" inte bereds plats på en yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐	☐
Hur vanligt är det att sökande som tillhör andra prioriteringsordningen, "inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan" inte bereds plats på en yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐	☐
Hur vanligt är det att sökande som tillhör tredje prioriteringsordningen, "är eller riskerar att bli arbetslös" inte bereds plats på en yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐	☐
Hur vanligt är det att sökande som tillhör fjärde prioriteringsordningen, "behöver utbildningen för pågående yrkesverksamhet" inte bereds plats på en yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐	☐

Hur vanligt är det att sökande som tillhör femte prioriteringsordningen, "behöver utbildningen för planerat yrkesval" inte bereds plats på en yrkesutbildning?

☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Hur vanligt är det att sökande som är utanför prioriteringsordningen inte bereds plats på en yrkesutbildning?

☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

FRÅGOR OM URVALET AV BEHÖRIGA SÖKANDE TILL YRKESUTBILDNING

Till vilka yrkesutbildningar sker urval?

Flera svar kan lämnas

- Barn och fritid ☐
- Bygg och anläggning ☐
- El och energi ☐
- Fordon och transport ☐
- Försäljning och service ☐
- Hantverk ☐
- Hotell och turism ☐
- Industri teknik ☐
- Media och kultur ☐
- Naturbruk ☐
- Restaurang och livsmedel ☐
- VVS och fastighet ☐
- Vård och omsorg ☐

FRÅGOR OM AVBROTT FRÅN YRKESUTBILDNING Med avbryter och avbrott menas i det följande såväl kursavbrott från enskilda kurser som avbrott från hela utbildningar, exempelvis från en sammanhållen yrkesinriktad utbildning.

	Inte alls vanligt	Relativt ovanligt	Relativt vanligt	Mycket vanligt
Hur vanligt är det att sökande som tillhör första prioriteringsordningen, "önskar fullfölja studier som den sökande har påbörjat enligt en upprättad individuell studieplan" avbryter sin yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐
Hur vanligt är det att sökande som tillhör andra prioriteringsordningen, " inte har uppnått kraven för en gymnasieexamen eller genomgått någon utbildning som motsvarar utbildning i gymnasieskolan" avbryter sin yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐
Hur vanligt är det att sökande som tillhör tredje prioriteringsordningen, "är eller riskerar att bli arbetslös" avbryter sin yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐
Hur vanligt är det att sökande som tillhör fjärde prioriteringsordningen, " behöver utbildningen för pågående yrkesverksamhet" avbryter sin yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐
Hur vanligt är det att sökande som tillhör femte prioriteringsordningen, "behöver utbildningen för planerat yrkesval" avbryter sin yrkesutbildning?	☐	☐	☐	☐
Hur vanligt är det att sökande som är utanför prioriteringsordningen	☐	☐	☐	☐

avbryter sin yrkesutbildning?

Vilka är de vanligaste skälen till att elever avbryter en yrkesutbildning?

Flera svar kan lämnas

- Bristande kunskaper i svenska språket* ☐
- Eleven saknar förutsättningar (utöver språk) att tillgodogöra sig utbildningen* ☐
- Fått nytt arbete* ☐
- Kan inte kombinera Komvux med befintligt arbete* ☐
- Sjukskriven* ☐
- Andra studier* ☐
- Fått barn* ☐
- Flyttat/emigrerat* ☐

Utredningen om långsiktig och behovsanpassad yrkesutbildning för vuxna vill gärna genomföra några intervjuer för att få en fördjupad bild av hur urvalsprocessen till yrkesutbildning går till. Genom att lämna din e-postadress samt telefonnummer nedan samtycker du till att vi eventuellt kontaktar dig för en intervju. Din e-postadress kommer inte att användas för att spåra eller bearbeta svar.

E-postadress:

Telefonnummer:

Lämna gärna övriga kommentarer till oss inom utredningen:

.....

.....

.....

Tack för din värdefulla medverkan! Enkäten med svar kan skrivas ut genom att följa denna länk till en utskriftsvänlig version av enkäten:

Länk till utskrift

Bilaga 3

Frågeguiden för intervjuerna

1. Inledning, välkomnande och förutsättningar

Syftet med avsnittet är att välkomna respondenten, förklara förutsättningar och ge möjlighet för respondenten att förbereda sig på en öppen intervjusituation

- Välkomna och tacka för medverkan
- Presentera moderator, Sweco och uppdragsgivare
- Berätta kortfattat om syftet och förväntningar under intervjun
Jag skulle under den här intervjun vilja veta mer kring urvalskriterier kopplat till yrkesutbildning
- Anonymitet – vi kommer att berätta för vår uppdragsgivare inom vilka områden deltagarna är verksamma. Inom vilken kommun. Hur många som är från kommuner respektive ... men vi berättar inte vilka personer vi pratat med eller vem som jobbar hur i respektive kommun.
- Fånga upp eventuella inledande funderingar
- Be om att få spela in och sätt sedan på inspelningsfunktionen
- Jag kan inte se just dina svar ifrån den enkät du redan besvarat. En del frågor kan därför påminna om eller vara desamma som de du redan besvarat

2. Inledning och koppling till ämnet

Avsnittet syftar till att introducera ämnet, men också till att förstå hur respondenterna arbetar med urval idag.

- Om vi börjar med att prata om hur du arbetar idag. **Hur** kommer du i **kontakt** med urval i samband med yrkesutbildning?

3. Generellt kring urvalskriterier

Syftet med avsnittet är att fånga upp generella spontana kommentarer och tankar inom området och att få eventuell spontan input kring saker vi fångat upp/inte fångat upp i enkäten i relation till urvalsprocessen/urvalskriterier i stort

- Det finns en ny prioritetsordning, nya urvalskriterier. I vilken utsträckning ser du de nya urvalskriterierna är **rättvisa och fungerar väl**? Berätta hur du resonerar!
 - Hur enkelt/svårt uppfattar du att det är att följa dagens prioriteringsordningar? Vad kan vara enkelt/svårt?

4. Översökning och olika kurser och utbildningar

Avsnittet syftar till att fånga upp kommentarer till vilka kurser/utbildningar som är relaterade till översökningar, och till att fånga upp om det finns skillnader gällande översökning mellan kurser, sammanhållna yrkesutbildningar och mer komplexa yrkesutbildningar.

- Jag förstår att det både finns kurser och sammanhållna yrkesutbildningar. Hur ser det ut hos er, hur vanligt är det att elever inte får plats på en sökt kurs på grund av översökning?
- För vilka **kurser/utbildningar** är det mest/minst vanligt?

- Hanterar ni urval till kurs respektive sammanhållen utbildning på olika sätt? Berätta!
- Om vi tänker på urval vid yrkesutbildning. Hur vanligt skulle du säga att det hos er är att elever inte får plats till en sammanhållen yrkesutbildning på grund av översökning?
- För vilka **yrkesutbildningar** är det mest/minst vanligt?
 - Är det några särskilda inriktningar som det sker urval kring inom de olika yrkesutbildningarna?
- Om det blir fullt till en yrkesutbildning och urval behöver göras, kan det då finnas möjligheter att utöka antalet platser i stället för att neka någon en utbildning? När/hur ofta händer det?

5. Översökning och överväganden kring prioriteringar

Avsnittet syftar till att fånga upp kommentarer till hur många elever som inte får plats på grund av översökning. Avsnittet syftar också till att ge möjlighet att fånga kommentarer gällande överväganden kring prioriteringar

- Nu har vi pratat om vilka kurser och utbildningar som hänger ihop med översökningar. Jag vill att vi i stället riktar fokus på **eleverna** som söker. Hur ofta sker urval bland dem som tillhör de grupper som **ska prioriteras** vid urval?
- Och om vi skiftar perspektiv. Hur ofta sker det att ni behöver prioritera bland elever som ni anser inte hamnar i någon prioriteringsgrupp?
- Om jag förstår dig rätt blir alltså inte alla som söker en yrkesutbildning antagna. På vilka **grunder** blir de nekad?
- Kan de som inte blir antagna bli erbjudna en **annan** utbildning i stället, exempelvis en kompletterande utbildning? Sker det systematiskt?
- Hur ser det ut hos er. **Hur vanligt** är det att **sökande nekas plats** för att de **inte** anses ha **förutsättningar** att tillgodogöra sig utbildningen, ex på grund av språkproblem?

6. Avbrott

Avsnittet ger svar på om huvudman följer upp avbrott och på vilka sätt samt vilka skälen till avbrott är.

- Om vi tänker på avbrott. Är det någon **yrkesutbildning** eller något **yrkespaket** där **avbrott är vanligare**? Vad beror det på?
- Är det **vanligare** med avbrott på utbildningar där det **sker urval**?
- Vilka är **skälen** till avbrott från yrkesutbildningen i Komvux?
 - Vad innebär det?

7. Om söktryck och avslutning

Avsnittet syftar till att förstå hur trycket förändras över tid och till att avsluta samtalet

- Om vi avslutar med att gå tillbaka till ett större perspektiv. Hur skulle du säga att **söktrycket** sett ut exempelvis de senaste fem åren? (Har ni kunnat erbjuda samtliga sökande utbildningsplatser?)
- I stort, vad tror du **påverkar** söktrycket?
- Vi har kommit till slutet av vårt samtal. Är det **något mer** du skulle vilja skicka med till vår uppdragsgivare Regeringskansliet?

Together with our clients and the collective knowledge of our 18,500 architects, engineers and other specialists, we co-create solutions that address urbanisation, capture the power of digitalisation, and make our societies more sustainable.

Sweco – Transforming society together

Statens offentliga utredningar 2024

Kronologisk förteckning

1. Ett starkare skydd för offentlig-
anställda mot våld, hot och trakas-
serier. Ju.
2. Ett samordnat vaccinationsarbete
– för effektivare hantering av kom-
mande vacciner. Del 1 och 2. S.
3. Ett starkt judiskt liv för framtida
generationer. Nationell strategi för att
stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034.
Ku.
4. Inskränkningarna i upphovsrätten. Ju.
5. Förbättrad ordning och säkerhet
vid förvar. Ju.
6. Steg mot stärkt kapacitet. Fi.
7. Ett säkrare och mer tillgängligt
fastighetsregister. Ju.
8. Livsmedelsberedskap för en ny tid. LI.
9. Utvecklat samarbete för verksam-
hetsförlagd utbildning – långsiktiga
åtgärder för sjuksköterskeprogrammen.
U.
10. Preskription av avlägsnandebeslut och
vissa frågor om återreseförbud. Ju.
11. Rätt frågor på regeringens bord –
en ändamålsenlig regeringsprövning
på miljöområdet. KN.
12. Mål och mening med integration. A.
13. En effektivare kontaktförbuds-
lagstiftning – ett utökat skydd
för utsatta personer. Ju.
14. Arbetslivskriminalitet – myndighets-
samverkan, en gemensam tipsfunk-
tion, lärdomar från Belgien och
gränsöverskridande arbete. A.
15. Nya regler för
arbetskraftsinvandring m.m. Ju.
16. Växla yrke som vuxen – en reformerad
vuxenutbildning och en ny yrkesskola
för vuxna. U.

Statens offentliga utredningar 2024

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Mål och mening med integration. [12]

Arbetslivskriminalitet – myndighets-samverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. [14]

Finansdepartementet

Steg mot stärkt kapacitet. [6]

Justitiedepartementet

Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. [1]

Inskränkningarna i upphovsrätten. [4]

Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. [5]

Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. [7]

Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. [10]

En effektivare kontaktförbuds-lagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. [13]

Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. [15]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. [11]

Kulturdepartementet

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. [3]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Livsmedelsberedskap för en ny tid. [8]

Socialdepartementet

Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. [2]

Utbildningsdepartementet

Utvecklat samarbete för verksamhets-förlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. [9]

Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. [16]